

Јован Ердељановић СРБИ У БАНАТУ

МАТИЦА
СРПСКА
ПРОМЕТ

Јован Ердељановић

СРБИ У БАНАТУ

ЈОВАН ЕРДЕЉАНОВИЋ

СРБИ У БАНАТУ

НАСЕЉА И СТАНОВНИШТВО

Друго издање

Пишчеве белешке средио
РАЈКО НИКОЛИЋ

Друго издање редиговао и уредио
НИКОЛА Ј. ГАЋЕША

МАТИЦА СРПСКА
„ПРОМЕТЕЈ”

ПРЕДГОВОР

Прошло је више од три деценије откако је Српска академија наука и уметности у редакцији Петра Ж. Петровића постхумно објавила Ердељановићеву етнолошку грађу о Шумадинцима. Био је то значајан корак у настојањима да се од заборава спасе научна оставштина једног од највреднијих настављаца Цвијићевог научног дела. Сличним побудама руководила се углавном и Матица српска, одлучивши 1986. г. да објави, иако са знатним закашњењем, Ердељановићеву грађу о Банату, садржану у 42 свеске разне величине.

Ердељановићева етнолошка истраживања Баната после Првог светског рата обухватила су његову јужнословенску компоненту, или још тачније: само српска насеља и извештај број насеља у којима је било и понешто хрватског живља. Тако су многа немачка, мађарска, румунска и словачка насеља остала изван домена његових научноистраживачких етнолошких послова, што је свакако штета. Но, без обзира на то, етнолошка грађа о Банату, и поред тематске националне ограничености, има несумњив значај јер је настала на основу вредног непосредног посматрања на терену, употпуњеног широко примењеним усменим анкетирањем и истовременим коришћењем примарних историјских извора — почев од разних домовника и књига крешчајем из XVIII века, црквених летописа и архива православних црквених општина до докумената Торонталске жупаније и Вршачке епархије. Реч је, дакле, о стваралачком прожимању методолошких начела антропогеографске школе и модернијих схватања о примату података и сазнања, насталих коришћењем историјских врела примарне природе, што је у овом случају, треба отворено рећи, било веома плодно.

Читалац ће лако уочити извесне опште особености презентираних грађе о банатским насељима. Она је, наиме, састављена од 82 тематске схеме, од којих се свака понаособ односи на једно насеље, а сачињавају је: 1. Предања о насељу, 2. Старине, 3. Топоними и 4. Подаци о родовима и породицама (изумрлим, познатим, досељеним и одсељеним), са честим освртима на њихово порекло и редовним навођењем крсне славе.

Што се тиче хронолошког оквира грађе, она обухвата XVIII и XIX век и две деценије XX века, што је и разумљиво, јер су изучавана насеља имала континуирани економски, политички и културни развитак од ослобођења Баната од турске власти (1718) до Ердељановићевог борава у њима (од 1922. до 1928).

На предлог Јована Цвијића, а уз помоћ Матице српске и Академије наука у Београду, Ердѣљановић је 6. септембра 1922. године отпочео етнолошка истраживања у Банату.

Иза Ердѣљановића остало је 34 свеске-нотеса грађе са чврстим повезом, означене на корицама бројевима од I до XXXIV, и 5 свезака-нотеса већег формата, означених на корицама са *Грађа* I, II, III, IV и V, затим једна свеска са насловом *VI Банат — Летописи*, неколико радова његових сарадника из појединих места у Банату и две свешнице-нотеса са натписима на корицама *Доњи Банат* и *Горњи Банат*, у којима су за свако одабрано насеље забележени неки од основних података до којих је дошао за време припрема теренских истраживања.

Мислимо да неће бити наодмет да се каже која реч о времену Ердѣљановићевих истраживања у појединим местима и у којим свескама је забележена тада сабрана грађа.

1922. године у Омољници (св. IV и V); у Панчеву (св. I, II, III, IV, V) и Старчеву (св. V);

1923. године у Алибунару (св. X); Баваништу (св. VII, VIII); Банатској Паланци (св. VIII, IX); Банатској Суботици (св. IX); Белој Цркви (св. IX); Врачевом Гају (св. IX); Дубовцу (св. VIII); Калуђереву (св. IX); Ковину (св. VIII); Крушчици (св. IX); Панчеву (св. VI, VII); Потпорњу (св. IX, X) и Црепаји (св. X);

1924. године у Баранди (св. XII); Боки (св. XIV); Ватину (св. XV); Великој Маргити (св. XV); Великом Гају (св. XV); Великом Средишту (св. XIV, XV); Вршцу (св. XIV); Добрици (св. XIV); Идвору (св. X, XI); Иланци (св. XIII); Јарковцу (св. XIII); Малом Жаму (св. XV); Малом Средишту (св. XIV); Павлишу (св. XV); Сакулама (св. XII); Самошу (св. XIV); Томашевцу (св. XII, XIII); Фаркаждину (св. XI); Фердину (св. XIV) и Ченти (св. XI, XII);

1925. године у Арацу (св. XVI); Банатском Аранђелову (св. XXII); Беодри (св. XIX); Бочару (св. XIX, XX); Великој Кикинди (св. XXIII); Врањеву (св. XVIII, XIX); Драгутинову (св. XIX); Ђали (св. XXII); Елемиру (св. XVI, XVII); Иђошу (св. XX); Крстуру (св. XXI, XXII); Куманима (св. XVII, XVIII); Меленцима (св. XVII); Мокрину (св. XXII, XXIII); Новој Кањижи (св. XXI); Новом Бечеју (св. XVIII); Обилићеву (св. XXI); Остојићеву (св. XX); Падеју (св. XX); Санаду (св. XX, XXI); Тарашу (св. XVII) и Чоки (св. XX);

1926. године у Ботошу (св. XXVII, XXVIII); Орловату (св. XXVII); Перлезу (св. XXVII); Бегеју Св. Ђурађ (св. XXVI); Великом Бечкереку (св. XXVIII); Итебеју (св. XXV); Кларији (св. XXVI); Модошу (св. XXIV); Пардању (св. XXIV, XXV); Српској Црњи (св. XXVI) и Старој Ечки (св. XXVIII);

1927. године у Великом Бечкереку, истраживања у Жупанијском архиву (св. XXVIII, XXIX);

1928. године у Вршцу, исписивање грађе у Епархијском архиву (св. XXVIII); Гају Ковинском (св. XXXII); Делиблату (св. XXXII); Долову (св. XXXIII); Дупљаји (св. XXXI); Загајици (св. XXXI); Избишту (св. XXXI, XXXII); Јасенову (св. XXXI); Кајтасову (св. XXX); Кусићу (св. XXIX, XXX); Месићу (св. XXXIII, XXXIV); Мраморку (св. XXXIII); Парти (св. XXXI); Уљми (св. XXXII) и Црвеној Цркви (св. XXX).

Кад је отпочео етнолошка истраживања у Банату, Ердѣљановић је одлучио, између осталог, да прикупи и проучи релевантне податке о презивању код Срба у Банату и тиме допринесе решавању порекла различитог презивања Срба у Војводини. Нема сумње да је истакнути истраживач добро уочио један инте-

ресантан проблем о коме је овако размишљао: „Презивање на -ић с једне, и на -ов (-ин, -ски и др.) с друге стране, не може бити случајно, и не може код једне народне масе, која је била првобитно једноставна, бити толико и сасвим неодређене мешавине од обе врсте презивања. Изгледа највероватније да ту имамо још недовршено стапање две српске групе: једне, можда косовско-моравске, са -ов итд., и друге, можда рашко-шумадијске, са -ић. Наравно, треба најпре сасвим поуздано утврдити постоје ли од старина такве разлике међу овим српским областима. Не треба заборавити да је и овдашњи стариначки српски живаљ могао имати само, или поглавито, једно од ове две врсте презивања, а понајвероватније ову на -ов, и да се зато оно, и крај свега многобројног досељавања Срба са другачијим презивањем, ипак и даље жилаво одржало, утолико пре што је било стално подржавано и новим досељеницима са таквим истим презивањем”.

О презивању Срба у Банату Ердѣљановић је дуго размишљао и настојао да га објасни. Тако је на једном месту у прикупљеној етнолошкој грађи о Србима у Банату записао: „О презивању на -ов итд. може се дати и ово објашњење: општи је обичај код нашег народа да се у већим родовима (и братствима), ради бољег разликовања, додаје појединцу очево име у облику присвојног придева (обично на -ов, -ин, -ски) пошто би заједничко братствено (задружно, родовско) презиме било недовољно да се разликује по неколико људи с истим личним именом у томе роду. Такво је стање морало бити и код Срба у негдашњој јужној Угарској. И кад је код њих уведен аустријски закон којим се једном презиме под којим је он тада био обично познат. А код многих Срба — особито код свих оних који су били из великих родова — најобичније је презиме био онај назив по оцу. И ти су Срби онда с таквим презименом записани, и то се презиме није смело више мењати, него се стално одржавало и прелазило с колена на колено. На тај начин у тим презименима војвођанских Срба тако рећи имамо окамењене називе по оцу из оног времена кад је тај закон заведен, док су се прва братствена презимена, она на -ић, код тих родова морала заборавити, пошто се нису више употребљавала. Што су се и код врло великог броја војвођанских Срба одржала и презимена на -ић, то је на првом месту доказ да је то био општи начин презивања код војвођанских Срба, а што су се сачували само многи, а не и сви, то се може објаснити или тиме да су се људи из мањих родова или осамљених породица већином презивали само на -ић, пошто није било потребе да се разликују по очинском имену, или случајевима да су многи родови истакли само своје опште презиме на -ић, или и једним и другим начином”.

Желећи да што свестраније расветли проблем презивања Срба у Банату, Ердѣљановић је пажљиво бележио сва односна казивања. Тако је сачувано казивање панчевачких свештеника „да се у народу (у Панчеву и другде у Банату) врло нерадо гледа на онога који своје презимено, које је првобитно гласило на -ов и на -ски и слично, дода -ић, односно окрене га на -ић”.

Из разговора са свештеником у Идвору, Ердѣљановић је овако објаснио двојност презивања код Срба у Банату: „У задругама су сви носили опште и старо презиме и задруга је записана са тим презименом на -ић, или се записао само старешина задруге — а који су били без задруге добијали су само презиме по оцу, којим су се обично у селу звали, или по надимку — отуда та двојност у презивању по свим селима”.

Ердељановићу је било занимљиво саопштење једног службеника у панчевачком магистрату, по којем: „Главни је узрок непроменљивости презимена била војна потреба у некадашњој Војној граници: свака кућа је морала одржавати непромењено своје старо презиме, а тако и сви који су из те куће изашли да не би било пометње у војним списковима и извлачења од војних обавеза”. И Ердељановић закључује да би ово било заиста врло добро објашњење за крајеве у некадашњој Војној граници, али не налази објашњење за крајеве изван Границе, у такозваном Провинцијалу.

У забелешци о разговору са учитељем из Елемира, Ердељановић истиче његову тврдњу „да су данашњи најстарији елемирски родови стално задржали презимена својих тадашњих предака, односно имају презиме по њиховом тадашњем имену и објашњава ту појаву тиме што је у оно време изашао патент Марије Терезије, који је он читао и по коме се више не смеју нипошто мењати презимена. Услед тога и многа презимена на -ов, -ин, -ски и сл.” Учитељ је обећао, наводно, да ће пронаћи тај патент, али у томе није успео.*

Разуме се да је и Ердељановић настојао да пронађе наведени патент, али безуспешно. У ствари, до данас је остало неизвесно да ли је Марија Терезија тај патент уопште издала. Недоумице поводом тога изазива и чињеница да се он не спомиње ни једном речју у Одлуци Угарског намесничког већа 13. децембра 1814, којом се, између осталог, истиче: „Како се неретко догађа да се имена лица било потпуно било разним додацима мењају, а покаткад се чак додају и други називи, то мора да вршењем таквих измена имена као последица следеју разни заплети, а врло често чак и штетне последице, његово се најсветлије величанство удостојило да најмилостивије нареди нека се то забрани целокупном племству краљевства, коме је иначе обавеза поверена са највише стране. У ту сврху и којима то налажу уосталом и сопствена сигурност и корист, а и свим осталим становницима краљевине, озбиљно и са напоменом да ће прекршиоци ове превисше наредбе бити кажњени законски прописаном истом казном, као и они који се противе заповести и јавним наредбама, па су даље они племићи који би желели да промене своје презиме из оправданих разлога, који би могли да настану у случају адопције, дужни да то постигну претходно путем дозвољеним са највише стране тражењем од дотичних судова, односно већа овог Краљевског намесништва”.**

Већ 9. фебруара 1815. вршачки епископ Видак наредио је парохијском свештенству да се строго придржава Одлуке Угарског намесничког већа од 13. децембра 1814. Наредба је поновљена 27. јула 1815. уз напомену „да и они који су било сасвим било делом променили презиме, да се имају опет вратити, кх прејдимъ и коренимъ прозвищемъ своимъ”, да ће их у противном постићи казна, одређена у првобитној царској наредби”***.

Тако је коначно био устаљен начин презивања Срба у Банату.

* Наведени Ердељановићев подаци о презивању Срба у Банату забележени су: 1922. године у Панчеву у I св. од стр. 26 до 28 и од стр. 110 до 113; у II св. на стр. 170; у III св. на стр. 366 и од стр. 372 до 374; 1924. године у Идвору у X св. на стр. 1561 и 1559; 1925. године у Елемиру, из свеске *Банат — Летописи*, са стр. 26 из *Летописа у Елемиру*.

** Наведена Одлука коју је 1980. г. прибавио Р. Николић чува се у Централној библиотеци Земаљског музеја у Будимпешти. Њен изворни латински текст превео је на српско-хрватски С. Јосифовић (прим. ред.).

*** J. Ердељановић, *Забелешке из Загајице* у св. XXXI на стр. 5950 и 5951.

Са истим интересовањем Ердељановић је изучавао порекло и давање надимака људима, породицама и целим родовима код Срба у Банату, јер се „у обичном говору и народу само по тим надимцима знају и разликују”. Према његовом мишљењу, „можда је и овде, бар првобитно, узрок тај што су врло велики родови имали иста презимена, па је настајала потреба да се на неки начин мањи огранци њихови јасније обележе и разликују. Примера има врло много у самом Панчеву, а знам и онај за Радованчеве у Црепаји да су — Чапанови, Бирташеви и др.”

Након дужег изучавања надимака, Ердељановић је закључио да је узрок њиховог настајања: 1. У несумњивој потреби да се у истом роду што јасније разликују мањи огранци а затим и поједина лица и 2. „Често је много подесније неког обележити карактеристичним надимком који обележава неку истакнуту особину, него презименом, које или није довољно карактеристично него сасвим обично (Јовановић, Петровић и сл.) или је сувише дугачко или уопште неподесно, тешко за изговор и сл. А згодан надимак, који је дат појединцу, после се као врло подесна ознака преноси и на његове потомке”.*

Чини нам се да би овде требало навести још једно интересантно Ердељановићево мишљење о надимцима код Срба у Банату: „Карактеристично је за дух народни ... на пример код панчевачких Срба, да се ти надимци, мада их има и врло погрдних, примају ипак код оних којима су дати доста мирно и без особитога негодовања кад су баш и сасвим непријатни, у сваком случају без оног гнева и осећања увређеног поноса, као нарочито код Црногораца или често и код Рашана и Шумадијана”.

Очигледно је, дакле, да Ердељановићева етнолошка истраживања о Србима у Банату садрже драгоцену грађу. Њена особита вредност је у томе што је сабрана у времену кад се још могло доћи до података од старије генерације која је са собом носила и чувала сећања и причања својих очева и дедова о животу и карактеристикама давнашњих времена, која допиру с краја XVIII века и повезују успомене са приликама из доба турске владавине у Банату. Полазећи од тога да се у народу релативно дуго памти ранији начин живота, а посебно старински обичаји, који су се у време његових планираних истраживања већ били почели да заборављају, с правом је сматрао да је задњи час да се отму од заборава прикупљањем података о њима на основу усмених казивања и сачуваних писмених података.

На крају, требало би рећи да је у Матици српској у припреми и II део Ердељановићеве грађе о Банату, која се односи на народни живот и обичаје.

Ако имамо у виду наведени обим Ердељановићевих истраживачких послова, сасвим је разумљиво да ће бити користан један краћи осврт на значајнија догађања у Банату, која су представљала својеврсну историјску окосницу збивањима о којима се говори у грађи. Надајмо се да ће она на тај начин постати читаоцу ближом и разумљивијом, а научним посленицима подеснијом за употребу.

* * *

У рату с Турском 1716—1718. Аустрија је освојила Банат, али га није прикључила Угарској, као што је то желело мађарско племство, него директно

* J. Ердељановић, *Забелешке* у III св. на стр. 374, 392 и 395.

потчинила двору, а то је било пресудно не само за привредни развој Баната него и за етничке односе у њему током XVIII века, па и касније. Освајач Баната, Еуген Савојски, још у току рата 1717, предложио је двору да се Банат не припоји Угарској него да буде посебна коморска област због свог граничног положаја према Турској. На усвајање овог предлога утицали су и финансијски стручњаци бечког двора, који су добро запазили да је државна каса имала слабе приходе од земаља стечених Карловачким миром 1699, јер су оне испоклањане крупним феудалцима, ослобођеним од пореза, који су сељаштво прекомерно угњетавали па је оно било готово неспособно да сноси, поред спахијских, и све државне терете и обавезе.

Тако је Банат постао готово искључиво крунски домен, на коме двор није био везан никаквим обзирима према племству, а то му је омогућило несметано спровођење привредних меркантилистичких планова, с једне, и заснивање особених аграрних и поседовних односа, с друге стране.

Трећа и четврта деценија XVIII века у привредном развоју Баната, као и у његовим етничким односима, нераздвојно су везане за име и делатност Клаудија Флоримунда Мерсија, који је био на челу државне коморске администрације и за непуних двадесет година претворио Банат из заостале у напредну привредну област.

Турска управа и ратови вођени од 1683. довели су Банат у тешко стање. На његовом територију налазиле су се велике мочваре; пусто и запарљено земљиште. Многа насеља су опустела, а понека су једва животарила. Ипак, кад су ратови завршени, нешто српског и румунског становништва појавило се по селима, а било га је и у градовима (Темишвар, Панчево, Вршац и др.). Према мишљењу Д. Поповића, на подручју од Дунава до Мориша и Темишвара могло је бити око 50.000 душа сиромашног, а у привредном и културном погледу заосталог српског становништва.

За привредни развој Баната постојале су две могућности: задржати до тадашње стање, тј. екстензивно сточарство уз слабу насељеност, или пустаре претворити у оранице и населити Немце као искусне привреднике и двору верне поданике. Мерси је прихватио другу могућност, јер је сматрао да је увећање становништва услов привредног развоја и напретка. Да би се остварила Мерсијева основна намера о претварању запуштеног у обрадиво земљиште, а екстензивно сточарство потисло интензивном земљорадњом, почело се са копањем канала, регулисањем река, изградњом путева и сузбијањем пешчаре. Насељавањем Немаца отпочео је прелаз са двопољног на тропољни систем, обавезност плодореда, уређивање атара (између осталог и одређивање тзв. флура, о чему има доста података у грађи) и сређивање земљишних и поседовних односа.

Аустро-турским ратом 1737—1739. Аустрија је изгубила северну Србију и делове Босне па је граница према Турској устаљена на Сави и Дунаву. Током рата Турци су у контраофанзиви прешли Дунав и приближили се Темишвару, а Немци и колонисти су махом побегли из Баната на север у Мађарску. После овог рата у Банату је дошло до знатних етничких промена, јер је Марија Терезија коначно удовољила захтевима мађарског племства и од 1741. до 1751. развојачила Потиску границу у Бачкој и Поморишку границу на северу Баната па се услед тога знатан део српског становништва одселио у Русију или се спустио

на југ и сместио у новоосновану Подунавску и Посавску војну границу и Кикиндски диштрикт.

До најмасовнијег и најорганизованијег насељавања у Банату дошло је после Седмогодишњег рата. У току десет година (1763—1772) у Банату је насељено више хиљада Немаца из Немачког рајха. Што се тиче Румуна који су се стално спуштали из карпатских рејона у равније делове Баната и стварали насеља на простору Вршац—Панчево, аустријске власти су биле чешће против њиховог доласка, пошто су давале предност ратарима и занатлијама насељеницима, а не сточарима. Но, пошто су Румуни самим фактом насељавања, постајали ратари, односно граничари, нетрпељивост власти је слабила па су поткрај XVIII и почетком XIX века уклоњене препреке њиховом спуштању на југ све до Дунава.

Поред ових колонизационих струјања са севера и северозапада, нису престајала ни струјања са југа, са Балкана. Мање или веће групе српског становништва долазиле су у Банат и после тзв. друге сеобе у току рата 1737—1739. Српско и хрватско становништво долазило је у Банат и из Босне, а затим из Лике и Далматинске загоре, нарочито за време гладних година. Уз Србе, са Балкана, из Македоније и Грчке, односно из дубина Турског царства, миграциони таласи повукли су у Банат, као трговачке елементе, Цинцаре, Грке, Јермене и Јевреје. Много Срба насељено је у Банату у време Кочине крајине, као и за време и после Првог устанка.

Све те насељеничке масе, групе и појединце аустријске власти су примале и утицале на њих да се трајно населе, појачају постојећу популацију, допринесу повећању државних прихода као порески обвезници или да као граничари повећавају безбедност граница према Турској.

Изузетак су Роми (Цигани), о којима у грађи има подоста података, и Јевреји. Роми су долазили и са Балкана и из румунских области, а Јевреји из Турске и из немачких и угарских земаља. И војне и цивилне власти настојале су да Ромима онемогуће приступ на своју територију, али пошто у томе нису успевале, није им преостајало ништа друго него да покушају да их вежу за земљу и претворе у седелачко становништво, у чему су, судећи према подацима садржаним у грађи, имале одређених успеха, нарочито у јужнобанатским насељима. Што се тиче Јевреја, они су се настањивали у Банату без већих тешкоћа. Ограничења су их пратила једино у граничарском делу Баната, у коме нису могли да прекораче одређен број породица. Посвуда су иначе морали да плаћају посебан намет, пошто су, као нехришћани, живели у држави „апостолског величанства”.

Банат је све до 1778. био под коморском влашћу, с тим што је у њему било нешто граничарске милиције која ће послужити као језгро Банатске војне границе у другој половини XVIII века. Године 1779. у већем делу Баната управу Бечке дворске коморе сменила је жупанијска управа, пошто је Банат прикључен Угарској и подељен на три жупаније, од којих су две, Торонталска и део Тамишке, обухватале подручје данашњег југословенског Баната.

Срби, Румуни, Цинцари, Грци и Роми припадали су православној цркви (Карловачкој митрополији). Немци, Мађари, Хрвати и Јермени римокатоличкој цркви (Калочка надбискупија), а Словаци те део Немаца и Мађара протестантској цркви.

Иако је Банат инкорпорисан у Угарску, његове земље нису дате крупном мађарском племству, већ су распродане лицитацијом. Страни држављани имали су право куповине поседа у Банату, али под условом да се обавезу да ће живети у Аустрији или Угарској. Двор је убацио своје агента на лицитацију појединих поседа који су успевали да подигну њихову цену за једну четвртину. Успех није изостао: иако сви лицитирани поседи нису продани, ипак се за продане добило више новца него што се очекивало. Главни купци били су српски, јерменски и цинцарски трговци.

Загребачки каптол је у ово доба на посебан начин постао власник извесног броја поседа у Банату, јер је на име одузетих му поседа у Покупљу за тамошњу Војну границу добио властелинства Модош и Билед и на њима населио своје поданике — ситне племиће (шљиваре, немеше) из Хрватске те је тако банатско етничко шаренило добило још једну компоненту.

За инкорпорацију Баната у Угарску везано је и увођење урбара 1780. године, односно потпуно укмећење банатског сељаштва.

По Банатском урбару обавезе подложника су биле новчане, радне и натуралне. Сваки подложник без изузетка давао је спахији 1 форинт новчане ренте. Роботе су се давале према величини сесионалног земљишта и његовом квалитету, али тако да се један њихов део морао одрадити, а други новцем откупити. У Банату је на тај начин била остварена сразмерна комбинација радне и новчане ренте, што је спахијама онемогућавало да сувише оптерете сељаке радом на спахилуцима, с једне, а сељацима омогућавало више времена за обраду њихових поседа, с друге стране.

Према урбаријалним одредбама цела сесија (селиште, сесион) састоји се од 34 кј земље. Сесије се деле у три групе према квалитету земљишта од којих се састоје, али свака категорија садржи исти број јутара земље (34 кј), разлика је само у њиховом оптерећењу роботама и новчаном подавању. Право подложника на сесију у Банату било је веће него у другим крајевима Угарске: спахија то земљиште није могао да одузме сем у случају неспособности поданика да га обрађује, а и тада га је морао праведно проценити, исплатити одштету и онда предати другом поданику да га обрађује и плаћа дажбине. Међутим, спахије су, као увек и свуда, настојале да прекораче права дата им урбаром. Извесно је такође да је нарочито тежак био положај Срба на спахилуцима Загребачког каптола и његових вазала — ситних племића (немеша), који су због слабог економисања и безобзирне експлоатације подложника долазили у сукоб чак и са својим сизереном — загребачким бискупом, о чему у грађи има података.

Граничарски део Баната и териториј Великокикиндског диштрикта имали су друкчији економски и друштвени развитак него његов провинцијални део под жупанијском влашћу.

После укидања Потиске и Поморишке војне границе, на територију јужно од Мориша и источно од Тисе образована је Банатска земаљска милиција, претежно састављена од поморишких граничара. Простирала се, дакле, на обимном територију, па је распоред њених компанија био неприкладан и војнички нецелесходан, а то је довело до њеног уклањања и стварања Илирског граничарског пука 1764. и Немачког граничарског пука 1765.

Коначно конституисање Илирског граничарског пука обављено је 1770. дефинитивним разграничењем између појединих граничарских и провинцијал-

ских места, кад су територију овог пука уступљена насеља: Алибунар, Бела Црква, Врачев Гај, Гај, Гребенац, Делиблато, Добрица, Дубовац, Дупљаја, Загајица, Идвор, Избиште, Иланца, Јарковац, Јасеново, Кајтасово, Калугерово, Крушчица, Кусић, Мартиница, Николинци, Орешац, Орловат, Острово, Падина, Порта, Перлез (Сига), Селеуш, Сентмихаљ, Стража, Томашевац, Уљма, Фаркаждин и Чента.

У време стварања Немачког граничарског пука била су му одређена места: Брестовац, Гај, Глогоњ, Дубовац, Ковин, Омољница, Острово, Српско и Немачко Панчево, Плучица, Сефкерин и Старчево, а затим Опово и Сакуле. Међутим, 1770. појачан је Немачки пук насељима и пустарама Овча, Борча, Јанова, Говедаровац и Нова Паланка, а 1773. додељена су му насеља: Алибунар, Владимировић, Добрица, Идвор, Иланца, Јарковац, Маргитица, Орловат, Падина, Перлез, Селеуш, Сентмихаљ, Томашевац, Уздин, Фаркаждин и Чента, дакле знатан број места која су до тада била на територију Илирског граничарског пука.

Године 1769. формирана је нова војна јединица од ранијег Влашког (Симбшеновог) батаљона и Илирског пешачког пука. Тако је 1774. настао Влашко-илирски пук, коме је од Илирског пука додељена област источно од Уљме, а предео западно од Уљме додељен је Немачком пуку.

Тако је у добром делу западног и средњег Баната и у целом јужном Банату образован обиман граничарски регион, стриктно одвојен од Провинцијала и, према томе, изван домаћа жупанијске јурисдикције.

Поседовни односи у Граници били су друкчији него у Провинцијалу, јер су у њој постојали само слободни граничарски земљишни поседи. Једнообразност граничарске поседовне структуре била је у извесној мери нарушена на територију слободних граничарских комуниитета (В. Бечкерек, Бела Црква, Панчево). Наредбом војних власти 1800. било је забрањено провинцијалистима и грађанима комуниитета да стичу земљишне поседе на територију Границе.

Регулисање поседовних односа у Граници обављено је 1807. године Основним граничарским законом на принципу војно-ленског система и постојања задруга. Граничари су плаћали порез на земљу према њеном квалитету и бесплатно обављали разне сеоске, царске и ванредне роботе. На територију Панчевачке команде граничарски посед је износио 34 кј (24 кј оранице и 10 кј ливаде), а на територију Влашко-илирског пука 24 кј (18 кј оранице и 6 кј ливаде). Временом се показало да поседовни односи регулисани законом од 1807. не могу трајно да задовоље граничаре. Њима је особито тешко падала забрана деобе задруга, које су војне власти фаворизовале због разлога искључиво војне природе, па је њихова тајна деоба постајала све учесталијом.

Великокикиндски диштрикт (округ), који се састојао од 10 банатских насеља (Врањево, Башаид, Јозеново, Карлово, Кикинда, Крстур, Кумане, Меленци, Мокрин и Тарап), настао је као једна од последица расформирања Поморишке и Потиске границе и у вези с тим општег сређивања прилика у Банату. Године 1774. Марија Терезија је потврдила привилегије Диштрикта, чиме је почео његов развитак, који је трајао пуних сто година.

Привилегијом Марије Терезије становништву Диштрикта остављена је у пуно власништво сва земља коју је оно дотада обрађивало. Целокупно земљиште премерено је, издељено у сесије и уведено у грунтовне књиге. Што се тиче пореског оптерећења, земљиште је сврстано у другу категорију, а износ пореза утврђен је на 6 1/2 фор. по глави, те по 20 кр. од јутра оранице и ливаде. На

земљиште које због слабијег квалитета није могло бити укључено у сесионално, плаћао се закуп (аренда), а ако би било мелиорисано, подлегало је пореском оптерећењу као и сесионално. Диштриктска насеља била су ослобођена бесплатних роботних обавеза и уконачавања војске, сем у изузетним случајевима. За првих петнаест година Диштрикт је добио право да са 9.000 форинти годишње откупљује сав десетак. У случају рата или велике несташнице хране у аустријским наследним земљама, Диштрикт је био обавезан да излиферује држави хране у вредности од 6.000 фор. по једном утврђеној цени.

Ипак, најважнија одредба у Привилегији била је она којом је диштриктском становништву свечано обећано „да никад неће бити продани, заложени или на који начин отуђени“. У случају да се Банат преда спахијама, диштриктске општине су имале право да се саме откупе и остану самосталне. Захваљујући овој одредби, Диштрикт је мимоишла судбина осталих насеља у Банату која су 1779, укључењем у Угарску, распродата у приватно власништво спахија. Једино су Диштрикт и Граница све до укидања били изван оквира спахијске јурисдикције, а у Диштрикту је, и поред извесних измена, још дуго било очувано економско и социјално стање какво је било у Банату за време коморске управе 1718–1778.

Диштриктско земљиште се делило на сесионално (тзв. стара земља), ритско или иберланд (резерватско) и пустаре.

Посебан значај за Диштрикт имало је сесионално и иберландско земљиште, а његов површински однос је био, приближно, 2 : 1 у корист иберланда. Од сесионалне земље један део није био издељен, него је остављен за резерву у случају пораста броја становништва. Крајем XVIII века таква земља је дељена безземљашима да би се повећао број пореских глава. У то време сесионална земља је била јефтина, а порези велики, па је било много случајева њеног напуштања, продаје или поклањања. Касније у XIX веку, када је цена земље порасла, приметна је тежња диштриктских становника за земљом свих врста, па и сесионалном. Али, једном издељено сесионално земљиште више није могло бити дељено, па је пажња безземљаша била обраћена на иберланд.

Иберланд није био издељен као сесионално земљиште већ препуштен сеским општинама да га с времена на време парцелишу и издају појединим породицама за пашњаке и оранице, према броју чланова и јачини радне снаге, па и према заслугама за Диштрикт. Парцелисање иберланда и подела породицама — тзв. деоба иберланда — били су предмет оштрих социјалних сукоба у Диштрикту и представљају интересантне моменте из његове историје. Иберланд је био у власништву Коморе у Темишвару, као бившег господара Баната, али га је становништво Диштрикта већ од почетка сматрало за своје власништво те га је продавало и залагало као сесионално земљиште. Комора је протествовала против такве праксе, а Диштрикт је предлагао да једном засвагда откупи од ње сав иберланд и издели становништву. Но, до овога није дошло за све време постојања Диштрикта као самоуправне области. Диштрикт је чак нудио 2.000.000 фор. на име откупа, али без успеха. Тако је Диштрикт до краја свог постојања био само корисник иберланда.

Првих неколико година иберланд је дељен сваке године, а после је уведен обичај да се нова подела врши сваких десет година. Упоредо са деобама иберланда појављивале су се сталне тужбе због разних неправилности у деоби. Деведесетих година XVIII века сиротиња у Кикинди тужила се да је добила

подводне ливаде. Један део иберланда општине су користиле за сеоски пашњак, а остало су делиле становништву уз наплату одређене таксе по 1 кј. За време деобе диштриктски чиновници и управа настојали су да приграбе што више иберланда, у чему су махом и успевали, иако је отпор сиротиње бивао све јачи. Тако је иберланд постао извор богаћења једних и предмет зависти других становника Диштрикта.

Револуционарна збивања 1848/49. у Банату, о чему у грађи има доста података (а особито у црквеним летописима), обухватила су не само његов провинцијални део, него и граничарско-диштриктски.

Акције банатског сељаштва биле су само део општег сељачког антифеудалног покрета у целој Угарској, а мартовским и јулским саборским законодавством 1848, којим је анулирано кметство, задовољени су интереси побуржованог племства и бивших урбаријалних, сесионалних кметова.

Један од најзначајнијих граничарских проблема уочи револуције 1848/49. представљало је обезбеђење неподељеног власништва на земљу, коју су граничари иначе већ поседовали, а само узгредно и местимично и стицање добијене иберландске земље. Управо том околносту објашњава се појава да 1848. граничари само подносе своја „захтевања“ и да не воде никакву посебну борбу за земљу или укидање феудалних обавеза те се и не лаћају оружја за решење аграрног проблема.

Ускоро после револуције 1848/49. дошло је до промена у поседовним односима на целом граничарском подручју, па и у Банатској граници, на основу царског патента из 1850, или тзв. Темелног закона за Хрватско-славонску и Банатско-српску војну границу. Патентом је изричито нормирано да „установа Војне границе остаје у својој првобитној организацији и у погледу на ратну и војну администрацију као саставни део царске војске подређена је извршној царској власти“. Међутим, одредбама Патента укинута је уживалачко право власништва на основу закона од 1807. те су граничари, или тачније њихове задруге, добили право власништва на поседима које су до тога доба уживали.

Граничарско земљиште према Патенту било је подељено на две правне категорије: баштину и нову течевину (иберланд). Баштином се сматрала земља већ уведена у земљишну књигу на одређену граничарску задругу, а за разлику од течевине била је по правилу неотуђива. Пашњаци су постали власништво граничарских општина, сваком граничарском домаћинству је припало сразмерно право на испашу, а шуме су постале државно власништво. Власничко право на граничарску земљу било је у толикој мери повезано са граничарском војном дужношћу да је, према Патенту, задруга била дужна у року од две године да прода баштинску земљу ако на њој остане само жена, а њезин муж, за кога се уда, не потпада под војну дужност. Из Провинцијала је било могуће усељење на граничарски териториј само са дозволом команданта регименте и то под условом да усељеник има некретнине неопходне за издржавање. Официри, чиновници и свештеници који нису припадали ниједној граничарској задрузи, могли су на граничарском територију стећи само куће за становање и највише три јутра земље, а трговци шест јутара, заједно са кућиштем и двориштем.

Поседовни односи у Банатској граници, нормирани Патентом од 1850. потрајали су две деценије, а царском одлуком 1871. отпочео је процес развоја чена Војне границе у Банату, који је завршен владаревим Манифестом од 1873. и инкорпорацијом граничарског подручја у састав трију банатских жупанија.

Процес саображавања поседовних и других односа на бившем граничарском подручју и односа у дотадашњем Провинцијалу, у условима снажне и свеобухватне пенетрације капиталистичких производних и друштвених односа, текао је углавном несметано и деловао неминовно, па су ускоро из поседовних односа у Банату били уклоњени заједничко власништво над земљом и неотуђивост граничарске баштине.

У Великокикиндском диштрикту за време револуције било је нарочито актуелно питање иберланда, а опште незадовољство његовом расподелом условило је познату „Кикиндску буну“, изразито економско-социјалног карактера и крваво угушено.

После Нагодбе 1867. у Банату су створени повољнији економски и политички услови за привредни развитак уопште, па и за пољопривреду. Наступило је доба ефикаснијег уклањања свих препрека капиталистичком привредном развоју, а банатски поседници у новим историјским околностима настоје да учврсте своју економску и политичку моћ не само новим инвестирањима у пољопривредној производњи него и присвајањем и узоравањем нових површина ливада и папњака.

Сукоби око иберланда појачали су се шездесетих година XIX века, а били су последица неправедне деобе и повећаних државних терета, које су економско слабији становници тешко подносили. Иберланд је постао један од основних проблема политичких и страначких борби у Диштрикту, па и у Банату. Они који су се раније дочепали његових већих комплекса били су против поновне деобе, а они са мало или нимало земље — да се деоба поново обави, о чему је Застава овако писала: „Нема код нас више народне или владине странке, нема левичара или десничара, него просто деобаца и недеобаца“.

Тек 1877. дошло је до откупа иберланда са 4.500.000 фор. и до коначне поделе око 100.000 кј иберландске земље. Кад је откуп санкционисан, сиротиња више није имала шта да тражи јер је иберланд као колективно власништво прешао у руке појединачних поседника.

Током шездесетих и седамдесетих година XIX века верски и политички живот банатских насеља у којима су Срби и Румуни живели измешани био је потресан црквено-деобним споровима, о чему у грађи има доста података. У ствари, увођењем уставности 1860. јавља се покрет Румуна у Ердељу и Банату за извојевање националних и политичких права, која су Срби и друге нације у монархији већ имали. Води га енергични ердељски владика барон Андрија Шагуна. Користећи подвојеност у српским редовима и смрт патријарха Рајачића, противника румунских захтева, Румуни успевају од 1864—1868. да оснују самосталну румунску народну Ердељско-банатску митрополију са седиштем у Карансебешу, да питање разграничења с Карловачком митрополијом повољно реше, да делимично уђу и у српску територију, подвргавајући својој администрацији румунске општине у Карловачкој митрополији, где је било довољно румунског живља и где су се такве жеље јавиле, као што је Карловачка митрополија у одређеним случајевима улазила у Карансебешку митрополију. Тај покрет, назван покретом за разврставање српско-румунске црквене заједнице, заправо је румунски покрет за еманципацију од српског црквеног руководства, односно покрет Румуна за националну и политичку афирмацију. Тако после 1868. у великом броју мешовитих општина у Банату долази до црквених спорова.

После Аустријско-мађарске нагодбе 1867, а особито после развојачења Војне границе 1873. отпочела је колонизација јужно-банатског региона, последња у низу колонизационих подухвата од 1718. до Првог светског рата.

Према царском Декрету од 13. октобра 1868. требало је у најкраћем року подићи долму дуж Дунава, Тисе и Тамиша на територији Немачко-банатског пука, обезбедити велике комплексе рита (подељене у седам секција) од поплаве и искористити их за колонизацију. Понуда општина Панчево, Ново Село, Борча, Јабука и Францфелд да саме загате Дунав у петој секцији, с тим да им припадне одређено ритско подручје, била је 1872. одбијена.

На задомљено ритско подручје угарске власти су населиле Немце, Мађаре, Словаке и Бугаре и основале седам општина: Елизенхајм код Великог Бечкерека, Кенигсдорф код Опова, Албрехтсдорф код Сефкерина, Гизелахајн код Глогоња, Мариенфелд код Панчева, Иваново и Ђурђево између Панчева и Ковина. Међутим, водена стихија 1869. уништила је новоосноване општине па су се многи колонисти вратили у ранија станишта, али су уместо њих доведени нови насељеници, који су 1867. доживели судбину претходника, јер је опет поплава уништила новоосноване општине. На крају, преостали насељеници напустили су своја нова насеља за време великих поплава 1878. и 1879. којима је успешно одолело само насеље Рудолфснад, а насеља Мариенфелд и Иваново била су премештена на оближње узвишице.

У првом колонизационом таласу у постнагодбеном периоду једини успех вредан пажње је забележен 1869—1870. оснивањем села Јожефсалаш и Етвешфалу у Тамишкој и Пуста Керестур у Торонталској жупанији.

Ипак, општи колонизациони неуспеси током седамдесетих година нису докрајчили колонизационе интенције угарске владе у Банату. Напротив, 1883. отпочела је колонизација Чанго Мађара из Буковине, који су насељени у Војловици (Мариенфелд), Иванову и Ђурђеву, а њихова последња група стигла је 1889. У међувремену, заправо 1886, поплава је још једном уништила Ђурђево, па је влада купила већи комплекс земље у ковинском и плочничком атару, где су Ђурђевљани основали ново насеље Скореновац (Székelykeve).

Колонизациони подухват отпочет непосредно после Нагодбе 1867. био је практично завршен поновним насељавањем Мађара, Словака и Бугара у Елизенхајму (Бело Блато код В. Бечкерека) 1887. и насељавањем Мађара у Мужљи (такође код В. Бечкерека) 1890.

Иако скромних размера, ова колонизација је ипак представљала део мађаризаторске политике угарске владе у Банату, па се том околносту објашњава појава да Срби, Румуни и Немци нису били међу колонизационим субјектима. Сем тога, колонизациони објекти су створени једноставним одузимањем половине ритских површина дуж Дунава и Тамиша, које су до развојачења 1873. претежно припадале Србима граничарима. Тако је стварање мађарског живог бедема између Срба у Банату и Србије, као једног од крајњих циљева колонизације, било обављено на штету банатских Срба. Интересантно је да су велики поседи банатских Мађара остали изван домашаја колонизационих мера угарске владе, па је њена колонизациона политика у Банату, између осталог и због тога, унапред била осуђена на скромне размере и још скромније етничке резултате.

Процес екстензивног развоја банатске пољопривреде од Нагодбе до Првог светског рата, изражен првенствено узоравањем ледина и претварањем

пашњачких и ритских површина у оранице, био је донекле заустављен зак. чл. XII из 1896. којим је била предвиђена посебна дозвола државних власти за култивисање до тада неплодних земаља.

Почетком Првог светског рата настало је својеврсно глухо доба у привредном и друштвеном развоју Баната, окончано 1918. његовим уласком у састав Краљевине СХС, односно Југославије. У тако радикално измењеном општем положају Баната, Ердџановић је обавио замашна етнолошка истраживања од 1922 – 1928, чију вредност веома лепо илуструје садржај ове књиге грађе.

Никола Л. Гађеша

НАПОМЕНА ИЗДАВАЧА

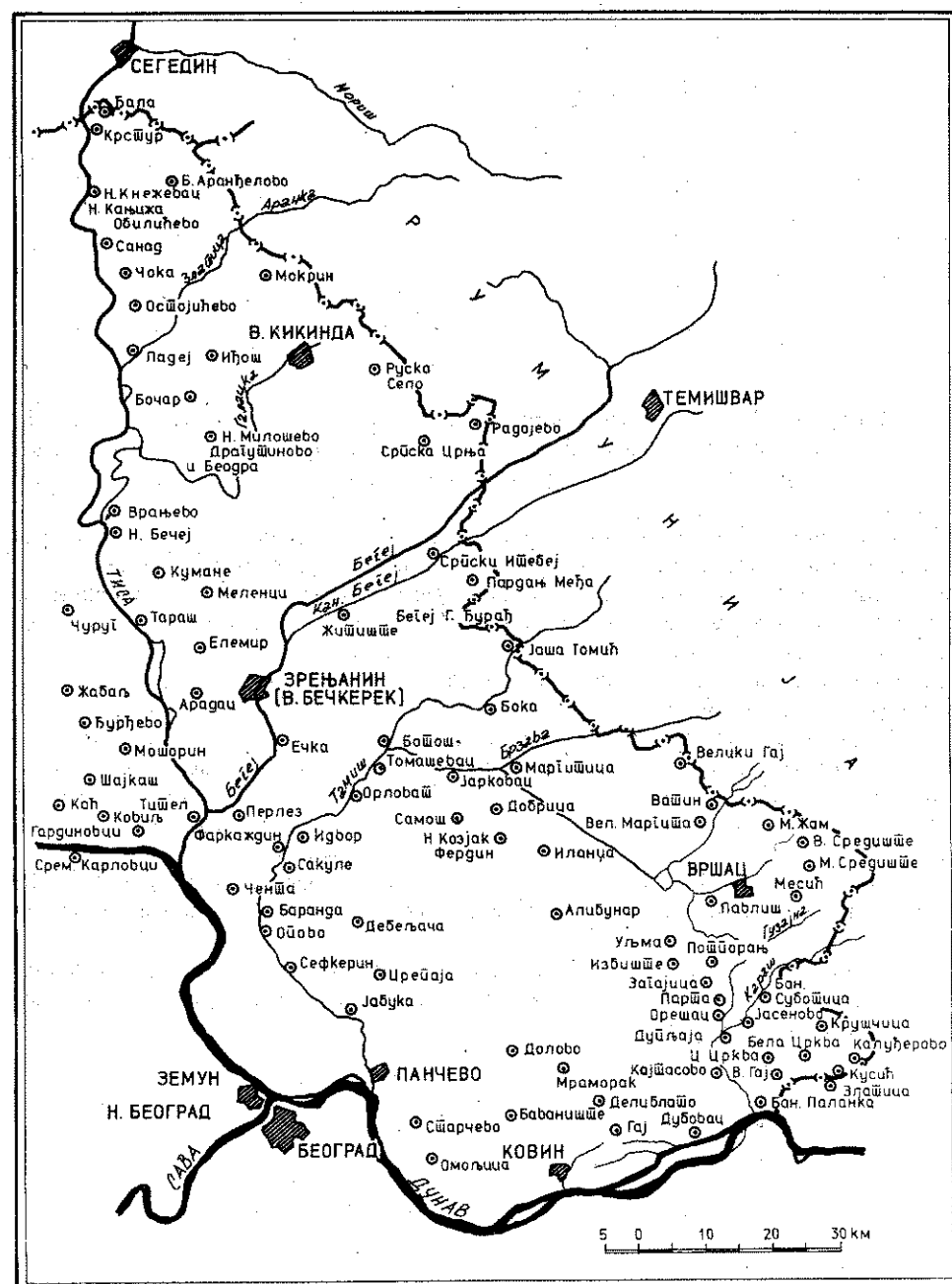
Припремајући друго издање Ердџановићевих *Срба у Банату*, упоређено је прво издање са изворним материјалом, тј. са Ердџановићевом грађом и забелешкама. Том приликом утврђена је, и поред неких мањих одступања, њихова подударност.

Одступања од изворног материјала била су последица: 1. Неразвијености (непотпуне или погрешне) неких Ердџановићевих скраћеница; 2. Изостављања појединих речи, а понекад и реченица у припремању грађе и забелешки за штампу; 3. Ердџановићеве недоследности у употреби појединих речи као општих именица и назива топонима (на пример водица и Водица) и 4. Навођења светитеља као крсне славе породица и родова или само датума крсне славе (на пример у тексту о Панчеву).

Недостаци првог издања су уклоњени. Зато ће читаоци лако уочити извесне разлике између текста првог и другог издања у тумачењу постанка насеља Црепаје, у опису итебејских топонима и родова познатог порекла, старина у Српској Црњи, куманских топонима, омољичких родова познатог порекла, идворских изумрлих и исељених родова, предања о Банатској Суботици итд.

Уместо два предговора у првом издању, друго има један предговор који садржи и све релевантне податке из текста *Уместо увода* Р. Николића у првом издању.

Научна апаратура у виду напомена класичног типа и помоћу звездица сведена је на меру неопходну за потпуније разумевање драгоценог штива Ердџановићевих *Срба у Банату*.

АЛИБУНАР

Предања о насељу. — По причању старијих људи, Алибунар је врло старо село. Некад се звао Крстурница, због раскршћа четири пута: за Панчево, Бечкерек*, Темишвар и Белу Цркву. То је, јамачно, било пре Турака. По предању име Алибунар настаје по Али-паши, који је овде имао марву и бунар. И сада у селу постоји Али-пашин бунар (који се не употребљава) крај кога је био и пашин чардак. Тврде да на дну Али-пашиног бунара има крст са неким словима и да је на њему исписано Али-пашино име.

Код пута за Иланцу постоји други бунар, на коме је Али-паша појио марву. Не зна се да је ту било и село, али постоји предање да је у оно време ту било турско насеље, и то „у брегу”, у земуницама. У Влашком крају, североисточно од Великог сокака, има један бунар из турског времена, од груба камења озидан, и горе унаоколо је такво камење (па над њим данашњи оквир од дасака). Други стари турски бунар је у Малом сокаку, на међи дворишта фамилија Жуле и Кораћа. Исти је онакав као први и од истог таквог камења. У оба је врло добра, бистра вода, која се и сад вади. Постоји предање да су оба бунара турска и да су од Али-паше.

Код крста, на месту старе цркве, доле, био је и црквени бунар, који је затрпан.

Најстарије село било је око старе српске цркве, па се ширило на обе стране, уздуж „све испод брега”. Село је насељавано испод брега, јер је даље слатина Кедина бара (у њој има и добре земље). По брегу код Алибунара и сад се познају трагови негдашњих земуница, кад се народ премештао, бежао и враћао од Татара и од Турака.

Алибунар је горео 1848. године, „у време Мађарске буне”, и зато и има црквене књиге само после те године. Причају да је неко од Илића из Алибунара тада био капетан, па је од Мађара из Вршца примио аков лука-та, те изопијао Србе војнике и одвео их тако пијане на Мађаре, а Мађари их исекли на месту Теверишу, код Павлиша (и сад има хумка под којом су сахрањени и крст на њој). Када је Алибунар горео у време буне, марву су отерали Мађари. Власи су се били удружили с Мађарима (иако су били граничари), а Швабе су провеле Мађаре преко Бостаништа, те су се Срби

* Данас Зрењанин.

морали повући ка Панчеву, где је дошао Книћанин. А народ се био повукао ка Баваништу и даље на југ, па и преко Дунава.

Срби су овде старо становништво, а Власи су досељени после. Зна се да је у време кад је зидана данашња црква (1796) овде било само 10 кућа „Власију”. Велики сокак и Мали сокак насељени су поглавито Србима, а остали део села су настањивали Немци и Власи и понешто Срба. Власи су се овде населили на оба краја српског дела у Алибунару. Једни су Жујани (страна ка Вршцу), а други Германи (ка Селеушцу) и били су најпре унијати, па су после пришли православној српској цркви. Било је од тих Румуна и српских попова. После су Румуни, помоћу Мађара, задобили право на своју цркву (добили су тек један тал, а Срби два тала; Срби су имали два тала земље и кад су зидали стару цркву, све је било њихово).

После растурања Границе Власи су тражили и добили право на деобу са Србима, тј. да им ови Срби исплате 11.000 форината. Непредусретљивост патријарха Ивачковића (који је, веле, био Влах, пореклом из Делиблата) према Србима у Алибунару око исплате те суме разлог је што је до поравнања дошло тек после дужег настојања Срба у Алибунару да сами саставе поменути суму те је исплате Власима. Пошто су се Срби и Власи поделили, још за пет година — док Срби не исплате Влахе — Власи су имали сваке друге недеље влашку службу у српској цркви (и српски свештеници су држали службу на влашком), а пре тога никад се није у цркви служило влашки.

Раније су Власи овде били кнезови и имали и друге власти, увек су у сваком погледу економски ометали Србе. Кришом су присвојили силну земљу, која је била општинска својина, и нису је платили, а сад кад се тражи, њихови општинари спречавају да се то врати општини. Још од времена Мађарске буне Власи су економски ојачали, док су Срби економски много посрнули, те су Власи могли од осиромашених српских породица куповати земљу.

Множење Влаха објашњава се и придолажењем са стране, и тиме што Власи узимају зетове у куће, и дају уз девојку земље (по 1—3 и више ланаца), и узимају уз њих земље, а веле да рађају и више деце (бар овде) — док Срби удавачама дају тал у новцу и нерадо доводе зетове у кућу. Срби се зато овде и теже жене, јер тешко долазе до могућности да издржавају породицу ако немају своје земље (нити добијају земљу у мираз, нити улазе као зетови у српске куће). Сада су бракови између Срба и Румуна врло ретки.

Старине. — Црква је била некад на месту на коме је данас крст, а 1796. године направљена је садашња српска црква (која је и сада делом под шиндром). Село је главним делом било око садашње цркве (црква слави Благовести). Над њеним хором је пластичним бројевима означена година кад је зидана црква: 1796. Деда Јоца Јонов, црквењак, рођен 1851. године, зна да је у време кад је он био ђак у цркви била једанпут служба на румунском, а други пут на српском и да су се већ тада Румуни одвојили од Срба. И за стару цркву, која је била близу крста у Великом сокаку, мисли се да је била посвећена Благовестима.

Из XVIII века има само једна стара икона Христова васкрснућа, на којој је при дну записано: „Георгије Дијаконовић, Зограф, 1762”. Има друга једна стара икона Св. Николе, на којој је при дну записана 1754. година. И на плочи с десне стране од улаза у цркву, на црквеном зиду, пише да је црква зидана 1796. године.

На источној страни села налазе се гробови за које се мисли да су турски (и зидане гробнице: камене и од цигле). Старо гробље је некад било заједничко за Србе и Румуне, а сад има за Србе новије гробље (мада се и у њему сахрани покоји Румун), а старо је остало Румунима (али се у њему сахрањује покоји Србин из крајева ближих томе гробљу).

Старо гробље алибунарско (раније заједничко, сада поглавито румунско) има старих камених крстача истих облика као и у досадашњим гробљима, са црквенословенским натписима који се тешко читају.

Српско гробље у Алибунару: крстови камени као и у Старом гробљу, већина после 1800. године, али се зна да је раније било на брежуљку, даље на југу, где се и сад ископавају кости; не зна се кад је премештено овамо.

Топоними. — Према Селеушцу: Селеушки виногради, Скиниврата (њиве; неко је скрхао врат), Вакант (најпре није било расподељено, па су после овде накнадно сви добили по једну дуж), Нова поља, Орловат (леди-на према Петрову Селу — Владимировцу; и оно „Орловату маре” је све алибунарско и зове се Српски велики Орловат), Велики до (пашњак), Велики Алибунар (њиве; пре је „почињало да се тамо прави село”, али није насељено, јер није било воде, те се због воде населе овде код бунара, који су ту остали од Турака; инжињери су, веле, тражили место за село), после: Песак (општински пашњак), Бостаниште (сад нема бостана), Путања (њиве и преко њих путања), Унка Доши — по неком Тоши, а Срби зову Тошина унка или Код унке, Алибунарска паша, Мали рит (и сад рит), Бабоја, Мала ливада, Доње њиве и Велике ливаде (алибунарски атар се не додирује с атаром николичанским). Марије Терезије шанац зове народ Римски шанац (алибунарски Румуни зову сва ова земљишта тим истим српским именима — Румун, кмет, нам је њих и казивао —, само понегде у исквареном облику, као, на пример, Унка Дош место Тошина унка).

Стари родови познатог порекла: Битевић (Ђурђић), прадед је дошао из Бјече, где их је и сад под тим презименом. — *Грујица* — Матеја (Св. Јован), прадед дошао из Влашке као сувачар. — *Зубанов* (некад са надимком Сталетини), дошли из „Бугарске”. — *Ивков* — *Пулоњеви* (Ђурђић), одавно досељени из Панчева. — *Јонов* — *Бургијини* (Св. Параскева), преци дошли из Ердеља; старо презиме Јон; а део од њих је остао и даље Власи и презивају се Ердељани. — *Јовановић* — *Чакован* (Св. арханђел Михаил), пре педесет година дошао из „Влашке”, из Чакова. — *Максимов* (Св. арханђела Михаила, а један — који је ушао у кућу — још и Петковачу), деда дошао „из Влашке”. — *Павловић* Марија (Митровдан — стара слава Павловића), дошли из Итебеја пре педесет година; мушки су одсељени у Уздин. — *Секеруш* Миша (Св. Стефан), дошао из Павлиша у стару алибунарску кућу Попових (попа Ђорђе). — *Темишварац* — *Сланинарови* (Св. Никола), не зна се кад су дошли из Темишвара, а одавно су дошли из Долова у Ђирића кућу. — *Тубић* (Ђурђић), дошли им преци из Мошори-

на, у Бачкој; било их је три брата, па један дошао у Алибунар, а од друга два и сад има Тубића у Мошорину.

Стари родови чије порекло није утврђено: *Басарлић* (Ђурђевдан и Ђурђић — оних који су ушли у кућу). — *Белић* (Св. Никола), има више фамилија и у Бачкој. — *Богданов Љуба* (Св. Никола), ушао у кућу Дамјанових (Св. Никола и те куће). — *Враговић* (Св. Јован); прича се о Враговићу, пратиоцу краља Коломана, да је спасао његова кола да се не преврну и за то добио одликовање. — *Дадих* (Св. Никола), има и у Бачкој Дадиха, те ће бити да су отуд. — *Дамјанов* (Св. Никола); „од бамбалука“ су овде, вели деда Младен, и нико му од његових није ништа знао казати о пореклу; биће да су још од најстаријих фамилија; он зна да је заиста најстарије српско гробље било у брегу више његове куће (у Великом сокаку), где су налазили многе кости. — *Ђурђев* — *Ваљушкини* (Св. Никола), има 1 у Београду. — *Живанов* — *Дурмиш* (Св. Јован). — *Живков* — *Брустурев* (Ђурђић). — *Живојнов* — *Бикини* — *Бика* (Св. Јован), били некад једна фамилија са Враговићевима, кућа до куће. — *Зелчев* — *Тоша* (Св. Јован). — *Илић* (Св. Јован). — *Јанков* — *Бугарови* и *Вукмирови* (3, Св. Лука; 3, Петковача). — *Јованкин* — *Стамболини* (Ђурђић). — *Јованов* — *Бакићеви* (Митровдан); била некад фамилија Бакићеви који су се одселили из Алибунара. — *Јовкић* (Михољдан), сад се зове Миладинов, по оцу који је ушао у кућу Јовкић. — *Каракашевић* (Митровдан), кумови са Кораћевим; има их и у Бачкој. — *Кораћеви* (Св. Јован). — *Краварски* (Св. Јован), једна од најстаријих фамилија; не знају одакле су. — *Кузманов* — *Буљини* (Св. Никола). — *Манојловић* (Јоца) — *Сапунџијини* (Св. арханђел Михаил). — *Мартинов* — *Мартоњеви* (Св. арханђел Михаил). — *Мијатов* — *Петакони* — *Туророви* (Св. Јован). — *Миливојев* — *Клисарини* (Св. Јован), једни су остали уз Румуне; има још таквих случајева да су Срби, особито ожењени Влахињама, остали уз Влахе. — *Милићев* (Арса) — *Гагулини* (Св. Тома). — *Милосављевић* — *Пукер* (Св. Никола), Швабе су му наденуле надимак у Карловцу. — *Михајлов* — *Спасини* и *Радојкини* (Св. Стефан). — *Момиров* — *Мушков* (Велика Госпојина). — *Николић* (Св. Јован), старац од 80 година; не зна одакле су му стари; прича да су у Долу налазили велике лонце печене од беле земље, за које мисле да су од Турака; он памти кад је код њих било 500 „глава оваца“, а код Рошуљевих 600, па су имали и свој „салаш на пустари у Песку алибунарском“; памти све куће под трском, кад су их Мађари запалили. — *Павков* (Антоније) — *Пинтер* (по оцу) (Св. Никола), отац из Долова. — *Павлов* — *Стокини* (Св. Никола). — *Пантелић* (Стеван), бивши чиновник. — *Петров* — *Дркини* (Св. арханђел Михаил). — *Пехан* (Св. Стефан); отац им узео Српкињу из Вршца, те су деца сад Срби; један је огишао у Београд; деда им био Шваба. — *Раданов* (Ника) — *Нерадини* (Св. Никола). — *Рајин* (Св. Јован); знају старији да су Ранкови, Рајини и Чудомирови једна фамилија, иста им је слава. — *Рајић* (Св. Никола), једни су само Рајић, а други и *Мрзини*, сви славе Св. Николу. — *Ранисављев* — *Ситарови* (Св. Јован); деда им ушао у кућу Ситарових, а не знају одакле је дошао. — *Ранков* — *Баговљеви* (Св. Јован). — *Рошу* (Велика Госпојина), Власи, па се посрбили, али је била само једна кућа, сад само жена, иначе их има много као Румуна. — *Ружић* — *Мегешеви* и *Чочини*

(Св. арханђел Михаил). — *Секулић* (Св. Никола); назарен. — *Срећков* (Петковача). — *Станков* — *Зловремац* (Св. Стефан). — *Стојков* — *Клајнерови* (Митровдан); један од њихових предака био врло мали, а смешан због тога што се често опијао, па му дали надимак „Клајнер“. — *Тодоров* — *Тозганови* (Св. арханђел Михаил). — *Тирић* (Св. Никола, а Св. Јована слави један кога су усвојили, а доведен је из Уљме); Стојадин, отац му, био је учитељ у Алибунару. — *Чудомиров* (Св. Јован).

Новији досељеници: *Аћимов* (Петковача), из Иланце. — *Аћимовић* (Св. арханђел Михаил), трговац, из Македоније. — *Бора* (Ђурђић), из Павлиша. — *Бугаринов*, ћурчија, из Вршца, скоро дошао. — *Бурдулић* (Ђира), (Ђурђевдан), из Фердина. — *Грујић* (Св. Никола, а стара слава Св. Стефан), из Иланце, ушао у кућу Гађанских. — *Гуцијан* (Св. Никола), из Самоша. — *Жула* (Св. Стефан), из Добрице. — *Капруц* (Св. Никола), дошао из Самоша у кућу. — *Кашинић* (Св. арханђел Михаил), дошао из Црепаје у кућу. — *Којић* (Св. Никола), из „Нова Села“ дошао у кућу. — *Кузмановић* (Св. Никола), из В. Маргите. — *Лозанов* (Ђурђић), трговац, дошао из Панчева. — *Марков* (Св. Јован), из Самоша. — *Милунов*, занатлија, скоро досељен из Фердина. — *Милутиновић* (Петковача), трговац, из Избишта. — *Минда* (Ђурђић), из Николинаца, посрбио се. — *Надашки*, учитељ. — *Николајевић* — *Мига* (Мигини) — (Ђурђић), Николајевић је дошао из Новог Села у кућу Ђурђевић — Мигиних, која је овдашња стара кућа. — *Николић* (Велика Госпојина), из Дивича, из „Ера“. — *Нистор* (Петровдан), из Самоша. — *Рајковић* — *Дорођаш* (Ђурђевдан), досељен из Самоша. — *Стојаков*, занатлија, скоро дошао из Фердина. — *Сувачки* — *Сликини* (Св. Јован), из Итебеја. — *Тишин*, Вршчанин, скоро дошао.

Измурли родови: *Вијатов* (Пера), доведен из Добрице. — *Гађански* Јоса (Св. Никола). — *Животин* (Ђурђић), стара фамилија. — *Стајић* Светозар, досељеник. — *Стојадинов* Гига, стара фамилија. — *Ђурчин* Марко (Ђурђевдан), стара фамилија.

Исељени родови: *Грчки* Коста; не зна се за њега, изгледа да је био кратко време. — *Димић* Ката, стара фамилија. — *Думитров* Ђока, досељеник из Св. Михаила. — *Пендини* и *Бусеринови*; од Пендиних има један у Загајици. — *Исаков* Ђока, из Самоша, сада у Америци. — *Јаношев* — *Крпини*. — *Јосимовић* Јосиф (Ђурђић), има у Шапцу Јосимовић — „Миша Влах“. — *Крстић* — *Гајићи* (Ђурђевдан), стара фамилија. — *Лалић* (Св. Никола), досељен из Фердина. — *Лукић*, има један у Белој Цркви, отац дошао из Сентмихаља (Св. Михаила), а пореклом из Маргите. — *Миладинов* Жива, скорашињи досељеник, син је у кући Јовкића. — *Николин* Груја, били су из Сентмихаља. — *Попов* Сима (Петковача), стара фамилија; од ове фамилије било је много попова, била велика и богата фамилија, неки су отишли у Вршац и другде. — *Радонић*, били досељени. — *Стерија* Стеван, био досељеник. — *Ђосић* Марко (Св. Мрата), наследио домазет из Добрице.

Цигани: *Томин* Јефта (не слави), кућевни Циганин.

БАВАНИШТЕ

Предања о насељу. — По запису на црквеним књигама, мисле да је Баваниште основано 1766. године. Прво Баваниште било је иза Баванишке шуме, на „брегу“, 2 km источно од садашњег села, на Делиблатском путу (кад су некад копали поред шуме, наишли су ту на гробове). Како ту није било воде, преместили су се на садашње место, где се наиђе на воду када се закопа до 2 метра. Тај брег је дугачак — иде од Делиблата све до Францфелда.* То је, без сумње, тај „баван“ (балван — греда; то име је морало дати старо, ту већ обикло становништво) по коме се насеље прозвало Баваниште. Прича се да се село најпре звало друкчије, па кад су становници сишли са тога брега доле, ради воде, морали су због мочвари подизати куће на балванима.¹

Само су Дубовчани и Гајчани оснивачи Баваништа (а не Ковинчани, који су само појединачно долазили). Они су се најпре населили на брегу, на левој страни Делиблатског пута, и били су тамо пет година, али су због суше, немајући воде, морали сићи доле. Како је насеље било мало, свега око 100 кућа, са око 300 душа, чинило је најпре општину са Старчевом, затим са Омољцом.

Зна се поуздано да је пре насељења данашњег Баваништа једно насеље било на Црном селу у гајачком атару код Црне баре (Гајчани и Островљани и сад кажу Црно село); а тако исто и на Обзовику, сад у делиблатском атару. Па како су се неки насељеници вратили на Острово, зову их Црносељани, а неки су се вратили у Гај. Сличног је враћања било и са насељеницима из Дубовца. А они који су остали, отишли су на „баваниште“, тј. на место где су били остали балвани и рушевине од негдашњег двора мађарског племића. Одједанпут је било насељено 400 породица на Баваниште.

Баваниште се (по саопштењу Живојина Јанковића, бившег школског надзорника) први пут помиње у једној повељи краља угарског Жигмунда граду Ковину 1397. године, по извршним шајкашима, којима је даровао две пустаре: Баваниште и Скореновац (доскорашњи Секељкеве), а да је било насељено види се по томе што су купили од њих папски десетак. Ова повеља је (са 39 других које се односе на Ковин, Баваниште и Скореновац) у збирци повеља коју има Јанковић. Кад је Смедерево по други пут пало, те су Ковинци населили Српски Ковин на Чепелском острву, назвали су своје пашњаке Ново Баваниште и Нови Скореновац.

После 1716. године постоје: Велико Баваниште, на Доловачком путу, иза шуме, са тридесет задруга, и Мало Баваниште, на Брестовачком путу, са четири задруге.² И сад Ковинци зову тај део њиховог атара Мало Бава-

* Данас Качарево.

¹ Од старог учитеља Маринковића (из Баваништа?) сазнао сам да се оригиналан акт о оснивању и насељавању Баваништа налази у Ср. Карловцима, у Малој архиви (реч је о данашњем Архиву САНУ, ПМА, фонд „Б“, — прим. ред.) и да су му главни потписници Секулић из Дубовца и Динић из Гаја (прим. Ј. Ерделановића). Међутим, без прецизније архивистичке одредбе немогуће је утврдити веродостојност наведеног податка о оснивању и насељавању Баваништа (прим. ред.)

² Szentkláray Jenő, *Száz év dél-magyarország újabb történetéből* (1779-től napjainkig, Temesvárott 1879, 22 (прим. Ј. Ерделановића).

ниште. А гробље им је било на Делиблатском путу, један део у шуми, а други изван ње, код Прокопа, који зову Карлица, крај негдашњег пута. У том гробљу су налазили разне предмете. Свакако је 1739. године, у рату, Баваниште било изгорело. У 1766. години, као и свуда, извршено је груписање насеља и оба Баваништа су састављена (ако нису, због воде, они из Великог Баваништа већ морали сићи доле) у једно место, где су доведени и нови досељеници, зато што првобитно Баваниште није спадало у Границу, те су оне који нису хтели бити војници исељавали даље од Границе.

Године 1848. било је у селу „500 нумери“, а душа 6.000, тако да је било задруга са по 50—60 душа и више.

По казивању деда-Манојла Урошева, најпре је цело земљиште данашњег Баваништа било утрина и пашњак ковиначких богаташа, а око Умке, ковинске општинске земље (десно од пута за Ковин), била је насељена сиротиња, па су је после населили на своје салаше Ковинчани (Секулићи, Димићи и Орозовићи — богате ковинске куће). Тек су после дошли неки из Дубовца, Гаја и из Србије. Одмах приликом насељења добили су ритове, али најпре на самом Дунаву: прво, где је сад Иваново, а друго, мање, иза Ковина, па су доцније измакнути од Дунава и добили на другим местима. Још пре рита су добијали Песак, али нису хтели плаћати порез, те су га одбили, као и сва околна села. У прво време имали су око 3.000 ланаца утрине, па су по њој и по риту (кад год није сметала поплава) држали силну марву (овце и белу марву) чак и зими.

И један и други рит (ковински, иза Ковина, на југозападу, и плочички, на југу од Плочице) добила је баванишка општина, па је један део изделила на домове, а други је остао општински. Многи приватни власници су испродавали своје делове „спаијама“ и шпекулантима, јер су им земље биле далеко, а нису имали од њих велике користи.

Песак је некад био својина околних села, па је и Баваниште имало од њега знатан део. Кад су Мађари преузели ове крајеве, сав Песак је постао мађарска државна својина.

Године 1817. довршен је катастар по коме су давали и сесије; до 1859. још се давала земља сваком ко је хтео, али са обавезом да служи као војник. Сви су одбијали да добију много земље, јер је тада било тешко обрађивати. Било је случајева да су неке породице побегле да не би добиле земљу, коју би морале обрађивати.

Један од Станкових тврди да је на једној мађарској карти читао „Балвањошвар“ и чуо за записано предање о градићу у Баванишкој шуми. Заиста, има место где су налазили цигле, минђуше и друге предмете, а даље је старо гробље.

Изводи из *Светских и баванишких знаменитости* од непознатог писца нађени су у једној црквеној књизи, у исповедаоници, са записом: „Извadio П. и Б. М., а преписала за себе и своје Мар. Миљковић 1893. год.“ У њима су најпре „светске знаменитости“ и главни догађаји из српске прошлости, па „баванишке знаменитости“:

Баваниште је насељено од Срба из Ковина, Гаја и Дубовца, месеца маја, јуна и јула 1766. Цркву почели зидати 1766. године 23. маја, а довршили и први пут у њој службу служили 15. августа 1778. године на Велику Госпојину. Кад се црква зидала, било је у Баваништу само 300

нумери, а на удивленије целе околине, сазидаше лепу цркву и још многа добра дела починише, која им на част служе. Сада има у Баваништу око 1.300 нумери. Године 1788. бегала је сва Крајина од Турака, па и Баваниште. Дошли Турци у село и у цркви су коње држали, а при поласку запале цркву. Те године црква и цело село изгоре, само једна кућа под бројем 184 остаде, јер је у истој паша турски становао. Од 1788. године стајала је црква откривена, 1790. покрију је шиндром, а доцније, 1812. године, препом. Пошто у Баваништу а и у околини није било препара, то су морали преп из Беле Цркве доносити ...

Долази затим саопштење о цару Јосифу приликом насељавања Баваништа и о даривању детета Васе, сина Павла Стојановића, о истом Павлу да је ишао у Јерусалим 1782, а вратио се 1783 (ово, вели се, није било у црквеној књизи, већ је чуо од свог оца), па даље следи хроника баванишког јавног сеоског живота:

Гладна година била је 1794 ... Опет гладна година била је 1816. Меров кукуруза од 60 ока продавао се за 60 ф. шајна (1 ф. шајна 40 новчића или 80 потура данашње вредности) ... Кумпанију добисмо у Баваништу 1848. ... Велики квартир за капетана зидан исте 1848. године (садашња општинска кућа) ... На Ђурђевдан 1849. године бегали од Мађара у Смедерево, страдали много. У септембру идуће године вратили се ... Немачка школа, садањи VI разред српске основне школе, зидана је 1855. год. ... Капела у шуми зидана 1856. год. ... Читаоница у Баваништу отворена 1876. год. ... Год. 1880. посађено је у шуми 4.000 багрмова и прокопани канали кроз село и изван.³

Старине. — У Баванишкој шуми је Водица, код које су подигли капелу („намастир“) — слави Малу Госпојину, када много света долази и, као обично, посетиоци се умивају том водом. Водица у Баванишкој шуми је поштована као светиња откако је Баваништа, па су је после мало оградиле, а 1856. године сазидали капелу. Баванишку шуму су доскора звали и писали у плановима „Мајур“.

Једно од три гробља у Баваништу, на западној страни села, има стари део у коме се сад ретко ко сахрањује, јер је већ испуњено, а ново настављено. У старом делу особито падају у очи велики надгробни споменици у виду модела од капеле: четвртаст труп од крупног чврстог, кречног камена, са пирамидалним завршетком, који је негде покривен црепом, а на врху метални крст — дакле подражавање капеле у маломе. То су све надгробни споменици богатих фамилија: Хаџи Стојановића, Смедеревца и др. Свуд се виде велики простори ограђени циглама забијеним у земљу у реду — чиме су поједине фамилије означиле простор за сахрањивање својих чланова. То је било тако у старије време, а сад се у новом делу гробља сахрањују сви по реду, и нема више сахрањивања по фамилијама. Стари надгробни споменици од камена, којих има доста, сви су истих облика као у панчевачком гробљу (има понеки и српаста облика). Дрвени крстови, као и у Панчеву, заштићени су лименим луком.

³ Грађа за историју неких банатских села. Баваниште. „Јавор“, 6. I, 9. III, 2. VI, 6. VII, 13. VII 1880 (прим. Ј. Ердџановића).

Гробље код Прокопа, које зову Карлица, на Делиблатском путу је делом у шуми, а делом изван ње. У том гробљу су налазили разне предмете и накит. Живојин Јанковић, бивши школски надзорник, тврди да су цигле у шуми и на њиви Јанковића од неке римске карауле.

На месту Забрану десно од пута за Ковин причају да је било „мађарско село“, које је после нестало, а зна се и за гробље у шуми.

Називи појединих делова насеља. — У Баваништу се сваки сокак или шор зове по старој и великој фамилији која је у њему. Дубовачки сокак у Баваништу се зове по досељеницима из Старог Дубовца, а Гајачки сокак по досељеницима из старог Гаја: Доловачки, Ранисављеви — Лупулови, Владисављеви, Милутинови — Влашки, Ранисављеви — Чавдарови, Страилов — Маричини, и већином славе Св. Ђирића, јер су пребегли из Србије у Гај на тај дан. Секулићи су из Дубовца.

Око цркве су биле најстарије фамилије: Секулићи, Радивојевићи, Душанићи, Николајеви, Милорадови, Урошеви, Аџијини — Стојановићи, Благојевићи — Савини, Станкови — Сталетини, Стојанови — Поп-Филипови, Кивићи, Грчки, Јакшићи, Доловачки, Панићи, Илићи — Миленковићи.

„Селанце“ је било преко једне баре (сад канал) зване Викаја, преко које се превозило чамцем, па се морало викати за чамац, те отуда и тај назив.

Виши део Баваништа, онај ка Долову и Панчеву, зове се „На брег“. „Белобрежанима“ Баваништани зову оне „на брегу“, а ти су досељени из Ковина, са тамошњег Белог брега.

Топоними. — Црна бара има и бара и баштине; по једном предању, некад је „сприја“ (олуја и непогода) сјурила ергелу кобила у ту бару, те се подавила и отуд име Црна бара (и сад има воде за три хвата дубине, обрасла је травама, а вода долази из песка Делиблата, па тече и кроз атар Ковина, на њој су и воденице); по другом предању, у Црној бари се војска подавила; до ње је Гупчија бара (оранице и ливаде; некад дивље гуске много долазиле); даље лево је Краљевац (бара, сад пресахнула, има трске, иде у делиблатски атар); Млаке (бара, има увек воде и на њој воденица); Безубице (оранице и ледине); Попов ат (брежуљак на коме је некад неки поп држао марву) поред Безубице, према старчевачком атару; Веровац велики и Веровац мали (и један и други су „бегеј“), Веровац велики се зове у једном делу Шаргиница, од Омољичког пута ка виноградицама, а Веровац мали иде из старчевачког атара и улази код Панчевачког пута и између тог пута и Омољичког се тако зове, а даље је Велика бара (заиста велика, око 60 ланаца и има рибе) која се састаје са Шаргиницом у долини Винограда, а настављају се једним бегејем између Плочице и Брестовца до у рит; од Безубице код Попова ата је Дивизма (по трави дивизми); на Плочичком путу су Чивутске њиве (некад „Чивутин“ давао под аренду њиву, па се и око ње све тако назвало); Мајур зову шуму, „Иза шуме“, „Иза мајура“; преко Краљице је до Буцак (до Мраморка); Мале и Велике ливаде су на Ковинском путу и лево и десно (ливаде и оранице); поред Мале ливаде је Јоленица (пашњак и баштине); Смиљкића бара до Јоленице уз ковински атар (названа по фамилији тог имена у Баваништу — изумрли су); Џомбе

су биле баштине; Викаја је на путу за Селанце, које је на источној страни Баваништа (пored Викаје и сад надође бара, у којој има салитре); поред Викаје Кључ у неком буцаку као неки кључ, земљиште на коме је школа; Брег на Доловачком и на Панчевачком путу; Прва нумера се зове цео крај на путу за Брестовац, јер је ту заиста била „прва нумера” (прва кућа).

Родови познатог порекла: *Алексићи* — *Дујићи* (6—7, Митровдан), дошли из Алексинца. — *Бачвански* — *Кочини* (8, Св. Јован), дошли су из Бачке у време насељавања села и отуд „Бачвански”. — *Бракушеви* (Бракуши) — *Рвати* (Св. Јован), дошли су са бугарске границе; због друкчијег говора добили надимак Рвати. — *Владисављеви* (8, Ђурђић), Дубовчани су поуздано. — *Владисављеви* (1, Ђурђић), дошли из Гаја; један брат је у Белој Цркви, а један остао у Србији. — *Воденичарови* — *Илићи* (6, Петковача), Дубовчани су пореклом. — *Дериментић* (3, Св. Илија), старином из Дубовца, где се сад зову Милосављеви — *Дериментски*. — *Димићи* (14, Ђурђевдан), пореклом из Македоније; дошли су Дима и Ђорђе, којима је било старо презиме Путникови; Ђорђе је отишао у Срем, у Руму, и о њима нема података, а од Диме су сви ови у Баваништу; он се најпре населио у Ковину, оженио тамо и после, кад се насељавало Баваниште, преселио се у њега; из њихове генеалогичке таблице, у којој су тачно изређани сви чланови рода по нараштајима и по гранама и занимањима од Диме до данас, види се да је, са Димом, досад, било шест нараштаја: Дима и Ђорђе — вели се — 1737. године прешли у Ковин, где се Дима оженио и родио Јанка, Ђорђа, Ђуку, Димитрија, Николу и Анђу ... Кад се устројила Војна граница и населило место Баваниште, тада се Дима са фамилијом преселио у ово место, где му синови приме садање презиме Димић; међутим, један од најстаријих стричева је казивао да су се преци звали Путникови; по једној белешци, Дима је рођен у Блаци 1711. године, син му Јанко у Ковину 1737. године, а унук Ђира 1770. године у Баваништу; има их одсељених у Србију и у Русију. — *Докићи* (2, Св. арханђел Гаврило, сутрадан по Благовестима), дошли су им стари из Дубовца. — *Доловачки* (1, Св. Јован), дошли су из Гаја, спадају у најстарије фамилије. — *Доловачки* (2, Ђурђић), нису род са претходнима, али су и они од старих досељеника из Дубовца, досељених у прво време по насељењу Баваништа. — *Ердељани* — *Букурови* (2, Св. арханђел Михаил); два брата, Стеван и Букур, дошли су у Баваниште из Ердеља (Букур је био украо попу кћер и са њом побегао) и овде добили земљу; Дамјан је отишао у Панчево и од њега ће бити они Ердељани у Панчеву што славе Св. арханђела Михаила; у Баваништу знају за сродство са Васом Цицом у Панчеву (Букур — Панта — Васа — Милош — Влада, 18 год.). — *Ерски* — *Илићи* (1, Св. Јован), баба Анка је прешла са мужем из Србије. — *Ђуричићи* (3, Св. Ђирић), према сведу кога слави биће да је била међу оним фамилијама што су пребегле из Србије на Св. Ђирића; знали су и за своју фамилију у Србији. — *Живанови* — *Јованови* (7, Св. Трифун), Живан и Јован су из Србије дошли овамо. — *Живкови* — *Бикини* (2, Св. Јован), и они су из Србије. — *Живкови* — *Липљански* (3, Ђурђић), нису род са Филиповим — *Липљанским*, али ће бити да су им стари дошли из истог места, отуд *Липљански*. — *Илићи* — *Миленковићи* (8, Св. арханђел Михаил), из Колара (од фами-

лије Коларца — Милосављевићи), међу првим досељеницима су дошли и сви су у средини села, око цркве и општине. — *Илићи* — *Милијини* и *Миленкови* (8, Св. арханђел Михаил), Милија и Миленко дошли из Србије. — *Илићи* — *Радованови* (1, Св. арханђел Михаил), стара фамилија, биће да су из Ковина. — *Јакшићи* — *Бањани* (6, Ђурђевдан), спадају у најстарије фамилије, још њихови стари, не зна се одакле, населили су се из Србије. — *Јанкови(ћи)* — *Влашки* (4, Св. арханђел Михаил); из Гаја су после 1760. године у Баваниште дошла три брата и одмах се поделила и добила земљу од државе; један брат се одселио у Брестовац, где и сад има Јанковића, али се не зову Влашки, јер су само ови у Баваништу добили тај назив по томе што је један њихов предак узео Влахињу; од Јанковића — *Влашких* преосталих у Баваништу друга грана се презива само Јанков, без -ић, али њихов прадед се још 1823. године, на једном уговору, потписао са Јанковић; у Миријеву има Јанковића који славе Св. арханђела Михаила, те се мисли да су ови можда од њих; брат деда-Пере Влашког одселио се у Гај и зову се Јанковићи. — *Јованови* — *Белојкови* (7), биће да су Србијанци. — *Јованови* — *Пачариз* (2, Св. Никола), из Петке, код Костолца, прадед се доселио; и сад их има у Петки под истим презименом и одлазили су код њих. — *Јованови* — *Шуманови* (6, Св. Пантелија), знају да су „из Шумадије”, из неког села близу Смедерева, где су у време Мађарске буне бежали код својих рођака. — *Калишки* (5, Ђурђић), досељени стари из Србије („испрека”), али не знају из којег места; добили су две сесије. — *Каначки* (5, Св. Никола), предак им је дошао из банатског Канака у време насељавања Баваништа. — *Каначки* (10, Св. Никола), из Стара Канака два брата Гаја и Пера населила се у Ковин па одатле у Баваниште; Гаја је пет пуних колена од данашњег нараштаја; у Канаку су се звали Стојадинови („Стадинови”) и зна се да су Стојадинови у Мраморку истог порекла. — *Кебићи* (5, Св. Стефан), они су одавно досељени из „Паорије”. — *Коларови* — *Брзакови* (2, Петковача), из Србије су, из Колара. — *Крунићи* (5, Ђурђевдан), биће да су из Ковина. — *Лазичи*, из Мале Ливадице. — *Маринковићи* — *Курјаци*, дошли су из Гаја, а у Гај је дошао њихов чукундеда из Босне, као пастир; Курјак је назив по претку који је скочио с кола, те ухватио курјака за реп и држао док су га други убили. — *Маричини* — *Страилов* (Св. арханђел Михаил), из Гаја. — *Маркови* (2, Ђурђић), биће да су из Ковина. — *Милорадови* (3, Св. Вартоломеј), спадају у најстарије фамилије, поуздано су Ковинчани; од њих су Милорадовићи у Панчеву. — *Милосављеви* (6, Св. Никола), не зна се одакле су им стари, а биће да су од одсељених Ковинаца. — *Милосављеви* — *Стојилови* (4, Ђурђић), браћа Милосав и Стојило прешли су из Србије, тамо им је род и иду у госте једни другима. — *Милутинови* — *Влашки*, из Гаја. — *Миљковићи* (1, Св. Стефан), Миљко се доселио у Ковин из Старе Србије, врло давно, а Јован Миљковић се доселио из Ковина у Баваниште као свештеник. — *Миркови* — *Старчеви* (3), биће да су Србијанци. — *Момирови* — *Станићи* (4, Св. Глигорије), из Ковина, где их и сад има. — *Ненадови* — *Батакови* (7, Ђурђић), биће да су из Дубовца. — *Никашинови* (7, Ђурђић), сад су сви у Селанцету, али су били у средини села; имају од старине „велики грунт” и били су у време насељавања највећа фамилија јер су били добили на четири места по 40 ланаца (онда се давало „по друштву” — по задрузи —

земљиште); Никашиновић се прозвао само један од њих, трговац, а остали, као ратари, сви су на -ов; мисле да су из смедеревског краја; један брат Никашиновића отишао је у Вршац. — *Николићи* — *Брестовачки* (2), дошли су из Брестовника у Србији, недалеко од Смедерева. — *Николићи* — *Шибалов* (3, Св. Никола), биће да су из Србије. — *Орозовићи* (5, Св. Никола), биће да су им стари дошли из Србије, у време насељавања били су велика фамилија. — *Панићи* (8, Ђурђевдан), стара фамилија; досељени су из Србије где знају још за ту фамилију. — *Панићи* — *Јарковачки* (4, Св. Јован), чукундеду му довела мајка из Долова у кућу Панића, али је и даље задржао свога свеца. — *Петров* — *Пророков* (1, Св. Игњат), из Србије. — *Петрови(ћи)* — *Јабучарови* — *Вунарови* — *Бумбари* (5, Св. арханђел Михаил), прадед им је 1790. године дошао „испрека“, био Цинцарин; прва два надимка су по томе што је њихов предак продавао вуну и јабуке, а трећи по крупном говору једног претка. — *Попов* — *Костин* (3, Ђурђиц), може бити да су из Дубовца. — *Радићи* — *Црњини* (3, Св. Никола), из Неменикућа су досељени одавно; још их има у Неменикућама, где се зову и Црњини. — *Рајићи* (6, Св. Мрата), из Крагујевачке нахије. — *Ранисављеви* — *Лупулови* (4, Св. Никола), биће да су из Дубовца, једни од њих су ушли у кућу Лупулових, који су изумрли, па им је сад надимак Лупулови. — *Ранисављеви* — *Коларски* (3, славе Безмитне врач), такође су „испрека“, из Колара. — *Ранисављеви* — *Чавдарови*, из Гаја. — *Секулићи* (5, Ђурђиц), дошли су из Дубовца. — *Спасојеви* — *Бугари* (Св. Никола), дошли са бугарске границе. — *Срећкови* — *Волашевићи* (8, Св. Ђирић), Гајчани су. — *Станимирови* — *Туроње* (7, Св. Јован), дошли су из Дупљаје, после насељавања Баваништа. — *Станкови* — *Спејанови* (2, Петровдан), можда из Дубовца. — *Станкови* — *Сталетини* (12, Св. арханђел Михаил), из околине Параћина су, спадају у најстарије фамилије; три брата су побегла од турског насиља у Радимље код Оршаве: Петар, Станко и Стале Петровић — старо презиме; Петар остао у Радимљу, а друга двојица дођу у Баваниште; у Радимљу их сад има и презивају се Петровићи. — *Старчеви* (4, Св. Ђирић), стара фамилија, биће прва од оних што су на Св. Ђирића прешли из Србије, а већина од тих бегунаца се била населила у Дубовцу. — *Стојанови* — *Лазичи* (4, Ђурђиц), две куће су само Лазичи; Стојанови су били отишли у кућу Лазича и отуд Стојанови — Лазичи; зна се да је њихово порекло из Србије, из неког села иза Смедерева, па су се најпре населили у Дубовцу; а Лазичи су из Мале Ливадице (кад су раскопавали темељ њихове старе куће, наишли су на подземну „житну јаму“, а таквих, веле, има и сад мноштво у Долову, јер су тамо на оцедном месту). — *Стојанови* — *Мачорини* (1, Св. Никола), можда из Ковина, а мисле да су им стари из Мачве и да су по томе добили надимак Мачорини. — *Стојановић* — *Адијини* (1, Ђурђевдан), спадају у најстарије фамилије; стари су им побегли од Турака у Смедерево 1726. године, а из Смедерева су дошли у Ковин 1746. године и у Ковину је умро Стојан 1751. године; његов син Павле рођен је у Смедереву 1736. године, у Ковину је живео 20 година, а 1782. године био је у Јерусалиму, одакле је донео ону икону што је сад у „намастиру“ и по њему се зову Хацијини; кад се Баваниште населило 1766. године, он је први дошао у Баваниште; син Павлов Василије родио се 1766. године у Баваништу и њега је даривао цар Јосиф са 12 дуката кад

је приликом оснивања Баваништа преноћио у њиховој кући, која је била „под шиндром“ (још је покоја стара кућа била под шиндром, али је већина под трском); пре деобе 1833. године била је у њиховој кући 21 душа. — *Стојилови* — *Милосављеви* (8, Ђурђиц), прадеда је дошао из Батовца, где их и сад има 7–8 кућа. — *Стојкови* — *Шарабаћин* (1, Св. Стефан), биће да су из Ковина, а има их и једна кућа и у Долову. — *Суботини* — *Свирачеви* (3, Св. Никола), биће да су из Ковина; ушли су у кућу Туркуљеву, па се и по њој зову. — *Томићи* — *Гецини* (2, Св. Јован); „Гецин“ је надимак добијен зато што су мали растом, „гецави“, звали су их и „Бежунарови“ зато што су били „бежунари“ из Србије (има више таквих фамилија бежунарских из Србије у Баваништу, које називају надимком „Бежунари“). — *Томићи* — *Степанови* (4, Ђурђиц), биће да су дошли из Гаја. — *Трифун* — *Трифун* или *Тривунић* (6, Св. Никола), сигурно су „испрека“. — *Филипови* — *Липљански* (13, Св. Лазар) и *Филипови* — *Николичини* (3, Св. Лазар), старе су фамилије, сви на Брегу; из Липе су дошли право у Баваниште (Липа код Смедерева, где и сад имају рода и одлазе једни другима). — *Ђириковачки* (5, Петковача), стари су им дошли из Србије, где имају и фамилију. — *Ђурчићи* (9, Михољдан), из Дубовца, старином Чекмановићи из Батовца код Петке (код Костолца); они што су тамо остали и сад се зову Чекмановићи (славе Ђурђиц) и долазе још и сад код ових у Баваниште; ови у Баваништу су се поделили на пет грана: *Милосављеви* — *Стојилови* (9), *Шећини* — *Јанкови*, *Драговачки* — *Карапанџини* (2), *Милутинови* — *Капамацијини* (6), *Анђелкови* — *Чокрљанови* (5). — *Црепајски* — *Шкрапини* (5, Ђурђевдан), пореклом су из Црепаје. — *Шајковић* (Св. Никола, зимски), дошли из Лозовика.

Изумрли родови: *Давидови* — *Касијанови* (Ђурђиц), биће да су из Ковина. — *Николајеви* (Св. Никола). — *Панићи* (Ђурђевдан), стара фамилија, нису род с оним првим. — *Смиљкини* (1, Св. Јован), дошли из Србије. — *Стојанови* — *Глувакови*, стара фамилија.

Исељени родови: *Радивојевићи* (Св. арханђел Михаил), сад нема ниједне куће, пресељени су у Београд. — *Степанов* — *Томић* Андреја, отишао је у Гај и сад живи тамо.

БАНАТСКА СУБОТИЦА

Предана о насељу. — Зна се поуздано да је некад цело ово земљиште било покривено густом шумом. Најпре је било на месту Селишту сеоце Јањево (за које мисле да је можда добило име по каквим досељеницима из Јањева на Косову и да је затим пресељено на данашње место и добило име Суботица). Бурдељи су били на Селишту, код Јасена, па кад су се на садашње место населили, дали су име Суботица (у суботу [?] се населили). Тада се живело поглавито од марве, коју су држали по шумама и околним пашњацима, и земље за обрађивање. Ту је ускоро добио велики део земље спахија Киш, а са њом и сељаке као роботнике. До 1848. кад је дигнута робота на све, остао је само „десетак од винограда да му се и даље

даје”, сви су били дужни да раде на његовој земљи одређени број дана, а они који су имали своју земљу да дају и десетак са ње. Селаци су, по спахијској жељи, крчили шуму, а он је обрађивао ту земљу и давао им за то део прихода. После ослобођења аграрном реформом је та земља подељена народу.

Где је било Селиште, сад су њиве, а према њему, преко Баре, налази се старо сеоско гробље. То гробље није било велико, и на њему је било нешто сасвим простог камења, без крстова.

Немају салаша, јер сада не држе толико стоке да би им били потребни салаши. Немају ни шуме, него понешто приватних забранчића и по међама од ливада нешто посађеног дрвећа; затим врбе око Караша. Сад су градине где су раније били воћњаци, а њих је било некад и много више.

Скоро половину села чине православни Цигани, који говоре само српски и славе крсна имена, али се Срби са њима ипак не мешају.

Старине. — Стара црквица, за коју се не зна кад је прављена, била је „од дрва” („од брвана”) и са торњем покривеним шиндром. Била је на месту на коме је сад подигнут крст, пред данашњом црквом, која је подигнута 1866. године. И стара и нова црква славе Св. Јована.

Топоними. — Караш је граница према Стражи и до Караша су Ливаде, а даље на југ од пута су: Бара и Прека бара (испод Церовице) и у њима су Мала Јасенова, Селиште и Циганске ливаде (одмах код крста, до села, иза гробља). И Церовица и Преки луг су били некад само густа прашума, пуна вукова. Преки луг је шири назив, а Мала Јасенова ужи. Даље преко пруге, према атару фабијанском, налази се Шевац (виногради на брежуљцима), а до њега Церовица (оранице) — сад се један њен део зове Френчево; Пустара је источно од села, према сеоској утрини, односно излазу (била је пустара, где су спахије напасали марву). Бара и око ње ораница, према Крушчици, зове се Рушник и „под њим спадају Мали брег и Врапчи брег”. Некад је био у суботичком атару и Витовник, земља око потока Витовника, која је сад у атару добричевском и јамском (држао спахија). Излаз има 75 ланаца утрине око села.

Родови познатог порекла: *Гавриловићи* — *Доловачки* (Св. Никола), одавно дошли из Долова. — *Грујин* — *Муска(-ини)* или — *Херини* (Петковача), врло давно су досељени из Херцеговине, приликом насељавања Јањева; предак био заробљен у време Мађарске буне од Руса и провео тамо једну годину, па кад се вратио прозвали га „Муска” (Москов значи код Мађара Рус). — *Заркулин* — *Танацкови* (Св. Никола). — *Маркови* (Св. арханђел Михаил), дошли су из Потока. — *Иванов* — *Чврљини* (Петковача), стари су дошли из Смедерева, још кад се насељавало Јањево; старо крсно име Св. Симеон, а примили су Петковачу од Грујиних, којима су ушли у кућу. — *Југа* и *Југа* — *Станков* (сви славе Петковачу), прадедови дошли из села Јама, а у једну кућу, која се презивала Југа, дошао је зет, чије је презиме било Станко (српско презиме Станков измењено у румунском у Станко), те се отуд његови потомци презивају Југа — Станков. — *Кручичан* (Петковача), из Врачев-Гаја, ушао у кућу код Југа. — *Крчу* — *Грујин* (Св. арханђел Михаил), Крчу је дошао из Врачев-Гаја у кућу Грујиних. — *Милин* (Св. арханђел Михаил), дошао из Врачев-Гаја. — *Милути-*

нов (Св. арханђел Михаил), из Дупљаје. — *Миросављев* — *Прескочеви* (Св. арханђел Михаил), звали их „Бугарима”, без сумње су доцније дошли из српских јужних крајева. — *Стојанов* — *Тотрљини* — *Тоћишеви* (Петковача), врло давно дошли из Херцеговине.

Родови чије порекло није утврђено: *Влајини* — *Рудакови* (Св. Јован), једни од њих отишли у Крушчицу. — *Грујић* (Митровдан), једни отишли у Бачку, у Товаришево: има их и у Црвеној Цркви. — *Живин* — *Калајини* (Ђурђић). — *Журка* (Митровдан). — *Илијин* — *Шукејини* (Св. Никола). — *Мartiнов(ић)* — *Борошеви* и — *Пауљеви* (Св. арханђел Михаил). — *Милетићи* — *Добросављев* (Митровдан), од старине Миросављеви, па су се први по прадеди Милети прозвали Милетићи, а други остали Миросављеви; Милетића има и у Избишту. — *Миросављеви* — *Курини* (Митровдан). — *Степанов* — *Хепалов* (Св. Никола).

Изумрли родови: *Адамов* — *Каљинини*. — *Давидови* — *Стефини* (Св. арханђел Михаил).

Исељени родови: *Милетин* — *Томини*, истог порекла са Милетићима, одсељени у Загајицу, а има их и у Белој Цркви. — *Рајкови* — *Чврљини* (Св. Василије), отишли у Парту. — *Стојков* (Петковача), отишли у Избиште.

Цигани: *Бebin(-а)* (Св. Никола). — *Живков* — *Марин* (Св. Никола) — *Живкови* — *Петров* (Св. Никола). — *Илијини* (Петковача). — *Илијини* — *Маћешев* (Петковача), одсељени у Белу Цркву. — *Јанков* (Петковача), дошли као чергари, имају разне надимке. — *Јанош* (Петковача). — *Јованов* — *Дердини* (Петковача). — *Јовичин* — *Јанков* (Петковача). — *Ковач* — *Алајрт* (Петковача). — *Лунгови* — *Дрндојкини* (Петковача), ковачи, били су влашки Цигани. — *Несторови* (Петковача). — *Никша* — *Бањаш* (Петковача), отишли у Крушчицу, а предак им је дошао из „Влашке”, из Марковца, жени у кућу. — *Паунови* (Петковача).

БАРАНДА

Предања о насељу. — Баранда је, по казивању старих људи, била најпре на месту Буцаку, код Тамиша, у земунцама, од којих се и данас познају јаме. После је Марија Терезија преместила на данашње место, где су примили готове куће које су за њих направљене. И то старо село: „О’ма’ се звало Баранда као и ново”.

Слушали су од старих да је у селу које је насељено најпре у Буцаку, било 70 нумери, који су били сви дошли из Вел. Кикинде, а тамо су дошли са Чарнојевићем и само је овим Кикинђанима додељена земља, а после су тек подлазили Шенђурци и покупували земљу од пређашњих Баранђана. Најпре је био један крај од самих Кикинђана, а други од Шенђураца, а после су се измешали. И сад зову један део села Шенђурци, а други Кукута (или Баранђани или Кикинђани). Сви су дошли у Кикинду из Надлаке иза Темишвара.

Памте да се „инжињер који је делио земље” звао Аврамовић. Само су две фамилије, Тарабака и Чичини, добиле „по фртал”, а давало се на мушку главу „по фртал”. А ко није хтео да „служи у војсци, бежао је одавде”.

На корицама пописа фамилија *Списаније народа места Баранде од год 1870* записано је: „1776. године насељено је село Баранда. 1779. почето вођење протокола матрикуларних. 1814. године зидана црква барандска”.

Старине. — Не зна се ништа о некоме старом гробљу или цркви. Од старине је само ово садашње гробље. Ни садашње село није имало никакву старију цркву, него су се само купили у једној кући, где је сад школа, док није садашња црква сазидана. У гробљу има пуно гробова без икаква знака. Кажу да су били само дрвени крстови. Има неколико неправилних каменова, очевидно из врло давних времена. Три врло стара крста од белог кречњака. Као свуда, умрле из појединих фамилија сахрањивали су по групама.

Имали су „царски бирт”. Газда од тог бирта дао је велики прилог цркви и сахрањен је под плочом црквеног улаза (без натписа на плочи и без имена на крсту, били само стихови). Народ га је, кажу, хтео сахранити наспред цркве, због његове велике дарожљивости, али је он изриком захтевао да га сахране на улазу, да му „свет гази гроб”. И заиста је од гажења горња површина његове плоче тако излизана да се слова више не познају.

На великој унки у Баранди нађен је златни новац; веле, „од цара Лазара”.

Топоними. — Осим четири флура, атар Баранде чини и део рита иза Опава (државне шуме од Добриша па до Расова). Мађари су били тај рит одузели (Баранди су за то дали земље на другом месту) и населили два села (Албертсдорф — мађарско и Кенигсдорф — швапско село), али су та села ускоро због поплава напуштена. После преврата су поново добили од тог свог старог рита половину (а пређашњи: Комарово, дат је Глогоњу).

У риту су: Широка греда, Алачка греда, Оберкнежева греда, Ђуђина греда, Баранђанска греда, Унчић, Срданова греда, Коровита греда поред Црног претока (вода), Онеш (вода), Расово (прелив — место које прелива, плави, вода, када наиђе), Карлово (вода, прелив), Локвањица (прелив), Уздинско (прелив), Жебељаново (прелив), Широки фок (један јарак са водом — кад наиђе, ту најпре пробије вода), Фицко (прелив), Ћирићево гувно (греда), са оне стране Бесног фока, било је баранђанско, а сад га држе Оповчани; Писаров фок и Регементски фок (ту је регемента служила, компанија ишла на стражу), Каменити фок, Галина греда.

Прва флура: од сакулског атара Угор и Печена слатина, ту има и вода Слатина; три брега: Надошка унка, Мицанова унка и Шајпинска унка. Причају да су Татари те унке подизали, те се војска иза њих заклањала, а настале су тако што су људи „торбама доносили земље и насипали те хумке”.

Друга флура: Угор од Опава а с њим и Сигет (земље) и око њега вода Слатина, Белићева унка (по овдашњем Белићу), Модопшка унка (по фамилији модошкој), Попина унка (украј села у „детелинама”), У баштинама (оранице).

Трећа флура: Пролетње земље (оранице) и кроз њих Сакулски пут (изнад Пролетње земље и изнад Угора) и Ливадски пут (изнад Пролетње и између Ливада).

Четврта флура: Ливаде (оранице, некад били сенокоси), Ледине, Мали виногради и Велики виногради (ту су стари њихови имали винограде још кад су у земуницама седели), Велика греда, Средња греда, Чичина стина („један чича на том месту правио некад стину”), Мала греда, Средњи буцак, Пањевски буцак (по једном великом пању у Тамишу), а поред тих буцака тече Тамиш. С оне стране Тамиша су пашњаци: Штеванија, Округлица, Карашић (вода из баре у Тамиш), Велики Караш, Ситара („била кадгод сита”), Трновача, Гушчарова греда, Цукићева греда, Јочићев фок, Надошки фок.

Одмах иза села Опова: Детелине, Шума (њиве и оранице, а некад била шума), Бандашка земља (ту је у време Границе банда имала земљу, сад оранице); Циганска бара дели ту земљу од Старих винограда (ту су и сад и пре били виногради) и даље у ледини Пустара и око ње вода Слатина (слана је, не може се пити, врло је лековита; носили је у Нови Сад за тамошње купалиште; веле, још је боља од меленачке).

Родови познатог порекла (према подацима о фамилијама које су заведене у *Списанију народа места Баранде од године 1870*): Адамов — Сикин (1, Марковдан), Кикинда. — Алекса (2, Петковача), из Црепаје, одскора. — Алтеров (6, Ђурђевдан), Кикинда. — Арсенов — Граоров (1, Св. арханђел Михаил), из Бечкерека, одскора. — Аћимов — Пантљичкови (3, Св. Трива), из Кикинде. — Бабини — Ишини (5, Св. Лазар); неки су назарени и суботари, из Сентђурђа. — Бабини — Живанови (5, Св. Лазар), из Сентђурђа. — Бабини — Шенђурски (4, Св. Лазар), из Сентђурђа. — Бајић (3, Св. Јован), из Кикинде. — Бачванин — Петков (1, Петковача), Шенђурци. — Белић (1, Ђурђевдан), из Идвора, дошли касније. — Бировљев (1), дошао скоро из Перлеза. — Бокшан (1, Петковача), из Сентђурђа. — Бољан — Лунин (1, Петковача), из Сентђурђа. — Борља (1, Св. Стефан), из Кикинде. — Борља — Крчулов (2, Петковача), из Влашке, дошао у кућу која је била Момчилова. — Борља — Натини (1, Ђурђиц), из Кикинде. — Босика — Милеров (5, Св. арханђел Михаил), из Сентђурђа, били су сувачари — „милери”. — Бранкови — Долдеров (2, Св. Никола), из Кикинде. — Брзјачки (2, Св. Лука), из Кикинде. — Вајић (4, Св. Јован), из Кикинде. — Вајић — Грчки (3, Св. Јован), из Кикинде. — Вакареско — Фиринђанов (3, Митровдан), из Кикинде, били су Власи. — Васић (8, Ђурђиц), из Сентђурђа. — Васић — Гонгини — Гонге (2, Ђурђиц), из Сентђурђа. — Величков (3, Св. Никола), из Кикинде. — Величков — Данилов (1, Св. Марко), из Кикинде, од довоца у Величкове. — Веселинов — Пајини и — Бајини (3 и 4 куће, Св. Никола), из Кикинде. — Витолић (5, Св. Јован), из Кикинде. — Влајнићеви (7, Св. Лука), из Кикинде. — Влајнић — Францови (2, Св. арханђел Михаил), Франц (надимак) ушао у кућу Влајнића. — Влајнић — Токићев (2, Св. Стефан), ушли у Токићеву кућу, који је био од Кикинђана. — Вла(х) — Грбанови (1) — Божини (1, Св. арханђел Михаил), онај први ушао у кућу Грбанову, из Сентђурђа. — Вујић (1, Св. Никола), из Опова. — Вујичини (2, Св. арханђел Михаил), из Кикинде. —

Вукадиновић (1, Врачеви, трећи дан после Св. Саве), учитељ и управитељ школе, из Ботоша. — Гајин — Солин (1, Св. Никола), из Кикинде. — Гојкови — Чокањски (1, Св. Јован), биће да је из Чокања дошао у Кикинду. — Грбан (1, Св. Лука), из Кикинде. — Дајић — Дајилови (6, Св. Никола), из Кикинде. — Деспотов — Венски (2, Св. Стефан), из Вења, дошао одавно, још при додели земље. — Ердељан — Чобански (2, Петковача), из Влашке, доцније. — Ердељан — Исајилов (3, Петковача), из Сакула, доцније. — Јованов — Црепајски (1, Св. Јован), из Црепаје, дошли пре око 30 година. — Јовановић (1, Св. Јован), из Опова. — Јовин — Перлезанин (Св. Јован), из Перлеза. — Јовичини — Кетвенски (2, Св. Никола), из Кетвена иза Темишвара. — Јосимов — Бочарски (1, Ђурђевдан), из Бочара, дошли још приликом доделе земље. — Јоцић (4, Св. Стефан), из Кикинде. — Кароњак (2, Св. Лука), из Кикинде. — Качаров (2, Св. Ђурђе), из Сентђурђа. — Кецаћеви или Кецаћ (2, Св. Игњатије), из Кикинде, дошли касније. — Коцкаров (1, Св. Јован), из Кикинде. — Кришан (5, Св. арханђел Михаил), из Кикинде. — Кулачић — Шајинов (1, Св. арханђел Михаил), из Идвора, дошли доцније; његов деда из Идвора имао је презиме Кулачић. — Курјак (1, Св. арханђел Михаил), из Опова. — Кускунов (2, Св. Јован), из Кикинде. — Лазини — Иванђански (8, Св. Јован), из Иванде, дошли још приликом доделе земље. — Латинкић — Чварков (2, Св. Василије), из Кикинде. — Марин (2, Св. арханђел Михаил), из Кикинде. — Маришић — Маџарчин(че) (1, Св. арханђел Михаил), био сувачар, досељеник. — Маркови — Винкићеви (5, Св. Никола), из Кикинде. — Маркови — Бојини (3, Св. Никола), из Кикинде, дошао код Боје у кућу. — Мартинов (3, Петковача), из Кикинде. — Милованови — Жикини (2, Св. Тома), из Кикинде. — Милованови — Несторови (8—9, Св. Лука), из Кикинде. — Мишковић (1, Св. Јован), из Ченте, касније дошли. — Мишљанов (1, Ђурђевдан), зет Курјаку, дошао из Сакула. — Момчилов — Маркушев (1, Св. Јован), из Кикинде. — Надошки (2, Петковача), из Кикинде. — Недељков — Пушибрк (1, Св. арханђел Михаил), Недељков из Опова дошао у кућу Пушибркову. — Нећаков — Шаћин (2, Ђурђевдан), из Ченте, дошао скоро. — Николић (2, Св. Никола), из Кикинде. — Новаков — Шугањев (6, Ђурђевдан), из Кикинде. — Обођан (1), из Новог Села. — Орловић (2, Врачеви), из Кикинде. — Остојић (2, Св. Никола), из Кикинде. — Павлов — Закић (2, Св. Никола), из Сефкерина, дошао одавно. — Парчанић (7, Ђурђиц), из Сентђурђа. — Парчани — Молован (3), из Сентђурђа. — Паунов — Мајини (6, Првозвани Андреја), из Кикинде. — Перић — Драганов (1, Ђурђиц), из Сентђурђа (од њих је митрополит рашко-призренски Нићифор Перић). — Петков — Бачвани (1, Петковача), из Кикинде, „Бачвани” ушли у обамрлу кућу. — Петрови — Тодорићев (4, Св. Никола), из Сентђурђа. — Попадић Алекса (2, Ђурђиц), из Кикинде. — Попови — Глувакови (1, Петковача), из Кикинде. — Попов — Костини (6, Св. Јован), из Кикинде. — Радак (1, Ђурђевдан), из Кикинде. — Радин (2, Ђурђевдан), из Кикинде. — Радин — Шурилов (3, Св. Никола), из Кикинде. — Радишић — Шлавонски (1, Св. арханђел Михаил), дошли из Славоније („Шлавоније”), доцније. — Радованчев — Бирташеви (3, Св. Никола), из Кикинде. — Радојев (4, Ђурђиц), из Сентђурђа. — Радојеви (3, Св. Јован), из Сентђурђа. — Радојчин (1, Св. Јован), из Кикинде. — Рајков (3, Св.

Стефан), из Неузине, дошли пре око 80 година. — Ранков (1, Св. Никола), из Црепаје, дошао скоро. — Рацков (1, Св. Стефан), из Кикинде. — Рацков (4, Ђурђиц), из Кикинде. — Ристићеви (3, Св. Василије), из Кикинде. — Ружић (3, Св. Никола), из Кикинде. — Свирац — Бушини (5, Ђурђиц), из Сентђурђа. — Сивчев (2, Св. Никола), из Сивца, дошли пре додељивања земље. — Симић — Царан; Царан — Бајски је стара кућа, а Симић је дошао из Опова. — Стануловић (1, Св. Никола), свештеник. — Стојанов — Дочини (1, Св. Никола), из Кикинде. — Стојанов — Чичини (3, Св. Никола), из Кикинде. — Стојанов — Шотини (4, Св. Стефан), из Сентђурђа. — Сувачарови (6, Св. Ђурђе), из Сентђурђа. — Тарјић (1, Св. Никола), из Црепаје, назарен. — Теофанов — Курјачки (1, Св. Јован), из Сентђурђа. — Терзић (2, Петровдан), из Кикинде. — Трумић (2, Св. Никола), из Кикинде. — Франц (1, Св. Никола), из Сефкерина, дошао одскора, влашког порекла. — Француз (2, Св. Јован), из Кикинде. — Хорља (1, Св. Никола), из Кикинде. — Цинцар (3, Петковача), из Сентђурђа. — Црвени — Степанов (1, Св. Никола), из Кикинде (Баранђанин). — Цукић (1, Св. Никола), из Кикинде. — Ђелић (1, Св. Јован Златоусти, уочи поклада), из Кикинде. — Ђирин — Нићифор (2, Св. Вартоломије), из Сентђурђа. — Ђирин — Мандић (1, Св. Василије), из Кикинде. — Ђурчин — Борчанин (1, Св. Никола), из Борче. — Чешљар (1, Св. Стефан), из Кикинде. — Шиклован (1, Св. арханђел Михаил), из Шиклове, „из Влашке”, назарен. — Шпалински (1), Немац, прешао у православље.

Родови чије порекло није утврђено: Влајнић — Франц -ови (1, Св. арханђел Михаил), Франц је ушао у кућу Влајнића (Франц је надимак).

Изумрли родови: Аганацковић, из Црепаје. — Верберов (Св. Тома). — Бранков — Винкић (1, Св. Никола), Бранков ушао у кућу. — Деспотов (једни су у Србији). — Дракулић, дошао из Ченте. — Жаркови — Свиленгаћини (Св. Јован). — Живановић — Ковачевић — Цугурашев (Св. Никола). — Кузманов — Ремини (Петковача). — Лазаревић, дошао из Ботоша. — Лалић (Св. Никола), један је у Борчи. — Михолић — Јаношев (Св. Никола). — Момчилов — Жаждић — Несторови — Прункуљ, био је из Сефкерина. — Палеташи(ови) (Св. Никола), из Кикинде. — Петровић (Св. арханђел Михаил). — Плавшић (Ђурђевдан). — Радованчеви (Св. Стефан), из Кикинде. — Радуловић — Русови (Св. Јован). — Савуљев (Св. арханђел Михаил). — Силаћи, био је досељеник. — Силачки (неки се разишли у Србију). — Станишић — Стојкови (Св. Никола). — Ступар, дошао из Опова. — Татарски. — Угљешин — Симикин (Св. Јован). — Шајтански. — Шарац — Шукић (Ђурђевдан).

Исељени родови: Бркић (Св. Никола), отишли у Србију. — Жигић (Ђурђиц), отишли у Србију. — Максимов. — Матејић — Милакови, отишли у Опово, одакле су и били дошли. — Радојев — Свирчев (1, Ђурђиц), отишао у Америку. — Радосављеви, сад их нема. — Хан — Жуја, прави Србин, родом Панчевац и отишао у Панчево.

Цигани: Бановац (3, Петковача), дошао из Сентђурђа. — Шајин (1, Ђурђевдан), одскора, посрбљени Цигани, али се Срби са њиме не жене.

БОКА

Предања о насељу. — По казивању старих људи, кад су Турци истерани, преци су им прво живели на Селишту, у „земункама”. Налазе и сад кремене и друге предмете на Селишту. Најпре уз Тамиш се „вукло” село уокруг. Отуда су и прва црква и прва школа у Гају недалеко од Тамиша. По некоме Мађару Ваки, који их је упутио да се ту населе, кажу да се село прозвало Бока. Стари су причали да је ту било најпре насељено 40 кућа. Живојинова фамилија („Чучукови”) прва је ударила колац у Боки и била је на највишем месту, на „највишем брегу”, тако да је вода није никад плавила. Чим су се населили, дата им је земља: по 1/4 и 1/2 сесије, према величини фамилије. Најпре им је гробље било на месту Старо гробље, до шездесетих година, па је тада премештено на садашње место. Прве фамилије су имале већином своје салаше, па се по њима та земљишта и сада зову.

Две године после насељавања Боке, у Гају, на месту које се и сад зове Стара порта, била је сазидана и црква, а место где је био олтар заграђено је летвама и сваке године се с литијом походи. Године 1848. и село и црква су порушени. Године 1850. Срби сазидаше другу цркву, данашњу, али не у Гају, него на средини села. Довршена је 1856. године, али није имала иконостас, него су тек 1908. године добили на поклон стари иконостас из панчевачке Преображенске цркве. Стара је школа била сазидана кад и црква у Гају, а 1848. године је порушена, те 1852. године сазидана друга, поред данашње цркве, па после порушена и она и сазидана трећа.

Мали број Срба, настањен овде поред воде, прозваше ово место Српска Бока. Ту су добили земље, а до 1778. године уживали су и 4.000 ланаца „überlanda”.

Године 1766, после протеривања Турака, насељавају се овде и Хрвати.

Године 1807. Хрвати, као немешти (мађ. *pemes* — племић), присвојили су од Срба 2.000 ланаца иберландске земље (попаша) и приморали их да им, као спахијама, још и по 12 *hel*. по ланцу годишње плаћају, а и да су 400 радоташа (радника) годишње дужни давати. Срби их 1807. године за то туже надлежном суду, али их суд упути на загребачког владуку, који пресудом одобри све што су Хрвати установили и тако су Срби и даље давали по 400 радоташа годишње итд. Осталих 2.000 ланаца остало је својина Српске Боке, што је и декретом загребачког владике Максимилијана Врховца од 28. априла 1808. године потврђено.

Године 1895. била је велика поплава (пробијена долма) и 116 кућа је од воде пало. Прилозима, које покупе (3.000 форинти) велепоседник Шандор Молнар и парох Д. Којић, народ се помогао.

Протоколи крштених воде се од 1801, венчаних од 1816. године.

Године 1897. знатно су се умножили дивљи бракови; умрлих душа било је 1805. године — 51, 1806 — 24, 1810 — 33, 1860 — 57, 1908 — 60, а рођених 1802. године — 48, 1804 — 75, 1810 — 84, 1830 — 82, 1860 — 58, 1870 — 72, 1897 — 78, 1890 — 60, 1906 — 71.

Православних српских душа било је 1890. године — 1.314, 1900 — 1.480, а 1909 — 1.638.

Хрвата се 1778. године доселило шест фамилија, а 1908. године било их је 908 душа; Мађара, који су се доселили 1858. године, 1908. године било је 749 душа, а Немаца, досељених 1871. године, 1908. године било је 528 душа.

Село се најпре звало Бака и основала га је, још за време Арпада, мађарска фамилија Беренди Бак, којој је племићко име Кевемеђи. Била је жупа Кеве, којој је најпре и Бока припадала. У XV веку коначно је село подељено Торонталској жупанији. Први документи су већ из 1333. године, кад је ту била парохија, а свештеник Симон Плебанош прибирао десетину за папу. Место се звало Бака. У XIV веку поново се помиње, такође и Сарча. Прелазила је у руке разних спахија и власника. Концем XV и почетком XVI века населили су се ту Срби, једни бежећи испред Турака, а други из бивше Кеве — жупе. Срби су је назвали Бока по словенском изговору мађарске речи Вока. Срби су ту остали и за време турске владе, а кад су Турци протерани и Темишвар ослобођен, по тадашњем попису нађено је да у Боки има 40 српских кућа. На Мерсијевој карти из 1723. године забележено је Пока (Рока). Старо село простирало се поред Тамиша, све до шуме Градац, а у садашњој Боки је старо сеоско гробље.

Код шуме Граца је хумка, подигнута вештачки, и пуно остатака од старих грађевина, свакако од куће неког спахије или од цркве. Из почетка су давали десетину својим господарима и становништво је, по свој прилици, добро живело и бавило се на ерарским земљама (као бироши) земљорадњом и сточарством. На камарилским поседима у српским живљем настањеном месту оберкнезови и кнезови такмичили су се у крађи, тако да је био редак паор који је био 10 година оберкнез или кнез који није својој ћерци скупио мираз од 6 — 10.000 форинти. Године 1788—89. многи Срби су, услед рата с Турцима, придошли у банатска села, па и у Боку 4 фамилије, које су се стално настаниле.⁴

Пример са именом Бока (мађарског порекла) и великом старином Срба у Боки доказује да су сва народна тврђења о досељавању Срба у ове крајеве са Чарнојевићем и Шакабентом постала под утицајем школе и учења историје. Само је можда неки мали број досељеника, и то у понеким селима, из тога времена. А предање о становању на другим местима, по земуницама и слично, биће само успомена на збегове и склањање за време многих ратова са Турцима крајем XVII и у првој деценији XVIII века. Несумњиво је да ће се подацима из дела о Торонталској жупанији и напред наведеног дела Сенткларајевог то време јасно моћи да упозна.

Старине. — На Грацу мисле да је био некад турски град, јер је ту брег, опкољен водом. Многи су тамо копали да нађу новац и ископавали цигле, црепове, стакло и друго, али новац нису могли наћи. Веле, кад су копали — а копа се само ноћу, јер „не ваља дању” — наишли су човек са сабљом да их посече, бик који јурне на њих, људи с вешалима да их обесе и слично, а они треба да издрже, да нико ништа не говори. И нису никад издржали, него су од страха проговорили, те је зато новац потонуо у дубину и не може се наћи.

⁴ Szentkláray Jenő, *A csanád-egyházmegyei plebániák története*, I kötet, Temesvár 1898, 426—428 (прим. Ј. Ердељановића).

На Селишту, према Маргити, изоравају цигле, дебеле „цоце“ од ћупа и сребрни новац од цара Леополда и слично. Тврде да је ту било прво насеље данашњих Боканаца (ту су налазили и заклопце за лонце од земље). Причају да се ту неко време живело у земуницама. За велики осамљени крст веле, по предању старих људи, да је под њим закопан неки велики турски старешина (официр) који је ту погинуо. Код Водице је у орању нађено огњиште на доста великој дубини.

Хрватско гробље било је једно на Грацу, друго где је садашња парохија, а треће где је и данас.

Топоними. — Село се дели на: Гај (до Тамиша), Велики сокак, Црквени сокак и Хрватски крај.

Овде нема флура, као у Милицији, а ретко им се земља дели на дужи, него на разна парчета са својим именима. Цео атар чине измешане слатине (баре), оранице и ледине и зато су комади оранице краћи и разноврсног облика. На северу Гај (ораница и ледина, већином излаз општински), Невољин (ораница), Чот (ораница), Увала (ораница), Сигети (као ледина), Рацић-брег (заиста брег, уз бару); Арсина слатина, Кремењаш и Дињиште су делови њиховог негдашњег такозваног иберланда (слатина, папа, ораница); Сибове међе (њиве и ледине); Чолић-бунар (по негдашњем бунару); Селиште (земљиште); Бајбок (мађарска реч — забачено место, рит, од којег се нико не „хаснира“, као локва); Вртлог (брег са њивама — и ту има мала хумка); Дињиште и Ункови (ледина, ту су и две омање хумке које означавају именом Ункови); Грета (оре се); Исина слатина; Бунарска унка; Наткопов (њиве над Коповом, ритом); Брешће (њиве); Бачуљ (њиве); Узани или Мали цеп („сниза“ између њива); Широки цеп (такође сниза или слатина која „цепа њиве“); Излаз (пашњак српске општине); Селиште (ораница и ледина); Кудељиште (бивши излаз) и око њега текућа вода Брзава; Ливаде (биле некад ливаде, па после већином разоране) и вода Ланков (кад дође до киша, утиче у Тамиш) — некад долазила чак из Влашке; Мали кут и Велики кут (био готово са свих страна ограђен Тамишом) и Ушће (ту утиче Тамишац у Тамиш и сад је ту устава на Тамишу); Стари Тамиш и Нови Тамиш (који је прокопан ради регулације и из којег се с времена на време пропушта вода у Стари Тамиш, да се освежи).

На српски атар наставља се хрватски; до поменутог Ушћа је Шума (било је све „шума“, а сад је вађена шума, те је прошарана њивама — била је својина појединих људи); Зарина грета (са њивама); Рвеница (ту протиче речица Рвеница — а око ње њиве — кад су кише); Дуга грета, Велика каловица, Мала каловица (ту је заиста блатно, особито кад су кише); Мали лес (земља и ледина); Пескуша (песковита земља); Ђермош (ораница и као локва); Брдањак (бреговито земљиште, а кроза њ тече и Брзава). Њихове земунице, најпре, кад су прешли овамо, биле су на Брдању, и тамо су налазили остатке од негдашњег насеља.

Хумке: Велика умка, Сватовска умка (ту су од међаве сватови погинули); Јакшина умка (ту је, веле, погинуо кум тих сватова) и код ње је Јакшина бара; Чучукова умка (јер је ту његова њива); Бунарска умка (нема никаквог трага ни успомене од бунара); хумка на којој је ново гробље звала се раније Чизмашева (сви који су је копали нашли су да је природна, а и старо гробље је било на природној хумци).

Родови познатог порекла:⁵ Дачићи (4, Ђурђевдан), стари дошли из Србије. — Ђуричини (7, Св. арханђел Михаил), стари дошли из Вишнице. — Еремићи (3, Ђурђевдан); са њима су Дачићи једног порекла, од два су брата. — Јуришин — Велики кут⁶ (4, Св. Јован), „Сервијански“, из Црне Баре у Србији. — Оберкнежеви (13, Св. арханђел Михаил); дед садашњег старца био свештеник, има Оберкнежев салаш и бунар; „Симеунови“ се звали кад су дошли из Србије, а краљ Фердинанд је, кад је долазио у њихову кућу, дао титулу „оберкнез“ (јамачно је био већ кнез).

Родови чије порекло није утврђено: Богданови (9, Св. Тривун) и сад постоји назив Богданов салаш. — Бугарски (10, Ђурђић). — Васићи (4, Св. Јован). — Венчански (15, Св. Стефан), има и Венчански салаш. — Вијатови (2, Св. Никола). — Вукоњански (11, Св. Никола), постоји и Вукоњански салаш. — Ђорђевић (3, Св. Никола). — Ђурић (14, Ђурђевдан), има и Ђурића салаш. — Живојинови — и сад „Чучукови“ (2, Ђурђевдан); они су први ударили колац. — Иванов (1, Св. арханђел Михаил). — Илкић (6, Ђурђевдан); има и Илкића торина (за белу марву) и салаш. — Маркови (2, Св. Никола) били су Власи. — Мартинов (2, Св. арханђел Михаил), „Вармеђски“. — Михајлов (9, Св. Никола). — Перићи (2, Св. Никола). — Петров (8, Св. Јован). — Попов (9, Св. Никола); по два свештеника — Стојанов син Стеван и унук Лаза — названи су Попови, а најпре су звани Стојанови. — Рацић (4, Св. Никола), и сад постоји назив Рацин брег, а био је и назив Рацићев буцак (сад Фишкалов). — Секулић (5, Св. Димитрије). — Сперлини (1, Ђурђић), Власи, одавно су овде и имају земљу. — Стојић (4, Св. Никола). — Субићи (30, Св. Никола), постоји назив Субића салаш. — Ђурчин (9, Св. Никола). — Чолић (14, Ђурђевдан); има Чолића салаш и Чолића бунар. — Шербан (3, Петковача), зна се да су били пре последњег турског рата.

Из најстаријег протокола крштених у Боки:

1801. године: Бабин, Богданов, Богшан и Бокшан, Бугарски, Васић, Веселинов (Комнен), Вечански, Вијатов, Вогјатов, Вукоњански, Дачић, Ера, Еремић, Ђурић, Живојинови, Иванов, Илкић (кум), Јуришин, Л(а)кин, Лилеков (често), Марков, Максимов, Милошев, Надигрин, Недељков, Нишшин, Оберкнежев, Попов, Рајин, Рацић, Томанов, Свирчев (отац), Стојанов, Стојинови, Субић, Суботин, Татомиров, Тимотејев, Ђурчија, Ђурчијин, Чобан, Чолић, Шербанов, Шишков;

1802: Богданов, Георгијев, Георгијевић, Давидов, Ђуричић, Ђуркин, Ивањешев, Кузманов, Лекин, Марков, Мијаиловић, Младенов, Николин, Обаћан, Петров, Рошулов, Савић, Секулић, Станков, Стојановић, Тимотијевић, Увалин, Чобанин;

⁵ Овде су веома ретки општи фамилијарни надимци. И сами истичу да се они разликују од граничара тиме што се код њих фамилије зову једино по својим правим презименима. У већим фамилијама поједине куће или групе сродних кућа зову се још и својим посебним називима (прим. Ј. Ердељановића).

⁶ Има прича о томе како је предак Јуришиних бежао да не прими земљу коју су му давали, а јурио га Немац из комисије која је делила земљу и кад је пао, Немац стане на њега ногом и рекне „кут“, тј. gut (добро) и по томе кут (прим. Ј. Ердељановића).

1803: Георгијев, Дачић, Павлов, Романов, Станков;

1804: Богданов, Гаћан, Ђуричин, Живков, Животин, Иванов, Јаношев, Јосин, Лекин, Лепедатин, Лилеков, Мардић, Милошев, Обаћан, Петров, Попов, Рајин, Ро(к)ин, Саћулић (?), Степков, Стојићев, Теодоров, Товладијац, Треунов, Филипов, Шербанов, Ђурчин;

1805: Веселинов (више пута), Гаврилов, Гаћанов, Живанов, Нићиворов, Рајин, Сарачев, Степков, Стојанов, Чапларин (?);

1806: Богданов, Бугарин, Бугарски, Васин, Влајков, Гаћанов, Живков, Максимов, Мартинов, Попов, Ри(а?)шков, Станков, Суботин, Циганин, Шербан;

1807: Георгијевић, Ерски, Живић, Крајкуц, Мардић, Марков, Мијучин, Поповић, Романов, Сувачар, Тимин;

1808: Адамов, Мишков, Павлов, Рајучин (?), Сперлин, Стефин (?), Стојановић, Цоцулов;

1809: Лекић, Павловић, Писаров, Рокин, Санфиоров, Тодорин;

1810: Бајин, Г(Р)ајачин, Јаношев, Л(Б)акић, Надигрин, Николин, Романов, Соцулов, Ђурчијин;

1811: Лазаров, Лекин, Нинков, Рајин, Ста(о)јин, Станкелин, Стојићев, Товладијац, Товладичев, Тодорин, Тодоров, Чикош;

1812: Богданов, Васић, Васин, Јовановић, Јосимов, Ковач, Лекен, Лепедатин, Мардић, Паскулов, Рокин, Тодорин, Чорћев (?), Шербанов;

1813: Мијучин, Парурјан, Станкелин, Товладијац, Товладичев.

Новији родови познатог порекла: Бакић (2, Св. Никола), скоро досељени из Рудне (пре тридесетак година). — Брадичан (1, Св. Никола), позније досељен из Толвадије. — Бугарин (2, Петковача), скоро дошао из Јарковца. — Гаћански (3, Св. Никола), досељени из Модоша после 1848. — Јанкулов (1, Св. Јован), скоро досељени из Рудне. — Којић Димитрије, свештеник, родом је из Пардања. — Костадинов (1), дошао из Итебеја. — Линц (1, Св. арханђел Михаил), влашког порекла, дошли из Лапунаша. — Максимов (2, Св. Јован), скоро дошао из Јарковца. — Момиров (1, Св. Никола), из Ботоша, дошао као слуга. — Николић (1, Св. Никола), дошли из Гада. — Николић (1, Петковача), дошао из Бечкерека. — Савуљев (2, Св. Никола), скоро досељени из влашког села Пустиниша (иза Ченеја). — Стајић (2, Св. Никола), скоро дошли из Пардања. — Урошеви (2, Св. Стефан), дошли из Сечања кад се Сечањ раселио. — Цветковић (1, Св. Никола), из Бечкерека, скоро дошао.

Новији родови непознатог порекла: Бокшан (1, Велика Госпојина), старином занатлије (колари), неће бити од првих фамилија овде.

Изумрли родови: Бугарски „Бака”. — Живићи. — Писарови.

Цигани: Јовичин (1, Петковача), кућевни Цигани, дошли позније. — Кузманов (1, Петковача), кућевни Цигани, дошли позније. — Павлов (Св. Никола), били кућевни Цигани, дошли позније, изумрли. — Урсу (1, Петковача), кућевни Цигани, дошли позније. — Новаковић, Петровић и Шајин (заједно 9, Петковача), тзв. српски Цигани, „бањашини” — чергари су поодавно.

ВАТИН

Предања о насељу. — По казивању старих људи, Ватин је био најпреступно место. Затим је 1781. године старо село Радованце прешло на ово данашње место, а, осим тога, дошле су и фамилије из Србије, из села Фатине. Неколико фамилија је из Радованца отишло у Моравицу (из Моравице је отишло 27 српских и 7 румунских фамилија у Дежан, а неке фамилије у Мраморак). Овде су Срби по насељењу направили цркву посвећену св. Арханђелу, од које и сад стоји престо од камена, лево од данашње цркве, која слави истог свеца.

Зграда у којој је Велики бирт, некада Коморска кућа, у Ватину зидана је још 1744. године. То је урезано више врата на зиду који одваја двориште од гувна. Зна се да је то била кућа у којој се скупљао државни десетак: од хране, вина, марве и другог. И кућа и штала из тог времена и сад стоје, само поправљене и под препом (уместо под шиндром).

Српске вршачке владике слале су Ватину циркуларе на влашком језику у целој првој половини XIX века (и сад су у ватинској цркви две књиге тих циркулара) иако је то било чисто српско село, свештеници Срби и све књиге вођене на српском језику.

Старине. — Хумке у атару: Умка од „ватреног млина”; веле, на источној страни села, поред пруге, и сад од њега налазе цигле. Поред Селишта је Умка код два камена, јер су у њој пободена два велика камена. Прича се да су ту закопани Срби који су изгинули у борбама с Турцима приликом једног од српских досељавања овамо.

Идући Великој Маргити, близу негдашње спахијске земље, налази се место Селиште и на њему неки каменови на хумци с десне стране, испод Старих винограда; то је пашњак и не зна се ништа о том Селишту; тамо нису ништа пронашли.

У средини села памте више камених крстова, као омање гробље, од којег и сад стоји један камени крст без натписа. Налазе на много места гробове и костуре.

Нова црква је зидана 1873—4. године. Има *Протокол крштених од 1778. до 1797. године* и у њему се село свуда зове Фатина. Тако и у *Протоколу венчаних 1798—1802.* и у *Протоколу крштених 1794—1812.* Тако и у свима даљим црквеним књигама до 1840. године и даље.

Најстарије гробље је у једној башти (Кешенског) у селу. Има један камени крст од шкриљца и више плоча од шкриљца. Нико не зна откуда то гробље и чије је. Налазили су често људске кости. Старо гробље служило је до пре 34 године, а сада има ново, подаље од села. Код цркве, до школског зида је камени крст.

Топоними. — Називи у селу: Мали сокак, Велики сокак и трећи — Кертиз, коме нико не зна објашњење.

Од истока с десне стране су Ливаде (ораница и сенокоси), а с леве Бела бара (ораница), према Малом Жаму. На југозападу су Леје (биле некад баште); Брег (попина сесија и даље); Обровац (ораница); Садови (ораница, а били виногради); Стари виногради (били виногради, већином ораница); Селиште (до Бејеја, ораница и ледина); Фаркаждин (ораница);

Медвед-салаш (ораница) и у њему Отока (низина) и Матица; Стари Бегеј (стари канал); Рит (заиста рит); Поповски рит се звало 130 ланаца у данашњим Великим ливадама, јер су то држали калуђери (дато им на уживање) манастира Месића и сељаци су им носили аренду (жито, кукуруз и сено), а био је државна — коморска својина; после га је држава продала и прелазно је у разне руке, па је најзад, пошто је испарцелисан, продат селу, а сад се зове Велике ливаде и Иберланд.

Родови познатог порекла: *Апкови* (2, Лазарева субота), отац из Сентивана. — *Божих* — *Нера* (1, Св. Никола), деда дошао из Павлиша. — *Бугарски* (1), из Врањева, код Тисе, скоро доселио. — *Влаштић* (1, Св. арханђел Михаил), дошао из В. Чанада. — *Гојкови* — *Калдарашеви* (1), отац дошао из Великог Гаја. — *Гранић* (1, Ђурђевдан), из Бегејског Светог Ђурђа. — *Докљан* — *Пиклерови* (1, Св. арханђел Михаил), деда из Дукље. — *Ђурђеви* (1, Ђурђевдан), дошао из Црње. — *Живини* — *Бућкало* (1, Св. Никола), деда дошао из Бућина. — *Завишић* (1, Ђурђевдан), био дошао из Петрова Села у Богичеву кућу, сад је Шандор Димитријевић, унук по женској страни Богичевих и зове се Богичев. — *Иванови* — *Бугарски* (1), отац из Канака, био Бугарин. — *Јованов* — *Врабец* (1, Св. арханђел Михаил), из Велике Маргите. — *Јовин* — *Југини* (1, Св. Никола), стара фамилија, прешли овамо из Радованца; старцу који је умро пре 60 година деда је прешао из Радованца у Фатину. — *Јовулови* (3, Св. Параскева), из Великог Средишта. — *Катић* (2, Ђурђевдан), из Бегејског Светог Ђурђа; причају да су испрека, претпостављају из Катића, села у близини Врњачке Бање (где, веле, такође славе Ђурђевдан). — *Кешански* (3, Ђурђевдан), отац дошао из Денте. — *Комердељ* (1), из Велике Маргите. — *Комлошанови* (1, Св. Никола), отац дошао из Великог Гаја. — *Косор*, био Румун, из Сентмиклуша, 1878. године, сада католици. — *Крецул* (1, Св. Параскева), отац из Бегејског Светог Ђурђа. — *Кришан* — *Луканови* — *Милини* (2, Св. Никола), отац из Павлиша. — *Марјанов* — *Шућини* (1, Св. Никола), отац из Вршца. — *Мишковић* (1, Св. Кузман и Дамјан), отац из Сентјаноша, а син му је овде, а један у Србији. — *Молдованов* (1, Св. арханђел Михаил), из Сентђурђа. — *Несторов* — *Боболош* (1, Св. арханђел Михаил), отац из Сентјаноша. — *Пендурови* — *Минђер* — *Лаба* (2, Св. арханђел Михаил), деда из Великог Гаја. — *Пантини* — *Гајски* (2, Св. Никола), отац му из Оп(в)сенице, био најпре у Гају. — *Первој* — *Тикелини* (1, Св. Стефан), отац из Великог Гаја, ушао у кућу Ђириних. — *Ристивојеви* — *Шепини* (2), и — *Керчул* (1) (3, Ђурђиц); у време ратова са Турцима, биће последњег аустро-турског рата, преци су им дошли из Босне, а чули су да у Босни Ристивојевића има још и да славе Ђурђиц. — *Тенђелеров* — *Микшини* (1, Св. арханђел Михаил), отац из Сентјаноша. — *Токин Жива* (1, Св. Јован), из Вршца; има их у Вршцу преко двадесет породица, има и у Панчеву две, у Београду две, у Уљми, у Великом Средишту и у Уздину; све славе Св. Јована. **Предање:** „... од Приштине је дошао Тома војвода и довео народ; деда старца Живе причао је да је Тома био његов прадеда; прво су се звали Томини, па после, по његову унуку, прозвани су Токини (Тодор, од миља Тока)”. — *Трњавчев* (1), из Великог Гаја. — *Царан* (2, Св. Никола), из Сентмихаља. — *Џуж Жива* (1), из Ботоша.

Родови чије порекло није утврђено: *Алексини* — *Мачкини* (2, Ђурђиц). — *Аћимови* — *Пицигањини* (1, Ђурђиц). — *Богини* — *Бекини* (1, Ђурђиц). — *Витомиров* — *Лацкови* (2, Св. Никола). — *Дамјанов* (Св. арханђел Михаил). — *Животини* — *Медведи* (1, Ђурђиц). — *Игњатов* — *Башини* (2, Ђурђиц). — *Илић* — *Гњурац* (1, Св. Лука). — *Јаковљеви* — *Чипкини* (1, Петровдан). — *Капацина* — *Јоњини* (3, Св. арханђел Михаил), врло давно досељени, били Власи. — *Лазих* — *Брњини* (2, Св. арханђел Михаил), по старој фамилији у коју су ушли, а која је изумрла. — *Миливојев* — *Танин* (1, Петровдан). — *Милин* — *Поштини* (1, Св. Лука). — *Милорадов* — *Пицигањини* (1, Ђурђиц). — *Митин* — *Пујини* (2, Св. Никола), од старих досељеника из Сентјаноша. — *Перини* — *Ђућини* (1). — *Ђушник* (2, Св. Никола). — *Ранисављеви* — *Дика* — *Канини* (1, Св. Никола). — *Симићи* — *Ђурак* (1, Ђурђиц). — *Ђирин* (1, Св. арханђел Михаил), један отишао код жене у кућу. — *Ђирини* — *Сарини* (1, Св. Мрата). — *Чампаз* — *Голозови* (1, Св. Никола). Све наведене фамилије су старе.

Изумрли родови: *Богичеви* су изумрла стара фамилија; веле да је из Македоније дошла са Чарнојевићем; учитељи и трговци; у ту кућу ушао Димитријевић из Сентомаша, који је „наследио свеца”, Св. Ђурђа; има једна кућа Богичева и у Вршцу. — *Дамјанов* (Св. Лука). — *Јованов* (Ђурђевдан), дошли су из Сентивана. — *Ненадови* (Св. Лука), била је најбогатија фамилија. — *Паску* — *Прункуљ* — *Врабец* (Св. Параскева), отац био дошао из Маргите. — *Пасула* (Св. арханђел Михаил), дошао из Маргите. — *Попов* (Петровдан), ушао у кућу Токина из Вршца; 1825. године дошао деда из Бућина као поп. — *Радивојев* (Св. Параскева). — *Рајкови* (Ђурђиц). — *Симићи* — *Верзилови*.

Исељени родови: *Матић*, био из Дежана и отишао у Вршац. — *Недељков*, био дошао из Мокрина, па су се синови иселили. — *Хајка* (Св. арханђел Михаил), отишао у Вршац, а био дошао из Великог Гаја.

ВЕЛИКА МАРГИТА*

Предања о насељу. — Стари људи причају да су им преци становали најпре у растуреним земуницама, па је село после уређено, и то одавно, јер су њихови дедови знали само за овакво уређење села и на данашњем месту.

Село није било спахијско, него су само давали десетак држави, који су носили у Денту; и сад постоје две старе државне куће у којима се скупљао десетак.

Целу сесију добиле су биле само четири фамилије: једна румунског попа, једна српског попа, једна Максе Комердеља и Пасуљевих.

У Маргити се (поред предања и топографских имена) види да су је основали Срби по томе што су око цркве одувек биле само српске куће.

* Данас Маргита.

Моромилова умка откопана је при укопавању чокота и у њој су нађене кости и сабља, а при растурању једне земљане хумке ископане су кости и лобање.

Селиште, близу железничке станице: цигле, жрвна. На страни према Гају Град, сад су тамо оранице. Нема никаквих других трагова.

Стара црква била је плетара од прућа, под шиндром. Из ње су све иконе у садашњој цркви и све су српске. Нова црква је зидана 1833—36. године. Стара црква је славила Св. Ђорђа и он се славио све доскора, а колач су резали Срби и Румуни заједно.

Од 1775. па до 1826. године црквени рачуни се воде на српском, а затим на румунском, и то пишу исти свештеници, Срби (Никола и Кирил Јовановић). Протоколи венчаних, крштених и умрлих од 1824. године воде се на румунском.

Гробље је одувек на овом месту. Код станице на Селишту, приликом копања пруге, наишли су на старо гробље; због вампира било је преко воде (а око села био је шанац, због колере). О том гробљу се у Маргити ништа не зна.

Топоними. — Земље: Велики брег, до гајског атара, румунски — Ђалу маре (ораница); Обровац или Селиште, и српски и влашки (ораница; изгледа да је ту некад било село са тим именом, јер су ту налазили препове, лонце и друго); Мали Обровац, и српски и влашки (ораница); Мали брег, румунски — Ђалу мик (ораница) и Велика умка, румунски — Могила; Везурина, тако и румунски (ораница); Између атова, румунски — Ентре ђалу, тј. Између брегова (ораница и подводно); Буцак, румунски — Котури (долине и брегови); ту има пет хумки: Монгерова умка, Умка на попиној сесији, Умка Страинешће, тако је и Срби зову јер је на румунском земљишту, Умка Стевана Пасулина и Умка Аге Милина. Даље: Мали рит, румунски — Риту мик (ораница и ледине); са две хумке: Турјакова и Нецина, тако и румунски; Селиште, румунски — Селиште (ораница), са Момировића умком, румунски — Момирешће; Градина (разне земље: ораница, ледина, баште); Моромилова умка (највећа хумка у целом атару; у њој се налазиле силне људске кости); Баре („земља румунске конзисторије”, а сад аграрне реформе;⁷ само паше; и ту пет хумки, са општим називом Умке); Поштоњска земља, румунски — Поштарју (ту је била поштанска земља, коју је уживао поштар, па кад је поштарско звање укинато, мађарска држава га је издавала под закуп, сад под аграрном реформом); Бирташка земља, румунски — Биртуљ (била такође државна и са биртом се заједно давала у закуп; сад је под аграрним ударом); Код циглане, румунски — Циглари (правио се пре преп и цигла; била државна, сад добровољачка); Велика пустара (на 2.000 ланаца), Мала пустара, Фармачева пустара, Велика греда, Нове земље и Преко Рајге (бегеј). Кроз њихов атар се „вуче бегеј Моравица”, који извире под брегом Моравом „у Влашкој”. Моравица је сад канал близу села, а пре је била даље, до Вршачког рита, где је и сад корито старе Моравице.

⁷ О спровођењу аграрне реформе на поседу румунске конзисторије, односно Румунске карансешке епископије у Маргити у доба Ердељановићевог истраживачког рада у Маргити, вид. опширно Н. Л. Гаћеша, *Аграрна реформа и колонизација у Банату 1919—1941*, Нови Сад 1972, 238—240 (прим. ред.).

Родови познатог порекла: Бирђан (1, Св. Никола), ушао у кућу Богданових — Докљанових; отац дошао из Великог Гаја. — Голубов (1, Св. Никола), из Ђира, дошао у кућу. — Дамјанови — Кокорин (2, Св. Никола), један је ушао у кућу Нециних — Паликућиних из Соке. — Јованови — Божанини — Сокини (2, Св. Јован), баба Божана дошла из Марковца. — Јованови — Капацина (3, Ђурђевдан). — Угрин (1, Ђурђевдан), из Старе Србије. — Јованови — Пицоган (2, Ђурђевдан). — Јуначки — Бојер (1, Велика Госпојина), из Великог Гаја. — Комердељ — Царан (9, Благовести), још прадеда дошао из Ердеља. — Комердељ — Царани (2, Св. Марко), ушли у кућу. — Лазих (1, Св. Никола), дошао из Канака. — Мандић (1, Св. Никола), из Великог Гаја, дошао у кућу. — Мијајловић — Брусићеви (4, Св. Никола), дошао из Сефкерица. — Нецин — Паргар (1, Св. арханђел Михаил), из Соке, дошао у кућу. — Николини — Дудоњи (6, Св. Никола). — Ђукоњски (2, Св. Никола). — Орњин (1, Св. Никола). — Бака (1, Св. Никола), чукундеда Никола дошао из Црвене Попадије (око Рашке); има један и у Павлишу. — Попов — Памила (1, Св. Никола). — Попови — Атаганови (1, Св. Никола), дедови дошли из Русије. — Радак — Мигечев (1, Св. арханђел Михаил), мајстор, деда из Влајковца. — Стојићеви — Грчки — Миливкови (5, Св. Стефан), прадеда је дошао из Аде. — Топличан (Св. Никола), из Алибунара, ушао у кућу Попових; код њега је ушао у кућу Момиров (1, Св. Никола), од маргитске фамилије. — Шепецан — Гилезан (1, Св. Стефан), деда из Гилага.

Стари родови чије порекло није утврђено: Богданови — Крецуљеви (2, Св. Никола), били су Власи, одавно су овде. — Ђурићи — Кожа (2, Св. Јован), предак Ђурица, по коме се презивају, ушао у кућу, не зна се одакле је дошао. — Ђурићи — Шонђа (1, Св. Никола). — Ивков — Станков (1, Св. Никола). — Ивков — Андрејин (1), има их и у Вршцу. — Јованов — Тилор — Широ, некад Гајини (1, Ђурђевдан). — Лазини — Бугаринови — Шкиља (2, Св. арханђел Михаил). — Михајлов — Пуки (1, Петровдан), ушао у кућу. — Моромилови — Пудичкини (2, Св. Никола; стара слава Митровдан), ушао у кућу Попових — Гациних. — Моромилови — Торокоњи — Буфини. — Ражини (3, Митровдан). — Момирови — Суфл (4, Св. Марко), некад Степанови. — Момир — Суфл (1, Св. арханђел Михаил), ушао у кућу. — Нецини — Армицаш (3, Св. арханђел Михаил). — Њагојев — Алгеш (1) — Бађини (4, Св. Никола), пре се сви презивали Алгеш; да ли су били ту када је „ударен ту колац”, не зна се, али су ту од пре сто година; пореклом Власи. — Пасула — Пирђини (3, Св. Стефан), Румуни; били су овде врло дуго кнезови. — Петровић (4, Св. Никола), ушао у кућу Ивкових — Војинових; од старе фамилије Петровића у Маргити. — Петровић — Џукуран (1, Св. Стефан), од исте фамилије Петровић. — Попови — Јацини — Гацињи (8, Св. Никола). — Попови — Клозерови (4, Св. арханђел Михаил), доселио се прадеда Букур, али се не зна одакле. — Попови — Ментини (2, Св. Никола), један ушао у кућу Ивкових и слави Св. Николу; иста фамилија са Поповима — Пироњима, од којих један у Великом Средишту. — Попов — Москов (1, Св. Никола), назарен, син му у Ланговету. — Радак — Штева (1, Св. Стефан). — Радакови — Салајкови (4, Ђурђић). — Рајкови — Рајкоњи или Милошоњски (3, Ђурђић).

Изумрли родови: *Момирови* — *Урошеви*, после *Црњона* (1, Марковдан, кућевни светац), деда из Партоша ушао у кућу Моћок.

Румуни. — Румуни исто тако славе — по њихову тврђењу — свеца као Срби; чак и божићни обичаји су им као у Срба. Само, веле, имају свој празник, Св. Германа (субота пре Спасовдана), кад не раде због „треска“. Срби им кумују и жене се међу собом, као и пре. Код Румуна су уобичајени надимци као и код Срба.

Пре 50—60 година човек који је ушао у кућу морао је примити и презиме и свеца.

Најстарије румунске фамилије су: *Ардџани* — *Боштинари* (Петковача). — *Василије* — *Врдика* (Св. арханђел Михаил). — *Гроза* (Св. Никола). — *Зграда* — *Бурнеш* (26, Св. Стефан). — *Јоргован* (Велика Госпојина). — *Кокора* — *Лупша* (Велика Госпојина). *Муста* (Св. арханђел Михаил). — *Никола* — *Ледер* — *Коћа* (15, Св. Стефан и Петковача). — *Паскулови* (Св. арханђел Михаил). — *Паскул* — *Пасулови* — *Јоцоњи* (Св. Стефан и Св. арханђел Михаил).

ВЕЛИКИ ГАЈ

Предања о насељу. — Зна се да је био један већи гај, башта, где је и сад шума, односно спахијски парк, и по томе су се прозвали и пустара и село Велики Гај.

По казивању старих људи, прво насеље Велики Гај било је на месту Селиште, на северозападној страни села. Тамо није било цркве, него је она тада била на месту Црквина, јужно од села (сад је тамо камени крст, на месту где је био олтар негдашње цркве). Та црква је служила и за Мали Гај, зато је подигнута на том месту. У то време било је и на Црквини неколико кућа, а на месту данашњег села није тада било кућа. Тада је из „Гредског намастира“ (на месту Греда, које је и сад у атару овог села) долазио, веле, калуђер чамцем „да служи у тој цркви“, јер су ту биле барем и река Брзава. Тог је манастира већ давно нестало.

Кад се село са Селишта преселило на данашње место, не зна се. Не зна се ни кад се преместила црква на данашње место. На овом месту била је најпре стара црква (Св. арханђела Михаила). А кад је 1850—54. године, захваљујући спахијиној помоћи, сазида на данашња црква, по имену његовог умрлог сина одређен јој је светац Петровдан (црквена слава). У овој цркви је и гробница спахија Маленица, у којој су сви они сахрањени (најпре су сахрањивани у старој цркви, па су сви пренети у гробницу у новој цркви, где су и сад). Од Маленица има потомака који су отишли у Мађарску, кад им је продато имање, и помађарили се.

Прве фамилије које су овде насељене: *Гојкови* (Гојкови), који су, веле, „ударили први колац“, а осим њих старе фамилије су такође: *Балићеви*, *Бекићи* — *Бекићеви*, *Босанкићи*, *Војинови*, *Давидови*, *Јуначкови*, *Мандићеви*, *Савуљеви*. Тих девет фамилија су најстарије у Великом Гају.

Прича се да су међу великим родовима у селу — Бакићима, Бекићима, Босанкићима, Гојковима и др. — биле честе размирице, туче и убиства: због девојака које су ускакале, или су их отимали, или услед разних других узрока.

Село је после ушорио спахија и по његовом наређењу куће су грађене непосредно уз улицу. Пре тога су све куће биле унутра, у дворишту, ради заштите: од завиривања у кућу, од крађе, или од пуцања на укућане. Сви тврде да је све до пре 50 година Велики Гај био злогласно село због крађа и разбојништава. Честе су биле међусобне туче, али су Срби много нападали и на Швабе, Мађаре и друге народности. Своју земљу сељаци су међу собом делили и делове давали одређеним синовима, па су око 300 јутара испродавали и досељеним Швабама, тако да су због тога Срби у Великом Гају много осиромашили. Засебно је била спахијска својина. Међутим, Немци, које је спахија био довео да би имао раднике, јер је Срба било мало, обогатили су се, пошто су приликом досељења добили од спахије под закуп по 30 јутара земље. Тек кад им је та земља одузета, те су и Срби могли слободно закупљивати спахијску земљу, почели су се Срби, радећи по угледу на Немце, подизати и опорављати, па временом и од самих Немаца куповати земљу и сад стоје материјално боље од њих. То стање и строге казне за преступе у последњих 50 година довели су и Србе у ред, тако да сад Велики Гај важи за једно од најпоштенијих српских села. Угледањем на Немце и овдашњи Срби навикли су се да гаје најбоље расе марве, тако да се из даље околине код њих грађи стока за приплод.

На месту где су сад насељени Немци — које је довео спахија Маленица пре око 100 година — било је земљиште Срба у Великом Гају, па им је спахија у замену за ту дао другу земљу — Гајски пашњак. Ту су Немци све до 1888. године чинили засебну општину, под именом Малениц-фалва, па су онда састављени са Србима у једну општину, под именом Велики Гај.

Старине. — Умка у Балати није раскопавана, али су по њој налазили рботине, а плугом су изорали и један ђуп римских сребрних новца (сад у музеју бечкеречком). Дечанска умка раскопавана је и у њој су нашли кости.

Постоји један велики камен на излазу села, на месту где је неки Србин, турски „паша“, погинуо, па га Срби ту сахранили.

У цркви постоје: октоих, штампан 1644. у Лавову, и једна хорологија (часослов), штампана у Лавову 1692. године, у којој постоји врло нечитак запис из 1696. године.

Гробље овог села је одвајкада на данашњем месту. Више старих надгробних споменика од шкриљаца су или у облику сасвим простих каменова, или као велики, гломазни камени крстови, али сви без натписа.

Топоними. — Село се дели на сокаке: Бецоњски сокак (по Бекићима — Бецоњима); Бакијонски сокак (по Бакићима — Бакијонима); Поштоњски сокак (по Поштинама — Поштоњи) или Широки сокак; Хајдучки сокак (по Босанкићима, који су некад били „хајдуци“ — лопови); од српске цркве горе је Партошки сокак; Грујоњи или Денћански пут; Ђорави сокак (зато што има само један ред кућа, па „не гледе куће у куће“); Гробљански сокак (за гробље).

Са запада на југ од села је Војиново воће (оранице); Савуљева врба (ораница); Фикација (некад виногради, а сад оранице); Ливаде (оранице); Црквина (ораница); на истоку: Ракош Белајев (ораница); Пландиште ка северу (ораница); Грета (ораница); у Ракошу, на Црквини и у Греди су Ваканти (кад се село селило, па парчад земље није хтео нико да узме, него је био узео спахија, а сад се даје понекоме колонисти); на северу је Мала међа (ораница; цела потпала под Румунију); Дубока бара (ораница и бара; сад под Румунијом); са севера ка западу је Малениц-фалва (ораница) и у њој Свињска пуста (ту је спахија држао свиње; сад оранице); даље на западу је Балат, Велики и Мали (оба сад колонизована добровољцима), са око 250 јутара ледине; Виноград (били виногради до 1881—2. године, сад оранице); Шаркац, Велики и Мали (ораница; спахијско, сеоско и насељених добровољаца, Гајчана; ту је поменути крст на гробу неког погинулог „паше“ Србина; ту је и омања хумка, у којој је изоран и поменути новац); Трњан (спахијска ораница); Излаз (општински пашњак, око села). И Немци те земље зову такође српским именима. Селишкара је једна „брзава“ (поток у време киша); бегеј полази од Денте, ископан на месту негдашње реке Брзаве (старо корито Брзавино којим потече вода кад од киша надође); Бунар на Вршачком путу; Маринков бунар или на Маргитски пут; Жоркин бунар; Бунар на Греди; Вожинков бунар (по негдашњем спахији Вожинку, који га је градио; живео је у Маријолани, а имао Шаркац).

Родови познатог порекла: Албул (1, Св. Никола), дошао из Соке. — Бакићи — Филцанови — Перјарови — Бушини (22, Ђурђић), из Црне Баре прешли у Стони Београд, где су били племићи; било их је шесторица браће, па су у мађарској војсци задобили племство; у време насилног покатоличавања „дошли су овамо, у ове смрдљиве баре, само да одрже веру“, населили су цео крај села, који се и сад зове Бакића крај. — Бекићеви (15, Ђурђевдан), досељени из Србије; одавде једни су одселили у Опсеницу; причају да има Бекићевих у Срему и у Бачкој и да славе Ђурђевдан. — Божићаров (1, Св. Никола), из Соке. — Божићан (3, Петковача), отац је био учитељ, дошао из Бокше. — Боркани (1, Св. арханђел Михаил), пореклом Власи, из Ердеља. — Васић (1, Св. Мрата), дошао из Соке. — Војиновић (1, Св. арханђел Михаил), дошао из Црвене Цркве. — Глогоњац (1, Успеније — Велика Госпојина), из Павлиша. — Грујић (1, Св. арханђел Михаил), из Иланце. — Думић (1, Ђурђевдан), бележник; под Чарнојевићем су се два брата доселили из Србије, један у Ср. Карловце, а други у Арад, који је, кад су се Срби под Хорватом иселили у Русију, предводио те исељенике; син бележниковог прадеде Глише, Љуба, прво је учио богословију, па после у Пешти основао *Мале новине*, а затим се вратио и свршио богословију, био поп у Араду и затим прешао у Меленце; и отац бележника Думића је био свештеник, а брат лекар у Меленцима. — Ђорић (Св. арханђел Михаил), из Денте. — Ерцеговац (1), из Хрватске. — Златић (1, Св. Илија), добровољац из Србије. — Ивков (1, Св. Никола), из Велике Маргите. — Иштванов — Шматини (2, Св. Никола), Власи из Ердеља. — Крајован (2, Св. арханђел Михаил), из Иванде. — Лазич (2, Св. арханђел Михаил), из Велике Маргите. — Лазич (1, Св. Стефан). — Максимови (14, Ђурђевдан), из Сентмартона. — Максимовић (1, Св. арханђел Михаил), колониста из Србије. — Марјанов (1, Св. арханђел Михаил), из Варјаша,

близу Темишвара; ушао у кућу Поштиних. — Мергић (1, Св. арханђел Михаил), из Соке. — Милајковић (1, Св. Јован), дошао из Соке. — Митрован (2, Св. арханђел Михаил), из Вршца. — Мурселин (1, Ђурђић), из Опсенице. — Павков — Лупшини (13, Св. Мрата), из села Сочице. — Пајић (1, Св. Никола), из Денте. — Пејин (2, Св. Мрата), из Великог Средишта. — Пипаркини (1, Св. арханђел Михаил), били су Власи, из околине Денте. — Попов — Хајкини (1, Св. Никола), из Велике Маргите. — Поповић (1, Петковача), из Србије. — Рајић (1, Ђурђић), из Парте. — Рибич (1, Св. Никола), добровољац из Босне. — Ружић — Цанови (2, Св. арханђел Михаил), из Кикинде. — Симовић (1, Св. Сава), колониста из Србије. — Станков — Ватинчев (1, Ђурђевдан), из Ватина. — Стојанови (1, Св. Стефан), из Сентђурђа. — Тошић — Ташини (7, Св. Никола), из Србије. — Трњанчеви (5, Св. Никола; 1, назарен), из негдашњег сеоца Трњева у близини. — Чолакови — Братини (3, Св. Никола), из Башаида.

Родови чије порекло није утврђено: Бакић (2, Ђурђевдан). — Бекић — Бецоњи (1, Св. арханђел Михаил), има један Бекић у Соки и један у Вршцу. — Белић — Шилини (6, Ђурђевдан). — Белић (1, Петковача; 1, назарен). — Бирђан — Милошоњи (2, Св. арханђел Михаил), Власи. — Босанкић (1, Св. Мрата). Босанкић — Штакоњи (8, Св. Никола). — Босанкић (1, Св. Јован), тако се зову по једној „Босанки“. — Гојков (2, Св. Стефан). — Гојкови (1, Ђурђић). — Гојкови (6, Св. Стефан). — Грујин (1, Св. Никола). — Грујин — Грујоњи (11, Св. арханђел Михаил). — Дабич (2, Св. арханђел Михаил); неки се одселили у Србију. — Давидови — Коптуљеви (2, Св. арханђел Михаил). Ђукићи — Арнаути (8, Св. Јован). — Жебелани (2, Св. арханђел Михаил). — Живкуц — Мурон (1, Св. Јован). — Журка (2, Ђурђић), некада Власи. — Јуначкови (1, Св. Никола). — Јуначкови (3, Велика Госпојина). — Козарови (1, Св. Мрата). — Којићеви (3, Св. Јован; 2, Ђурђић), једна од најстаријих фамилија. — Константин (4, Св. Никола). — Лазич (1, Св. Никола). — Лауш (1, Св. арханђел Михаил). — Лаушеви — Крецини (3, Св. Никола). — Лупуљеви (Св. Никола). — Лупуљеви — Јакобешчи (8, Св. Стефан), влашког порекла. — Максимов (1, Св. Никола). — Мандићи — Благојеви (7, Св. Никола). — Мандић (1, Ђурђевдан). — Мандић (2, Св. арханђел Михаил). — Мандић (3, Ђурђић). — Милић — Бебини-оњи (5, Св. Никола). — Мунђан (1, Петковача), влашког порекла. — Несторови (5, Ђурђић), зна се да су били први свештеници овде. — Павков (1, Св. арханђел Михаил). — Павков — Ситарови (10, Св. Никола), били Власи. — Пајићи — Пајоњи (5, Св. Никола). — Пандурови (Св. арханђел Михаил). — Пандурови (1, Ђурђић). — Пандуров (1, Св. Никола). — Пејин (1, Св. арханђел Михаил). — Поцић (1, Св. арханђел Михаил). — Поцић (1, Ђурђић). — Поцић (1, Ђурђевдан). — Поштин — Поштоњи (17, Св. арханђел Михаил); најпре их звали „Пошта“ јер су носили државну пошту с оца на сина и имали привилегију на нарочиту земљу; пореклом су од фамилије Пандурових. — Савков (9, Св. Мрата). — Савков — Савкоњи (1, Св. Јован). — Савуљев — Њекини (3, Св. Стефан). — Стојанови — Лангоњи-ни (3, Ђурђевдан). — Треунов — Букини (1, Св. Мрата). — Туцаков (1, Св. Никола). — Ђирке (3, Петковача), влашког порекла. — Чампазовић (1, Св. Никола), били су прави Грци, први трговци; говорили су грчки. — Чолаков (1, Св. Стефан). Све наведене фамилије су старе.

Власи: Иштванов — Шматини (2, Св. Никола), из Ердеља. — Лупуљеви — Јакобешчи (8, Св. Стефан). — Мунђан (1, Петковача). — Ћирке.

Цигани: Ђурђев (1, Св. арханђел Михаил). — Калдараши. — Маргановић (1, Св. арханђел Михаил). — Неда, Циганка (1, Св. Никола), дошли из Соке.

ВЕЛИКО СРЕДИШТЕ

Предања о насељу. — Село је некад било на Излазу, на месту Брегу, где се и сад познају јаме и други остаци насеља. Кад се ушоравало — због поплаве — село је премештено овамо. Зна се да је старо село било разбијеног типа, по 4—5 кућа у групи. То се и сад познаје. Памте да је још пре 50 година било неограђених дворишта и кућа брвнара. И сад има једна брвнара. У старом селу на Излазу на Брегу није било ни цркве.

До пре око 40 година било је овде три свештеника, тј. два свештеника и један ђакон, али се поуздано зна да село ни раније није било веће, него је у време насељавања дошло више свештеника, па је тако и остало и за сваког је одређена сесија.

Једна страна села зове се Царани, а друга Субуљани. У оној првој било је влашких породица и момчадија раније није смела ићи из једног у други сеоски део. И засебне су парохе имали, само је заједничка била црква. Иначе, у крају Царанима становали су Срби са свега 3—4 влашке породице, које су после посрбљене. Увек су се узимали међу собом.

Подела села на Царане и Субуљане је, по мишљењу свештеника Токина, врло стара успомена на двојако порекло Средиштана: Субуљани је постало од „Србуљани“ — Срби, а Царани је назив за румунске досељенике Царане, који су се били населили у други део села, међу Србе. То што је сваки део села имао свог засебног свештеника и што је црква проширивана (што је, према запису ранијег свештеника, учињено 1700. год.) доказ је да је део села, вероватно у крају Царани, доцније досељен, па су после тамо придошли и Власи. Срби у крају Субуљани су, без сумње, старијег порекла, и то старошумадијског говора, док ће доцнији досељеници бити са средњобанатским (панчевачким) језичким обележјима, дакле из неког краја Баната са таквим говором. Отуда и јасна разлика у обичајима.

У Великом Средишту су два „каштела“, ограђена повисоким зидом и са парком унутра, од негдашње српске богате фамилије Лазаревића. Голуб Лазаревић дошао је са великим благом (у бурадима, заливеним катраном, да се не позна), те је овде купио имање од 4.000 јутара. Голуб је имао два сина: Феодора и Мишу, а један од њих и кћер. Али су последњи њихови потомци, особито Миша, све упропастили пијанчењем и картањем. Он је отишао у Америку, а Феодор је био начелник негде у Босни. Имање је узела Вршачка банка, па после продала: каштеле и велике делове имања купили су један Немац и један Јеврејин, а остало разни други странци.

По попису из 1921. године, у Великом Средишту тада је било 2.322 душе: Срба — 1.062, других Словена — 447, Румуна — 37, Талијана — 1, Немаца — 391, Мађара — 384; свега: 567 кућних бројева.

Многи родови у Великом Средишту и сад се зову презименима, а особито надимцима у румунском облику, што је последица њихове двојезичности и јаког утицаја румунског језика. Као и свуда у Банату, Срби овде редовно знају румунски и са Румунима говоре само румунски, док Румуни већином не знају српски и са Србима не говоре српски. Причају да у селима где живе измешани Срби и Румуни (нпр. у Малом Жаму, Јабупи и др.) кад је 10 Срба у друштву са 2 Румуна, цело друштво говори румунски. Јак утицај румунског нагласка на српски језик овдашњих Банана објашњава се тиме што су одавно, као и сада, Срби овуда добро говорили и румунски, а и мешали се са Румунима. Уопште, овде су Срби већином двојезични.

Старине. — И сад се чувају у цркви матице од 1768. године. У црквеној канцеларији чува се јеванђеље на чијем крају стоји да га је дао штампати Радиша Димитровић, а да се око њега трудио Тројан Гундулић „от великаго града Дубровника ...“

На зиду у олтару старе цркве с десне стране била је фарбом записана година 1636, а зна се да је та стара црква дозидана и продужавана у два маха. С десне стране, до спољашњег црквеног зида, сахрањени су свештеници и угледније личности, те кад су ископавали темељ за нову цркву зидану 1923, наишли су на њихове гробове. У једном су, веле, нађени крст и остаци свештеничког одећа.

Г. Токин, свештеник, мисли да она година 1636. није тачна, него да је молер, који је моловао за време спахија, годину написао произвољно, али, вели, несумњиво је веома давно зидана, још од Срба староседелаца, најпре мала црквица од камена и блата, па је после дозиђивана циглом. Испод горњег молераја био је други, старији, а испод њега најстарији слој, премазан жутом бојом. Биће да је прва црква још од првих насељеника, па је после утицајем досељених Румуна било у цркви нешто књига на влашком и путир од дрвета, што је уобичајено само код Румуна.

Код данашње цркве, споља око порте, четири су камена крста: три врло велика, старинска, шкриљачна, донета са старога гробља, а један мањи, нађен са стране старе цркве.

И сад се зна место где је било старо гробље и где су били велики камени крстови, неки пренети код цркве, неки код бунара на Излазу, а остало је растурио спахија кад је дошао у посед имања.

На месту старога гробља сад су виногради и имање с једном кућом, а нема више никаквих трагова од гробља.

На садашњем гробљу има неколико великих каменова од шкриљца, гломазних, старинских, али без натписа. А са натписима су најстарији тек из прве половине XIX века.

Топоними. — Село се дели на Царане, на западу, Субуљане, на истоку, Велики сокак, Мали сокак и Војтежански сокак.

На истоку су Излаз или Градине (баште, раније пашњаци, од којих је један део претворен у градине); Ладна вода или Стријар (виногради) и

ниже њих Фрљуг (долина); Крушка (песак, оранице и виногради); Високо поље (оранице); Криваја (оранице и мало ледине где се слива вода); Круштица (оранице); Старо гробље (сад оранице); Рамнаја (ливаде и корито, сенокоси); Доклаја (у „спаинском делу“); Изметине (ливаде); Велики и Мали јасен (оранице); Јаруга (поток); Рит, Велики и Мали (сенокос); Јанова (виногради, ка Вршцу); Забран (било је и „дрва“, иначе виногради); Иберланд (био каменити пашњак, а сад су виногради); Бело брдо (виногради); Шума (и сад шума, била спахијска) и испод ње Парлози; Перонски бунар је у Високом пољу (копали су га Перонски Мијатови, некад богата фамилија); Јановчев бунар у Круштици (градила фамилија Јановчеви); Живића бунар (иста фамилија).

Израз се дели на четири дела: Царански брег, Царанска ваља, Субуљански брег и Субуљанска ваља („ваља“ — доља).

Код Криваје је Умка према Малом Жаму; у Круштици је Јарак, који се, као нека коса, вуче ка северу на Ђерман и даље ка Темишвару.

Родови познатог порекла: **Антонин** (1, Св. Никола), дошао из Вршца. — **Барбу** (1, Св. Параскева), отац из Жама. — **Батрљин** (1, Св. Никола), скоро дошао из Сараволе (близу Кикинде). — **Беља** (Св. Параскева), влашког порекла, дошао из Лацунаша, пре око 50 година; сад Срби и пишу се **Бељини** — **Петрикини** (2). — **Божидарови** — **Антикрис** (1, Св. Никола), отац дошао из Сараволе. — **Босиокови** (2, Св. Никола), из Вршца, ушли у кућу Николића. — **Варађанови** (4, Св. Јован), дошли одавно из Варадије. — **Везилићи** (1, Св. Никола), дошао из Соке у кућу Мунђанових. — **Војтешки** (3, Ђурђевдан), цео сокак Војтежани у селу; зна се да су дошли из Војтега (идући ка Темишвару, у близини Жебелја). — **Данчевић** — **Варгини** (2, Св. Никола), дед им дошао из Модоша у кућу Фијатових. — **Ђукић** (1, Ђурђиц), из Јарковца. — **Ердељан** (1, Св. арханђел Михаил), из Велике Маргите. — **Јардакови** (1, Ђурђевдан), дошао из Сентђурђа у кућу Кенђелца. — **Кенђелац**, стари досељеник, дошао у кућу Ђаконовића, био поп у Средишту. — **Коњини** (1, Св. арханђел Михаил), из Ђира. — **Константинови** — **Крашовани** (2, Св. Јован), дошли из Потпорња у кућу Бугаринових. — **Кутрички** — **Попићеви** — **Зајец** — **Зајечев** (4, Ђурђевдан), дошли одавно из Кутрице, старог српског села које се најпре звало Гудурица. — **Мандић** — **Курјак** (1, Св. Никола), из Великог Гаја. — **Милићеви** (1, Ђурђиц), скоро дошли из Сараволе. — **Михајлови** — **Стакларови** (1, Св. арханђел Михаил), из Павлиша. — **Мунђанови** — **Пујмишеви** — **Пујмићони** (5, Св. Никола), Власи, дошли одавно из Варадије. — **Нинкови** — **Дежанци** (5, Св. Никола), отац из Дежана. — **Перин** — **Свирац** (1, Св. Никола), из Ватина. — **Петручеви** (1, Св. арханђел Михаил), отац дошао из Павлиша. — **Поштини** — **Гајац** (3, Св. Никола), отац из Великог Гаја, где сад има стара велика фамилија с овим презименом; ушао у кућу и примио славу. — **Радићи** (1, Св. Никола), досељени из Сараволе; ушао у кућу и променио славу. — **Скокини** — **Видојеви** (10, Ђурђиц), једни се зову и Скокоњски; дошли из Србије, врло давно. — **Скокин** (1, Св. Параскева), ушао у кућу са тим свецем; био је неки „Скока“ и по њему се тако називали. — **Смедеревци** — **Ђуроњски** — **Ђуроњи** (1, Св. арханђел Михаил); деда им приповедао да су им стари дошли из Смедерева. — **Стојанови** — **Лангини** или **Лангоњи**

(5, Ђурђевдан), слушали су да су из Великог Гаја, где их и сад има. — **Татарић** (2, Св. Никола), из Денте. — **Телечки** — **Кришани** (1, Св. Параскева), из Великог Сентмиклуша. — **Фрту(о)нски** — **Бераскулови** (2, Св. Никола), мисле да су прешли из Србије.

Стари родови чије порекло није утврђено: **Бугарски** или **Бугаринови** — **Рајкови** (1). — **Бузарски** — **Будзарови** (2, Св. Јован). — **Великини** — **Јовањелови** (1, Св. Параскева). — **Вијатови** — **Стојићеви**, **Стојлоњи** (9, Св. Никола). — **Вукови** (5, Св. Никола), са великим „грунтом“, била велика и стара фамилија; ушао у Вукову кућу Трњанчев из Великог Гаја, али се и сад зову Вукови. — **Деђански** — **Балабанови** (3, Ђурђиц). — **Ђорђеви** — **Лепедучеви** (6, Св. Никола). — **Жајски** — **Цајони** (1, Св. Јован); **Миљкови** ушли у њихову кућу и наставили је. — **Жајски** (1), ушао у кућу са Св. арханђелом Михаилом и слави тога свеца. — **Жаркови** — **Милованови**, сад — **Црња** — **Темишварчеви**, — **Шепини**, — **Зезини** (8, Св. Алимпије). — **Живићи** — **Прцкови** (1, Св. Никола). — **Живкови** — **Бардак** — **Бардакови** (2, Св. Никола). — **Живојинови** — **Прчегови** (2, Св. Никола). — **Јановац** (3, Св. Јован), мисли се да је та фамилија најстарија у селу; по њима се зове и земљиште Јанова у средишњем атару, где има и зидина; један се преселио у Вршац. — **Јованови** — **Станчулови** (1, Св. Параскева). — **Јоргованови** — **Наумови** (2, Св. Никола). — **Лазаревићи**, причају да су задобили племство и били спахије, па од сељака у Великом Средишту наплаћивали десетак, узимали десету врсту у винограду; имали су и свој грб, који се и сад види на једном њихову дворцу, на којем је с десне стране рука са сабљом, а с леве орао; Лазаревићи су заиста добили племство, а Срби Великог Средишта били су им работници и давали им десетак. — **Лукини** — **Трцулови** (5, Св. арханђел Михаил). — **Гришулови** (Ђурђиц). — **Максимови** (3, Св. Никола). — **Матицки** — **Молерови** (2, Ђурђиц). — **Мијатов** — **Пероњски** (1, Св. Параскева). — **Мијулов** — **Латинкини** (1, Ђурђевдан). — **Миљкови** — **Белчини** (3, Св. Никола). — **Милосављеви** (1, Св. Никола), мати га је однекуд довела. — **Младенови** — **Сувакови** (1, Ђурђиц). — **Момирови** (1, Св. Јован), отац је дошао однекуда. — **Момчилови** (4, Св. Никола). — **Ненадов** — **Мревин** (2, Св. Никола). — **Нинкови** — **Чарапарови** (1, Ђурђевдан). — **Огњанови** — **Миндикуви** (2, Ђурђиц). — **Палинкашеви** (3, Св. Стефан). — **Пејини** — **Прсакови** (5, Св. арханђел Михаил), Пејин ушао у кућу код Момчилова (Св. Никола). — **Петрови** — **Ранкови** (2, Св. Никола). — **Попови** — **Живанкови** (3, Ђурђевдан). — **Ранисављеви** — **Звонарови** — старо презиме, а сад **Жешко** и **Братулов** (2, Св. Параскева). — **Сердинанци** (1, Св. арханђел Михаил), посрбљени Власи, има 30–40 година како су дошли у службу код Лазаревића. — **Симићеви** — **Ђуричини**, — **Ђуричоњи** (4, Св. Јован), истичу их као врло стару фамилију, као Вијатове и друге. — **Синђелини** — **Арсикини** (1, Ђурђиц). — **Сочански** — **Пинкини**, — **Пинкони** (1, Св. Јован), преци им позније досељени. — **Стајкулови** — **Висулови** (1, Св. Никола), били су Румуни. — **Станкови** (4, Св. Никола). — **Станчулови** — **Станборац** (1, Ђурђиц). — **Стеванац-чеви** — **Живкови** (1, Св. Јован). — **Стефанови** — **Свиларови**, — **Њи** (8, Ђурђевдан). — **Субини** — **Петруц-учеви** (1, Св. Никола), били кравари и нису имали имања; одавно дошли, Срби. — **Трифунци** — **Шнајдерови** (1, Св. Никола), био абација, дошао одавно. — **Фијатови** (1, Св. Никола), један је у Жаму. Све су ово старе фамилије.

Изумрли родови: *Баконовићи* (Св. Параскева); од њих су раније, пре око 100 година, били попови; Баконовића још има у Немет-Бокши; један је био официр у аустријској војсци; презиме по једном ђакону, који је овамо дошао веома одавно. — *Жебеланови*, из Жебела. — *Лауш*, скоро досељени из Гаја. — *Миличини* — *Кендрини* (Св. Никола), стара фамилија. — *Несторови* (1, Ђурђиц), стара фамилија. — *Николићи* — *Бангелини* (Св. Никола), стара фамилија; од њих су спахије Лазаревићи купили земљу за свој дворца, а после су докупљивали и од других сељака. — *Радићи* (Ђурђевдан), отац дошао из Сараволе, род су поменутим Радићима. — *Симулов*, из Дежана.

Исељени родови: *Адамовић* (Св. Јован), из Вршца, отишли одавде, трговци. — *Илић* (Св. Параскева), слуге код спахија, исељени. — *Јовановић*, учитељ, сад у Вршцу. — *Пантић*, иселио се, скоро досељен из Ватина, занатлија.

Цигани: *Дима* (2, Св. Параскева), српски Цигани, још дедови им били овде.

ВРАЧЕВ ГАЈ

Предања о насељу. — Ни овој општини није позната ранија судбина. Зна се да је место насељено при крају турске владе. У попису од 1717. године помиње се као Wrachegay са 56 кућа; 1761. године припало је Новопаланачком округу; 1770. године је у Граничарском пуку; за време буне 1848. године Срби су спалили село. Касније се помиње као Varázsliget. У дужи Црквиште су остаци од села из доба пре турске владе.

О имену насеља нагађају да је постало тако што је ту живео неки врач и по њему је гај, који је био његов, тако назван. За Врачев Гај се прича да је некад био на месту које се зове Црквине. Пре 1848. године био је на свом данашњем месту, ту је попаљен и после поново подигнут. На месту Излаз, где је откако се памти само утрина и излаз за стоку, још се познају трагови од бразда некадашњег орања.

На месту Црквине мисле да је било мађарско село (изоравано је некад камење). Зна се да је старо гробље на месту Бенчилову, 1–2 km од Црквина, где и сад ископавају кости, које, међутим, налазе и по другим местима. Сви тврде да је овај народ довео Чарнојевић и да је онда насељен Врачев Гај. Западни део села је најстарији. До 1848. године било је у селу 60 нумера.

Сада у Врачев-Гају има око 538 нумера, а од тога броја око 120 циганских. То су православни Цигани који говоре само српски, стално су настањени, иду у српску школу и има их доста у циганском типу, али и белих. Срби се са њима не мешају; увек је засебно циганско коло, а засебно српско, и Циганин не сме да се ухвати у српско коло и обрнуто. Ови Цигани сами презиру Цигане чергаре и зову их чергарима (њихов језик чергарским), а себе Циганима, али знају да су њихови дедови још међу собом говорили чергарски. Раније су многи од њих били прилично иму-

ћни, али су испродавали земљу, и то све Швабама, а Србима неће да продају, јер мрзе Србе — због тога што их Срби презиру и не примају међу се. Раније Циганин није смео ништа бити општински одборник или часник у црквеној општини; тек одскора је један Циганин „пуштен” за општинског часника.

Старине. — Црква је била стара и мала, па изгорела за време Мађарске буне, а после обновљена (црквена слава је Св. арханђел Михаил).

Гробље је од старине на истом месту.

Топоними. — Према Нери су Јошје (ливаде и оранице) и Ливаде; Бресје (до пута према Белој Цркви); према Црвеној Цркви су Црквине и Рит; преко пута од Црвене Цркве за Белу Цркву су Брег и Под винограде. На југу од Црвене Цркве су Црквине; код пута Врачев Гај — Црвена Црква су Млађина бара, Преко шанца (једна дуж) и Бенчилово (друга дуж); на западу је Ваганац (оранице); даље до пута Црвена Црква — Јасеново је Краљица (хумка; по предању ту су се тукле „краљице” и једна је ту и сахрањена); на западу од Ваганца су Рупетине (оранице); Стрмоглавнице (испод Велике унке) и Под белом земљом; Велика унка (ту се састају три атара: врачевгајски, дупљајски и јасеновачки); од Велике унке на југозападу је Песак (виногради), а дуж Караша су Вагане (ливаде); према Паланци на југозападу од села је све Крушка; од пута Врачев Гај — Соколовац до пута за Паланку је Браник (сад је само један део браник, остало је ораница).

Стари родови познатог порекла: *Јанковић* — *Свирчеви* (Св. арханђел Михаил), досељен из Дивича у кућу Марковића, пре 30 година. — *Микља* (Мала Госпојина), деда је дошао из Мрчине, био је Влах. — *Милосављевић* — *Чокичини* (Св. Никола), отац досељен из Потпорња. — *Недић* — *Стеванчеви* (Св. Јован), знају да су стари дошли из Неготина. — *Нешков* — *Манђата-тин* (Св. арханђел Михаил), деда им се доселио из Влашке. — *Новакковић* — *Белодедићеви* (Св. Никола), у кућу Белодедића ушао је Новакковић из Загајице. — *Пожаревачки* — *Чекини* (Св. Никола), знају да су им стари дошли из Пожаревца. — *Радовановић* — *Шлосерови* (Св. Никола), деда досељен из Вршца. — *Рајини* — *Дрндини* (Св. Јован), из Кусића. — *Савковић* (Св. Јован), дошли су из Беле Цркве. — *Попов* — *Тотрљини* (Св. Мрата), у кућу је дошао Рајин из Беле Цркве.

Родови чије порекло није утврђено: *Анкићеви* — *Трајлучини* (Петковача). — *Шоћини* (Велика Госпојина). — *Вукмирови* (Велика Госпојина). — *Рика* (од Вукмирових, а славе Св. арханђела Михаила), „дирају их” да су Власи. — *Белодедић* (Св. Никола); у Љупкови има кућа истог презимена. — *Богдановић* — *Миљкови* (Врачеви). — *Богосављевић* — *Станивуков* (Ђурђиц). — *Бранковић* — *Пружарови* (Св. Никола). — *Бугарин* — *Бугарски* (Св. Јован). — *Велков* (Врачеви). — *Војиновић* — *Војинчеви* (Св. Лука). — *Вујичић* — *Ранчетови* (Св. Никола). — *Вујичић* — *Шестакови* (Св. Никола). — *Гојков* — *Марјучини* (Св. арханђел Михаил). — *Гргуров* (Св. Мрата). — *Давидовић* — *Бојинић* (Св. Алимпије). — *Давидовић* — *Ча-Маркови* (Св. Алимпије). — *Дакић* (Св. арханђел Михаил). — *Дејанов* — *Дејански* (Св. Никола). — *Дмитрови* — *Врећарови* (Св. арханђел Миха-

ил). — Добрићи — Богићеви (Св. Никола). — Драгићеви (Св. Алимпије). — Ђукићеви (Св. арханђел Михаил). — Ердељанови — Фуцуљеви (Св. Лука). — Живановић — Катићеви (Св. Стефан). — Живковић — Костадиновић (Св. Јован). — Живојинов(-ић) — Коранић (Ђурђић). — Животини — Пињалов (Св. Лука). — Животини — Чарајини (Св. арханђел Михаил). — Игњатовић (Св. арханђел Михаил). — Игњатовић — Попрцајкини (Св. арханђел Михаил). — Илијин — Рудаков (Ђурђић). — Јовановић — Миливојевић (Св. арханђел Михаил). — Јовановић — Пужакови, били су Стошићи (Св. Никола). — Јовичић — Мирјански (Ђурђић). — Јовичић — Пујини (Петковача). — Јожић — Лончарови (Св. арханђел Михаил). — Јосимов(-ић) — Мургуљеви (Св. Јован). — Јунгићеви (Св. Никола). — Јунгићеви — Рајтерови (Св. Никола). — Којић — Дакић (Ђурђић). — Круичани — Бранкови (Св. Никола). — Љубићеви (Св. Стефан). — Максимовић — Костини (Св. Стефан). — Малушев (Св. Никола). — Марковић — Свирчевић и Туришеви (15, Св. арханђел Михаил). — Миланов — Удовичићи (Св. Никола). — Милетићи — Поп-Лукини (Св. Јован). — Милишини — Лукичини (Св. Јован). — Милованов — Папаркесини (Св. Игњат и Св. Стефан), од фамилије Барбос, ушао у кућу. — Милошев(-ић) — Ча-Ђукини (Св. Јован). — Милунов (Ђурђић). — Миљковић — Секулинови (Св. Јован). — Мирјанић — Лекини (7—8, Св. Јован). — Михајловић — Пепељарови (Ђурђић). — Надалић (Ђурђић). — Негројевић — Бежинарови (Св. Никола). — Недељковић — Бежинарови (Св. арханђел Михаил). — Николић — Гргутавчев (Св. Никола). — Николић — Тодоров (Св. Стефан). — Новаковић, сад Новаков (Св. арханђел Михаил). — Павловић — Текини (Св. Јован). — Панини (Ђурђић). — Паунов(-ић) — Звонарови (Ђурђић). — Петровић — Савкови (Ђурђић). — Петровић — Цвејини (Петковача). — Попов — Тагомирови (Св. Никола). — Разуменић (Св. Никола). — Разуменић — Црња (Св. Никола). — Рајковићеви (Св. арханђел Михаил). — Ристић — Перкини (Св. арханђел Михаил). — Стајићи (Св. Никола). — Станисављевић — Чорејин (Св. Димитрије). — Станковић — Шутилови (10, Св. Никола). — Станојев — Ивков (Св. Никола). — Стојановић — Буљини, била је кућа Шијачки — Буљини, па је ушао Стојановић — Черепанчев и сад се зову Стојановић — Буљин. — Стојановић — Манојлови (Св. арханђел Михаил). — Стојановић — Печић (Св. Никола). — Стојановић — Мијатови (Св. Никола). — Стојановић — Прдаков (Ђурђић). — Стојановић — Черепанчеви (Св. арханђел Михаил). — Стојановић — Шокини (Св. арханђел Михаил). — Стојанов — Станашеви (Св. Никола). — Стојковић — Вицанови (Св. Јован). — Стојковићеви — Десинчеви (Св. Никола). — Стошић — Бркини (Св. Никола). — Стошић — Јарилови (Ђурђић). — Стошић — Рончеви (Св. Никола). — Ташићеви (Св. Никола). — Тошковић (Врачеви). — Уљмански (10—12, Св. Никола). — Филиповић — Миркови (Св. Стефан). — Шијачки — Лакини (Св. Никола). Све наведене фамилије су старог порекла.

Изумрли родови: Барбос; Брэдваровић; Војновић — Равојилови; Ђуришић; Кајтасовачки; Јовановић — Богосављеви (Ђурђић); Јовановић — Олујина; Катићеви; Поповић — Купец — Станисављевић; Стојковић — Сарићеви (Св. арханђел Михаил); Филиповић — Радивојеви.

Исељени родови: Керчу (Петковача), прадед дошао из Влашке, као ђурчија, сад су у Америци. — Милин — Суботички (Ђурђић), одселио се у Америку.

Румуни: Најдашини (Св. Никола), „Власи“, дошли одавно.

Цигани: Белић — Роњини (Св. арханђел Михаил). — Болићи — Пујини (30—40, Св. арханђел Михаил). — Гавриловић — Писин (Св. Никола). — Илин (Св. Никола), дошли из Влашке. — Јосимовић — Радуљеви (Св. Никола), отац ковач, насељен из Дупљаје. — Лукач — Тикин (Св. Никола). — Милованов — Говедарови (Св. Никола). — Михајловић — Чучини (Св. арханђел Михаил). — Мојсилов — Карзаљев (Св. арханђел Михаил). — Недељковићеви — Дивини (Св. Никола). — Петровић — Телетови (Св. арханђел Михаил). — Ђирков (Св. Никола). — Рашков (Св. арханђел Михаил), изумрли. Све су то старе циганске фамилије.

ГАЈ

Предања о насељу. — У најстаријим црквеним књигама село се имењује само као Гај, а придев — гајачки и гајски. И народ тврди да се село звало само Гај, а никако Гајић.

Најпре је насеље било на месту које се и данас назива Старо село, поред речице Поњавице, поред које су и насеља Омољница, Брестовац и Ковин. Кад се Старо село раселило због поплаве, једни су прешли у садашњи Гај, а други у Баваниште. Не зна се тачно колико је кућа било у Старом селу, ни колико се преселило у данашњи Гај. Само се поуздано зна да је цео Крајњи сокак био насељен породицама из Старог села (тридесетак „нумери“).

Старине. — Црква на Старом селу и сад постоји и слави Четрдесет мученика; у њу су долазили и Островци, чија је црква славила такође Мученике. И данас се понекад служи у њој на Мученике и кад је „марвенска слава“ (у прву недељу после Велике Госпојине), коју су одскора завели. Кад су Островци сазидали цркву, Гајчани су им поклонили Ковеждију, земљу поред Дунава, за њихову општинску испашу.

Стару цркву и сад оправљају кад је поплаве од Дунава општете. Код старе цркве стоји надгробни камен старог свештеника Василија Жижовића, са 1781. годином на њему.

Црквена општина чува у цркви једну киту смиља, увелог од старости, коју и зову „кита“. Повезана је зеленим трачицама, првеним концем и златном жицом. О њој се сад ништа не зна, осим, по предању, да је из старе цркве и да су је Гајчани одувек веома поштовали као особиту старину, износили о својој црквеној слави и даривали новцем сребрним и златним. Сад се износи о Мученицима и о Спасовудне (прва слава старе, а друга нове цркве) и народ је дарује новцем, који се веша о траке и везује за киту смиља.

У цркви на књижи *Српски просветитељи* стоји да је из „цркве Вознесенија гајске 1776. год.” Дакле, већ тада је била црква у старом селу Гају. Старо гробље је потпуно уништено. Оно није било код цркве, него даље од ње. А најпре је било гробље код цркве, у порти.

Топоними. — Горњани и Доњани су крајеви села које дели црква. Село има три сокака: Крајњи сокак, Средњи или Велики и Трећи или Влашки сокак.

Земље: Кутловица од Дубивца (ораница); Обрланд (пашњак, ораница и бунар општински); Вранишевац (ораница) и у њему велике хумке Карановића и Звездана; затим Јарак од атара Ковиначког („римски шанац”, ораница); Стрмоглавица (ораница) и ту Давидовића умка и Бела умка; Црвенка (виногради, баште и ораница), и ту има хумка према ковинском атару, у којој налазе цигле, камење и малтер и причају да је ту била „мађарска” црква, а према Црвенки, преко Црне баре, на месту Атару, баш уз бару, на греди од једне дужи ширине и три дужи дужине налазе и лонце с угљевљем; Црвенка селиште, врло вероватно од старог српског села Црвенка, које се помиње 1713. године; Црвеначки рит (има и рита и оранице); Сигечић, уз Поњавицу (биле ливаде, сад су њиве); Братковац (дубока вода која улази из Црне баре у Поњавицу и у којој има рибе); Сигет (ораница), поред Бранковца; Мали сигечић (ораница, биле ливаде); Дивљаке (ораница); Стари гат, код Црне баре (ораница); Трновача (ораница); Гајућ (виногради и баште); Виће (ливаде) и Водоплава (оранице); Утрине (општински пашњак); Старо село (оранице) и на њему стара црква која има 17 ланаца земље; Пландиште (ораница, била утрина, „пландовало се”); Велика греда (ораница); Гушчја бара (оре се); Збеговиште; Јазбинска греда (оре се); Шугавица (бара, пашњак); Широка греда (општински пашњак); Граовиште (општински пашњак); Велика лап (баште, ораница — државна земља) и Мали лап (исто тако); Велики кључ (ораница); Шљивовачки намет (оре се); Прокопска греда (ораница); Петрића греда (биле ливаде, сад ораница); воде Мали и Велики магарци, које улазе у Драгићевицу; Статујевац и Бели брег; Драгићевица (била вода, а сад се оре); Калуђерица, код Белог брега (оре се); Дочинач (виногради), и ту има „водица” уз Дубовачки пут, народ долази и сад на ту водицу; даље су Курјачка долина (ораница) и Крајњи брег у Песку (општински пашњак са бунарима).

Родови познатог порекла из Старог села: *Белићи* (2, Св. Јован); у Пољу има Белића ливада. — *Богдановићи* (1, Св. арханђел Михаил), били кроз четири поколења свештеници; стари им дошли из Клисуре у Старо село; у Пожежини има Богдановића, а у Белобрешкој био један поп; и у Радимљу их има и сви славе Св. арханђела Михаила. — *Богојеви*, сад у протоколу са -ић (1, Св. Никола), из Старог села. — *Вујичин*, у протоколу са -ић (7, Св. Лазар). — *Вукајловићи* — *Петрићи* (4, Св. Јован); баба Петрија са два сина дошла из Црне Горе у Старо село; по баби су Петрићи; старо им кумство било у Дубовцу. — *Вуковићи* (2, Ђурђић), из Старог села; има их одсељених: један у Сенти и један у Америци. — *Ђукићи* — *Батулини*, — *Бранкови*, — *Комарчеви* (9, Ђурђевдан). — *Жижовићи* (3, Ђурђић). — *Иланићи* — *Папај* (2, Св. Димитрије), сви из Старог села. —

Јеремићи (3, 2 — Св. Јована, а 1 — Св. Николу — по матери која је била удата у Келчину кућу са славом о Св. Николи). — *Карановићи* (2, Ђурђић); има у пољу Карановића умка. — *Максимовићи* — *Угљеша*, — *Паразон*, — *Ваљушак* (4, Св. Никола); од Паразона један огранак живи у Београду. — *Милосављевићи* — *Кавгићи* (10, Св. Димитрије), из Старог села. — *Милутинови* — *Јаникини* (4, Св. Мрата), не знају порекло, дошли из Старог села. — *Момировићи* — *Белчићи* (4, Петковача). — *Огњанови* (3, Св. Параскева), засебан род, из Старог села. — *Павковићи* — *Богољубини*, *Трчкини*, *Чокотарац* (5, Св. Стефан), ушли у кућу Грличића — *Чокотарца*, негдашња стара фамилија. — *Пандуровићи* — *Пандурски* (2, Ђурђевдан); *Радосављевићи* — *Политикини* (1, Св. Никола). — *Рајковићи* (2, Св. Никола); у риту има Рајковића окно; биће да су из Старог села, а у Баваништу им је кумство, вероватно отишли такође из Старог села; *Стојанов* — *Агићи* и *Врпцини* (4, Ђурђић). — *Стојковићи* — *Корунови* (2, Св. Димитрије), били најпре Стојкови.

Родови из осталих места: *Буђишка* (1) назарен, из Петречење, Бихарска жупанија, код воде Криша — „Кришан”. — *Гроза* — *Срејини* (2, Св. Јован), из Мраморка, 1855—6. — *Дабљи* — *Крчагски* (Ђурђић), на измаку. — *Дивљак* (3, Св. Јован), дедови дошли из Павлиша. — *Дренча* (Велика Госпојина), из Житића, између Решице и Ораовице, дошли око 1840—50. — *Јанкови* — *Вуковићи* (4, Ђурђић), ушао у кућу Вуковића, из Баваништа, 1864. — *Јарковачки* (1, Св. Јован и Св. Параскева — по жени), досељени из Долова, 1863. — *Јелићи* — *Вуковићи* (1, Ђурђић), ушли у кућу Вуковића, дошли из Ковина, 1845—6. — *Келча* (4, Св. Никола), дошао из Иладије око 1840. — *Косовац* (6, Св. Јован Милостиви, 12. новембра), вероватно из Старог села, где су, мисле, дошли са Косова; по неким подацима, има их у околини Лесковца у Србији. — *Косовац* — *Јоцков* (3, Св. Јован Милостиви, 12. новембра), код Јоцкових је Косовац ушао у кућу, а после Радивојева из Долова. — *Крепуљ* — *Кепестран* (16, од тога Кепестрани славе Св. арханђела Михаила — 7, а остали Малу Госпојину); одавно досељени. — *Кристићи* — *Сервијански* (4, Св. Лука); преци дошли из Белобрешке. — *Миленковићи* — *Мачкови* (2, Св. Никола), из Белобрешке су, где их и сад има. — *Милетићи* — *Баванишки* (5, Ђурђић); деда дошао из Баваништа у стару Милетића кућу, која је изумрла, а била из Старог села, а он је из Баваништа од фамилије Каначких. — *Милетићи* — *Врачевгајски* (3, Св. Јован), деда дошао из Врачев-Гаја, где и сад има Милетића и славе Св. Јована. — *Милосављевићи* — *Ритиг* (2, Св. Јован), дошли су из Потпорња. — *Милутиновић* (1, Св. Никола), из Баваништа, 1910. — *Немцу* — *Брла* (1, Св. Варвара), из Долова, око 1860. — *Недељков* — *Островачки* (2, Ђурђевдан); дошли из Острова, 1875. — *Постоловићи* (9, Св. Никола). — *Купусови* — *Лисица* (1), остали немају надимка; стари су им дошли из Србије у садашњи Гај; старо су им кумство Косовци. — *Радивојевићи* — *Јоцков* (1, Св. Јован Милостиви, 12. новембра), дошли су из Долова, 1850; отац му дошао у кућу Косовца и примио њихову славу. — *Ракоц*, „Раколц” (2, Св. Никола), из Србије. — *Рацићи* (1, Св. Никола), дошли из Модоша. — *Стан* — *Угрин* (6), — *Курјакови* (2), — *Мујкини* (3) — (11, Велика Госпојина); одавно досељени из Влашке. — *Стојкови* — *Вукини*, — *Дугачки* (7, Св. Атанасије); стари су из Параћина најпре дошли у Панчево, па једни оста-

ли у Панчеву, а други дошли у данашњи Гај; дошли заједно са Дабићима, који су им били кумови још у Параћину. — *Терзићи* — *Машалови* (4, Св. Никола), звали их „Бугари“, можда су из Бугарске. — *Шорђан* — *Тике* (1, Св. арханђел Михаил), из Пећида, Бихарска жупанија, код воде Криша — „Кришан“. — *Шћопу* (5, Св. арханђел Михаил), дошли из Петрова Села око 1875.

Изумрли родови: *Анђелковић*. — *Бугарски*. — *Витомировић*. — *Вукосављевић*. — *Вулетих*. — *Герман* (из Слатине, око 1870). — *Герлић*. — *Данилов*. — *Мунђан* (Св. Параскева). — *Живанов*. — *Јанкуловић*. — *Јорга* (из Слатине, дошли око 1870). — *Костићи*, у тој кући сад Филиповићи (4, Ђурђић), доцније досељени. — *Лустон*. — *Маричићи*. — *Матејашевић* (Св. Параскева), у њу је прижењен Јарковачки. — *Мијаиловићи*. — *Микша*. — *Миленковићи* (Св. Димитрије). — *Обрадовићи*; стари му се доселили из Брошћења код Ораовице. — *Панојевић*. — *Симић*, призео се Лазаров — *Симић* из Делиблата. — *Станимировићи*. — *Станковић*. — *Станојевићи* (Св. Никола). — *Суру*. — *Тралићи*; има у риту Тралића греда. — *Ђурчић*.

Исељени родови: *Келча* — *Шпиридини*, отишли у Америку. — *Станојевић*, одселио се у Америку.

Власи: *Буђишка* (1), назарени, из Петречење, Бихарска жупанија, код воде Криша — од тога „Кришан“. — *Бузејка* (3, Св. Никола). — *Игња* — *Дулекар*, *Мозгов* (6, Св. Никола), очеви им дошли као пастири „Кришани“. — *Мику*, у протоколу *Микул*. — *Шимпоњи* (2, Св. арханђел Михаил). — *Мунђан* (1, Св. Никола). — *Папашила* (2, Св. Параскева). — *Попа* — *Кичуњев* (1, Петковача). — *Србуљ*, у протоколу *Србу* (1, Св. Никола). — *Хенц* (6, Св. Никола), доселили се из Кишинјева 1836; и они су од „Кришана“ који су пасли овце по Песку, па овамо силазили на зимовање и после се и настанили. — *Шорђан* — *Тике* (1, Св. арханђел Михаил), из Пећида, Бихарска жупанија.

Цигани: *Момирови* — *Прдини* (2, Св. Василије), српски или кућевни Цигани, који су били добили сесију. У Старом селу Цигана није било.

Родови познатог порекла (према подацима из најновијег *Протокола*): *Бараћ* (2, Св. Никола, по кући), из Ковина. — *Белу* (1, Св. арханђел Михаил), сад Бела; доселио се из Петрова Села, 1881. — *Бобић* (1, Св. Јован), из Лике. — *Бунги* (1, Св. Параскева), из Иладије. — *Васиљевић*, из Кусића. — *Госта* (1, Св. Никола), из Врачев-Гаја, а тамо дошли из Соколара. — *Дебељачки* (2, Св. Јован), једни дошли из Долова, око 1905, а други 1924. — *Димовић* — *Павловић* (1), из Битоља. — *Докић* — *Џибрини* (3, Св. Никола), из Баваништа. — *Докљан* (1, Св. арханђел Михаил), из Сентјаноша 1876. — *Ердељан* (1, Св. арханђел Михаил), дошао из Партоша. — *Ђан* (1, Св. Петар и Павле) из Алибунара. — *Ђуричић* — *Лушка* (1, Св. арханђел Михаил), из Старчева, прижењен. — *Ђуричић* — *Ђорђија* (1, Св. арханђел Михаил), дошао из Булђешће, 1870; као дете добио овде презиме. — *Замфировић* (1), алвација. — *Ивков* (1, Св. Никола), из Баваништа. — *Илић* (1, Ђурђевдан), из Ердеља, Шошушћена, дошао око 1875. — *Илић* — *Матићи* (2, Св. Јован), из Острова, дедови му дошли „из Србије“. — *Јанчић* (1, Св. Никола), из Лике. — *Јовановић* (1, Св. Димитрије), из Србије. — *Каначки*

(1), назарен, из Врачев-Гаја. — *Карајанић* (1, Ђурђевдан), из Смедерева. — *Кнежевић* (2, Св. Стефан), из Новог Села. — *Кождар* (1, Велика Госпојина), дошао из Беле Цркве, 1886. — *Коларски* (1, Св. Никола), дошао из Долова, а пореклом из Делиблата. — *Лакичин* (1, Св. Јован), из Делиблата. — *Малетин* (1, Св. Јован), из Црепаје. — *Мађинца* — *Кукута* (1, Св. арханђел Михаил), из Делиблата. — *Марган* (1, Св. Јован), из Делиблата. — *Мијок* (2, Св. Параскева), из Брлишта, 1890. — *Мијуца* — *Томићи* (3, Св. Никола), из Соколара, 1849. — *Милош* (Св. Никола), из Шопота код Саске 1910. — *Момиров* (1, Св. Димитрије), из Острова. — *Николић* — *Фрајкор* (1, Св. Никола), из Острова. — *Николићи*, из Баваништа (тамо им је била слава Св. арханђел Михаил, а овде Св. Никола). — *Нинков* — *Красини* (1, Св. Лазар), из Острова. — *Опреја* (1, Св. арханђел Михаил), из Ердеља, 1873. — *Пантелић* (Св. Јован), из Дубовца, дошао 1877. — *Пејковић* (1, Ђурђевдан), отац се доселио из Малог Гаја, као ђурџија; звали се Пејка. — *Пуја* (1, Михољдан), из Соколара. — *Ракић* (1, Св. Никола), дошли из Старе Русове, 1891. — *Ракичић* (1, Св. Димитрије), из Долова, 1891. — *Русмир* (1, Св. Димитрије), из Соколара. — *Сера* — *Кришан* (3, Св. Василије), дошли из Ердеља, 1847. — *Станков* (1, Св. Димитрије), из Острова, 1912, прижењен. — *Стефановић* (1, Св. арханђел Михаил), из Кулича. — *Стојадиновић* (Св. Никола), из Србије. — *Стојановић* (1, Св. арханђел Михаил), из Кулича, 1923. — *Стојшић* (Св. Никола), из Белобрешке, 1921. — *Стокић* (1, Св. арханђел Михаил), из Србије. — *Суботић* (1, Св. Ђурђе), трговац из Панчева, ушао у кућу Ерића. — *Талијан* (1, Св. Јован), из Долова. — *Тодореско* (2, Св. Никола), дошли из Брестовца, око 1900. — *Томић* (1, Ђурђић), из Баваништа. — *Томић* (1, Св. Никола), из Петрова Села. — *Филиповић* — *Баура* (2, Св. Лазар), из Баваништа. — *Фрча* (1, Велика Госпојина), из Николинаца, 1884. — *Чолока* (1, Велика Госпојина), из Николинаца, 1891. — *Шефер* (2, Св. Параскева), посрбљени Немци; двоје одсељени у Белу Цркву. — *Шуријанац* (1), назарен.

Изумрли родови: *Радосављевић* (1), трговац из Црвене Цркве. — *Стокић*

Цигани: *Јонов* (7, Св. Параскева), српски Цигани. — *Думитрашко*, *Думитру*, *Констандин*, *Никола*, *Раду*, *Тобеји* и други румунски Цигани (укупно око 60 породица), надничари и циглари; говоре и сад румунски; славе Малу и Велику Госпојину и Св. Параскеву.

ДЕЛИБЛАТО

Предања о насељу. — Прво су се населили Срби крај рита и тај шор је најстарији. Тамо је била и стара црква на брегу (сада је тамо камени крст), а према њој гробље, од којег нема ни трага; па ни од другог гробља, које је после њега заведено нешто даље, нема такође више ничега — растурено је и сад су и ту куће и улице; на овом гробљу је био најмлађи крст са 1818. годином — дакле, и оно је било врло старо. Власи су се низали све даље са својим кућама, што сведочи да су познији досељеници.

По казивању старих људи, Делиблаћани — Шубараши први су начинили колибу или земуну код великог бреста, који су они и посадили и који и сад постоји. Они су начинили бунар, који и сад стоји на „плацу“, пред црквом. Кад су ударили колац, казали су: „Ово ће се звати Делибла-то“, па се по томе и назвало село.

По предању, у турско доба било је село на месту Крстатово, у риту, у бари, где је било много рибе, па су рибари — набадајући оствама рибе — нашли на дну воде звоно, које је и сад тамо, а засуто је наносима с околних брегова, те и вода сад није тако дубока. А прича се да је одмах више те воде, на брегу, била црква и да је њен торањ пао и у воду се срушио заједно са звоном. Причали су да је ту било „турско“ село. И данас се распознаје место где је била црква (налазе се малтер и цигле). На месту где је некад било село, преко рита, на брегу, исто тако се по њивама, приликом орања, налазе цигле, црепоће. Гробље тога села је било на Чоту, у атару према Мраморку, где су ископавали кости и хрстове дебеле даске.

На земљишту Турски бунар има извор који никад не пресуши и зову га такође Турски бунар, а на по дужи од њега су налазили многе кости кад се копало за железничку пругу (цело гробље је на три шука под земљом).

Списаније народа источно-православне вероисповести у Делиблату има податке да је црква од доброг материјала, а храм Св. Николе освешћен 26. октобра 1778. године.

За назив места Делиблато у *Списанију* се вели: „дели блато (рит) и песак“. Он је, очевидно, турског порекла: „дели“ (велики?) и блато.

Подаци о Делиблату из наведеног *Списанија*:

Година	Домова	Брачних парова	Душа			Рођено			Умрло		
			муш.	жен.	свега	муш.	жен.	свега	муш.	жен.	свега
1900.	424	347	1 001	998	1 999	49	47	96	24	38	66
1905.	428	391	1 110	1 097	2 207	48	30	78	30	32	62
1910.	435	403	1 137	1 139	2 276	41	49	90	44	42	86
1915.	384	330	1 161	1 216	2 377	31	22	53	29	24	53
1920.	438	337	1 077	1 105	2 182			73	23	30	53
1927.	490	394	1 426	1 328	2 754	47	87	134	31	33	64

Година	Удо-ваца	Удо-вица	„Смешаних“ бракова	Назарена			Дивљих бракова	Деце за школу способне			Венча-ло се
				муш.	жен.	свега		муш.	жен.	свега	
1900.	69	95	5	6	6	12	25	123	116	239	
1905.	82	92	6	14	9	25	94	145	137	282	22
1910.	98	104	5	11	9	20	124	130	144	274	16
1915.	32	91	3	9	2	11	164			482	1
1920.	46	28	4	29	24	53	79	117	107	214	16
1927.	23	27	4	6	8	14		79	70	149	21

Из *Летописа* делиблатског бележника:

Не зна се кад је село основано. Предање: 1689. године, под вођством Ђурђа Бранковића ... 1723. године, на једној мапи „Делиблато“; 1761. на једној мапи — православно насеље ... У Граници је било седиште коман-де ... У делу атара према Ковину су остаци римских шанчева ... Српска црква 1783. године сазидана, а обновљена 1906. године ... Одавде је родом и Владан Арсенијевић, професор, скупљач фолклора, чија се лексикогра-фска грађа налази у Академији наука ... У време Евгенија Савојског 1730. године засађени су на Врелима први виноград и у околини ... Делиблат-ска пешчара, као остатак дунавског песка, сталожена пред уласком у Клисуру ... Од 1818. године сађење биљака по њему. Сад 22.300 катастар-ских јутара под шумом (багрем, топола и бор), паше 19.115 јутара ... У државном поседу је 43.780 кат. јутара ...

По свима предањима, највероватније је да је она најстарија породица „Делиблаћани“ била из села Делиблата, које је, наравно, било на неком другом месту, а то је место, без сумње, оно преко рита, на Крстатову, и свакако је са тог места само једна стариначка породица прешла овамо, на садашње место овог села, те су је отуд и звали Делиблаћани. Како су предања јако потамнела, очевидно је да је то било веома давно.

Не знају које су фамилије биле у оном „првом шору“ после Делибла-ћана редом насељене, али се памте првих девет: Делиблаћанин, Јанкићи, Рајић — Вујичини, Ивањац (изумрли), Николићи — Ђуричине, Удовичи-чи — Шахтер, Амбруш, Сибица и Коларски.

Карактеристичан појав у Делиблату: врло много родова су једним делом Срби, а другим Румуни, и доста су честа прелажења из једне стране у другу — у новије време највише са румунске на српску, због тога што су таксе које наплаћују румунски свештеници доста велике, док српски свеш-теници по пропису наплаћују много мање. Осим тога, многи то чине и из личног интереса, а има их и који знају своје српско порекло, те се сада слободно враћају својој народности. Што су раније многи родови српског порекла прешли ипак на румунску страну, разлог је чисто рачунски, поли-тички: мађарска је власт ишла на руку Румунима који су се одвајали од српске црквене општине, и то је многе мамило.

Старине. — У цркви и сад се познају уреси на иконама Св. Јована и Христа на иконостасу — од турског оружја. Била је, знају, и у женској препрати једна икона избушена турским куршумима, па су те рупе запу-шене и поравњене.

На једном служебнику запис на првим листовима: да га је купио ђакон Никодим Ивановић, из Шурјана, 1765. године, у Темишвару, из дво-ра г. Викентија Јовановића.

На једном прологу је запис: да га је приложио цркви Св. Николе у Делиблату Максим Поповић 1768, затим пролог са записом: „Петар Ради-војевић га приложи 1767“, а на једном другом прологу стоји: „Павле Жив-ковић Ђоричић 1767. приложи“.

У порти до цркве су три велике надгробне плоче. На једној је напис: „Михаил ... 1772“ (свештеник); на другој: „Дамјан Поповић, 1816“ (можда капетан?); на трећој: „Максим Војновић ... 782“ (јереј). А према главном

улазу црквеном има два крста уз ограду црквену. Један из 1811, а други из 1771. са именом: „Анђелија Максимова” (можда жена јереја Максима Војновића).

Што су гробља по селима негдашње Војне границе већином јако запуштена и што су стара гробља већином сасвим уништена, узрок је у томе што су у Војној граници гробља својина политичких општина (док су у негдашњим провинцијским селима, напротив, свуд и гробља, као и школе, својина црквене општине). Политичка општина, дакле, не чува гробља и не стара се много о њима, а црквена општина неће или не може то да чини зато што су она имања политичке општине. Услед тога су многа веома стара гробља — као, на пример, оно у Делиблату — сасвим уништена и крстови са њих развучени и разбијени.

Топоними. — У селу: Српски крај и Влашки крај. У првом су Бук и Бели извор, а у другом Влашки крај и Влашка воденица (на Баванишком путу). Има шест сокака: Велики сокак је поред општине, у правцу Мраморак — Ковин, а остали, без нарочитог назива, зову се само: први, други ...

Земље: „Са сунца” — Мајур (ледина, утрина), Врела (виногради) и место Клокот (ту је „бук” — жива вода, јако врело, и ту је била воденица); Велика врела (ту су први виногради подигнути у Доњем Банату); Под Песак (њиве); На таван (њиве); Код честе шуме (њиве и виногради); Смиљева умка (ораница и хумка тог имена); Долина (ораница); Обзовик (ораница и виногради); Преко долине (ораница); Орловат (ораница и брегови); Ливаде под Мраморак (оранице); Преко рита (ораница) и ту Слатине и Симићево (извор и земља); Велика падина (доља); Ливаде (ораница); Кључ (ораница и ливаде); Сува бара (ораница); Бранишевац (ливaде и ораница); Обрланд (ораница и пашњак); Мала врела (воћњаци); Песак (државна шума и пашњаци).

Стари родови познатог порекла (према подацима из најстаријег *Домовног протокола исповедајушћих*, писаног на табацима, од 1812. године): Бошков (1, Св. Јован), предак побегао из Црне Горе, убио Турчина; дошао када се почело село правити и када је било свега 7 или 9 досељених; био је чизмар и звао се Бошко; до њега зна тачно седам колена. — Бошковић (2), дошли су из Панчева. — Вукашинови — Предрагови (3, Св. Стефан), прадеда дошао из Баваништа. — Гладински (4, Ђурђић); причају да су им стари из Македоније; старо су им кумство Ивкови. — Ивачков — Мутини (20, Св. арханђел Михаил), један од њих је „Пужа”; стари су дошли из Старе Србије, најпре у Горују, где су једни остали и сад су Румуни, а други су дошли овамо. — Ивкови (4, Св. Никола), мати их довела из Баваништа. — Ивков — Гуранови (6, Св. Никола), прадеда дошао из Баваништа. — Јакшићи (4, Митровдан), стари су им из Србије. — Јанча, -ини — Звонарови (15, Митровдан); знају да су пореклом из села „Јанче од Прилепа града”; има шест пуних „колена” откад су дошла два брата, Марко и Павле, од којих се један оженио Влахињом и ушао јој у кућу, те су се његови потомци порумунили, а други је остао Србин (у Долову је један од њих са тим презименом као надимком); по другом казивању, били су дошли „5 браћа”: један је био отишао у кућу код „звонара”, а други код Глиске; прадед био 40 година црквењак. — Јеличић — Бојтарови (9, Св.

Никола), стари су им из Фиуме; два брата су дошла овамо, а три брата остала тамо, где их сад има цео сокак; од та два брата један се звао Паја и од њега су сви они, а од другог су Јовичићи, који су изумрли; броје пуних шест и по колена од претка Паје. — Коларски — Ранкови (6, Ђурђић — 39 душа); један су корен са Коларски — Остојиновица; обе су фамилије из Србије; из Колара се населио отац са синовима Ранком и Остојом (отуд и надимци); старо су им кумство Аћимови у Дубовцу. — Коларски — Остојинови (6, Ђурђић); тачно набрајају шест пуних колена до тог досељеног претка. — Коларски (6, Св. Никола); не зна се у каквом су односу са претходнима; знају да су из Колара у Србији. — Лазаров — Трешинкови (9, Петковача), „испрека” су. — Лепедат — Медакови (2, Св. Јован и Ђурђић); Лепедат је старији, а Медак је дошао у кућу код њега; — мати га довела из Баваништа. — Марков (2, Св. Илија), причају да су из Басарабије. — Марков — Касарабини (2, Св. Илија), причају да су из Басарабије. — Михаиловић — Касапин (1), стари су им дошли из Мраморка. — Николић — Маргићанин (5), деда им је дошао из Маргите; преко пута су од Делиблаганина. — Панчевац (1, Ђурђић), отац је дошао из Панчева у кућу Русулаја. — Радивојевић — Бабанићеви (2, Св. арханђел Михаил), деда је из Долова. — Ритопечки (12, Св. Никола); 1 назарен; стари су им из Ритопека. — Срејић, мати га довела из Србије, пре 30 година. — Стефанов — Зоркови (2, Св. Јован), прадед из Алибунара. — Стојадинови, један је досељен из Баваништа, а један је из Мраморка; први је у кући код Томића. — Томић (1, Св. арханђел Михаил), прадед из „Влашке”.

Остали родови познатог порекла: Антонијеви (2, Св. Јован Златоуст), дошли из Баваништа. — Барбузан — Бежунар (1, Св. арханђел Михаил), из Дубовца. — Белеуц (1, Св. Никола), дошао из Црепаје; купио кућу Јерковића. — Богићев (1), из Долова. — Земанови (3, Св. арханђел Михаил), из Мраморка. — Јованов (1), из Долова. — Јовановић (1, Св. Арханђел), из Молдаве. — Леуљеви (2, Св. арханђел Михаил), из Ковина, ушао у кућу Ракитована. — Милутинов — Метликин (1), досељеник из Мраморка, ушао у кућу Рошуља. — Миљковић (1), дошао из Долова. — Океан (1, Св. Стефан), Новосељанин. — Петров (1), из Баваништа. — Петров (2), из Омољице. — Пешић (1, Петровдан), дошао из Долова. — Поманини — Новосељани (4, Св. Никола), дошли из Новог Села. — Старчев — Вујичин (1, Св. Јован Златоуст, Ђурђић), из Баваништа. — Стефановић (1, Св. Јован), досељеници из Избишта. — Стојковић — Шљивовачки (1); Стојковић је из Гаја дошао у кућу Шљивовачку. — Тајдићеви (3, Св. Лука), отац дошао из Омољице у Петкову кућу. — Ђирићи (3), из Острова.

Изумрли родови: Буторка — Журжев — Јовичић — Кекунић — Мунђан. — Недељков — Павлов — Смоља — Стојадинов — Ђурчић.

Исељени родови: Аврамов — Венчанац — Вујић — Вук — Грујин — Давидовић — Димитријевић — Добричин — Доловац — Ерковић — Ђорђевић — Ђуричић, један у Вршцу. — Јабучани — Јерковић — Јовица — Кнежеви — Корња — Костић — Мачковић — Мијуљевић — Милованов — Милорадов — Мирков — Негровић — Недић — Паулић —

Предрагов. — Радул. — Ружић. — Савић. — Славуј. — Срејин. — Сурлаш.
— Тимотејић. — Филипов.

Цигани: Мартинови — Пољанкини (2, Петковача), српски Цигани. — Траилови (4), српски Цигани, у Протоколу стоји: Траило Жива, то је доказ да су они били првобитно румунски Цигани.

ДОБРИЦА

Предања о насељу. — О постанку Добрице стари људи овде само знају причу о Јерку, Маргити и Добри, који су најпре били у Јарковцу. После су бирали где ће ко да се насели, па су Маргићани отишли да се населе поред воде, а Добричани су одлучили да ископају воду и изабрали ово згодно место, у средини свог атара.

Од пре двадесетак година народ је овде знатно напредовао материјално и земље које су Срби били испродавали другима опет су покуповали од њих.

Немаца, раније око 200 душа, сад је свега двадесетак, већином занатлија. И сад стоји црква која је остала од њих (католичка).

Румуна је било много више, па су многе фамилије посрбљене. Сад их је свега 80—100 душа (30—40 кућа). Прелазак из влашке цркве у српску у последње време је веома чест, заслугом Српкиња, а од ослобођења и утицајем школе и прилика (ти Румуни су већ били примили српске обичаје, ношњу, песме и игре), а нимало заслугом свештеника. Српкиње се удају за Румуне, али утичу на своје мужеве и децу да прилазе српској цркви.

Најстарије добричке фамилије, вероватно из Пожаревца и уопште из Србије, јесу: Васићи, Николићи, Јованови (сад Васићи), Дрндари, Ђуркини (сад Васићи), Жулинци (сад Божидарови), Летини (сад Писарови), Животићи, Новакови, Радивојеви, Ламбићи, Лончари, Јабучки (сад Стајићи), Бијанци и још неколико других. — Дрндари су из Босне пореклом. Лазарови су из Србије, из села Петке. Тек око 1780. године појављују се у Добрици први Власи, као слуге и радници.⁸

Старине. — У самом селу, кад се копало за железничку пругу, налазили су остатке људских костура из давнашњег времена, и то баш на земљишту најстаријег сеоског дела.

На земљишту Кукути по њивама се познају мало узвишена места где се ископавају или изоравају малтер и цигле. Очеvidно су ту биле неке зграде, и то су трагови негдашњег насеља.

На западном крају села ископао је свињар Пера Мустец ћуп са сребрним новцем и неким накитом (минђушама и др.) из крсташких ратова, које је послао Народном музеју у Београду.

Гојина умка пушти кад се оре и налазе комаде од крчага и препића.

⁸ Подаци о најстаријим добричким фамилијама преузети су из рукописа Лазара Николића, *Хроника села Добрице* (прим. Ј. Врдељановића).

Бележник у Добрици, Кавурић, тврди да је у некој мађарској књизи читао да су хумке Турци употребљавали за давање сигнала стражама. Иначе је сазнао и он, као што су ми и други причали, да су у хумкама ископавали костуре у седећем положају, и то чак костуре јахача сахрањених са коњима.

Жива Белча саопштава да је најстарије гробље имало велике крстове од тешког масивног кречњака са данашњим фамилијарним презименима у натписима, на пример из 1797. године. Закопали су их сваки у по једну јаму, коју су ископали на дубини од 1 m, колико да их не дохвати плуг.

Најстарије добричко гробље било је на месту Водина ливада (сад њиве), с леве стране пута за Бечкерек. Доскора су били тамо камени крстови са натписима, па су уништени. Како им је било далеко, тешко приступачно и без воде, становници су гробље преместили на данашње место, најпре у старо гробље. Близу тог гробишта је Пајкова умка; ту се приликом орања налазе комади цигле. Нагађају да су од турске памије. Црепове при орању налазе и на месту Кукута.

Старо гробље је пуно споменика од смесе жутог песка и цемента, дакле онаких какви су обично у другој половини XVIII и на почетку XIX века. Али натписи (а њих на многима и нема) толико су оштећени да се ни на једном није могла прочитати година. Од једног лепо израђеног и украшеног нашли смо само горњу половину.

У гробљу је врло много тзв. „капела“, заиста изиданих у облику капелице од цигала и сведених у виду крова са гвозденим крстом горе, а са повеликим удубљењем у горњем делу, у коме је икона и натпис. Најстарији са натписима који се могу прочитати тек су из 70-тих година XIX века, а остали из 80-тих и 90-тих и новији (крстаче се, веле, увек нагињу „на реку“ због трошности земље над реком, што је заиста тачно). У сваком удубљењу од „капеле“ је друкчија икона, која представља крсно име покојниково. И у новом гробљу настављено је сахрањивање истих родова који су сахрањивани у старом гробљу, а још се сахрањивало и у старом. И овде су родови по групама.

Топоними. — Угари (оранице): Велике њиве, до Бегеја и ту Њагулова умка и Гојина умка; Велике ливаде и ту Васинске баре; па Изелица (ледица и рит) и Мирчина или Јованешћина умка и у њима Водина ливада, на којој је било старо гробиште (напред поменуто); Торда (ораница), према Фердину до Малих ливада; ту нема никаквих назива; Мала ливада, до самошког излаза и до Панчевачког пута. Излази: Забран, Мали кот, Иберланд и ту Партина бара у Иберланду; и слатине (од Маргите) Код кукуте (ораница), код које има и једна мала хумка. На атару је Терезијин канал.

Родови познатог порекла: Баснићи (2, Св. Никола), отац из Плочице. — Белча — Водини (13, Велика Госпојина); сад их има много у Зорљанцу, иза Беле Цркве, где се зову Белча; из Зорљанца дошао прадеда Аврам са три брата: Аврам, Јорга, Мијуца. — Букур (4, Св. арханђел Михаил), деда дошао из Маргите. — Васић — Глишини и — Модошки (2, Св. Стефан), деда дошао из Модоша; нису род са Васић — Максимовима. — Дрндарски — Петкови, — Јаковљеви, — Фификови, — Чкаљ, — Скот, — Шлајферови (преко 30 кућа, Ђурђевдан; а само 1 слави Св. Ђурђа — ушао у кућу

Барбуљ); кажу да су из Ужица, или његове околине, и да су сазнали да и сада има Дрндаревића око Ужица, који такође славе Св. Ђурђа; мисле да је дошао један предак са четири сина, са Арсенијем IV; сад се „Дрндари” већ узимају међу собом. — Жебељани, из Жебеља. — Жебељан — Ђуђини (2, Св. арханђел Михаил). — Жебељан — Туторови (10, Петковача). — Живановић (1, Св. Стефан), трговац, дошао из Панчева. — Живков (1, Св. арханђел Михаил), трговац, дошао из Итебеја. — Калејски — Богданов (1, Св. Никола), из Самоша, дошао у кућу „Богданову”. — Капунац (1, Св. Јован), из Самоша. — Касапиновићи (2, Ђурђиц), отац из Панчева, као трговац. Кнежевић, из Јарковца; син отишао у Алибунар. — Кузманов — Пига (1, Ђурђиц), дошао из Јарковца. — Кузманов — Пипуљ (1, Св. Никола), прадеда из Чакова. — Малица, личини (6, Петровдан), прадеда дошао из Гилада, код Чакова, и купио земљу. — Мијатови — Бачини (4, Св. Никола), од инципира, преци су дошли из Опова. — Недељкови — Јовајерини (3, Св. Јован), од постанка, њихови су стари из Србије. — Николајевић — Бркатило (2, Ђурђевдан), трговац, дошао из Панчева. — Николићи — Голубови (1, Св. Никола), кажу да су његови стари из Ужица, остали су помрли. — Николићи — Фондељеви (1, Велика Госпојина), из Фердина, ушли у кућу Пекурарових (3, Св. арханђел Михаил), изишли из куће Пекурарових и ушли у кућу Дрндарских. Лазар Николић каже како је податке о Добрици и о пореклу рода Николића чуо од тројице стараца седамдесетих година XIX века, кад су ти старци: Недељко Тодоров „Дојкић”, Павле Недић и стриц Лазаров Иса, већ били у дубокој старости, при чему године пре 1790. нису сигурне, него само израчунате по казивању тих стараца. „Обитељ његова доселила се у Добрицу, како се знаде, при оснивању овог места, које се, како је познато, збило 1739, када се Срби, под патријархом Арсенијем IV Јовановићем (Шакабентом), по други пут у ову монархију селити почеше. Предак ове породице, како предање казује, бијаше Кара-Јован, који се са осталим Србима у Добрицу год. 1739. из Пожаревца у Србију овамо досели. Кара-Јован је по томе један од основатеља места тога. По предању, бијаше он у то доба у зрелим годинама, те се могао око 1690—1695. родити. Са собом доведе он два сина: Николу и Павла, који негде у Банату бијаше свештеник, без да је познато да ли је деце имао и где је умро. Никола, од кога цела породица, како се чини, име Николић доби, могао се родити око 1725—1730, јер бијаше дете када са оцем у ове области дође. Никола два сина: Живота и старији Голуб (крштено име непознато), прозват „Бенаровић”. Голуб је волео лепо да се носи, и без сумње је по платну „ђенару” добио тај назив. Одликовао се и лепотом, јунаштом и речитошћу. Умро 1794. године. По њему су сви Николићи назвати „Голубови.” Лазар Николић је рођен 1824. године, а умро 1889. године, у Добрици, где је и сахрањен. — Новакови — Пајкови (7, Св. Никола), чукундеда Новак дошао са браћом из Босне; Новак је имао два сина, Пајка и Максима, и од њих су сви Новакови „Пајкови”. — Новакови — Берини (Св. Никола). — Новакови — Толвађани (2, Петковача), Новакови су из Босне. — Њагуљ — Фундељеви, Б’зга, — Глева, — Карли, — Фарбар, — Буђика, — Фекела (преко 20, Св. арханђел Михаил), прадеда Јефтенија са шест синова дошао из Ердеља. — Ола (1), дошао из Јарковца. — Пасерови — Брејини (7, Св. Стефан), преци су им дошли из Зорљанца.

— Петров (1, Св. Јован), дошао из Боке. — Петровић (1, Св. Стефан), парох, родом из Јарковца. — Писаров — Томаш (1, Св. Јован), деда из Јарковца дошао у кућу Писарових. — Путник — Ковачић (1, Петковача), досељени из Иланце. — Рајакови — Пилини (1, Св. Јован), отац дошао из Перлеза. — Ремелеј — Марићини, — Бенђер (4, Св. арханђел Михаил), стари дошли из Зорљанца; Ремелеји нису међу собом род (1, слави Петковачу). — Стајић — Шушкалови, — Јабучки (1, Ђурђиц), из Боке дошао деда у кућу Јабучких. — Станчуљ — Сенмијаљски (6, Св. арханђел Михаил), дошли позније из Сентмихаља. — Стоаков — Пипајдра (1, Св. Јован), деда дошао из Иланце. — Тодорови — Гиладски, — Јошкини (13, Св. Никола), преци су дошли из Гилада. — Топалов — Бугарски (Св. Никола), дошао из Самоша. — Флора — Швабин (1), мати га донела из Перлеза у Флорину фамилију, изумрли, а сад изумрли и његови. — Шаманц (1, Св. арханђел Михаил), дошао из Сентмихаља. — Шубља (1, Св. арханђел Михаил), дошао из Новог Села.

Родови чије порекло није утврђено: Бакурски (8, Св. Јован), један је Жула — Белићи (1, Св. Никола). — Бијанац-начки (3, Св. арханђел Михаил). — Валан — Каснерови (6, Петковача). — Васић — Максимови, — Витини (31, Св. Никола), има их у Белој Цркви; Максимови се зову по кући у коју су ушли. — Вели(е)мирови — Бранкови. — Веља — Мирчини (1, Велика Госпојина; један Св. арханђел Михаил); старији су Мирчини; Веља у кућу ушао. — Вемићи (2, Св. арханђел Михаил). — Вијатов — Куртини (1, Св. Јован). — Витомирови — Бугарски (2, Св. Никола). — Гаврилови — Банудови, — Шпорет, — Фариз, — Команови, — Гладило (9, Св. арханђел Михаил). — Гоја — Гојини (4, Петковача). — Гилезан — Чолак, — Тамоњин (1, Св. Јован). — Грујини (8, Св. Стефан). — Даља — Шушуљеви (3, Митровдан), биће Власи. — Денђан или Лец, „Фркуљи” (1, Св. арханђел Михаил), скоро изумрли, има још само један. — Лец (Лика) — Деспотов — Ђирини, — Ђиркин (1, Петковача). — Дума (12, Св. Никола). — Думитрови — Јеремијоњеви (2, Петковача). — Жебељан — Бокшанови (3, Велика Госпојина). — Живини, повлашени Срби; један повлаштен Србин — Живић Пантејмон, у Крушедолу. — Животини — Лилини (1, Св. Никола), ушли у кућу Кришанових; врло стара фамилија; од ње је био први поп у Добрици. — Животини — Кришанови (3, Св. Никола), ушао у кућу Кришанових. — Жула-ини (4, Св. Стефан), једног зову „Ђуфуљ”; Жула је, веле једни, ударио први колац у Добрици, а неки веле Радивојеви. — Јованови — Беке, — Бабешћини (Св. арханђел Михаил). — Јованови — Кетићеви (5, Св. Стефан). — Јованови — Мојсилови (2, Ђурђиц), ковач. — Каначки (1, Св. Никола). — Карабаш — Германови (3, Велика Госпојина). — Карањац-чеви (2, Ђурђевдан), Карањчеви (2, Ђурђиц), једног су порекла, само су променили једни на Ђурђиц, као на богатију славу. — Косара — Недини (4, Петковача). — Котрља „Вајтеркотрља” (3, Петковача). — Кришанови (3, Св. Никола). — Лазаров — Брајић (1, Св. Јован). — Лазарови — Јероњеви (8, Митровдан). — Лолићи (2, Лазарева субота). — Ламбић (2, Петковача). — Лепедат — Кајган, — Афлатуљ (9, Петковача). — Лончарски — Којини (3, Ђурђевдан). — Лукић — Бурдини (3, Св. арханђел Михаил). — Максимови — Видакови, — Решини (5, Св.

Јован), од „постанка“ су ту. — Малетини — Слатински (1, Ђурђевдан), од „постанка“ су ту. — Марганови — Мајданови, — Бураг, — Вујин (7, Велика Госпојина). — Марилов — Лудвиг (1, Св. арханђел Михаил). — Мирча — Буцуљеви (3, Петковача). — Мирча — Јовањешћини (5, Петковача). — Недићи (4, Св. Никола). — Олар — Поњавини, — Трифуљеви, — Весонини, — Грошићеви (8, Св. арханђел Михаил), од постанка су ту. — Павлови — Богданови (5, Св. Никола); Богдан је погинуо од Турака. — Павлов — Макалуц (1, Св. Јован), то је једна лоза са Павлов — Мијајловима. — Павлов — Мијешћан, — Мијајлови (3, Св. Јован). — Павлови — Туркуљеви (1, Св. Јован). — Пауљев (2, Св. Јован). — Петрови — Зрјини (5, Св. арханђел Михаил). — Петрови — Секулини (4, Св. Јован). — Преда — Даншуљ, — Пура (2, Петковача). — Прокини — Маринкови (3, Св. Стефан). — Радивојев „Ташак“ (1, Св. Јован), били су велика фамилија, имали су по 30 јутара на једном месту, изумрли. — Ранисав — Грифлини (1, Петровдан), од постанка су ту. — Ремелјеј — Ружалин (1, Велика Госпојина). — Ремелјеј — Уцоњеви (1, Св. Стефан). — Ристини — Ердѣланови (Св. арханђел Михаил), од постанка су ту. — Румун — Оповачки, — Албуљ (2, Митровдан). — Русмиров (1, Св. Јован), само још једна баба. — Сабов — Думитручев (3, Св. арханђел Михаил). — Србуљ — Пашини (3, Св. Никола). — Станков — Мојсилови, — Чаканац (4, Св. Јован). — Стефанови — Цинцареви (4, Митровдан), не зна се да ли су били Цинцари. — Стојшини — Гајини (3, Св. Јован). — Томашки — Крачунови (3, Св. арханђел Михаил), од старине су ту. — Томин — Буфан (1, Св. арханђел Михаил), дошли су као пастири, позније. — Томин — Имбрини (4, Петковача); деда је био „чича Имбра“ (Антоније). — Томини — Швинц (1, Св. арханђел Михаил); Томин је ушао код Швинца у кућу. — Томини — Марјански (3, Петковача). — Томин — Панчован (1, Велика Госпојина); Томин — Швинц је ушао у кућу Марјанових и примио домаћег свеца; по панталонама које је купио у Панчеву, прозват је од шале „Панчевац“. — Фања — Шулцови (3, Петковача), један се прозвао „Фанић“; од постанка су ту. — Царан — Богићеви (4, Св. арханђел Михаил), од постанка су ту. — Черна (1, Св. арханђел Михаил). — Шинковић (1, Св. Јован), Швабе, па се покрстили; узео за жену Влахињу.

Изумрли родови: Азуц — Влах — Живкови, староседеоци. — Јованови — Ђурчини. — Перићи — Недригани. — Петровићи — Зеба, — Зебићи (2, Симеон Богопримац); једни отишли у Панчево. — Фања — Мандини (Петковача). — Шуљеји (Св. арханђел Михаил); има их у Алибунару и у Падини.

Исељени родови: Белчић (Св. арханђел Михаил), отишли сви из Добрице. — Брад, иселио се у Србију. — Глуваков (1, Св. Стефан), иселили се у Сарајево. — Закићи, занатлије, били су дошли из Ботоша, па одселили. — Мундруљеви — Моканови (Св. Никола), отишли одавде.

Цигани: Зага (4, Петковача), кућевни и посрбљени Цигани, Срби се са њима узимају. — Ковач — Филипов (Св. Никола), домаћи Цигани, сасвим посрбљени. — Милосав (1, Петковача), посрбљени. — Монин (1, Петковача), кућевни Цигани.

ДОЛОВО

Предана о насељу. — Према причању старих људи, први насељеници су се хтели најпре населити на ушће, али због недостатка воде нису. Међутим, овуда су текли долинама бегеји, те они пређу овамо око долина, где су населили два шора, један с једне стране долине, а други с друге. Они преко долине, око прве цркве, били су из Омољнице, те су их зато звали Омољичани, с ове стране опет били су Старчевци. И данас се разликују и задиркују по томе пореклу. Иначе, говор им је једнак. Одједанпут је било дошло 500 породица, а са њима и поп Неша, од кога су пореклом садашњи Попови — Нешићи. Свима је била заједничка црква, али су после Старчевци од дасака саградили привремену богомољу за себе, док није подигнута њихова црква 1811. године. За гробље не знају да је било заједничко за цело село, али су оба гробља била подједнако стара.

Доловачки Срби досељени су из Омољнице, Брестовца* и Старчева. И данас има истих презимена у Долову с једне стране и у Старчеву и Омољници с друге стране. Власи су се доселили око 80 година после Срба, и то из Клоподије, Коштића, Потока и других села око њих.

Пре неких 100 година је Пера Пешић, старац из Долова, био у Мађарској или Галицији и тамо негде наишао на бабу која је знала српски и казивала му да је рођена у Долову, а кад јој је он рекао да је и он из Долова, она се зачудила, јер је Долово, вели, било растурено и расељено и она му је — за доказ да је баш из овог Долова — именовала све називе доловских земаља: Велики и Мали сурдук, Крива долина и др. Очеvidно, дакле, да је та баба била од старог становништва доловачког, из оног села расељеног, јамачно, за време рата с Турцима.

Општина Долово добила је 1819. године око 3.000 ланаца пашњака у Песку, које им је пре неких педесет година одузела држава „ради пошумљавања“, тобож са пристанком општине (преварен је био кнез да ће добити пустару за себе ако прилобије одбор, у чему је успео, али није добио пустару). Делови тог доловачког Песка су: Велика и Мала тилва, Кравар мали и велики, Велика и Мала чистина, Керпењиш и Трновача. Воду су добивали из бунара у дубоким долинама, а кад је била суша, дотеривали су марву у село да поје. Доловци су држали тамо по 70 стада оваца, са 300 до 500 оваца у сваком стаду, као и 17 „чопора беле марве“, са преко 300 животиња у сваком чопору. Било је и по више домаћина са стоком окупљеном у један чопор: музли су по Песку или својим оближњим њивама по стинама, а неки догонили и у село. Данас на 1.400 породица имају свега 200 крава, 6 стада оваца, и то по 150 комада у стаду, и осам волова. Долово нема ни пашњака ни рита нигде.

Из Хронологије (Летописа) доловачке (Мале) цркве коју је писао прота Михаило Ракић:

1. октобра 1875. године ступиле су у живот четири нове и санкционисане политичке реформе: 1) О грађанском браку, 2) О слободи вероисповести, 3) О државним матицама, 4) О безверју. Против тога протест

* Данас Банатски Брестовац.

Српског народног збора у Сремским Карловцима још 1893. године, на Цветни четвртак. — 1877. године су све бивше конфесионалне школе у бившој Банатској војној граници покомунале, те нам је тиме настава у српском националном духу уништена. Уз то назаренство: 1896. године било је у Долову 68 назарена Срба. Први познати свештеник у Долову био је Георгије Марковић, парох (умро 15. новембра 1795. године), а затим су били један за другим Никола Поповић, син му Христифор, унук Јован и праунук Филип (умро 1866. године).

Долово је велико и лепо, брдима и долинама испреплетано село. Не зна се тачно време кад је основано. По традицији, основано је године 1750. На мапи Клаудија Мерсија из године 1723—25. *Banatus Temesiensis* (израђеној по налогу принца Вугена Савојског) забележена је ова општина као опустела под истим именом, те је јасно да је ово старо село. Новије се насељавање десило 23. септембра 1745. год. те се на мапи Франциска Гриселинија *Tabula Banatus Temesiensis* налази у 1776. години и ово село као насељено. У Долову има две парохијске цркве: стара и нова. Обе су посвећене светом оцу Николи, а славе деветог маја. Стара је црква освештана 1811. године, а нова 1888. године. Стару је цркву мољоао академски живописац Јован Поповић, родом из Опова, 1853—5. године. У новој цркви је израдио слике Паја Јовановић. Црквене матице су основане и датиране од 1790. године.

Године 1896. је било српскоправославних душа мушких 2.342, а женских 2.273 — 4.615; брачних парова 1010; удоваца 86, удовица 176; назарена 68; родило се 241; умрло 145; венчаних 27 парова; помешаних бракова 4; дивљих бракова 43; несугласних супруга 18; 7 бракова венчано само цивилно, а не и у цркви.

Исте године је било у Долову једна државна и 7 српских општинских школа. Свакидашњу школу похађа 264 мушке и 259 женске деце, а државну 20 мушке и 31 женске српске деце.

У општини има два гробља: једно с једне, а друго с друге стране села (у оба и Срби и Румуни).

Свака српска црква има своју засебну благајну и рачуне.

Уздигнути положај овог места утиче врло благотворно на здравље и овдашње се становништво множи.

Школа је постала у Долову отприлике 1820. године.

Године 1889. основано је Српско црквено певачко друштво, а од 1903. године и као мешовити збор (17 женских и 19 мушких).

Извод из рукописне монографије Михаила Новаковића *Долово*:

Право име треба да је „Долови“, јер село просеца више долова, а садашњи назив Долово вероватно да је постао од понемченог Долова. — Подаци из Мерсијеве и Гризелинијеве карте. Долово је насељено 1765. године (докуменат о полагању темеља нове општинске куће). — Долово је, по причању најстаријих људи и по предању, било прво насељено према Мраморку, источно од данашњег села, и то у земуницама. Од 1760. и даље зидала се државна зграда бр. 1, где је сад парохијски стан. Куће су се почеле зидати у ред у једну улицу и разбацано тамо-амо, са неколико суваца. Од 1790. године су се почеле зидати куће и на другој страни долине (главне), где је сад и центар села. Село је у први мах бројало 60 кућа са 300—400 душа. Данас заузима простор од 3 квадратна km, са преко 7.000 становника.

Поље има ове називе: Ливаде, Селиште, Ливадице, Новосељански пут, Нове земље, Делиблатски пут, Бандаше земље, Детелине, Иберланд, Драшанове и Лепшине банште, Виногради (лево и десно од Вршачког пута).

Прво је село било насељено у долу, где су били извори и воде, а затим се село почело зидати на брежуљцима. Кроз село се провлачи велика долина којом тече поток обележен на мапи као Цигин поток. Он утиче у Вољујску бару, а даље тече поред и испод шуме и винограда и ту се зове Ушће, затим кроз Ливаде, те се улева на атару у Надел. Овај поток извире у долинама према Мраморку и испод брега румунске цркве, из Вуковића извора. У потоку умножава воду и артески бунар.

На један сахат хода према Песку дижу се римски шанчеви, подигнути за време цара Августа, око 30 година пре Христа, а протежу се од Алибунара до Ковина на Дунав. Ови су шанчеви на неколико места високи до четири метра. У њима је приликом копања нађен римски новац од цара Константина и други.⁹

Земља је жута и црна иловача измешана с песком. Врло плодна за жито, а особито за кукуруз. Воће напредује, само није дугог века услед хладних ветрова који преко целе године дувају, а особито кошава која долази са Дунава долином.

Од животиња има орлова, крагуја, кобац, веја, гавран, буљина, деглић, пуповац, дивља пловка и гусака врло мало. Од дивљих животиња дивља мачка, лисица и зец и покаткад и који залутали вук из Песка.

Стара је црква била од набоја и 23. септембра 1765. године освештана од епископа Вићентија Јовановића. Њу је народ сматрао за манастир и доносио к њој болеснике. Она је због трошности 1877. године затворена и 1886. довршена нова, посвећена летњем светом Николи. Садашња стара црква је подигнута 1810. године, а освештана 15. октобра 1811. године. И она је посвећена преносу моштију светог Николе, 9. маја. О иконостасима и иконама као у претходном. Цркву на гробљу је подигао Жива Гаврилов, поседник, и посветио своје свецу, светом архангелу Михаилу. О свештеницима као у претходном. Код сваке цркве има по једно парохијско здање. Матрикуларни протоколи датирају од 1790. године, а по предању од 1750.

1886. године Долово је бројало 4.400 српских становника, 1.500 Румуна и других народности 200; свега 6.100;

1902. године — Срба 4.614, Румуна 1.977, Мађара 24, Немаца 158 и других народности 27; свега 6.800;

1896. године — Срба 4.840, Румуна 1.750, Мађара 24, Немаца 46, осталих 230; свега 6.890(?);

1926. године — Срба 4.824, Румуна 1.736, Немаца 48, осталих 120; свега 6.728.

Школа је од 1820. до 1872. године под војном управом. Зна се да је 1854. године у првом разреду било 14, а у другом 16 ђака. Године 1858. је установљен и трећи разред. У првом разреду је било 28, у другом 18, у трећем 16 ђака. 1860. године у првом 33, у другом 20, у трећем 7. Прва школска зграда је сазидана 1815. године.

Из Долова су родом од знатнијих личности: Аксентије Максимовић, српски композитор; Васа Барајевац, трговац, један од највећих мецена Панчевачке гимназије; Светозар Манојловић, песник српски и немачки

⁹ Срећко Милекер, *Повесница слободне краљевске вароши Вршца*, Панчево 1886, 10, 11 (прим. Ј. Ердељановића).

(мајор у краљевој гарди у Бечу); Јоца Живојновић, професор; др Паја Мандровић, лекар и уредник *Србобрана* у Загребу; Стеван Ловчевић (Јагеровић); др Арон Пешић, лекар у Бечкерек и испитивач крви по Васерман-методи.

Старине. — Крај пута за Ново Село, украј села, нађени су пре 30 година танки сребрни новци са крстовима на њима и однешени у Панчево.

На брегу Сигету код места Црквиште налажени су: цигле, препови, малтер и слично, те мисле да је ту могла бити црква, али о њој ништа не знају.

Стари људи памте да је „стара црква” била од набоја и под шиндром, па је порушена и зидана садашња „мала црква”. — У цркви нема никаквих старих књига нити записа.

У данашњем гробљу су само новији споменици са почетка и првих деценија XIX века.

Топоними. — У првом флуру су Делиблатски пут (оранице) и у њему Стојићева долина и Камени крст на земљишту Стари виногради, код Крста, где су некад заиста били виногради, па Лепшина башта (названа по Лепинима, Власима, који су ту били добили земљу), Ледине и Ливадице (оранице, биле некад ливаде и ледине).

У другом флуру су Велики и Мали сурдук, Нанголова умка (велика хумка), Крива долина, Рајева рупа.

У трећем флуру пут између њива је Бандин пут, који раставља претходни флур од Новосељанског пута (ораница), затим Модошка бара, десно, кад се иде у Ново Село, а Циганска долина је лево.

У четвртном пољу је Селиште (ораница), према панчевачком је Бела анта, хумка; од Беле анте до Панчевачког пута зову Ушће — то је брег где су били стари виногради, а пред њом је Картарска долина која силази у Барјактаров сурдук у панчевачком атару; Шума је украј Селишта (има и сад шуме).

У задњем пољу су Доње ливаде (оранице и нешто сенокоса) и у њима Спајића баште и Шандрујева бара (има воде и грске).

Један бегеј истиче из поменуте Шуме, тече кроз цело село и даље преко Ливада и старчевачког атара и утиче у старчевачки Надел, који долази из панчевачког атара и Доловци га зову Бегеј.

На крају села, код гробља, налази се пут Нуз извор.

Народ воду која извире као врело и јако тече зове Морава.

У Долову зову сва три артеска бунара, који имају стално јаку воду, изразом „морава”. Овакво значење тих јаких врела несумњиво има неко дубље значење: или је овај народ — као и неки други Банаћани, који употребљавају исти термин у томе или сличном значењу — дошао са реке Мораве из неких наших крајева на југу од Дунава, те му свака јака вода изазива представу или успомену Мораве, па тим називом зове сваку такву воду, или је такво означавање наслеђено још од старих банатских Срба, затечених у овим крајевима од досељеника, који су опет могли задржати такав термин као једну од успомена из свог старог седишта у словенској прадомовини, око садашње реке Мораве у Моравској. Али је врло верова-

тно и треће објашњење, које сам добио од самог народа: морава од „море”, што није нимало невероватно, јер се успомене на старе топографске називе у народу веома жилаво држе.

Родови познатог порекла

Из Омољице: Адамов — Татомирови (2, Св. Никола). — Алексић (1, Св. Никола). — Андрић (1, Св. Илија). — Богићеви — Заријини — Рајкови (3, Петковача). — Буказић (3, Св. Јован). — Васиљев — Ружајкин (1, Св. Мрата). — Вемићеви (10, Св. Алимпије); старо им је кумство било остало у Омољици, одакле су и они дошли кад се стара Омољица растурила. — Вујичић (7, Св. Никола). — Вуковић — Базини (30, Ђурђиц). — Вукосављев — Милојкови (10, Ђурђиц). — Годошев (1, Св. Никола). — Григоријев — Дедуљеви (4, Петковача). — Грубетић — Ђурићини (2, Ђурђиц). — Грубетић (1, Ђурђиц). — Дечермић — Гангуреви — Живкићеви — Бебанови (40, Ђурђиц). — Живков — Грчићеви (3, Св. Никола). — Журжинов (4, Велика Госпојина). — Јованов — Рибичкови (3, Св. Василије). — Кодранови (2, Св. Никола). — Лукин — Бежунареви (2, Св. Никола). — Малетићи (3, Св. Лука). — Миленков — Динуљеви (1, Петковача). — Милини — Порјазови (7, Св. Јован). — Милованов (1, Ђурђевдан). — Милосављев — Бандини (3, Св. Јован). — Милошев — Додини (2, Св. Никола). — Мунђан (2, Св. Јован). — Мутавић — Лармашеви (3, Св. Никола). — Николић — Ракини (3, Св. Никола). — Новакови — Терзини (3, Ђурђиц). — Обренов (1, Св. арханђел Михаил). — Обренов — Ненадчеви (2, Ђурђиц). — Павлови — Букелини (4, Св. Никола). — Петров — Бујанови (3, Св. Никола). — Попови — Нинкови (4, Св. Никола). — Радивојев — Брадашеви (4, Св. Никола). — Ристић — Адамчеви (5, Св. арханђел Михаил). — Рончев — Ласгићини (10, Св. Јован). — Рончеви — Џујини (2, Петковача). — Рузмиров (1, Св. Димитрије). — Симин — Ђурђев (7, Ђурђиц). — Стефанови — Доватови (3, Св. Димитрије). — Стефанови — Каранфилови (2, Петковача). — Стефанов — Шлајберови (2, Св. Никола). — Стојанови — Туралови (4, Св. Димитрије). — Тајдићи (3, Св. Трифун); ујаци Радованчеви их довели из Омољице пре 60—70 година, а Радованци су били из Старчева. — Томић — Вошини (2, Св. Јован). — Филипов — Станкови (1, Ђурђевдан). — Црњини (5, Св. Јован, оставили старог свеца Св. Николу, „не иде им добро”). — Чикош — Црвенкови (4, Св. Јован). — Чомлавини (1, Кузман и Дамјан).

Из Старчева: Барајевац (8, Св. Никола). — Благојев (2, Св. Никола). — Божијак -ци (5, Св. Никола). — Бона -ини (7, Ђурђевдан). — Бузација (2, Петковача). — Вељин — Совронијев (1, Св. Јеремије). — Вељков — Васин (1, Петковача). — Влајић (4, Св. Јеремије); истог су порекла са њима Вељини — Совронијеви — од два брата су, а Видићи од трећег. — Влашки — Кујини (3, Петковача). — Вујичић — Милошеви (3, Ђурђиц). — Гаврилови — Бугарски (4, Св. Никола). — Главонићи (8, Св. Трифун). — Грубетић (5, Ђурђиц). — Губеревац (2, Св. Никола). — Дебељачки — Режичеви (4, Ђурђиц). — Дебељачки — Љубићеви (3, Ђурђиц). — Деспотов (2, Св. Јован). — Ђурђеви — Ђолопанови (9, Св. Јован). — Ђуркови — Тошини (6, Св. арханђел Михаил). — Ђорин (3, Св. арханђел Михаил). — Живано-

ви — Козарови (5, Лазарева субота). — Живојновићи (13, Св. Јован). — Журбанови (2, Св. Јован). — Зарићи (7, Св. Никола). — Јанкови — Јашићи (4, Ђурђевдан). — Јарковачки — Флајмокови — Брбуљски — Мустечини (14, Св. Јован). — Јованов — Берда (1, Св. Стефан). — Јованов — Писарови (2, Врачеви). — Јосимов — Жикуца (1, Св. Стефан). — Картарски (3, Св. Никола). — Кудрини (3, Св. арханђел Михаил). — Мандић (2, Св. Никола). — Маргарић (3, Св. Никола). — Марков — Ђирицини (4, Св. Никола). — Миливојеви (2, Св. Никола). — Милићеви — Рељини (5, Митровдан). — Милосављев — Јакутин (2, Св. Никола). — Мирков (4, Св. Никола). — Михајлови — Радованчеви (9, Св. Никола); Радованци су дошли у кућу Михајловог, који је њих узео у кућу, а Радованци су довели Тајдиће из Омољице као ујаци; Радованци су били из Старчева. — Мулић (2, Сергија и Накха, Срђевдан — 7. новембра). — Мургуљеви (2, Св. арханђел Михаил). — Несторов (1, Св. Јован). — Обрадови (3, Св. Никола). — Остојин — Шутин (7, Св. Лазар). — Ошљанац (6, Св. арханђел Михаил). — Павлов — Бежунареви (2, Св. Никола). — Павлов — Ђурчинови (3, Ђурђиц). — Павлов — Кањошеви (4, Петковача). — Татић (3, Св. Јован). — Перини — Шољини (1, Михољдан). — Петроњев (5, Св. Никола). — Тешић — Леђинови (10, Св. Стефан). — Попов — Нешини (6, Митровдан). — Радивојеви — Дугајлови (2, Св. Никола); кумови су им од старине Радивојеви — Радовићи. — Радивојеви — Ракини (2, Св. Никола); једног су порекла са Дугајловима; једна су фамилија са Радивојевим — Радовићима — Ивичини. — Радованов — Цигићи (4, Св. Никола). — Радоњин — Биничкови (3, Св. Јован). — Радосављев (3, Св. Никола). — Ракицић — Мадавац -ачки (26, Св. Димитрије). — Рончеви — Микини (2, Св. Лазар); има их у Плочици и у Делиблату. — Савков — Дабижљев (1, Св. Никола). — Симкин — Букур (1, Св. Јован). — Смедеревац — Ђевалови (3, Св. Јован). — Стајићеви (7, Св. Стефан); старо кумство су им Ђуркови. — Стамболић (3, Ђурђевдан). — Стојанови — Бишићи (2, Св. Никола); има две фамилије у Београду; из Србије су ишли чак до Пеште и после се низ Дунав враћали и кришом насељавали. — Стојинови — Огњанови (3, Ђурђиц); Огњанови ушли у кућу Стојанових. — Стојкови — Ненадови (7, Св. Никола). — Субини (5, Св. Никола) и Субини — Стојадинови (3, Св. Никола) једног су порекла. — Суботин — Лазич — Менгеш (2, Св. Никола). — Талијан (1, Св. Тома). — Турунџин — Иванчеви (2, Св. Никола). — Угринови (3—4, Св. Никола, а 1 Св. Јован). — Филипов — Васиљеви (1, Св. Јован). — Хајдуков (6, Св. Мрата). — Цајић (1, Св. арханђел Михаил). — Црвени — Црвенкови (6, Петковача).

Из других места: Богданови — Девини (10, Св. Никола), дошли из Деве код Темишвара. — Мали — Вукуљев (1, Св. Никола), били Романи из Беле Цркве. — Модошки (4, Св. Никола), из Србије, дошао у кућу и примио презиме. — Огњанови — Морванови (4, Кузман и Дамјан), деда са три брата дошао из Молдаве. — Павковићи — Пантићеви (4, Ђурђиц) и Павковићи (13, Ђурђиц), из „Маћедоније”, дошао предак овамо у Долово са 4 сина, али се један вратио натраг. — Рајић (4, Св. Никола), дошао из Србије.

Родови чије порекло није утврђено: Жива Гаврилов — Шаргић, задруга од 20 душа, највећа у Долову. — Гичка (4, Св. арханђел Михаил), били Романи. — Груја (1, Св. Никола), били Романи. — Данилов — Ђифтини (3, Св. Јован), били Романи. — Живој(и)новић — Шмитови (1, Св. Никола). — Жура — Костичини (2, Св. арханђел Михаил), били Власи. — Ковачеви (3, Петковача), били Власи. — Николић — Бумбарови (2, Ваведеније). — Негованови (7, Ђурђиц), били Романи. — Првуљ — Пљоскарови (14, Петковача), говори се да су били Романи. — Субин — Мрма (1, Петровдан), били Романи. — Трајилов — Јанчини (3, Св. Никола), остали порумуњени. — Царани (2, Петковача), били Романи. — Шаргић, сад Гаврилов — Шаргић (2), — Стојићеви (3), — Лазаров (1, Св. арханђел Михаил); деда Гаврило отишао у кућу Шаргића из Гаврилове — Стојићеве куће.

Изумрли родови: Гологлавић — Докић — Ђурђев — Живојнов — Зортлијин (2, Св. Никола). — Кашикић (Св. арханђел Михаил). — Маринковић — Гагићи. — Миљковић — Мишковић — Недељков. — Пејчићи. — Пеља -ини — Петров. — Попа (Св. арханђел Михаил). — Поповић (Филип, парох). — Србуљ — Стојинови — Филипов.

Исељени родови: Гологлавић, исељен у Малу Маргиту. — Јагер — Јагеровић; има Јагеровића у Сомбору. — Рашић — Јованов — Србуљ (1, Св. Никола), у Панчеву.

Цигани: Крстић — Поцини (2, Св. Никола), српски Цигани. — Папани (2, Св. Никола), српски Цигани. — Хаџић (5, Св. Василије), српски Цигани, добили су и њиве и кућу као и Срби.

Власи: Арсенови, порумуњени. — Вељини, Видакови, Влајини, Дражилови, сад Власи. — Дракшан (1, Петковача); има једна фамилија у Панчеву; из Петрова Села су били доведени Румуни. — Ђакови, Јанкови, Јездимирови, Јованови, Максимови, Маргитин, порумуњени. — Мојсилови — Грченишеви (2, Св. арханђел Михаил), Романи из Беле Цркве. — Нешковић, Проданови, Стаматови, Станишини, Стојанов, Темишварац, Томашеви, Урошеви, Цветкови, порумуњени.

ДУБОВАЦ

Предања о насељу. — Постоји место Стари Дубовац, или Старо село, на коме је некад било ово село. Тамо је било и његово раније гробље, од кога су крстови, које је вода оборила, пренети у порту. Има и сад тамо једна кућа од старине, која је од Дунава удаљена свега тридесетак метара, као и цело селиште Стари Дубовац, што јасно показује да је старо село било поред Дунава, и то, као што сам видео, на уздигнутом месту које вода не плави. Тамо је и старо гробље, за које се не зна од кога је, а прича се да је некад ту била црква и гробље и да је вода односила темеље од цигала. Вода је одроњавала обалу и откривала остатке живота преисторијског човека — лонце, кости и друге предмете. Она кућа што је од старине на месту Старог Дубовца је кућа Секулића, у којој је бирт од старине. Деда

Танацко Јованов (80 година) прича да је некад читао на надгробном споменику тадашњих попова у старом селу Дубовцу 17... годину. Његови дедови су још тамо рођени, а отац му овде прешао, јер им је вода сметала да прелазе и обрађују своју земљу. Стеван Кожић је први рођен у новом Дубовцу. Зна се да је у старом Дубовцу било мало село са 28 „бурдеља“, а бурдељи су им били „од дрва зарезаних“ (једни у друге ужљебљени). То се, како стоји у старом плану, звало Селиште, а било је мало сеоце аласа, као и два-три друга, на пример, у гајачком атару Бели Брег и Краљичин Крст.

Дубовац се почео насељавати са западне стране, тамо је увек прва нумера, па даље ка цркви. Око цркве памте још утрину. Знају да је приликом првог насељавања било свега 20–25 кућа у Дубовцу и да је село продужавано већином на источну страну. У старије време — још памте стари људи — живело се поглавито од марве, која се, као и у другим селима, гајила поглавито по риту. Било је много рибе, а сад се „задолмило, па нема где да се пати“. Та је риба „довукла и ове бањаше (Цигане) овамо“.

Ни данашњи Дубовац није никад плавила вода. Некад су имали велику општинску шуму код Старог Дубовца — Ђузелу, па је вода однела. Врло је вероватно да је рођење дунавске земље било узрок премештању старог села Дубовца на данашње место. И оранице и винограде и ливаде поред Дунава непрестано им вода одроњава и смањује.

Цела линија обалска, на којој је гробље и даље уз Дунав ка Старом селу, још и сад показује да је тај појас поред Дунава био сразмерно висок и да га вода није никад плавила: близу су гробље и село.

Песак је једним делом само приватна својина, иначе је највише државни, под шумом, ограничен шанцем. На месту Шушари (тако се зове један део Песка) насељени су Мађари, иначе је ненасељен.

Дубовац има 270 кућа, становништво чине готово сами Срби, највише досељеника има из Врачев-Гаја и Острова, а има нешто мало Румуна, који су већ готово посрбљени и тридесетак кућа Цигана, који се не узимају са Србима и говоре румунски.

Старине. — Црква је врло стара, не зна се ништа о времену њенога постанка. Веле да су добили за цркву нешто новаца из Русије, те је зидали у садашњем Дубовцу. У јабуци од крста нашли су записана само имена људи из одбора који је репарирао цркву 1877. године. Ништа се не зна да је икад ту била нека старија црква, па да је на њеном месту зидана ова данашња. Црква слави летњег Св. Николу (9. маја).

Старо гробље овог садашњег села било је на западној страни села, на Катину брегу, па је од 1892. године почело ново гробље, „у једну дуж“ (тј. у истој дужи). Тамо је велики камен на гробу попа Милована Чабовића. Деда Рома Секулић памти велики крст у Старом Дубовцу, који је стајао код гробља и на који су долазили кад су излазили с литијом.

Једно гробље је на Слатини, код Дунава, а друго старо гробље је на Кожићеву брегу (веле, „прост свет“ је био, па су због вампира далеко од села измицали гробља). Кад је велика вода, на то друго гробље, које се сматра за новије, односили су мртве чамцима.

Много земљишта старог гробља дубовачког крај Дунава вода је сасвим одронила и однела лесни брег висок 5–6 метара. Дунав руши ту обалу нагло, а шумицу Ђузелу, која је била према њој на једном острвцу, сасвим је разнео, те нема од ње ништа. У заосталом брегу нашли смо кости детиње у гробу од пређашњег гробља дубовачког. Сад нема надгробних каменова: што се нашло у оброњеном пешчаном материјалу, однели су у црквену порту. Поред обале мноштво црепова од негдашњег преисторијског насеља.

Старо гробље на Кожићеву брегу има још доста сачуваних камених крстова. Без сумње је истина, како тврде, да је ово било друго, позније, гробље старих Дубовчана, пошто се свакако оно прво било већ испунило.

Топоними: Сатејевац (оранице, биле ливаде); Влајкина греда; Костандија, у близини старог гробља дубовачког (вода, била бара, а сад канал који улази у Поњавицу); Топоље (оранице и баре); Магараца (оранице, а биле ливаде); Ливаде (биле ливаде, а сад све ораница); Гушчија бара, поред Ливада (сенокос и шевари); Црквена греда; Влашка греда; северно од Влашке греде је Велики лап, дели га Канал од ње (био је сенокос, сад је ораница, у њему сад одлично успева кукуруз). У Великом лапу су Курјачка греда, Велика греда и Мала греда; даље ка селу су Јагоде или Доње поље (ораница). Код Гаја Кутловица (ораница); Шаргина бара; даље ка селу Прокоп (пашњак); Велика и Мала Ђурина рупа; Циганска бара (мала бара и паша); Велика циганска бара; Стојилова бара; Катин брег (земља код села уз Делиблатски пут); Ђула (пашњак); Костадинова бара; Дебела брда; Чардак („брег“, био чардак), ка селу је Шкулова бара, Фрицова башта, Рамнице (грунтови и пашњак), Јагоде (у Песку), Пантин брег (по Панти, председнику, који се посвађао с Мађарима); Старо село, поред Дунава и у њему Баштине (баште за поврће), Кудељиште (оранице и општинска ливада); Слатине (виногради, оранице и др.); Мали лап и у њему Ђукова греда, Мала и Велика греда; Репица (општински пашњак и шуме) и у њој место Седам бунара (сад нема бунара); Чикошки салаш (пашњак, ту је била у старо време ергела); Велика торина (општински пашњак); Вић (бара, ту су били „вићаци“ — врбе; био је и ту чардак); Раскрсница (бара и пашњак, заиста раскршће) које стиже, идући ка паланачком атару, до Слатине. На спруду југозападно од острва Жилове, уз обалу, налази се општинска шума и уз њу је државни Жиловић.

Код Дунава је Велики рит, који је мађарска држава била одузела. Општа жалба је свуда да им је мађарска државна власт била одузела многе ритове и пашњаке, а да им сад државна власт не доноси никакве одлуке на њихове молбе да им се врате отети ритови, што је за живот и благостање овог народа, особито због сточарства, од особитог значаја. У Великом риту су Врбичка бара, Бело блато, Куртина бара; Гложје је према делиблатском атару; Ђопица, била је речица, а сад је затворена долмом и улази у Велики канал; Мали рит је између ње и Поњавице и у њему је Новакова бара; преко Поњавице је Павлов вир (сада ораница). Мали и Велики рит није народ звао Шарковац, него су га тако назвале мађарске власти. Катански брод је према Старом Дубовцу, на Острву, где су Срби натерали турске катане (војнике), те су се подавили.

Фамилије познатог порекла

Из старог Дубовца: *Антоњеви* — *Пуљешеви* (Михољдан). — *Аћимо-вић* (Св. Никола); нашли су у Србији и своје рођаке. — *Димитр* — *Вујић*; деда Вујица је из Србије дошао. — *Ђурђеви* — *Буша*. — *Илићи* — *Јури-шини* (Св. Стефан). — *Илићи* — *Миркови*, били у старом селу. — *Илићи* — *Миркови* (6, Св. Пантелија), дедови му казивали да су „испрека“, али не знају из кога места. — *Јованови* — *Фаркашки*, били су у старом селу, има их и сад у Баваништу. — *Јованови* — *Фаркашки*; деда Танацков отац се родио 1812, а не зна да ли га је отац пренео овамо из старог Дубовца, или се родио овде. — *Кожић*, досељени чак из Свилајнца; Стеван Кожић је први рођен у новом Дубовцу. — *Милованови* — *Радунови* и *Милованови* — *Вељини*; Вељини су били изумрли, а у њихову кућу ушли Милованови — *Радунови*; има их и у Баваништу. — *Милосављеви* — *Стојнини* (Ђурђић), прадеда је из Смољинца у време Карађорђево прешао у стари Дубовац; у Баваништу је Милосављевића породица од ових у Дубовцу. — *Милошев* — *Лалини* (Митровдан). — *Милутинов* — *Ранкови* (Ђурђић); има их досељених у Баваниште и у Делиблато, сада се у Баваништу зову тако. — *Обреткови* — *Ђоћини* (Св. Никола), има их и у Молдави. — *Пантелићи* — *Пантелејићи*, стара фамилија. — *Пантелићи* — *Фирини* — *Калајцијини*, прадед је дошао из Брдарца у стари Дубовац; сад има њихов род *Пантелићи* — *Ђелићи* у Брдарцу и они славе, као и ови, Св. Јована Златоуста; прадеда је био калајџија, па није хтео примити више земље него само 8 ланаца; има их 15 душа у кући, надимак Фира је по једном Влаху којег је једна баба узела за слугу, а после за мужа. — *Попов*, нема их у Баваништу. — *Ремењак* (3, Михољдан). — *Секулићи* (13, Св. арханђел Михаил); дошли су у стари Дубовац из Србије, али не знају одакле. — *Среткови* — *Кузманови*; били у старом селу, али не знају одакле су дошли, нема их у Баваништу. — *Ђабовићи*, од њих је један као поп прешао из старог у нови Дубовац; била је и тамо црквица и славила је Св. Николу; има и сад те фамилије.

Из других крајева: *Ардиљан* (Св. Никола), дошао из Карансебешког округа. — *Барбузан* — *Грчки* (Св. Никола), из Врачев-Гаја. — *Бркић* (Св. Никола и Ђурђић), дошао из Кајтасова; *Вељков* (Петковача), из Врачев-Гаја; *Гаврилов* (-ић) (Петковача), досељени из источног Баната. — *Јакшић* (Св. Никола), из Паланке. — *Ковачевић* (Св. Трифун), из Хрватске. — *Лазаров* (Петковача), из Кајтасова. — *Лазић* (Св. арханђел Михаил), родом из Дупљаје. — *Марков* (Св. Илија), дошао из Делиблата. — *Мијуца* (Петковача), из Соколара. — *Мирјанић* (Св. Јован), из Врачев-Гаја. — *Нешковић* — *Вуковарац* (Св. Јован), досељен из Вуковара. — *Пандуров* — *Голубови* (Св. Никола), дошли из Добрице. — *Ранков* (Св. арханђел Михаил), из Ковина. — *Рашков* (Св. Никола), из Врачев-Гаја. — *Станковић*, из Врачев-Гаја. — *Стојадинов* (Св. Никола), из Мраморка. — *Стојанов* (Св. Никола), из Крушчице. — *Тодосија* (Петковача), из Долова. — *Ђилибрија*, по народном *Шилибрија* (Св. арханђел Михаил), досељени из источног Баната.

Изумрли родови: *Дамјанов* — *Чизмашев* (Св. арханђел Михаил). — *Ђурђеви* — *Баба* — *Јанини*. — *Милошев* — *Ђурђани*. — *Милутинов* — *Паташан*, дошли су овамо из Паташа у источном Банату, Алмашу. —

Ранкови (Св. Никола), наследио га *Стојанов* из Крушчице, чији су прадедови дошли тамо из Бугарске. — *Смоља* (Св. арханђел Михаил).

Млађи досељеници познатог порекла: *Бајини*, из Смољинца. — *Бркић*, из Кајтасова, дошао у кућу Раданових. — *Вучетић* — *Павлови*, доселили из „Рватске“. — *Грујићи*, стари су им дошли из Смољинца. — *Докићи*, дошли из Прњавора код Беле Цркве, сад манастир Златица. — *Димитријевићи* — *Вујичини*, из Смољинца. — *Ђорђевић*, из Смољинца. — *Марчић* (Св. арханђел Михаил), деда им је овамо дошао из Гаја. — *Мерћа*, био је из Ковина и ушао у кућу једне удовице. — *Милосављеви* — *Стојнини*, из Смољинца. — *Радунови* — *Ерски*, мисле да су дошли из Херцеговине.

Власи (Румуни): *Домошљанови*, изумрли. — *Ивачковић* — *Журжеви* (Св. арханђел Михаил), дошли из Горуље у Влашкој, предак се звао *Журже*. — *Љуба* — *Дидуљеви* (Велика Госпојина), дошли из Илиђије код Ораовице. — *Љуба* — *Ђурчијини* (Велика Госпојина), такође дошли из Илиђије. — *Маран* (Св. Стефан). — *Мургуљева* (Петковача). — *Ненек* — *Радуљеви* (Св. арханђел Михаил), досељени као Румуни. — *Цепењак* (Петковача), дошао као пастир, из Паорије; изумрли.

Цигани: *Златојев* (Петковача), из Врачев-Гаја. — *Илић* — *Динини* (Св. Никола). — *Јованов* (Св. Никола), насељен одскора. — *Лука* (Св. Никола), посрбљен. — *Мунђан* — *Арсенијеви* (Петковача), стара фамилија. — *Путићеви*, били још у старом селу ковачи. — *Рува* — *Боботови* (Петковача), дошли из Војводинаца; ковачи — *Станчул* (Петковача), посрбљен Циганин. — *Трбанос* (Велика Госпојина), досељени из источног Баната.

ДУПЉАЈА

Предана о насељу. — Дупљајци су се преместили са свога ранијег места преко Јаруге, где им је била црква, на садашње место, због поплава, а после су и становници Омора, оближњег села поред Караша, опет због поплава, прешли са свога места у нову Дупљају, те ту населили засебан сокак — Оморашки сокак. Оморчани су тада пренели утвари и књиге из своје капелице као и своје тзв. „бело звоно“ у дупљајску цркву. Мађари су ово звоно за време рата однели (било је особито звучно).

Ни родови старих Дупљајаца, ни они са Омора, не знају ништа о своме пореклу. Тврде само да су веома давно становали у својим негдашњим селима, а од оних са Омора се чује да су прешли „са Чарнојевићем из Србије“ (али се један од тих стараца позива на „историју“), али ни дедови старих људи нису запамтили ово пресељавање са Омора и тврде да ни њихови прадеди нису рођени у Омору.

Првобитна парохија дупљајска, кад су дошли у Дупљају, имала је 48 домова, а оморачка 30—35.

Године 1863. било је укупно 91 нумера од старих Дупљајаца и Оморчана. Становништво је српско, осим три чешке фамилије (али су деца од матера Српкиња посрбљена) и два-три Румуна.

По попису из 1921. године, тада је било: мушких 579, женских 611, православних 1.149, католика 20, без конфесије 21; Срба 1.149, Словака 10, Румуна 19, Немаца 10, Мађара 2.

Дупљаја има велики атар (површина целог атара је 4.230 кат. јут. 218. кв. хв.; а сама општина има 187 кат. јут. ораница и 830 кат. јут. пашњака) са разноврсним земљиштем: равнице, брегови (висока брда), хумовито земљиште, песак и обична ораница. Услед тога има особито много винограда и воћа (воћњака = „воћија”). Народ је доста имућан и није у опасности од суше и неродних година јер гаји разне врсте производа. И сточарство је било јако развијено док су имали Песак.

Старине. — Град је на повисоком одсеку, одсечен са свих страна; на западу је баш до Караша, а само на северној страни је поступан силаз ка селу Дупљаји. Свуд око је земљани бедем, а унутрашња површина износи око три ланца доста равног земљишта. Некад је било веома много камена, сад се нађе још покоји, јер су га однели сељаци за градњу кућа и цркве.

У народу се прича да је Град зидан у време Марије Терезије и да је за његово зидање доношен камен из Базјаша, и то тако што је човек до човека предавао камен из руке у руку. Са северне стране је био откоп за воду из Караша. На истоку од Града има узвишење, као хумка од земље: по предању је ту била стражарница за Град.

Црква је сазидана у другој половини XVIII века, осветио је епископ Јосиф Јовановић Шакабента. Храм је посвећен св. архистратизима Михаилу и Гаврилу. Стара црква дупљајска је била на месту Преко јаруге (или Тиландра), близу данашњег села, па је због поплаве премештана на данашње место.

Најстарије матице су из 1778. године и у њима су заведена крштења, венчања итд. и Паланчана, чак и Вршчана и Избиштана, чак и из 1831. године, што значи да је овде била црква пре него у Паланци. У тој истој књизи записано је како је први свештеник био Георгије Гаврилов „до 1781”, други Николај Вујић, трећи Георгије Ракић, од 1781. до 1811. године, четврти Стефан Ракић, од 1811—1819, пети Михаил Ракић, до 1835, шести Петар Недељковић, до 1844, седми Георгије Богдановић, осми Николај Лазић (кога је на црквеној слави 13. јула 1846. убио пушком други свештеник), девети Алексеј Станковић, десети Алексије Орешковић, од 1869. до 1872, једанаести Васа Брашован, у лето 1872. Њихове фамилије: Гаврилови — изумрли; Ракићи — има их и сада (у Долову има сада свештеник од њих); Богданови — има их и сада; Лазићи — Учитељкови — има их 6 кућа. Остали нису из Дупљаје.

Старо гробље дупљајско под Градом има сада само неколико каменова, и то без натписа. А постојао је велики број крстова са „славенским” натписом. Све је камење употребљено за зидање данашње цркве.

На овом гробљу најстарији натпис је из 1820. године. Иначе, има много крстова старијих облика, али после те године.

Топоними. — Сокаци: Велики сокак (тамо су: црква, општина, школе, бележников стан); Оморачки сокак (досељени из Омора) и Зелени сокак (махом досељеници и Цигани).

Земље: Тиландра, западно од села (воће, баште и оранице) и у њима једна долина Рудине (старо селиште њихово), до Велика пута је Батарин кључ; Оморачко воће; Вукићев кључ; Криви шанац; Равница (ораница); Зелени брег (ораница); Крушка (ораница); Орашић (њиве) и ту Умка, између Дупљаје и Врачев-Гаја (велика хумка и висока); Плашевица (ораница); Орлова умка (оранице и ту велика хумка); Бара (има бара; утрина); Град и Подград, који је са друге стране ка селу (обоје су виногради и ораница); поред Баре Вићилов кључ (већином шљиве); Попов кључ (воћњак); Вулпин кључ (воћњак); Пландиште (ораница, воће и воденице на Карашу); Попин кључ (ораница); Ледине (утрине општинске и Цикошки салаш); Драгојев кључ, Дулајкина стина (ту је био салаш), Дубока долина, Гребеначки пут, Код пања, Прокоп, Бојтарова рупа, Миклина умка — то су све делови Утрине; затим Вис (пландиште, ту марва пије воду на Карашу, излаз — пашњак); Велики кључ (ливаде); Врељанско (ливаде); Карашаић (ливаде); Топоље (ливаде); Вагане (општинске оранице); Ат (виногради); Пољнице (виногради); Селиште (ту је било село Омор); Омор (ливаде старог села Омор); Крепуљев кључ (ливаде); Стојићев кључ; Ђурин брод (ливаде); Чарновићев кључ (ливаде); Кандрок (ливаде); Беркеш (ливаде); Жеравињак (ливаде); Бегеј (ливаде); Топоље (ливаде); Под Ат (ливаде); Песак (био најпре сав под шумом и уживали га Дупљајци, који га после нису хтели откупити од државе, те га држава одузме и прода Швабама из Беле Цркве, где су ови подигли винограде; Дупљајци су после опет откупили од Шваба више од половине тога Песка и сад су тамо њихови виногради.

Родови познатог порекла

Са Омора: Атанацков — Танацкови (2, Св. Пантелија). — Влајићеви — Весини (3, Врачеви); сви су назарени; старац од 78 година тврди да су Оморчани били из Србије; његовог деде отац је вероватно прешао с Омора. — Десимирови — Паштровелини (4, Св. Никола, 1, Св. Стефан — овај је ушао у кућу). — Јовановићеви (2, Св. Стефан — а једни су примили кућну славу Св. Мрату). — Корожар (2, Петковача), досељеници из Омора. — Крачуњев — Паташанови (4, Св. Никола), из Омора. — Михайловић (1, Св. Никола). — Недељкови — Лишчеви (4, Митровдан). — Ника — Ромићи (3, Св. арханђел Михаил). — Пајић (1, Св. арханђел Михаил). — Руфа (3, Петковача). — Савић — Чохајеви (1, Св. Никола). — Стојанов (1, Св. Никола), стара фамилија; Стојанови (1, Ђурђевдан); Стојанови (1, Велика Госпојина), — Стојанов и Стојанови су сви једног порекла, с Омора. — Стојкови — Грујичини (5), стара фамилија, из Омора. — Стошићеви — Радованчеви (3, Св. Никола), из Омора.

Из Рудина: Богданови — Олдерови (1, Ђурђиц), стара фамилија, из Рудина. — Грујићи — Деспотови — Крсташи (2, Св. Јован). — Ракићеви — Попови (2, Св. Никола), из Рудина. — Станисављеви — Батарини (6, Св. Јован), стара фамилија, из Рудина. — Стефанови — Половичини (2, Ђурђевдан). — Стефанови (3, Св. Никола). — Стефанови (2, Ђурђиц). Сви Стефанови су једна лоза, из Рудина.

Са других страна: Вулпија -јини (3, Петковача), деда се доселио из Мирковца. — Живковићи (1, Ђурђиц), берберин, из Неузине. — Николићи (1, Петковача), из Јасенова, ушао у кућу Пандурових. — Панковић — Чизмашев (3, Петковача), досељени из Банатске Паланке. — Рајић (Св. Никола), ћурчија, из Србије. — Ранкови (1, Св. Стефан), из Банатске Суботице. — Рац (2, Св. Стефан), из Бачке, из околине Сенте. — Стојадинови — Дачини (2, Св. Никола), из Врачев-Гаја. — Турбан (1, Св. Стефан), из Сивца у Бачкој.

Родови чије порекло није утврђено: Веселинови (3, Св. Стефан). — Гроза, у старом протоколу уписано са -ић и -ин (3, Петковача, 2, Велика Госпојина). — Давидови (3, Св. Никола). — Ђукини (4, Св. арханђел Михаил). — Живанов (3, Св. арханђел Михаил). — Жеберан (4, Св. Никола). — Јанковић — Дубованови (2, Св. Јован). — Јованови — Багашини (2, Св. Мрата). — Јојини — Бајкини, а они су од Милиних (3, Св. арханђел Михаил). — Којадинови (3, Св. Јован). — Лазин (2, Св. Мрата). — Лазин, -ћи (1, Ђурђевдан), они су од Бошковић. — Лазихеви — Учитељкови (5, Ђурђевдан). — Мијуца (4, Св. арханђел Михаил). — Микља (3, Св. арханђел Михаил). — Миленковићеви (3, Св. арханђел Михаил). — Милини (3, Св. арханђел Михаил). — Николићи — Недељков (1, Ђурђиц). — Остојини (3, Ђурђиц). — Пандурови (3, Петковача). — Путник (2, Св. арханђел Михаил). — Раду (1, Св. Никола). — Рашићеви (2, Митровдан). — Сирбу (1, Св. Никола), воденичар. — Станков (4, Ђурђиц). — Хинда (1, Мала Госпојина).

Изумрли родови: Илићеви, Илићи, Јездимирови, Марјанов, Милованови, Милунови, Милутинови, Мишуљесков, Мунћан — Брђани, Павлов, Панић, Савићи, Станимирови (у ту се кућу доселио Радојковић из Белобрешке, али је и он изумро), Стефанчеви, Стојимирови, Томић, Трговчев, Чотрља, Чејићи (сад су у тој кући Бранков — Кукулови, 1, Св. Јован, из Рудина), Чизмашеви.

Исељени родови: Арјадинов, Вујичини, Гаврилови, Јеремићи, Марковић, био ћурчија из Беле Цркве.

Цигани: Мањескови — Паунови (3, Петковача), одавно дошли из Тиквања (Мањеску Срдан). — Манцу (1, Св. Никола).

Власи (Румуни): Анокић (2, Св. арханђел Михаил), из Петрилова. — Фратој (1, Петковача), из Петрилова (од оних Румуна чије жене носе „тренкесуље“ — кецеље). — Фрњини -ња (5, Велика Госпојина), из Мирковца, адоптирани.

ЗАГАЈИЦА

Предања о насељу. — Кад је Загајица основана и од којих породица, не зна се. Према запису на једној србуљи (Триоду) у загајичкој цркви, где се помињу Рогатица и манастир Месић, могли би бити оснивачи овог села досељеници из Босне, из Рогатице.

По предању, од Алибунара до Црвене Цркве није било села кад су се у Загајици населили вартоломејци (породице којима је слава Св. Вартоломије, 11. јуна). Они су заиста 1807. године били најбогатији људи у селу и било их је 9 породица, са 10 кућа.

Могло је бити некад у Загајици насељених и Мађара: и сад се једна улица зове Мађарски шор, а даље у том правцу су Мађарске градине (баште). Зна се и место негдашње „мађарске“ цркве у Мађарском шору.

На међи загајичког поља према Потпорњу и данас се лепо виде хумке које су делиле Војну границу од Провинцијала.

Године 1713. било је 29 кућа, 1717—31, 1722. на мапи постоји под именом Sagaitz. Године 1716. Загајица је била ослобођена од Турака и била је једно од највећих места у околини. Године 1742. премерено је загајичко поље и пописано становништво, и по том попису Загајица се помиње као мешовито српско-румунско место.

Наредба о сађењу дудова први пут је издата после 1739. године, али је била поновљена 1773. године и тек тада успешно спроведена.

Године 1809. почело је премеравање загајичког поља, а завршено 1810. године, када је састављена и прва грунтовница. Загајичко поље заједно са селом — 3.914 кат. јутара и 589 кв. хвати, а подељено је у 6 флура. Од 1912. године било: оранице 3.034 кат. јутра, 1.132 кв. хвата; баште 68, 134; ливаде 61, 1.569; винограда 4, 949; пашњака 549, 504; шуме 7, 189; интравилан 187, 918. Земља је пескуља на којој најбоље успева кукуруз.

Загајица је 1751. потпала под Коморску управу, а 1773. године под Војну границу, најпре Илирско-банатску, а доцније Немачко-банатску. Школа се помиње још 1760. године, али још из 1748. године има запис о „Нестору мештеру“.

Године 1782, на основу извештаја Романско-илирске регименте, била је у Загајици 841 српска православна душа.

Од избеглица из Србије 1791. године се наставиле у Немачко-банатској граници 52 породице са 327 душа. Од њих су Кнежеви и Петрови у Загајици, а вероватно и још која породица.

Године 1794. је умрло у Загајици 59 лица, а родило се 31. Умрли од глади и богиња.

Због помора марве, 25. маја 1794. године извели су литију у поље, скупили сву марву коју је свештеник осветио (водом пошкропио). Од тада тај дан држе као заветину и на исти начин врше обред с марвом. На том месту је био дрвен крст, а сад камени крст.

Граничарски закон од 1807. године, који је вредео све до 1850. године, није дозвољавао граничарима слободне имовине ни заната, него је тек после 1850. допуштено и граничарима да стичу имовину и да раде занате.

Загајица се помиње у Карађорђевој циркулару о буни у Крушчици 1808. године.¹⁰

11. марта 1815. године у Загајицу је стигао налог државне власти којим се препоручује народу да сеје кромпир.

¹⁰ Владимир Дакић, Крушчица буна 1808, „Банатски радикал“, бр. 2, 13. I 1924 (прим. Ј. Ердељановића).

Године 1820. купљена је трска за покривање општинске зграде и амбара. Исте године је општина продала велике количине дудовог листа за свилену бубу.

Црква је похарана 29. XI 1849. године; после је Јован Мунђан шибама кажњен што је покрао цркву и од тога је умро.

У Мађарској буни 1848. године погинуло је 18 Загајчана.

Старине. — У Доњим ливадама постоје трагови од „римског шанца” који се од Вршца протеже преко потпорањског поља у загајичко и даље ка Парти.

Црква загајичка је једна од најстаријих у околини. По једном запису, 1744. године Загајчани су оправили своју цркву. У порти најстарији надгробни споменици су из 1742. године. Године 1738. је њен свештеник Живко Мирковић, парох Загајце и Парте.

У загајичкој цркви постоји 7 србуља, од којих је једну штампао Божидар Вуковић у Млещима, друге су штампане у Мркишиној цркви и две књиге су рукописне.

Топоними. — Велика долина и Гат, у којима су некад текле реке, прва према гребеначком, а друга према парћанском атару, сада имају мало воде, само у пролеће и у јесен, а за време киша, теку потоци и праве баруштине.

Из Матице крштених и венчаних од 1793—1794: Од породица којих је крајем XVIII века било 101, већина је изумрла, само су се Козјачки одселили у Јасеново. У животу су само ове породице: Арашков, Бабин, Банчиловац, Болић, Бркин, Васиљев, Владисављев, Гвозденов, Грујић (2), Живанов, Живков, Зеленков, Ивков, Јаковљев, Јованов, Кнежев, Ковачев, Козјачки (2), Коруј, Марковић, Момиров, Мунђан, Недељков, Пауљев, Побра, Попов (2), Радивојев, Ранимиров, Ференђан.

ИДВОР

Предања о насељу. — Стари људи тврде да су у старом селу биле само земунце, а горе, напољу, поред земуница, становници су држали марву и опкопавали салаше. И сад се познаје јама где су биле црква, школа и „бирт” — ту су нађене и цигле. Баш на месту старе цркве тога старог села подигнута је мала црквица од цигала, са крстом, ту се носи ускршња литија. Тамо није било велико село, а то се познаје и по простору. Веле да су се зато преселили што им је било мало места, а и све око плавила је вода, те нису могли да се крећу и да раде, као и да би били ближе својој земљи, која је сва ка Ковачици и одмах од ње почиње, а приступ ка њој преливала је вода. Стоку је било јачачно тешко истеривати. У старом селу био је само један сокак, који је излазио на скелу на Тамишу, а даље је била ђуприја на речици Тукошу.

Слушали су за Соринкиће, као фамилију из старог села, да су дали млека да се офарба црква у новом селу. И за Вукосављеве се прича да су у старом селу имали силну марву, те су им теопци трчали преко земунице.

Старо је село било на оцедном месту, као и садашње, а унаоколо је била радна земља. Садашњи атар су добили кад су се овамо преселили.

Гробље је било у атару овог села, „код Вукосављеве куће” (на већ поменутом месту). Судећи по јамама од земуница, мисле да је у старом селу могло бити око 100—200 нумери (прва нумера у новом селу био је садашњи Велики бирт, према цркви).

Кад су насељавали нови Идвор, бирт је стављен насред села. Из старог села су прешли овамо и Живанови (Црномењини, Црнојанкови и Батикини) и одмах до бирта добили кућу.

Деда Батикин је чуо од старих људи да су они баш са Чарнојевићем дошли овамо и одмах направили земунице. Било је до 200 нумери у старом селу. Кад је основан нови Идвор, било је 155 нумери. Сви верују да се и старо село звало Идвор.

Одавно су овде имали школу, а одмах по насељавању сазидали су цркву. (Старој богомољи — можда то и није била права црква — нико не зна свеца.) Из сваке школе су давали за време Границе по 3—4 ђака за немачку школу.

То што су у старом селу биле само земунице (да је било и зиданих кућа, налазили би се од њих трагови, али њих поуздано нема) био би доказ да су ту били одскора и привремено настањени, било да су сви дошли из Србије, или да су били од старијег српског становништва које се услед ратова морало премештати — а у тим приликама насеља су могла бити само од земуница, па тек кад су их власти узеле насељавати, ушоравати села и наређивати да се зидају куће, те тако и саме давати пример зидајући за своје колонисте зграде, почеле су се правити куће од цигала и набоја. О години 1736. као години оснивања Идвора не зна се овде ништа. Уз Тамиш су најпре насељавана села која су, веле, настањивана Србима што су дошли са Чарнојевићем (?), и та су села најстарија.

Опште је предање да су све фамилије дошле из Србије, изузев једне досељене из Црне Горе, што је, наравно, бар за већину, и могућно. Чудно је да међу старим родовима има и таквих са презименима влашког облика, а не зна се да су били Власи, него их памте само као Србе и као насељенике међу најстаријима, који су још од „инципира” добили земљу, на сваком месту одређен број ланаца. Биће да су већина од њих биле српске породице из Баната, које су оданде узмакле испред Турака или Румуна, а већим делом биле су под утицајем Румуна, или су биле румунског порекла, па живећи међу Србима тамо, одавно посрбљене. А кад је Идвор насељаван на новом месту, изгледа да су и оне дошле или доведене овамо и дата им земља. Због њихових разних крсних имена, највероватније је да су заиста биле српског порекла (било их је свакако и од Румуна призећених у српске куће још у источном Банату).

Можда ће они са презименом на „ић” бити из Старе Србије (као и они у Будиму, дошли су са Чарнојевићем) и из Србије? Или из јужнијих крајева, ближе Зети?

Главни атар идворачки је према Ковачици, од Тамиша на исток. Већ близу Ковачице видели смо прву идворску „стину”: ограду, као обор, у који се затварају овце за заједничку мужу.

Кад је укинута Граница, Идворци су почели продавати земљу (а раније то није било допуштено, могао се, и то само по допуштењу, продати цео фртал). Веле да нису били довољно радни, те су земљу испродавали, а томе је доста доприносило и то што им је атар јако издужен само у једном правцу (ка Ковачици и Уздину), те су им земље врло далеко. Скоро пола атара (2.400 ланаца) у рукама је уздинских и ковачичких „Тотова“.

У Идвору има око 450 домова.

Како се давала земља кад су мерили и делили „инцилири“? На четири места су „земље ораће“, а на петом ливаде. На сваком месту најмање по 1 1/2 ланаца, 2 ланца ливаде, а детелине и по 1/4 ланца и тако 1/4 винограда — то су се звали „фрталције“, они су имали свега по 8 ланаца оранице, а то су биле мале фамилије. Мање се није могло добити, а и то су неки нерадо примали, због порције. Тукли су их да приме, а они су „одбегавали“ да не би примили. Ко је добио још једном толико, био је на „посесије“, а ко је добио још толико, био је на „целу сесију“. Они су имали 36 ланаца оранице за детелину, виноград и ливаде (24 ланца је чиста ораница, по 1 ланац за детелину и за виноград и 10 ланаца за ливаде). Уз то је према броју „нумера“ и породица сваком селу одмерена утрина, која је и даље остала заједничка.

„Било је доста вина и ракије и мяса и рибе ... а мало се радило“, почињу увек стари људи своје казивање о добром животу старијег времена. И заиста је тако било, нарочито за време Границе, а чим је по њеном укидању допуштено продавати земљу, многи су — зато што су били навикнути на овакав лак и леп живот и нерад — западали у дугове и, мислећи да ће се продајом земље спасти, продавали парче по парче. Нису продавали својим сељацима, јер су им они са стране давали увек више. Још пре Првог светског рата скоро трећина људи у селу одала се пићу и нераду и поступно је продавала своју земљу. Тек су се сад отргли и веома много раде, те једва да има два-три нерадна човека наклонена пићу. Али су изгубили скоро половину свог атара и сад га не могу више повратити.

Сад немају цео рит као пре, него општина идворска издаје под закуп сељацима и из свога и околних села 100 ланаца. То је земљиште на простору између Перлеза и Ченте. Највећи пак део остатка тог рита дала је држава новонасељеном немачком селу Рудолфсталу, а један део поделила је међу сиромашне породице идворске.

Наведени примери да су поједини родови запамтили своје порекло из Србије могли би сведочити да су они заиста населили стари Идвор (са патријархом Арсенијем IV?). А у нови Идвор власти су очевидно насељавале и многе досељенике са стране, и то и српске (међу којима ће бити и врло старих, и стариначких, банатских) и румунске породице.

Бирташица Радованчева тврди да су врло вредни, али да су и веома одани пићу и уопште доста раскалашни (оданији пићу него Црепајци) и да се због тога много задужују, особито код Јеврејина Крауса у Дебелачи, који се тако веома обогатио. Плаћају му и по 50% интереса. Бирташ држи и касапницу, али народ слабо купује месо, а највише троши јагњеће и овчије. Иако је село сразмерно мало, има у њему шест биртова.

Свештеник тврди да се последње две-три године у Идвору запажа осетно множење природним прираштајем: по 20 становника више се роди

него што умре. Хвали велику вредноћу овог народа. Вредноћом овога народа тумачи што Немци нису успели да накупују земље и да се у Идвору населе. Иначе, вели, живе у кућама врло рђаво, тј. рђаво се хране.

Старине. — Село Идвор било је на месту Старо село до године 1795, а тада се преселило на данашње место.

Стара црква за коју се не зна кад је подигнута, била је јамачно од слабе грађе, као и куће у том старом селу: плетаре и земунце.

Данашња црква, по одлуци црквене скупштине, од пре 10—12 година, слави Велику Госпојину, а пре тога нису ни славили, те не знају ни који је светац славила њихова стара црква у старом селу.

О старом, првобитном гробљу ништа се не зна, нити има каквих трагова о њему. Овде су се најпре, као и обично, сахрањивали код цркве, а од пре око 80 година на садашњем гробљу.

Гробље старог села било је на месту где је некад била сувача, у једном делу садашњег села, па су после преко њега изидали куће. Доскора је био понеки камени крст, али су сви повађени.

Од негдашњег гробља код садашње цркве су још два надгробна споменика, са крстом од црвенкастог камена са трупом срцаста облика до сад проматраног типа.

Година 1803. показује да је већ тада овде било гробље. Да ли је дуго било гробље код садашње цркве, не зна се поуздано, али без сумње није било дуго или уопште није ни било, јер би се то знало, него ће бити да су ту сахрањивани свештеници.

Гробље новог Идвора одмах је основано на садашњем месту, па није нико сахрањиван код цркве. Она два крста биће да су свештеничка.

Топоними. — Идвор се дели на три дела: на западу су Гробљари (у том је крају гробље); у средини Велики сокак; а једним старим коритом одељен је део Сикићево (сад ново село).

Прва флура је код села и ту је земљиште Тукош (вода и њиве), до ње Краљева унка (можда је који краљ ту погинуо; на њој су била постављена три велика дрвена крста којих је одавно нестало; нису тамо ишли с литијом; хумка је од земље); Доње ливаде (ливаде, воде и ледине); Горње ливаде (опет ливаде); Дубока долина (оранице) и у њој место Један бунар (и сад је ту бунар); Под великом унком и Велика унка (оранице); опет земљиште Под каналом (ту је и канал); Велики сигет (земљиште, има оранице, а има и пашњак, који плави вода, а кад је поплава, остане ораница као острво); Уздин (земљиште „од Уздина“, ораница) и у њему једна дуж с именом Црквисте (где налазе камење, ћупове, новац, прстење и друге ствари и тврде да је ту било селиште, а место и јесте за то згодно, те слуте да је ту било село, па су га звали и Селиште; али се о њему не зна ништа; а на једној хумци мисле да је била црква и по томе су и дали име Црквисте); код села је опет Мали сигет, опасан оном дољом што смо је помињали да иде кроз село (опет оранице), одвојен је од Великог сигета.

Виногради и детелине: Мала утрина, на источној страни села, а око ње оранице; Под малу утрину (кад су виногради пропали, већином су их разорили); Слатине (пашњак, не топи вода); уз Тамиш Велика греда на Тамишу и уз њу Борчићев будак (назван по Борчићима, старој фамилији

из Идвора) и до те греде Анта, опет греда између земљишта Уздина и Слатине; Русова греда (сад се оре, а пре били виногради); Галешев буцак (пашњак, државна земља, за коју у аренду, закуп, плаћа годишње цела општина); Русов буцак (државни пашњак); Трновач (сеоски пашњак); од Трновача идући селу уз Тамиш је Пландиште (пашњак); ближе селу је Бели брег (заиста брежуљак од беличасте земље и песка); Виногради, Мале утрине ка селу (некад били виногради, а сад их опет неки подижу) и до ње Бановчева ђуприја; а даље, идући у село и до села, Поп-Павлово гувно (било гувно неког попа Павла; пре су попови врли на гувну изван села); на северозападу од села је Старо село, место негдашњег Идвора, сада пашњак.

Водоплав је општи назив за плавлени део земљишта, који је већином државни, до Тамиша; идући Скели, од Старог села преко: На скелу (земљиште и пашњак); Рутоњева греда (пашњак); Ристина греда (пашњак код села); Велика греда, на Тукошу, преко Тукоша (пашњак); Под Фаркаждин (закупљен пашњак од државе); На дуж (око Гробљишта — поменутог дела села; ту су кадгод биле само детелине, а сад су ту измешане и оранице и ливаде); код села је Дудара (где и сад има дудова, и сад им ту седи „дудар“, а има и кућа за дудара).

Родови познатог порекла (по домовнику из прве половине XIX века): *Андрејин* — *Девин* (1, Св. арханђел Михаил), ушао у кућу Девина; из Орловата су. — *Бачуко* (1, Петковача, Св. Стефан и Ђурђевдан), отац се доселио из Ченте; дошао на Секезово добро; у Ченти „шпицнаме“ Вујичини. — *Бојин* (1, Св. Никола), досељени из Сентмиклуша пре око 50 година. — *Бошњак* (2, Св. Стефан зимски), од најстаријих насељеника; не зна се ништа о презимену; они су из Босне, а имали су земљу од „инцилира“. — *Васић* — *Маричин* (1, Св. Никола), досељен из Бечкерека; овде служитељ у општини. — *Глоговац* (3, Св. Стефан, 27. XII), од најстаријих насељеника, биће да су дошли из Глогоња. — *Жарков* — *Фелдбабови*, — *Ворини*, — *Бирташеви* (5, Св. Јован), у старо село дошли из Бацаида. — *Живанов* (16, Св. Никола), стари насељеници; дошла три брата из Србије: „Црни“ Мија, „Црни“ Јанко и „Мали“ Бата, и по њима се деле на *Црномијине*, *Црнојанкове* и *Батикине*; не жене се међу собом и једни другима се обраћају са „брате“; један се одселио у Приштину; слушали су да су та три брата дошла из Црне Горе; по оцу су се прозвали Живанови. — *Закићи* — *Палишини* (6, Св. Никола), стара фамилија; има их и у Ботошу и у Кикинди; сад једна од њих има 16 душа и највећа је задруга у селу; један се предак хвалио, „палио“ се, отуд Палишини; предак је можда дошао из Кикинде приликом насељавања села и његова кућа је била „60-та нумера“; и сад их има у Кикинди, а славе такође Св. Николу, али је могућно да је то био један род из Србије, дошао са Чарнојевићем, чији су делови отишли на више страна. — *Зорић* (1, Св. Јован), досељен из Фаркаждина у кућу, девојци Стојанчевих. — *Јованац* — *Лауш* (1, Св. арханђел Михаил), досељеник из Сакула. — *Јованов* — *Бежунари* (6, Св. Никола), стара фамилија, имали су земљу од „инцилира“; по чему се зову Бежунари, не зна се, али ће, веле, бити због бежања услед честих ратова; били су, врло вероватно, још из старог села, а веле да су били дошли из Бежаније у Срему. —

Лакичин — *Неузински* (3, Св. Јован, 2 куће назаренске); досељен из Неузине на Свирчево добро. — *Мања* — *Милосављеви* (1, Св. Никола), одавно посрбљени; Милосављеви су били стара фамилија — „13 нумера“ у новом Идвору, па је Мања ушао у њихову кућу, а дошао је из Црепаје; добили су земље од „инцилира“. — *Милутинов* (1, Св. Јован), досељен из Орловата. — *Мошоринци* — *Орловатски* (2, Св. арханђел Михаил), досељен из Орловата, пре 30 година. — *Несторов* (2, Св. арханђел Михаил), дошли из Бечкерека пре 45–46 година. — *Николићи* — *Шенђурски*, — *Шенђурци* (6, славе Михољдан, Св. Киријака 29. IX; 1 слави Св. Николу), стара фамилија, али су, јамачно, давно досељени из Шенђурћа; били су „фишкали“ и дирали их зато; звали их „Божје унуче“ због неке лажи о неком сну о Богу. — *Попов* (2, Св. Јован), дошли из Орловата. — *Пупини* (3, Мала Госпојина), стародревна фамилија; несумњиво да су дошли из старог села, јер им је кућа била међу првим нумерама. — *Радин* — *Јоцкови* (1, Св. Јован, 7. I), стара фамилија; знају да су из старог села, а да су тамо дошли из Гроцке, где и сад има њихове фамилије са презименом Анђелкови и славе Св. Јована; тврде да су и остали у старом селу били из Србије; и они у Гроцкој знају за њих и дописују се са њима. — *Радин* или *Радић* (1, Ђурђевдан), дошао из Баранде пре 5 година, као добровољац; старином су из Митровице, не зна се које, и дошли у Баранду, где их још има; овде га зову Геја због тога што је живео у Србији. — *Рашић* — *Мраморачки* (1, Ђурђевдан), један се одселио; дошли су овамо из Мраморка и по томе добили тај надимак — Мраморачки, а писали се Рашићи; за Рашиће су чули да су дошли овамо из старог села. — *Саванов* — *Чикошеви* (1, Св. Игњатије, 20. XII), из Кикинде досељени им преци чикоши. — *Сандићи*, старо презиме, а сада *Лазички* — *Рутоњов* (Св. Никола), из Србије, дошли са Чарнојевићем. — *Срданов* — *Бечкеречки* (3, Ђурђиц, 3. XI), стара фамилија; имали су „сесију земље“, а и кућа им је била у средишту села, те ће бити међу старијим насељеницима новог Идвора и сигурно су дошли из Бечкерека. — *Станкови* — *Кечини* (3, Св. Стефан), из Сакула дошли на Путићеву земљу. — *Шувачки*, сад Шувак (2, Св. Стефан), дошли у Међину кућу из Сакула.

Родови чије порекло није утврђено: *Бановац* (3, Св. Стефан), стара фамилија. — *Белић*, без надимка (Ђурђевдан). — *Белићи* — *Бакарини* и — *Бежунари* (17, Петковача, јесења); у фамилији Белића, која је врло велика, било је и неколико призећивања, те отуд и више надимака и више крсних имена: *Белићи* — *Бакарини* (Петковача); *Белићи* — *Бежунари* (Ђурђиц); *Белићи* — *Драгојлови* (3, Св. Ђурђе); *Белићи* — *Ђакарети* (Петковача), из Старе Србије су, нагађају да су из Ђаковице, од њих су у Тителу Бешини, који славе такође Петковачу; *Белићеви* — *Бежунари* (једни Белићи славе Ђурђиц, други Св. Јована, трећи Св. Николу), дошли такође из старог села; *Белићи* — *Драгојлови*, деда је из Белићеве куће ушао у Драгојлову; има још Белића: у Баранди, Фаркаждину, у Меленцима, а и Драгојлови су била стара фамилија, па су помрли. — *Бошков* — *Дамњанац* (1, Врачеви); *Бошков* — *Милићев* (1, Св. Никола); *Бошков* — *Зарини* (1, Св. Никола); *Бошков* (1, Врачеви). Од ове четири фамилије Бошков, ниједна није у роду с неком другом нити су им земље заједно. —

Вуков — и Халини (7, Св. Никола), стара фамилија; били „халовити“ на раду. — Вукосављеви — Ржићи (Ђурђевдан). — Вукосављев — Ржић (3, Ђурђевдан), стара фамилија. — Вулета, сад Вулетини (6, Св. Јован, 7. I), стара фамилија. — Вулетини (Св. Јован). — Гргин, учитељ, ожењен Љубицом, сестром Мише Пупина; овде у Идвору рођени му синови: др Душан и др Светозар. — Дајан — Лесини (1, Ђурђиц); били су чобани, досељени „од маџарског рата“; са собом су дотерали 600 оваца, које су били негде „заграбили“, па кад су их нагнали на воду и само им се један „шкопац“ удавио, а остале препливале, одлучили су се ту зауставити, најпре да би се бавили о стоци, а после и да би се настанили. — Лишини — Јагери (1, Петровдан), поуздано се зна да су прешли овамо из старог села. — Девић (4, Ђурђевдан), стара фамилија; један је од Девића био „шнајдер“ и зато није имао земљу кад је изишао из куће као кројач; његови потомци се и сад зову Шнајдерови; други Девићи су били добили две сесије земље. — Доват, сад Доватов (1, Св. Трива), стара фамилија; педесета нумера по реду им је кућа; дакле међу првим насељеницима. — Драгић (3, Св. Никола), једна од првих фамилија. — Бармади, били су досељени мајстори, Мађари; пошто је жена била Српкиња, посрбили се; има по један у Бечкерку и Перлезу. — Ђукић — Сабовљеви (Ђурђевдан, 4), једна од првих фамилија. — Ђуричкови (4, Св. Јован), стара фамилија, једна од првих; за Ђуричкове кажу да су „узели једног за брата“ да би могли радити земљу, и од њега је једна грана њихова. — Ердељан, ушао у кућу Михајлов и сад има 5 кућа Михајловића, од којих: Бежунарски (4, Св. Алимпије) и — Кришанови (1, Св. арханђел Михаил). — Женар — Котошмани (1, Ђурђиц), стара фамилија, од првих насељеника. — Живковић — Поп-Адамови (2, Петковача), стара фамилија; неки давнашњи предак био им поп. — Ивковићи (11, Св. Никола), стара фамилија. — Јовини — Миладинови (3, Св. Никола), стара фамилија. — Калин — Мићунови (4, Св. Петка, јесења), стара фамилија, међу првима насељена. — Капунац — Јуришићи (око 15, Св. Василије), стара фамилија; причају да је неки њихов деда много јурио, па отуда тај надимак. — Кер(е)киш (2, Св. Тома, 6. октобар), старо презиме, свакако међу првим насељеницима, јер су били добили земље, а знају да су одувек Срби. — Корунјић, сада Корновић — Станојеви (2, Ђурђиц), стара фамилија. — Крампа (3, Св. арханђел Михаил), старо презиме; можда су били Румуни; имали су пола сесије земље. — Кулачић — Шајинови (2, Св. арханђел Михаил), једна од првих фамилија. — Куручки (4, Св. арханђел Михаил), стара фамилија. — Лазички — Ругоње (4, Св. Никола), стара фамилија, од првих насељеника. — Лукини (5, Св. арханђел Михаил), стара фамилија, од првих насељеника. — Лупулов (1, Св. Никола); не зна се да ли су били Власи. — Марковић (1, Св. Јован, 7. I). — Марјанови (4, Св. арханђел Михаил), стара фамилија Никити, по неком давнашњем деди Ники; једни су од неког Мађара кога је узела једна њихова баба за мужа; Утва Марјанова, како пише на једном „крсту“ у садашњем гробљу, једна је од њихових прабаба (Утва је овде обично женско име); деда газда-Стевин дошао је код бабе из Бечкерка. — Мећава — Ивковић, од овдашњих Ивковића, ушао у кућу Мећавину, на њихово „добро“. — Мећава, сад и Мећавини (8, Ђурђевдан), стара фамилија, један Мећава је довео Ивковића у кућу, али се и он зове Мећава. — Лишини — Јагери (1, Петровдан), стара

фамилија. — Млађанови (4, Св. Петка, јесења), стара фамилија. — Мршулови (4, Петковача), међу првим досељеницима. — Павловић — Поп-Ђурини (2, славили Нову годину а сад је „веран“), стара фамилија; Поп-Ђурини, по неком старом попу кога се сада не сећају. — Пардањ (-чеви) (1, Св. Никола), стара фамилија. — Перица, сад Перичини (5, Св. Никола), стара фамилија. — Петричић, сад Петришић — Данилови (4, Св. Никола, зимски), стара фамилија, од првих досељеника. — Поштић (1, Ђурђевдан), стара фамилија. — Рајнић (1, Св. арханђел Михаил), стара фамилија. — Рус (-ови) (6, Св. Јован), стара фамилија; Русови и Краљеви су први покрили куће црепом, место трске и кровине; некад су били врло напредни; не зна се по чему су добили назив Русови. — Сехез (ови) (3, Св. Стефан), стара фамилија, богата од старине. — Силашки (1, Св. Никола); један се одселио у Америку; стара фамилија. Од Кикинде (Мокрин и др.), где има 4 куће Силашана. Откуд презиме Силашки, не зна се. Једни се зову Нуђини, други Звездини, а трећи само Силашки и свима је земља заједно. — Симоновић — Попови (3, Св. Мрата), стара фамилија. — Соринкићи (1, Ђурђевдан), стара фамилија; имали су највише земље, преко 100 ланаца (3 сесије). — Станкићи (5, Св. Параскева), стара фамилија. — Станкићи — Козошеви (1, Св. Никола). — Стојанац — Џајини (1, Св. Јован), стара фамилија. — Стојанчев, данас Стојанац (2, Св. Јован), стара фамилија. — Стојић — Томини (2, Срђевдан) и Стојић — Пекарови (Ђурђиц, стара слава Срђевдан); Пекарови су од неког „наода“, што су га нашли. — Стојковић (7, Ђурђевдан), стара фамилија. — Субица, данас Субичини (3, Св. Никола), стара фамилија. — Сувачаров — Ђурчин (1, Св. Никола), стара фамилија. — Терзићи (6, Ђурђиц), стара фамилија, од првих насељеника. — Тешин — Живанчев (1, Св. Стефан), стара фамилија. — Филиповићи — Блажини (2, Св. арханђел Михаил), стара фамилија, од првих насељеника. — Филиповићи — Црноставанови (2, Ђурђевдан), стара фамилија. — Филиповићи — Црноставанови (5, Св. Јован), ушли у стару кућу, која се тако звала и по њој се презивају, али задржали своју славу. — Форгић (4, Св. Никола), „стародревни“; њихова је била девета нумера у новом Идвору. Поуздано су Срби откако се зна. Презиме Форгић није могло бити донето из Србије. Ово и друга таква презимена су доказ да Срби старог Идвора нису били — бар не сви — скорашњи досељеници из Србије. — (Х)ацијин, сад (Х)ација (3, Св. Јован), стара фамилија, сад се ништа не зна о пореклу презимена; од првих су насељеника овде. — Цвејини — Црквењакови (5, Св. Стефан), стара фамилија. — Цветић (2, Св. Никола), стара фамилија. — Чордић — Шандорови (5, Срђевдан), стара фамилија, један у Америци. — Џинићи (2, Св. Јован), стара фамилија. — Шаржан (2, Св. Јован), стара фамилија, добили су земљу од „инципира“; Срби су откако су овде; сад Шоржан („од бабалука“ су ту, вели деда Батикин). — Шимрак (2, Св. Никола), стародревна фамилија; не зна се ништа о пореклу презимена; одувек су били Срби. — Шугић, сад Тодорови — Шамови и — Стојићи (6, Ђурђиц), стара фамилија.

Изумрли родови: Амишићи, стара фамилија. — Арађански, доцније досељена овамо. — Баћани, ушао у кућу Николић — Топалов. — Божици — Таљигини, били су дошљаци. — Брзјак, у Баранди има фамилија

Брзјак, која је одавно отишла одавде, или је неко од њих био привремено овде. — Буковала, били су Цинцари, веома богати, досељени доцније овамо, само трговали храном; после турског рата тражила их је власт, па су платили, те су их у компанији у Уздину записали да су „умрли“; некад су Тамишом ишле лађе Буковала, који су били из Македоније; спуштали су низ Тамиш лађе са дрвима и храном и извозили чак до Сиска. Једни су Буковале били у Томашевцу, други у Сакулама, а трећи дошли овамо у нови Идвор и баш су они отворили Велики бирт идворски. Они су избегли из Македоније, јер су тамо „макли“ неко благо, па су их тражили због тога из Турске, али су они потплатили да их из компаније огласе за умрле и тако су их оставили на миру. Сви тврде да су били Цинцари. Славили су Св. Николу. — Везилић; није ту био „од бабалука“, већ досељен као ћурчија. — Вукешев; сад се зетови Путићи зову још тако. — Гајин — Данићи. — Грабић, стара фамилија; сад је на њиховом добру Рошуљ из Баранде. — Годошеви, стара фамилија, од првих насељеника; на њиховом плапу су Жаркови. — Гођанови; сада су у кући Путићи; примили њихову славу Митровдан. — Дамјанов — Дамјанчеви. — Докићи (Св. Јован), стара фамилија; имали су сесију земље и кућу поред школе (дакле, и школа је грађена тада). — Дрпини, стара фамилија, на њиховој земљи су Жаркови. — Игратев, стара фамилија, имали су „три фртаља земље“. — Каначки, стара фамилија; Каначких има и у Јарковцу, било им је „шпицнаме“ Тоћер; имали су по сесије земље и биће међу првим насељеницима новог Идвора; последњи је отишао у Срем. — Кељачки, стара фамилија; зет Лазих из Сакула ушао у кућу. — Ковачеви, стара фамилија, у њихову кућу су ушли Мећеви из Идвора (Ђурђевдан је слава и једнима и другима). — Кришанови, стара фамилија; имали су сесију земље; ушли су им у кућу Мијајлови из Јарковца, и они су помрли. — Крстоношић — Матини, стара фамилија. — Маленица (Ђурђевдан), стара фамилија; ушао у кућу Јовин. — Мирча, досељени из Бечкерек. — Мишин — Мојсини, стара фамилија. — Молдован (Св. арханђел Михаил), доселили се из Молдаве, стара фамилија, имали земље „од инципира“; у његовој кући сад Лазих — Кељачки. — Петрић, стара фамилија; и сад постоји Петрићева бара. — Пецигаћа, стара фамилија. — Печканин, дошли из Крстура; знају се под именом Печканов — Поповић; сад не знају за њих; били су без сумње привремено овде, иначе се зна фамилија Попов — Натарошеви, која је имала сесију земље и која је такође изумрла; сад су на њиховом добру Мећеви и Петришић — Радојчини — Стевичини, једна од старих фамилија. — Рускић, стара фамилија. — Свирац, стара фамилија. — Сореско, сад Сорескини, ушао у кућу Вукојевић; дошли су из Опова на њихово добро. — Стојкови — Тешини. — Фодор, досељени, Власи; после су се звали Тодорови; из села су протерани због крађе.

Исељени родови: Аврамови — Тодорови, досељеници из Влашке, и били су Власи, протерани су одавде. — Алмашан, дошао „из Сакула“, после отишао у Америку и тамо је и умро. — Барбул — Жебељанови, одавно су ту, стара фамилија, имали су земље од „инципира“; можда су одавно ушли у нечију кућу. — Барјактар, сад Барјактаров (1, Св. арханђел Михаил), стара фамилија; отишао у Бечкерек. — Борчић (3, Св. Јован),

стара фамилија. — Бошкови — Дамјанчеви; један је отишао у Америку. — Тодоровић; из Срема је купио знатан део имања Буковалина, а наследио га Тодоровић, синовац, који се преселио недавно у Бечкерек. — Вукојевић (2, Св. Јован), види под Сорескини. — Гојкови — Ђецалови, једна од првих фамилија; можда су се иселили, на њихово добро је дошао Капунац — Јуриша. — Краљеви (Св. Никола); потомци се одселили у Велики Бечкерек и тамо су трговци, били су сигурно из старог села; тврде да су давали другима по „фртал“ земље да иду за њих у рат; имали су земље и зна се да су је давали другима: дао неком Крстурицу да га замени у „солдачини“. — Мојсини, касније Петровић, исељен пре око 20 година. — Радак — Чиканови, стара фамилија; иселили се, има их исељених у Београду. — Радивојев; стари људи не знају за ову фамилију, из ње био учитељ и отишао у Панчево. — Силаћи, одселили се пре 25—30 година; био столар, а син је у Ечкој, прави су Срби, а били су овде досељени, без сумње из села Силаћ. — Урошеви, стара фамилија, одселили се у Србију пре тридесетак година. — Царан (Св. Никола); иселили се пре тридесетак година; били су досељени из Вења (Фењ, сад под Румунијом, и тамо су прави Срби); одлазили су к њима одавде.

Власи: Моришан — Фунђини (4, Св. арханђел Михаил), Власи из Уздина, одавно дошли.

Цигани: Мишкови, одавно су овде, не зна се да ли још са старог села; били ковачи, имали „ковницу“, земље нису имали. — Нолини (2, Ђурђевдан); као и код Станишића, још им се познаје циганско порекло, они се и сад жене са стране женама из истих таквих посрбљених циганских породица; Срби их не вређају због тог порекла, али се још отворено говори да су били Цигани. Нолини су пореклом из Титела, а дошли су из Сенте. Нешто земље доцније добили и настанили се (један је „сережан“ — општински служитељ, а други општински свињар); кад се делила земља, нису хтели да је приме, него су били пастири и до сад су остали пастири. Црни су и сад. Они нису за време Границе служили у војсци. Срби се још „не мешају“ са њима „Срде се“ кад их зову Циганима. Ипак се одвајају од Срба и занимањем: пастири су и мајстори, нико не воли земљорадњу ни сад. Тако је исто и са родом Станишићи (1, Петковача).

ИЗБИШТЕ

Предања о насељу. — Селиште је, као и сва насеља, крај воде. Најпре се 13 фамилија населило на јужној страни, одмах до садашњег Избишта, на коме је најпре било старо Избиште, мало село са земуницама. Ту су сељаци одавно цигле правили, те су многи трагови ранијег насеља уништени. Недалеко је сада циглана, где су налазили преисторијске гробове, са усправно сахрањеним мртвацима, и урне.

Не зна нико које су фамилије биле на Селишту и прешле овамо. Знају да је на данашњем месту био онај ред домова као што је у најстаријем домовном протоколу забележено.

Предања избиштанских родова показују да су једни од њих досељени „из Србије”, дакле свакако из северне Србије, једни изриком помињу Смедерево, а други из јужне Србије, свакако недалеко од Овчег поља, и тако су се измешали и једни и други.

Село има пет „сокака”, али ови немају утврђена имена, него их народ назива по фамилијама, те сваки сокак има по више назива, како која фамилија хоће себе да истакне.

Школа је била преко пута — „чело цркве”, од набијача, а темељ од цигала.

Старине. — У крају Дубоки пут постоји у виноградима крст од камена који је подигла фамилија Милутиновић „града ради” (да их не туче град), а исто тако, због завета од града, петком се није Брдо никад орало.

Код цркве су сахрањивали попове и официре, а остале у старом гробљу, које је било крај села, све до 1884. године, када је напуштено, а затим уништено и крстови развучени. Било је све по фамилијама издељено.

Црква је од почетка била на данашњем месту, само је старија од ове била мала. Како је била мала и слаба, звона су била посебно обешена „на дрва”. И она је била посвећена св. арханђелу Михаилу, као и ова сад. Нова је била довршена 1814. године.

Учитељ Крачун преко од цркве нашао је на дубини од 2 m пећ од прућа, исплетену и олепљену као што су се у старо доба правиле пећи.

На минеју месеца фебруара, на првим листовима, запис из 1795. године: да је то књига храма „села Избиште”, а потписан као администратор Арсеније Петровић, „парох Моравиц” (сада немачког села). Исти Арсеније Петровић, „парох моравички”, потписан је и на свима осталим минејима. На минеју месеца јуна записан је парох Трифун Иланић, 1806. године. У минеју за август записано је да су се лила звона у Загајци 23. јула 1799. године, а по запису на крајњим корицама, ново гробље је освештено 1886. године.

Топоними. — Врбара (ораница), а један део од ње Шицарница (ту је било спремиште за време Границе); Уљманско воће (било некад воће, сад оранице) и у њој Водица (где се лече болесници) и Доње ливаде (има мало ливада, а остало је мочвара); Сирково (оранице и ливаде); Вршачки пут (оранице до Доњих ливада); Потпорењски пут (њиве); Иза циглана (ораница); Загајички пут (њиве); Селиште (оранице) и у њему Велики пут (за Мраморак); Код брешча (оранице, била два бреста); Горње ливаде (оранице); Виногради (виногради) и у њима Дубоки пут, Мраморачки пут и Бели пут (први води на гребеначке њиве, а трећи за Шушару); до Бела пута је Земља бандашка (ораница, уживала је војна банда компанијска); Уљмански виногради (виногради); Николичански виногради (виногради); Утрине (општински пашњак са три бунара) и у њима Буцак или Павла Попова уга и Бабин буцак код села; Старе и Нове ледине (општинска земља, оранице); Дубока долина (ораница); Велика долина (ораница); Код Чабровљевог бунара (бунар) и у њој делови: Чело ледине, До Уљмана (ту се граничи с уљманским атаром) и Суве њиве; Иза детелине (била детели-

на за време Границе) или Чело детелине или Иза чергара (сад ораница) и у њој Иза дударе.

Родови познатог порекла: Из најстаријег домовника са почетка XIX века: — *Алмажан* — *Влашкови* (4, Петковача), деда се населио из Петрова Села. — *Ацкета* — *Хрватски* (2, Св. Никола), из Хрватске. — *Бељини* — *Дракулићеви* (7, Св. Јован). — *Милунови* — *Пићикини*. — *Милисављеви*, *Чокањ*, *Думитрови* (20, Св. Јован), дошли из Босне, из Бијељине. — *Бошковић* — *Попин* (1, Ђурђиц), деда дошао из Срема, као парох, из Белегиша. — *Бранкови* — *Дамаскин* (4, Велика Госпојина), прадеда досељен из Грлишта у кућу Бранкових; били пастири. — *Грујић* — *Балужан* (7, Св. Никола), стари су им досељени из Босне. — *Грујић* — *Бежинар* (3, Св. Јован), стари су им из Босне; Грујић ушао у кућу Бежинарових. — *Дакићеви* (9, Ђурђевдан, 1, Св. арханђел Михаил); по предању су из Старе Србије, али су дошли преко Босне, а не преко Србије; брат Дакића зна да има Дакића у Босни (код Сарајева, Тузле, Бања Луке), у Бачкој, у Сегедину и сви славе Св. Ђурђа (у Босни је један променио призећењем на Св. Јована); тако су једни остали у Босни, а остали се разишли овамо; старо кумство су им Бранкови — Грчки и они њима (а такође су они кумови од старина Ракићевима). Ово је предање врло знатно, јер показује опет сагласност са песмом о Овчем пољу, а и са предањем рода Попових — Сакраментских; јамачно отуд и код неких родова у Избишту постоје предања да су из Босне (биће, дакле, да су прошли кроз Босну). — *Зрењанин* (2, Св. Јован), стари су одавно дошли из Хрватске и звали их некада Хрватски (у старим протоколима стоји *Зрињанин* — дакле, из Зриња); старо су им кумство Илићи — Миленкови. — *Јованов* — *Јењини* (3, Петковача), одавно су дошли из „Влашке”. — *Јованчић* — *Стојићеви*, једина задруга до двадесетак душа. — *Станчић* — *Попа-Ђорђеви*, *Мишкови* — *Годомирови* — *Крецини* (22, Св. Јован), прави су Јованчићи, од баба-Јованке која је с једним мушким дететом из Србије преко Острова и Дубовца дошла и од ње су постали Попа-Ђорђеви, Крецини и Стојићеви, а остали су од призећених у Јованчића куће, по изричном тврђењу мајке Дакића, који је био из Јованчића куће; за Годомирове се, на пример, може поуздано веровати да су од неког призећеног Годомировог из Парте. — *Каленић* (2, Ђурђиц), деда дошао из Великог Средишта. — *Марковић* — *Чиванови* од Ча-Иванови (2, Св. Јован), прадеда је дошао из Кикинде, а стари су му били из Мостара, у кућу код Ча-Ивана Стојковог, чија кућа је изумрла и остало презиме зета, Марковић, а слава је Ча-Иванова. — *Милини* — *Стојанови* (7, Св. Јован), дошли из Македоније. — *Милованов* — *Ђорђа-Попова* (2, Св. Јован). — *Милованов* — *Чика-Алексини* (5, такође Св. Јован), старо кумство су у Уљми Ивкови — Буказини, а у Избишту су изумрли Грујићи; по предању знају да су са Овчег поља. — *Милунови* — *Јаковљеви* (9, Св. Јован — стара слава; 2, Ђурђевдан), причају да су из Црне Горе. — *Милутинов* (1, Св. Јован), отац из Уљме. — *Милутинови* — *Денђански* (1, Петковача), деда је доведен из Денте. — *Момиров* — *Богданов* (3, Св. Димитрије), по предању, преци су им из Србије. — *Овчаров* — *Првошкови* (6, Петковача), стари су из Брлишта, звали се Петрови и бавили се

овцама, отуд Овчареви; њихово је старо кумство Павлапопови. — *Павлов* — *Синђини* (13, Св. арханђел Михаил); баба Синђа из Србије прешла са четири сина и нису овде одавно, биће од 1787—1789; била је највећа задруга, преко 26 душа. — *Петрови* — *Бранкови* — *Враћари* (4, Ђурђић), стари дошли из Смедерева, а кумови су им од старине Момирови. — *Попови* — *Сакраментски* (20, Ђурђевдан), по предању, стари су им дошли с Овчег поља; шесторица браће дошла су у Загајицу и због умирања младежи четири брата пређу у Избиште, а два остану у Загајици и од њих су у Загајици настали Попови, Хрватови и Грчки; и ови у Избишту и они у Загајици славе Ђурђевдан; од старине су кумови Момировима, тј. крштавали су их и венчавали, а стари кумови ових Попових су Стефанови — Батини, који су изумрли. — *Прчуљ* (2, Митровдан), из Влашке су. — *Секулић* — *Чабровљеви* — *Свракини* (11, Ђурђевдан), причали су им да су из Србије. — *Станишићи* — *Бајини*, — *Шевићеви* (8, Ђурђевдан), стари су из Србије. — *Станојев* — *Јеркови* (1, Св. Никола), стари су из Србије; њихови су кумови Вељини. — *Стефанови* — *Чанка* (2, Ђурђић), мати је довела децу из Пожаревца. — *Стефановић* (1, Св. Никола), дошао из Србије, из Кисилева, пре рата.

Према подацима из новог протокола: *Атанацковић* (1, Ђурђић), из Црепаје. — *Бончокар* (1, Св. Никола), из Вршца. — *Жебелџан* (1, Велика Госпојина), из Добрице, довела га мати. — *Јованов* — *Пивар* (1, Ђурђевдан), из Уљме, ушао у кућу Дакићеву. — *Кундичков* (1, Св. Никола) из Уљме. — *Милетић* (1, Митровдан), из Суботице. — *Милићев* (1, Ђурђић), из Парте, у кућу. — *Милошевић* — *Сремац* (1, Ђурђевдан), из Сентомаша. — *Нешкови* (2, Ђурђић), из Парте. — *Писаровић* (1, Св. Јован), из Бачке. — *Ранићеви* (2, Ђурђевдан — примио домаћег), отац из Уљме. — *Стојковић* — *Суботички* (2, Св. Јован), дошли из Суботице. — *Тодић* — *Лончар* (1, Св. Јован), дошао из Павлиша (у Павлишу Бардакови). — *Трњанац* (1, Ђурђић), отац из Павлиша. — *Чејић* (1, Св. арханђел Михаил — кућевни), дошао из Павлиша. — *Шићаров* (1), назарен, отац дошао из Боке, звао се Шипуљ по презимену.

Родови чије порекло није утврђено: *Бебић* — *Глишини* (1, Св. Никола, 1, Св. Алимпије). — *Бежинарови* (3, Св. Никола). — *Богданов* — *Ђурков* (1, Ђурђевдан), *Бранкови* — *Живојинови* (27, Св. Никола), *Бранкови* — *Бекини* (7, Св. Никола). — *Бранкови* — *Милутинови* (5, Св. Никола), *Бранкови* — *Балоња* (3, Св. Никола); дошла су три брата који су били у једној кући на плацу и из ње су се сви разишли; Васа Бранков је чуо исте песме у околини Кичева, које је слушао у детињству од својих (и тамо има село Избиште); старо кумство су, по свој прилици, Секулићи. — *Будимирови* — *Богичеви* (7, Св. арханђел Михаил), кумови су Константиновима. — *Горњик* — *Цукуљеви* (5, Петковача). — *Дмитров* — *Сутарски* (3, Св. Стефан). — *Ђурић* (7, Ђурђић). — *Живанови* (2, Петковача). — *Живојинови* — *Гужђакови* (3, Св. Никола). — *Зеленкови* (6, Ђурђић). — *Ивков* — *Нићифорови* (2, Св. Никола). — *Иланић* (3, Св. Никола). — *Илићеви* — *Врабини*, и — *Тодорови* (5, Св. Никола). — *Јованов* — *Бачини* (4, Св. Никола; 1, Ђурђевдан; 1, Петковача; 1, Св. арханђел Михаил; 1, назарен,

стара слава је Св. Никола, а остали ушли у куће и узели кућног свеца). — *Колар* — *Бугарски* (2, Св. Јован). — *Константинов* — *Марјушин* (1, Св. арханђел Михаил). — *Крачунов* (1, Мала госпојина); пре 145 година баба је довела однекуд једно мушко дете и њега је однеговао говедац Крачун, по којем дете добије и презиме, а свакако и крсно име; то је био деда Ђуре Крачуна, учитеља и великог добротвора сеоске читаонице. — *Мали* — *Предини* (4, Св. Никола). — *Мали* — *Мородини* (1, Св. Никола). — *Малушеви* (8, Св. Никола); једна се породица одселила у Београд, а једна у Русију. — *Маринков* — *Павладачини* (6, Св. Никола). — *Матанови* — *Ненадови* (5, Св. Никола). — *Милосављеви* — *Вртунски* (1, Св. Никола). — *Милунови* — *Нинкови* (2, Св. Јован). — *Николини* — *Шишини*, *Пиле* — *Позјеловачки* (8, Св. Мрата). — *Слаткиш* — *Обренови* (1, Св. Никола). — *Перић* — *Шевини* (3, Ђурђевдан). — *Попов* — *Барлованови* (3, Ђурђевдан); Барлован Чикош ушао у кућу Попових. — *Попов* — *Опанчар* (1, Св. Никола). — *Попов* — *Павлапопови* (7, Ђурђевдан). — *Попов* — *Павлишан* (1, Св. Јован); одрастао у Павлишу, а пореклом је од Попових — Павлапопових и променио свеца. — *Попов* — *Трвунови* (2, Св. Никола). — *Радосављеви* — *Бељини* (2, Ђурђић). — *Радукић* — *Пауљеви* (1, Св. Никола, 5, Св. Јован, ови други ушли у кућу). — *Рајков* — *Парлапања* (4, Св. арханђел Михаил). — *Ракић* — *Пловкови* (5, Св. Никола). — *Русовац* -вци — *Црванови* (9, Св. Никола). — *Симић* — *Шахтерови* (5, Петковача). — *Скевелић* (3, Митровдан). — *Стефанови* — *Батини* (2, Св. Јован); има их у Делиблату, у Иланци и један у Белој Цркви. — *Стефанови* — *Батуца* (1, Св. Никола). — *Стефанови* — *Луткареви* (2, Св. Никола).

Изумрли родови: *Богичев*. — *Војтечки*. — *Милорадов*. — *Стојаков*. — *Урошеви*.

Исељени родови: *Димовић*, зет, ушао у кућу (1, Ђурђевдан), из Баваништа. — *Басараба* (1, Св. Никола, кућевни), из Јасенова. — *Белић* (1, Митровдан, кућевни), из Павлиша. — *Домошљан* (1, Св. Никола, кућевни), отац из Кајтасова.

Цигани: *Јанкови* — *Мурини* (17, Петковача), кућевни Цигани. — *Јанков* (1, Св. Никола), од домаћих Цигана, из Загајице; ушао у кућу код Српкиње — код Русовца. — *Несторови* (2, Петковача), из Бан. Суботице. — *Русулов* (1, Св. Никола), из Иланце, ушао у кућу код Цигана. — *Шајин* -ови (15, Св. Параскева, 2, Мала Госпојина), говоре цигански, били су чергари.

ИЛАНЦА

Предања о насељу. — Ово село се насељавало на три места: најпре на Гробишту, затим на месту где је бара Пајерова и најзад на садашњем месту. И ту је, веле, био најпре „ударо колац“ неки Циганин. Остатке од земуница негдашњег привременог становања налазе овде-онде по атару.

За Иланцу се и у народу зна да је веома старо село и да је имала огроман атар, око којег су унаоколо биле државне земље. Зато је и вероватно тврђење да су се одавде разилазиле разне фамилије у Црепају и у друга села — што и сама овдашња предања потврђују.

О Селишту, које је од старине њихово пасиште, не знају стари људи сад ништа.

Казују стари људи да су слушали од очева и од старих људи да су им преци дошли са Чарнојевићем из Србије. Тврде да је не само Фердин, него и део Самоша на негдашњем атару иланџанском.

Иланџа је старија и од Добрице; имала је земље све до Црепаје и преко Бегеја и сав данашњи фердински атар.

У Опову су се после досељења из Србије многе фамилије задржавале, па после ишле нуд Дунав. Иланџа је, веле, насељена 15 година пре него Ново Село.

Где су сад Самошки бунари, ту је била пустара иланџанска, ту су нпр. били Једини бунари — фамилије Јединих — Игњатових из Иланџе. То је држава одузела и њих населила.

Године	Крштених	Умрлих	Године	Крштених	Умрлих
1909.	124	89	1919.	95	81
1910.	136	104	1920.	101	77
1911.	123	108	1921.	116	82
1912.	119	101	1922.	117	93
1913.	125	85	1923.	117	97
	627	487		546	430

Старине. — На Гробишту је, по тврђењу најстаријих људи, било село, а налазили су тамо новце, црепове и цигле, а зна се да је било на једном месту и крстова од камена. Изоравали су и камење и комаде од крчага. Близу су три хумке и на њима су налажени такви остаци. Не зна се од кога, али је свакако од старијих Иланџана. Неки тврде да је на том месту најпре била баш Иланџа. Стари су причали да су се некад насељавали по тим хумкама због воде. На Гробишту су изорали и један читав жрвањ. Уопште, тврде да су се некад много премештали и помицали, те најзад „ударили колац“ на садашњем месту.

И код Бегеја (канал Марије Терезије) ископавали су гробове, кости и дрвене крстова.

На Ивановој греди изоравају се порцулан, гвожђе и други остаци од негдашњих салаша у којима су становници најпре живели растурени, па се село после окупило, а пређе се, због Турака, живело само тако, по салашима.

Пујина умка је раскопана и у њој су нашли „баван са беочугом“, за који су лађе прикачиване. Растурена је и хумка Редут коју су очевидно начинили људи.

О старој цркви нико не зна ништа: ни кад је зидана, ни зашто је напуштена, па на данашњем месту сазидана садашња.

У парку, на средини, на месту старе цркве Св. Николе (и садашња је Св. Николе) споменик с крстом на њему. Код ње је крст са натписом: „Никола Маноилов ... 1770“ (предак фамилије Николића, изумрлих; право му је име било Николај Манојлитис и био је један од првих насељеника у Иланџи — а друга два су били Грујићи и Станојеви).

У иланџанској црквеној Књизи за уписивање знатних догађаја овдашњег храма на стр. 187. пише:

Достопамятности збивше сја нещастиие свете наше матере цркве у време револуције дне 3. декемврија 1848. љета. Церков наша бист весма лепо украшена, темпо олтарско позлаћено, торањ бакарни покривен с различитими цифрами искићен и позлаћен, 4 звона и сат велики у торњу. Безбожни Мађари гору стављена датума и године церкву упалише, сва красота церковна изгоре и церковне утвари, 170 домова упалише, село наше похараше, немилостиво 42 човека наши сељака убише и проца многа неописана зла учинише. — У љету 1852. наново свету нашу церков возобновисмо, звона куписмо, а церковне све књиге и евангелије велико сребром оковано и позлаћено и један окрут одјејанија свјешчени — ческа на поклон од цара русијска Николаја добисмо.

Гробље у Иланџи: најстарији део гробља, који је на узвишењу усред гробља, на брегу, има повећи број великих надгробних крстова истог облика и материјала, као и они најстарији у Потпорњу — од шкриљастог камена, велики, гломазни, грубо отесани, али без икона и натписа. Остало су познати облици крстова и плоча од белог кречњака (управо, смеса од песка и цемента), као и по другим старијим гробљима. И овде су гробови сврстани у фамилијарне групе. Има и сасвим простог, неправилног шкриљачног камења на гробовима, очевидно врло давнашњег. Најстарији од тих жутих је Радована Грујића, из 1786. године.

Топоними. — Село се дели на четири фртаља, који нарочито назива немају, и на сокаке, који такође утврђеног назива немају, него се ма која кућа у сокаку помене, па се сокак означаи, на пример: Бокоров или Стајин сокак, итд.

Земљишни називи: Први песак и у њему Долина („ораћа земља“ — ораница), иде из селеушког атара, и Мошандра (ораница), на високом крају атара. Једна одаја (Које Игњатовог) поред сеоског пута и код ње Сеоски бунар, пре је био „Теочарски“, док су пасли теочи. Други песак (ораница) с десне стране пута (ту нема ничег, чист атар), затим Шевари (ораница), у њима је ледина, црквена земља, Црквена слатина, и поред Жупанијског пута један бунар, па Хајдучице (ораница) и у њима водица и две хумке и две одаје: Водица, Пујина унка, Лазарева унка и Стајин салаш (Живојинов — фамилија Живојинов — Стајин) и Грчки салаш (изумрлих Николића). Код Грчког салаша налази се тзв. Гробиште. Велике ливаде до Хајдучица (ораница). Ту Ледерова греда (ту је био и Ледеров салаш) и Пардањска греда (и ту је био њихов салаш). Мале ливаде (ораница) и нешто ледине под именом Слатине и Ваканти. Поред Малих ливада на југоистоку је други део Великих ливада: ту је један високи јаблан, Гајчанов јаблан; још Бокоров салаш и Стајин салаш (од фамилије Живојино-

вић)и поред њега повећи јарак који спроводи воду са Излаза у Терезијин канал (Бегеј). — Селиште; у њему два салаша: Прванов салаш (сад покварен) и Цинцаров салаш. Поред Бегеја једна кућа чувара долме. Селиште је било пашњак, а сад је све ораница. Подводно је, те мисле да овде није могло бити село. — Ивицом атара налази се Бегеј, тзв. Терезијин канал. Нове њиве (ораница) и даље на југоисток Рит. У Риту је Лап. Поред Рита је пашњак: Сенокос, затим Врбе (нема врба), до железничке пруге, а између ње и Жупанијског пута место Шума (била некад шума, до пре тридесетак година), а преко пута су баште, Леје, затим Виногради (и сад виногради) и у њима брег и на њему две хумке: Бокинска хумка (по фамилији) и Нићиворова хумка. Поред Винограда је Сурдук (ораница, некад били виногради).

Родови познатог порекла: *Бокарови* (3, Петковача), „дошли из Македоније”. — *Балан* — *Гајац* (1, Ђурђевдан); отац из Великог Гаја. — *Богојеви* — *Везенкови* (2, Св. Јован); Богојеви су из Мале Маргите ушли у кућу Везенкових. — *Бугарин* — „*Јеремијин*”, „*Николчин*” и „*Ташин*” (17, Св. Никола), из Старе Србије дошао Таша (Таша, Ненад, Иса и Јоца, Јоцин син Пера, Аркадије, Љубомир, Душан и Милорад); Јеремијини су од Ташиног брата од стрица. — *Буђелан* — *Бобуљеви* (1, Петковача), скоро досељеници из Гаја, („Три врсте боба посејала нана”). — *Венчански* (1, Св. Стефан), дошао из Боке, пре 35 година. — *Влајин* — *Доловачки* или *Доловци* (2, Врачеви); скоро досељени из Долова. — *Влајкови* (5, Св. Лука), дошли из Србије („од Сервије”). — *Врговић*, из села Бановаца (Срем). — *Врговић* — *Ђурчинови*, двоје, један је ушао у кућу Топалових и добио надимак „Топалов” (Св. Никола), из Срема, из села Бановаца. — *Граорови* (1, Св. Алимпије), биће да су са Чарнојевићем дошли. — *Грујићи*, дошли из Црне Горе — три брата: Радован, Момир и Грујица (сад је човек од 60 година), седмо колено од претка; причају о „харамбаши Лази”, који их је опљачкао. — *Грујићи* — „*Драгујини*” (17, Св. Стефан); о старини Грујића сведочи натпис на путу из 1766. године; дошли су из Црне Горе. — *Ђурђеви* — „*Канђини*” и „*Ђуђини*” (10, Св. арханђел Михаил); из Србије су дошла три брата, па један отишао у Неузину, а двојица овде. — *Ђурђеви* — „*Ђуђини*”; били једна од најимућнијих фамилија, а пропали због лаког живота; врло су амбициозни и даровити (имају једног професора, Богдана Ђурђевића, и једног Бошка Ђурђевића, судију у Новом Саду). — *Живкови* — „*Севдијин*” (5, Св. Алимпије); род су са Стојановима: од браће Стојана и Живка; из Србије су дошли, међу првим досељеницима. — *Журавица*, „из Влашке” (Банат). — *Журавица* — „*Шурарови*” (2, Велика Госпојина), „из Влашке”. — Породица *Игњатов*, дошла из Јабуге из околине Панчева или из околине Вршца, а искази добивени о родоначелнику нису могли одвести до једног родоначелника, већ до четири, отприлике 120—130 година уназад, као што у следећем долазе:

1. *Прока*, синови му: *Игњат* и *Лазар*; Игњатови синови: *Матеја*, *Лазар* и *Милан*; Лазаров: *Светозар*; Матејини синови: *Вељко* и *Милорад*, свештеник; Миланови: *Славко* и *Бранко*; Вељков син: *Станко*; а Милорадови: *Бошко* и *Светозар*; син Светозара Лазарева: *Владимир*.

2. *Михајло*, синови му: *Коста* и *Ника*; Костин син *Марко*, а Никин: *Коста*; Маркови синови: *Љубомир* и *Живојин*; Љубомиров *Миливој*, а Живојинови: *Никола* и *Живојин*; Костин син: *Коста* млађи, а овога опет *Димитрије* и *Душан*.

3. *Васа*, синови му: *Сава* и *Лука*; Лукини синови: *Васа* и *Светозар*; Светозарови синови: *Васа* и *Александар*; Васини синови: *Бранислав* и *Александар*.

4. *Јефта*, синови му: *Стеја* и *Паја*; Пајини синови: *Стеван*, *Милан* и *Светозар*; Стеванов син: *Сава*, а Савини: *Божидар*, *Коста* и *Вељко*; Миланов син: *Радосав*; Светозаров син *Живојин*.

— *Игњатови* — „*Јецини*” (10, Петковача); из Јабуге су им преци. — *Илијини* — „*Чудомирови*” (4, Св. Никола), старо презиме Чудомирови; ушао Илијин у кућу, једна су фамилија са Рељинима, пореклом из Сребрнице. — *Јаковљеви* — „*Стомакови*” (1, Петковача), из Фердина, дошли скоро. — *Јанкови* — *Плајирови* (3, Ђурђиц), из Србије ће бити да су дошли. — *Јованови* — *Крстини* (12, Св. Никола), једна су фамилија са Рељинима, пореклом из Сребрнице. — *Јосимови* — „*Секулини*” и „*Милијини*” и „*Угринови*” (28, Ђурђевдан), досељени из Србије, из Голобока. — *Констандинови* — „*Савичини*” (7, Св. Лука); из Старе Србије су дошла четири брата: два брата у Томашевац и тамо су од њих Констандинови, а два брата у Иланцу и они су „прамдедови” данашњег старца од 60 година. — *Крамба* (3, Св. арханђел Михаил), старцу од 70 година дошао прадеда из Фидеша (источни Банат); и у Идвору их има. — *Крачунови* — „*Фрумосуљеви*” (1, Св. арханђел Михаил), старцу од 67 година дошао прадеда из Грлишта (Грлиште је негде „у Влашкој”). — *Јеу* — „*Фуђини*” (4, Петковача), познији досељеници „из Влашке”. — *Малетин* — „*Белобрк*” (2, Петковача), доцније дошао, као пастир, из Боке. — *Маришеску* (1, Св. Никола), из Нове Молдаве, познији досељеници. — *Мемини* (2, Св. Игњатије), из Фидеша; били су Власи, па су „преведени” на земљу старије фамилије. — *Мијини* — „*Толмачеви*” (2, Св. Никола), из Старе Србије, од брата Ташиног (Таша, предак фамилије Бугарин). — *Милосављеви* — „*Витомирови*” (3, Св. Јован), из Србије. — *Милошеви* (1, Ђурђевдан), истог порекла са Јосимовима (види напред). — *Миња* — „*Крачунови*” (1, Св. арханђел Михаил); Миња је изумро, а био је досељен из Селеуша, па је Крачун ушао у кућу. — *Мишкови* — „*Мишкаћеви*” (4, Св. Тривун), због тога што је отац Мишко био ситан; биће да је дошао из Србије. — *Момиров* — „*Малоњев*” (4, Св. Никола), дошао из Србије. — *Николићи* — „*Фицкови*” (2, Ђурђиц), мајстор, познији досељеник, из Паорије. — *Огњанов* (1, Св. Стефан), отац дошао као сувачар из Канака. — *Ока* — „*Цинцарови*”, отац дошао из Клисуре. — *Павлови* — „*Зурцини*” (1, Ђурђиц), биће да су пореклом из Србије. — *Пандурови* — „*Марјашев*” (-ин) (1, Св. Никола), преци из Итебеја. — *Петрови* — „*Грујини*” (22, Св. арханђел Михаил). — *Петрови* — „*Станкови*” (2, Св. Параскева); верују да су из Србије, певали су све јуначке песме србијанске. — *Поповићи* — „*Ледерови*” (5, Петковача), из Шурјана. — *Прванови* (23, Ђурђевдан), из Србије; дошла петорица браће: двојица остала у Црепаји, а тројица у Иланцу; неки од те фамилије су отишли даље, биће у Долац, и сад су у Фердину Првачки (кажу и Прванови, као и Грубанови). — *Преда* — „*Пајанчеви*” (2, Св. Јован), дошли из Пајана, „из

Влашке" и били су Власи. — Путникови — „Лазарови" и „Попови" (20, Петковача); Ненад Путник је био свештеник у Иланци после Симеона Путника, а Ненадов син Миша је био свештеник у Опову (отишао је код таста за капелана); Мишин син је био Паја, који је био официр у аустријској војсци и нешто је био окривљен, па је прешао у Србију као млад човек (25—26 година) и био тамо официр; Путника има и у Белој Цркви и знају да су пореклом из Црне Горе и готово сви су високи, црномањаст и витки. — Радишићи — „Пупини", преци су дошли из Србије; стриц се одселио у Међулужје у Београдском округу (чуо да има Радишића по београдској околини); има их и у Елемиру. — Радованови — „Стојкови" (3, Св. Јован); прадеда је био Стојко. — Радованчев — „Секулин" (1, Ђурђић); отац дошао из Црепаје, наследио имање Секулиног тече. — Ракићи — „Пардањски" (13, Св. Стефан Дечански — Мрата); бабе Тине Ракић („Лабудова" по оцу, а по мужу Пардањска) деда је из Срема доведен; преци су из Пардања. — Рашкови — „Дочански" (2, Михољдан), биће да су из Долца. — Рељини — „Микини" (2, Св. Никола), чукундеда са три сина је дошао из Сребрнице; не знају да ли из Босне (а тврдио је отац данашњег старца да су прави Србијанци), од она три сина су: од једног Рељини, од другог Чудомирови, а од трећег Јованови — „Крстини". — Стајићи — „Гајски" (Св. арханђел Михаил), биће да су из Гаја. — Станишићи — Живићеви (1, Св. Матеј — 16. новембра), биће да су из Србије. — Станкови — „Нецини" (4, Св. Јован), истог су порекла са Станојевима. — Станојеви — „Пујини" (6, Св. Јован), из Дежана, сад у Влашкој (близу Вршца). — Стојанов — „Коларови" и „Стојанови" (5, Св. Алимпије — 26. новембра), биће да су из Србије. — Стојићеви — „Новакови" и „Лазареви" (3, Св. Јован), дошли из Србије. — Стојшини — „Петричеви" (13, Св. Никола); три брата остала у Црепаји и тамо се зову Петрови, а овамо дошла три брата; и сад се зна ово сродство; били су дошли из Јабукe. — Сувачарови — „Бројини", очух дошао доцније из Мраморка, као сувачар. — Темишварац — „Пушкаров" (3, Ђурђевдан); Пушкарови су били Јосимови, а ушао у кућу Темишварац из Алибунара. — Трњанац — „Денђанин" (1), ушао у кућу Поповића и примио њиховог свеца, дошао из Денте у кућу Поповића — „Ледерових" као пасторак, а његово је презиме Трњанац. — Царанови (3, Св. Никола), из Србије, увек су били Срби. — Чекмекови (1, Михољдан), предак из Србије, — Чобанин — „Прцуљеви" (10, Петковача), биће да су дошли са Чарнојевићима.

Родови чије порекло није утврђено: Адвигови (1, Петковача). — Аћимови — „Гаврилови" и „Сланинарови" (2, Петковача). — Бабићи — „Натурало" (4, Петковача), „натурио" се у кућу Михајлових — „Проданових", који су изумрли. — Бакурски (2, Св. Јован). — Баланови (2, Св. Стефан). — Бежунари (3, Св. арханђел Михаил), били су Власи. — Богоћеви — „Карабашеви" (3). — Богојеви — „Бирташови" (2, Св. Никола). — Богојеви — „Парасвирчеви" и „Ћаћини" (4, Петровдан). — Бокорови; једна од најбољих фамилија; две куће су се и посад одржале материјално, изузетно негују чистоту и ред и одликују се особитом углађеношћу у опхођењу; једна од најотреситијих кућа и за време Границе. — Брзакови (2, Св. арханђел Михаил), „Гајчани", један брат остао у Гају, а други се вратио у Иланцу, одакле је био отишао у Гај, те по томе Гајчани. — Голубови —

„Манојлови" и „Бирски" (7, Св. Никола), по једном који је дошао из Ђира — код Модоша — у кућу. — Грубанови (5, Св. Никола); један брат је отишао у Црепају, а један остао овде; један Грубанов је ушао у кућу Илијевића и примио надимак „Иванов" и свеца Св. Николу (види код Илијевић). — Дамјанови — „Дурдићеви" (2, Петковача). — Думитров — „Грујин" (1, Св. арханђел Михаил). — Живков — „Бајини" (4, Петковача). — Живкови — „Крамбини" (1, Ђурђевдан). — Живкови — „Пушини" (1, Св. арханђел Михаил). — Живојинови — „Стајин" (10, Св. Трифун). — Ивкови — Лукини (1, Св. Стефан). — Илијевићи — „Иванови" (2, Св. Никола), из Црепаје, од тамошњих Грубанових; један скоро дошао у кућу Илијевића. — Јанкови — „Гагини" (1, Св. Јован); са Пујинима су се држали као фамилија и једног су порекла јамачно. — Јованови — „Бокински" (1, Св. Стефан), били су Власи. — Јованови — „Ерићеви" (1, Ђурђевдан). — Јованови — „Мађарев" (6, Св. Мрата). — Јованови — „Мишини" (1, Св. Лука). — Јованови — „Цицуркини" (4, Ђурђевдан). — Јовичини — „Сечански" (1, Св. Никола). — Јонини (Ђурђић); један њихов предак је био род или брат са Ташом, претком фамилије Бугара, а славе Ђурђић по кући у коју су ушли и имају презиме Јонини. — Клајић — „Аксентијини" (3, Св. Алимпије), новији досељеници. — Крачунови — „Патријарови" (2, Петковача). — Кузманов — „Мразови" (3, Петковача), новији досељеници. — Максимови — „Грошићарови" (2, Св. Јован). — Маленови — „Батканови" (3, Св. Јован Златоуст). — Маркови — „Игњаћеви" (4, Св. Никола). — Мијучини — „Журжулови" (2, Св. Стефан). — Миклевић — „Фрајкорови" (4, Св. арханђел Михаил). — Миланови — „Ристини" (2, Св. Лука). — Мишини, Проданови и Ристини, много су се „пазили" као фамилија, те ће бити једног порекла. — Милосављеви — „Витомирови", „Боровљеви" и „Грошићареви" (3, Св. Јован). — Милосављеви — „Обрадови" (5, Св. Никола). — Миргићеви (1, Св. арханђел Михаил), били су Власи. — Николићи — „Ђанини" (3, Св. Никола). — Николићи — „Патањини" (2, Ђурђевдан). — Николићи — „Пожарови" (1, Ђурђевдан). — Новакови — „Баталини" (9, Петковача). — Пајић (2, Св. Јован). — Панин — „Шурјански" (1, Св. Никола). — Петров — „Вујини" (3, Митровдан). — Петрови — „Дикини" (2, Ђурђић). — Пиварски — „Војинови" (5, Св. Стефан). — Попови — „Нићиворови" (3, Св. Јован). — Радонић — „Ечански" (2, Св. Никола). — Радосављев — „Пипини" (4, Св. арханђел Михаил). — Ранимирови — „Николини", „Чичмак" (3, Св. Никола). — Ранисав — „Краљићеви" (4, Петковача); били су Власи. — Русулови — „Урсуљеви" (2, Петковача), неки се одселили у Србију. — Смиљкићи — „Лабударови" (1, Ђурђевдан), један је назарен. — Станисављеви — „Чарапини" (4, Св. Јован). — Станков — „Данини" (3, Св. Никола). — Стојакови — „Будимкини" (4, Ђурђевдан). — Стојакови — „Ђуканови" и „Антини" (8, Св. Никола). — Стојимирови — „Миладинови" (2, Св. Никола). — Субин — „Драгашев" (2, Ђурђевдан). — Томини — „Живкови" (Св. Никола); зову се Живкови по Живку епитрофу забележеном на плочи на цркви. — Томини — „Кечини" (Св. Никола); Томин је ушао у кућу Кечиних, старе фамилије. — Томини — „Костичини" (7, Св. Никола). — Сви су Томини једног порекла. — Трифунови — „Стојанови" (1, Св. Никола). — Чавини — „Трокини" (3, Ђурђић).

Изумрли родови: *Андрашеви* — *Чокојеви* (Петковача). — *Јованови* — *„Прободачеви“*, (има у Панчеву школски надзорник). — *Марков* — *„Весини“* (Св. Никола). — *Миња* — *„Крачунови“* (1, Св. арханђел Михаил); Миња је изумро, а био је досељен из Селеуша, па је ушао Крачун у кућу. — *Николићи* — *„Грчки“* (Св. Атанасије; Кирил и Максим — 27. јануара); из Грчке су били или из Македоније. — *Петрови* — *„Геђини“* (Велика Госпојина); дошли су доцније, као слуге. — *Попов* — *„Прекушанови“* (1, Св. арханђел Михаил), дошли из Самоша. — *Ружајин* — *„Козин“*. — *Стојанови* — *„Бугарски“*; неки отишли у Србију. — *Црњански*, поп Ненад Путник је довео богослова Миту Црњанског из Итебеја као свог зета и капелана у Иланцу; Митини синови су били Тома и Јоца, Тома је отишао у Темишвар, а Јоца изумро; Тома је отац Милошу Црњанском, професору у Београду.

Цигани: *Живкови* — *„Вршкаррови“* (2, Велика Госпојина). — *Маркови* — *„Циганин“* (2, Петковача), узимају се само међу собом, јер се Срби не жене њиховим девојкама.

ЈАБЛАНКА

Предања о насељу. — По причању старих људи, најпре се био настанио један Србин код једне јабуке дивље, па и други Срби „испрека“ и отуд име селу; после су долазили и Румуни. Прича се да је од фамилије Рабјаци био тај први досељеник. По једнима, тај први насељеник се био настанио где је сад кућа Мите Станкова (друга кућа од српске цркве).

Прва црква им је била код старог гробља, до села, идући к Вршцу, а тамо је било и прво гробље сеоско. Та црква је била од дебелих дасака и под шиндром и славила Митровдан, као и садашња српска црква, која је зидана после деобе са Румунима. Стара црква је порушена око 1863. године, па је зидана заједничка српска и румунска црква, која је после припала Румунима. И гробље, које је било више цркве, напуштено је пре двадесет пет година. На месту олтара старе цркве подигли су камени крст, који и сад стоји, без натписа.

Село се раније пружало и ниже садашњег села, крај Потока (који је долазио с Куштричког врха) у правцу ка Месићу, али услед његових поплава се изместио тај део села навише око садашњег средишта сеоског. У страни од тих кућа су били стара црква и гробље старије. „Старо гробље“ је такође било и „иза села“, кад се иде у Вршац, о којем се сад ништа не зна нити има икаквих трагова. Вероватно да је то било прво сеоско гробље. По некима, на крају села је било и „мађарско гробље“, где сада нема ништа и не зна се о њему ништа.

У селу је „Велики сокак“ главни сокак (где су обе цркве и општина), први на крају села је Шени сокак, други ка Месићу је Барбуљешће, трећи до њега је Жаркоњи, а четврти Зелени сокак на крају села, па према њему баште и гувна — зеленило, а с друге стране попречни сокак зову Бођик.

Топоними. — Североисточно од села је Крак (оранице, ливаде и виногради); Велика долина (доља са потоком ниже села; ливаде); Будина бара (оранице, била бара); Камариште (ораница); Попов поток (оранице, ту је поповска сесија); Ливаде (оранице и ливаде); Пекаров брег (све виногради); Црно поље (оранице); Месићки брег (ораница, према манастирском атару); Црквени брег (где је била стара црква, више напред; оранице и виногради); Цигански брег (оранице, виногради, био цигански шор, сад није, али су у селу и сад румунски Цигани; Бугарски брег (виногради, оранице); Мајур (виногради); Широки шиб (виногради, оранице). Ни овде, као ни у Месићу, не знају ништа о каквом топографском називу Рогатице.

Стари родови у селу (према подацима из *Домовног протокола* 1848. године): *Барбуловић* (4, Велика Госпојина). — *Васини* — *Лазе* — *Немчови* (1, Св. Никола). — *Вишацки* (1, Св. арханђел Михаил), чукундеда дошао из Великог Средишта. — *Гојков* (3, Св. арханђел Михаил). — *Димитријевић* — *Ђокани* (2, Ђурђиц). — *Иванови* — *Бекуљеви* (4, Митровдан). — *Илијини* (3, Ђурђиц). — *Лазини* — *Ђирилови* (3, Св. Никола). — *Мијајловићи* — *Митрови* (5, Св. Никола). — *Миланов* — *Бушини* (2, Св. Никола). — *Несторови* (1, Св. Јован). — *Николић* (3, Св. Никола). — *Павлови* — *Буљини* (2, Митровдан). — *Поповић* (Св. арханђел Михаил). — *Поповићи* — *Пајини* (4, Св. Лука), дошли „испрека“. — *Рабјаци* (6, Св. Никола, једног је кућевна слава Св. Никола); у једну кућу Рабјака отац деда Максе дошао из Куштиља, а презивао се Чарнојевић; има их и сад тамо порумуњених, а знају да су из Црне Горе у време ратова с Турцима добегли; славе и овде и у Куштиљу Св. Јована. — *Станкови* (Петковача), изумрли, ушли у кућу Рабјаци. — *Стојадинови* (1, Велика Госпојина). — *Шурђан* (2, Св. Јован и Велика Госпојина).

Из *Летописа општине Јабланка*: „Прича се да су многи куштиљски становници из страха од Турака пребегли у Јабланку (Јабуку) и у њој се настанили. — Казивање да су некад овде живели Мађари и отуд „Мађарско гробље“. — У околини овог села је живео чувени разбојник Адам Њамц, који је после обешен у Вршцу. — У атару се не налазе никакви предмети из старине“.

ЈАРКОВАЦ

Предања о насељу. — У време турске владе, пре Чарнојевића, живели су овде Срби. По једном казивању, неки деда Јерко је погинуо приликом турског напада и по њему је место добило име Јарковац (Јерковац). Пошто су убили пашу, Јеркови најближи рођаци побегли су одавде и променили славу од Ђурђевдана на Ђурђиц. Избегли су, веле, само они који су приликом тога окршаја с Турцима убили пашу, а други су и даље остали у Јарковцу (по предањима која је чуо г. Бота, то је могло бити пре 280—300 година). По другом казивању, место је добило име по некој баби Јерки, која је ту умрла.

Деда Стеван Ђукић слушао је да је неки Ђосић „ударио колац” кад се оснивао Јарковац. Најпре су они који су били с њим хтели да оснују село у Песковачким виногради, али тај Ђосић, који је био њихов првак, није пристао, него је тражио да се населе „нуз воду” и тако су се населили поред Брзаве (биће да је ово за Сефкеринце?).

Пола села зову Јерковчани или Каљужани, а пола Сефкеринци (по досељеницима из Сефкерина). Прича се о Сефкеринцима како је неки од њих знао да су нашли пет бунара и населили се близу њих. Најпре су били само Срби, а од пре 70 година долазили су и Немци, али поглавито пре двадесетак година, из Хајфелда* и Францфелда** — свега их је на 300 душа.

Тврде да су оба сеоска дела насељена у исто време, али ће бити да су Јерковчани старији. Јамачно су били најпре два засебна села, па су после, приликом сашоривања, састављена уједно и добила опште име Јарковац. (У Јарковцу има „јаркова” од Турака.)

Према *Домовнику у Јарковцу за 1801—1814. годину*, који је најстарији, године 1801. било је у селу свега 165 кућа (тада је била само та једна парохија, са свега једним домовником) или породица (већином повећих задруга са по 12—30 душа; Небригићи 37 душа, Драгишићи 50, итд.).

Ђукићи — Грујини: прадеда старца од 75 година дошао из Паорије овамо и био пастир, па добио земљу. Отприлике у то време су садашњи Црепајци живели по атару јарковачком у земуницама, док нису отишли у Црепају. Нудили су им, веле, да остану у Јарковцу и да се ту населе, али они нису хтели, него су причекали док су добили земљу на другом месту, па отишли одавде.

У *Шематизму Српске православне епархије вршачке за годину 1898.* пише:

Ово је место по предању још у првој половини XVIII века насељено из Сефкерина, односно из Торонтал-Сечања, где данас нема ниједне српске душе.

... предање о постанку места Јарковца. У почетку XVIII века испроси неки јунак Јерко — Јарко Маргиту девојку. Пошто тада Турци владаху, требао им је свадбарину платити. Ну он то не хтедне, већ крвечи се са својом пратњом против Турака, победи их и сретно дође са сватовима до данашњег Јарковца. Али ту их Турци изнебуха нападно и убију младожењу Јерка. Родитељи и остала родбина остану на том месту кукајући за својим сином и јунаком, па подигну до 30 земуница и настане се. Тако се почне место насељавати, којем из милоште дадоше име погинулог јунака Јерка — Јарка, Јерковац — Јарковац.¹¹

Старине. — На Унци у трећој флури нађена је лубања човека. Била је у Великом сокаку хумка, која је растурена и налажене су у њој „цаце”

* Данас Нови Козарци.

** Данас Качарево.

¹¹ Д. Јанковић, *Шематизам Српске православне епархије вршачке за годину 1898.* Вршац 1899, 133, 135 (прим. Ј. Ердељановића).

(делови разбијених глинених посуда) и разне друге ствари. И у Лудошкој умци се налазе остаци старијег становништва.

Мала црква (стара) слави Петровдан и понекад се у њој служи. По-прављена је, па је сад у добром стању.

Село се почело подизати оданде где је стара црква, и тамо је најпре било. Не зна се, кад је та црквица грађена.

Старо гробље било је на поменутом месту, где је и сад онај крст на имању Драгишића, па је врло давно пренето на данашње место. Зна се да су крстовете преносили са тога старог на садашње, ново гробље.

Михајловића костурница, један крст са натписом: „Ангелија супруга Мих. Михајловића 1806. године”; на осталима имена „две гране породице Михајловића”. — Сад је последњи потомак Михајловића у Бечкерку, Душан.

Топоними. — Делови села су: Каљужани — источна и Сефкеринци — западна страна, а сокаци су: Бегејски, Велики, Трећи, Четврти и Гробљански.

Земље су: Прва флура: Преко баре. Бара је дели од друма, а близу друма је Водица (и сад Водица). Друга флура: Преко друма. Ту има Раскопана унка (заиста, због пута раскопана врло давно, те се не зна да ли је шта нађено). Уз Мали пут (добрички) има споменик шездесеторици Сремаца погинулих кад се капетан Путник са Србима овде пробио кроз Мађаре. Трећа флура: Песковачки виногради. Ту има Витомиров бунар (по данашњој фамилији Витомирови). Ту је и Унка. Четврта флура: Ливада. Ту има Машин бунар (по учитељу Маши, који га је правео). Пета флура: Песак, равница.

Изази: (Пашњаци) Лудош и Лудошка умка. Ту су оних пет бунара: три за белу марву, један за краве, један за коње (још су их нашли Сава Стојишић и остали Сефкеринци кад су се насељавали).

Лудошка бара, поред шума; Ледина Биљед (има и много ораница, винограда, и баште); Слатина (ледина и шума, виногради и баште). Поред села тече Брзава, канал који се код Маргите саставља од два канала.

Наведена имена Лудош и Биљед сведоче да је и досељени Јерко са својима затекао неке старије српске становнике, Каљужане.

Родови познатог порекла (према подацима из домовника из прве половине XIX века): *Андрејевићи* (1, Ђурђевдан), из Модоша отац. — *Барићи* (6, Св. Лазар), из Сефкерина. — *Бачвански* — *Ченејски* (1, верни), деда из Ченеја. — *Борић* (1, Св. арханђел Михаил), из Шенђурђа. — *Босиокови* — *Лонгулови* (2, Св. арханђел Михаил), из Сефкерина. — *Ваљан* — *Стојилови* (3, Св. Никола), отац дошао из Црепаје. — *Васићи* — *Фицкови* (3, Св. Стефан), из Сечња; као „шнајдер”, дошао деда стрица од 80 година и купио земљу; оца му убили у Мађарској буну; један из фамилије је био витак, по томе „Фицкови”. — *Векечки* — *Милетини* (9, Св. Никола), из Мађарске. — *Вечански* — *Цвејини* (3, Св. Никола), деда дошао из Боке. — *Витомирови* (5, Св. Никола), из Сефкерина. — *Вукоњански* — *Бокинчеви* (5, Св. Никола), из Сефкерина. — *Глувакови* — *Рибини* (6, Св. Никола), из Сефкерина. — *Девинићи* (13, Св. Алимпије), из Сефкерина. — *Драгишићи* — *Витомирови* (9, Св. Никола), Драгишић ушао у кућу Витомирових, из

Сефкерица. — *Ђурићи* — *Грујини* (5, Св. Стефан); прадеда старца од 75 година дошао овамо из Паорије и био пастир, па добио земљу; у Бечкереку има такође Ђукића — Грујиних који славе Св. Стефана. — *Ђурђеви* — *Курла* -ови (1), из Самоша, дошли скоро; један је само Ђурђев и слави Ђурђевдан. — *Ђурићини* — *Нинкови* (4, Ђурђевдан), из Сефкерица. — *Ердељан* — *Букурови* (2, Св. арханђел Михаил), из Ердеља; један исељен у Шурјан. — *Ерић* (1, Св. Јован), из Сефкерица. — *Жебељани* (9, Св. арханђел Михаил), биће из Жебеља (близу Чакова). — *Кендерешки* (2, Ђурђевдан), из Сефкерица. — *Кнежевићи* (9, Св. Стефан), из Сефкерица. — *Којићи* (8, Св. Алимпије), из Сефкерица; са целом групом српских породица због поплаве дошли, а овде је било земље коју су добили бесплатно; прадеда данашњег старца од 80 година дошао је, дакле, тада са свима осталима из Сефкерица. — *Лазарови* — *Ђакови* (5, Ђурђић), из Сефкерица. — *Либра* — *Влах* (1, не слави), дошао из Сарђије (иза Неузине). — *Мартинови* (4, Велика Госпојина), из Сефкерица. — *Милини* — *Поп-Јованови* (4, Св. Илија), из Сефкерица. — *Михајлови* — *Стојилов* (5, Св. Лазар), из Сефкерица; била су дошла два брата: старији Михајло и млађи Стојило; по Михајлу су прозвати Михајлови, а како је он раније умро, а остао Стојило, добили су после по њему и назив „Стојилови”. *Михајлови*: Михаило и Стојило (у протоколу Стојан); њихови су потомци од Стојана (по *Домовнику из 1801*, рођеног 1755. године): 1. Деда Паја, син му Непа, изумрли. 2. Брат му Макса има синове: Тоша, Марко, Тадеја, Мида. Тошина три сина отишла су код ујне у Кришанову кућу, али су изумрли. Марко: има унука — Милана. Тадеја: три унука — Милорада, Вету и Милоша (сваки за себе). Мида: сина Стевана, унука Живу и праунука Љубу. 3. Брат му, мој деда — Јова. Још се зна да је у старој кући Михајлових био неки Цига, ћурчија, који је умро, и Манојло, који се био оделио и чији је син изумро (а сад му је пасторково потомство — Ваљанови — у кући). — *Мишковићи* (5, Св. Јован), из Сефкерица. — *Мутавцини* (2, Св. Никола, 1, Св. Јован), из Сефкерица. — *Небригићи* (20, Ђурђић), из Сефкерица; преци дошли из Вишњице код Београда; има Небригића у Црепаји и у Тителу. — *Николић* (1, Св. Никола), ковач, из Неузине, дошао скоро. — *Папић* (7, Св. Стефан), из Сефкерица. — *Петровић* (1, Митровдан), из Бечкереча, дошао пре око 50 година. — *Попови* — *Николајеви* (3, Ваведење), из Сефкерица. — *Попови* — *Шнајдерови* (4, Ђурђић), из Сефкерица. — *Пријић* (4, Св. Никола), из Сефкерица. — *Прокини* (3, Св. Јован; „верни”), из Сефкерица. — *Радованови* — *Јошини* (4, Ђурђић), из Сефкерица. — *Радосавци* (13, Св. Никола), из Сефкерица. — *Сечанац* — *Шакара* (1, Св. Никола), биће из „Сечана”. — *Смедеревци* — *Видини* (4, Петковача), дошли из Смедерева. — *Срданов* — *Јерков* (1, Ђурђевдан), из Итебеја дошао је Срданов у кућу старих Јеркових, који су изумрли. (Ови су Јеркови, без сумње, били потомци онога старца Јерка о коме говори предање.) — *Станкови* — *Радосавци* (4, Св. Никола), дошли у кућу Радосавца, из Сефкерица. — *Стефанови* — *Кертински* (5, Ђурђевдан), из Сефкерица; дошао отац старца од 70 година. — *Стојанови* — *Бранкови* (2, Св. Никола), из Сефкерица. — *Стојанчуљ* — *Шенђурачки* (1, „верни”), из Сентђурђа, дошли одскога. — *Стојшини* (6, Ђурђевдан), из Сефкерица. — *Стојшићи* — *Берберски* (3, Ђурђић), дошли поодавно, од Модоша; предак им био пастир. — *Тодоров* — *Бирдан* (1, Св.

Алимпије), из Боке, дошао позније. — *Цегра* (5, Св. Никола), из Сефкерица. — *Шчопуљ* — *Костинови* (5, Св. арханђел Михаил), из Сефкерица.

Родови чије порекло није утврђено: *Бандуљеви* (7, Св. Стефан). — *Бордош* (1, Св. Никола). — *Бошкови* — *Свирчеви* (1, Св. Никола). — *Бугарин* — *Бордош* (2, Петковача); Бордош је ушао у кућу. — *Војинови* — *Жућини* (1, Св. Јован). — *Голубови* — *Дермеђини* (4, Св. Никола), Власи. — *Дукуљеви* — *Несторови* (1, Св. Јован), Власи. — *Ђурићи* (5, Ђурђевдан). — *Жебељан* — *Пауц* (2, Св. арханђел Михаил). — *Идворци* (2, Мученици), „Каљужани”. — *Исаков* — *Пљешуљ* (1, Св. Никола). — *Јованови* — *Чибурицијини* (6, Ђурђевдан), влашког порекла. — *Јуришићи* — *Данилови* (2, Ђурђић). — *Каначки* — *Зечеви* (1, Св. Никола). — *Кацијан* — *Јаникови* (4, Св. Никола), дошли позније; Кацијан је био Словак, сувачар. — *Кришан* (3, Св. Никола), Власи. — *Курдуљеви* (7, Св. арханђел Михаил), Власи. *Лазић* — *Смукови* (1, Св. Никола). — *Лупулови* — *Курјачки* (3, Велика Госпојина), Каљужанци. — *Максимови* — *Радивојеви* (2, Св. Јован). — *Мандић* (1, Петковача). — *Марковић* — *Гаврилови* (7, Св. арханђел Михаил). — *Марковић* — *Поп-Ђурђеви* (2, Св. арханђел Михаил), Каљужани — то је у Каљужанима, делу Јарковца. — *Мартинови* — *Вујичини* (6, Врачеви), Каљужани. — *Мартинови* — *Вујичинов* (5, Св. Лука). — *Мијајлови* — *Радосавац* (3, Св. Никола); Мијајлов ушао у кућу Радосавца. — *Недељкови* — *Бошкови* (2, Ђурђевдан). — *Пејићи* — *Матејини* (3, Митровдан). — *Петрови* — *Лапићеви* (3, Св. Јован). — *Петрови* — *Петручеви* (4, Петковача). — *Пиварски* (4, Св. арханђел Михаил). — *Попови* — *Ваљанови* (3, Св. арханђел Михаил). — *Рајин* — *Пантићеви* (2, Св. Никола). — *Рашковић* — *Вртјачки* (2, Св. арханђел Михаил). — *Савуљев* — *Говедарски* (1, Св. арханђел Михаил). — *Соколови* (1, Велика Госпојина). — *Страинов* — *Пружарови* (2, Ђурђевдан). — *Сувачаров* (1, Св. Никола), добили земљу од „инципира”. — *Томићи* — *Несторови* (5, Часне вериге — око Три јерарха). — *Трифун* — *Лупулови* (2, Велика Госпојина); један у Америци. — *Туркуљеви* (4, Св. арханђел Михаил), Власи. — *Царан* — *Кудићеви* (4, Св. Јован), Власи. — *Царел* (2, Св. Никола), Власи. — *Црња* -ини — *Дума* -ини (2, Св. арханђел Михаил). — *Француски* (2, Св. Никола), — веле: из Француске. — *Фусијан* — *Векецки* (1, Св. Никола); Фусијан ушао у кућу Векецких, Власи. — *Шарђан* — *Вујин* (2, Св. Никола, један је „веран”). — *Шајберови* (4, Св. Никола), из Паорије; по деди „шајберу” (који се добро „кеглао”). — *Шемић* (1, Св. Василије). — *Шемић* — *Барађански* (1), биће да је ушао у кућу Шемића. — *Шепецан* (3, Св. Никола), Власи.

Изумрли родови: *Белов*. — *Бешлија* — *Бугаринови* (Петковача), из Сефкерица. — *Бугарски* — *Бубеско* (Петковача), из Сефкерица. — *Буза* — *Васиљев*. — *Васиљеви*. — *Воларови*. — *Давидови*. — *Думанов*. — *Ерковић*. — *Ерски*. — *Живанови*. — *Живанчеви* (Св. Тома); један од Живанчевих отишао у Америку. — *Јаношеви*. — *Јања* или *Јањани*. — *Кеверишан*. — *Комненови*. — *Крња* — *Курјачки*. — *Кузманови*. — *Лауш*. — *Левајићи*. — *Маркови*. — *Милованов*. — *Миљкови*. — *Мојсеско*. — *Андрејевићи*. — *Николић*. — *Павлов*. — *Петков*. — *Поморишки*, -ришац. — *Рајићи*. — *Србу*. — *Станисављеви*, сад их нема. — *Станојеви* — *Пршини*, из Сефке-

рина. — Стојкови. — Црвени. — Цуцуљ. — Филипови. — Чонкић. — Шурјански, из Сефкерина, ушао зет Марковић у кућу.

Исељени родови: Белић (1, Св. Никола); један отишао у Америку. — Димитрови; отишли у Америку. — Куручки (2); оба у Америци; дошао из Бечкерека у кућу Живанових — Стојићевих. — Мијучин (Св. Никола); одселио се. — Михајловићи (Петровдан); један од Михајловића отишао у Бечкерек (Душан), један у Кикинду (Миша), а два у Панчево (били су „Грци“, трговци), од старине су ту, „из Грчке“ су, веле, Цинцари. — Ола, одселио се у Добрицу. — Други Станојеви одселили су се у Србију, а има један и у Малој Маргити. — Ћосић, одселио се у Србију, у Београд.

Цигани: Мишкови (4, Петровдан); домаћи Цигани; Срби се са њима жене; дошли вероватно из Сефкерина; добили земљу од „инцилира“ („од бабалука старинство“).

ЈАСЕНОВО

Предања о насељу. — Старо Јасеново се протезало у једном „шору“ улица све до суботичког атара. Део села од пруге до суботичког атара се звао Мало Јасеново, а остали само Јасеново. У том крају је било много јасеновог дрвећа, па је село по томе добило име Јасеново. Још старци су запамтили јасеново дрвеће.

По причању старих, доселили су се са патријархом Чарнојевићем (прво је досељено 15 фамилија). У почетку су становали у земуницама и тражили место које ће бити најбоље, те га изабрали до садашњег Великог пута, на месту некадашње цркве, где је и сад крст. Преко садашњег црквеног плаца ишао је пут, па су га после извели око тог плаца. Касније су градили другу, већу цркву, у коју је могло стати до 60 душа.

По предању, било је дошло 12 фамилија из Србије. Од тих 12 фамилија су живе само четири: Мирковић, Милошевић, Николић и Петровић, а биће и Радивојев. Остале — Белић, Креданов, Станисављев — одавно су изумрле.

За усева изабрали су више земљиште, које није било плављено, а винограде су садили на брегу, које су услед неких штеточина, по наређењу власти, морали напустити и преместити.

У време 1848. није горело ни село, нити је оштећена црква; иначе су и они били избегли на разне стране: у Дупљајски град, у Думачу (гребеначки атар, шума).

Старине. — Прва црква је била од истесаних брвана, а друга од тврда материјала: цигле и камења; и прва и друга су биле под шиндром. Обе су славиле св. Димитрија, као и садашња.

Црква је похарана 1848. и поново 1879. године, од сељака који су изнели и спалили књиге у порти. Тада су пропале вероватно и књиге са записима, о којима се тврди да их је било и на основу којих се знају подаци о трајању прве и друге цркве (73 + 186 година). А доста је књига и

утвари из старих цркава јасеновачких дато као поклон другим, сиромашнијим црквама (нпр. оној у Орешцу).

Пред данашњом црквом Св. Димитрија се и сад добро познаје место раније цркве. Око њега је неколико крстова истих облика као и они стари у неким другим селима. На једном крсту је година 1759 (од старе фамилије Милошевић), а на другом 1780 (предак данашњих Марковића). Ова црква је служила све до 1911. године (она је 186 година служила, а пре ње је била још старија црква од плота, која је служила 73 године пре ње, а саграђена је по доласку њихових предака из Србије), кад су је порушили и подигли садашњу, на чијем торњу је спреда и записано крупним позлаћеним цифрама: 1912. година. Село је било више цркве и све доле до преко железничке пруге. Та друга црква је била подигнута на темељу раније турске цамије и налазили су и гробове турске у њој (полумесец и крстове на камењу). Биле су остале добро очуване рушевине од турске цамије, па су их употребили за подизање цркве. Код цркве су сахрањивали попове, официре и сенаторе.

Гробље целог села је било најпре код цркве до у доба Марије Терезије, па је премештено на садашње старо гробље, поред села, а у време револуције војне власти преместиле су га даље од села, на данашње Ново гробље, које је народ одмах по револуцији напустио и вратио се на гробље поред села, а пре 39 година наставило се на друго, па 1908. године на треће, данашње.

На старом гробљу има много крстова старинског облика из друге половине XVIII века са натписима: Пантелија Станисављев 1763; Лазар Стоишић 1759; Живана 1762; Френац 1769 (има и сад Гинбоша, а једни су се од њих и звали Френчеви); Теофан Михаиловић 1768 (и сад има Мијаиловић).

Топоними. — Село се дели на: Горњи крај, више цркве и општине, и Доњи крај, ниже општине (Горњаци и Доњаци) ка Дупљаји. У Горњем крају су: Велики сокак и Крајњи сокак, а у Доњем крају: Велики, Средњи, Крајњи сокак и Надевак (од „надевен“ назван најновији).

Земље: према Дупљаји Зелени брег (ораница), до Преко пута па уз Зелени брег је Маркетин бунар (по једном Маркешу од Марковића; ораница; био је ту некад бунар, кад је била „попаша“); ту је Велика умка, на граници према Дупљаји и Врачев-Гају, дели три атара; Детињи гроб (ораница, раније била попаша); Под крушком (ораница, била велика крушка и попаша); између Детињег гроба и Под крушком је Локва (ораница; ту је и једна „доља“, где је стајала вода); Нова ледина (била шума и звала се Шума; тамо су „одаје“ паше за стоку; издељено је 1866. године; шума искрчена и сад су оранице); Стара ледина (назив стари је Шума, издељена је на мушке главе — војнике, пре 20—30 година; такође је искрчена и сад су оранице); Дољача (ту има доља и један извор; сад су виногради и баште); Бурака (виногради); Широка бара (има и сад бара; 14 ланаца су општинске земље, а околи оранице); Под баром (оранице); Горње ливаде („сенокос“, оранице и шума); Острво (између Караша и баре, која дели од орешачког атара; оранице, сенокос и шума); Преко Караша (сенокос, оранице и шуме); Баште под гробље (баште до гробља); Горња рудина (баште

и општински пашњак); Доње рудине (општински пашњак и баште), у којима се цео пашњак зове Рудине, а баште, до села, Под рудине; између два крака Карашева, идући Дупљаји, има острво Преко јаруге (баште и општински сенокос).

Родови познатог порекла (према најстаријем домовнику): *Басарабини* — *Винкини* (4, Велика Госпојина). — *Јовањеви* (1, Велика Госпојина). — *Стрињеви* (3, Петковача). — *Томини* (3, Велика Госпојина). — *Увалини* (4, Св. арханђел Михаил); свеца су примали према томе како су у коју кућу улазили; одавно су досељени „из Бесарабије”; деда Пера, од 80 година, четврто је колено од досељења. — *Врговић* (3, Св. Никола), из Вршца, ушао у кућу код Мијуче, сад их нема. — *Гава -ини* (4, Петковача), одавно досељени из Влашке. — *Грујић* — *Беутурини* (1, Св. Никола); Беутурини ушли у кућу Грујића, деда им дошао из Соколара. — *Гуцуљ* — *Копиланови* (5, Петковача), ушли у кућу код Деспотових; пре 60–70 година деда дошао из Влашке, из Иладије; и сад говоре влашки у кући. — *Драганови* — *Фокаљецави* и — *Никшини* (7, Св. Никола), из Влашке. — *Дрика* (1, Св. Стефан), досељени из Влашке. — *Бурин* — *Палкови* (1, Петковача), дедови одавно дошли из Влашке. — *Живанов* — *Ђурићин* (1, Петковача), отац дошао из Крушчице. — *Искруљев* — *Гољини* (2, Св. арханђел Михаил), дошли из влашких планина. — *Јанкулов* — *Дулфини* (3, Св. арханђел Михаил), из Влашке. — *Јанкулов* — *Фусуљеви* (3, Петковача), деда дошао из Влашке (из Иладије). — *Јованеско* — *Лампов* (1, Св. арханђел Михаил), отац, чобанин, и стриц, Власи, дошли из Шукића, код Ораовице. — *Јовановић* — *Шнајдерови* (1, Ђурђиц), из Србије су, али не знају одакле. — *Кручичани* — *Трговчеви* (2, Ђурђевдан) из Врачев-Гаја, дошли пре 60–70 година. — *Курин* — *Шкобаљеви* (2, Св. арханђел Михаил), дошли из Влашке. — *Лепадат* (1, Петковача), из влашких села на истоку, дошли пре 70 година. — *Марила* (1, Св. Никола), од новијих досељеника из Влашке (из Иладије). — *Марићеви* (5, Св. Јован), досељени из Србије. — *Марковић* — *Несторови* (5, Св. Никола), од првих 12 фамилија; Нестор и Марко, два брата из Србије; има њихових одсељеника у Ђуприји, у Србији. У читуљи поред Марковића записао је учитељ Лазар Марковић да је он, пензионисан 1861. године, први од српских учитеља Српско-банатске регименте који је примао пензију (дотле нису добивали). А на његовом надгробном споменику стоји да је учитељевао 45 година, од тога само једну годину у Алмашу, а све остале овде. — *Медини* — *Одолоњеви* (3, Св. Никола), деда досељен из Србије; један је у Београду. — *Милошевић* — *Милкићеви* (1, Св. Никола), од првих 12 фамилија; интересантно је да од живих фамилија 4 славе Св. Николу; има их одсељених у јужну Србију. — *Михајловић* — *Вокини* (1, Св. Јован), од старих, правих Михајловића, и спадају у првих 12 фамилија. — *Михајловић* — *Петровићеви* (4, Св. Јован). — *Недељковић* — *Плајазови* (2, Св. Никола); деда им „држао мало дућана”, од старијих су, досељени из Вршца, као трговци и бирташи. — *Нешков* (1, Св. Никола), дошао у кућу Увалиних из Парте, примио презиме као надимак и славу кућевну. — *Николићи* (1, Св. Никола), од првих 12 фамилија. — *Пасуљ* — *Фируљеви* (3, Ђурђиц), пре 100 година досељени из Влашке. — *Пауљеви* — *Танавеља* (2, Св. арханђел Михаил), из Јартова. — *Перчинов* — *Кајганини* (2, Св. Никола); деда дошао из Војводинаца, а у Војводинце дошли „испрека”, „од Драгодан-планине” и стари им се прези-

вали Драгоданови, па су овде ушли у кућу Перчинових и примили њихово презиме и њихову славу. — *Петровић* — *Фрцкови* (2, Св. арханђел Михаил), од првих 12 фамилија. — *Петруц* — *Опинђишеви* (3, Петковача), деда досељен из Влашке. — *Првулови* — *Кулашеви* (1, Св. Никола), досељени из Петриловине. — *Радоев* (6, Ђурђиц), од првих 12 фамилија. — *Ромелић* — *Кенелови* (6, Св. Јован), досељени из Влашке. — *Свирац* — *Површок* (1, Св. Никола), деда дошао из влашких планина. — *Станисављев* — *Авратови* (1, Св. арханђел Михаил), причају да су дошли одавно из Хрватске, а ушли у кућу Станисављевих и примили њихово презиме. — *Станисављеви* (Ђурђиц), прави су изумрли, а били су једна од првих 12 фамилија; славу су примили и призећени Шуређеви. — *Станисављев* — *Шуређеви* (5, Ђурђиц), по призећеним Шуређевима, из Србије. — *Станисављеви*; кад су прешли из Србије, један брат се населио у Панчеву, један у Вршцу и два у Јасенову. — *Таранцин* (-ца, -чеви) — *Чикоњеви* и — *Петрушеви* (2, Св. Никола), преци дошли из Црне Горе. — *Трокини* (1, Ђурђиц), дошли из влашких планина. — *Цоља -ини* (2, Св. Никола), одавно досељени из Влашке. — *Ћосић* (1, Св. Никола), дошао из Парте.

Родови чије порекло није утврђено: *Богданов* — *Бушилови* (3, Митровдан), звали се Лепавићеви, од овдашњих фамилија, па су ушли у кућу Богданових, који су изумрли, и примили презиме Богданових. — *Бугарски* — *Дачини* (1, Св. Мрата), одавно досељени (били „Бугари”). — *Веселинов* — *Белкини* (5, Св. Јован). — *Винђилови* — *Мартинови* (3, Св. Стефан). — *Деспотов* — *Маланови* (3, Св. Никола). — *Јаношеви* — *Вудешеви* (3, Св. арханђел Михаил). — *Јовановић* — *Бежинан* (1, Св. Алимпије); Јовановић ушао у кућу изумрле фамилије Бежинара. — *Јовановић* — *Томица* (1, Ђурђиц), старија фамилија; један отишао у Ланговет. — *Казимиров* (1, Св. Никола). — *Малушеви* (1, Ђурђиц), старија фамилија. — *Николеско* — *Рајини* (2, Митровдан). — *Николић* — *Винђилови*. — *Мартинови*, — *Ћатини*, — *Шоболајкини* (12, Св. Стефан). — *Николић* — *Ћишкови* (2, Св. Никола), они су огранак *Николића* — *Ћатиних* — *Перин* — *Сисини* (2, Св. Јован). — *Предић* *Пиштини* (2, Св. арханђел Михаил). — *Предић* (1, Св. арханђел Михаил). — *Радованов* — *Шуређеви* (1, Ђурђиц); прави Радованови су изумрли, а у кућу је ушао Станисављев и примио презиме Радованов, али задржао свог свеца. — *Расипанов* — *Бардакови* — *Мацкови* (6, Св. арханђел Михаил). — *Русовчеви* (3, Св. Јован). — *Савић* (2, Св. арханђел Михаил). — *Симић* — *Порцуланови* (3, Ђурђиц). — *Стојанови* — *Бузјанови* — *Гојкови*, изумрли; Гојко је доведен у кућу Стојанових. — *Толчићеви* и — *Шмирајеви* (4, Св. арханђел Михаил). — *Флорика* — *Лулујеви* (1, Св. Никола).

Изумрли родови: *Арсенијев*. — *Блидареви*. — *Блидарев*. — *Богданови*. — *Гимбошеви*. — *Јановић*, ушао у кућу један Јовановић (од Шнајдерових) и примио њихов надимак Ђелепуш и славу Св. Лазара. — *Кадич*. — *Кандић*. — *Катини*. — *Китин*. — *Константинов*. — *Малушев*, били су из Врачев-Гаја. — *Маран*. — *Мађеј*. — *Микљин*. — *Милетић*. — *Милошев*, изумрли и одсељени у Орешац. — *Моторов*, они који су дошли у ту кућу сад се презивају Николићи, а пишу се Моторови, и примили су њихову славу Св. Николу, стара им је слава била Св. Стефан. — *Петрин*. — *Првулови*. — *Попови*. — *Пујини*. — *Путњанов*, у кућу ушао Њагулов. — *Пу-*

тњанови (2, Св. арханђел Михаил), досељен из Влашке. — Расипанов — Гаћаш. — Симић — Сретков. — Удовичић — Филиповић.

Исељени родови: Беутура -ини; деда дошао из Иладије (Велика Госпојина); исељени у Дубовац и учитељ у Црвеној Цркви. — Бугарски — Беутурини, отишли у Дубовац; Бугарски, дошао из Румуније, био је ушао у кућу Беутурина. — Малетић (Ивандан), досељени као свештеничка породица; Ђорђе Малетић, књижевник, који је прешао у Србију, био је одвео синовца Вићу у Србију; на породичној гробници пише да је своме оцу Вићентију, свештенику, подигао споменик Гаврило, син (1787); парох Гаврило је био рођени брат Ђорђа Малетића, књижевника, који је требало да буде свештеник и да замени оца, али то није хтео. — Стојков; један одсељен у Београд.

Цигани: Јанкови — Бангелини (2, Петковача), кућевни Цигани, одавно имају земље. — Мишић (20, Св. арханђел Михаил), највећа фамилија кућевних Цигана. — Трбанос — Златари (7, Велика Госпојина), били су од Вигана „златара“, имали су земље још од времена када је подељена земља.

КАЈТАСОВО

Предања о насељу. — Стари људи у селу тврде да је „Мијаљ Лазаров“ први „ударио колац“ на овом месту за будуће село. Он је 1860. године имао 90 година и деда Жића Мунћан, најстарији човек у селу (од 78 година), запамтио је да је слушао од њега како је он први ударио колац. После се населило село и прозвало Кајтасово. Не знају да ли је оно старо гробље („мађарско“) било икад њихово. Ништа не знају ни о томе кад је и како је било село на Селишту. Огњишта и црепове налазе тамо.

Чињеница да је старо гробље било све доскора пуно добро одржаних надгробних споменика са српским натписима из времена до у другу половину XVIII века, а ново гробље има споменика тек од 1790. па надаље, трагови насеља на Селишту, приличан број врло старих родова непознатог порекла и недостатак предања о неком досељавању са које било стране (као што их има по другим селима) — све то као да говори како је у неко раније време село Кајтасово морало бити на данашњем Селишту, а његово гробље на садашњем старом гробљу, па је из неких разлога, можда по наређењу војних власти, премештено на своје садашње место.

Старине. — Према подацима који се преносе из једног у други свештенички извештај, црква је освештена 1756. године. У цркви кајтасовачкој је најстарија црквена књига *Протокол крштених, венчаних и умрлих од 1792. године*.

О Лекићу, свештенику из 1790. године, ништа не знају. Иначе је из куће Вујића било неколико свештеника.

Још деда Живе Мунћана, старца од 78 година, сахрањен је у данашњем сеоском гробљу.

Источно од села је Селиште, лепа пространа висораван, на којој изравају црепове, циглице и људске кости. Повисоко је над долином Кара-

шевом, а у то време је, штавише, Караш текао баш поред те садашње висоравни и тек је у новије време одбијен на данашњи правац, даље од висоравни, прокопаним бегејем (каналом), а ниже је, опет на уздигнутом месту, старо гробље за које народ каже да је „мађарско гробље“, али је, по причању писмених млађих људи, на њему било доста крстова са „словенским“ словима, која су још они читали; сада је готово све уништено.

Топоними. — Делови села су Прави сокак (где је црква, општина и школа) и Чукур мала (један сокак), а сад се ствара и један нов сокачић без имена. Земље: од паланачке стране Драгићев ат (ораница: ту је велика хумка између Паланке и Кајтасова, „највеће брдо“ од старине); Дојнице (ливаде); Мал (ливаде и оранице, уз ливаде Караш, граница према Паланци); Јабуковац (ораница и више ливаде; ђуприја на Карашу и три мање ван њега); Крушчица (само ораница; мала хумка с каменом инжињерским); на западу су Преке њиве (све оранице); на крају места Чикошарница (утрина); преко државног друма Ерска путања (била је путања, а сад је државни пут), којом су пролазили Врачевгајци, Паланчани, Кусићани, Соколовчани, које су наши називали Ере и зато Ерски пут; Клаковиште (оранице и ливаде); Редут (ораница; ту се познају на брегу трагови од шанца из времена „револуције“); Бели брег (оранице; затим брег и под њим Караш); Пашина умка (велика хумка и у њој камен од инжињера; ту је био општински пашњак и атар, граница са Врачевгајцима); Бара флорина (била бара, сад је ораница). Ближе селу су: Сеоске њиве (општинска земља, ораница, даје се под аренду); Ваганац (ораница); преко пута Студенац (оранице и ливаде; сад нема студенца, али је био некад бунар); Подвис (испод Виса у врачевгајском атару, до Караша — оранице и ливаде); Гојков кључ (ораница и ливаде, поред Караша, њиме окружен); Ливада (ораница и ливада); Спасовина (ораница, више Караша); Паљен-умка (нема хумке, ораница); Јарак (ораница, и ту је онај бедем Јарак); Танацков брег (брег, пашњак и ораница); Селиште (ораница, напред поменуто селиште); Расица (оранице и ливаде и у њој описано старо гробље, које, у ствари, не зову „мађарско“, него само нагађају да је тобож било мађарско); Кључ (ливаде и оранице, до Караша); Преко Караша или У Беркеш (ливаде и ораница); Рит (утрина и у њој је ново гробље) и ту је атар између Гребенца и Кајтасова. Ту је и место Орловат (ораница и нешто попаше).

Родови познатог порекла према подацима из најстаријег домовника: Андреј — Луцуљеви (2, Петковача), дошли из Петрилова. — Врљански — Врљанови (4, Св. Стефан), стари становници, пореклом из Суботице. — Заркула — Баба-Анин (1, Св. Никола), довела га мајка из Парте. — Исаковић (2, Св. арханђел Михаил), досељен из Црвене Цркве. — Јовичини — Стојинови (2, Ђурђић), досељени из Долова. — Котец — Керба (1, Св. арханђел Михаил), сад не слави, назарен, отац му дошао вероватно из Војводинаца. — Лука — Влашки, Адамови (3, Св. арханђел Михаил), деда дошао из Илидије. — Марковић (1, славу не држе), мати га довела из Ланговета. — Милунов — Дупљајц (2, Ђурђић), отац дошао из Дупљаје. — Молдован (1, Св. Никола), досељени из Ланговета. — Мунћан — Бурда-ини (2, Св. Никола), из Војводинаца, дошли отац и стриц. — Николић — Суруљеви (3, Св. Никола), дошли с матером из Слатине у кућу Николиће-

вих и примили кућну славу. — *Петковић — Симић* (1, Св. арханђел Михаил); ушао као зет из Паланке у кућу изумрлог Лазића, који је био из Дупљаје. — *Радомиров -ирови* (5, Св. Параскева), доведен из Маковишта. — *Раду* (1, Митровдан), досељен из Парте. — *Радулови — Боцокини, Лауданови и Радуљеви* (10, Св. Параскева), стари становници, пореклом из Рудареје. — *Рошуљеви — Журжини* (3, Св. арханђел Михаил), деда се доселио из Војводинаца. — *Стефанови* (2, Св. Јован), из Избишта. — *Труја-ини* (1, Св. арханђел Михаил), дошао из Соколара. — *Чиклован -ови* (3, Св. Никола); прича се: у време неког великог рата доспело једно дете у Србију код једног ћурчије и знало само да је из Чиклова и отуд назван Чиклован; ушао је жени у кућу, па затим у време неке буне пребегне са породицом овамо у Кајтасово, јер у овом *Протоколу* стоји да се деда-То-мин отац, Кузман, родио 1791. у Кајтасову.

Изумрли родови: *Балан -ови* (Св. Алимпије). — *Бржуљ* (Св. арханђел Михаил), били су пореклом из Војводинаца. — *Бузијан — Гајора -ини* (Св. Параскева); у ту кућу ушао је Драган из Јасенова и слави домаћег свеца; своје презиме је задржао. — *Гојкови — Чокојеви* (Ђурђиц). — *Јованови — Тодорови* (Св. арханђел Михаил). — *Лађа*, стара фамилија. — *Петруц — Вла*; записани су били под бројем одсељених Милићевих. — *Милошеви*, не памте их стари људи. — *Николајев*, о њима се не зна ништа. — *Вуканови* (1, Петковача); Вукан је из Врачев-Гаја ушао у кућу Николајевих. — *Пасере*, били су стара фамилија. — *Румуњескови* (Св. Параскева), били су Румуни, сад је у њиховој кући Радомир -ирови; њега су довели из Маковишта. — *Таранђа*, били су стара фамилија. — *Тома*, био насељен из Војводинаца. — *Уљмански*, био мајстор; иначе их има у Врачев-Гају. — *Урошевић*, био учитељ.

Исељени родови: *Вујићеви — Шурљини*, одсељени у Делиблато, где их зову Кајтазан (по Кајтасову). — *Давидов*, преселили се у Кусић. — *Давидовић* (1), одселио се у Бан. Паланку, где су прозвани Сержанови (раније су се звали Лукешћини). — *Домошњан* (Велика Госпојина), одсељен у Избиште. — *Јовановић*, одселио се у Делиблато, а био је пореклом из Дупљаје (ушао у једну овдашњу кућу), стара фамилија. — *Милићеви — Бугари*; записано да су се 1845. године преселили у Гребенац, где и сад има *Милићевих*.

Цигани: *Болић* (1, Св. Параскева), кућевни Цигани, покућари; досељени из Загајице; говоре само српски. — *Думитрашко* (3, Велика Госпојина), Цигани чергари (и сад их тако зову); међу собом говоре цигански, насељени су пре двадесетак година овде и сад су стални, добили су и аграрне земље. — *Јосимовић* (1, Св. Никола), отац из Врачев-Гаја. — *Костићеви* (3, Петковача), из Врачев-Гаја. — *Мањескови* (2, Петковача), кућевни Цигани, дошли из Јасенова, међу собом говоре само српски и не жене се чергарима. — *Милутинови* (1, Св. Параскева), кућевни Цигани, говоре само српски. — *Мишићи* (2, Петковача), дошли из Јасенова; кућевни Цигани сви говоре међу собом само српски. — *Орлушинови* (2, Велика Госпојина), отац дошао из Чиклова. — *Радован — Павлов* (1, Петковача), отац Павле дошао из Црвене Цркве. — *Рува — Роксини* (2, Св. Параскева), мати их

довела из Дубовца. — *Самуилови — Ђићуљеви* (3, Петковача), кућевни Цигани, говоре само српски, одавно су овде. — *Шутићеви* (2, Петковача), досељени из Загајице.

Изумрли Цигани: *Микша*, био ковач. — *Павлов*.

КАЛУЂЕРОВО

Предања о Старом Калуђерову. — Данашње село је пресељено са Селишта (а друга села га зову Старо Калуђерово) пре 170—180 година. Зна се да је старац Милета Марковић као дете пренет из старог села овамо, где је била шума око потока. То је Селиште с друге стране Нераља, а преко једног потока је место Намастир, где је заиста био манастир, од кога се само темељ познаје. О том манастиру народ ништа не зна. Зна се место и темељ цркве у Старом Калуђерову и види се да је била доста велика црква, те се по томе верује да је то село било доста велико и да нису сви из њега ни дошли овамо, у ново Калуђерово, него да су неки отишли у околна села.

Има успомена о једном калуђеру који се био посветио, те су га прозвали „Светиња” и епископ је послао по њега да дође као на суд, а калуђер је пролазећи поред гробља назвао мртвима: „Помоз’ Бог, мртви”, а ови из гроба су му одговорили. То су испричали владици и он га је оставио на миру. Вероватно да је по том калуђеру названо и село.

Према предању, први досељеници бежали су из Србије од Турака и стигли најпре у село Поток, па одатле у Старо Калуђерово, а затим на данашње место, биће 170—180 година од тада. Како веле, ово место изабрали су као најпогодније у овом подводном и плавном пределу и оно је постало њихово земљиште.

Даље, по предању једних, Турци су разрушили и манастир и цркву у Старом Калуђерову, а јамачно и само село, па су се становници преместили у средину свог атара, јер им је и иначе било тамо далеко да прелазе преко Нераља. Из старе цркве Старог Калуђерова било је једно звоно са натписом из 1745. године (а матица из 1793. г.). Други веле да су бежећи од Турака свештеници бацили звоно у бунар старог села и да је оно вероватно још у њему. Ништа више се не зна о старом манастиру, нити о његовом имену, нити о рушењу. То је морало бити врло давно, јер иначе не би сељаци зидали себи цркву, и то „насред села”, на лепом месту. Прича се да је код манастира било силно воће, поглавито шљивар, и то се место и сад зове Калуђерско воће. У гробљу старог села камене плоче, са урезаним крстом, биле су усађене у земљу; натписа не знају да је било, сем покоје неправилно и ретко слово.

После распуштања Војне границе ипак је, по жељи царевој, — веле, за верну службу — Србима Белоцркванске регименте остављена употреба шуме у планини Локви и даље. („Имовинска шума”, названа тако кад је заведена управа над њом). До европског рата редовно им се давала и со по цени коштања. Шума је после рата сва потпала под Румунију и народ из

овог краја је тако лишен права која је у прошлим вековима својом крвљу стекао и које му ни Мађари нису смели дирати.

Старине. — Код данашње цркве има камени крст из 1820. године на месту које је било одређено за нову цркву, али пре тога је према њему била капела (сад је на том месту школа) све до 1868. године, кад је завршена данашња црква.

Прича се да су неки људи у шуми Великој бари нашли суд са златним новцем, па га поново закопали и после га више нису нашли.

Топоними. — Селиште (између Лесковице и Најдаша); Калинов брег (преко Нераља); Ракићев поток (преко Нераља, има и општинска шума); Рол („чука“ и шума општинска); Кородељ (велика шума ка „планини“ и у њој вода Кладенац Адама Намцуља; ту су некад били хајдуци; има три извора); Ширица (пored планине); Мала бара (шума више Ширице, припадала општинској имовини; има и бара истог имена); Велика бара; Бели камен; Жути брег (то је пут за Малу бару); Гиндина ливада (општинска ливада); Гробље; Прцош (Цигански поток који дели од лесковичког атара); Маркова пољана (шума и пашњак); Намастир је код Калиновог брега, а више Намастира Калинова страна; испод Намастира је доља Кудељште („свака нумера“ је имала по једно место за кудељу, сад је општинско); Шљивари, око старе цркве, где су били негдашњи плацеви, сад има неколико салаша. Испод села је леп пашњак крај Нераља Доља крај Аркиног вира. На другој страни Нераља: Лунка (доља поред Нераља, општинска паца и њиве); Стари виногради (и сад виногради), а изнад њих је брег Чука; затим ка селу: Прокоп (пашњак, пут); Страна (где се вади камен) ка Најдашу (од утрине), а испод ње Падисор између Нераља и потока Падисора; Трешњар (брег) на којем су биле трешње, сад има један „шор кућа“ и под њим „село“. Од Лесковице: између Прцоша и лесковичког атара је Лесковички поток, на граници атара калуђеровачког и лесковичког, и у њему су Ораница, Бара, Велики пут. Између лесковичког и калуђеровачког атара су Машала, Крушевац (налазе се и данас младице од крушака), до Кулма, на граници према Крушчици и Николинцима. Према Николинцима има један бунар над Бакановом потоком; даље је Ђурино брдо; пољана Паршала (2—3 дужи); Прасино поље (названо по дивљим свињама, ту је била велика шума); затим Шљиварски поток, па Најдашки поток (између Најдаша и Калуђерова); Вишњар. Гробље и Окна (где се вади камен за крстове).

Најстарији родови досељени из Селишта. — Најстаријим родовима сматрају оне досељене из Селишта. Међу првим фамилијама спомињу се: Јовановићи, Марковићи, Добричићи, Савићи, Томићи итд. Ове фамилије увек су себе истицале као староседеоце, а остале, који су били дошли из Србије, звале су „дошљаци“.

Родови досељени из Селишта: Алексић — Севдени. — Тотрљагини (Св. Никола), из Србије, досељени још у Ст. Калуђерово. — Васић — Јованчеви (Ђурђић). — Весковић (Св. Јован). — Војновићи — Бралини (Св. Никола). — Ђурић — Ђурицки (Св. Алимпије). — Ђуричићи — Крцуљини (Св. Никола). — Јовановићи — Кривчић (Св. Јован); за њих веле да

су подигли прву кућу у новом Калуђерову. — Марковићи — Милетини (Св. Никола). — Милованов — Гајкини (Св. Стефан). — Митровићи — Шпиридини (Св. Игњат); знају да су из Селишта, а не знају одакле су тамо дошли. — Остојић — Станковић (Св. Никола), из Селишта су, а тамо су дошли из Србије; око Ђуприје или Јагодине су налазили своју фамилију. — Пауновић — Драгићев (Св. арханђел Михаил); прабаба са два сина дошла из Бистрице, код Лаола у Пожаревачком округу, у Ст. Калуђерово; и сад знају за своје рођаке тамо, али знају да се другачије зову; долазио је одонуд и њихов један сродник као марвени трговац; кад су се преселили, њихова кућа је била у новом Калуђерову трећа нумера; деда старца Пауновића од 72 године је прешао у ново село (они су од оних ранијих досељеника, а после је, веле, са Чарнојевићем, а биће са Шакабентом, дошло још народа). — Пауновићи — Драгићеви (Св. арханђел Михаил). — Поточан (Св. арханђел Михаил); зна се да је стара фамилија, из Ст. Калуђерова, а верују да је пореклом из Србије и да се населила у Поток. — Савић — Калинов (Митровдан); Калин чукундед се доселио као „Бугарин“ (баштован) из Калиновца; имали су воденицу у Ст. Калуђерову испод Калинове стране, али су услед опасности по живот продали цео тај брег (Калинов брег) општини за 25 форинти. — Стефановић — Равански (Митровдан), у Селиште су се доселили од Раванице у Србији. — Стојановић — Митуљеви (Св. Никола); сад их нема у Калуђерову; изумрли; у Кусићу се и данас „вуче једна жила“ од Митуљевих. — Тадић — Паприца (Св. Стефан). — Томић — Бабини (Св. арханђел Михаил), међу првим фамилијама досељени из Ст. Калуђерова. — Филиповић — Чачкини (Св. Лука), у Ст. Калуђерово дошли из Бистрице, из Србије.

Старији родови чије порекло није утврђено: Бранковић (Св. Никола). Брензеј — Мартологини (Св. Петка Параскева); од њих има одсељених у Чешљеву Бару. — Божевчанин — Љотини (Св. Пантелија). — Бубуљеско (Св. Никола). — Васиљевић — Мигрини (Ђурђић). — Вукојевић — Мартинови (Ђурђић). — Вукосављевићи — Солгини (Св. арханђел Михаил). — Вукуљеви (Митровдан). — Добричић — Шућа (Св. Никола). — Добришан — Падужан (Св. Петка Параскева). — Ердешан — Цицуљан (Св. арханђел Михаил). — Живковић — Пачариз (Ђурђић). — Журкини (Митровдан). — Јовановићи — Веришан (Св. Јован). — Јовановић — Гашевић (Св. Јован). — Јовановић — Криванов (Св. Јован). — Јовановић — Панин (Св. Јован). — Јовановић — Стојкови (Св. Јован). — Јанковић — Лекини (Св. Јован). — Јанковић — Пета ... (Св. Лука). — Јанковић — Полицајдер и Бека (Св. Лука). — Константиновић (Ђурђевдан). — Лазаровић — Дрзар Дулегини (Ђурђић). — Љубисављевићи — Живанковић (Св. Никола). — Максимовић — Пурицини (Св. Никола). — Марешеве — Журжеви (Св. Петка Параскева). — Маринковић — Паламар (Ђурђић). — Мијајловић — Барбини (Св. Пантелија). — Милованов — Гајкин (Св. Петка Параскева). — Милутиновић — Савићеви (Св. Јован). — Миљковић — Печедарови (Св. Никола). — Митровић — Банкрот (Св. Игњат). — Митровић — Барунови (Петковача). — Митровић — Друмилеја (Митровдан). — Николић — Сандини (Св. арханђел Михаил). — Новаковићи — Јојини (Михољдан). — Остојићеви — Румунски (Св. Никола). — Паун — Банцул (Св. Петка Параскева). — Петковић — Дошљак (Митровдан). — Радосављевићи — Митуљеви (Митровдан); у Србији их има одавде одсељених. — Синдић —

Опута (Петковача). — Стефановић — Љикошеви (Митровдан). — Стефановић — Николићини (Св. арханђел Михаил). — Стојановић — Милијини (Ђурђић). — Томашевић — Баждарић (Св. Василије). — Ћосић — Фрајкоров (Митровдан).

Новији досељеници: Журкини (Митровдан); били су дошли из Соколара, па се једни одселили у Лесковицу, а „три су нумере” још овде. — Крачун — Гркови (Ђурђић), отац дошао из Вршца. — Новаковићи — Сервијани (Михољдан); зна се да су се доселили из Србије. — Огриновић — Роман (Св. Петка Параскева), досељени из Маковишта, пре сто година. — Свическо (Св. Петка Параскева), отац дошао из Брлиста. — Секешан — Дугар (Св. Никола), дошао из Соколара. — Сирбуљ (Св. Никола), досељен из Саске.

Изумрли родови: Фрајкорови, стара фамилија.

Исељени родови: Стојнићи. — Раковац — Душков (Св. Стефан), учитељ у Добрици. — Јанковићи — Бекини; одсељени одавде у Бару у Србији, а један у Уљму.

Цигански родови: Цигани су дошли такође из Селишта. Тамо и сада постоји Цигански поток, а имају и сада тамо „грунт” око Селишта. Само српски говоре; већ ни њихови дедови нису знали цигански. — Дикић (Петковача). — Пауновић — Миленкови (Петковача). — Костићи (Ваведње); не узимају се са Србима.

КОВИН

Предања о насељу. — У крају Белобрежани — то је први, такозвани Доњи сокак, где је српска црква, ту је настао први Ковин, по казивању Кнежевића, свештеника, старог 84 године, како је запамтио да су причали старији људи када је он као тридесетогодишњак дошао у село. Овде су се поред воде Поњавице населили најпре због марве и рибе. После су се ширили према крајевима названим Грађани (од парка до општине) и Хрвати (од католичке цркве па даље); ту су се населили православни Срби из Лике и других крајева Хрватске. Најпре су били насељени само Срби, касније су почели долазити и Румуни, као пастири. Има их који су се посрбили, па остали уз Србе. Уопште, сви Румуни у Ковину славе крсну славу као и Срби. Сви говоре српски. Бројно су скоро достигли Србе, јер су плоднији. Честа је појава да девојка оде момку и живи са њим и рађа децу без венчања, па се после или венчају, или се растуре, те пород остане незбринут.

Ковин се протезао од Манастиришта (према Кулићу граду) па до Црне баре. Од Црне баре је настајао Римски шанац где су налазили и ћупове са златним новцима. Затим се прича да се Земљани град, близу Ковина, некад звао Ждрал (касније раскопан кад се градила долма поред Дунава од Панчева до Ковина). Ковин се није могао населити ближе Дунаву, јер би га плавила вода. Долазила је чак до црквених врата, па су морали стављати цакове са песком да вода не уђе у цркву.

Црква је зидана 1777—1780. године, а пре тога је на том месту била мала црква. У близини је била школа (сада парохов стан). На месту данашњег парка је било старо српско гробље, друго је гробље било близу данашње румунске цркве, а треће је садашње. Најстарији надгробни споменици биће они код цркве у порти, јер је тамо један, најстарији, био из 1776. године.

Некад је Ковин имао само два сокака: Доњи и Плочички, први уз Поњавицу а други уз Бару, а даље је била утрину. Прве су куће биле Познанова и Пркуљина. У Доњем сокаку од почетка па до кућа Доловачких становали су „мајстори”, који су у то време били сироти, те су у Поњавици ловили рибу за исхрану, а уз то имали и много кошница (200—300) које су лети износили на Смедеревачку аду — острво у Дунаву. Тих мајсторских кућа сада нема, становници њихови већином су изумрли или се раселили, а неки су се преселили у средиште Ковина.

Најстарији становници, дакле Срби у Доњем сокаку: Деспинићи, Лазареви (доселили из Смедерева), Купусаревићи, Анђелови — Кочини, Јованови, Стоја — Гојини, Гавриловићи, Марковићи, Јанићи, Николићи, Станковићи. Старе су још фамилије: Вранићи, Којићи, Шалиначки, Јереминови, Богићеви, Петровићи — Ерини, Панини, Купусарови — Вребалови, Момировићи, Ерски, Јованови — Анђелови, Бошњакловићи (из Босне) и други. Кнежевић је затекао у Ковину задругу од 52 душе.

Грађански крај (Рватски крај) био је такође уз Поњавицу, која је тада излазила из Дунавца (рукавац Дунава) код Ковина и окружавала око Ковина и даље, те се опет код Дубовца састављала са Дунавом. У Дунавцу су на шлепове товарили робу, свиње и другу угојену марву. Поњавицом су тада пловили бродови и вукли шлепове. Мршаву марву су терали сувим за Пешту и Беч и на одмориштима је напасали, тако да би се до тржишта већ доста угојила. Изградња железнице за Базјаш била је узрок опадању Ковина, који је дотле — повезан са Моровском долином — био знатан трговачки центар. Када је Дунавац долмом заграђен и тако му пресечена веза са Дунавом, Ковин је изгубио водену комуникацију. Та се жртва морала учинити, јер је тим насипом отето од Дунава око 60 хиљада јутара земље, која од тада није више била плавлена, и чиме је Ковину омогућено безбедно ширење ка Дунаву, које ће, без сумње, доћи његовим економским јачањем.

За овдашње Србе у Хрватском крају истичу да су уопште хладнији, сталоженији од осталих Срба Ковинаца (Белобрежана и Грађана), који су, супротно њима „пржави” и „жестоки” и „нису разложни као они у Хрватском крају”. Тврди се да Срби из Хрватског краја не живе тако дуго и да су уопште слабијег здравља од старих Срба Ковинаца, чему је, како мисле, можда узрок клима и пијанчење по кафанама.

У Ковину има свега преко 400 породица, од којих око 40—50 долази на оне у Хрватском крају. Приликом насељавања у Ковину су поједини добијали на четири места по 6 ланаца земље, а на петом месту 10 ланаца ливаде.

Када су Турци упадали и нападали, Ковинци су бежали у Црно село код Црне баре у збег. Ту, у Црном селу и На камену ковинском била је огромна трска у којој су се дању склањали, а ноћу излазили ради набавке хране.

У старије време живот по ритовима био је, по описивању појединаца, као у Омољци и Старчеву. У риту су са свом марвом проводили и зиму. Ковинци су истеривали стоку на Смедеревску греду за коју су плаћали аренду, као што чине и данас. На исти начин су узимали у аренду и риболов и шуме на њој.

Старине. — Приликом неког копања, у средини Ковина нађен је ђуп златних новаца Константина Великог. Кад су копали темеље и подруме, ископавали су римске лончиће, мамузе и кости људске на много места.

Манастириште је државна земља, не плави га вода, служи за спасавање ковинске и баванишке стоке у време поплава. Према Куличу је доста откопано, а доста и вода одронила. Кад опадне вода, у „брегу“ су налазили разне ствари.

Према Куличу Наманастириште је место где је почетак Римског шанца (који се пружа ка Алибунару и даље). Има трагова од манастира на месту где се тле одронило од обале и ту су налазили цигле. Мисли се да је ту био манастир српских владалаца (налажени су новци српских средњовековних владалаца).

Ждрал-град су звали врло дебеле бедеме на месту при дну брда, одмах више Дунавца и више Поњавице, према Дунаву. У бедемима има крупног камења и понегде цигли, врло лепих, црвених, као римске. Сад се каже просто Град, и по њему је део Ковина што се пружа од Града повијарцем на север (напореда са Поњавицом) добио име Грађани. Ту је, несумњиво, било неко старо утврђење, јер је на врло погодном месту — на 15—20 метара високом чоту — над саставом Дунавца и Поњавице, дакле и уздигнуто над целом околином и заштићено тим двома водама. Осим тога, врло се стрмо спушта и према риту на западној страни, а према северу се наставља у повијарац, на коме је садашњи Ковин и који се поступно ка северу снижава. Врло је вероватно да је још у старо време чот на коме је био град вештачки одсечен од осталог повијарца дубоким прокопом, кроз који и сад пролази пут. Остатак од бедема јасно показује да је тај град имао у свом доњем делу градска платна. А како на горњој површини чота нема нигде ни остатака зидова ни уопште камена, а стоје по ивицама велики бедери од земље, без сумње је град био горе утврђен палисадама. Један део чота одвојен је прокопом, кроз који се раније, вероватно, пропуштала вода. У том делу Града има јама, за коју се мисли да води у подземни лагум, који води некуд из Града. Како је овај земљани Град поред воде, то га је и вода одроњавала.

Најстарије гробље је било на месту садашњег парка. Старо гробље српско у Ковину, за које знају, било је оно које су били продали Срби Румунима да зидају цркву, па је после пренето на данашње место. Румуни су после то земљиште распродали за баште, а цркву су подигли на другом месту, усред Ковина.

По старијем делу гробља има само камених крстова са крстом горе и трупом приближно правоугаоног облика (који је различно измењен, најчешће су му оба горња угла претворена у лукове). Има доста и простих камених крстача, од којих је најкарактеристичнији наведени облик са најстаријим натписима. Сасвим је ретко и незнатне величине надгробно ка-

мење облика пободене плоче са урезаним крстом. Све је старије камење од белог кречњака. Новије камење је истих облика као у Панчеву и у Београду (има покоји и срчаста облика од првенкастог камена). Крстаче су као у Панчеву, са лименим луком. Овде нема надгробних споменика који су имитација капеле, али их има на немачком гробљу, тако да се може веровати да су их Срби, где имају такве споменике (Омољца, Баваниште), примили од Немаца.

Топоними. — У селу: Хрватски сокак напореда са Доњим сокаком, више њега је Капетанов сокак.

Земље: Грета (њиве); Бостаниште („брегови“); Сибицена (ту је била стража за време Границе); Циганка (вода, раније никад није усахњавала) и код ње Рупа (иста таква вода); Марковића Дунавац (имао је два крака: Горњи богаз ка Смедереву, Доњи богаз ка Острову, а између њих адица — Шумица); Погани и Ђућин крак (раније Вирић из кога се „вукло“ у њега); Рамнице (земља, некад утрина); Црна бара (уливала се у Црвенку; на Црној бари су три воденице у ковиначком атару). Цео рит између Поњавице и Дунава зову Осми залив, а од Панчева до Ковина је Седми залив. Ови називи су уведени са доласком Мађара (раније се први звао Доњи рит, а други Горњи рит). Према Секелу Кеуеу су Близанице (њиве) и Горњи рит. У Близаницима су виногради Камене цомбе (црквене и приватне земље), ту су и пусте Деспинића и Јањина. Према Плочици су Горњи рит и Близанице (а Близанице су и према Баваништу). Затим даље долазе до Дама (од нем. Damm — насип, бедем, брана), Горње ливаде (и сад ливаде), а уз насип дођу даље Секелске, а последње у ковинском атару су Прекопанице (била шума, па искрчена; ковинска општина их даје под закуп — ту су ливаде и утрине за овце). Секелски атар иде између Ковина и Плочице све до Дунава. Ту су затим Форланд (општинска шума, раније утрина ковинска) иза Чикаје (место на коме је била стража у време Границе); Ибрифор (место где је пристаниште и сад железничка станица на Дунаву); Смедеревска ада (у ковинском атару, иначе државна својина: преко 800 ланаца, од тога је око 400 ланаца риболова и баре). Са ковинске стране су у Дунаву два спруда: Горњи и Доњи спруд, а од овог другог је Страинова, насип (назван по неком Страину, који је ту био запао и викао за помоћ). Ковинци и сад истерују марву под аренду на Смедеревску аду, а тако се под аренду дају и риболов и шума на њој.

Родови познатог порекла: Анђелкови — Кочини (Св. арханђел Михаил), из неког села у Годомину. Њихови стари су ратовали у Кочином рату. Кочини су називани по Кочи (Кости) Анђелковићу из Србије, а Анђелкови од старине. Кад су Кочу Турци набили на колац, они су пребегли овамо. Причају да су дошли из Пањевца, и то деветорица брата одједанпут. За време Мађарске буне, приликом бежања у Србију, налазили су тамо родбину. Изгледа, дакле, да су баш потомци Коче Анђелковића. — *Богићев* (две куће), била је стара велика фамилија; из једног су села „нуз Мораву“ и са тамошњом својом родбином су се „рођали“. — *Бошковић* (1), стара фамилија, „дедовина“ им је била из Босне. — *Веселинови* (ћи) — *Јесеновић*, „испрека“, где имају још родбину. — *Веселинови*, стара фамилија. — *Вуковић* (Св. Никола), дошли „испрека“. — *Деспинић*, порекло

им је из Херцеговине, чукунбаба се звала Деспа и отуд презиме; син њен Петар је био свештеник у Ковину око 1756. године; Петров син је као младић поучавао децу у школи (као први учитељ; школа је била на месту где је сада Грађанска школа). — *Јереминов(ић)*, знају поуздано да су однекуд из близине Смедерева. — *Јереминови*, стара фамилија. — *Јереминови* — *Вребалови* (14) из Смедерева; предак, који је врло давно прешао овамо, звао се Јеремија; по њему и презиме (доскора су били њихови рођаци у Смедереву Кулунџићи); деда је био арендатор над риболовом, па је „вребало“ оне који краду риболов, отуд Вребало. — *Јованови(ћ)* — *Анђелкови*, чукундеда је био из Чачка, било му је име Анђелко и по томе су Анђелкови. — *Јованови* — *Анђелкови* (2, Митровдан). — *Којишарови*, чукундеда Ћира Лепојев „испрека“ ушао у кућу Којишарових и примили од њих славу Св. арханђела Михаила, а њихов стари светац је био Св. Никола. — *Купусаровићи* (8, Св. арханђел Михаил); знају да у Вел. Бечкерек у има истог рода, а дошли су „испрека“. — *Панини* (8, Ђурђиц), стари су дошли из Јошева у Србији; кумови су им од пре 100 година били Шалиначки. — *Пупићеви* (2), у једну кућу је дошао један са Острова. — *Пурковић* (Св. Никола); 1801. године чукундеда из Омољнице добио је место као „иберајтер“ (надзорник финансија); старином је из Старе Србије. — *Радакови*, из Босне, пребегли од турског зулума, најпре су прешли у Хрватску (тада је досељено преко 60 „нумери“) из околине Бањалукe, Високог и других места, те их касније послали овамо, где су они затекли раније Србе, а тек после њих су дошли Немци; од њих су сад: *Берићеви* (3). — *Будимлићеви* (4). — *Велагићеви* (3). — *Добрићи*, изумрли. — *Домазетови*, утрли се. — *Дражићи*. *Инићеви* — *Гргини*. — *Јокићеви*. — *Качавенда*. — *Мајсторовићи* (10). — *Мирковићи*. — *Немлајићи* (4–5). — *Николићи* — *Крешиватрици* (2). — *Покрајац*. — *Рајлићеви* (2), кад су се доселили, била је „стина Шалиначких“ ту где је немачка црква. — *Радијћеви*, утрли се. — *Станишићи*. — *Тркуљини* и *Ћосићеви*. — *Смедеревци* — *Ајвазови* (Св. Никола), знају да су у Смедереву имали рода, те ће бити да су и дошли из Смедерева; у Коларима има још њихове фамилије и зову се Стефановићи. — *Станкови* (1, Св. Никола), деда са два брата дошао из Смедерева, где их и сад има: од два брата су Станкови, а од трећег су *Недељкови* (1). — *Стефанови(ћ)* — *Белоцрквани* (Ђурђиц), прадеда је из Травника дошао у Белу Цркву, а после у Ковин. — *Стоја* (Св. арханђел Михаил), стара фамилија, насељени у Ковину из Брошења у Ердељу, пре око 150 година. — *Стоја* — *Гоја* (-ини) (4–5, Св. арханђел Михаил), били су Румуни, па се посрбили. — Од старих фамилија су *Тодоровићи*; има их сад у две линије: *Тодоровићи* — *Јоргаћи* и *Тодоровићи* — *Дима* (имају сродствених веза са Хаџијама). — *Црносељански* (30, Св. Јован), из Острова, где су још пре 240 година дошли, а старином из Црне Горе; биће да су из негдашњег Црног Села, а не из Црне Горе, или су у Црно Село дошли из Црне Горе.

Уопште, све су те старе фамилије у Ковину — у Доњем сокаку и Грађанима, „Моравци“ из Шалинца, Радинца, Колара и других села око Смедерева.

Родови чије порекло није утврђено: *Анчуљеви* — *Букуреви*. — *Брдарски* (1). — *Вијатови* — *Јамендије*. — *Вишњићи*. — *Вранићи*. — *Вуковићи*

(3). — *Гавриловић* (1). — *Марковић* — *Новаков*, пореклом из Србије. — *Голубчићи* (4), један од њих у Омољници учитељ. — *Давидовићи* (Ђурђиц); имају рођаке у Пожаревцу. — *Давидовићи* — *Сиракови* (2); њихов отац је био абација, а земљу слабо радио, па им се запатило на земљи много сирака — отуд надимак. — *Ербаљеви* (1, Св. Никола). — *Ерски*, староседеоци. — *Илићеви* — *Јанаћеви* (3). — *Јанићеви* — *Аднаћеви*. — *Јањићи* — *Јања*; стари Јања је био први пивар у Ковину, имао пивару близу цркве. — *Јелићеви* (1). — *Јованићи* (Ђурђиц, после примили Св. Параскеву); налазили су рођаке у Србији. — *Лазарови*. — *Живановићеви*, из Смедеревског округа. — *Лукићи* (Митровдан). — *Лазарови* — *Баба-Стоја* (Алимпје). — *Мијуков* (1). — *Момировићи* (2). — *Николићи* — *Експедиторски*, по деди, који је био први поштар у Ковину, добили су надимак Експедиторски. — *Остојићи* (1). — *Павловићи* — *Вранићи* (1). — *Петровићи* — *Ерини* (2, Петковача). — *Предраговићи* (2). — *Познанови* (2, Св. Јован); има их одавде одсељених у Омољници и Старчеву. — *Радивојеви* — *Смиљини*. — *Савковићи* — *Бачини* (1). — *Сармеш* Петар; први од Румуна родио се у Ковину (они су код Срба-газда били пастири). — *Сирбуљеви*. — *Станисављеви*. — *Стојкови* — *Бежунари* (3). — *Ћирићеви* — *Доловачки*. — *Ћосићеви*; релативно млађи становници.

Изумрли родови: *Врељански*. — *Јакови*. — *Јованови*. — *Мирковић*. — *Попови* — *Орловатски* (Св. Никола). — *Ранковић*; на крају Доњег сокака је леп велики камени крст на којем стоји да га је 1853. године он сам подигао о свом трошку; била је то стара фамилија и негдашња њена велика кућа и сад стоји на углу према том крсту; у њој је био први српски бирт у Ковину, са једним одељењем за отменије госте — граничаре, официре и др., у којој је био билијар. — *Станковићи*. — *Ташићеви*. — *Котарица*, посрбљен Румун. — *Ђирковићи*. — *Николићи*.

Исељени родови: *Бараћеви*. — *Галинови*.

Цигани: *Јованови* (20-так кућа, Св. Никола). — *Павлови* — *Антини*, вероватно су били „испрека“. Иако су стално настањени, још се Срби са њима не узимају, а назив Циганин сматрају за увреду.

КРУШЧИЦА

Предања о насељу. — Народ редовно и овде и у околини каже Крушчица, а не Крупчица. Колико знају стари људи, Крупчица је одувек овде. Овде је „колац ударен“ кад је први пут насељена. Верују да су први насељеници дошли из Србије, а и из Црне Горе. Кад су се населјавали, дошла је ту једна баба од сто година, ударила колац и казала: „Овде ће да буде село“. А кад су је питали како ће се звати село, рекла је: „Да видимо о' шта је колац?“ Како је колац био од крушке, село доби име Крушчица. Мисле да је та баба била од Лекића фамилије.

Најпре је било село на месту Угљешина бара, а основало га је шеснаест породица које је довео оберкнез Угљеша. Тамо је била и црква посвеће-

на св. Димитрију, и ту су били дуго, па су због куге прешли на данашње место. Око првог села је био, веле, шанац због море (куге) ископан, да не уђе у село. После је у Крушчицу, кад се преселила на данашње место, дошло више родова од Јагодине у Србији, међу њима и Витомирови — Стеванови, названи по претку Витомиру, који се доселио, а Стеванови је, јамачно, било старо њихово презиме. После су добили назив Кошутови, по томе што су гонили Кошута 1848. године.

По причању старих људи, дошли су заједно из Црне Горе и стали овде: Лекићи, Тодорови, Стајићи, Јовичини и Митровићи. Баба од Лекићевих, врло стара, није више ни видела, очупала је мало траве и рекла да је овде добро, мирише мајчина душица. Никога, веле, није било овде, него су се они први населили. Не зна се да ли је у каквом сродству било тих пет фамилија (четири славе од старине Ђурђиц, а Митровић Ђурђевдан). Лекићи по надимцима: Бата-Маркови, Свирчеви, Крецуљеви (али пореклом Илићи, сад се презивају Лекићи), Трајилови (Трајило, Влах, посињен у кући Лекића). Алекса Лекић је дигао ребелију 1809. године ради устанка у Банату и заједничка војевања под Карађорђем. После неуспеха, он је пребегao у Србију и војевао уз Карађорђа до пада Србије, затим пребегao у Аустрију (вероватно у Ковин, где му је била прешла и породица), те га аустријске власти одведу у Карансебеш, где га лекар отрује. У тој ребелији је био учествовао од српских граничарских официра Шкрипец (који је обешен). Карађорђе је требало да пређе на Панчево, Миленко на Базјаш, а Милутин на Оршаву, али је био ветар, те их омете, па нису могли прећи, а ови овде поћу на Вршац и прикупе се у вршачком српском гробљу, но их је неко издао, те их растерају. Од оних које су похватили, неке су отерали на робију, неке су казнили батинама (по 80 батина), али неки су побегли у Србију. Уз Лекића је учествовао у том покрету крушчички свештеник — капелан Димитрије Ђак.

Крушчица је при крају турске владе већ била насељено место. У попису 1717. године јавља се у облику Knitiza са 26 кућа, а на Мерсијевој карти као Kniszicza у Новоаланачком округу. Године 1773. припало је Српско-немачкој, а 1783. Румунско-српској граници.

У Крушчици има преко 500 домова, од којих су нешто више од 100 чешких, а преко 400 српских. Има нешто сталних, посрбљених Цигана, са којима се Срби не мешају, и нешто више Цигана чергара, који живе у чергама и рђавим кућицама и још говоре својим циганским језиком.

Крушчица је до 1796. године у протопрезвитерату Паланачком, а од тада до 1806. године у Белоцрквеноаланачком.

Старине. — У свом атару имају на истоку место Селиште, на којем је, мисле, било некад село, о којем ништа не знају и нису ништа налазили осим неког камења и крстова, које су такође налазили и на месту где су биле баште.

На западној страни је Просјан. Чули су да је и на том месту било некад село.

Код цркве крушчичке, зидане 1780. године, најстарији надгробни споменик је из 1785. године, на гробу једног свештеника, а други је из 1816. године.

У Крушчици има на три места сасвим фамилијарних камених споменика — крстова на раскршћима, који нису подигнути над гробовима.

Откако је Крушчице, увек је било само једно гробље, и то на његовом садашњем месту. На гробљу су од старине све досад гробови груписани по фамилијама.

Надгробни споменици су сви истих облика као и у претходним гробљима. Али пада у очи велики број простог надгробног камења без крста и без натписа, које је несумњиво најстарије, из времена кад још можда није било у близини мајстора за резање слова.

Топоними. — Сокаци: Плевна, Влашки, Цапуљеви, Бујин, Журжин, Цигански, Ивков и Мунђанов.

Земље: Голо брдо (виногради), према Белој Цркви; Влајковац (виногради); Кусићски атар (виногради и оранице); Бела бара (била некад бара, сад виногради), до пута за Белу Цркву; Дебела дубрава (ораница); Шевино поље, до „Вршачког пута”; Млака (земље); Велика пољана (земље); Бугарска (утрина, паша = „излаз”), према Брлишту; Урова дубрава (ораница); Буфанске њиве (земље); Велики пут (за Ораоницу, преко Николинаца); Велико поље (земље); Селиште (земље и виногради); Угљешина бара (била бара, сад ораница); Оскорушни поток (земље, виногради и поток) и опет Голо брдо.

Око села: Пољане (ледине); Иловача (утрина); пут око села зову Поред царине („царине” = поље; „градине”, „баште”); Ђаков врх.

Презимена из најстаријег домовника (крај XVIII и почетак XIX века): Антић, сад их нема. — Антић — Тујкин, изумрли, Тујкин је од Тоза, Тојка. — Војинов, нема их. — Дамјанови, изумрли. — Домашњан, одсељен у Белу Цркву. — Домашњан, изумрли. — Ђукићи. — Кивић, сад их нема. — Манојлови, помрли. — Ројбан, сад их нема; Ројбан је из Саске, ушла у кућу Петкана. — Томић, нема их више.

Родови познатог порекла: Банчилов — Чокини (Св. Лука), из Кусића, дошао у кућу Милошевих. — Басараба (Св. Параскева), само се тако зову и овде су од старине; Басараба има и у Градишту, а одавде одсељених у Јасенову. — Бродан — Долован -ови (Св. Мрата), доведени из Долова, одавно. — Влајић (Св. Јован), отац дошао из Суботице. — Вујадиновић (Св. Никола), дошао из Кусића; ушао у кућу Басараба. — Гергини — Липуришеви (Петковача), пре више од сто година дошли из Николинаца; били Власи, па посрбљени; доскора имали кумство у Николинцима. — Дилбер (Св. Димитрије), досељени из Кикинде. — Димитријевић — Кир Јања (Св. Јован), „Грк”, трговац, старац од 80 година; зна кад је дошао отац Јања из Грчке (из Ковина), Грк је био. — Ђурић (Св. Јован), ковац, дошао из Кусића. — Златар — Мицуљеви (Ђурђевдан), досељени из Хрватске, па су их звали „Рватови”. — Јакшић (Ђурђиц), досељен из Паланке, ушао у кућу Лекића. — Јовановић — Величкови (Св. Никола), Живан рођен 1810; његов деда је дошао из Србије са три сина: Величком, Недељком и трећим коме се име не зна. — Јовановић — Чокоји (Св. арханђел Гаврило). — Јовичини — Лазини (Св. Лазар), једна кућа има надимак Јокини; надимак по деди; прадеда досељен из Црне Горе. — Лекићеви (Ђурђиц), велика

фамилија — цео шор „Плевна“, Лекић, Тодоров, Стајић, Јовичин; правих Лекића има 13 кућа, а „накалемљених“ 11 кућа; код правих Лекића се још познаје доста динарског менталитета, податак да је њихов предак био вођа устанка доказује тачност предања о њиховом динарском пореклу; Лекићи тврде да су остале фамилије у Крушчицу дошле са Шакабентом. — *Михајловић* — *Ивкови* и *Соколарци* -чеви (Св. арханђел Михаил), стари надимак је Ивкови, а Соколарци по једном из Соколова, који је ушао у кућу. — *Новаковић* (Михољдан), из Калуђерова. — *Павелик* — *Карашован* (Св. арханђел Михаил), доведен у кућу код Илића; Крашовани пореклом. — *Петан* — *Ђурини* (Св. Параскева), Тома Петан дошао из Брлишта. — *Поповић* — *Богданови* (Св. Јован); Поповић из Мирковца је ушао у кућу старе фамилије Радовановића — Богданових, којих сада нема. — *Путник* — *Тупкалови* (Митровдан); стара фамилија је била *Костић* — *Тупкалови*, а Путник је дошао у ту кућу као ђурчија из Беле Цркве. — *Радосављевић* (Св. Никола), из Ланговета, ушао у кућу Живкових — мајстор Јевтиних. — *Ранкови* — *Суботички* (Св. Стефан), деда им дошао из Суботице. — *Скефица* (Св. Никола), деда дошао из Брлишта. — *Стаматовић*, дошао из Ланговета. — *Стојанов* — *Журжини* (Ђурђевдан), не зна се по коме су Журжини; знају да су из Србије и нагађају да су из Црње или Журжева. — *Шајић* (Св. Параскева), из Кусића; ушао у кућу Басараба. — *Шинжари* — *Мијајлови*, Ропотини, Аврамови и Свракини (Св. Никола), прадеда се звао Михајло и веле да је досељен из Црне Горе, али не знају одакле. Не знају ни за порекло презимена Шинжар; Свракини пресељени у Белу Цркву.

Родови чије порекло није утврђено: *Андрејић* — *Милутинови* (Ђурђић); Бањеско ушао у једну њихову кућу. — *Балец* — *Балчеви* (Св. арханђел Михаил). — *Бошковић* — *Ђоканин* (Ђурђић). — *Витомиров* — *Тутини* (Ђурђевдан). — *Дмитровић* — *Крстини* (Св. арханђел Михаил). — *Ђурини* (Ђурђевдан); једни су ушли у кућу Дмитровића и донели надимак Крстини, а други су од старине Дмитровић. — *Ђак* — *Тодорови* (Св. Параскева). — *Ђурђеви* — *Џакини* (Ђурђевдан). — *Ђуркини* — *Барјактарови* (Св. Никола), потомци барјактара Јаковог; Јосе Ђуркиног отац је носио барјак у ребелији. — *Живанови* — *Качареви* (Св. арханђел Михаил). — *Ивков* — *Видуљеви* (Ђурђић). — *Илићеви* — *Пауљеви* (Св. арханђел Михаил). — *Јанкулов* — *Тешутови* (Св. Никола). — *Јовановић* — *Бојанови* (Св. Кирил — 14. фебруар). — *Кошара* — *Мијучини* (Мала Госпојина), по неком деди са надимком Мијуца — *Лазаројеви* — *Маћејеви* (Св. арханђел Михаил), од старине и права српска фамилија. — *Мали* — *Данилови* (Ђурђић). — *Марковић* — *Штркови* (Петковача). — *Мартинови* — *Гецини* (Петковача). — *Милованов* (Ђурђић). — *Милосављев* — *Чавини* (Св. Лука); надимак по „једној жени која је рамала, те је сви звали чавка, па тако и остало“. — *Милошеви* — *Чокини* (Св. Лука). — *Мунђан* — *Буфани* (Св. Никола). — *Радованови* — *Киселичини* (Ђурђић). — *Радојеви* — *Црквењакови* (Св. Стефан). — *Рајакови* (Св. Лука). — *Свињар* — *Шешини* (Св. арханђел Гаврило). — *Стајић* (Ђурђић), један има надимак Грчки. — *Станојев* — *Николичини* — *Кузмини* (Св. Никола). — *Стојадинов* — *Ђуркини* (Ђурђевдан). — *Тодорови* — *Јашини* (Ђурђић). — *Трбојевић* — *Благојеви* (Ђурђић). — *Флора* — *Лупулови* (Св. Никола), права

српска фамилија, а Срби му дали надимак Лупул — као курјак је био предак. — *Френц* — *Живини* (Св. Никола). — *Цацуљ* (Петковача), прави Срби. — *Червенка* — *Пемац* (= Чех), од оца Чеха, а мајке Српкиње, држи материну славу Св. Лазара. — *Чобан* (Чобањеви) — *Видуљеви* (Мала Госпојина), надимак по некој баби која је рамала, то јој се подсмевали, а Чобан што је чувала козе.

Измурли родови: *Вуксановић* — *Крецуљ* (Ђурђић); Вуксановић је из Ланговета ушао у стару кућу Лекић — Крецуљ. — *Илић* — *Барбуљеви*; један има одсељен у Кусићу. — *Спасојевић*, био дошао из Црвене Цркве, сад нема никог.

Власи: *Живков* — *Војинови* (Св. Никола); у једну кућу ушао Ручка из Русове, Влах. — *Русован* (Св. Параскева), деда дошао из Брлишта.

Цигани: *Аврам* (Св. Никола), од старине их знају као посрбљене. — *Георгеv* (Св. Параскева), још њихове дедове памте старци од преко 80 година; посрбљени и славе славу. — *Мијаљ* (Св. Параскева); не жене се са Србима, иако посрбљени.

КУСИЋ

Предања о насељу. — Стари су причали да је већина насељеника дошла из Кусића у Србији и да су по њему и новом селу дали име Кусић, које је одмах насељено на данашњем месту. Причало се да је дошло 80 фамилија одједанпут из Србије, али се не зна које су то биле фамилије. Ништа се не зна о каквој црквици. Први манастир сазидао је Вукмир (Николајевић), па после цркву. А гробље је одувек ово данашње.

Кад се Кусић населио, била је свуд око њега шума: потоком ка Калуђерову је било чак и јелена; тамо су и називи: Тршевина, Дубрава и Чука. Од старине је Кусић имао овако тесне и доста кривудае улице, неправилно распоређене, као и сад — очевидно у односу према каналу Јаруз и реци Нераљу, као што је код готово свих банатских, особито врло старих села у односу према некој води.

Записи о црквеним књигама у Кусићу веле како су и црква и сва црквена акта и књиге погорели 1848. године, кад је народ избегао у „збеговиште“ у планини Локви, а неколицина представника остала да моле Мађаре да поштеде село и цркву, али су сви били погубљени, а црква и село спаљени.

Старине. — Стари људи у Кусићу веле да је у Црквинама било „мађарско“ село. На месту Црквине нађен је темељ од камена и цигле — под цркве; спомињу се и неки „подруми“. Гробље им је било на Врлој страни, где су ископаване кости. Од кућа никаквих трагова. Мисле: били сточари са шаторима и колибама.

У Селишту испод брега, близу садашњег гробља, прича се, ископаване су разне ствари: сабља, гробље са костима; за гробље мисле да је турско и да је близу садашњег гробља била цамија.

У кусићком атару нема нигде хумки. Има само хумка на месту Чардак код Оберкнежева пута, који води од манастира (Кусића) право на место Чардак (ту су инжињери направили чардак), који је код Оберкнежева рта.

Наћену чесму са цевима од печене земље сматрају грађевином из турског времена.

На западној страни између Јаруге и Нераља је повелико земљиште Кључ, иначе Равкина међа. Тамо се налазе комади камења, парчићи црепа, цигле и сл.; зна се и где је био бунар, који су после затрпали. Прича се да је ту била „одаја“ оберкнеза, који је градио цркву (неки веле: била су два брата, један је саградио цркву, а други манастир). Али, по другима, то је био само оберкнез Вукмир. Има и у шуми кусићкој Оберкнежев рт.

Код садашње цркве су се сахрањивали само кнезови, сенатори и уопште угледнији људи. С обе стране од главног улаза у цркву има по једна плоча: с леве стране има латински, а с десне стране црквенословенски натпис о томе да је цркву сазидао Вукмир Николајевић, оберкнез, 1744. године. За Вукмира се зна да је сазидао и манастир Кусић (сад зидине, али покривене; сада под Румунијом), иза кога је и сахрањен под плочом с натписом: да је имао у селу велико имање и две куће (веле везане мостом од једне до друге преко улице), да је био „оберкнез од Оршаве до Панчева“, да је имао својих кућа и у Панчеву и у Оршави итд. Од њега сад нема потомства, али и сад знају његове куће у Кусићу.

На плочи лево од улаза је латински натпис: Haec ecclesia cum instantis et favore domini Oberknez Vukmir Nikolaev: aedificata, qui etiam eiusdem pagi est cohabitator, sanctificata autem a Reverend: Domino Isaia Antonov(ich) nomine Sancti patris Nikolai ... anno 1747 mense iunii 22.

Стари свештеник Г. Јорговић зна да су оне надгробне плоче, које су сад поређане једна до друге поред црквеног зида, најпре биле растурене по порти, па су их после пренели и поставили у ред поред цркве.

Гробље кусићко је очевидно веома старо и издељено је на групе по родовима, као и другде по Банату. Има виших и дебљих крстова од камена из околине, који су старији, а доста и мањих од истог камена, и најновијих као по варошима. Има и велик број старих крстова с натписом, дубоко уривених у земљу, тако да их нисмо могли прочитати, и доста старих неправилних надгробних споменика с урезаним малим крстом а без натписа, од овдашњег камена.

Топоними. — Земље: од Златног потока у Румунији на исток Широка пољана (утрина); Радојков хрт („хрт” — утрина и излаз и приватно); Збеговиште (бежали стари у време револуције; излаз и шума и ораница); Липов хрт (пашњак и ораница); Ббја (шума); Каменити рт (велика шума); Каплар-Перин пут („планина”, један предео шуме); Оберкнежев рт (шума); Столице (највише место на планини; крај шуме пољана); Лјсача (пољана и мало шуме); Ваљавачка пољана (пашњак и нешто оранице); Вешала (пољана, пашњак); Габрово („вођија”, шљивари и „забрани”); Ђират и Стара воденица (ораница и негдашња воденица); Граориште (виногради и оранице); Гогинац (пашњак и виногради); Шевац повише Гогинца (пашњак, ораница и виногради); Чуке (пашњак и оранице); Хумин поток (ораница и ливада, а кад је киша, то су поток и баре); Тршевина (ораница);

Дубрава (ораница) и у њој Вучетин поток (поток и ораница), па Преки поток (поток и мало оранице, водолав) и Црквина (све ораница и виногради, и они остаци од цркве); преко потока је Врла страна (виногради); Голо брдо (само виногради); Оранице (оранице у равници); Џомба (ораница у равници); Радићево брдо (под брдом, виногради и оранице); Тирова (све ораница); преко Јаруге Кључ (оранице); Равкина међа (ораница; ту је била „одаја” оберкнеза Вукмира, на међи атара према Златици).

Јаруга (канал) која води од Нераља поред Кусића па се опет враћа у Нераљ према Соколовцу. Не зна се кад је прокопана и ко је копао. Постоји предање да је копало свако село у своме атару, а не знају тачно кад, само помињу „шибе” за оне који не би уредно дошли да копају (биће у Граници?). Како никоме не сече „грунт”, копана је пре деобе грунта. Место где су пре биле многе воденице зове се Стара воденица.

Име Нера се овде нигде не чује, него је сви, и Ере и Пољадија, зову Нераљ, а Мађари и Немци зову је Нера.

Старе фамилије чије је порекло утврђено (према најстаријем *Домовнику из 1850. године*): *Брнзеј* -ејеви (3, Св. арханђел Михаил), одавно досељени из села Потока код Саске. — *Ваљаревићеви* (3, Св. Никола); један је прешао на Мунђана из Крушчице; прича се да су им стари дошли из Далмације или из Босне. — *Ђорђевић* (1, Ђурђиц), трговац, дошао из Лесковице, а старином из Вршца. — *Ђурићеви* (10, Св. Јован), звали се раније Мартинови и били пореклом из Црне Горе. — *Ждрелини* (1, Св. Никола), њихови стари су из Чорте. — *Јанош* — *Мијучић* (1, Св. Јован), из Логоша; прадед мајор био је дошао овамо на службу у компанију и купио кућу. — *Јорговић* (2, Св. арханђел Михаил), свештеник и учитељ; старином из Вршца, где има и сад њиховог рода и стара кућа. — *Ковачевићи* — *Џурини* (2, Св. Никола), из Загајце, ушао у кућу Остојића. — *Мали* (1, Петковача), дошао из Крушчице. — *Манојловић*, Тоша Грк, трговац, био је из В. Маргите и ушао је у једну кућу стариначку. — *Миокови* (5, Митровдан, 1 у Белој Цркви слави Петковачу, услед призећења), пореклом Власи, чукундед дошао из Мирковаца у једну српску кућу. — *Мичини* (1, Митровдан); један у Белој Цркви; биће да им се деда доселио из Беле Цркве. — *Неапло*, Грк из Грчке, ушао као трговац у кућу Драганића; син у Америци, примио кућну славу Св. Лазара. — *Оровчан* -чанови (1, Митровдан), стари им дошли из Оравице, давно; старац од 80 година причао да му је прадеда дошао. — *Паликућин* (2, Св. Никола), стари им дошли из Хрватске. — *Петковић* — *Младенови* (3, Митровдан, 1 слави Св. Јована). — *Пешић* — *Баба-Јелини* (1, Св. Никола), досељен из неког банатског села пре око 90 година. — *Радакови* — *Тиндрини* (1, Св. Стефан), из Врањуца у Влашкој у источном Банату, одавно досељени. — *Радојевић* — *Кричкови* (1, Ђурђиц), прадеда дошао из Петрилова. — *Станојеви* — *Врећарови* (3, Св. Никола и Св. Стефан); Врећар је дошао из Крушчице у кућу Станојевих. — *Стафановићи* — *Радованови*, *Тобочареви* и — *Бамбурев* (4+3+1 = 8, Св. Лука), стари дошли из Ђуприје. — *Хераковић* — *Арватови* (4, Св. Никола), дошли из Хрватске као „немеш” и неко време држали

то немештво. — *Цебан* -ови (1, Св. Никола), „из Паорије”. — *Шајићи* -еви (10, Ђурђиц), стари дошли од Зајечара.

Старе фамилије чије порекло није утврђено: *Адамовићи* — *Пауљеви* (3, Петковача). — *Арменкић* (3, Св. арханђел Михаил). — *Белићеви* (1, Св. Никола). — *Белобабићеви* (6, Св. Никола). — *Бобујевски* (2, Св. Никола). — *Богдановић* — *Дунићи* (2, Св. Никола). — *Богубија* (1, Св. Никола). — *Бошњак* (11, Св. Никола, али 1 Св. Мрата, а 1 Врачеве, домаће славе, где су ушли у кућу). — *Брадићанови* (1, Св. Никола). — *Бранисављевић* — *Цанилови* (4, Св. Никола). — *Величковић* — *Величкови* (1, Срђевдан); има један и у Белој Цркви. — *Веселиновић* — *Рашићеви* (6, Ђурђевдан). — *Вишњићеви* (5, Св. Никола), једна фамилија се зове Филип-Вишњићев — *Кавгић*. — *Влајковац* — *Кузманчеви* (5, Св. арханђел Михаил). — *Влајковац* — *Куцини* (1, Св. арханђел Михаил). — *Влајковац* и *Шаранови* (2, Св. арханђел Михаил). — *Вујадиновићи* — *Богданићи* (1, Ђурђиц). — *Вујадиновић* — *Ђурџини* (2, Митровдан). — *Вукашиновић* (1, Св. арханђел Михаил). — *Вучковић* (2, Митровдан). — *Вучковић* — *Ђирини* (1, Св. Никола). — *Голубовић* — *Ралетини* (1, Св. Никола); названи по Ралети, чије је име забележено на плочи. — *Грозданић* (Св. Никола), изумиру. — *Грчић* — *Трђини* (3, Св. Никола). — *Џабић* -еви (1, Св. Јован). — *Доловчеви*, једн. Доловац (3, Св. Никола). — *Драганићеви* (4, Св. арханђел Михаил); од њих раније био један свештеник. — *Дрндареви* (2, Св. арханђел Михаил). — *Думитрашковић* — *Јеличини* и 1 кућа *Павлефрајтови* (3, Св. Никола). — *Ђуровић* — *Перишић* (4, Св. Никола); од њих је био један оберлајтнант у Граници. — *Живанчеви* — *Бирмини* (3, Ђурђиц). — *Илић* — *Бојини* (4, Св. арханђел Михаил). — *Јовановић* — *Козићеви* (4, Св. Лука). — *Јовановићеви* — *Мандини* (3, Св. Мрата). — *Јовановић* — *Мартић* (1, Петковача, а Ђурђиц кућевна, кад се само односи свећа у цркву). — *Јанковић* — *Грчки* (6, Св. Никола), од старине кумови са Шајићима. — *Јожевићеви* (4, Св. Никола). — *Каначки* — *Миркови* (1, Св. Јован). — *Ката* — *Милерови* (Св. Тривун); само један је сад у Бачкој Милеровић. — *Крачуни* (5, Св. Стефан); имали „Stammgut” 8 ланаца, као овде свака граничарска кућа без разлике. — *Лалошеви* (2, Св. Никола). — *Латковићеви* (1, Св. Лазар). — *Лупулови* — *Аришкови* (1, Св. арханђел Михаил). — *Матејовић* — *Грчатови* (2, Св. Никола). — *Маркулескови* (1, Св. Никола). — *Миленковић* — *Ибрини* (2, Св. Јован). — *Милованови* — *Хергешеви* (3, Митровдан). — *Милосављевићи* — *Зарини* (4, Св. Никола). — *Милутиновић* — *Кулунџићеви* (3, Митровдан). — *Милутиновић* — *Миливојеви* (2, Митровдан). — *Милутиновић* — *Периванка* (2, Св. Јован). — *Михај* — *Пајташанови* (3, Петковача). — *Михајловић* — *Чибурићеви* (4, Св. Тривун). — *Мршавега* -ини (1, Св. Никола). — *Остојићеви* (4, Св. Никола). — *Павловић* — *Цингуљ* (1, Петковача). — *Павловић* — *Шумарови* (2, Ђурђиц). — *Пасуљареви* (2, Петковача). — *Пауљевићи* -еви — *Канцини* и — *Талијанови* (4 + 3 = 7, Св. Јован). — *Петковић* — *Бежинар* -арови (3, Св. арханђел Михаил). — *Петровић* — *Крстини* (3, Св. Јован). — *Петровић* — *Новини* (2, Св. Никола). — *Поповићеви* (3, Петковача и Ђурђиц). — *Поповић* — *Бижак* (1, Св. Јован). — *Путникови* (2, Св. Јован). — *Радановић* — *Штрбак*

-ови (1, Св. Никола). — *Радимиров* — *Џибрак* (1, Митровдан). — *Радосављевићи* (4, Ђурђиц). — *Ранићеви* (2, Св. Никола). — *Рибарови* (2, Св. Никола). — *Сарић* — *Јанкуш* -еви (2, Митровдан); они су истог порекла са Сарић — Маркушевим. — *Сарић* — *Маркушеви* (4, Марковдан). — *Секулић* — *Николајеви* (2, Марковдан). — *Симоновићеви* — *Гимишеви* (1, Ђурђиц). — *Славујац* -јчеви (4, Св. Никола). — *Срдановић*, множина Срдановићеви (10, Св. Мрата). — *Стојакови* — *Бушини* (3, Св. Јован, 1 у Ковину). — *Стојковић* — *Анолини* (6, Св. Никола). — *Стојковић* — *Косовчани* (3, Ђурђиц). — *Стојановић* — *Микини* (Св. арханђел Михаил). — *Стојковић* — *Сервијанови* (3, Св. Никола). — *Стојковић* — *Чојкови* (6, Св. Никола). — *Стојкови* — *Шпиридини* (4, Митровдан). — *Ташићев*, умро и кућа прешла у руке Михајловића, чергара. — *Ташићеви* (сад 4, Св. Никола). — *Тодоровић* — *Клицанови* и *Аксентијеви* (4, Св. Никола). — *Томашевић* — *Дивљанови* (8, Петковача). — *Угриновићи* — *Пекини*, по деди Пеки (1, Ђурђиц). — *Урошевићеви* (6, Ђурђиц). — *Уршикићеви* (6, Св. Јован). — *Халини* (1, Св. Лука), један предак Хала Антон; свакако бивши Чеси или Словаци. — *Чибурићеви* -ија (1, Св. Тривун). — *Човрљан* — *Јакобљеви* (1, Петковача). — *Џамбасови* (2, Митровдан). — *Џеберанови* (2, Св. Никола).

Изумрле фамилије: *Банчило*. — *Боћерац* — *Вијатовић*, свештеник из Вршца. — *Герга*, стари српски род, ушао у кућу Лалош. — *Клицан*. — *Кузмановић* (Св. Никола). — *Мајданац*, имао је цео камен у Шевачкој воденици. — *Мина* — *Миладинови*, Срби, сад у тој кући један Влах из Иладије — *Илија Балан* (Св. арханђел Михаил). — *Новаковићи*. — *Пејковић* — *Радловић* — *Бубини*. — *Стаматовић* — *Станковић* — *Вићини*. — *Тодоровић* — *Милинковићи* (Св. Лазар); били су из Јатофа у „Влашкој”. — *Туцаковић*. — *Цветковићи*.

Исељене фамилије: *Антоновићеви*, одселили у Молдаву. — *Васиљевићи* — *Динулићеви*, одсељен не зна се куд. — *Јовановић*, дошао као дете из Парте у једну Рашићеву кућу, одсељен у Белу Цркву. — *Скутарев*, сви одсељени у Америку. — *Стојановићи* — *Гомбарови*; правио гомбе, гајтане и пуца; деда те девојке у чију је кућу ушао Стојановић из Калуђерова преселио се у Белу Цркву; презиме Гомбарових се не зна.

Цигански родови. — Стари Цигани у Кусићу, који и сад говоре цигански, зову се *Карагуде* и бивши су земљорадници, а други, који говоре румунски и позније су досељени, то су *Бањаш* (ови су бивши „златари”; за време Границе су морали сваки да нађу у Златном потоку код Златице злата бар за један дукат годишње, а нису плаћали порез ни имали земље; иначе су били ковачи, коритар, свирци, пекли цигле и др.). И први и други су православни и „славе”.

Цигански родови који говоре влашки: *Атанацко* (Петковача). — *Груја* — *Сјонтини*, Цигани „златари” или „Бањаш” (Петковача). — *Дан* — *Лаба* (Св. Никола). — *Кисменар* (Петковача). — *Лука* (Петковача). — *Манцуљ* — *Труцуљ* (Св. Никола). — *Раду* (Петковача). — *Стан* — *Лаба* (Св. Параскева). — *Станчу* — *Труцуљ* (Петковача). — *Шефан* (Петковача).

Остали цигански родови: Аврамовићи — Бињини (Митровдан). — Бан — Бугарови (Петровдан). — Буда — Вудакови — Милетини (Св. Никола). — Гавриловић (Петковача). — Дија — Цигански (Петковача); жене се само од Цигана из околине. — Јовановићи — Русини (Св. арханђел Михаил). — Мојса — Калини (Св. арханђел Михаил). — Паун (Св. Никола). — Пичикини (Св. Никола).

Изумрли и одсељени цигански родови: Бајањеско, изумрли, а нису били стара фамилија. — Грујини, нема их више. — Јосимовићи, нема их више. — Керчул, нема их овде. — Тајкуна, „чергар“, сад живи у Белој Цркви.

СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ О КУСИЋУ

За годину 1901		За годину 1927	
домова	500	брачних парова	540
мушких	1 320	домова	610
женских	1 312	мушких	1 423
укупно	2 632	женских	1 427
венчало се	22	укупно	2 850
		венчало се	20
крстило се:		ванбрачних	12
мушких	67	(само они који су се те године узели а нису венчани)	
женских	56		
умрло:		рођених:	
мушких	45	у браку	52
женских	39	ван брака	56
		умрлих:	74

МАЛИ ЖАМ

Предања о насељу. — Свуда у најстаријим протоколима пише Цам (уместо Жам). До 1848. године село је било под спахијом Карачоњијем. Има 209 нумери: Срба 272 душе, Румуна 673 и неколико Немаца и Мађара.

Откако стари људи знају, овде је било Румуна. Срба је било више, па су се неки услед роботе разбежали. По причању старих људи, село је било овде, али растурено у омање групе кућа. На месту Ливаде су рушевине од неке грађевине.

И овде, као и у Добрици, има примера: породице са српским презименима сматрају себе за Румуне, а друге, са румунским презименима, сад су потпуно српске. Има, на пример, Алексијевића који су Румуни, док су други од њих и сад Срби.

Капела српска је направљена 1881. године, а румунска црква 1886. године. По делу о Тамишкој жупанији, ово је село познато још у XIV веку.

Ништа се не зна о досељавању Срба и Румуна овде. И једни и други имали су заједничку прву цркву од старине до 1844. године (тада је сазида-на данашња влашка црква) и славила је Ускрс, који је и данас слава целог села. Сада влашка црква слави Св. арханђела Михаила, а српска Митров-

дан. Био је један српски свештеник и један румунски. Године 1872. Срби су се одвојили од Румуна и тада им је исплаћена једна трећина вредности за цркву, па су после Румуни купили једну кућу за капелу.

Гробље је одувек на данашњем месту, и ту су измешане и српске и румунске фамилије, као што су им и у селу измешане куће, од старине. Црквене књиге су биле писане ћирилицом, иначе влашки. Школа је била мала, трском покривена. Учитељ је био Влах, али деца су учила, која су хтела, и српски, из српских књига. Али многа српска деца су учила влашки. У цркви се појало влашки.

По саопштењу Душана Маргановића, Срби су некада овде били врло богати, па су доцније били јако посрнули с имањима и до пре тридесетак година је било свега пет до шест српских кућа у којима се међу собом говорило српски, а сви су остали Срби и у кућама говорили румунски. Тек кад су се на његово заузимање (био је и пре Првог светског рата шест година кнез) одвојиле српска школа и црква од румунске и кад је основана земљорадничка задруга, појачала се српска свест код ових Срба и поново појавила жеља да се више служе својим језиком. Сада се у свим српским кућама говори само српски, осим у две до три најсиромашније, у којима се још понекад „чвркне“ и румунски.

Старине. — У румунској цркви у Малом Жаму сачувана је књига *Написание венчаемих, крштених и умрлих*, у којој су забележена имена венчаних од 1778. до 1793, крштених од 1778. до 1791. и умрлих од 1778. до 1793, сва на српском језику.

Од 1774. године води се *Књига црквених рачуна* најпре на српском, а после, од 1820. године, на мешовитом српском и румунском или само румунском језику.

У румунској цркви и сад стоје на иконостасу иконе са српским натписима, а на столовима имена српских сопственика (и румунских) онога времена исписана црквенословенским писменима.

На гробљу Малог Жама има само простих шкриљача каменова (два до три стара крста без натписа). Велика већина гробова је са повећим дрвеним крстовима, и српски и румунски. Гробови са натписима појавили су се тек последњих деценија — једни са српским, а други са румунским.

Топоними. — Сокаци у селу немају назива, осим два: Велики и Ћора-ви. Иначе, становници означавају делове села по родовима.

Земље: Круштица (њиве); Лудош (њиве); У триес' ланаца (пашњак, био спахијски, сад општински, од комасације 1882. године); Градине — Грађинеле (ливаде, баште и виногради); Брег ритски — Ђалу Ртулуј (њиве, оранице); Деонице (ораница), Ливаде и Иберланд (оранице и једна вода: Били бара — назив код Румуна, а Бела бара — код Срба). Спахијско земљиште захвата Ливаде и Круштицу, а у њој су: Иза Чаде (био је ту некад Чада, човек, и кућа му), Мала пустара — Пуста Мике (ораница иза гробља); Широка бара — Воруга Лате; и Старе Градине. — Кроз село тече Бара — Воруга (извире и стално отиче као поток).

Хумки овде нема. У квадрату 30 пута 40 метара налазе се рушевине од грађевина зидане обичним циглама; не зна се од каквог здања.

Родови познатог порекла. — *Барбулови* — *Крецулови* (2, Петковача), отац из Великог Средишта, ушао у кућу Грујичиних (негдашње српске фамилије — славили Св. Мрату). — *Бирђан* — *Живулови* (1, Св. Никола), отац из Великог Гаја. — *Вијатов* (1, Св. Никола), из Великог Средишта, ковач. — *Г. Витомировић* Инокентије, крштен Иван (Св. Јован Златоусти — 13. новембар), парох, из Крушчице. — *Ђорић* (Св. Никола), берберин, из Денте. — *Жарков* — *Бркини* (1, Св. Никола), из Великог Средишта. — *Иштван* — *Марин* (1, Св. Никола), дошао из Ечке. — *Јовановић*, сад Румун, а предак му је био Србин, дошао у Крњачу код Јагодиша. — *Коћецови* — *Василкини* (1, Св. арханђел Михаил), отац дошао из Пркосаве. — *Нинкови* — *Фарбарови* (1, Св. Никола), деда дошао из Дежана. — *Павкови* (2, Петковача), из Великог Гаја; отац ушао у кућу старих Грујичиних. — *Пљаскар* (1, Св. Никола), ковач, дошао из Соке. — *Попови* — *Ситарови* (2, Михољдан); један у Ужицу, један ушао у кућу и слави Св. Николу; дошли из Велике Маргите и ушли у кућу Ситарових. — *Путник* (2, Ђурђиц), родом из Вршца. — *Радуловац* — *Ломборови* (-оњи) (2, Св. Јован), отац дошао из Вршца; један у Вршцу, један у Темишвару. — *Скокин* — *Пандур* (1, Св. Никола), из Великог Средишта. — *Трајан* — *Лацкови* (2, Св. Никола), отац из Велике Маргите (у овом селу има и Лацкових — Румуна).

Стари родови чије порекло није утврђено: *Алексијевић* (2, Велика Госпојина, 1, Св. арханђел Михаил, кућевни светац); били од њих свештеници, али десетак кућа порумуњено. — *Бавански* — *Јовасарини* (2, Св. Никола). — *Бавански* — *Шапћини* и *Переданићин* (3, Св. Мрата), један у Вршцу. — *Владислави* — *Петрини* (3, Св. Никола) и *Лепини* (1, Св. Никола). — *Драгија* — *Тикалови* (1, Михољдан), прешли из влашке стране на српску. — *Исајлови* — *Лазоњи*, *Лазини*, *Кендрини* (-оњи) (6, Св. Никола). — *Кусицки* — *Благојев*, *Латин*, *Дудулишеви*, *Кузманови* (8, Св. Никола). — *Маргановићи* — *Морељанови* (2, Св. Никола), прадеда се доселио са једном фамилијом у Средиште. — *Станојеви* — *Андрешков* (1, Велика Госпојина). — *Суботини* — *Ситарови* (-оњи) (2, Михољдан). — *Фолје* (славили Св. арханђела Михаила); један назарен; а један у Словенији.

Исељени и изумрли родови: *Бавански* — *Пржолови* (Св. Мрата); отишао у Вршац. — *Поповићи*, изумрли, стара српска фамилија.

МАЛО СРЕДИШТЕ

Предања о насељу. — Мало Средиште је било српско село и зна се где је у његовој близини био српски манастир Прњавор, па и сад Срби Великог Средишта зову то село Прњавор. Манастир Прњавор је, у ствари, био на месту садашње цркве Малог Средишта, па је после, услед насељавања Румуна, то село, а са њим и манастир, постало румунско. Садашњу цркву им је сазидао Васа Лазаревић, спахија из Великог Средишта (Феодор и Миша Лазаревић су били последњи потомци тих Лазаревића; веле, предак Голуб је унук или син Луке Лазаревића).

Мало Средиште најпре није било село, него је ту био само српски манастир Прњавор или Мало Средиште, који је укинут за време Марије Терезије (укинут због недовољне имовине) и његова имовина предата црквеној општини, која је тада већ постојала, јер су калуђери били ту населили Румуне, као јевтинију радну снагу. После су им нову цркву саградили Лазаревићи. Још и сад је очувана зграда у којој су биле манастирске ћелије.

Становништво. — У Малом Средишту живи *Петар Недић*, који нам је саопштио да је од фамилије Недића из Месића, који су порумуњени Срби. И он је као Румун дошао као дете у Мало Средиште, где се и оженио Румунком, и тек после је учио српски, и сад прилично говори.

МЕСИЋ

Предања о насељу. — На наше распитивање код сељака у Месићу о постанку села Месића и о њиховом досељавању, они су одговорили да они о томе ништа не знају и да нису од својих старих ништа слушали, али је очевидно да своје порекло крију, нарочито они који су прави Румуни, јер су они, несумњиво, дошли после Срба, као и Румуни по околним селима, који знају и кажују одакле су им се преци доселили.

У селу Месићу има око 150 домова, од којих само један српски, од досељеника из Вршца, а сви остали сматрају себе за Румуне, мада признају да су многи од њих српског порекла, као што им и презимена показују.

Петар Балан, раније Балановић, стар 83 године, прича да је око манастира и села била свуда шума, па су је после Немци узели под закуп и искрчили те засадили винограде (свака десета врста и још четири форинта од ланца винограда плаћало се манастиру). Побегавши од Турака, 60 фамилија је дошло овде, у шуму код манастира, и ту се настанило. Школа је била где је сад манастирска качара. Из протокола се види да је школа постојала већ у другој половини XVIII века и да су калуђери врло брижљиво настојавали да деца иду у школу. Њихови пандури су ударили јавно по 12 штапова родитељима који нису хтели слати децу у школу. И то се више пута понављало. И деда Балан каже да су сељаци Месића (свих 60 домова) добили само 16 сесија. Калуђери су им саветовали да не узимају више јер има доста манастирске земље коју ће они обрађивати. Но, одакле су дошли ти сељаци, деда Балан вели да не зна и да није о томе ништа одређено, сем: „из Румуније“, „из Србије“, „из Бугарске“, или са свих разних страна. Знају се фамилије, вели, које имају српска презимена и које су вероватно биле српског порекла, али откако он зна у селу се говорило само румунски. И он зна за прво сеоско гробље до манастирског „Мајура“ (имања са манастирским кућама). После су ту садили винограде, а гробље је врло давно премештено на данашње место.

Кад се упореде сва казивања о постанку села, излази као највероватније да су очуване успомене о првих 16 фамилија. Оне су се настаниле у селу после ослобођења ових крајева од Турака (за време рата с Турцима

криле су се по манастирским шумама) и у време кад је давана државна земља, тзв. Überland (а то је било, као што се види из наведених података у манастирском протоколу, 1778. године), било их је око 60 које су добиле земљу, односно које су је хтеле примити. Како су оне добиле укупно око 16 сесија, могло је доћи и до казивања да је село зато добило 16 сесија јер је било свега 16 породица (а то, наравно, није могућно, јер није свака породица добила по целу сесију, него, као што се из протокола види, само по 1/2, по 1/4 и по 1/8 сесије — а збиља су, према тачним подацима у протоколу *Hauptgrund Berechnung* ... из 1783. године, добили 1778. године сви укупно до 16 сесија).

Старине. — Старо гробље села Месића било је до манастирског дворишта, где су сад кућа и двориште за манастирског шумара, па је после измештено на садашње место, више села, и то доста давно, пре 80—100 година. Много је старог надгробног камења без икаква натписа. Само на једном, на самом почетку гробља, има јасан натпис. Иначе, новији крстови са румунским натписима су већином дрвени крстови.

На Краку Љорда нађено је гвоздено сечиво од секире или наџака, а на Фаца Мари слично бронзано оруђе.

У манастирској библиотеци је једна књига манастира Шемлуга са записом да је 1744. године поклатио вршачки протопоп Г. Ранковић.

Топоними. — Улице у селу Месићу су: Велики поток (Валеа Маре, навише до краја села); Бугарски сокак (Огашу Бугарчи); Никин сокак (Огашу Ники); Маргитин сокак (Огашу Маргарија); Школски сокак (Огашу Школи).

Земље око села: поред манастирског Трунки (шума, „тело“); Спартура (ораница); Шупаја (виногради); Разбојиште (на оба ова земљишта ископавају препове од лонаца); Појана Мика и Појана Маре (ораница и виногради); Ваља Саке (Суви поток; ораница); Балу Гизелоњилор (Брег Гизелов); Гају Мошулуи (Дедин гај); Балу Пушканештилор (Брег Пушканов; једна кућа од Путника се у старо доба звала „Пушкани“); Колник (пашњак); Ђуковац (румунски Ђуковец, ораница и пашњак манастира Месића).

Манастирска шума: Фаца Маре и Фаца Мика; Краку Румунулуи и Краку Њамцулуи (Крак румунски и немачки); Кракулуи Бугарин; Пјатра Хаидукулуи (Хајдучка стена); Каменарица; Честа; Поиана луи Константин; Краку Колиба; Краку Стобори; Чока велика и мала (некада Црни врх, сад у картама Гудуришки вис; назив Црни врх за Чоку и сад се чује); Извору ал Руџинит (Руди извор); Извору Рафаиле; Извору Јоца (по неком Јоци шумару, пре 50 година); Краку Љорда (по трави љурда, сличној кисељаку), на граници између манастирског и сеоског имања, а тако и Краку Пиетрос (Стеновити крак); Извору ла Огашу Куфади (Извор на Буковом потоку). Ово је, и даље, на излазу и у шуми села Месића.

У шуми манастирској Појана Драговеј („драговеља“ — биљка од које се прави сарма); Појана попи, на граници манастирске и вршачке шуме, до Јанина потока (биће, дакле, оно са плана Марко Попа).

Манастирске земље: Јанин поток, до њега Каменарица, Хајдучка стена (заиста стена и вис); Дубоки поток; По ара (страна); Гола главица;

Јовановац (пространа зараван, некад били виногради, сад њиве), а до њега Гропа, а према Гропи, преко потока Месића, Ђуковац и даље јабучки атар. Одмах изнад манастира је мали пашњак Реман, назван по Немцу Реману из Вршца, који је ту некада имао винограде (на манастирском земљишту). На подножју Гропе са западне стране је Мала ливада (сад ораница), а поред ње са западне стране брежуљак Думбрава (ораница са мало пашњака).

Лево од пута и од потока је Велика ливада и скоро на крају ње Калугерски брт (заиста био брт манастирски), а више Велике ливаде Калугерски брег, на коме је некада било 28 ланаца манастирског винограда, а сада је само 9 ланаца, остало се оре. Кад су држали под закуп манастирске винограде, Немци су тај брег прозвали Орденберг, а Румуни по томе Ордин.

На плану који је 1910. године израдио за земљиште манастира Месића мерник у Карловцима, написани су називи: на крајњем североистоку Падуре, на истоку Излаз, до њега, јужно, Супаја, а до њега, југоисточно, Појана; од манастира на југу Чуковец (очевидно погрешно према мађарској карти); на западу од манастира Думбрава, а на југозападу од ње Орденберг; подалеко на северу од Думбраве је Гола главица, а на северозападу Каменарица. У манастирском протоколу набрајају се у времену од 1797—1799. године сви становници Месића, по имену и презимену: *Балан* (Блан) Исак. — *Балан* Јован, брат му (сви Балани, раније Балановићи, славе Св. арханђела Михаила; о свом пореклу не знају ништа). — *Боу* Марко. — *Болманцу*, *Бољанцу* Јосим. — *Боу* Аврам. — *Боу* Алекса. — *Боу* Атанасија. — *Боу* Риста. — *Боу* Теодор. — *Боу* Јован Маре. — *Боу* Никола Маре (старији). — *Боу* Петру Маре. — *Боу* Јован, Мик. — *Боу* Петру, Мик. — *Боу* Труја. — *Иков* Боуљ. — *Боуљ* Јозим, сад само Боу, велика фамилија. — *Буркуц* Александру. — *Буркуц* Александр. — *Буркуц* Никола. — *Владизав* Никола, зову се и сад Владислав. — *Гизел* Симеон, има Гизел. — *Гиузел* Иван. — *Гиузел* Трифу. — *Гозил* Пауљ, то је Гизел. — *Дега* Василије. — *Драгиц* Антоние. — *Драгиц* Јован. — *Драгиц* Петар. — *Дрегуци* Јанош (има и Драгуца). — *Жерци* Маноиља. — *Казан* Никола. — *Ивашко* Адам. — *Ивашко* Јанош. — *Ивашко* Јоан. — *Ивашко* Јован (сад Ивашку). — *Илие* Марко. — *Јабукан* Бранко. — *Јордан* Никола. — *Јордан* Траило. — *Казан* Георг. — *Казан* Јанку. — *Казан* Пау. — *Константин* Иону. — *Константин* Стефан. — *Константин* Игнат. — *Констанц(т?)ин* Груја. — *Лацко* Адам. — *Лацко* Паун. — *Лука* (?) Алекса. — *Лука* Никола (пореклом су једни од Боц, а једни су од старине Лука). — *Маноила* Саву. — *Микша* Аугустин. — *Микша* Вукмир. — *Микша* Еремија. — *Микша* Пау. — *Микша* Станко. — *Папое* Аугустин. — *Папое* Јован. — *Папое* Симеон. — *Петко* Јосим (има сад и Петку). — *Петроние* Јосим. — *Петроние* Никола. — *Петроние* Пау. — *Петроние* Петру. — *Петроние* Стојан. — *Петроние* Тодор. — *Петроние* Трифу. — *Полеску* Никола. — *Преда* Адам. — *Преда* Кузман. — *Путник* Алекса. — *Путник* Атанасе. — *Путник* Груија. — *Путник* Јован. — *Путник* Нида. — *Путник* Пауљ. — *Путник* Тома. — *Путник* Трифу. — *Радуљ* Константин. — *Радуц* Григор. — *Радуц* Траила. — *Редуц* Мартин. — *Роул* Трифу. — *Церован* Атанасие. — *Церован* Захарија. —

Бану Марко. — Бикшан Груја. — Боуљ Тома. — Бранков Атанасие (има само надимак Бранку, за Путнике, једна кућа). — Буркуц Балин („умро“ пре 30 година). — Драгин Коста. — Драгомир Георгије. — Драгомир Ницу. — Жипецан Иван. — Илиа Стојан. — Јабукан Сима. — Коста Јова. — Лазаревић Георгије. — Љуба Јанко. — Моноила Јена (сад има Манои-ла). — Муста Прву (сад има Муста као надимак за једнога Боу). — Мут-јан Андреи. — Попеск Михаило (сад има само као надимак). — Попезко Никола. — Поповић Јован. — Тирилов Јоан. — Церован Тома, одселио се у Румунију. — Чорлошан Негушћа.

Цигани: Константин (или Констандин) Марко, умрли; били кућевни Цигани.

Подаци о појединим родовима. — У селу Месићу, осим породица забележених у најстаријем протоколу, има још досељених породица: Дра-хота, Словаци из Бућина. — Божин Јеремија, из Јабланке. — Рошу (3 колена), — Русу, Мађар, свињар.

Драгића има пет кућа (сви славе Петковачу); ни старац од 78 година не зна одакле су.¹²

Деда Казан Коста прича: „О турском рату склонило се у шуму 16 фамилија, а после рата направили су овде черге и после добили шеснаест сесија, а остале су земље припале манастиру“. После нису добили више земаља и отуд цело село има само тих шеснаест сесија, које су касније издељене међу потомке. Сви Казани славе Св. арханђела Михаила. Има их и у Сочичи и по другим местима. Не зна одакле су се доселили.

Чукундеда Јована Путника, Лазар, рођен око 1780. године, имао је већ своју земљу, коју је од њега наследио син Јован Путник (после њега: Ђорђе — Стеван — Јован). Дакле, вероватно је да су Месићани добили земљу у оно време кад се делила државна земља. Једни Путници славе Св. арханђела Михаила, а неки од старине Св. Николу. Они веома често мења-ју славе — кад се прижете или кад купе кућу, напусте своју и приме кућевну. Режу колач и свећа гори.

Деда Стеван Путник прича да су они пореклом из Кикинде, а њихове фамилије и у Белој Цркви, Вршцу, Ораовици и Панчеву. Од ових Путника био је Драгомир Путник, професор гимназије у Панчеву. Зна се и кућа у којој је рођен. Његов деда Јован је, као Србин, врло добро стајао у манастиру, те је манастир поставио велики камени крст усред села Месића, који и сад стоји и који смо снимили, као ознаку тржишта и сеоског игралишта. Намештена су још два таква крста — један пред манастиром, а други на имању. Он тврди да су Путници најстарија фамилија у селу, што је доста вероватно.

Тврђење најбољег znalца о прошлости рода Путника — да су они најстарија фамилија у селу Месићу — може се примити као доста вероватно свакако у том смислу да су они били један од најстаријих родова у селу и да су се, као многобројан род, могли истицати и као најстарији род

¹² У време истраживања у Месићу (1928. г.) и навођена ових имена, Ердељановић је ставио примедбу: „Има их и сад“ (прим. ред.).

у селу. Чисто српски топографски називи у манастирском имању и делом још и сад у атару самог села Месића јасно показују да је прво становништво села Месића и околних села било српско, па кад су Румуни у великом броју овамо насељени, они су неке српске називе у свом атару и даље задржали, неке превели на румунски, а неке сами дали од времена свог досељавања на свом језику према личностима и приликама новијег времена. Румунски родови са румунским презименима често имају и румунска имена, док они са очевидно порумуњеним српским презименима још имају српска имена.

У архиви манастира има црквених књига штампаних у Русији 1701, 1712. и 1761. године и докумената са драгоценим подацима о манастиру и насељу.

Тако је у књизи Патернику Михаило Вујановић, намесник манастира Шемљуга, забележио да је прешао у манастир Месић 13. јула 1776. године. Дакле, у то време братство манастира Шемљуга прешло је у Месић, пошто је манастир укинут и имање дато Месићу. (Доцније је оно Месићу одузето, а одређена му је годишња накнада државе 4.000 круна, која је давана све до 1917. године, кад је у време рата престала. Сад је то имање у Румунији и води се парница око тог права манастира Месића.)

При манастиру је очуван Протокол умирајућих од 1778. до 1793. године, најстарији који има манастир. У њему су на једним листовима назначења: „житељ прњавора Месића манастира“, а на другима: „житељ села Месића“ а, у ствари, реч је о истом селу — данашњем Месићу. У то време још се употребљавао старији назив Прњавор, али је увелико био у употреби и назив Месић.

У њему су, великом већином, наведена само имена, без презимена, а где су наведена и презимена, већином су, као и претходна, негде у мало друшчијем облику. На пример: Драгичову, Боуљ, Ивашкуљ и Ивашко, Владисав Папоевића (Петра). Као нови се помињу: Драгомир Станковић и Игњат Циганин. Године 1793. забележена је Стана Јована Ивашко.

Најстарији сачувани план манастира и села Месића и целог манастирског имања је из године 1775. Огромна већина земљишта је под шумом, а врло много и под виноградима. Пет зграда су означене као „Closterl Messitz“, а на истоку од њега је низ неправилно распоређених кућа с обе стране потока (који се одувек зове Месић) с назнаком „Pernjavor Messitsch“. Каже се како се село Месић граничи са истока Сочичом и Јабуком, са југа Јабуком, са запада Вршцем, а са севера „mit dem Kloster Sred.stie und dem Dorf Cutritz“... „Es ist auch alda ein Calludjer Kloster wo sich 5 Poppen befinden“... „An Ackerbau geniessen solche samt Wiesen 291 Joch 545 Kl; an Dorfsgrund samt Huteyde 34 Joch 287 Kl; an Waldung so gegen Mittag an Kleinen, gegen Norden aber an Schlagbahnen theils Eichen theils Buchen besteht in 1177 J. 506 Kl; an Weingeburg wovon aber verschiedene Dörfer gemessen 152 J. 476 Kl. In Summa hat dieser Dorfsgrunds Terrain 1652 Joch 214 Kl.“ — „Es befinden sich alda 40 wallachische Familien, 5 Wittwen, dann extra 8 Zigeiner“.

Други по старини је план „Grundes Ausweis“ из 1797, али је сачувана само његова горња половина. На северној граници манастирског имања, према вршачком земљишту, забележен је „Janin potok“, који се и сад тако зове, а у његову изворишту „Marko Pora“ (сигурно цело земљиште носи то

име, односно погрешно је записано по неком српском називу). На источној страни је записана „Pojana Simon“, а даље на југу „Csoka mare gola“. У северном делу карте, близу Јанина потока: „Weingärten Kamenicza oder Kamenaricza“ (а ту су заиста били манастирски виногради, после страдали од филоксере), а југозападно од ње је опет велики комплекс манастирских винограда под именом „Gola Glawicza“. И једне и друге винограде манастир је давао под закуп сељацима околних села и Вршчанима, као што сведоче и књиге са уговорима (Contract) за те винограде и неколико специјалних планова на којима су представљене парцеле тих виноградарских комплекса и исписана имена закупаца тих парцела.

Сачуван је и „Plan des neu regulirten Grundherrlichen Dorf Mesitz ... den 18 Septemb. 1801“, из кога се види како су сеоске куће све у реду поређане поред улице, као и данас, а укупно их има 125. На другом плану из 1847. године има их свега 118.

У такође сачуваном плану „Berechnung und Beschreibung des im Werschtitzer District liegenden Klosters Sredistje“ имање има 899 јутара и 477 хв, од чега винограда 290 ј и 1.590 хв, шуме 238 ј и 410 хв, њива 166 ј и 620 хв, и ливада 70 ј и 1.250 хв². Даље се каже: „Hiefon besitzt das Kloster als Eigenthum 2 Joch 1018 Kl² Weinbau und 97.1022 Kl². Zvespen, folglich kommt anzuschlagen in Summa 12 Joch 440 Kl. Verbleibt mithin dem Dorf oder Pernyavor Szredistje gegen Ersatz dem Cammerali zu übergeben 880 Joch 1160 Kl“. На плану није означена година израде, али је он очевидно из времена кад је по укидању манастира Средишта његова земља предата селу Средишту или Прњавору на откуп од државе.

Протокол *Hauptgrund Berechnung des Guths Messitz* је из године 1783. У њему се на првом листу каже: „Diesses (тј. добро) hat Hauser: 72 mit Constitutiv — grund; Ohne Constitutiv — grund — S(umma) 90. Diese haben Ansässigkeiten: 7 Halbe (12 Acker, 4 Wiesen, 2 Huttung, 1 Hausgrund), 29 Viertler (6 A., 3 W., 2 H., 1 H. G.), 36 Achtler (3 A., 2 W., 1 H., 1 H. G.)“. Даље се износе цифре у јутрима и хв². „An Grund Stücken“, „An extra Gründen“. (Industrialen — виногради — Waldung, расути комади за употребу, путеви, стрми висови, стене, Gräben etc.). „An Frey Gründen“ (црква, школа, манастир, путеви пољски и др.) — свега 2.670 ј и 1.190 хв. — Даље се описују „Communications Weege“, „Feldwege“, „An Comillen“ (вероватно гомиле, хумке), где се каже: „Um den Hotar sind in allem 32“. Најзад, „Dorfs Hottars Laage“ (на којој су страни суседна села). Сваки лист има натпис „Haus №“ и написан је кућни број од 1 до 92, обухватајући и манастир са његовим зградама и школу. Код сваког кућног броја најпре је забележено кућно земљиште и његова величина (свуда по 1 Joch) и испод њега редом њиве и ливаде, њихова величина и са којим бројем њиве се граничи горе (доле, лево и десно), а при дну „Namen des Besitzers“, „Überkommungsart“, „Zufolge ausgestalten Gewährsbrief de dato“. Тако је под Haus № 1, после описа куће, плаца, њива и ливада, записан „Jovan Poprovics“, а под Überkommungsart: „Durch die 778-gste Grunds Eintheilung“ и ова се напомена понавља код свих напред поменутих 72 „mit Constitutiv — rund“, што показује да су 1778. године ови сељаци добили подељену земљу, али су и даље остали манастирски кметови и јамачно су са те земље манастиру плаћали дажбине. Под трећом рубриком „Zufolge ...“ нема ништа записано.

Код осталих 18, за које се каже да су „ohne Constitutiv — rund“, записано је „dieser hat keinen Constitutiv — Grund ausverlangt“ или „ist mit keinem Constitutiv — Grund dotirt“ и сл. Под № 2 записан је Mihay Goga; под № 9 Sima Lesa; под № 53 Miloje Luka; № 57 Nicola Dragin; № 65 Boschun (Божун) Bugar; № 66 Constantin Dragan; № 68 Dragomir Stancu; № 70 John Stancu; № 78 Schursch Ziegean; № 83 Janosch Gorschko; остала су имена и презимена иста као у наведеном протоколу из 1797—1799. године.

У манастирском протоколу *Überland Grund — Buch des Guths Messith verfasst im Jahre 1783. durch Wäpser* (Wärper, Wärsen? — J. E.) *königliche Werschetzer Localdirection* су истим редом наведени житељи села Месића као у претходном протоколу из 1783. године и код сваког је означено колико има јутара односно хвати винограда и воћњака и са којим се парцелама граничи, а код сваког записано: „durch 778-gste Grundsutheilung“. Код оних домаћина који немају винограда ни воћњака није исто записано. Под „Haus № 85“ записан је „Das Kloster“ и његови виногради и воћњаци на 10 разних места, без сумње они које је манастир непосредно гајио; овде нема оног додатка о додељивању у години 1778. То јасно показује да је сељацима и у Месићу 1778. године додељено, осим њива и ливада, још и земљиште за винограде и воћњаке од државног тзв. Überland-a, али како се и из самог натписа овог протокола види, то је све и даље потпадало под спахилук манастира Месића („des Guths Messith“).

У истом протоколу од листа 205. до 281. изнети су подаци исте врсте за вршачке Србе (и 2—3 Немца), под насловом „Auswärtige Partheyen von Werschetz“. Код сваког је иста напомена за годину 1778.

Даље, од листа 283. до 305. наведени су такви исти подаци за Србе у Кеверишу, такође с напоменом о додељивању земље 1778. године, а под насловом „Das Dorf Köveresch“. Затим од листа 306 (Mihay Popresco), 307 (Stephan Jankovicz)...

Постоји сачуван и *Домовни протокол за село Месић из 1800. године* и на њега настављени домовни протоколи из 1808, 1815, 1820, 1826, 1830, па целокупни пописи за 1831, 1832, 1833, 1834, 1835/6, 1840, 1847. и 1849. годину.

У најстаријем, из 1800. године, најпре се именује Јован Поповић, за кога се у напомени каже да се одселио у Вршац са сином Георгијем. Остала су презимена као у претходним списковима, само стоји тачно Мунђан, има две куће „Драгомира“ и једна Њагое Углешин. У ономе из 1808. године под бројем 1: Јован Бранков; Јанош Ивашков; Јосиф Бољанц; Атанасије Бранков; Георгије Манојлов; Јанков Владисав; Петар Јанковић; Иван Гизељ; Павел Аугустинов и „укућанин Радивој Папое, стриц, и Драгина, жена јего“; Лазар Лацков; Јован Петров; Живан Божић из Вршца. Остала су презимена као у претходним списковима.

МРАМОРАК

Предања о насељу. — По казивању старих људи, Србе из Канака је довео Нико Рашић — Комна, и он је први ударио колац на месту где је подигнуто село. После су из Неузине, Маргитице и други насељени. Зем-

љиште се већ звало Мраморак и по њему је село названо. Прво су били изградили земунце.

Никаквих трагова од ранијих насеља нису налазили у свом атару, који је, тврде, двајкада био само пашњак. Најпре је Мраморак имао да се насели у Станкин до, али нису могли доћи до воде, те су прешли на данашње место.

У *Летопису политичке општине Мраморка* пише:

Године 1812. Мраморак насељен Србима, који су дошли из Канака, Српске Неузине и околине. Затим су дошли Румуни, највише из села Дежана и других места у Банату. 1820. године су дошли Немци: једна група са Хесена (12 породица), а друга из швапских села Бачке жупаније, у већим групама. Мраморак је припадао Српско-банатској граничарској милицији бр. 14, са седиштем у Белој Цркви и главном командом у Темишвару. Свака је насељена породица добила по 7 1/2 јутара земље и земљиште за кућу. Име је село добило, наводно, по барској буби мрмољак, којег је било у своје време веома много у овом крају, а нарочито у атару ове општине. Село је у почетку било растурено, а касније се скупило уједно и сазидане су куће. Половина становника су Немци, а од друге половине су пола Срби, а пола Румуни. Има три цркве: српско-православну, румунску и евангелистичку. Срби су цркву зидали 1856—60. године, заједно са Румунима, а при деоби исплаћено је Румунима 12.000 форинти. По укидању Границе, за првог кнеза био је изабран Немац Франц Трахт.

Атар општине има 16.289 јутара и 1.452 кв хв, највише ораће земље, затим пашњака, а шуме 2.200 јутара. Атар је понајвише брежуљкаст и песковит. — 1900. године су Мраморчани купили до близу 500 јутара од Државног ерара у Песку за винограде, на амортизацију, и засадили одличне винограде.

У селу има 11 основних школа: две српске, две румунске, шест немачких и једно забавиште*. Има пошта, апотека, општински лекар, земљорадничка задруга, задруга Рајфајзен, занатлијска корпорација, један парни млин и четири циглане; ватрогасно удружење.

Извод из списка оних који су 1814. до 1817. и 1817. примили земљу од инжењера (означено је: и кућни број, и колико ланца у њивама и у риту и топографска нумера. — Чува се у општинској архиви, а има га у препису стари учитељ Илија Барбул):

1. Царски квартал	18. Живко Ивков
2. Петар Земан	19. Павле Марков
3. Панта Петров	20. Илија Крстец
4. Сава Марков	21. Петар Крстец
5, 6, 7, 8?	22. Нида Стојадинов
9, 10, 11, и 12 Букар, Никола,	23. Стража општинска
Гаврило Мартин Бундра	24. Атанасије Ивачкович,
13. Живојин Амбруш	трговац
14. Груја Бундра	25. Општински бирт
15. Вита Алексић	26. Јован Рашић
16. Јован Грујић	27. Живан Рашић
17. Живојин Земан	28. Арса Анкић

* Писац *Летописа* је имао у виду 11 одељења у Основној школи (прим. ред.).

29. Јова Живанов	135. Живојин Стурза
30. Станоје Карањац	136. Живота Мандреш
31. Макса Босић	137. Марко Рајић
32. Игњат Сперњак	138. Арсеније Лупулв
33. Станисав Николић	139. Илија Маринков
34. Јевта Каначки	140. Лука Стојадинов
35. Маринко Стојанов	141. Вита Анкић
36. Лаза Радојчин	142. Макса Рајков
37—46 ?	143. Акса Милутинов
47. Марко Траилов	144. Арса Новаков
48. Неца Димитријев	145. Марко Радосав
49. Стеван Годоп	146—153 ?
50. Арсеније Марковић	154. Арса Попов
51. Јован Јованов	155. Нића Карањац
52. Агапија Војинов	156. Матеја Грујић
53. Среја Живанов	157. Бука Арсенов
54. ?	158. Михајло Недић
55. Петар Вукоњански	159. Совра Живанов
56. Тодор Урам	160. Дамјан Арсенов
57. Јевта Рашић	161. Бука Стојадинов
58. Никола Мунђан	162. Панта Јованов
59. Јован Калинов	163. Павле Кирилов
60. Алекса Калинов	164. Арсеније Петровић
61. Иса Глишић	165. Ковач Петар
62. Никола Тодоров	166. Аћим Паунов
63. Атанасије Милутинов	167. Сава Крачун
64. Миша Мартинов	168, 169 ?
67. Никола Рајић	170. Георг Ивков
68. Ивко Крстец	171. Бура Србинов
69. Стеван Крстец	172. Живуљ Крачун
70—73 ?	173—178 ?
74. Симеон Белеуца	179. Јанко Игњатов
75. Никола Јовица	180. Анта Миладинов
76. Јанош Белеуца	181. Пауљ Крачун
77. Јован Јовица	182. Стојан и Ђира Војинов
78—79 ?	183. Јован Мандраш
80. Јанош Наод	184. Сима Царан
81. ?	185. Лука Панкеричан
82. Петар Режа	(Живуљ Гроза)
83. Петар Марган	186. Пера Живанов
84—88 ?	187. Георг Јованов
89. Никола Ђукић	(Циганин Ковач)
90—94 ?	188. Комна Рашић
95. Георг Царан	(само три ланца баште)
96—113 ?	189. Срп. црква и школа (вакант)
114. Аврам Манојлов	190. Јован Зебић, парох
115—122 ?	191. Гаја Урам
123. Аћим Наод	192. Поп Никола Лукић
124—128 ?	193. Живан Оморан
129. Јован Бошњак	194. Тодор Крачун
130—132 ?	195. Живуљ Царан
133. Георг Петровић	196. Ненад Земан
134. Гаја Паунов	197. Тома Царан

198. Глигорије Оморан
 199. Атанасије Мартинов
 200. Тома Марић
 201. Јован Лакичин
 202. Живојин Ћуса
 203. Марко Наод
 204. Тома Ћуса
 205–206 ?
 207. Атанасије Милићев
 208. Момир Каначки
 209. Сима Петров
 210. Петко Препајац
 211. Атанасија Бајић
 212. Груја Попов
 213. Атанасија Рашић
 214. Јован Грујић
 215. Живота Рашић
 216. Ђура Сперњак
 217. Филип Бошњак
 218. Спасоја Земан
 219. Никола Јованов
 220. Атанасија Стојадинов
 221. Михајло Стојадинов
 222. Павле Живанов
 223. Атанасије Дмитров
 224. Јован Грујић
 225. Живојин Ђурка
 226. Павле Илијин
 227. Анга Земан
 228. Јовица Ристић
 229. Тадеја Мандрећ
 230. Петар Мунћан
 231. Аврам Карањац
 232. Стеван Бундра
 233. Стеван Наод
 234–239 ?
 240. Јован Грујић (сувача)
 241. Сувача једног Румуна
 242–276. сами Немци

277. Јован Јовановић
 278 ?
 279. Живојин Јова
 280 ?
 281. Сувача Нице Стојадинова
 282. Сувача Пере Живанова
 283–285 ?
 286. Сувача Ћире Војинова
 287. Јов. Бокшана
 288. Животе Земана
 289. Живуља Мунћана
 290. Ивка Крстеца
 291. Немач. црквени плац
 292. Нем. поле плац
 293. Срп. црквени плац
 294. Општински амбар
 295–297 ?
 298. Алекса Калинова сувача
 299. Симеонова Крничана сувача
 300. Грујића Симе и Јосима
 301. Војинова сувача
 302. Сувача Фридриха Папера
 303–309 ?
 310. Тодор Наод
 311. Никола Станимиров
 312–313 ?
 314. Гаврило Нинков ћурчија
 315. Јон Крстец Лонпа
 316. Павле Царан
 317 ?
 318. Живуљ Марган
 319. Матеја Мунћан
 320–325 ?
 326. Арсеније Марковић
 327. Гаврило Грбан
 328–329 ?
 330. Вука Стојанов
 331. Никола Живанов

Дакле, укупно 331 дом.

Ово је преписано са старог оригинала Љубомира Панкеричана, председника црквене општине 1921. године. Он је још додао:

Казивали су људи да су у оно време Баваништани истеривали њине солдате, те су Каначанима, тј. Мраморчанима, разматрали колибе и земунце и отеривали их; али су ти исти Баваништани добили од државе заповест да дају кулчаре да се зида царски квартир за официре, те да буде готов кад се село насели. Зидане је почело око 1812. године, али је споро ишло, јер су цигле морали са стране доносити и тек је 1816. године био готов. А год. 1818. је био Мраморак потврђен и Срби су га населили,

на челу им кнез Комна Рашић, а после су долазили и из Неузине, и Власи из Дежана и са свих страна, а Немци напослетку: прво 12 од Хесена и они су добили свака нумера по 7 1/2 ланца на Велику њиву, па макар био само човек и жена, а остали што су после долазили, добивали су по две нумере по 7 1/2 ланца земље.

Стари учитељ Барбул је у своме препису овог рукописа додао са своје стране још ове податке:

... име по мраморку ... стара је црква била од набоја, а шиндром покривена ... школа под трском ... на месту ... где је Комна Рашић ударио колац подигли су Срби и Румуни заједнички данашњи зидани крст. Први је крчмар био Вића Ђорђевић из Канака, а први трговац Танасија Ивачковић ...

Извод из концепта за *Летопис* од г. Уроша Јовановића, бив. пароха у Мраморку:

... Место Мраморак насељено свакако по потреби одбране Границе — на пашњаку баванишком, а по наредби војне команде, а према политици тадашње државе, из три народности: Срба, Румуна и у први мах нешто Немаца. Насељавање је отпочело у 1819. маја месеца (судећи по *Протоколу крштених*, који је вођен до априла 29. исте године у Дежану, а 15. маја је први случај рођења датиран у Мраморку). Срби су се доселили из Провинцијала: из Канака, Срп. Неузине, 112 породица (под вођством Комне Рашића и Ђуке Сперњака) које су добиле 139 плацева за куће и суваче; Румуни 110, а Немци 56 плацева. Румуни су дошли из Дежанфалве. Свака је породица добила покућницу, виноград, оранице и рита од мушке главе. Први кућни број је био садашња румунска црква, где је био царски квартир, тј. официрски квартир и војне канцеларије. Прве су подељене покућнице, па велике њиве, виногради и баште, а рит је подељен 1836–37. под капетаном Павелићем. Срби су у свему добили 2.498. јут. 932 кв хв, а данас (кад им се прибрављају још и неке породице румунске, као: Мунћани, Кратец, Оморани, Барбу, Гроза, Дракшић, Њемцул, Нертица, Режа, Котлеба, Бундра, Стурза, Киршави — Цинчари, а сасвим је нестало српских породица: Мартинов 2, Рајић 2, Ђукић 1, Петровић 1, Марков 2, Вујић 1, Сперњак 2, Жељски 1, Лакичин 1, Милићев 1, Станимиров 1, Нинков 1, Марковић 1) пак имају Срби још 1.206 јут. оранице и 217 домова (1925. година). Овоме поседу и броју домова треба додати привремено подељени посед политичке општине Србима добровољцима и сеоској сиротињи у атару и рити. Рит је село добило 1820. године од генералне команде — 933 ланаца, а 1836. године још 316 јут. 1.508 кв хв, која су подељена појединим људима. Оних 933 ланца подељени су по аграрној реформи добровољцима и сеоској сиротињи по 4 јутра.

Срби и Румуни су живели у црквеној заједници од 1873. године, када су се разделили. Срби су исплатили Румунима по међусобном уговору од 1872. год. (25. септ.) тач. 6 свега 12.000 фор. у току од 10 год. Срби су задржали још за себе зграду бр. 189 за своју школу, а Румуни су добили зграду бр. 25 за школу, а обе су зграде убележене при деоби као иметак црквени. Зграде су још и сада школе, али не власништво црквених општина, него политичке општине. Осим накнаде за храм и зграду бр. 25, Румуни су добили од заједничког иметка једну сесију од 34 ланца; половину активног дуга од 100 фор.; све црквене књиге за румунску цркву су се имале од заједничког иметка набавити и др. Било је уговоре-

но да свештеници служе наизменично словенски и румунски у храму, али то није дуго трајало, него су се коначно одвојили. Срби су свој храм измолвали 1902. год. за 400 кр. и кулу покрили бакром, који је за време рата 1916. скинут и покривен са плехом; и звона су однета, а остављено само једно. — 1920. године парница са политичком општином због одузетог дела од порте и најзад политичка општина је добила 60.000 динара, за које је купљена кућа за парохијски стан. — 1925. године прилозима оправљен црквени кров.

Српске породице које су се 1820. године доселиле и населиле Мраморак:

Из Канака: 1) Алексић, 2) Ивков, 3) Паунов, 4) Царан, 5) Калинов (Сечањ), 6) Мандрећ, 7) Арсенов, 8) Крачун, 9) Ђурка, 10) Новаков, 11) Сперњак, 12) Панкричан, 13) Земан, 14) Милутинов, 15) Петров, 16) Рашић, 17) Стојадинов, 18) Тодоров, 19) Живанов, 20) Војнов.

Из Срп. Неузине: 1) Недић, 2) Попов, 3) Марић, 4) Рајков, 5) Вукоњански, 6) Каначки, 7) Баћанов.

Са својим парохијанима Србима дошао је (из Канака?) и парох Арсеније Петровић 1820. године и умро 1824. године, а са парохијанима Румунима из Дежанфалве Никола Лукић 15. маја 1819. године и умро 1832. године.

Стање парохије у Мраморку:

Год.	Домова	Душа			Рођених			Умрлих			Венчано
		муш.	жен.	свега	муш.	жен.	свега	муш.	жен.	свега	
1924.	217	435	661	1095	18	11	29	18	8	26	6
1925.	220	496	489	985	26	17	43	18	15	33	8
1926.	229	499	518	1017	18	20	38	14	13	27	10
Брачних парова	Удово-ваца	Удово-вица	Дивљих бракова	Грађанских бракова	Несегласних	Назарена			Суботара		
						муш.	жен.	свега	муш.	жен.	свега
158	18	55	42	25	4-272	19	34	53	1	3	4
162	20	71	35	26	4-272	19	34	53	1	2	3
192	28	86	38	24	4	19	34	53	1	2	3

Срби и Румуни имају гробље заједно, а Немци своје засебно.

Топоними: Велике њиве, од доловачког атара (њиве) до Јарка (римског шанца) и у њима: Прве њиве (први флур), Друге њиве (други флур), Треће њиве (трећи флур; оранице) и Четврте њиве. Али трећи и четврти флур зову и Линија или општим именом Мале њиве; а у Малим њивама су ливаде: Чибук, према Карлсдорфу и Алибунару, и Орловат, од доловачког и петровоселског атара до Јарка; преко Јарка су опет ливаде; Девојачка вода је земљиште око садашње станице Долово (прича се о девојци која је овде чувала овце, па је преслицу заболела и ту је вода пошла); Станкин до (баште и виногради); Брег (баште), према делиблатском атару; Долине (баште), према баванишском атару; Рит, поред Дунава, до баванишког рита, нуз Поњавицу и преко ње; ту су баре: Дуга бара, граница према Делиблату; Погани крак; Велики крак; Поњавица; Ревеница (један крак из Поњавице истиче и иде у Крак), Пљоштара и Војловица.

Поред мраморачке утрине у Песку су пре 23 године купили од државе део Песка и на њему подигли винограде: Мраморачки виногради. Виногради су њихови сад само на Давиду до Великих ступина и на делу Кравара, а обе Ступине и остатак Кравара су и сад државни после парнице са општином мраморачком (због шуме на тој земљи, коју је хтела општина присвојити, а држава није дала). У Песку су некад Мраморчани имали пашу: Велике ступине, Мале ступине, Крвар, Давид.

Родови познатог порекла (према подацима из *Домовног протокола*): Из Канака: *Алексић* — *Вителушеви* (1, Часне вериге). — *Анкић* (1, Ђурђиц). — *Арсенови* — *Попови* (5, Ђурђиц). — *Војинови* — *Цицуљеви* (4, Св. Никола); они су од Живојина, брата Стојадинова, а од Стојадинова су Стојадинови. — *Вукоњански* — *Фљаскини* (3, Св. Никола), у Канаку и сад их има истог презимена. — *Глишићеви* (3, Св. Никола), по Глиши, брату Стојадинову. — *Гроза* — *Пуршелови* (1, Св. Јован). — *Грујић* — *Бебуљеви* (5, Св. Никола); један живи у Панчеву. — *Димитријеви* — *Митрићеви* (4, Св. Јован), из Српске Неузине (?). — *Димитријеви* — *Митрићеви* (Св. Јован). — *Живанови* — *Бајканови* (2, Св. Никола); они су овде од оснивања села, а засебно имају земље од Живанових. Биће и они из Канака. — *Живанови* — *Бајканови* (Св. Никола). — *Живанови* — *Грбини* (11, Св. Јован). — *Земан* — *Зајканови* (9, Св. арханђел Михаил). — *Јованови* — *Арнушеви* (3, Св. Никола). — *Калинов* — *Поњавини* (2, Св. Никола). — *Карањац* — *Радованови* (3, Ђурђевдан). — *Кирилов* — *Грчки* (4, Митровдан). — *Мандрешицеви* (5, Св. Тома). — *Миладинови* — *Шљикини* (3, Св. арханђел Михаил). — *Милутинови* — *Старинови* (3, Св. Никола); у Канаку их још има под истим презименом. — *Старинови*, тако се зову зато што им је деда био најстарији од Срба овде досељен. — *Недић* — *Церушеви* (6, Св. Јован). — *Николић* — *Станисављеви* (1, Св. Параскева). — *Њамцулови* (3, Св. Никола). — *Оморанови* — *Стејини* (2, Св. арханђел Михаил), биће да су из Омора. — *Оморан* — *Стејини* (Св. арханђел Михаил). — *Панкеричан* — *Пиштољеви* (10, Св. арханђел Михаил); знају поуздано да их у Канаку још има. — *Паунов* — *Међини* (4, Св. Никола). — *Петров* — *Чомпизови* (6, Св. Параскева). — *Рашићеви* — *Ланцарови* (2, Св. Никола). — *Рашићеви* — *Чизмашеви* (3, Ђурђевдан); нису једног порекла, ни земља им није била заједно; Чизмашеви су од оног Комне из Канака који није хтео да прими земљу, јер је имао сувачу. — *Ристић* — *Карабини* (4, Св. Јован). — *Стојадинов* — *Тркани* — *Прдошеви* (15, Св. Никола), и сад има Стојадинових у Канаку. — *Стурза* (1, Св. арханђел Михаил). — *Урам* — *Бељини* (Белја) (4, Св. Никола), двоје су назарени.

Остали родови познатог порекла: *Бабић* (1, Св. Никола), из Баваништа се доселио пре неколико година. — *Илија Барбуљ* (1, Св. арханђел Михаил), стари учитељ, из Дежана. — *Босић* (2, Ђурђевдан), дошли из Толвадије. — *Брадваровић* — *Шумарови* (2, Св. арханђел Михаил), из Банатске Паланке. — *Бундра* — *Мегешеви* (2, Св. арханђел Михаил), дошли из Дежана. — *Вењац* — *Прдошеви*, *Венчеви* (2, Св. арханђел Михаил), из Новог Села мати га довела у кућу Стојадинових. — *Грбан* — *Нађвар* (1, Сергија и Вакха), зову их тако зато што је отац дошао из Нађвара; има их и сад у Нађвару под презименом *Ристини* — *Грбини* и са истом славом. —

Грујић — Семјаношки (4, Ђурђевдан), из Сентјаноша. — Дечермић (1, Ђурђиц), дошао из Брестовца. — Дмитров — Бушини (3, Ђурђевдан), а зову их и Семјаношки, јер су из Сентјаноша; од једног брата — Митра су Дмитрови, а од другог Грује су Грујићи. — Добрић — Арватови (1, Ђурђевдан), из Делиблата. — Драксин (2, Петковача), отац им дошао из Петрова Села, где их има много. — Ђурка — Гајачки (3, Петковача), три брата су дошла из Великог Гаја, отуд Гајачки; има их и у Иланци. — Каначки — Ишпанови (изумрли) и Момирови (5, Ђурђиц), из Српске Неузине. — Крачун — Фижежани (10, Св. арханђел Михаил), стари из Физежа. — Крецуљ (1, Велика Госпојина), дошао из Ковина. — Крстечевеви — Старчински (8, Св. Никола), из Старче; то је село код Маргите; били су Румуни. — Максимовићи — Иланчанин (2, Св. арханђел Михаил), отац се доселио из Алибунара. — Марић (1, Св. Јован), из Српске Неузине. — Марков (1, Ђурђиц), доселио се из Делиблата; ушао у кућу Војиновић. — Мартинов (1, Св. Никола?), дошао из Долова. — Мартинов (Св. арханђел Михаил). — Мунђан -ови (3, Св. Јован), дошао из Дежана. — Новаков (4, Св. Киријак — Михољдан), дошао из Неузине, а тамо „из Старе Србије”. — Павлов — Боботови (1, Св. Никола), мајка га довела из Новог Села. — Првуљ — Пљоскаров (1, Св. Јован), дошао из Долова. — Рајкови (3, Св. Стефан), дошао из Неузине. — Рајковић (1, Св. Јован), дошао из Баваништа; ушао у кућу Рајковић. — Режа (2, Св. арханђел Михаил), има и Румуна; преци су им из Дежана. — Ритопечки (1, Св. Никола), дошао из Делиблата. — Стојанов — Маринкови (4, Митровдан), дошао из Српске Неузине. — Тодоров — Сувачарови (1, Петковача), дошли из Дежана, одакле су донели и презиме и надимак. — Филипови (1, Св. арханђел Михаил), деда им дошао из Баваништа у кућу Грујића. — Царан -ови (5, Митровдан), из Српске Неузине. — Црепајац — Халтови (1, Св. Стефан), из Српске Неузине. — Чобанови (1, Св. Параскева), мати га довела из Иланце.

Изумрли родови: Ивков (Ђурђиц).

Цигани: Тодоров (2, Св. Петковача), српски Цигани.

ОМОЉИЦА

Предања о насељу. — По казивању старих људи, Омољница је врло старо насеље. По једнима, најпре је било у рит у више Преки бара, на брду (југоисточно од садашњег села, ка Дунаву). И онда се звало Омољница. У том старом селу била је црквица плетара закопана у земљу (због непријатељства Турака). Ту су живела у три мала, засебна сеоца, три велика рода: 1. Бабићи, 2. Поповићи и 3. Ћирићи. „Крај” села Поповићи звао се и Златица. Други велe да то старо село није било више Преки бара, него на другом месту, на западу, које се и сад зове Старо село (део земљишта Баште). Затим је отац Марије Терезије преселио село на данашње место, отприлике пре 200 година, где је од малих села начињено веће, са самим Србима, у близу 200 домова, са „великим фамилијама” (и од по 100 душа).

Златица је било најпре засебно село, са засебним „кнезом”, па је после, кад је држава насељавала Србе, градила им куће и давала земље, кола, коње и др., спојено с Омољницом у једно село. После првих 200 само српских, населила је држава других 200 кућа, опет већином Срба, али и са једном трећином од тога броја Немаца. Потомци Поповића велe да је ово село названо тако по селу Златици свакако из Старе Србије, из које су они досељени.

Довођење имена Омољница у везу са Хомољем свакако је врло оправдано; јачих доказа би дало поређење имена (Златица?), језика, обичаја итд.

Деда Сима Грга прича:

Срби су из Србије, из Омоља, пребегли од Турака у негдашње старо село, које су назвали Омољница и живели у земуницама у четири села (Омољница, Брестовац, Старчево, Плочница) и онда је Марија Терезија хтела да се населе у селу подигнутом од ње, али они нису хтели јер су се надали да ће се ослободити Србија, те је она позвала друге са разних страна. Али после десетогодишњег помора, када је становништво насељено од Марије Терезије готово све изумрло, поново је тражено да се Срби из старог села населе овамо у изграђено село и они су прешли у Златицу, у крај почевши од цркве, па на север. Зна се да је било неколико кућа у Слатини, опет склоњених од Турака.

И други старци причају, исти као и деда Сима, да Срби из старог села нису хтели на позив Марије Терезије да се уселе у њене куће, штавише да се један део вратио опет у Србију (нпр. Стефанови су отишли у Ритопек), па су тек после пристали да се преселе овамо у Златицу, кад им је било одобрено да граде себи своје куће и црквицу (а то је она од чатме и олепљена). Зна се и место на коме је било гробље старог села; оно је било на страни према Иванову, на земљишту украј Сирка, ближе Омољници.

На месту садашње Омољнице била је пустиња, па је после насељавана: давали су по једну сесију родне земље где је била већа задруга (сесија = 8 ланаца), где је био сам човек 6 ланаца, а где је било 4 брата по 16 ланаца, а на свака 2 ланца земље још по 2 1/2 ланца утрине (ливаде). Доцније се давало по мање: по 4 ланца на кућу.

У старом селу је било „70 нумери”. У два пута су долазили Швабе насељеници, па се разболевали и умирали или одлазили одавде. Срби из старог села сами су пристали, после одобрења да могу зидати куће где хоће и како хоће, да пређу из старог села Омољнице у данашњу Омољницу (односно Златицу).

Омољница се дели на Рватски крај и Рацки крај. Северни део Омољнице је Златица или Српски крај, у средини је Рватски крај, даље ка југоистоку најпре Швапски крај и напоследку, у „шпицу”, Влашки крај.

Цео омољички атар се дели на Поље и Рит. Мање делове поља зову овуда и Срби немачком речју „флур”, коју је наш народ примио за време Војне границе од граничарских војних власти. Сад се, откад је обала дунавска „задамљена” (од немачке речи Der Damm — насип), те Рит не страда од поплава, као раније, многи делови Рита се обрађују и по њему су понегде и виногради. И обале Поњавичине су целом дужином „задамље-

не" насипом од земље, само што их понекад вода ипак прелије (од киша и од извора са њеног дна).

Приближно је једнак број Срба „рватског“ и осталог порекла. Ови из Хрватске доведени су у време првог и другог насељавања.

Од југоистока ка северозападу је Рватски крај („од крста до крста“). Зашто се тако зове, не зна се, али откако се зна ту није било Хрвата, него и сад ту живе само православни Срби, које, дакле, погрешно зову Рватима.

Зна се да су међу Србима Рватског и Српског краја биле врло слабе везе, штавише никако се нису међу собом узимали; у цркви је увек десна страна била оних из Српског краја, лева оних из Рватског краја, тутор старији из Српског, а млађи из Рватског краја. Било је чак и непријатељства између једних и других (момци се тукли и нису пуштали у свој крај момке из оног другог краја). Тек је утицајем свештеника Влашкалића почело зближавање између оба ова краја и нарочито је појачано тиме што су српске школе груписане код цркве, те су у њих долазила и деца из Рватског краја и тако се одмалена зближила са децом из Српског краја. То и међусобно узимање јако је допринело зближавању и изједначавању.

Топоними. — Почевши југоисточно од села: Кобиљача (по томе што су ту излучивали кобиле); на западу је Старо село; даље на западу је Трешњара; затим Мала кутиња (земљиште); Салашине (ту су се правили салаше); Велика кутиња и Гроцка (земљиште); Баванички рит (зато што је био баванишки, па су га дали у размену за земље преко Велике баре, које су биле омољичке); у јужном делу тог рита Гајчић, Велика ливада; на југозападу Преке баре (заиста иду попреко) и Трновита бара (трну ноге кад се гази). На југу је трећи флур, а тамо је једно земљиште Пескара, уз Поњавицу. Други флур је на истоку, а први на северу.

Коњски салаш на југозападу Омољице; Детелине; Црна бара (некад била бара, сад се оре); даље на југозападу Касарна (била је касарна за стражу за време Границе); Зидови (остали су били зидови, кад су пекли цигле); Сирак (по сирку, трави); Винка (били су виногради); Код тополе (место по некадашњој тополи); Ламајићева капија; Веровачки брег (ливада фамилије Вероваца); Попов гроб између Супишког вира и Бадрике (један се поп удавио у Бадрици и ту је сахрањен); Брајине гаће, на међи између иваначког и омољичког атара, јужно од Супишког вира (једном се купао Браја и није ни изашао напоље, а гаће му остале напољу, отуд Брајине гаће).

На југу до Тополе је Јанковића пустара (више јутара земље са салашем, амбарима за храну, стоком и др.); на истоку је Пустара Николића; даље на североистоку Дубока долина; Слатина (земљиште и бара); на истоку је Иберланд (земљиште), до пута за Баваниште; Саватовића бара; Мали Веровац и Велики Веровац, сува корита која полазе на запад и северозапад од Велике баре.

Воде: Поњавица, „река“ која извире из Старчевачке тополе (тече поред Брестовца, Гаја и Дубовца на Ковину); на југу од Омољице Велика и Мала бара, Велики и Мали вир (Немци који не знају српски зову их *Donerloch*, а који знају српски кажу такође вир); Супишки вир (никад не пресушује);

Бадрика бара, Каловита бара; Бегеј, средњи и Иберлошки и Велики бегеј — то је све један канал који одводи воду од Велике баре до Надела.

Родови познатог порекла: Аврамови (2, Петковача), биће да су из Србије. — Ајдукови — Певалице (6, Ђурђевдан), стара фамилија, из Лике. — Андрејићи — Крже (5, Св. Стефан), из Србије. — Андрићи — Ранковићи (4, Св. Никола), из Србије. — Ације (-ићи) (3, Св. Никола), знају да су из Србије, где су нашли и рођаке. — Бабићи (8, Св. Лазар), били до Вујиновича, касније се измешали, а неки иселили по другим селима, већином у Србију; за њих казују да су досељени однекуд од нишке стране. — Бабићи (10, Св. Лазар), из Лике; један од њих у Београд одселио. — Барајић (1, Св. Јован), у Рватском крају; иначе велика фамилија у Златици, одакле су и овамо насељени; дошли такође из Хрватске или Босне; тобож се по Бару зову Барајићи. — Барајићи (6, Св. Јован), прадеда са синовима дошао из Хрватске. — Блажићи — Момир (2, Ђурђевдан), однекуд су из Хрватске. — Борка (3, Св. Никола), стара фамилија, из Хрватске. — Брзован (3, Св. Никола), Румуни из Ердеља; има их и у Ковину. — Васићи — Згода (4, Ђурђевдан), из Србије. — Васићи — Црквењак (Ђурђевдан), од исте су лозе. — Величковићи (2, Св. Никола), из Србије. — Веровац (5, Св. Стефан), предак се доселио из Винче, први досељеник овде (потукао Турке и с фамилијом побегао и најпре се био настанио на месту Вел. Веровац, по њему прозваном; ту је био направио земуницу; често је опет прелазио и тукао Турке докле га нису убили); и сад има у Винчи њихова рода, само су применили презиме (Радованов), али се надимком још и сада зову Веровачки. — Веселиновић — Петрак (2, Св. Никола), досељени из Србије. — Влајићи — Китикур (3, Св. Никола), из Србије. — Војводићи (2), из Хрватске. — Галатовић, досељени из Хрватске, сад понемчени. — Главињићи (3, Св. Никола), из Хрватске; били најјача фамилија у селу; досељени из Долова кад се село населило. — Гојићи — Огњан (4, Св. Алимпије), из Хрватске. — Грга (6, Св. Никола), доселили се из Хрватске, из Огулинске регименте, бежећи испред покатоличавања (и сад знају да има тамо Грга, али католика); заједно са Гргам, или приближно у исто време, дошли су: Бабићи, Војводићи, Драгићи, Крњајићи, Опачић, Радаци, Свиларови, Стојакови, Ђулибрк. — Ђукићи — Зенковићи (1, Ђурђевдан), једна од најстаријих фамилија, биће да су из Србије („Малени, зли људи“, док су „Рвати мало мекши“). — Ђукићи (1), већ поменути под именом Зекан — Зенковић, а тако се зове и отац му. — Ђукић (види Зенковић). — Ђуричићи (3, Св. Димитрије), биће да су „из Македоније“. — Егићи (2, Св. Никола), доцније досељени из Хрватске. — Ердељанци (3, Петковача), дошли из Старчева, старином су из Ердеља. — Живанови — Вићајке (4, Св. Никола), из Србије. — Живков, стара фамилија, из Србије, нема мушког рода. — Живојиновић — Шљивари (2, Ђурђевдан), из Србије. — Жишка, од поменутих Бабића. — Ивковићи (1, Св. Игњатије), старином су из Србије. — Ивковићи (3), има их у Србији. — Игњатовићи (8, Св. Никола), досељени из Хрватске, из Петриње, кад се село насељавало пре 200 година; има их одсељених у Србију и раније и одскора. — Илићи (2, Св. Тома), дошли из Црепаје. — Јанковић, досељен из Башаида. — Јанкулов — Мијоковићи и Јанкулов — Миленковићи заједничког су порекла; нај-

пре су се звали *Мијоковићи*, затим су једни понемчени, и то су садашњи *Мијоковићи* (5), а једна кућа што је остала православна зове се *Миленков(ић)*; дошли су из Хрватске још у првој насеобини; сад правих Миленковића нема, већ Јанкулови призећени. — *Јованов* — *Бугари* (2, Ђурђић), мисли се да су из Бугарске. — *Јованови(ћи)* — *Беженари* (1, Св. Мрата). — *Чокота* — *Бугари* (Св. Никола); нису род са првима; две куће Јовановића су понемчене и пресељене у Брестовац; њихова је старина из Србије; и они су још из прве насеобине. — *Калуђер* (2, Ђурђић), из Лике. — *Ковачевићи* (9, Св. Никола), прадеда је дошао из Хрватске и донео оданде презиме Крајиховић (који је био њихов комшија још у њиховом селу у Хрватској, дошао је оданде к њима и прибио се уз њих, примио и славу и презиме њихово и сасвим се измешао, тако да се не могу разликовати); има их одсељених у Баваништу, а има их још одсељених у Смедерево и Врање у Србији. — *Козлице* (1); остали се преселили у Србију, пореклом су из Хрватске. — *Којићи* (2, Св. Никола), једна од најстаријих фамилија овде, веле да су „из Македоније”. — *Коларови* — *Смедеревац* (5, Ђурђевдан), прабаба им из Колара, са децом побегла од турског насиља, налазили су у Смедереву и рођаке. — *Крњајићи* (1, Св. Тривун). — *Крњајићи* (4–5, Св. Тривун), из Хрватске, има их и сада, одселили се у Србију. — *Крстићи* — *Оприца* (-чини) (2), из Србије. — *Куручеви* — *Шактерови* (2, Петковача), досељени из Србије; један им деда имао надимак Турчин. — *Лазаров* — *Увала* (3, Св. Никола), (ували се, дошао у кућу); стара фамилија, из Србије. — *Лемајићи* (3, Ђурђевдан), из Хрватске. — *Лемајићи* (6, Ђурђевдан), из Лике. — *Лончар* (у Брестовцу: *Миленица*) су из Хрватске код Загреба, једна кућа сад не слави. — *Маринков* (1, Ђурђевдан), дошли из Србије; некад била већа фамилија, па изумрла. — *Милатови* — *Бећири* (1, Св. Никола), из Лике. — *Милићеви* — *Аћимови* (8, Св. Никола), старином из Србије. — *Милићеви* — *Тепавци* (6, Ђурђић); знају да су из Србије, из села Црнића иза Смедерева. — *Милићеви* — *Ранковић* (2, Св. Никола), досељени из Лике. — *Милошевићи* (1, Ђурђић); дете било из Ритопека, па га усвојио прадед правих Милошевића, те је добило њихово презиме. — *Милошевићи* (4, Св. Никола), из Србије. — *Михајлов* — *Врчинац* (-нски) (2, Петковача), досељени из Врчина, из Србије. — *Михаљица* (2, Св. Пантелија), из Хрватске. — *Накараде* (7, Св. Јован), из Хрватске. — *Недељкови* — *Канићеви* (3, Св. Стефан), из Србије. — *Недељкови* — *Кришанови*, из Србије; по мушкој лози изумрли. — *Недељкови* — *Предини* (4, Св. Никола), из Србије. — *Ненини* — *Стојимирови* (1, Св. Јован), биће да су из Србије. — *Николићи* (2, Св. Никола), из Србије. — *Обрадовић* — *Саватовићи* (6, Св. Јован), из Хрватске, из села Брувна; чукун-чукундеда им је дошао са 4 сина и 2 кћери и са слугом, јер су имали доста стоке, а пошто се звао Сават, добили су надимак Саватовићи, а презиме Обрадовићи је још из Брувна; четири фамилије дошле су заједно: Војводићи — то су садашњи Војводићи, Ђукићи и Поповићи који су нестали, „обамрли”, и Обрадовићи; и сад су Обрадовићи и Војводићи кумови, још из Брувна. — *Обренов* — *Кудра* (7, Св. арханђел Михаил), биће да су из Србије. — *Опачићи* (4, Св. Лука), из Лике. — *Остојићи* — *Чанак* (1, Св. Никола), из Хрватске; пре њих је у тој кући био Барашевић из Хрватске. — *Павловићи* (5, Ђурђић), из Србије. — *Панић* (1), из Хрватске. — *Пантелићи* — *Бе-*

лобрк (1, Св. Јован); деда мајстора Марка Пантелића је дошао из Старчева, а старином је из Србије; у Старчеву се звали Дабини. — *Петрачићи* (4, Св. Никола), из Петриње. — *Петров* — *Јокац* (1, Св. Јован), из Србије. — *Петров* — *Корманош* (4, Ђурђић), из Србије; деда био крманош. — *Петрови* — *Кршан* (2, Св. Никола), из Србије. — *Петровићи* — *Владика*, од Оравице. — *Петровићи* (3, Ђурђевдан), из Хрватске. — *Познани* (5–6, Св. Јован); говори се да су из Србије. — *Попов* — *Брестовачки* (1), из Брестовца у Србији. — *Попов* — *Зевкин* (1, Ђурђић), из Србије. — *Попови* — *Прље* (било 5, данас само 2); многи се одселили у Србију; они су од старих Поповића, из старог села. — *Попови* — *Прљини* (2, Ђурђић). — *Попови* — *Лабардини* (2, Ђурђевдан), из Србије; нису род са претходнима. — *Поповићи*, најпре су били у старом селу, код Рита; има их и сад, али се сад зову Попови; крај у којем су настањени зове се Златица, вероватно по селу Златици у Старој Србији из које су досељени; ова фамилија је била велика, па су осиромашили и разишли се — многи у Србији, даље од Ниша. — *Поткоњаци* (7, Ђурђевдан), надимак по поткивачком занату; пореклом из Хрватске, још говоре особитим нагласком, личанским, јер су у забаченом крају. — *Перкови(ћи)* (5, Св. Никола), из Србије. — *Радак* (2, Св. Никола), из Хрватске. — *Радаци* (3, Ђурђевдан), из Хрватске. — *Радмановићи* (1, Св. Јован), за њих се зна да су из Хрватске. — *Рајковићи* (2); шест кућа одсељених у Старчево; за њих се прича да су имали грб војводски и барјак; као католици су дошли однекуда из Хрватске или Далмације, били су јака и угледна шокачка фамилија; њима су поверавали кључ од главног граничарског магацина за храну у Омољци. — *Ранисављеви* — *Кузман-Ђурићи* (2, Св. Игњатије), из Србије. — *Савковићи* (9, Ђурђевдан), из Србије (побегли од страха што су украли бегу крушку, па после довели и осталу родбину). — *Свиларови* (2, Св. Никола), прадеда дошао из Хрватске, где још има тога рода с истим презименом и славом. — *Свилар* (2, Св. Никола). — *Симићи* (4, а „правих” 2 у Српском крају, иначе има много Симићића по призећењу); има их одсељених у Србију и Баваништу 1848. и пре, у време турских напада; говоре да су досељени из Старе Србије. — *Спасојко* или *Спасојев* (1, Св. Никола), дошли из Србије. — *Стојан* — *Куљеш* (1, Михољдан), из Ердеља, посрбљен или од повлашених Срба. — *Станисављеви* — *Бирташи* (3, Св. Игњатије), стара бирташка фамилија, из Србије. — *Стефанови* — *Павличићи* (2, Св. Никола), досељени из Ритопека. — *Стефанови* — *Црвенкови* (1, Св. Пантелија), из Ритопека. — *Стојадинови* — *Бранкови* (5, Св. Јевстатије), из Старе Србије; од њих су Сосини у Баваништу. — *Стојкови* — *Врапчеви* (4, Св. Никола), из Србије. — *Стошићи* (5), и ови су *Бајдар* (биће што су били бојације); има их доста исељених по Србији и по Банату. — *Тајдићи* (5, Св. Тривун), из Србије. — *Тајдићи* (2, Св. Тривун), после се преместили даље у село; у Златици има 6 кућа, па и у Брестовцу, из Босне су старином. — *Томићи* — *Симићеви* (4, Св. Игњатија), из Србије; једна од најстаријих фамилија, која је дошла са попом из своје фамилије, поп-Томицом, и земља им је уз попову. — *Трајилови* (2, Св. арханђел Михаил), пореклом Тарајићи, из Црње код Кикинде. — *Тркуље* (1, Св. Јован), било их 5 кућа, сада само једна; из Арада су, али старином из Лике, од Текелијиних војника. — *Вирићи* (2, Св. Јован), дошли из Старе Србије. — *Вирићи* — *Кочини* (5,

Св. Јован), из Србије. — *Ђирићи* — *Пецикозини* (3, Св. Илија), дошли из Фења код Модоша, чукундеа побегао од спахије. — *Ђирић* (1, Св. Илија), досељен из Фења, више Модоша. — *Ђулибрк* (1), досељени из Хрватске. — *Филиповићи* (1, Св. Јован), из Србије. — *Хајдукови* — *Певалице* (2, Ђурђевдан), из Србије. — *Цвејић* — *Цвејанови* (5, Св. Климент), досељени из Србије. — *Цвејићи* (6, Св. Климент), из Србије (има и сад у Бегаљци фамилија с истим презименом и славом, дакле биће да су и ови одагле). — *Цветићи*: били Срби, па удали ћерку за Немца сувачара и понемчили се: звали се најпре Плумови (Блум-ови), па затим Милерови; то су били староседеоци српски, а сигурно су дошли с „босанске стране”, јер су били род са онима из Босне, понемченим рођацима мајстор Милорада Кузмановића (једна грана Кузмановића се била понемчила и сасвим одвојила од православних Кузмановића и била са њима чак у непријатељству, она се доста давно одселила некуд далеко, можда у Босну). — *Цикуша* (2, Ђурђевдан), дошли пре 40 година из Хрватске.

Родови чије порекло није утврђено: *Алба* (4, Св. арханђел Михаил), по старини Румуни, долазили су као пастири, има их 30—40, посрбљени су. — *Богданови* (види: Микљеви). — *Букаћаш* (1, Св. Никола), били су Румуни. — *Војводићи* (2), од старине. — *Ђорђевићи*, било 11 кућа, а сада их нема: нешто изумрло, нешто се одселило, а један део се понемчио; сад се зову *Ђорђевићи* и *Грегорићи* (Гругуровић), они су се звали *Спасолисти*, а презивали се увек само *Георгијевићи* (а не Ђорђевићи) и били су прави Грци. — *Иванишевићи* (1), неки се одселили у Србију, даље од Ниша. — *Јанковићи* — *Бркићи* (5), „пошвабљени”, неки од њих и не знају српски, већ само немачки. — *Јованов* (1). — *Кузмановићи* (3, Св. Никола). — *Кукуљ* (Митровдан). — *Латковићи* (2, Св. арханђел Михаил). — *Накараде* (5, Св. Јован); израђивали код Пековића разбоје, тј. „накараде”, како су разбоје звали „по рватски”; има их и у Србији, одсељених. — *Петковићи* — *Грчки* (6, Св. арханђел Михаил), били су чувени трговци, „Грци” (да ли су били прави Грци, или само трговци, не зна се), који су још из старог села Златице ту насељени, а тамо су прешли из негдашњег села Слатине, које је било у атару Омољице, на северној страни, где се и сад река и брдо зову Слатина, које се због разбојника иселило и један део његових становника је прешао у атар Златицу (омољичку), а други у село Слатину код Саске (они су подигли манастир Златицу); има их у панчевачком Брестовцу, у Липову и Бокши. — *Пековић* (4), од већ поменутих трговаца и крчмара (сад су већ све крчме у швапским рукама). — *Радуловићи* (било 5, сад 1); разишли се у Србију. — *Сапуловић* (4), они су одувек били Шокци. — *Стојакови* (2). — *Стојаци* (5). — *Томићи* — *Бојцани* (1), у Рватском крају; има их иселилених на разне стране. — *Фара* — *Бундра* (Св. арханђел Михаил), Румуни. — *Фаре* (3, Св. арханђел Михаил), посрбљени Румуни. — *Штрбанови* (3).

Исељени родови: *Барашевићи* (10), из Хрватске, сви се покатоличили и преселили у Старчево. — *Барашевић* — *Винчићи* (2), досељени из Хрватске, сад пресељени у Србију. — *Војновићи*, били најјача и најхрабрија фамилија, мада не и најмногбројнија (4); на крају села била насељена ради одбране села. — *Вуковићи*, једни од њих се пошокчили и оти-

шли у Старчево, а православни отишли у Нови Сад; вероватно су из Србије (?). — *Вулићи* (Св. Стефан), пресељени у Старчево; за њих се каже да су били из села Грлице — биће да је „Gerlistye” у карансебечком крају, близу Оравице. — *Вулићи* (2), вероватно нису били род са оним првим Вулићима; сад су у Старчеву. — *Зенковићи*, иначе *Зевалови*; они су у својој кући били отворили прву српску школу пре 200 година, при првом доласку насељеника овде, и један од њих је био и први српски учитељ; никог од њих нема под тим презименом; овде је само један са презименом Ђукић, а остали су отишли у Плочицу, а један постоји и у Мошорину. — *Јајићи*, некад српска фамилија, досељена из Хрватске, сад их нема. — *Лекићи* (било 2), по чувењу су били Шокци, одавно их нестало, преселили су се у Старчево. — *Новаковићи* (било 2), сад су се разишли: једни у Баваниште, а други у Србију; сами су причали да су били чак однекуд из околине Цариграда. — *Пупавац*, иселили се у јужну Србију. — *Рува*, досељени из Србије, били ковачи, нема их више.

Изумрли родови: *Анушић* — *Шокци*, досељени из Босне. — *Ђорђевић* — *Завишићи*, било три куће, сад их нема ниједна: две отишле у Вршац, а једна изумрла овде. — *Кнежевићи*, стара фамилија, изумрла. — *Недељкови* — *Кришанови* (Св. Лука), из Србије, по мушкој лози изумрли. — *Новаков*, из Србије. — *Попови* — *Микљеви*, из Србије. — *Филипчеви*, из Србије. — *Чавићи*, из Хрватске.

Цигани: *Новакови* (12, Петковача), врло давно досељени из Србије. — *Сибинови* (2, Св. Никола), из Србије, били су Цигани.

ОРЕШАЦ

Предања о насељу. — Кад су се 1914. године поделили Срби са Румунима, било је српских кућа 42, а последњих година је пришло толико да их сада има 61. Од њих су неке српског порекла, а друге су праве румунске (утицај свештеника Јована Поповића из Дупљаје, који и тамо служи, преко жена Српкиња).

Стару цркву су били саградили српски родови и служило се српски све до 1914. године. Нова црква (Св. Георгија) саграђена је 1914. године, прилозима: Остојића из Паланке и Димића из Београда.

Гробље је и сад заједничко, измешано; српски и румунски родови су се сахрањивали.

Румуни се не разликују од Срба ни по чему: ни по ношњи, ни по игри, песми, свирци. Славе крсна имена. Жене су им огромном већином (по тврђењу пароха Јована Поповића — 90%) биле Српкиње.

Стари орешачки родови: *Владисављевићи*. — *Герлићи* (један Србин, други Румун). — *Јованови*. — *Јосимови*. — *Лекићи*. — *Магошеви*. — *Милошев*. — *Опричићи*. — *Остојићи* (сад Румуни). — *Петроман*. — *Поповићи*. — *Рајкови*. — *Станисављевићи*. — *Станкови*.

ПАВЛИШ

Преданя о насељу. — Стари људи причају да је Павлиш био најпре на данашњем Излазу, где се и сад познају шанчеви, па се овамо преселио, јер је тамо досађивала вода. Са Чарнојевићем су, веле, дошли Ћосићи (има их у Смедереву и сад), Чалакови (Живићи) и др. Кад су се преместили Павлишани, преместио се овамо и суседни Кевериш. Павлиш је најпре имао само два сокака, са 120—130 нумери, а Кевериш је био већи, имао је 150-160 нумери, али становницима Кевериша су много досађивали лопови, јер је био на „великом путу“, те зато пређу овамо и сједине се са Павлишом. (Спахија је добио 2.000 ланаца рита, а Павлишанима даду Ат.) При сједињавању села су и земљу „помешала“, а како је у Павлишу било више паше и рита, и то је утицало на одлуку Кеверишана да се преселе. Кеверишани су, вели Јоца Ћосић, стар 88 година, били „стародревно село“, док су Павлишани дошли са Чарнојевићем. Многе су куће пренели Кеверишани на колима воловским, јер су биле од брвана, са пенцерима као „једно око“.

Старине. — На местима Иза Селишта (њиве), Умка и Селиште се ништа не налази, али на месту Умка у Ритине сачуван је камен укопан при премеравању атара. За хумке мисле да су их правили за одбрану и склањање од Турака и за посматрање непријатељске војске.

Садашња црква је из 1825. године. Земљу за цркву дао је деда Јовица Чејић. Прва црква им је била на другом месту, где је сад крст. Њен светац је био јесењи Св. Јован. И сад је слава црквена тај светац. А Кеверишани су славили зимског Св. Николу, па су после променили на летњег Св. Николу, и сад се слави и тај светац. На оба свеца иде литија. И сад се зна место старе цркве кевериске, тамо и данас иду болесници. Кад се Кевериш сјединио са Павлишем, пренели су црквене утвари из његове цркве у стару павлишку цркву. Црквину кевериске цркве зову Намастир и тамо и сад постоје под црквени и иконе, па се пале и кандила.

Једна икона Св. Стефана има на полеђини запис да је поклоњена 1761. године.

Гробље старог Павлиша је било крај села, на месту званом Гробље, где сада нема ничега, него на том месту, некад пуном крстова, камених, пасе марва. Крстова сад нема, али је један фамилија Ћосића пренела на данашње гробље.

Кевериско старо гробље је било на месту Чело млаке (Кевериске млаке); сад су тамо њиве, нема ничег, сем, можда, унутра у земљи. Откад су се доселили Кеверишани, гробље је свима данашње. Место где је био Кевериш издвојили су, тако да су и сви Павлишани добили по једно парче за баште, винограде и слично. Чело старог гробља је Тајкина рупа.

Онај камени крст што је са старог гробља пренет на садашње од шкриљца је и гломазан, као и они у другим селима, али су му попречни краци сломљени. Нема натписа. Други један такав камени крст, добро одржан, има на среди пупчасто израђен велики и дебео крст без натписа.

Топоними. — Од цркве ка југозападу је Тилорија. — „Тилори“ веле зато што су Кеверишани били сиротиња, док су Павлишани били богати и „бојације“ — убојице. Момци из та два краја су непрестано водили „рат“

међу собом и нису смели из једног краја ући у други — до 1848. године, а онда су Мађари почели строго кажњавати, па су туче престале. Други део села зове се Тодораша. Тако је назван зато што су ту били Тодорови, стара фамилија, док се порекло имена првог дела села не зна, али ће бити добијено по некој фамилији из Кевериша, јер су оне живе у том крају Павлиша. Село је раније било расуто, са кућама од брвана и од „набијача“.

У прошлости сокаци су имали називе: Доња мала, Средњи сокак, Велики сокак и Тилорија.

Земље: Бирт (ораница), био некада и сада бирт; Забран (ораница и бара); Прдић (ледина); Редун (ораница); Брест (ораница и ледина), а у њему су Дуваниште, Стрмоглавице (и хумка тог имена) и Селиште (бивше спахијско, сад аграрно); Чиковара (оранице и ледина); Дугачке слатине, Кевериски шпиц (ораћа земља, до бегеја); Настићеве градине (оранице и ледина), име добило по павлишкој фамилији; Стара земља (ораница) и Тополе (биле тополе, сад поваћене); Црна бара (ораница); има и бегеј Црна бара; Заграде (ораница); Велики ат (ораница), а испод њега Слатине (спахијске, аграрне); Ћосићева умка (велика хумка); Петрова слатина; Средња дуж; Мали ат (оранице); Кратке ливаде (ораница); Рит (Спахијски или Велики рит); Велики рит грофа Бетлена или Бетленов рит; Мали чпан (оранице); Дугачке ливаде (оранице); Кратке ливаде (оранице); Устријари („домети“, парчад од издељеног земљишта); Одаје (биле спахијске) и код њих Слатина (пашњак); Мали ат (други; ораница) и Драгачица (ораница); Ритине („оранице“), и ту су Умка и Ритине; Девесија или Смрдљива умка (има и сад смрдљивих трава; пашњак); Белуц (виногради); Кевериш (оранице), место где је било село Кевериш; Млака (ту им је био излаз, и сад је пашњак, сенокос).

Подаци о појединим старим родовима¹³

Родови познатог порекла¹⁴: *Алексић* — *Џурини* (1, Св. Никола), из Алексинца у Србији. — *Богичеви* — *Никучин* (1, Св. Никола), из Србије. — *Божичи* — *Манојлови*, *Ђирићкови*, *Јеркови*, *Пређа*, *Никопалезини* (*Пешини*?) (22, Врачеви), стари дошли из Срема. — *Болесникови* — *Филипови*, *Зубанов*, *Борканови*, *Бататанини*, *Вијатови* (26, Михољдан), из Борче. — *Бошњачки* — *Бошњаклови* (2, Св. Алимпије), из села Бошњака. — *Бућинац* (6, Ђурђић), из Бућана. — *Бућкош* — *Ђалци* (6, Св. Никола), доселили се из Ђале. — *Војтежанин* (*Војтешки*) — *Пипачеви* (5, Петковаца), из Војтега (ка Темишвару). — *Гимбоши* — *Катански* (4, Св. Никола), деда дошао из Банатске Суботице. — *Глогоњи* — *Обрадови*, *Степанови*, *Бајини*, *Икини* (9, Ђурђевдан), из Глогоња (код Арада?). — *Грек* — *Јамандријини* (8, Св. Никола), деда им из Великог Средишта. — *Грујић* — *Гајачки* (3, Св. арханђел Михаил), деда из Великог Гаја. — *Дивљакови* — *Дивљачки* (4, Мала Госпојина), дошли из некога села око Беле Цркве. — *Живић* (3, Св. Никола), „из Босне“. — *Казимирови* (1, Св. арханђел Миха-

¹³ У Ердељановићевој XV св. (стр. 3041 — 3043) има исписано само двадесетак презимена родова из старог Павлиша према *Домовнику из 1791* (прим. ред.).

¹⁴ Родови познатог порекла исписани су из *Домовника за 1830*. у Ердељановићевој XV св. (стр. 2284—2298), али одатле нису узета у обзир и исписана презимена родова чије порекло није могло да се утврди (прим. ред.).

ил), пореклом из Вршца; ушао у кућу Петрових. — *Констандинов* — *Коданови* (1, Св. Никола), „из Босне”. — *Лаушевић*, сад *Лаушеви* — *Лаушићи* (7, Св. Марко, један слави Св. Јована — ушао у кућу), из околине. — *Лекин*, сад се зову *Лекићеви* — *Јосимови* и *Матејини* (5, Св. Никола), дошли из неког оближњег села, биће из Лесковца у источном Банату; један је у Вршцу. — *Милошеви* (-ћи) — *Данилови* или *Кесерови* (4, Св. Јован), из Томашевца, али не оног у Банату. — *Момчилови*, један је *Микин* (3, Св. Никола), из неког села из околине, од „Ера”. — *Настићеви*, отац дедина дошао из Буђина. — *Настићи* — *Марковачки* (1, Св. Никола), из Марковца. — *Недељко* — *Машулин* (1, Ђурђевдан), из Вршца. — *Никићи* — *Бурилови*, *Кулини* и *Бурмуцијини* (8, Св. арханђел Михаил), из Врањева, иза Беле Цркве. — *Николајевићи* — *Сасини* и *Шмерков* (6, Св. Никола), из Вршца (био је и попа). — *Обрадови* — *Дежанчеви* (3, Св. Никола), право старо презиме Иљанићи, па по деди Обрадови из Вршца. — *Павкови* (1); *Павков* из В. Гаја ушао у кућу Петрових. — *Павлов* (6, Ђурђиц), „из Босне”, из Јабучке ушли једни у кућу Павлових. — *Петрови* — *Прцанови* (1, Св. арханђел Михаил), из Петровца дошао, биће из оног код Ораовца. — *Сељачки* — *Фердинац* (1, Св. Јован), дошао из Фердина. — *Стајићи* — *Митрови* и *Галамбошини* (4, Св. Никола), деда им из В. Гаја. — *Станићи* — *Мијатови* (3, Митровдан), „из Босне”. — *Стефанови* — *Ђанини* (2, Св. арханђел Михаил), из неког околног села. — *Стојанов* (1), из Уљме, дошао на Маринково добро (изумрла фамилија). — *Стојановићи* — *Поп-Лазин* (1, Св. Никола), били свештеничка фамилија, „из Србије”. — *Стојишић* — *Сељанови* и *Разуменкин* (5, Св. Никола). — *Тадичи* — *Рарини* (Св. Јован), *Живанови*, *Тошићини* *Митрови*, *Чокољев* (Св. Никола), прадеда преведен из Вршца. — *Толанови* (10, Св. Јован), из Мокрина; један ушао у кућу старих Толанових. — *Ћирић* (1, Врачеви), дошао из Ватина. — *Ћосићи* (Ђурђиц); има их и у Смедереву; деда Јоца Ћосић вели да су били „из Босне”, из Сарајева — можда заиста оданде, а можда каква успомена на Босански вилајет и слично. Сами Ћосићи могли су баш бити из Босне, односно из крајева који су стојали под босанским везиром, а могућно да су и неке друге најстарије павлишке фамилије биле пошле са патријархом Чарнојевићем из тих крајева. Свакако, та успомена није без основа. Ударили су колац на Ћосићеву умку прво они, па како није ваљала ритска вода, прешли су на место данашњег Павлиша. Такође су прешли Николајеви, Стојанови, Бућинчеви, Чолакови (Срби, не Цигани). Из Павлиша су отишли Ћосићи у Вршац. — *Угришини* — *Бурчини* (2, Апостол Филип — први дан Божићног поста), „из Влашке”. — *Уторник* — *Ђалац* (1, Митровдан), дошао из Ђале. — *Херцег* (1, Св. арханђел Михаил), из Ердеља. — *Чејићи* — *Дачини*, *Трбини* и *Ивини*, *Давидови* (Давид Грујић ушао у кућу Чејићевих) и *Зарини* и *Буђини*, *Папини*, *Милини* (37, Св. Јован), из Босне.

Исељени родови: *Атанасијевић*, сад у Румунији. — *Пантин*, одселили се у Вршац. А за ове се не зна куда су се иселили: *Антонијеви*, *Бабићи*, *Вукмирови*, *Георгијеви*, *Грујин*, *Дмитров*, *Ђорђеви*, *Ђурчин*, *Јанков*, *Марковчанин*, *Мијајев*, *Милићин*, *Миљков*, *Перин*, *Станков*, *Суваچار*, *Шаронијев*.

Изумрли родови: *Антонијев*, *Антонијеви*, *Бајин*, *Бели*, *Вукмирови*, *Гаља*, *Ишини*, *Јовићи*, *Крњачки*, *Лукини*, *Миљков*, *Николица*, *Петрашков*, *Стојковић*, *Филиповић*, *Цвејин*.

Цигани: „Свилени Цигани” — и они су добили земљу, али нису били вредни, те су је испродавали. „Свилени Цигани” су, у ствари, кућевни Цигани. Никад се не узимају са Србима.

Владисављеви (1, Михољдан). — *Живанов* (1, Петковача). — *Ковачев* (1, Петковача). — *Маринкови* (1, Св. арханђел Михаил). — *Миросављеви* (2, Св. арханђел Михаил). — *Станисављеви* (4, Петковача; 1, Св. арханђел Михаил). — *Чолакови* или *Чалакови* (4, Петковача). — *Павлови* (2, Петковача), пореклом Цигани, један ушао код „Српке” (Српкиње) у кућу и слави Петковачу. — *Златарови*, изумрли.

ПАНЧЕВО

Предања о насељу. — Стари људи још памте време кад су и данашња Велика пијаца и сав остали део данашње Средње и Доње вароши у Панчеву били пусти и великим делом под барама и мочварама обраслим трском. Данашња Велика пијаца била је тада велика „ритина” у којој су се ловиле дивље патке. Варош је била једино у горњем делу данашњег Панчева, више садашње Успенске цркве. Сећају се да су најпре биле само две калдрмисане улице, обе у том старом Панчеву: једна је била Јабучки пут, али се не сећају назива друге. Зна се да је гробље било на истом месту на коме је и данас.

Моје је мишљење да је Панчево првобитно постојало само више садашње Успенске цркве, а како и данашње становништво и његова старина показују, то старо Панчево је било чисто српско место; место око те цркве било је тада на крају вароши, иза њега је било негдашње гробље са Успенском капелом на њему. Зато је и била само капела, а не црква, и једина је српска црква била у Горњој вароши.

Стари људи још памте кад су и усред Панчева, око Велике и Мале пијаце, зидане веће и боље куће, док су по старом делу Панчева биле још већином старе и ниске куће под кровом од сламе и трске, које су затим, по наређењу власти, замењене цреповима.

На имањима, где су њиве, а понегде и воћњаци, налазе се само „салаши”. Код њих се свози „рана” (жито) и на гувну врше. Панчевци који немају салаша врху своје жито на гувнима груписаним на општинској утрини. Средња, Горња и Доња варош имају свака своју такву групу гувна, коју и зову гувна Горње вароши, Средње вароши итд. Не врху више никако коњима, него се вршалица премешта с једног гувна на друго, јер сваки има стално своје гувно на истом месту и на њему остаје и сва слама. Сламу на тим гувнима чува нарочити чувар, којег за то погоде. Слама се не сме доносити у варош због опасности од пожара. Доноси свако помало, колико му је најпотребније за стоку, за сламњаче и другу домаћу употребу.

Називи заната су турски или начињени турским наставцима — екмеџија, кулунџија, баштованџија, капамџија, пачџија, чизмеџија, бозџија, патролџија и др., па су од њих настајала и презимена. Међу панчевачким Србима је било доста и таквих који су с таквим називима дошли из српских крајева под Турцима — поред оних који су за време скоро двовековне турске владавине у Панчеву били добили те називе (односно: такви су се називи за то време јамачно били већ и у Панчеву одомаћили). Знатан део тих досељеника несумњиво је дошао у Панчево баш у време турске власти у Панчеву, пошто је тада и јужни Банат са Панчевом чинио целину са другим јужнијим српским крајевима и придолажење Срба из тих српских крајева у Панчево било је потпуно слободно (од оних Срба што су дошли са Чарнојевићем вероватно није нико дошао у Панчево, јер је оно остало под Турцима). Мањи је број досељеника из српских крајева јужно од Саве и Дунава добило Панчево у XVIII веку, понајвише од оних Срба избеглих са патријархом Арсенијем IV и од оних из времена рата 1789—1792 (за ове друге има и непосредних доказа у појединим случајним забелешкама из прквених матица и из аката Магистрата). Свакако, дакле, ови тако укоренењени називи уједно показују да је у Панчеву знатан део српског становништва остао из времена турске владавине и као традицију одржао и врсте заната и називе за њих из тога времена.

Изумирање старог варошког становништва у Панчеву је на првом месту последица врло рђаве неге деце, нарочито остављање деце за време радова на старима, или на другој деци, веома распрострањена употреба мака за успављивање деце, а у новије време и много дивљих бракова. Затим, нездраве прилике у Панчеву, особито врло много влажних кућа и рђава вода.

Објашњења за веома велики број призећивања, а услед тога делимично и мењање славе и презимена у појединим панчевачким родовима, имамо често у изумирању породица по мушкој страни, када је девојка која остане у таквој кући доводила мужа у своју кућу. Ако се то дешавало још за живота њених родитеља, особито оца, онда је готово редовно зет примао домаћу славу за своју или се у тој кући — а то је бивало много ређе — славио и стари, домаћи светац, и нови, зетов. И у домовницима су на више места означена по два свеца код таквих домова.

У Доњој вароши било је најпре мало Срба, а остали су били Власи и Немци, али Влаха је било и у Горњој вароши. Тврди се да су били прави Власи, са влашком ношњом, али су сви славили славе, одмах, од почетка, и то разне.

Даље се тврди да је било доста „великих фамилија“ (није било речи „задруга“) или „комуна“ са „газдом“ на челу, кога сви слушају. Било је и правих Грка (?) међу старим Панчевцима, јер и сад има 7—8 гробова на панчевачком гробљу са грчким натписима. Карактеристично је да се међу панчевачким Цинцарима, и уопште у Панчеву, нигде, колико је мени познато, не помињу „Грци“, било као народност, било као ред људи (у смислу у којем се данас у Војводини ово име употребљава). Вероватно да њих није ни било у Панчеву, а питање је да ли их је уопште и било у Банату и у Војводини. Да нису то били Цинцари, који су себе издавали за Грке, пошто им је то било много подесније и угодније јер су Грци познати као

стари и славан велики народ, а према Цинцарима је наш народ увек имао неку врсту презира (што се види и у самом називу „Цинцар“)?

Презимена Бугарин, Бугарски и слична давана су свакако досељеницима, правим Бугарима или онима из прелазног појаса српско-бугарског.

У најстаријим матицама се међу презименима тадашњих православних породица у Панчеву помиње само неколико румунских. Једна од њих се презива баш Вла (Ник. Вла), а то је очевидан знак да је то била прва румунска породица досељена међу панчевачке Србе, јер иначе — да је пре њеног доласка у Панчеву већ било Румуна — тај назив не би био довољан да је разликује од осталих румунских породица и других грађана Панчева. Кад је, дакле, она дошла у Панчево, био је назив Вла довољан да се њиме њени чланови разликују од свих осталих панчевачких грађана. Како су после Румуни поступно придолазили и бивали све многобројнији у Панчеву, то се сасвим јасно може пратити у матицама: што су доцније, све их је у њима већи број и најзад се помиње и Влашки крај.

По саопштењу градоначелника Надбанџића, у Панчеву је 1723. године била куга, од које је пропало 3/4 становника, а остали су се разбежали по околним местима.

Читуљу има свака српска панчевачка породица и држи је већином код куће. То су мање или веће бележнице у које су уписани сви умрли из те породице или рода по имену, без икаквог даљег означања.

И Горња и Доња варош имају своје „утрине“ и „ритове“, свака за себе.

Стари људи се сећају да су им очеви причали како је некад цео предео од Панчева до Бечкерека био пуст, да на њему нигде није било села, него се путовало до места Дебелаче, на коме су били само један „бирт“ и један бунар. По казивању старих људи у Црепаји, Дебелача је и добила име по бирташу на том месту, кога су звали „Дебели Јаша“ — „Дебелача“. Ту су се коњи одмарали и ноћивали, па затим продужавали пут до Бечкерека, опет кроз предео без иједног села и одмаралишта.

За време Мађарске буне становници су два пута бежали из Панчева услед опасности од Мађара — у Шкрапље, Чагљанац, Вишњицу, Велико Село, Винчу, Ритопек.

Становништво града Панчева 1920—21. године: број настањених лица: 19.392, од тога — м. 9.349; ж. 10.043; држављана СХС — 10.059, страних — 673, још неодлучено — 8.660; православних — 9.895, римокатолика — 6.299; гркокатолика — 44; евангелика — 2.082; муслимана — 28; израиљана — 600; других 410; без конфесије — 34, матерњи језик: српски или хрватски — 9.420; словенски — 182,* други словенски — 661**; румунски — 246; талијански — 31; немачки — 7.237; мађарски — 1.487; арнаутски — 6; други — 122.

Старине. — У близини Панчева, код тополе на циглани Наја, налази се врло интересантно преисторијско налазиште из неолита и бронзаног

* Односи се на словеначки језик (прим. ред.).

** Односи се на руски, чешки, словачки и пољски језик (прим. ред.).

доба — на дубини од 3 m, у јами у лесу: ватришта, гробови са згрченим костурима, батови, врло разноврсна грнчарија, рогови, кости итд.

По причању једног старијег човека, кад су копали темеље за неке грађевине у Средњој вароши, наилазили су и на подземне лагуме, који су остали од ранијег утврђења којим је било некад Панчево опкољено. Некад није било ничег ни на месту данашњег Панчева, већ само карауле на земљишту које се и сад зове Караула.

Стара, Преображенска црква је била старија од Успенске капеле, али се не зна из којег је времена. Њен је иконостас био пренет у нову, Преображенску цркву, но на њему није било никаквих старих записа, и уопште се о старини његовој ништа не зна. Вероватно је да је старија српска варош била најпре само Горња варош. Зна се да је са западне стране Горње вароши (према Тамишу) и са њене јужне стране била мочвара (рит), те и то показује да се у тим деловима данашње вароши није раније становало, а да су тек позније насељаване Средња и Доња варош. У Доњу варош су се насељавали вероватно тек крајем XVIII века Срби, Власи и Немци; за многе Србе у Доњој вароши каже се да су влашког порекла.

Као траг ранијег насеља истичу подземни ходник, који је недавно нађен и кроз који се може ићи. Мисле да је то био подземни излаз из неке раније тврђаве (турске?).

Зато што је стара, Преображенска црква била врло трошна, решила је Српска црквена општина у Панчеву да зида нову, Успенску цркву, близу дотадашње капеле.

Под Успенском црквом је подземни простор: ширине 4,10 m, дужине 8,35 m, са удубљењем 1,22 m; позади, на његовом улазу су дрвене греде од двокрилних врата, која су била за њих утврђена.

Свод подземне просторије је горе од цигала, а даље настаје зид углавном од меког, белог кречњака, понегде измешаног с циглама. Да ли је то старинска српска подземна црквица, или склониште за свештенике и ствари? Панчевачко свештенство, кад се зидала ова нова Преображенска црква, није затрпало ту подземну просторију, која је баш под самим садашњим црквеним олтаром, него је у целини очувана. Улаз је под левом певницом садашње цркве и води најпре низ 7—8 врло стрмих степеница у један узан ходник око 3 m дужине, који скреће удесно и наниже низ две степенице и иде баш под олтар садашње цркве, па се затим опет спушта низ пет степеница, такође стрмих, у саму просторију. Отвор улаза је 1,30 m, а широк 0,84 m; сама је просторија близу 3 m висока.

Споменик са крстом горе и натписом, источно од Успенске цркве, управо је над часном трпезом (жртвеником) старе, негдашње капеле, коју су били подигли стари Панчевци, али се не зна кад. Врло је вероватно да је то била капела на гробљу, јер је ту врло давно заиста било гробље, а о њему се зна само по томе што су ту, кад се копао темељ за зграду црквене општине, налажене многе кости. Око садашње цркве и сад стоје плоче под којима су гробови и костурнице од тог негдашњег гробља. Зна се поуздано да је ово био познији храм него стара Преображенска црква у Горњој вароши.

Зна се за гробље код Доње цркве, где су нађене силне кости кад се зидала штампарија Јовановића (то је у улици према Бошковићима). То је

био део гробља око садашње Успенске цркве. Налажене су иначе кости и код „Три круне” — идући „Крсту” — „Ленгеру”, те је, јамачно, и ту било неко старо гробље, али се о њему ништа не зна.

За садашње гробље се каже да је такође од старине и да се ништа о његовом почетку и постанку не зна. Било је и у Текелијиној улици, иза радње „Код Ђупе”, старо гробље, где су ископали многе кости кад су копали за увођење осветљења панчевачке општине. Ништа се не зна о том гробљу.

Заједничка породична гробница Леко и Зега има грчки натпис још из 1858. године.

Леп надгробни споменик је на гробници племићко-спахијске породице Јовановића — Алвацијиних од Погањешћа (иза Вршца), којих сад нема у Панчеву, већ један огранак само у Бечу. На једној гробници је плоча са натписом на црквенословенском језику да се Лазар Лазарев 1792. године родио у Москопољу у Епиру и дошао са својим братом Теодором у Панчево и ту умро 1842. године.

Гробље панчевачко је главном стазом, која полази од источне капије, подељено на две половине. Прича се да је јужна, већа половина, првобитно била одређена за простији народ, а северна, мања, за боље породице. И заиста, у тој другој половини су породичне гробнице свих старих и знатних породица панчевачких: спахијских (Јагодића, Јовановића — Алвацијиних, Врета и Сечујац), трговачких и других. „Фамилије” су од почетка свака за себе заузеле по место, те су њихови гробови у групи, и то се још и сад стално одржава. Понека врло велика фамилија, као Крчединци, има такве групе на 2—3 места, према досељавању у разна времена или према подели на посебне гране услед врло велике разгранатости.

Десно од улаза у гробље (улаз према капели) има међу гробовима фамилије Маринковића један надгробни споменик из 1753. године, дебео, од кречњака, истог облика као онај Јоана Лазаревића. Ту и даље око њега и на капели има доста тако старих споменика од кречњака.

Остали надгробни споменици су сви најновијих облика: са каменим крстом горе (ретко где гвоздени) и трупом правоугаоног облика, од разноврсног камена, као и у Београду.

О гробљу је највероватнија ова претпоставка: најстарије је било код садашње Доње цркве, док је Панчево још било горе, тако да је гробље било изван насеља. Али кад се услед множења и досељавања већ населило и око њега, јамачно је, или по наређењу власти, или по захтеву цркве, или и самог народа, престало сахрањивање у њему, те се гробље морало преместити на његово данашње место. То је морало бити доста давно јер се ништа о томе не зна. Јамачно је старо гробље стајало запуштено све док није почело зидање Доње цркве, кад је, као што сви причају, оно прекопано. Врло је вероватно да су тадашње многе панчевачке фамилије биле пренеле на ново гробље своје покојнике и надгробне споменике.

На панчевачком гробљу камени надгробни споменик срцаста облика, са великим крстом горе, од црвеног кречњака (већина споменика је од црвеног камена, а ређе од белог). Старији облик с краја XVIII и половине XIX века.

На врло великом надгробном споменику има натпис:

Тодор Николајевић, рођ. у Нишу 1735, † 1838.

Анђелија Николајевић, рођ. у Параћину 1749, † 1848.

кћи им Марија, рођ. у Параћину, 1795—1892.

зет прво Емануел Георгијевић, рођ. у Пироту, 1781—1827.

после Живко Стефановић, рођ. у Пожаревцу, 1822—1877.

Документи из архива: У Магистрату старије књиге Градског већа (седнице) почевши од 1795. године на немачком и од 1848. године на српском — не садрже ништа од интереса.

У магистратској архиви акта Окружног одбора панчевачког из године 1848. и 1849. садрже само разне молбе и жалбе, наређења и ратну кореспонденцију.

№ 261 од 12. августа 1795: „gesamte Weiss- und Schwarzbecker“ у Панчеву се жале како су прошле године на своју штету продавали грађанима хлеб по одређеној цени, а како сад, откад је храна појевтинила, приватни доносе на пијачу хлеб и продају јевтиније, те моле да се то, као и раније, забрани.

№ 297 од 26. августа 1795: „Pancshovaner illirische Schwarzbecker stellen vor“ зашто су увређени наређењем да пеку хлеб 4 лота тежи него што је хлеб „der deutscher Becker“, и то само због тога што има меку кору, а они морају, веле, такав хлеб да пеку јер одговара националном укусу, а иначе „das illirische Brot von den deutschen nicht unterschieden ist“.

Фасцикула Р. 201 — 400 од 1795. има понеки податак о тадашњим еснафима („Zunft“) у Панчеву, о односима између еснафа и Магистрата и о расправљању спорова између једних и других.

У фасцикули № 349 од 4. новембра 1795. забележено је да је од тројице тадашњих „illirische Kirchenväter“ један био „Arsenie Groschanin“; у акту № 365 од 25. новембра од 1795. помиње се као панчевачки грађанин „Pavel Usdinsky“; у № 366 од истог месеца и године: „Martin Bisatzky“; у № 368 од 2. децембра 1795. извештава се да се Раде Деспотов, који је био добровољац у последњем рату с Турцима, а родом из Београда, настанио у Панчеву и да моли да га „Zunft“ (не каже који) прими као мајстора; у № 389 од 16. децембра од 1795. именовани су грађани панчевачки „Georgye Arcsesko“ и „Saria Csirakov“; у № 397 од 30. децембра од 1795. налази се једна молба панчевачког „Fischerzunft“-а; један акт из 1795. садржи списак војника који нису дошли на време у коме је записан и Тома Ердељан.

У фасцикули Р и Ое 1—260 од 1801. у једном списку грађана који имају жита и брашна забележен је „Gaja Porrov aus Orpowa“ (14. јан. 1807). На многим немачким писаним актима Срби се потписују, и то црквеном азбуком. У једном „Licitations-Protokoll“-у записане су продане ствари Арсенија Дамјановог (за дужну кућну кирију) и купци тих ствари, а међу њима и „Marian Ekmecsia“ (од 14. фебр. 1801); у једном акту се помињу два досељеника из Боке. У истој фасцикли у акту № 135 од 22. марта 1801. именује се као становник Панчева „Marko Ivanovich aus der Türkei zu Semendria gebürtig“.

Свуда, као у онима из 1795. године, измешана презимена на -ов и на -ић, а уз то има их и на -ин и -ски. № 185 од 10. марта 1801: „Stefan

Diamandi“ подноси тужбу против „I. Pontonics“-а због неплаћене кирије у 1793/94. години; № 213 од 26. маја 1801: „Jeremie Jeroslavski“ тражи награду за превод једне уредбе „aus dem deutschen in das Illirische“.

Fascicula № 3 pro Anno 1803. In Publ. Pol. Oeconom. У акту бр. 207 од 22. марта 1803. помиње се „Mihay Serban“.

Fascicula 12 pro Anno 1803. in Polit. et Oecon. У акту 719 од 6. децембра 1803. именују се „Sava Subotin“ и „Atanassie Wreta“.

Топоними. — По саопштењу Тих. Суботића, Панчево се дели на Горњу, Средњу и Доњу варош.

Горња варош почиње од најсевернијег краја Панчева, па иде до улице Саве Текелије. Средња варош је од те улице, па до Мале пијаце и до улице Војводе Путника. А Доња варош је све остало даље на југ и на југоисток. Ту поделу потврђује и подела на парохије: две парохије Преображенске цркве иду управо до улице Саве Текелије, а затим одатле настају две парохије Успенске цркве, од којих прва обухвата управо Средњу варош — од Текелијине улице до Мале пијаце, а друга управо Доњу варош — од Мале пијаце па наниже. Суботић још из свога детињства, што значи од пре 40—50 година, памти да је Старчевачки пут био главно шеталиште панчевачко, дакле главна улица, а осим тога да је и Јабучка улица била у целини каква је и сад. Делови Панчева око те две улице су свакако најстарији и, без сумње, то су биле оне две улице које су једине, и то свакако само делом, већ 1833. године биле поплочане („Feierlichkeit...“). Али, као што је и напред речено, свакако је Горња варош, са улицама око Успенске цркве, најстарији део Панчева, јер је старо гробље са капелом (код садање Успенске цркве) могло бити само на крају вароши, односно села, јер је, наравно, и Панчево некад било само село (отуд и име „Панчево Село“). Део Панчева назван Маргита: од Црепајског пута, па даље до краја Панчева на север, добио је то име пре петнаестак година. Маргита је првобитно био поглавито цигански крај. Сад се ни по чему не познаје да је то био. Једно, због тога што су се Цигани измешали са Србима посрбили, а друго — што су се по том крају населили и многи Срби.

Доња варош је на уздигнутом земљишту, као и Горња, тако да се јасно види како је Средња варош у низини, иза њих. Тај уздигнути, оштри положај Доње вароши и релативна старина приличног броја породица у њој разлози су да верујемо да је и Доња варош почела доста рано да се насељава и да је после, кад је ту већ постало насеље, настала потреба да се Горња и Доња варош вежу тиме што ће се и простор између њих населити. И тако је дошло до тога да се ритови између њих наспу и на томе насипу подигне Средња варош. Земљиште Доње вароши није, дакле, раније могло бити под мочварама, него, без сумње, под шумом и луговима.

Део Панчева према српском (и лутеранском?) гробљу по негдашњим шанчевима зову Шанчански крај. Редут је баш на атару панчевачком и јабучком. Ту је био редут (шанац) у време Мађарске буне. Наритак је место на којем је било село пре оснивања Панчева, а сад се познају рупе где су биле земунце. А гробље тог села је било на Гробишту. Има ту и старих бунара, зиданих циглом. Стари људи су мислили да су ту некад

живели Мађари. Даље су Велике ливаде (били су само сенокоси, а сад само оранице) и наспред њих Велика унка. На Доловачком друму су швапске земље и пустаре, које зову по немачком — Екстревиз. Од Надела ка Панчеву је земља Лап (ораница) све до Доловачког друма; преко Доловачког друма, до доловачког атара, простире се Немачко поље; а даље према старчевачком атару је Трњана, где има и водица Трњана (са иконама, као обично на водицама). Низ шуму су земље Царске баште, између Панчева и Хергеленда (тамо су и барутане и стрелишта). Даље ка Дунаву су два рита панчевачка: Калуђерски рит и, ближе Панчеву, Панчевачки рит, који зову и Варошки или Магистратски рит (ту су баште, а има трске и баре). Сибница отиче као река низ панчевачки и овчански атар. Дубока бара (не отиче) надође кад надође Тамиш. Кезина греда је брег између Сибнице и Тамиша (не плави га вода лако). Даље је бара Лепушајка (не отиче).

Све панчевачко земљиште преко Тамиша је Рит (тако зову територију све до Сибнице и до овчанског и јабучког атара). Шума одмах до Тамиша зове се Верт. Магистрат сече дрва у тој шуми и у њој има сенокоса, а даље пасе марва: „бела марва” (говеда) и свиње, овце и коњи. Цео рит са Вертом је државна својина, а варош га држи под закуп.

Караула је између јабучког пута и Тамиша (ораница и виногради); Излаз, отворено место којим терају марву доле на Тамиш; ниже Карауле (налазиште разних ствари при орању: гвожђа, црепова и слично); Надо (добива воду и из многобројних извора са стране). До јабучког атара је Мали Надо (био крављи пашњак, а сад је пола овчји пашњак, а пола узорно); преко Надела је Слечева долина у којој су у старо време боравили и пасли коње слепци; Велика доља (у којој се после снегова и киша накупи вода и где чак има и риба, за које се не зна откуд дођу; тако бива и на барама код гувана Средње вароши, тако и у Бајиној бари, која је преко Надела, где је Наритак).

Ниже салаша Ђешиних је Надо (веома дуга бара, сва под трском); Под Надо је предео поред Нада (са баштама и бостаном).

ГОРЊА ВАРОШ — I ПРЕОБРАЖЕНСКА ПАРОХИЈА

Родови познатог порекла: Биров Никола (Св. Димитрије), отац му је досељен из Фоља код Чакова; одатле донели презиме: биће назив од мађарске речи „биров” — кнез, и славу. — Величковић Јован, — Душан, — Никола (Ђурђић), отац им је дошао из Јарковца. — Врговић Бранко (Св. Стефан), доселио се из Вршца. — Вулетић Јован (Св. Никола), доселио се из Земуна. — Главонић Никола (Св. Трифун), дошао из Новог Села. — Грубетовић Вас. (Св. арханђел Михаил), из Старчева. — Декић Христифор — Риста (Св. Алимпије), из Старе Србије, бозација и алвација. — Ђонин Георг — Ђура (Ђурђевдан), из Вршца. — Ђурђев Младен, — Душан (Св. Параскева), досељени из Сипца. — Живановић — Шункаш (3, Св. Никола), деда дошао из Старчева. — Мајсторовић (1, Св. Јован), из Долова. — Милованов Стеван, дошао из Сефкерина. — Опачић (Св. Лука), из Лике. — Панчевачки (1, Св. Никола), из Црепаје. — Смедеревац (1, Ђурђевдан), из Баваништа. — Смедеревац (2, Петковача), из Јарковца. — Србин — Гина-

ћеви (2, Св. Никола), одавно дошли из Новог Села. — Субин (1, Св. арханђел Михаил), дошао жени у кућу из Долова. — Токин (7, Св. Јован), из Вршца. — Томашевић, дошао пре две године, пекар из Србије. — Турински (1, Св. Јован), из Црепаје. — Џинић (1, Св. Јован), из Идвора. — Шокловачки (1, Св. Никола), из Мокрина. — Шуља (1, Ђурђевдан), досељен из Сефкерина.

Родови чије порекло није утврђено: Антонијев Живан, Драгомир (Лазарева субота). — Алексић Павле (Св. Никола). — Арсенов Милан, Илија (Ђурђић), од старине. — Атанацковић Андрија (Св. Јован — 3. августа); — Атанацковић — Орманов (2, Св. Кирил и Атанасије); Ненад је са мајком одселио у Београд. — Барјактаровић — Дунђерови (2, Св. Вартоломеј), 1, назарен. — Баштован (Св. Параскева); деда им је био у Панчеву, а одакле не знају. — Бегзедић (2), сад се изговара Бекседић. — Богданов (1, Св. Јован), право презиме је Димић, стара газдинска фамилија у Панчеву. — Бошков (3, Св. Алимпије), једни су Ицини; стари Панчевци. — Бошковић (4, Св. Стефан), Панчевци старином. — Бранков(ан) (3, Ђурђевдан). — Бранков, једна су фамилија са онима у Горњој вароши у Преображенској парохији. — Бранков (1, Петковача), стари Панчевци. — Бранкован (3, Ђурђевдан). — Бркић (4, Ђурђић), стари Панчевци. — Бугарин — Бајин (7, Митровдан). — Бугарин — Плевнин (2, Св. Димитрије), „Алекса Плевна” га звали; не знају порекло. — Бугарски — Станисављеви (6, Св. Димитрије), стари Панчевци; Станисављеви јамачно по неком прадеди. — Букур (2, Св. арханђел Михаил). — Васић (2, Св. Никола). — Венчев (2, Св. Димитрије). — Владић (2, Св. Лука). — Владић (4, Св. Параскева). — Владић (1, Св. Лука). — Дабић (2, Св. Никола), од старине у Панчеву. — Давидов — Ђедуљеви (Св. арханђел Михаил), стари Панчевци. — Дачић — Десанкини (5, Михољдан), стара панчевачка фамилија. — Дачић — Сакуљански (3, Михољдан), стара панчевачка фамилија. — Деспотовић — Перечареви (1, Св. Стефан); по оцу „перечару” назвати „Перечарови”, пре неколико година додао -ић; колико се зна, одавно су Панчевци. — Димитријевић — Царани (1, Св. Јован); надимак од оца, старог Косте Димитријевића Царана; старином су Панчевци. — Добреско (4, Ђурђић), зову се Прежини и нису род можда са онима у Горњој вароши (можда су то Паскуљи неке призећени); сигурно се зна да су били Власи; одавно су у Панчеву. — Добросављев — Спиридонов, стари Панчевци. — Драгинчић (2, Ђурђић), старином су Панчевци. — Драгој (2, Велика Госпојина); нису род са Сегединчевима, али су такође стари Панчевци (можда су били Власи). — Драгојев (2, Велика Госпојина). — Думитров (1, Петковача), дошао је можда из Сефкерина. — Ђорђев (2, Св. Димитрије), он је од „Петровић”. — Ђукић — Љиљаклови (2, Св. Ђурђе). — Ђукић — Љиљаклови (1, Св. Ђурђе). — Ердељан — Бацуљеви (2, Петковача). — Ердељан — Борчански (1, Св. арханђел Михаил). — Ердељан — Пљуцин (2, Св. Никола). — Живанов (2, Св. Никола), старином Панчевци. — Живковић — Попов (1, Ђурђић), старином Панчевац. — Зенг — Крецуљеви (7, Св. Никола), општи надимак свих је Крецуљ(еви), сви славе Св. Николу; поуздано су влашког порекла и стара панчевачка фамилија. — Илијин (4, Св. Тома). — Илкић Сава (Ђурђевдан), чизмар. — Исаков — Шункашеви (2,

Св. Никола), стари Панчевци. — *Јанков* — *Кашикић* (2, Св. арханђел Михаил). — *Јеринин* (5, Ђурђић). — *Јованов* — *Биканини* (2, Св. Екатерина пред Св. Николу), старином Панчевци. — *Јованов* (1, Ђурђић), ковач, звали га још „Дођош“, „Бата ковач“. — *Јованов* — *Милић* (1, Мојсеј и Вавил). — *Јосимов* — *Бокински* (3, Св. Стефан), старином Панчевци (да ли из Боке?). — *Јосимов* — *Мазалов* (2, Ђурђић). — *Јосимов* — *Мазалов* (4, Ђурђић), старином Панчевци. — *Калинов* (2, Св. Никола), Калинови су стара фамилија. — *Каравла* (3, Св. Параскева). — *Каравла* — *Радуљеви*. — *Кепић* — *Кепини* (2, Св. Никола), стара фамилија. — *Ковачевић* — *Вунарови* (3, Св. Параскева); ови су Ковачевићи — Вунарови једна кућа у целом Панчеву; стари су Панчевци. — *Коларов* (1, Св. Јован). — *Константинов* — *Ђешин* (12, Св. Димитрије), сви се Константинови зову Ђешини (само једни у Средњој вароши славе Св. Стефана). — *Крачун* (4, Св. Стефан), две су куће у Горњој вароши (Лаза Крачун, човек од преко 40 година, зна да му је прадеда рођен у Панчеву, даље порекло не зна). — *Крстин* — *Вођини* (1, Св. Параскева), старином Панчевац. — *Крчадинац* (29, Св. Никола); Крчадинцима нема нарочитог назива; разликују се само додавањем очина имена; стара су фамилија. — *Леовић* (1, Св. Димитрије), стари Панчевци. — *Лујански* (3, Петковача), немају надимка; стара су фамилија. — *Лукић* (1, Св. Лука). — *Љубисављев* (8, Ђурђевдан). — *Јешкови* (6), стара фамилија. — *Макара* (4, Св. арханђел Михаил); отац им је дошао однекуд и био је Словак (заносио у говору). — *Маринковић* — *Црњини* — *Маџун* (2, Св. Никола), надимак Маџун је по кући у коју се њихов отац „удао“; Црњини су стара фамилија, једни се пишу са -ић, други без -ић. — *Марјанов* — *Трандафилови* (10, Ђурђевдан); сви Марјанови зову се Трандафилови и једног су порекла — влашког; стара су фамилија; један је отишао жени у кућу и по томе се прозвао *Перкин*. — *Марков* — *Турски* (6, Св. Евстатије). — *Марковић* (Св. Никола), досељен недавно. — *Милићев* — *Жмајини*, од њих је само једна кућа „Абдулин“. — *Младенов* (3, Св. Јован). — *Мунђан* — *Ђирилови* (2, Св. Параскева). — *Мунђан* — *Ђирилов* (3, Св. Параскева), стара фамилија. — *Мутавцић* — *Чољини* (5, Ђурђић), има их 5 кућа у Горњој вароши и једна у Средњој вароши; стари Панчевци. — *Николић* — *Чоканац* (Св. Трифун), стари је Панчевац. — *Николић* (2, Св. Јован), сад су у Доњој вароши његов син и брат „*Тукин*“. — *Обрадовић* (1, Св. Никола); син му као учитељ отишао из Панчева; од два рођена брата, сад је само једна кућа, стара су фамилија. — *Одацић* (1, Св. арханђел Михаил), ћурчија. — *Павлов* — *Бардићеви* (5, Стефан Дечански; Св. Мрата), сада две куће Бардићеви. — *Павлов* — *Фелчерови* (2, Св. Јован). — *Павлов* — *Фелчерови* (Св. Јован), сви изумрли — живо је само још једно мушко дете. — *Палић* — *Ђупа* или *Ђупини* (2, Св. арханђел Михаил), стари Панчевци. — *Пантелић* — *Труцкало* (Св. Мрата), сад нема мушког рода. — *Паунов* — *Штампуљев* (9, Св. арханђел Михаил); сви су ови Паунови род са онима у Средњој вароши и заједнички им је назив Штампуљеви; Паунови су стара панчевачка фамилија румунског порекла; двоје су се иселили у Ковин. — *Пејић* (Св. Лука). — *Пејић* — *Бузини* (1, Св. Лука), стари су Панчевци. — *Петков* — *Чичкуљев*, стара фамилија. — *Петковић* — *Кајин* (1, Ђурђевдан). — *Поплишан* — *Кудићеви* (1, Ђурђевдан). — *Поповић* (1, Св. Јован), одавно у Панчеву; нема мушког порода. —

Предић — *Турски* (5, Св. Јован), стара фамилија; нису род с Предићима из Орловата. — *Путник* — *Дођош* (1, Св. Јован), колар. — *Путник* (Митровдан), учитељ. — *Раданов* — *Кајдалов* (Св. Никола), стара фамилија. — *Ранисављев* — *Владичић* (9, Св. Никола), стара фамилија. — *Рацић* (1, Св. Никола). — *Ристић* — *Трпкови* (3, Ђурђевдан), стара фамилија. — *Ристић* — *Шаламида* (1, Св. Алимпије), стари Панчевац. — *Савић* — *Живојинов* (2, Св. Лука). — *Сарар* — *Воларови* (2, Св. арханђел Михаил), стари Панчевац. — *Секулић* — *Даравинкин* (1, Св. Никола). — *Станисављеви* — *Бугарски* (5, Св. Димитрије). — *Станишић* — *Бачвански* (1, Св. арханђел Михаил). — *Стојанов* (1, Благовести), од „Стојинчевих“ су. — *Стојанов* — *Срећкови* (4, Св. Никола); Срећкови су сви један род; стари су Панчевци. — *Стојановић* — *Срећков* (2, Св. Никола). — *Стојков* — *Њорини* (1, Ђурђић), стара фамилија. — *Суботић* (6, Ђурђевдан), од старине су у Панчеву. — *Сувачаров* (1, Петковача). — *Тарајић* (2, Св. Никола). — *Тодић* — *Бубалови* (1, Св. Никола). — *Тодоров* — *Бајкин* (2, Ђурђевдан). — *Бајкин*. — *Тодоров* — *Џворков* (-рак) (1, Св. Никола). — *Тодоров* — *Шишкови* (1, Св. Никола). — *Томић* — *Пулан* (3, Врачеви); назив Пулан је по материној фамилији; њихов отац је ушао у кућу. — *Ћосић* — *Лакин* (3, Ђурђевдан). — *Ћосић* — *Фућин* (6, Ђурђевдан). — Сви Ћосићи су један род. — *Углишин* — *Чалошки* (1, Ђурђић). — *Филиповић* (2, Ђурђић). — *Хадија* (2, Св. Никола).

Исељени родови: *Влаховић* (Св. арханђел Михаил), досељен из Мокрина, а сад живи у Бечкерек. — *Вучковић* (Св. Никола); био је „дођош“ не зна се одакле и после његове смрти жена му се одселила. — *Грујић* (Петковача). — *Ердељан* (Св. Никола). — *Илић* (Св. Никола), старином Панчевци. — *Илкић* (Св. арханђел Михаил), кројач. — *Којић* (Св. Никола), стара фамилија. — *Павлов* (Врачеви). — *Петровић* (Св. Мрата). — *Раданов* (Св. Никола), дошао из Опова. — *Ристић* (Св. Јован), био је од Чекалових. — *Станић* (Св. арханђел Михаил). — *Немичини* (Св. Никола), били стари Панчевци. — *Субин*. — *Тарајић* (Св. Никола).

Изумрли родови: *Аврамовић* (2, Ђурђевдан). — *Бинкешевић* — *Анујкин* (Св. Параскева), не знају порекло; око 1840. године презивају се Бинкец, дакле то су Румуни, и тек 1892. године почињу се презивати Бинкешевић. — *Бранков* (Петковача). — *Бркић* (Велика Госпојина). — *Влаховић* (Св. Стефан). — *Гргин* (Св. Параскева), рођен у Голубинцу; досељеник. — *Грегорић* — *Шокац*, прешао је у православље и држао женину славу, Петковачу. — *Грубанов* (Св. Никола), био је Црепајац. — *Грујић* Душ. (Ђурђевдан), „дођош“ из Плочица или Мраморка; није род са онима из Горње вароши, иако имају исту славу. — *Давидов* — *Ђећуљев* (Св. арханђел Михаил). — *Добросављев* — *Спиридонов* (Св. Никола). — *Драгинчић* (Ђурђић), стари Панчевци; род са споменутим Драгинчићима. — *Драгић* (Св. Јован), досељен одавно. — *Драгој* — *Сегединац*, *Сегединчев* (Св. арханђел Михаил), вероватно су били Власи. — *Драгомиров* — (Х), „Усар“ (ов) (Петковача); били су стари Панчевци. — *Живков* (Св. Јован), стари Панчевац. — *Ивковић* (Св. Јован), дошао из Турске Кањиже*. — *Каравла* (Петкова-

* Данас Нови Кнежевац.

ча). — Курле (Св. Димитрије). — Матић (Св. Пантелија). — Милојевић — Ћиранац (Ђурђевдан). — Недић (Св. Јован). — Павлов — Фелчеров (Св. Јован). — Павлов — Бардић (1, Стефан Дечански). — Пејић (Св. Стефан), био из Сефкерица. — Петков, од Петкових у Горњој вароши има само једна кућа; заједнички назив им је био Чичкуљеви, стара фамилија. — Ристић (Св. Јован), био је од Чекалових. — Стојанов — Срећков (Св. Никола). — Стојковић (Св. Никола). — Томић (Врачеви).

Цигани: Милосављеви (1, Св. Параскева). — Раданов (Св. Димитрије), посрбљен Циганин; изумрли. — Станисављеви (2, Св. Никола), од „Чикоса“ су, посрбљених Цигана.

ГОРЊА ВАРОШ — II ПРЕОБРАЖЕНСКА ПАРОХИЈА

Родови познатог порекла: Грубанов (2, Ђурђевдан), деда му је из Глогоња. — Данкуц (1, Св. Никола), Црепајац пореклом. — Драгићевић — Куждрини (1, Ђурђевдан), један се одселио у Београд; стари Панчевци. — Мијучин — Рацичеви (2, Врачеви), доселио се из Црепаје (по жени су Рацићеви). — Миланков, из Сефкерица. — Милошевић, доселио се из Великог Села у Србији. — Милутиновић — Маличков (1, Ђурђевдан), отац дошао из Куле; „Маличков“ прозван по првом мужу своје мајке, који је био малог раста; по њему је тај назив прешао на његову жену кад је остала удовица, а затим је са ње прешао и на њену децу из другог брака. — Молдован (1, Св. Никола), из Борче. — Петричић — Американац (1, Св. арханђел Михаил), млад трговац, рођен у Срему (Лаћарак?). — Радин (1, Св. Никола), доселио се из Баранке. — Рашковић (1, Св. Никола), звонар, досељен из Рудне. — Стојановић — „Грк“, дошао из Ковина и држи дукан. — Татаров (1, Св. арханђел Михаил), по рођењу из Мале Маргите, пореклом Сефкерицац. — Ћирка — Гајчанин (2, Св. Параскева), био чобанин, пореклом из Гаја. — Чакован (1, Св. Јован), из Борче. — Чобанић — Птичар (1, Св. Јован), рођен у Сакулама, отац му дошао из Сакула или Боке.

Родови чије порекло није утврђено: Антић (2, Св. Никола). — Антић (1, Св. Никола). — Бистрон — Тушини (1). — Благојеви (1, Св. Параскева), доселио се из Мокрина. — Бошков — Ицин (2, Св. Алимпије). — Бошков (1, Св. Стефан), он се зове и сад Бошков зато што је „паор“, док су они који су трговци „добили“ -ић. — Бранков(ан) (1, Ђурђевдан). — Бранков(ан) (2, Ђурђевдан). — Бркић (1, Ђурђиц). — Бугарин — Бајин (1, Митровдан). — Бугарин — Бошков (1, Митровдан). — Букур (1, Св. арханђел Михаил). — Валери (Петковача), прешао из католичанства у православље. — Васиљев — Тивини (5, Велика Госпојина), стари Панчевци. — Васић (1, Св. Никола). — Венчев (2, Митровдан). — Влајићи (2, Петковача); нису род с Влајићима који славе Св. Луку; и једни и други су старе панчевачке фамилије. — Влајић (3, Св. Параскева). — Вла(х)овић (3, Св. Стефан), стари Панчевци. — Воларов — Пирићеви (1, Петковача), стари Панчевци. — Вујић — Сајибин (1, Св. Стефан), стари Панчевци. — Давидов (1, Митровдан). — Дачић (2, 9. XI), један је назарен. — Димитријевић

— Лалић (1, Св. Лука). — Добреско (1, Св. Стефан). — Драгојеви — Влашки (1, Митровдан). — Драгојеви — Сегединац (1, Митровдан), није род ни са „Влашким“ ни са „Диклићима“. — Ђорђеви — Кицошеви (5, Св. Никола). — Ђорђеви — Петрови (7, Митровдан). — Ђорђеви — Петрови (1, Митровдан). — Ђорђеви — Чакићеви (2, Св. Јован); има још једна кућа ових Чакићевих (Св. Јован). — Ђукић — Љиљакови (6, Ђурђевдан). — Ердељан — Борчански (5, Митровдан). — Ердељан — Пључин (2, Св. Никола), ова је фамилија од старине панчевачка. — Ердељан — Пључин (1, Св. Никола). — Илијин — Радојчини (3, Св. Тома); сви су једног порекла и иста им је слава; стари Панчевци. — Јагодић — Мајин (1, Св. Јован). — Јаковљеви (3, Св. Никола), нема надимка. — Јанков — Докић (Ђурђевдан); није род са Кашикићима. — Јанков — Кашикић (4, Митровдан); сви Кашикићи су једног порекла и стари Панчевци. — Јаношеви — Вања (1, Св. Никола), чобанин. — Јерини — Броћин (2, Ђурђиц), сви су једног порекла. — Јованов — Давидов (1, Св. Фотије); није род са Дединим, а обе су породице стари Панчевци. — Јованов — Дедин (1, Св. Никола). — Јованов — Пауљеви (3, Св. Јован), стари Панчевци. — Јованов — Рњак (1, Митровдан). — Јовин (1, Св. Стефан). — Келић (1, Св. Павле Исповедник). — Коларов — Красникови (4, Мала Госпојина), стари Панчевци. — Крачун (1, Св. Стефан). — Крстин — Мамин (1, Митровдан). — Крчединац (1, Св. Никола). — Лазаров — Сремчеви (Св. Стефан). — Лацков — Лунгуреви (3, Св. арханђел Михаил). — Лујамски (2, Петковача). — Љубисављеви (2, Ђурђевдан). — Маринковић — Црњини (3, Св. Никола). — Кузманчев (1, Св. Никола), по кући „Кузманчев“, у коју је његов отац ушао. — Марков — Озеблови (3, Св. Никола), није род са „Турским“. — Марков — Турски (1, Св. Јевстатије). — Матејић — Латинкин (4, Св. Никола). — Мијајлов — Баранђанин (3, Св. арханђел Михаил), стари Панчевци. — Миленков — Јањини (2, Митровдан). — Милићев — Абдулин (2, Михољдан). — Милосављеви — Ранисављеви (2). — Милосављеви — Рибичин (Св. Никола). — Мишковић (1, Св. Марко), нема надимка. — Мишковић (1, Св. Никола). — Младенови — Флорини (3, Св. Јован). — Мунђан — Јаношеви (2, Петковача). — Недић — Пољунац(-чев) (1, Св. Никола). — Новакови — Брендини (1, Ђурђиц, назарен). — Олар — Тутани (3, Петковача). — Остојић — Букин (1, Ђурђевдан). — Павлов — Бардићеви (1, Св. Мрота). — Павлов — Бардићеви (3, Св. Мрота); Бардићеви су стара панчевачка фамилија. — Павлов — Килајтови (2, Врачеви). — Павлов — Килајтови (3, Врачеви). — Пејић — Бузин (1, назарен). — Пејић — Бузин (6, Св. Лука). — Перин — Шербуљеви (2, Св. Јован). — Петровић — Анђелковић (4, Митровдан). — Петровић — Бадњак (1, Ђурђевдан). — Пешић (2, Св. Никола). — Поплишан — Кудић (4, Ђурђевдан), Кудићеви су стари Панчевци. — Поповић — Сремац (1, Ваведеније), опанчар, на фирми му стоји „Сремац“, недавно се доселио. — Раданов — Кајдалов (4, Св. Никола). — Раданов — Кајдалов (3, Св. Никола, 1 назарен); неки од ових Раданових — Кајдалових зову се Зезини. — Ранисављеви (2, Св. Никола). — Рацић — Сајанови, један су род. — Рацков — Мошини (2, Петровдан), један отишао у Омољницу. — Ристић — Чекалов (10, Св. Јован); Чекалови су стара фамилија. — Ристић — Ропчевац (1, Митровдан). — Савић — Живојнов (8, Св. Лука). — Савић — Здравкови (3, Св. Стефан). — Секулић — Бакићеви (5, Св. Никола). —

Секулић — Крашован (1, Св. Никола). — Секулић — Крашован (7, Св. Никола). Сви ови Секулићи од једне су лозе. — Срданов (7, Св. Јован). — Станисављевић — Бугарски (10. Х). — Стефанов — Јаношев (1, Ђурђевдан). — Стефанов — Џејини (2, Св. Никола). — Стефанов — Џејин (2, назаре-ни). — Стефанов — Чавошанов Сава, Трифун (1, Св. Јован). — Стојанов (1, Св. Никола). — Стојковић (1, Ђурђић). — Стојнов — Стојинчев (7, Св. арханђел Гаврило); сви су стари Панчевци. — Суботић (3, Ђурђевдан). — Сувачаров (1, Петковача). — Тарајић (7, Св. Никола). — Тодић — Бубалов (5, Св. Никола). — Тодоров — Бајкин (2, Ђурђевдан). — Тодоров — Кнежев (2, Ђурђевдан). — Тодоров — Троканов (1, Ђурђевдан); Бајкини и Троканови су један род. — Тодоров — Шишков (7, Св. Никола). Сви су Тодорови стари Панчевци. — Тођер — Шупер, Шуперови (има село Тођер између Бечкерека и Темишвара). — Томић (7, Врачеви); сви су Томићи једна стара фамилија. — Ђирилов (3, Митровдан). — Ђосић — Лакин Ђока, Пера (6, Ђурђевдан). — Ђосић — Фућин (5, Ђурђевдан). Сви су Ђосићи један род и стари Панчевци. — Углишин — Ђукини (1, Ђурђић). — Углишин — Калин (1, Ђурђић). — Углишин — Кочанови (2), иначе су од Чалошке фамилије. — Углишин — Чалошки, — Бајин (3, Ђурђић). Сви су Углишини један род. — Филипов — Ромлић (6); били су занатли-је. — Цицуљ — Рошуљ (6, Петковача); сви су Цицуљ—Рошуљи један род и стари Панчевци. — Црни — Њагрини (3, Св. Тома). — Чампазевих (1, Св. Никола), дошао давно жени у кућу. — Чизмашев (1, Св. Никола), дошао давно жени у кућу. — Чизмашев — Муњин (5, Св. Јован), као стари Панчевци били су чобани. — Ђиклован (4, Велика Госпојина).

Изумрли родови: Антић (2, Св. Никола). — Ареческо — Попишкови (1, Св. Параскева). — Бирћа (1, Св. арханђел Михаил). — Вла(х)овић (1, Св. Стефан). — Влаовић, пресељен у Београд. — Вујичин — Старчевци (1, Мала Госпојина), из Старчева. — Главаш (3, Св. Никола), вероватно су и они били Црепајци. — Добреско (1, Митровдан), раније су се звали Паскуљ(еви). — Добрић (1), из Баранде. — Драгојев — Диклић (3, Митровдан). — Ђаконовић — Јоргини — Жебељан (1, Петковача). — Живков — Попов (1, Ђурђић). — Журжул (1, Митровдан). — Јованов — Жичидор (1, Св. Стефан). — Јовин (1, Ђурђевдан), био је из Мокрина. — Јуришић (1, Св. Јован). — Коларов — Красникови (Мала Госпојина). — Крачун (Св. Стефан). — Кулунцић (Митровдан). — Лепојев (2, Митровдан). — Ловре-нић (Св. Јован), био је насељен из Долова. — Лујански (Петковача). — Марјанов (Ђурђевдан). — Мијајлов — Арамбашев (Ђурђевдан). — Мијај-лов — Валини (2, Св. Стефан). — Милошев (2, Митровдан). — Николић — Пулан (2, Св. Никола). — Новаков — Бирац, Бирчев (2, Ђурђић). — Обра-довић (Св. Никола). — Павлов (Св. Мрата). — Перин — Шербуљеви (2, Св. Јован). — Петков — Чичкуљев (3, Преподобни Сава). — Петриш (1, Ђурђевдан). — Предић (Св. Јован). — Пуја — Шаргарепин (Св. Јован). — Рацић (Св. Никола). — Ристић (Митровдан). — Рошуљ — Бајатуљеви (2, Митровдан). — Секулић Сава (Св. Никола). — Србин — Гинини (Св. Никола). — Стефанов — Џејин (Св. Никола). — Стефанов — Чавошанов (Св. Јован).

Исељени родови: Богданов (1, Св. арханђел Михаил), отишао у Аме-рику. — Живанов из Идвора. — Окнар — Кечин (2, Митровдан), један у Београду, а други такође одсељен. — Ропочевац — Ристић, отишао у Ко-вин, (пореклом Ерделјан). — Роман Јосиф, из Сефкерица.

Власи: Марјанов (Ђурђевдан), влашког су порекла. — Мијајлов — Буљин (1, Св. Стефан), дошао из Новог Села. — Пандуров — Мрлајеви (2, Петковача). — Пандуров (Петковача). — Паун (Св. Стефан летњи), био је чикош (чувар ергеле коња); звао се Панта „Пујуљ“, а презиме му је било Паун; био је прави Влах. — Паскуљ — Замфиров (1, Петковача).

Изумрли родови: Брија — Коркођини (Св. Параскева), старином Вла-си. — Мијајлов — Буљин „Влах“ (Св. Стефан). — Панча (Митровдан), као чобанин Влах био одавно у Панчеву.

Цигани: Милосављевић — Јовичин (Петковача). — Милосављевић — Јови-чин — Ружин (Петковача), изумрли. — Пенгаћ (Петковача), прави Цига-нин и сад. — Станисављевић — Чикош (Св. Никола). — Станисављевић — Чикош (15, Св. Никола); сада сви посрбљени.

СРЕДЊА ВАРОШ

Родови познатог порекла: Алексић (3, Св. Никола); они су синови пок. Павла Алексића, који се доселио из Новог Села. — Анђелковић, стари су му били из Ковина, па прешли у Паланку у Србији, а одатле је пок. Душан дошао у Панчево. — Апостоловић (Велика Госпојина), досељени из Охрида код стрица; пекари. — Богданов, из Вршца, сад је велики жупан у В. Бечкереку. — Врговић (Св. Стефан), дошао из Вршца. — Вукмировић (Врачеви), пекар, дошао из Ирига. — Вуков (Св. Јован), дошао из Новог Сада. — Гашпар (Св. Јован), вероватно је из Старчева. — Давидовић (Св. Никола), свештеник, родом из Сирига, испод Сегедина. — Делић (Св. Јован), дошао однекуд из Славоније или Срема; није род са старом панче-вачком породицом Делић. — Драгичевић — Куждрин (3, Ђурђевдан); ста-ра трговачка кућа којој су преци дошли из Босне, из села Осмака, у време Наполеонових ратова. — Думедаш (Св. Јован), берберин, скоро је дошао из Баранде. — Ђурђев (Св. Параскева), досељен из Сипца. — Илијевић (Св. Никола), из Црепаје. — Јовановић (2, Св. арханђел Михаил), дошао из Петровог Села. — Јовановић (1, Св. Никола), дошао из Новог Села. — Мандрешевић (1, Св. Тома), досељен из Канака. — Марјановић (Часне вериге), учитељ, дошао из Барање. — Миленковић (Св. Никола), из Доло-ва. — Милорадовић (Св. Вартоломеј). — Милутиновић (3, Св. Никола), дошао је из Брестовца. — Николин (Св. Пантелија), из Санада. — Павлов (2, Ђурђић), из Долова. — Пандуров (Св. Параскева), досељен из Новог Села. — Париповић (2, Св. Никола), из М. Бастаја. — Попов (Ваведеније), из Баваништа, недавно дошао. — Радуловић (Св. Параскева), свештеник, биће да је из Сремских Карловаца. — Рајковић (1, Врачеви). — Рашковић (2, Св. Стефан). — Суботички, из В. Кикинде (1, Св. Јован). — Тодоров (1, Ђурђић), из Баваништа. — Томашевић (Петковача), шумар, из Хрватске.

— *Томић* (1, Часне вериге), учитељ, дошао из Карлова. — *Ђирилов* (Првозвани Андрија), трговац, досељен из Кикинде. — *Црвенков* — *Лозанов* (1, Св. Лука), из Борче.

Родови чије порекло није утврђено: *Аврамовић* (Св. Никола). — *Антонијев* (Св. Лазар). — *Антонијев* — *Тодоровић* (11, Св. Лазар), од старине су у Панчеву. Сви Антонијеви се зову Тодоровићи. — *Арсенијевић* (Св. Мрата). — *Атанацковић* (Св. Кирил и Атанасије). — *Барјактаровић* (Св. арханђел Михаил), стари Панчевци. — *Беба* (Св. Петар и Павле, 29. јуна). — *Бошковић* (Св. Стефан). — *Бошковић* (5, Св. Стефан). — *Бркић* (Ђурђиц). — *Бугарин* (Св. Димитрије). — *Вујић* (Св. Јован). — *Вујић* (Св. Никола). — *Дабић* (3, Св. Никола). — *Делић* (Св. Јован). — *Добреско* — *Лупуреви* (2, Св. Стефан). — *Драгојев* (Св. арханђел Михаил). — *Ђорђевић* — *Француски* (Св. Стефан). — *Ђукић* — *Љиљакови* (3, Св. Ђорђе). — *Ердељан* (3, Св. арханђел Михаил); сви они имају заједно надимак *Борчански* (Аца *Ропчевец* је био Ердељан, славио Св. арханђела Михаила и био близак род са мојим пок. дедом, а добио је презиме Ристић и надимак *Ропчевец* по кући у коју је или он или његов отац ушао жени на имање; и Васа Ердељан зна за своје блиско сродство са тим Ропчевцима; постоје три гране: 1) *Станкини*, 2) *Ропчевчеви*, 3) *Борчански*; а уопште треба разликовати у Панчеву: *Ердељани* — *Борчански*, арханђеловци, *Ердељани*, *никољци*, и *Ердељани*, параскевци; назив *Борчански* свакако да је дошао по некоме домзету из Борче). — *Живков* — *Каралини* (2, Св. арханђел Михаил). — *Журжул* (3, Св. Параскева). — *Игњатов* (Св. Никола), досељен (можда из Новог Села?). — *Јанков* — *Шургија*, *Бургијаш*. — *Јанковић* (Св. Никола), трговац. — *Јованов* — *Пауљеви* (1, Св. Јован). — *Јагодић* — *Мојин* (Св. Јован), стара панчевачка фамилија; није био род са племићима Јагодићима; био је каспин. — *Јовановић* — *Куронић* (Св. Стефан). — *Јосимов* (1, Ђурђевдан). — *Јосимов* — *Вргин* (11, Ђурђевдан). — *Јосимов* — *Пандурчеви* (5, Ђурђевдан); сви су Пандурчеви или Пандурци стари Панчевци. — *Калинов* (3, Св. Никола); један од њих као трговац прозвао се са *-ић*: *Калиновић*, док се они ратари у Горњој вароши и даље зову *Калинови*; још старији облик тога презимена у протоколима је „*Калин*“. — *Каравла* — *Радужеви* (4, Св. Параскева). — *Каравла* — *Предин* (7, Св. Никола). — *Кепић* — *Кепини* (2, Св. Тома). — *Којић* — *Јаглика (-кини)* (Ђурђиц). — *Константинов* — *Вешин* (2, Митровдан); само једна кућа слави Св. Стефана, по деди од мајке; стари су Панчевци. — *Крачун* (6, Св. Стефан), биће да су румунског порекла (Крачун = Божић). — *Крчединац* — *Лазаревић* (1, Ђурђевдан). — *Лујански* (1, Св. Параскева). — *Лукић* — *Шукини* (5, Св. Лука), од старине су у Средњој вароши, у Шанчанском крају, према гробљу. — *Маринковић* — *Црњини* (17, Св. Никола). — *Маринковић* — *Пујини* (2, Св. Никола); међу Црњинима, пошто их има много, мора да се врши разликовање и додавањем очина имена (кад су људи истог личног имена). — *Марков* — *Озеблови*. — *Матронови* (3, Св. Никола), они су од Озеблових, а зову их *Мартонови*, пошто им се отац „удао“ у ту кућу. — *Мијајлов* — *Арамбашеви* (Св. Ђурђе). — *Мијајлов* — *Арамбашев* (Св. арханђел Михаил), стара фамилија. — *Миленков* — *Бели* (1, Ђурђевдан); сад се пишу са *-ић*. — *Миленковић* — *Јањин* (1, Св. архан-

ђел Михаил). — *Милосављев* — *Патролцијини* (7, Св. Стефан). — *Мунђан* (1, Петковача). — *Николин* — *Брачини* (2, Св. Јован). — *Николин* — *Сибинкић* (11, Св. Никола). — *Николин* — *Сибинкићи* (8, Св. Никола). — *Николић* — *Бузатуљ* (1, Св. Јован); нису род са Брачиним. — *Обрадовић* (1, Ђурђиц), стара трговачка кућа, нема надимке. — *Павлов* — *Амбрушеви* (2, Врачеви). — *Павлов* — *Фелчерови* (3, Св. Јован). — *Палић* — *Ђупини* — *Ђупа* (2, Св. арханђел Михаил). — *Панајот* (1, Св. арханђел Михаил). — *Паунов* — *Штампуљев* (3, Св. арханђел Михаил). — *Пејић* — *Бузини* (1, Св. Лука). — *Пековић* (1, Св. арханђел Михаил). — *Петровић* (1, Св. Марко), пекар, стари Панчевец. — *Рајковић* — *Карабашев* (4, Св. Пантелеј); раније су били Рајкови, сада са *-ић*. — *Ракић* (Ђурђиц), из Бачке? — *Ранисављевић* — *Владичићи* (1, Св. Никола); од њих се две куће зову још и Богаташ. — *Раџић* — *Барнини* (5, Св. Никола). — *Свирац* (1, Ђурђиц). — *Станков* — *Миросављеви* (1, Ђурђиц). — *Стефановић* (2, Ђурђиц). — *Стефановић* (1, Св. Лазар). — *Стефановић* (1, Св. Никола). — *Стефановић* — *Чавошанов* (2, Св. Јован); отац био назарен, а деца нису. — *Стојанов* — *Срећков* (1, Св. Никола). — *Стојановић* — *Срећков* (1, Св. Никола). — *Стојановић* (2, Св. Григорије). — *Суботић* (Ђурђевдан). — *Томић* (3, Врачеви); сви су поменути Томићи један род и стари Панчевци. — *Ђурчин* (1, Св. Никола), стара панчевачка трговачка кућа. — *Ђурчић* (Св. Никола), стара панчевачка кућа, али нису у сродству са трговцима Ђурчићима; ово је занатлијска породица. — *Халуца* (Ђурђевдан), био Словак, а посрбио се због жене. — *Чолаковић* (2, Св. Лазар), одавно су у Панчево досељени. — *Шушман* (1, Св. арханђел Михаил), биће да су стари Панчевци.

Изузумли родови: *Антоновић* (Св. Стефан), дошао је однекуд из околине Вршца (или из Вршца). — *Баштован* (1, Св. Параскева). — *Бељин* (Св. Пантелија), дошао из Уљме. — *Бировљев* (Св. Никола). — *Бобарон* (Св. Јован); има синовце или у Белој Цркви или у Вршцу; можда је и он одонуд досељен (?). — *Богојевић* (Св. Никола). — *Васиљевић* (Св. Никола). — *Величков*. — *Влајић* (Св. Параскева). — *Давидовић* (Петровдан). — *Димитријевић* — *Ђорић* (Св. Јован). — *Ивковић* — *Капићеви* (Св. арханђел Михаил); син се одселио у Ириг. — *Јовановић* (Ђурђевдан). — *Јагеровић* (Св. Никола). — *Којић* — *Јаглика* (Ђурђиц). — *Крчединац* (Св. Никола). — *Лазаревић* (Св. Параскева), била стара трговачка фамилија. — *Марић* (Св. Стефан Дечански), био стари бирташ. — *Матић* (Св. Пантелија). — *Михајловић* — *Швабуљ* (Св. Никола). — *Николић* (Св. Никола); није Сибинкић. — *Оровијан* — *Пејић*, стара панчевачка фамилија. — *Рајковићи* — *Карабашеви* (Св. Пантелеј). — *Рашковић* (Св. Стефан). — *Станишић* — *Бачвански*. — *Стефановић* — *Чавошанови* (Св. Јован). — *Топаловић* (Св. Никола), то је бивши хоровађа. — *Шљивовачки* (Св. Никола).

Исељени родови: *Арсин* (Св. Параскева). *Ђукић* — *Љиљакови* (Ђурђевдан). — *Каракашевић* (Св. Димитрије), био учитељ и отишао у друго место. — *Којин* (Св. Никола). — *Николић* (Св. Стефан). — *Поповић* (Св. Лука), парох, био је из Титела, син се одселио.

Родови познатог порекла: *Величковић* (1, Ђурђић). — *Величковић* (2, Ђурђић), досељени из Српске Неузине. — *Гавриловић* (1), кројач из Сивца, из Бачке. — *Гађански* (1, Св. Игњат), отац дошао из Модоша. — *Ђорђевић* (Ђурђић), чизмар, досељен из села Батање.* — *Журжул* (Митровдан), досељени су из Долова. — *Париповић* (Св. Никола), рођен у М. Бастају, у Славонији. — *Пупић* (2, Ђурђевдан), досељени из Ковина. — *Тодоровић* (Св. арханђел Михаило), рођен у Мокрину, трговац, досељен из горњег Баната (пореклом из Арада). — *Ђирић* (Ђурђевдан), рођен у Великој Кикинди, доселио се из Мокрина. — *Црвени* (1, Петковача), из Долова.

Родови чије порекло није утврђено: *Аганацковић* (Св. Јован Златоуст). — *Барбуљ* (2, Св. Никола), стара породица у Панчеву. — *Баштован* — *Лаушев* (Петковача), нема деце. — *Бирка* (Св. Јован). — *Бирка* (Св. арханђел Михаил). — *Бошковић* (Св. Стефан). — *Буља* — *Буљани* (3, Св. Никола). — *Верига* (1, Св. Никола). — *Војка* (5, Петковача), стара фамилија. — *Вујашковић* (Св. Јован), био је професор, одавно у Панчеву. — *Вујић* (Св. Никола), трговац. — *Вучковић* (1, Св. Никола), био трговац. — *Грбин* — *Бајкини* (4, Велика Госпојина), стари Панчевци. — *Деђански* (Св. Никола). — *Денђан* — *Катаринови* (3, Св. Стефан), стара фамилија. — *Димитријевић* — *Царан* (1, Св. Јован). — *Добреско* — *Саман* (1, Ђурђић); и он је од Лупуревића, у сродству са онима у Горњој вароши, а променили славу призећењем. — *Драгоев* — *Лимбанови* (5, Св. арханђел Михаил); „корен” је свима у Доњој вароши. — *Драгомиров* — *Бутојеви* (Св. арханђел Михаил). — *Драгомиров* — *Љепурев* (Петковача), стари су Панчевци; нису род са Бутојевима. — *Драгомиров* — *Љепуреви* (Св. Никола). — *Ђанковић* (1, Св. Никола). — *Ђорђевић* — *Баба-Равин* (Св. Димитрије). — *Ђурђев* — *Утвин* (3, Ђурђић, 1 назарен). — *Ђуришић* — *Мијушкини* (2, Св. Никола), стари Панчевци. — *Ердељан* — *Кињежанови* (5, Петковача). — *Ердељан* — *Баджуљеви* (Петковача), једног су порекла са Кињежановима, којих је три куће, а има једна кућа Ердељана „параскеваца” под именом Крамер. — *Живановић* (Св. Јован). — *Живковић* — *Цигин* (1, Ђурђић). — *Јабучки* (1, Ђурђевдан), нема надимка. — *Јагодић* пл. (Св. Јован), у Панчеву нема више мушког рода од Јагодића; биће да нису стари Панчевци, јер има још рода „племенитих” Јагодића по другим местима у Банату. — *Јаковљев* — *Романови* (Петковача и Св. Никола). — *Јанков* — *Срејин* (2, Ђурђић). — *Јаношевић* Ђура (1, Св. Никола). — *Јовановић* (3, Св. Јован), стари Панчевци. — *Јовановић* (1, Св. арханђел Михаил); није род са Рњаковим. — *Јовановић* — *Чиканини* (1, Св. Катарина), има и једна кућа Сава Јованов — *Чиканин* (Св. Катарина). — *Капамација* (1, Св. Јован), кабаничари по занату. — *Кимпијан* (2, Петковача). — *Ковачевић* (1, Ђурђевдан). — *Косанић* пл. (1, Св. Сава), сада је у кући његов син. — *Коћец* *Коћецеви* (1, Св. арханђел Михаил). — *Крњац* (4, Св. арханђел Михаил). — *Крстин* (Петковача). — *Крстини* — *Чардашеви* (2, Св. Параскева); нису род са Војинима. — *Крстини* — *Шубарашеви* (3, Св. арханђел Михаил), стари Панчевци;

* Данас је ово село у Мађарској (прим. ред.).

нису род са Чардашевима ни са Шубарашевима. — *Личанин*, назарен. — *Личанин* (Св. Димитрије); сад их има три куће, немају надимка. — *Мандрино* (2, Св. Никола). — *Маринковић* (2, Св. Лука). — *Маринковић* — *Црњин* (2, Св. Никола). — *Маринковић* (Св. Лука). — *Марков* — *Роганови* (2, Св. Никола). — *Миленков* — *Јањин* (Св. арханђел Михаил). — *Миленков* — *Куртуљев* (Св. арханђел Михаил). — *Милутиновић* — *Старчевић* (Св. Јован). — *Милутиновић* — *Хаџи Лоја* (Петковача). — *Милутиновић* (3, Св. Никола). — *Милутиновић* (1, Св. Параскева), нема надимка. — *Михаиловић* — *Врчинац* *Врчинчеви* (5, Петковача). — *Николајевић* — *Здравкови* (3, Св. Никола). — *Николић* — *Пуланов* (4, Св. Никола). — *Николић* — *Сибинковић* (1, Св. Никола). — *Павловић* — *Кордини* (2, Врачеви). — *Пековић* (2, Св. арханђел Михаил). — *Петков* — *Шербанови* (Св. Никола); има једна кућа „Шербановића”, а осим тога, род су са њима и три куће Петкових, који се не зову Шербан; сви славе Николу. — *Петрашко* (1, Св. Никола). — *Петровић* — *Бугарчеви* (1, Св. Варвара). — *Петровић* — *Пекини* (1, Св. Никола). — *Петровић* — *Финанц* (1, Св. Јован). — *Петруц* (1, Св. арханђел Михаил). — *Попов* — *Бечкеречки* (Св. Илија). — *Поповић* (1, Св. Јован), опанчар. — *Предраговић* (1, Св. Стефан Дечански). — *Пуркар* (2, Петковача). — *Радивојевић* (3, Св. Тома). — *Рајтар* (Св. арханђел Михаил и Ђурђић); Рајтар Јован прешао у кућу Ристићевих — Гољиних, чија је слава била Св. арханђел Михаил, а његова је слава Ђурђић, коју сад држи син му Лука (а на Св. арханђела Михаила свети водицу). — *Рендић* (1, Св. Никола), нема надимак. — *Ристић* — *Гољин* (2, Св. арханђел Михаил). — *Савић* (2, Св. Стефан). — *Симеон* (2, Св. Никола). — *Сосић* (1, Св. Тома). — *Спирић* (1, Ђурђевдан). — *Србуљ* (Петковача). — *Србуљ* — *Ванчин* (1, Св. арханђел Михаил). — *Статијев* — *Чоклов* (1, Петковача). — *Стефановић* (1, Св. Никола). — *Стојић* — *Шуперови* (2, Врачеви). — *Стојић* (1, Св. Тома); нису род са Шуперовима. — *Татарин* (2, Вазнесење; Спасовдан). — *Ћосић*; има две куће: једна од *Фућиних*, а једна од *Лешиних*. — *Углишин* — *Бајин* (1, Ђурђић). — *Уран* — *Уранови* (2, Св. Никола). — *Цвејин* (2, Св. Стефан Дечански), нема надимка.

Изумрли родови: *Ановић* (Ђурђевдан), досељен из Томашевца. — *Вела* (Св. арханђел Михаил), родом из Старчева. — *Бојић* (Св. Лука). — *Боројевић* (Св. Лука). — *Булза* (Св. Никола). — *Булза* (Св. арханђел Михаил). — *Вељков* (Петровдан). — *Венчев* (Св. Димитрије). — *Влашкалић* (Срдановић). — *Вујић* (Петковача) — *Вујић* (Св. Никола). — *Вујичић* — *Старчевци* (Св. арханђел Михаил), отац им је дошао из Старчева. — *Вуковић* — *Беља* (Ђурђић). — *Гавриловић* — *Флекави* (Ђурђевдан). — *Дејановић* (Св. Никола). — *Деспотовић* (Св. Стефан). — *Димин* (Св. Никола). — *Димитријевић* (Св. Тома). — *Драгомиров* — *Бутојев* (Св. арханђел Михаил). — *Драгомиров* — *Љепурев*. — *Ђорђевић* — *Кицош* (Св. Никола). — *Ердељан* (Св. Јован). — *Ердељан* — *Кињежанови* (Петковача). — *Ерић* (Св. Никола). — *Жак* (Ђурђевдан). — *Јелачић* (Св. Вартоломеј и Варнава). — *Јовановић* (Св. арханђел Михаил). — *Јовановић* (Св. Никола). — *Јовановић* (2, Св. арханђел Михаил). — *Карац* (Св. Никола). — *Коко* (Св. Никола). — *Крагић* (Ђурђевдан). — *Кулузић* (Петковача). — *Љубисављевић*. — *Ман*

(Св. Никола), дошао из Клисуре. — *Марин* (Петковача). — *Марин* (Св. Никола). — *Параскијевић* (Св. арханђел Михаил). — *Петровић* (Марковдан). — *Петровић* (Св. Никола). — *Петровић* (Св. Симеон). — *Поповић* (Св. Јован). — *Радивојев* (Ђурђевдан). — *Радованов* (Св. Димитрије). — *Радосављевић* (Ђурђевдан), био је из Томашевца. — *Радосављевић* (Ђурђић), из Сомбора. — *Ранисављевић* (Св. Никола). — *Салунџија* (Ђурђевдан). — *Поповић*, из Баваништа. — *Сенћ* (Св. Никола). — *Станисављев* (Св. Димитрије). — *Стојановић* — *Срећков* (Св. Никола). — *Табак* (Св. Никола). — *Форда*, право презиме *Јосимовић* (Ђурђевдан). — *Шушман* (Св. арханђел Михаил).

Исељени родови: *Бирка* (Св. арханђел Михаил). — *Вукашиновић*; син отишао у Смедерево. — *Димић* „пл. Арон“ (Ђурђевдан), пуковник; отишао у Беч. — *Ивачковић* (Св. арханђел Михаил), отишао из Панчева у Кикинду. — *Мандрино* (Св. Никола). — *Ненадовић* (Св. Никола), одселили се у Београд. — *Никшић* — *Павловић* (Св. Димитрије). — *Собјески* — *Србуљ* (Св. арханђел Михаил). — *Стефановић* (Св. Никола), одселио се у Земун.

Власи: *Амареско* (3, Св. Никола). — *Бобош* (2, Св. арханђел Михаил). — *Букур* (4, Св. арханђел Михаил). — *Петроган* (1, Св. Јован). — *Петроган* (Ђурђевдан). — *Томић* (Св. Никола). — *Царан* (3, Петковача).

Цигани: *Милосављев* (2, Петковача), изумрли сасвим; били су посрбљени Цигани и мешали се са Србима. — *Томић* — *Мијонтови* (Св. Никола). — *Шајн* (Петровдан), рођен у Долову, био чергар.

Има још десетак кућа непосредних, а стално настањених Цигана; говоре циганским језиком и имају своје засебне обичаје.

Подаци о појединим родовима:

Родови познатог порекла: *Антонијеви* — *Тодоровићи* (Св. Лазар), као и Лукићи — *Шукини*, добили су сесију, а дошли су из Старе Србије; и сад држе ту сесију. — *Арсенијевић* (Св. Мрата), из Ботоша, где и сад има свештеничка кућа истог презимена и слави исту славу. — *Атанацковићи*, стари Панчевци и фамилија старих панчевачких свештеника. — *Бошковић* — *Иџини* (Св. Алимпије), били су баштовани, пореклом су Бугари. — *Бркићеви*, дошли са Косова, а прозвали су се тако по деди Филипу „Брки“. — *Бугари* — *Бајини*, стари Панчевци, а дошли из Баје и били баштовани, па пошто су тамо звали сваког баштована „Бугарином“, отуда им је презиме. — *Величковићи* (4, Ђурђић), сви су пореклом из Старчева. — *Верига*; чукундеда Јанко Верига је дошао из Македоније, Клисуре, места Глис (има писани докуменат по коме га панчевачка општина прима за свога суграђанина). — *Вујић*, старином из Футога, из Бачке, а рођен у Београду. — *Вујић* — *Сајбини*, деда му је дошао из Модоша. — *Вучковићи*, деда је из Делиблата; била је од првих фамилија у Панчеву и једна од најбогатијих; трговац житом још у време Мађарске буне. — *Грујић* Душан из Мраморка. — *Дачић* — *Десанкин*, *Сланкаменчеви*; старац од близу 80 година, Дачић — Десанкин Јоца прича да је већ његов деда био Панчевац, а дошао је из Сланкамена, те се по томе зову и Сланкаменчеви, а Десанкини по баби Десанки; Дачић је пак старо презиме; слава им је била Михољдан

(деда је прешао у назаренство, али му остала родбина слави и сад). — *Денћан* (Св. Стефан), стари су дошли из „Денће“ (Денте?). — *Драгићевић* — *Куждра*, стриц је дошао из Осмака у Босни и после довео и браћу и другу родбину; Куждра их прозвали због „куждраве“ косе. — *Драгинчић*, прадеда дошао из Велике Кикинде, а тамо се звали Петровићи; по једном сувачару прозвао се као његов хранитељ, Драгинчић. — *Ђорђевић* — *Грчки* (Митровдан), старином, по чувењу, из Македоније. — *Ђукићи* — *Љиљакови*, стара фамилија; баба Драга удата у Ђукиће је од Пејића (Св. Лука), чији је још „шукундеда“ дошао „испрека“ (из Србије). — *Ђуришић* — *Мијушкини*, чукундеда је дошао из Србије, из Војлова, код Голупца; била три брата: Милоје, Војин и Мијушко; Милоје је отишао у Срем, Мијушко у Панчево и по Мијушку добили надимак његови потомци, а Војин је остао у Војлову и од њега је тамо било рода до Мађарске буне; презиме Ђуришић је из Војлова. — *Ердељанови* — *Кињежанови* и *Бацуљеви* (Петковача), прадеда је дошао из Ердеља; и једни и други славе исту славу од старине. — *Живановић* — *Сланкаменац*, *Жабаљски*, *Сланкаменци* и *Жабаљци* су једна лоза са два назива за две гране, које су, призећивањем, промениле славу: стара им је слава Св. арханђел Михаил; имена су добиле по местима где су раније биле настањене; презиме им је било најпре само Сланкаменци и знају да су дошли из Сланкамена врло давно („пре двеста година“), а презиме Живановићи добили су по томе што је један Сланкаменац ушао у кућу „жабаљску“ Живановића и примио презиме Живановић (дакле, *Жабаљци* нису били од истог рода са *Сланкаменцима*, него само по томе); кућа и земљиште Сланкаменчевог деде било је на месту на коме је подигнута садашња Успенска црква и на молбу црквене општине он је продао ту земљу за цркву, а добио од ње другу земљу у ратарском крају Панчева, где је и сад њихов потомак. — *Илкић*, чизмар, дошао је из Земуна. — *Јанковићи*, из Вршца, где су три брата, као дечади, дошла из Топуског у Хрватској (и презиме је оданде, тамо има и сад те фамилије). — *Јаношевић*, дошао је из Мале Маргите. — *Јованов*, ковач, дошао из Титела. — *Кимпијанови* (2, Петковача); три брата су дошла из Вршца, где их и сад има под тим истим презименом (има их и у Новом Селу) и славе такође њихову општу славу, Св. Петку. — *Ковачевић*; отац је био из Голубинаца у Срему, граничарски официр (нису род са другим Ковачевићима у Панчеву). — *Коларови*, отац дошао из Борче. — *Лазаров* — *Сремчев*, прадеда је из Срема, из села Белегиша; имали су друкчије презиме. — *Леовић*; из Сомбора. — *Лукић* — *Шукин* (4, Св. Лука); чукундеда је Јаков (Јаша) Лукић, чије име стоји и сад на икони Св. Харалампија на хору у Успенској цркви; вероватно да су и Лукићи у Бечкерек, који такође славе Св. Луку, од истог рода; тачно не знају одакле им је чукундеда дошао у Панчево, али верују да је дошао из Старе Србије. — *Маринковић*, деда је из Ковина, са истом славом и презименом из Ковина. — *Маркови* — *Озоблови*, пре око 60 година чукундеда је дошао са Косова, из села Црњевка, и довео синовца; дошао је зато што је тамо „убио Турчина“. — *Маркови* — *Рогичеви* (Св. Никола); дед „деда-Ђоке“, коме је преко 80 година, дошао је из Србије, „из Клисуре“, и презиме и славу донео оданде. — *Мартиновић* (Св. Никола), учитељ, из Кикинде. — *Миленков*, прадеда дошао из Великог Села; и сад држе везу са тамошњим родом. — *Ми-*

линковић, право презиме, а не *Миленковић*; отац је родом из Трешњевице, пред Аранђеловцем, и дошао у Панчево. — *Милутиновић*, трговац, деда из Брестовца дошао као сиромаш говедар, па се после трговином обогатио, али је чувао свој чобански штап и кабаницу и показивао их не стидећи се нимало своје прошлости. — *Милутиновићи* (Св. Параскева), деда је из Старе Србије, из Бијелог Поља, рођен 1799. године; право и старо презиме „Штекићи” су још тамо променили на Милутиновић: један деда се прозвао по свом оцу Милутину, а други по његову брату Петронију — *Петронијевић* (зет Карађорђевић). — *Младенови* — *Бокенски*, *Флорини*, стари су дошли из Боке (Флорини се зову по баби); деда је из Беле Цркве, из трговачке куће; од његове петоро браће два су отишла у Ковин, два у Панчево, а пети је у Београду умро без рода (иста слава и презиме). — *Обрадовићи* (Ђурђић), прадеда Стојко Обрадовић је дошао из Србије, из Великог Села, према Брестовцу; најпре отишао у Брестовац и тамо се оженио од Перића (и сад постоји тамо та фамилија), па се доселио у Панчево и имао буду (дућан са покућством). — *Обрадовић*, деда се доселио из Чакова пре 70—80 година (они су од рода Доситеја Обрадовића, по „женској лози”, али је Доситеј, да му се не би угасила лоза, усвојио једног рођака од фамилије Јовановића, извео га на пут и дао му своје презиме Обрадовић). — *Палић*, деда из Срема, из села Мартинаца; предак по материној страни дошао је као мали из Пећи (са Чарнојевићем), па како је био син мутавцијин, прозвали су га „Мутавција”, те се од њега ови у Панчеву зову Мутавцији: од Палића има у Јабуци порумуњених, а у Рацфалви код Пеште помаћарених — и једни и други из Панчева. — *Пандурови* — *Мрлај*, деда је из Новог Сада. — *Пековић*; њихови су стари врло давно, биће још пре Чарнојевића, дошли из Грчке; и презиме и слава су им од старине. — *Петковић*, учитељ; из Петке у Србији дошли су, веле, можда са Чарнојевићем. — *Петрашкови* (Св. Никола), деда дошао из Србије, а стриц прешао опет у Србију и сад од њега тамо синови; презиме Петрашкови пренето је још из Србије, а такође и слава. — *Петровићи*, деда се доселио из Босне, из села Осмака; донео је и презиме и славу. — *Петровић* — *Анђелкови*; деда је причао да су из Сланаца и звали се Сарићи; прадеда је убио Турчина и због тога је пребегла овамо, па променио презиме да га не би пронашли (још има њиховог рода Сарића у Сланцу). — *Петровић* — *Бадњакови*, деда дошао из Старе Србије. — *Петровићи* — *Пекини* (Св. Никола); Пеко Петровић је дошао са Чарнојевићем и по њему се и сада зове Пекина дуж у правцу ка Црепаји; по Пеку су и прозвати Пекини. — *Петроган* (4, Св. Јован), прадеда свештеник дошао из села Маково у Ерделу, код Нађвара, са овим презименом и славом. — *Попов* — *Бечкеречки*, прадеда дошао из Бечкереча заједно са синовима и унуцима; имали су рода у Бечкерек; од ове фамилије има један и у Сомбору — трговац, пресељен из Панчева; и славу и презиме су пренели из Бечкереча. — *Поповићи* (Св. Јован), врло старо презиме, не зна се по коме; слава је иста од старина. — *Пупић* је дошао из Ковина, где и сад има фамилија Пупића, која је пре више од двеста година досељена са границе црногорско-херцеговачке, одакле су, јамачно, донели и то презиме. — *Путник*, учитељ, из Вршца. — *Путник*, дошао из Иланце; није род са фамилијом Путника од које је био војвода Путник и која је у Опову. — *Рајкови*, прабаба је дошла

са дедом из Рудње у Панчево; од њих је један у Београду, један у Новом Саду, а један у Америци. — *Рајтар* (Ђурђић), из Баваништа је и ушао у кућу код Ристићевих — Гољиних (и данас држи и очеву и дедину по мајци славу Св. арханђела Михаила); презиме Рајтар је из Баваништа, где још постоји ова фамилија. — *Рашковићи*, стари су дошли, вероватно, из Рашке; још прадедови су живели у Панчеву и били врло богати; и презиме и слава су од старине. — *Рендићеви* (Св. Никола), дошао из Ботоша, могућно је да су пореклом из Далмације, од једног тамошњег братства Рендића, које је католичке вере, а имало је цркву посвећену св. Николи; презимена Рендић као да нема нигде у овим крајевима. — *Ристићи* (Св. Никола); деда је дошао из Србије са петорицом браће, од којих је један дошао у Панчево, један у Вршац, а остали у друга места по Банату; и презиме и слава пренети су из Србије (сад постоји у Белој Цркви један Ристић, трговац, коме је још прадеда рођен у Панчеву, али му даље порекло није познато, а прабаба му је била из Брестовика у Србији). — *Сапунџијини*, деда дошао из Црепаје; мушке лозе нема. — *Сарар* — *Воларов*, „прадеда” је дошао из Великог Бечкереча. — *Свирчев*, дошао је из Баранде. — *Секулићи*, прадеда је дошао из Србије и већ он се презивао Секулић и славио Св. Николу; један је од Секулића ушао у кућу *Даравинкиних*, те се његови потомци тако зову надимком, други у кућу *Крашована* и отуд тај надимак, трећи у кућу *Бакића*, те отуд њихов надимак, а чика-Тошин отац у кућу *Брендиних*, у којој је затекао два сина и њихове потомке *Бренине*, но чика Тоша се само родио у тој кући, али није од Брендиних, него се погрешно и на њега преноси тај надимак; иначе се сви потомци Секулића презивају и сад тако (ово је један типски пример како постају надимци породица и родова); отац деда-Аце Секулића — *Крашована*, коме је 94 године, прозвао се по мајчином оцу *Крашован*, а пре тога се звао само Секулић (и Секулићи и *Крашовани* су, по његовом тврђењу, старе панчевачке породице). Други *Секулићи* се зову *Бакићеви*; они су од деда-Ациног брата од стрица. — Предање о фамилији *Смедереваца*: Један дечко служио код турског аге и случајно му разбио најбољу лулу, те морао бежати из Ритопека; стигао је, скупа са сестром, најпре у Смедерево, па у Баваниште, и тамо добио назив „Смедеревац”; од њих је и онај Смедеревац у Београду. — *Сосић* (Св. Тома), родом из Мајданпека у Србији, а одрастао у Београду, па прешао у Панчево. — *Спајићеви*, отац се доселио пре 40 година из Вршца (по његовом деди се зове сад Спајићева улица у Вршцу); порекло им је из Шида у Срему; један је из Вршца отишао у Грац и тамо је велики богаташ, а његов син је био аустријски генерал и сада је у Загребу. — *Стефанов* — *Чавошани*, прадеда је дошао из Чавоша. — *Стефановић* (Св. Никола), из Србије. — *Стефановић*, директор банке, из Земунa. — *Стефановићи* (Ђурђић), отац је дошао из Гаја; и сад тамо има тога рода, истог презимена и славе. — *Стојановић*, из Ковина. — *Стојановић*, родом је из Баваништа, био је код Ђурчина калфа, узео гураву кћер Ђурчина и постао њихов компањон. — *Стојков*, дошао из Црепаје. — *Суваचारов*, дошао из Модоша. — *Суваров* — *Татаров* (Петковача), из Сефкерина. — *Татаринови*, прадедови су дошли из Ердела и донели исто презиме и славу. — *Ташић* (Св. Никола), из Плочице, и сад има тамо оца и браћу, а деда му је пребегла из Србије, из села Смољинца, где и сад има њиховог

рода Ташића, који такође славе Св. Николу. — *Тођер*, дошао из Сефкерина жени у кућу. — *Ђирилови* — *Мунђанови*, дошли (деда) однекуд из неког села код Модоша. — *Ђосић* — *Фућин*, прадеда је дошао из Модоша. — *Ђурчини*, стари Панчевци, деда је из Новог Сада. — *Угљешини*, прадедови су дошли из Чавоша, па се браћа разгранала овде; има их свега пет кућа, са називима: *Чавошки*, *Кочан*, *Ђукин* — *Чампазевих*, родом из Горује (код Денте?). — *Чобанин* (Св. Јован), дошао из Делиблата. — *Чолаковићи*, пореклом из Сомбора, дошли најпре у Српски Сентмартин, код Темишвара, где још имају рода; одатле су браћа Чолаковићи дошла у Панчево; један од њих је дошао у Мраморак, а један је парох у Пашићеву,* у Бачкој, старо презиме и слава, још из Сомбора.

Родови чије порекло није утврђено: *Арсеновићи*, стара свештеничка породица. — *Барићи*, прича се да је један од Барића био секретар патријарха Арсенија Чарнојевића и после се од тога рода једни населили у Панчеву. — *Бачвански*, знају и сами да им је презиме изведено од „Бачка”. — *Биркини* (Св. арханђел Михаил), славе свога старог, правог свеца, а једна друга кућа која се сад зове Биркини, а кореном је Стефанов, слави славу Стефанових (Св. Јован) иако је преузела ново презиме. — *Бистрон*, стари Панчевац; били су *Белини* — *Царанови*, па га је тетка узела под своје и од тече је добио презиме Бистрон. — *Бошковићи*, стара фамилија. — *Букури*; тврди се да су досељеници. — *Војкини*, стара фамилија. — *Вујићи* (Св. Јован). — *Грбини*, прозвали су се по баби „Бајкини”. — *Драгомирови*; од старина су славили Св. Николу, па је један од њих, Стеван Драгомировић, поново узео Св. Николу, док су остали задржали славу примљену кад је њихов предак ушао жени у кућу; стари су им дошли из неког банатског села. — *Ђиканини* — *Јованови*, зову се од старине и Боксичини. — *Ђорићев*; баба Драга је рођена од Бошковића који су стари Панчевци. — *Ђурђеви* — *Утвини*, стара панчевачка фамилија; презиме је врло старо. — *Ђурђеви* — *Францикини*, названи су по баби Францики. — *Живковићи*, стара свештеничка фамилија. — *Журжуљеви*, стара панчевачка фамилија; сви у Панчеву су једног порекла, а једна грана слави Петковачу по баби која је задржала своју славу. — Ова грана није пореклом из Омољице. — *Журжуљеви* (2, Митровдан), деда дошао из Омољице; не знају откуд презиме Журжуљ; нису род са *Журжуљевима* — *Мутуљевима* што славе Петковачу. — *Јабучки*; за презиме Јабучки зна се да је од велике старине, али му се не зна порекло. — *Јагодићи*, спахије, имали су огроман спахилук у „К(е)рњачи из Вршца”; Јагодића је било петоро браће — један је био абација у Панчеву, а један најпре сапунџија, па после трговац, као и остала три; сви су дошли у Панчево из неког банатског села (можда Канака?), па су од њих настали панчевачки Јагодићи (Јован Јагодић у Канаку, спахија, од ових је панчевачких); Јагодићи су били најпре абације и стара панчевачка фамилија, а Јовановићи су били алвације, опет стари Панчевци, па су се обе обогатиле и постале спахијске (купиле племство): Јагодићи су имали Крњачу, а Јовановићи Погањеш код Темишвара. — *Јанкови* — *Бургијаши*, стари Панчевци (отац се у свашта мешао, „бургијао”). —

* Данас Змајево.

Јовановић (5, Св. Јован), стара панчевачка фамилија. — *Јовановићи* — *Куронић* (Св. Стефан), врло стара панчевачка фамилија, која је најпре седела код Горње цркве; и назив Куронић, и презиме, и слава су стари. — *Калиновићи*, стара српска фамилија, „сесијаши” у Горњој вароши. — *Каралини*, такође стара фамилија, дошли су као пастири са марвом. — *Касапиновић*, стара панчевачка фамилија. — *Ковачевић*, вунар, није стари Панчевац. — *Костић*, стара панчевачка фамилија. — *Кођецеви* (1). — *Крачун*, стари Панчевци. — *Крњац*, стара панчевачка фамилија; презиме и слава од старине. — *Крстини* (Св. арханђел Михаил; само једни Св. Петку, по мајци), стара панчевачка фамилија. — *Крстини* (-ћи) — *Чардашеви*, *Дамбини*, прозвани по деди, који је често играо чардаш, а Дамбини је био стари надимак („Крстићи” су прозвани за разлику од других Крстиних, са којима нису род). — *Крчадинци*, из велике старине. — *Маринковићи* — *Лецедерски*, стара српска фамилија. — *Маринковићи* — *Црњини*, *Пујини*, *Мацулови*; деда је причао да је опет њему његов деда приповедао да су они били од старине у Панчеву и да је било прво насеље у Панчеву код Нарка и код Гробишта, само је ту било мало кућа, па су зато прешли овамо у Горњу варош, код Тамиша; прадеда деда-Максин је добио надимак „Црни” као врло страшан полицајац, и отуд Црњини; Пујини су названи по „пују”, тепању малом детету од миља, а Мацулови по претку који је ишао на таван код таста да краде мацун. — *Мијајлови* — *Арамбашеви*; још деда старца те фамилије је имао кућу на 1–2 km даље од садашње, а до њега стари Срданац, па су их власти преместиле ближе вароши приликом уређивања Панчева; надимак Арамбашеви су добили по деди кога је неко, када га је деда са свога бостана погнао и јако уплашио, у срби назвао „арамбашом”. — *Милосављеви* — *Патролцини*; чукундеда је водио патролу; стара фамилија. — *Николићи* — *Сибинкићи*, такође једна од оних старих српских фамилија што су биле ту од старине насељене. — *Мутавцији*, стари Панчевци. — *Павловићи* — *Амбрушеви* и *Павловић* — *Корда*, старе панчевачке фамилије. — *Петричић* — *Американац* (Ђурђић). — *Предраговић*, у Магистрату егзекутор. — *Пуркари*; деда Коста, старац са више од 80 година, памти да му се и прадеда родио у Панчеву; презиме Пуркар је од старине, а слава је још од прадеде. — *Радивојевићи*, такође су били знатни. — *Ропочевац*, овде је једна кућа с мушком главом. — *Симеонов*, растао код мајке од *Крецуљевих*, није у сродству са другим Симеоновим, мада имају исту славу и презиме. — *Србуљеви*, стара панчевачка фамилија, деда је ушао у кућу једне фамилије. — *Статијев* — *Чоклов*, стара панчевачка фамилија. — *Стирићи*, такође стара панчевачка фамилија; и презиме и слава су од старине. — *Тарајићев*. — *Турски* — *Маркови* — *Уранови* (Св. Никола), презиме је од старине. — *Царан* (Св. Параскева), право презиме; не знају одакле; нису род са *Димитријевићима* — *Царанима*, које су, веле, тако прозвали из подсмеха (?).

Изумрли родови: *Аспри*, из Срема дошли у Панчево и овде је та грана изумрла, а пореклом је из Клисуре у Македонији. — *Бечејски*, били пореклом из Сентђурђа, код Темишвара. — *Бобарони*, отац покојног Велизара је из Беле Цркве, где су дошли из Македоније и где их и сад има. — *Бугарски*, такође од старине у Панчеву; назив, веле, неће бити по бугар-

ском пореклу. — *Влашкалићеви*, били су пореклом из Бачке. — *Илићи*, били из Сланаца. — *Крагићи*, били су стара фамилија. — *Милутиновић* Хаци Аца (Св. Параскева). — *Вртини* и *Хадије*, мати ових Хадија је била сестричина Вртиници и њу је дуго година у болести надгледала и зато је део имања Вртиног припао Хадијама. (Сечујац је био са њима у сродству, био је судија у Граници. Они су били добили у панчевачким „Ливадама” земље: *Вајферт*, *Сечујац*) — *Грамберг*, *Ђорић*, *Врета* (Ђорић је био у оно време судац, и као официр-манипулант добио 40 ланаца. *Врета* је имао 120 ланаца земље добијене за награду, као старешина граничарски. — *Вртини* — *Врета*, били су од старих фамилија панчевачких. *Хадија*, (пра)деда из Мелника у Македонији пиварки Немици у Земуну ушао у кућу, а његов син ушао Александру *Врети* у Панчеву као зет у кућу. И *Врета* је био из Македоније. Сестра Доситеја Обрадовића (али неће бити рођена) била је удата у ову кућу (писмо Доситејево из 1811. године). *Хадије* су такође изумрли, а они су пак прешли из Земуне.

Исељени родови: *Драгићевићи*, били су стара панчевачка богата трговачка кућа. — *Ђаконовића*, нико не памти. — *Екмеџије*, нико не памти. — *Женар*, такођер их одавно нема. — *Јовановићи*, зна се поуздано да им је дошао отац; по свој прилици, из Земуне, јер и сад имају тамо рода. — *Кудићеви*, деда се доселио одавно; Кудић се прозвао по свом очуху, а право му је презиме *Поплишан* — *Пиваров*.

Власи: *Баштован* — *Лаушев* (Петковача), фамилија је врло давнашња; не знају по чему се зову Баштован, а презиме је врло старо. — *Бела*, фамилија од деда Петра Беле који је дошао однекуд и није знао добро српски; био је Влах — Бела је влашко презиме — а надимак им је *Царани* (нису род са фамилијом којој је право презиме Царан). — *Бобош*, доселили се пре 40–50 година из Крашове, били су Власи. — *Буљини*, стара панчевачка фамилија, били су Власи, али су славили и онда славу. — *Дедини*, влашког су порекла, као од оних „Алмажана” што су били пастири, па су се и насељавали ближе шуми и бавили се само стоком. — *Драгојеви*, сви су једног порекла и стари Панчевци; од старине су били Власи и славили Св. арханђела Михаила. — *Марини*, стара панчевачка фамилија, били су Власи, али одувек славили славу. — *Ђирилови* — *Мунђанови*, одавно су у Панчеву, као пастири.

Грци: *Маца* — *Мацос*, били су Грци; изумрли. — *Николићи* — *Тукини* (Туканос), били су такође Грци. — *Панајотови* и *Хаци Панајотови*, били су једна фамилија, трговци, „Грци”; одавно су изумрли. — *Шпирта*, пореклом су Грци; у Панчеву су имали две куће, а нису становали у Панчеву, него су живели у Земуну (један од њих, Динко, само је једно време живео у Панчеву и ту умро без потомака). — *Шушман*, стара панчевачка фамилија, били су Грци, звали су се „Шушманос” (?) и одувек славили славу.

Цинцари: *Верига*, *Зега*, *Катравело*, *Кока*, *Мано*, *Ока*, *Парта*, *Пешика*, *Прита*, *Фело*, *Чора*, *Шпартали* су сад у Београду, а *Шпирта* у Земуну. То су биле цинцарске породице, досељене у Панчево. *Кока*, први је дошао и повукао и остале, који су му били сродници или познаници, већином из

Клисуре или из околних села. — *Бобарони*, нису Цинцари. — *Панајот* није био Цинцарин, бар не из Клисуре. *Мандрино*, одрастао је у Бечу и потом дошао у Панчево; био је најпре сапунџија, после се та породица одала трговини. — *Мандрина* (Св. Параскева), пореклом је из Клисуре. *Мано*, његов је сестрић, такође из Клисуре. — *Пешика*, живео је у Панчеву. — *Мано* (Св. Параскева), изумрли. — *Радољеви*, Цинцари пореклом, пастирска фамилија која је дошла са Србима.

Пардафела, *Зегини* и *Окини* су из Клисуре. *Папа* — *Зега* се звао предак. И *Кока* је био из Клисуре. Панчевачке *Зеге* и оне у Новом Селу су доста близак род (од браће од стричева).

Цигани: *Банашеви* и *Карапанџини* су циганског порекла, али су сада сасвим посрбљени.

ПАРТА

Предања о насељу. — У почетку је било само седам кућа — земунџа, у брегу с десне стране потока. Затим је, после неколико година, изграђено још десет кућа, опет земунџа, у страни тога брега — због воде која тече туда. После 50–60 година, најпре сиромаси, па затим и газде почели су излазити на другу страну те воде, према брегу, и насељавати се око данашњег Великог сокака, где је садашња црква. За Ердељане се прича да су имали много стоке, по 600 музара оваца, и закупљивали силне пашњаке, какве су имали само још Нешкови.

Стари су говорили да су оних првих седам фамилија биле од Пећи. Остали су затим подлазили са разних страна.

Осамнаест фамилија које су све на „брегу” начиниле куће и, вероватно, из земунџа изишле тамо: Васиљев — Паунови, изумрли; Весини, Годомиров, Ердељан, Илић, Јаковљев, Јованов, Кошница, Лукачев, Лукшин, Мартинови, Милутинов, Нешкови, Путникови, Стојанов-Милков, Тизменар, Томашеви, Угринов. Дакле, оних првих седам и једанаест-дванаест придошних после кратког времена.

Године 1806. било је у селу 63 куће. По причању, на једном старом плану Парта је приказана на Кудељишту, али се о томе у народу ништа не зна, а на плану из 1806. године, она је на овом данашњем месту.

Подаци из Летописа за Парту. — Парћанско поље заједно са селом обухвата 2.240 кат. јутара и 1.009 хвати, а према грунтовници од 1912. године захвата: оранице 1.622 кат. јут. и 1.486 хв.; баште 55, 218; ливаде 123, 432; винограда 9, 230; пашњака 307, 253; шуме 4, 623; интравилан 116, 104; трстике 2, 863.

Године 1739. Парта плаћа Турцима као харач кесу грожђа; 1749. има 33 куће, а свештеник у њему је Димитрије Живанов; 1848, по заузећу Страже од Мађара, насеље је спаљено, јер су становници пуцали на мађарске трупе; 1878. оно има 106 кућа, 510 душа, 116 брачних парова, 64 ђака; 1782. било је 483 душе; 1794–97. црквене матице су празне, а спомиње се да је у то доба село било расељено; 1905. насеље броји 140 кућа, од којих је

121 српска, а има 706 српских (396 м. 337 ж.) и 73 румунске душе; 1910. има кућа 139, а душа 749 (све Срба).

Године 1927. у Парти је било: домова 166 (православних и један наза-ренски у коме су деца православна); душа 765 (од којих: мушких 393, женских 372); брачних парова 127; ванбрачних парова 75; рођених 40 (од којих: мушких 24, женских 15 и мртворођено 1); умрлих 20 (од којих: мушких 11, женских 9); исповеђено и причешћено 311 (од којих: мушких 160, женских 151); ученика у основној школи 45 (од којих мушких 24, женских 21) и пореских глава 219.

Старине. — На Кудељишту и Штубељу, иза гробља, налазе остатке од црепова, цигала, гара и др.

Одмах на изласку из Парте, идући ка гробљу, налази се Јарак и виде се јасно остаци од земљаног бедема висине 1,5–2 м; са јарком поред њега, о коме неки веле да је римски, а који се наставља на Гребенац и даље.

Црква брвнара је била иза данашње школе, па је 1825. године сазида-на данашња, чији је торањ био прво под шиндром. Обе су биле посвећене св. Димитрију.

Гробље је само једно, одувек, али се на њему разазнаје најстарији, засебни део, у коме сад нема ничег — претворен у утрину. На њега се наставља новије гробље са доста крстова старијег облика из 1790, 1800. и 1801. године (презимена се не могу прочитати).

Топоними. — У селу: Главна улица, Преко долине (преко потока Ба-ре) и Влашки сокак.

Земље: на атару према Стражи река Гузања, а према Загајици река Курања, која утиче у Гузању; Штубеја и земље око ње Над Штубејом или Око Штубеје (прве су са воћем и зову их Воћа, а један део од њих Шушара — ту су баште и мало винограда, а друго су оранице); једна дуж се зове Колач, друга Над рит и трећа Под јарак (оранице); Над Курањом (орани-це); Над Загајицом (оранице, у ствари су испод Загајице); На дотелину (оранице); Преки пут (оранице; пут Загајица — Дупљаја); Горње ливаде (оранице), неки и сад кажу „Иберланд” и један део зову Код брешћа; ту су и Хумке (према Загајици има пет хумки, на граници атара); утрина или уопште Излаз; Гат (река) иде од Сушаре (баште) и тече између Воћа (Шту-беја) и утиче у Гузању, а у Гат утиче Бара, која тече кроз село и дели га надвоје; пред гробљем су Кудељишта (где су некад топили кудељу); у гребеначком атару им је Брдо или Песак (део думаче, где су им вино-гради).

Родови познатог порекла: Подаци из најстаријег домовника у Парти с краја XVIII века: *Годомирови* — *Години* (3, Св. Никола); из Костолца дошао Годомир са сином Стојком, отуд Годомирови (одрасли људи од 30–40 година су у седмом и осмом колену од Годомира, дакле дошао је пре 180–190 година). — *Заркулини* (1, Св. Никола), прадеда дошао из Банатске Суботице, и сад их има више кућа у Банатској Суботици, а има их и у Ораовици, где су порумуњени; били су грчког порекла. — *Лукачеви* (5, Св. Лука), они кажу да су из Бање Луке; досељени међу првих 60 фамилија. — *Петрови* — *Паприкашеви* (3, Св. Никола), досељен из Банат-

ске Суботице. — *Поповић*, данас *Попов* — *Бања-Анђини* (3, Ђурђић), до-шао из Загајице одавно. — *Стојанов* — *Попови* (5, Св. Никола), свеште-ничка фамилија; Арсеније Стојанов је баш у овом протоколу забележен као свештеник, отац му је дошао из Загајице, као свештеник. — *Стојшини* (4, Врачеви), дошли међу првима из Србије.

Подаци из најновијег домовника: *Аврам* (1, Петковача), дошао из Сла-тине. — *Алмажан* (1, Велика Госпојина), из Мирковца. — *Владисављевић* (1, Св. Никола), дошао из Орешца у кућу Јованових. — *Влајковац* (1, Св. Никола), дошао из Кусића. — *Грозда* (2, Врачеви), отац дошао из Дупљаје. — *Дука* (1, Св. Никола), дошао као слуга из Орешца. — *Јожић* (1, Св. арханђел Михаил), отац из Врачев-Гаја. — *Југа* — *Ђукини* (1, Св. Нико-ла), отац из Банатске Суботице. — *Кикош* (2, Св. Јован), из Орешца. — *Кнежев* (1, Врачеви), дошао из Загајице у кућу Стојанових. — *Козјачки* (1, Св. Никола), из Загајице. — *Кокора* (1, Св. Параскева), дошао из Мрчине. — *Крега*, *Крегини* (2, Св. Никола), прадеда дошао из Врања. — *Крста* (1, Св. арханђел Михаил), отац дошао из Слатине. — *Лушка*, *Лушкини* (2, Св. арханђел Михаил), из Слатине. — *Мику* (1, Св. Јован), из Слатине. — *Милутиновић* (1, Св. Параскева), из Денте, берберин. — *Нина* (5, Св. Ни-кола), деда из Слатине. — *Олар* (3, Св. Никола), мати их довела из Лесков-ца. — *Паскота* — *Саломонов* и *Гомбарови* (5, Св. арханђел Михаил), деда из Слатине. — *Попесков* (1, Св. арханђел Михаил), из Саска. — *Поповић* — *Тотрљини* (1, Св. Стефан), деда из Банатске Суботице. — *Рајко* (1, Св. арханђел Михаил), деда из Слатине. — *Свићеско* (2, Св. Параскева), деда из Брлишта. — *Стефанови* (2, Св. Никола), из Дупљаје. — *Стојанов* (2, Св. Никола), отац дошао из Крушчице у кућу код Годомирових и примио њиховог кућног свеца. — *Стојковић* (1, Врачеви), дошао из Паланке. — *Стојковић* (2, Св. Никола), дошли из Белобрешке. — *Субић* (3, Митров-дан), отац из Потпорња. — *Урсу* (1, Св. Параскева), дошао из Слатине. — *Хрња* -ини (2, Велика Госпојина), деда из Мирковца. — *Чејић* (1, Св. Јован), из Павлиша дошао у кућу Нешкових, слави и Ђурђица, домаћу славу.

Родови чије порекло није утврђено: *Драгодан* (-анови) (1, Петковача), ушао у Мозокову кућу. — *Јаковљеви* (3, Ђурђић). — *Јованов* — *Шијини*, зову их и *Јовањеви* (1, Св. Стефан). — *Лаушеви* (2, Св. Стефан), једна грана отишла у Велики Гај. — *Милићеви* (5, Св. Лазар). — *Милутинови* (3, Ђурђић). — *Нешкови* (4, Ђурђић). — *Павлови* — *Кузманови* (2, Ми-тровдан). — *Радосављевић* — *Буљини* (1, Св. Јован). — *Рошка* (4, Св. арханђел Михаил). — *Томашев* — *Татини* (1, Св. Јован); један одсељен у Кајтасово, а један у Белу Цркву. — *Стојанов* — *Дасини* (4, Врачеви), стара фамилија; прозвали се *Стојшини* (тако и у старом протоколу, па после променили, јамачно услед призећења с презименом Стојанов; и баште су им једна до друге). — *Васиљеви* — *Паунови* (2, Св. Василије). Сви наведе-ни су од првих досељеника.

Изумрли родови: *Бакић* — *Богвић* — *Вешини* (Петковача). — *Драгота* — *Паташини*. — *Ердељан* (Св. арханђел Михаил). — *Ивкови*. — *Јанков*. — *Којић* (Ђурђић), у једну кућу ушао из Загајице и примио славу. — *Ко-*

шница — Лупулов. — Миљкови (Стојанов ушао у кућу и примио славу Св. Николу и надимак Миљков; предак Стојанових дошао из Рудне). — Мозокови. — Недељков. — Плављански — Плављани. — Путникови. — Савков (Лазарева субота). — Станојев. — Угринов — Кантарашеви (Ђурђевдан).

Исељени родови: Видакови — Папини (Св. Пантелија), последњи потомци одсељени: један у Уљму, а један у Павлиш; старо кумство са Стојановим — Миљковим. — Један прави *Којић* се одселио у Избиште.

Цигани: *Мартини* — *Бојкини* (2, Петровдан). — *Несторов* (1, Св. Параскева), из Суботице. — *Путник* (1, Св. Параскева), овде одавно, и стари им били ковачи. — *Тизменарови* (3, Петковача). — *Златар* (1, Св. Лазар). — *Живанов* (1, Св. арханђел Михаил).

ПОТПОРАЊ

Предања о насељу. — На месту Гузања налази се камење и други остаци од некадашњег села Потпорања; ту је било и гробље са великим крстовима, од којих се нађе још покоји камен дубоко у земљи кад се оре.

Куће су негдашњег села биле најпре растурене, па су после груписане на данашње место. Тврди се да је село пре око 200 година пресељено овамо. Још и сад стоје рупе од негдашњих земуница, које су копали кад су били добегли овамо. И старо се село звало Потпорањ.

Име Потпорањ, веле, дошло је од тога што су давно, у време неког рата са Мађарима, давали потпору.

У Потпорњу су ударили колац Крунић, Лазић, Милин, Милованов; прва кућа подигнута у Потпорњу је Илинових.

Према Избишту је Велика унка („Унка“) између атара: избишког, потпорањског, загајског и ритишевског. На месту Црквине је била црква. Старац од 80 година памти кад је била порушена у време Мађарске буне. У данашњем селу је била већ црква од „дрва“ — брвнара.

У 1923. години у Потпорњу је било: бракова црквених 65, само грађанских 15, дивљих 27 — свега 107. Мушких лица 256, женских 259 — свега становника 515.

Старине. — У инвентару цркве потпорањске записано је да је црква 1792. године била од цигала, торањ дрвен, а кров шиндрама покривен, а које је године сазидана не зна се. Ни данашња црква не зна се кад је начињена. Звона су била изван ње. Слави Спасовдан. Црква је обновљена, али је „небо“ остало старо, дрвено, од шаповаца израђено. Кров је и сад од шиндре. А о цркви на Црквинама не зна се ни кад је постојала, ни кога је свеца славила.

Садашње гробље у Потпорњу је по фамилијама груписано. Има неколико врло великих и старих камених крстача, за које се зна да су пренесене са старог гробља. Прича се да на старом гробљу ниједан крст није имао натписа, него су их после, кад су их оданде преносили, урезивали поједи-

ни писмени сељаци. Са старог гробља има двадесетак врло великих каменних крстова (од шкриљца са кварцом) какве смо виђали и на суботичком гробљу. Иначе, има осталих облика надгробних споменика каквих и по досадашњим гробљима, понеки и са оним шарама са стране или са 3—4 крстића у средини. А на неким великима има урезан или пластично израђен други, опет велики крст.

Топоними: Равница (према Загајици), Гузања, Курања, Пицања, Црвеначка бара, Андреача (извор, ископао је неки Андреја).

Родови познатог порекла: *Гвозденов* (Св. арханђел Михаил), из Павлиша, а ушао је у кућу Пантиних и узео њихову славу. — *Гојков* (Св. Никола), из Јабукe. — *Деспотов* (Св. Јован), досељени из Сирига. — *Дуголић*, из Денте (нема славе, јер је дошао код Швабице у кућу). — *Ђукић* (Св. Јован), досељени из Кетвеља. — *Ђура* (Св. Никола), отац дошао из Ердеља. — *Живкови* — *Тебејски* (Ђурђиц), дедови досељени из Итебеја. — *Илин* (Св. арханђел Михаил), једни од њих су Бабини, по призећењу; отац дошао из Марковца. — *Јованови* (Св. Никола), из Павлиша. — *Каначки* — *Капларови* (Св. арханђел Михаил), отац из Вршца, а деда из Алибунара. — *Костадинов* (Св. Стефан), из Уљме; ушао у кућу Лазиних. — *Крунић* — *Борашеви* (Ђурђиц), прадеда је из Топоља, а презивао се Станојев кад је дошао и ушао у кућу код Крунића; његова слава је била Петковача. — *Лазин* — *Јабучани* (Св. Никола), из Јабукe. — *Логожан* (Св. Никола), дошао из Темишвара. — *Милосављевић* — *Бугарин* (Св. Сава), прадеда дошао из Ћуприје, са четири сина, био је преко Ђумрука, па кад је Хајдук Вељко уступио Крајину, пребегао је овамо; има их одавде одсељених и у Вршцу; славу Св. Саве је пренео из Србије. — *Милутиновић* (Петковача), из Денте. — *Момиров* (Ђурђиц), из Јабукe. — *Перин* (Св. Јован), досељени из Кетвеља код Темишвара. — *Предић* (Св. арханђел Михаил), из Страже. — *Рабијац* (Св. Јован), из Јабукe. — *Рајић* (Врачеви), отац му дошао као учитељ из Иланче. — *Рајков* (Св. арханђел Михаил), из Избишта. — *Ранисављев* (Св. Јован), из Јабукe. — *Рус* — *Бркини* (Св. Василије), отац досељен из Деске. — *Стојадиновић* (Св. Јован), из Јабукe. — *Субић* — *Каначки* (Митровдан), из Канака. — *Тодоровић* (Св. Никола), из Великог Средишта. — *Трпак* — *Рушњак* (не слави) из Чакова, отац му је из Галиције. — *Цвејин* (Св. Никола), из Уљме.

Родови чије порекло није утврђено: *Дојчинови* — *Булини* (Св. Никола). — *Ђурђев* — *Врзок* (Св. арханђел Михаил). — *Живанов* (Ђурђиц). — *Ивков* (Св. Јован). — *Лазић* (Св. Лазар). — *Милин* — *Анђини* (Св. Никола), једна од најстаријих породица. — *Милованов* — *Белчев* (Ђурђиц). — *Недин* (Митровдан). — *Попов* — *Дрдини* (Св. Лука). — *Радосављеви* (Св. Јован). — *Русовци* (-ац) (Св. Јован). — *Станисављев* — *Бачини* (Св. Јован). — *Стојимиров* (Св. Јован). Све су то старе фамилије.

Измурли родови: *Радосављевић* — *Попови* (Петровдан). — *Станишић* (Св. Никола), из Јабукe.

Цигани: *Владисављев* (Св. Никола), из Парте. — *Јанковић* (Петковача), досељени из Загајице. — *Маринков* (Св. Никола). — *Милић* (Св. Нико-

ла), из Сакаловца. — Милосављевић (Св. Никола). — Мишин (Св. Јован). — Петровић (Св. арханђел Михаил), отац му је био Србин, али ванбрачни син. — Рашковић (Св. Никола), из Ланговета. — Савић (Св. Никола). — Туркуљ (Св. Никола), из Јарковца. — Чолак (Св. Никола), из Сакаловца.

САКУЛЕ

Предања о насељу. — Сигет је место најстаријег насеља, о чему сведоче новци, црепови, црквица, подрум од цигала. Ту је некад била кула и по њој: „Са — куле”. Та је кула била ближе Тамишу. У Сигету има Царева унка и у њој налазе цигле и малтер. Са тог су места, по тврђењу покојног свештеника, који је дао податке Митрополији, прешли у данашње Старо село пре 187 година. И сад у Старом селу има крст на месту где је била стара црквица Св. Николе. Али гробље није могло бити ту, јер је мало место, вода је са свих страна, него на месту Капуту, близу садашњег села, где су сад куће. И сад су те прве фамилије већином настанене у Старом селу (изузевши, наравно, оне које су изумрле или се иселиле), а одатле су њихови огранци прешли у ново село.

Пре рата навршило се 174 године како је насељено Старо село и у њему је било око 50 нумери.

„Инцилири” су давали земљу још фамилијама Старог села, па су је ове после одатле поступно продавале.

Стари учитељ Коста Торњански (84 год.) тврди да је запамтио рушевине од куле на Сигету. Зна се поуздано и на ком је месту тамо била црква, чији су се темељи још познавали. То најстарије село се најпре звало Сигет. Око 1725—1730. године почело се насељавати данашње Старо село, названо Сакуле. Доселили су се из тог првог села Сигета у данашње Старо село, па им је после придоласка покоја фамилија и са друге стране. Зна се поуздано да су још у Старом селу добили од „инцилира” земљу и тамо и сад има фамилија са сесијама, које нису у новом селу. Старо село је било мало (100—150 кућа), па како није било доста места, почели су још у првој половини XVIII века насељавати у данашњем новом селу и кад се већина села нашла на новом месту, направили су цркву под шиндром на месту данашње школе, према данашњој цркви, а гробље је већ било на данашњем месту. И та је црква славила Св. Николу. Затим је зидана садашња црква (опет Св. Николе) и довршена 1846. године.

Школа је тек у новом селу установљена: Торњански је запамтио стару зграду под трском.

У Старом селу су куће одувек биле само од набоја, под трском или шиндром, ниске, с малим прозорима. Било је пред кућама помало „конка” на дрвеним стубовима. Соба и кујна, или и по две собе, понегде и штала, биле су под једним кровом. Овце и свиње су држали напољу, ретко под малом надстрешницом. И овде житне „јаме” или „житнице” (није било „котарке” = амбара). Раније су били „кошари”, плетени од прућа, па олепљени.

Према изнетим подацима, види се да је порекло Сакуљана овако: најстарије фамилије су у Старом селу, а оне су већином тамо прешле из ранијег села на Сигету, а делом подоласиле из осталог Баната. У ново село су се, поред огранака ових родова што су у Старом селу, подосељавали родови са разних других страна, најпре већином из Меленаца и из Врањева, а затим и из Србије и из других банатских села и Ердеља („из Влашке”). У новије време су подоласиле породице разних банатских (српских, посрбљених, румунских) родова. Немаца има тридесетак, који су се пре три деценије почели насељавати и куповати земљу од Срба; и они раде земљу. Долазили су из места у којима је земља два пута скупља, те су добро плаћали земљу која је овде била јевтина и наши им је продавали.

У време Мађарске буне Сакуле није нимало страдало, јер је Сава Торњански, стражмештер, отац Косте Торњанског, са два човека из села изишао пред мађарску војску и дочекао је лажном изјавом да је у селу колера. На то пошаље мађарски командант у село људе да ову вест провере и они заиста затекну у селу велики број људи у постељама, тобоже на самрти, онако како су се пре тога Сакуљани били договорили, по савету Торњанског, да Мађаре дочекају. Тако Мађари не само да нису ушли у село, него су још давали селу зачине: сирће, вино, со и друге потребе.

Старине. — У другој флури, крај села уз пут за Идвор, постоји већ поменута хумка: Унка (друкчије је не зову), са поменутим многобројним костима: неке измешане од више људи, а неке су засебно сахрањене и код њих су нађени и комади дасака, а код једног „шпајпиг” са 50 комада сребрних парица са мађарском круном и на једној од њих види се јасно 1630. година. Нађена и једна „зенгија”. С правом мисле да су ту сахрањени изгинули ратници.

Од хумки у атару овог села неке су сасвим раскопане, па је утврђено да су их насипали људи, тј. да нису природне, а у једној, крај идворског пута, нађени су многобројни костури, али испод површине за 1/2 — 1 m, а унутра је била само чиста земља. Са костима су нађене и једна сабља и узенгије. Очеvidно да је хумка начињена много раније и да су после и у њој закопавани људи. Тврде сасвим поуздано: сваки мртвац за себе — дакле, гробље је било или неког села, или из рата.

И овде се прича о кози од камена која је нађена у Царевој унци, на Сигету: како су је стављали на брану, а после је Мађари однели у Дебелачу, разбили је и нашли у њој дукате.

На Чоту поред брега, кад вода надође и одваљује земљу, налазе сребрн новац, а виђају и јаме од негдашњих земунца.

Гробље: и овде по фамилијама; оне су захватиле средину гробља. На једном сасвим простом, неправилном камену са обе стране само је урезано: 1783.

Топоними. — Сакуле има три дела: Старо село, Меленчани и Врањевчани — ова два су успомена на прве досељенике из Меленаца и Врањева. Зову их и Меленачки крај и Врањевачки крај. Сад се не зна које су фамилије из Врањева и из Меленаца.

Земље: прва флура: Сигет и Поље (оранице); у Сигету су две долине: Слатина и Јер; од Слатине на запад две греде: Трунтаљ и Граориште (обе

виногради) и Матора греда. Према Трунтаљу су Царева унка, Митрова унка и Чомпорескова унка. Између Граоришта једну и другу дели Мала слатина. Поље дели Јер од Сигета.

Друга флура: Угар од Идвора (све ораница), ту има Моромилина унка. Од друма Сакуле — Идвор лева страна зове се Чот и тамо има Одаја, некад се звала Сметанова одаја. Испод ње тече река Тукош све до винограда Милана Пиперског. Уз Тукош: Унчењак (греда), Слатина (греда), Трно-ва греда, Пландиште. У доминали ка западу су Бућкалове врбе (баште).

Трећа флура: Јарне (оранице); има две одаје: Котванш и Шимрак (по газдама, из Падине).

Четврта флура: Ливада, на сред ње Првуљев брест, на западу од њега је Ваканта (општинско земљиште, баре); Мишљенова ливада (дубока долина). Има још једна одаја: Радакова одаја (сад Јовановића).

Њихов стари рит (који су држали све док им га Мађари нису одузели, а дали у замену на другом месту, који им је опет одузет) поред Дунава, код Старих Бановаца и Белегиша: Рељина бара, Ордовир, Два Бајбока (врло дубоки вирови), Селиште (које бедем обграђује; некад хтели населити мађарско село), Затон (језеро, много рибе), ка истоку Онеш (језеро) на граници са ритом Берчугом, Алачка греда, Риђин (вок), Чивутски вок, Гогин вок, у средини Јаносева башта.

Родови познатог порекла (из домовника са почетка 19. века):

Из Старог села: *Андрејић* — *Даткови* (1). — *Анкић* — *Васиљев* (11, Св. арханђел Михаил), из села Васиљева из Влашке. — *Бузанџија* (4). — *Весин* — *Ташини* (1). — *Воденичарски* (7). — *Драгојлови* — *Лазарови* (5). — *Дука* (1). — *Ердељан* — *Исајилови* (3, Св. Параскева), из Старог села, где су дошли из Ердеља. — *Ковачки* (1). — *Марков* — *Кезин* (2), из Старог села; има их и у Панчеву. — *Мијајлови* — *Мартинов* (4, Св. арханђел Михаил). — *Мишљанов* (4) у Старом селу, дошли из Врањева у Банату и звали се Попови; овде су дошли на добро Мишљаново и прозвали се тако; има их у Темишвару, Баранди, Бечкерек, Америци. — *Недић* (5). — *Пантелић* (3), у Старо селу дошли вероватно из Србије, где су налазили Пантелиће. — *Плавшић* (2). — *Првулов* (8), из Влашке, још деда им говорио влашки. — *Проданов* (1). — *Станојев* — *Костадинови* (5). — *Шувак*, *Шувачки* — *Ћир-Јојини* (1).

Изумрли родови: *Карањац*. — *Онча*, -чин; за њих причају да су били од првих у Старом селу. — *Сечањац*, у кућу био ушао Савков, па и он изумро. — *Станислав*. — *Станкови* — *Фиров* (сад је ту Дука). — *Црни* — *Олујански*. — *Шаманц*.

Остали родови познатог порекла: *Алмажан* (1) из Влашке; има их и у Ченти, Панчеву, Крепаји. — *Бесуљ* (4), биће из Влашке. — *Бечејски* (4), из Сентђерђа, дошли пре 20–30 година. — *Боронка*, досељен из Уздина, био Румун. — *Бугарски* — *Дујкови* (1), из Ердеља. — *Будимац* (3), из Паорије. — *Јованац* — *Бугарски*; Стеван Степанов је пребегао из Србије, јер је убио неке Турке (прадеда или чукундеда) и узео презиме Бугарски. — *Каначки* — *Певчеви* (3), није из Старог села, из Канака. — *Ковачевић* — *Бојин* (6) из Херцеговине, позније досељени. — *Кромпић* (2) дошли у кућу ујака Борозана, који је био из Ечке, где је била трска, отуд Тршћарови, дошли

из Паорије. — *Николић* — *Неузински* (1), из Неузине. — *Пиперски* (11, Св. Никола), они су пореклом из Пипера; у време кад су Његуши изгубили Ловћен, Пипери су се бранили, али и њих Турци разбију и отму им Хум и Захумље, па се распрште на разне стране и дођу у Пакрац у Славонији, а затим у Маково иза Сегедина, а неки вероватно у Будим; из Макова су дошли овамо у Банат; прадеда је дошао у Сакуле, па су ту стекли земљу и намножили се и сад их овде има 11 кућа, а осим тога има их још у Орловату, Перлезу, Ботошу и Сентђерђу, где их је врло много, и славе Св. Николу; један је одавде отишао на Косово (у Г. Доброво); помиње се и да су били у Пећи, па одатле отишли у Пакрац. — *Рељини* (5, Св. арханђел Михаил), из Сентђерђа је, где их још има; дошла је прабаба са четири сина. — *Стојић* — *Рома-Мишин* (1, Св. Никола), чукундеда дошао из Кумана; други брат отишао у Опово, трећи у Белегиш; има их много у Куманима и сви се зову Стојићи и славе Св. Николу; има их у Идвору и Панчеву; мисле да су им стари од Призрена, а доводе име Кумани у везу са Кумановом, што ће бити само довијање. — *Сурданови* (2), из Ердеља. — *Торњански* (6, Св. арханђел Михаил), дошли су још пре 200 година из села које се зове Торња, код Турске Кањиже; старо је презиме Удицки; сви Удицки славе Св. Николу, а Торњански су узели Св. арханђела Михаила; Косте Торњанског чукундеда је дошао око 1730. године; има их још и у Томашевцу и Кикинди. — *Царевић* (2), прадеда дошао из Меленаца и сад их има још у Меленцима и славе такође Св. Триву; тамо се зову Царићеви. — *Циврић* (4) из Ердеља. — *Цинцар* — *Пушкарев* (3), биће да је из Ердеља.

Родови чије порекло није утврђено: *Арсенови* — *Прћини* (4), ова и наредне фамилије нису из Старог села. — *Бакалови* (3). — *Бандашеви* — *Воденичарски* (6), одавно дошли као Власи у кућу воденичарску. — *Бар-јактарови* — *Колотар* (1). — *Безаров* (3). — *Бировичини* (2). — *Бића* (1). — *Бранкови* — *Писарови* (1). — *Буђин* (1). — *Васић* — *Вовин* (6). — *Вранов* (5). — *Вукови* — *Кингелац* (1). — *Гајић* (1). — *Гецинов* или *Гецин* (4). — *Гедеон* — *Кетунови* (3), у протоколу стоји Кетеон, дакле је Гедеон ушао у ту кућу. — *Голошин*, има одсељених у Панчево. — *Дабић* (1). — *Давидов* (1). — *Давидов* — *Цурканов* (1). — *Димитријевић* — *Неузински* (1). — *Дмитров* (2). — *Ђурин* — *Вла-Ђурин* (5). — *Ђурићин*, сад Ђуришић, надимак био Полаков (1). — *Жарков* (4), у кућу ушао Несторовић; он је дошао из Винче и најпре се звао Топаловић. — *Жебељан*, сад Дабић — *Жебељан* (2), Дабић ушао у кућу. — *Живкови* (6). — *Зарић* (4). — *Игњатов* — *Исакови* (2). — *Иконови* — *Зоранови* (4). — *Илкић* (1). — *Имбронија* — *Миркови* (4). — *Јаношеви* (5). — *Јеврић* — *Библијашев* (5). — *Јешин* — *Лаза-Јешини* (5). — *Јованов* — *Панџини* (6). — *Јовичини* — *Ајдарчеви* (1). — *Калуђерски* (1). — *Кантаров* (1). — *Крадигаће* (5). — *Курјак*, -чки (2). — *Лазич* (4). — *Лелешев* (3). — *Лукић* (3). — *Марјански* — *Кенков* (5). — *Мартинов* — *Кечин*. — *Пуркаров* (17), пореклом Власи. — *Мацарови* — *Минђарови* (2, једна кућа само Мацарови). — *Меданџић* (4). — *Мијајлов* — *Кршини* (4). — *Момирови* (1), назарени. — *Моромилин* (Ромомилин?) (5). — *Нешкови* (3), у једну кућу је ушао Петромањак, једни се зову Плавчеви. — *Новакони* — *Крстини* (3), две куће отишле на Косово. — *Пауљев* — *Ђукин* (1). — *Петров* (1), ушао у кућу Бабин и сад је Петро-Бабин. — *Радованац*, често кажу овде место Радованчев. — *Ракић* — *Одацићи*

(2). — Рошуљ (2). — Русови (2). — Савулов (3). — Станкови — Шенкин (5). — Станковић, сад Станков — Фирови (1). — Станчулов (2). — Тарајин (1). — Тришпић (1). — Ђирић (1). — Ђосић (1). — Увалин (1). — Фишћан (5). — Цицуљеви, сад Јованов — Цицуљ (1). — Ђурин — Џамбег (1, осталих Ђуриних 4), ушао у кућу. — Шарац — Шарчеви (6). — Шликин (1), има их и у Београду.

Изумрли родови: Атанацков. — Барбул. — Битвини. — Богојевићи. — Буковала. — Буњевац, види код Буњини. — Врбић. — Врбићи. — Грбански. — Грбан (ски). — Дамјанов. — Делијин. — Димић. — Драгојев. — Дракулић. — Ерцегови. — Марков (2), из Црепаје, а у Црепају су дошли из Тополе у Србији. — Живанов. — Завишић. — Кнежев. — Ковачевић. — Пинтер, једна су фамилија са Ковачевићима — Божињима, пореклом из Херцеговине. — Кокор. — Шкрапини. — Косманов. — Крецул. — Лопов(?). — Малетић. — Шуркаћев, није из Старог села, били су из Паорије. — Марковић. — Маркуц. — Миладинов. — Мирјанић. — Миркови (9). — Миладинов. — Нешић. — Никитор. — Остојић. — Павлов. — Перицац. — Перић. — Попов. — Радулов. — Рајин. — Савић. — Сакалан. — Сакаланови. — Сара. — Секулић. — Силаћ. — Срећков. — Станилов. — Теофанов. — Трбац. — Туркеш. — Цаца. — Ошини. — Циганови. — Чомпурески, посинио Првуља. — Чанадац, била је пре Чанадски.

Иселиени родови: Булић, иселили се у Србију. — Кројитор, отишао у Борчу. — Кузманов, отишли у Дебелачу. — Леваков, ушао у кућу Јосимов. — Леваков. — Милићеви, отишли у Србију. — Петромањанац, ушао у кућу Нешков. — Петромањанац (3). — Сакалан, један у Америци. — Стајић. — Стокићи, ушао у кућу Станојев. — Стокић (1). — Штевин (Св. Мрата — 11. нов.). — Тварић. — Типша, сад надимак једног Фишћана, биће ушао у њихову кућу. — Урошев, ушли у кућу Ђукића из Црепаје, који су отишли у Канак. — Харман. — Цапердељ.

Цигани: Јордански (4), врло давно овде, добили и земљу, посрбљени, али се Срби не жене њима. — Мишкови, посрбљени, изумрли. — Моња, ковач, вероватно циганског порекла (прави Моња је изумро и сад је у кући Војиновог Адам, ковач, одавно досељен). — Николић. — Танин (2), Србин узео Циганку, те су „полутани“.

Новији родови познатог порекла: Аврамов, из Ченте. — Адамов (1, Св. Никола), из Фаркаждина, дошао пре 50 година. — Адамовић (Св. Петар и Павле), из Фаркаждина. — Бошњак, из Идвора. — Јопа Бузација (1), из Црепаје, скоро дошли. — Глигорин (5), из Ечке, дошли у новије време. — Грујин (1, Св. арханђел Михаил), из Идвора. — Журж, из Ечке. — Клајић, из Титела. — Кравар (1, Св. Никола), из Сефкерина. — Несторови, из Старчева, а тамо дошли из Србије. — Радованов (1, Св. Димитрије), одско-ра дошли из Перлеза. — Радованчев (Ђурђић), учитељ, из Црепаје. — Радујков, из Новог Села. — Силачки (1, Св. Никола) из Идвора. — Тарчулови (2), дошли из Бечкерека. — Тодоров (Св. арханђел Михаил), из Орловата. — Шошић (Ђурђић), из Црепаје.

Новији родови непознатог порекла: Андрејић — Анкић (4, Св. арханђел Михаил). — Арсенов (Ђурђевдан). — Арсенов (Св. Лука). — Бабин. — Бакал. — Барјактар (2, Св. арханђел Михаил). — Безар — Бесуљ (4, Св.

арханђел Михаил). — Бечејски. — Бировица, Бића (1, Св. Параскева). — Бранков. — Бугарски. — Будинац (2, Св. Лазар — Лазарева субота). — Бузација. — Бузацин (7). — Васић (4, Св. Стефан). — Весин — Ташини (Св. Матија — 16. новембра). — Воденичарски. — Вранов (3, Св. Јован). — Вранов Жива (Св. Јован). — Вранов Милан (Св. Јован). — Воденичар (Св. Јован). — Гедон. — Гецин (4, Св. Параскева). — Годошев (4, Св. Никола). — Голошин (1, Св. арханђел Михаил). — Дабић (3, Ђурђевдан). — Давидов. — Димитријевић (Петковача). — Дмитров (5, Ђурђић). — Драгојлов (2, Св. арханђел Михаил). — Дука (Св. Тома). — Ђурин (Митровдан). — Ђуришић (1, Св. Никола). — Ердељан (2, Св. Параскева). — Живков (4, Св. Јован). — Зарић (2, Св. Параскева). — Игњатов (2, Св. Василије). — Иконов (2, Св. Параскева). — Илкић. — Јаношев (7, Св. арханђел Михаил). — Јеврић (3, Св. Параскева). — Јешин (4, Св. Лука). — Јованац. — Јованов (2, Св. Димитрије). — Јордаћ (Св. Василије). — Каначки (3). — Кантаров. — Крадигаћа. — Кромпић (1, Св. Димитрије). — Кромпић (Ђурђић). — Кромпић (1, Св. Никола). — Ковачевић. — Ковачки (2, Успеније Богородице). — Кузманов. — Курјак (2, Св. Никола). — Лелеш (Св. Јован). — Лукић. — Мађаров. — Малетин. — Марјански (2, Св. Никола). — Марјански (Св. Тома). — Марков (2, Св. Никола). — Мартинов (Велика Госпојина). — Мартинов (1, Успеније Богородице). — Марчић. — Меданчић (6, Св. Димитрије). — Мијатов (2, Св. Параскева). — Мирков (6, Св. Јован). — Михајловић (Св. Ђурђе и Св. арханђел Михаил). — Мишљанов. — Момчилови. — Моромилин (4, Св. арханђел Михаил). — Недић (5, Св. Никола). — Несторов. — Нешков (3, Св. Стефан). — Николић (2, Св. арханђел Михаил). — Новаков, има их одсељених на Косово и у Београду. — Новаков (3, Св. Параскева). — Пантелић (1, Врачеви). — Пауљев (3, Св. арханђел Михаил). — Перић. — Петровић. — Пиперски (9, Св. Никола). — Плавшић (1, Св. Јован). — Првуљ (11, Св. Параскева). — Ракић (2, Св. Георгије). — Реља (5, Св. арханђел Михаил). — Рошуљ. — Русов (2, Ђурђић). — Савков (2, Св. Стефан). — Савуљ. — Салај (Св. Василије). — Стајић (1, Св. Никола). — Станков (3, Св. Стефан). — Станојев (2, Св. Никола). — Станчул (Ђурђић). — Сурдан (2, Св. арханђел Михаил). — Тарајин (1, Ђурђић). — Тарчуљ. — Тодоров (1, Св. Никола). — Торњански (Св. арханђел Гаврило). — Ђирић (Св. Стефан). — Ђирић (1, Св. Никола). — Ђирјак (2, Успеније Богородице). — Ђосић (2, Ђурђић). — Увалин. — Угринов (1, Ђурђић). — Фишћан (Св. Никола и Св. арханђел Михаил). — Царевић (Св. мученик Трифун). — Циврић (5, Св. Јован). — Цинцар (3, Св. Сава). — Црњи (1). — Шарац (Св. Лазар). — Шарац (1, Св. Лазар и 2, Св. Киријак). — Шљивић. — Шувар (2, Св. Стефан).

САМОШ

Предања о насељу. — Самош је био пустара, и тако се звала. Насељена је 1806. године породицама из Сечања и из Чавоша. Из оба села понесу све црквене утвари и отуд на иконостасу и сад двоји апостоли. Осим тога, у Самошу има досељеника из Кишода, Мошјорина, са спахилука Кочонде (иза Темишвара), Сентмартона. Деле се на Сечањце и Чавошане (Сечањ-

ска страна и Чавошка страна) и имају два гробља. Сечањска страна су само они из Сечња. Чавошка страна насељена је, осим из Чавоша, породицама придошлим из Гилада, Кишода, Шурјана, Св. Мартона, Толвадије, Иванде и Боке.

У Сечњу је међу Србима била кнежевска фамилија Остојићи. Њима Мађари одведу на силу двојицу у војску и они зато реше да се селе у Границу. Али су хтели да и остале своје сељане на то приволе, те их почну наговарати и на разне начине на њих утицати. („Радили су и са нечистима: точак се сам котрља усред дана; марва се узбуну и муче и трчи на Тамиш у воду”, и др.) Тако Сечањци реше да се селе и замоле од власти земљу, те им ова одреди пустару Самош, на којој су тада били Бела вода црепајска и Бокински виногради (и сад се тако зову та места). Пре него што ће се населити, држава им је ископала 4 добра бунара. Сечањци су се населили 1802, Чавошани 1805, а после су још долазили и из других места. Одмах су имали засебно гробље.

Чавошане је отерао спахија, јер му се њихов рад није допао и остало је само 5–6 српских породица, које су и сад тамо и богате су. Сечањ није био спахијско село.

Румуна је било досељених још и у Сечњу (и сад их има једно 100 породица, све посрбљених).

Самош је, по предању, насељаван Србима, а само незнатним делом Власима, који су претопљени у Србе, тако да се данас не може познати њихово порекло. Говори се да је при насељавању подигнуто 175 кућа.

Године:	Рођено:	Умрло:	Године:	Рођено:	Умрло:
1891.	120	104	1908.	104	102
1892.	123	147	1909.	118	93
1893.	138	110	1910.	83	87
1894.	нема података		1911.	121	88
1895.	105	76	1912.	89	73
1896.	99	106	1913.	99	89
1897.	86	81	1914.	119	114
1898.	66	80	1915.	94	90
1899.	96	93	1916.	56	86
1900.	106	87	1917.	49	71
1901.	87	77	1918.	40	80
1902.	97	86	1919.	93	87
1903.	109	80	1920.	85	87
1904.	98	80	1921.	98	67
1905.	92	91	1922.	91	67
1906.	99	87	1923.	87	75 ¹⁵
1907.	106	116			

¹⁵ Уз наведене податке о броју рођених и умрлих, Ердељановић је понекад наводио узроке који су утицали на наталитет и морталитет у одређеним годинама, као на пример: „1892. године владала дифтерија и мраса”; „од 1896. године до 1918. године бабица која је „штројила” жене — ноктом им кидала јајнике да не рађају” (прим. ред.).

Од ослобођења јако исељавање сиромашнијих, особито у вароши, највише у Панчево и Београд. Године 1923. у Самошу је било 1277 мушких и 1255 женских, тј. свега 2509 душа.

Старине. — Две иконе Св. Ђурђа, вероватно донете из Сечња. На њима натписи са именима свеца. Других натписа нема. Велика већина икона је стара, донесена из Сечња и Чавоша, тако да је ово ваљда најстарији иконостас, или један од најстаријих, у Банату. С једне стране иконостаса је икона са групом апостола, а и с друге стране таква икона. Једна је из Сечња, друга из Чавоша.

Имају два гробља: једно Сечањско, друго Чавошко.

СТАРА ПАЛАНКА

Предања о насељу. — По казивању старих људи, њихови преци су живели у Старој Паланци, али су овамо избегли од Турака. Деда Васа Давидовић — Дамњански вели да је слушао да се Стара Паланка раселила због Турака пре око 160 година. Слушао је да су имали цркву и да им је гробље било на земљишту које се зове Клостер. Зна се поуздано да су морали да се преселе и због великих вода, јер су им овде, где је сад Нова Паланка, биле земље, те су морали на њих долазити чамцима, па су се због тога преселили. Прича се да су добили са патријархом Чарнојевићем и населили се на месту Старе Паланке. Колико их је било пресељено нумери из Старе Паланке, није познато.

На североистоку од гробља зна се место где је била Стара Паланка — као варош „са три цркве”. Ту није никад вода плавила, или само врло ретко. Још даље на североистоку, преко Јаруге (прокопане), налази се Кудељиште или Корњачара. На месту Кудељишта биле су зидине од цигала неке цркве, за коју сви тврде да није била српска, већ или мађарска или немачка. Кад је избегло становништво Старе Паланке, само је око 50 сиромашнијих кућа остало и дошло овамо, а богатији су отишли у Белу Цркву, а неки у Темишвар и на разне друге стране. И сада знају за породице у Вршцу које су оданде исељене.

Онај крај Дунава сад зову само Град („човек до човека, па додавали један другоме камење кад се зидао”).

Царинарница и касарна у Старој Паланци, које је 1734. године сазидао гроф Мерси, још и сад стоје, а од карантена има камен у којем су прали новце путницима и кадионица за кађење путника ради заштите од заразе.

Старине. — Црква је била на месту Корњачара, поред Кудељишта, а зна се и место где је био олтар. Данашња црква слави Св. арханђела Гаврила, летњег.

Гробље Старе Паланке било је на месту Клостер (зна се да је било остатака темеља од негдашњег немачког манастира). Постоји једна преломљена велика камена крстача и само још једна пободена крстача истог облика и са истим украсима. Раније их је било више и, без сумње, многе

су од њих уривене у земљу, као што смо се са две, које смо пронашли, и уверили, јер су биле сасвим затрпане земљом. Овде је земља врло трошна, песковита, и тиме се може објаснити што су неке плоче сасвим затрпане (ветар их засуо).

За Машало, брежуљак крај Нове Паланке са старим гробовима, причају да је била стара караула турска и да су кости што их тамо ископавају од турског гробља. Мисле да је и на Великој унки, на дупљајском атару, била караула, јер се види да је „направљена” хумка. Ту су се, веле, „тукле краљице”.

Топоними: Чибуклија или Ада (све земље „под ланац”, подељене од старине; у Чибуклији Турци секли чибуке); Завојска (острвце — државна шума); Мутуљ и Бојчина према Чибуклији, до атара дубовачког.

Ливаде баре: Крива бара, Лабудово окно, Врачевгајска бара, Рапациковица; Мала и Велика рамница су Под Песак (ливаде и ритови, шевар); од Дунава ка селу је Топола, Мали рит, Курјачка греда, код Лабудовог окна, Симићева греда, Банина греда; ливаде с десне стране Караша: Долнице, Под редут, Код Јабуковца, Код брода (прелаз на Карашу), Рајгарски кључ, На криваљ (Ђурица бара и Тузла); с леве стране Караша: Царска градина, Тајси-брике (Тајфел-брике, верује се да су се ту виђали ђаволи), Велике криваје (ливаде и оранице), Криваја (ливаде и њиве), Мале криваје — низ Песак. У Малој криваји су Јанаћкове заграде и утрина Мали песак и Велики песак; даље од Караша, северно од села: Широке долине, Јелена (њиве, некад парлози), Кратинје (њиве), Код крушке (њиве), Дугачке дужи, Ризавица (бара и њиве), Ледине (биле ледине, сад њиве), Луг и Код Сакаловца (њиве), Код крста (њиве), Мала шиљежара (њиве); источно од села: Преко јаруге (њиве и ливаде), Кудељишта (са црквином — ливаде и њиве), Кључ (ливаде и њиве), На чардаку (ливаде), Клостер (пашњак, лево од Старе Паланке, до Дунава), Земунац (ливаде), Под гробље (њиве), Мацина или Мацова бара (ливаде), циглана (ливаде), Кропак (од Прокоп), Под Машало (градине с поврћем), Машало (брежуљак са старим гробовима), Мале рудине (пашњак), Доминал (бивша утрина, општина је преузела, назив изведен од имена „доминиум”, као и на другим местима по Војводини), Бела бара (понекад бара, пашњак) и Бели брег (назив по белом песку), Карацбина (ливаде по Карашу); у Карашу: Зеленкапин вир (у њему се удавио неки човек „Зеленкапа”), Вир на Селаковој ливади, На кљоцине, Зелени вир, На заграду (вир); од Велике унке (дупљајски атар) ка Белој Цркви Унка краљица. Нера се у народу каже и Нераљ-а.

Презимена најстаријег домовника с краја XVIII века: Аксентијевић, Антонијевић; Благојевић, Богосављевић, Божанић, Брادرваров, Бранков, Бранковић; Велисављевић, Вукадинов, Вукосављевић, Вучета и сад у Старој Паланци, Вучков; Грујић, Грујичин; Давидовић, Делигановић, Деримента, Дивљак, Добрић, Драгојлов, Дунђерин; Ђурђев, Ђурков, Ђуровић; Ерић; Живковић; Илић; Јагаровић, Јојевић, Јакшић, Јаникић, Јанковић, Јованов, Јовановић, Јовић, Јовичић; Коларовић, Костић, Кузманов; Лазаров, Лупулов; Максимовић, Малетић, Марекић, Миленков, Миленковић, Милошевић, Милутиновић, Миљков, Михаиловић; Негованов, Недељков, Недељковић, Николић, Новаков; Огњановић, Остојић, Остојић Вијат; Павловић, Паунков, Паунковић, Перкић, Петковић, Петров, Петровић, Попов, Поповић, Путни-

ков, Путниковић; Радивојевић, Радованов, Радосављевић, Рац, Рашковић, Рува; Савковић, Секулић, Стаматов, Стаматовић, Станисављевић, Станков, Станковић, Станојевић, Стефановић, Стојадинов, Стојанов, Стојановић, Стојими-ров, Стојићев, Стојков, Стојковић; Тодоровић, Томић, Трбанос; Угриновић.

Родови познатог порекла: Благојевић — Градишки (Ђурђевдан); прича се да су из Градишта дошли овамо у Паланку, и сада имају фамилије у Градишту, у Србији. — Благојевићи — Иванчеви (Св. арханђел Михаил), из Србије су, где имају и сад рода, биће из Градишта. — Богдановић, сада у изумирању; била стара трговачка фамилија, доселио се у њу Богдановић из Радимље у Клисурси. — Бранков — Селини (4, Св. Никола); њихов отац био „из Сервије”, звали га „Сервијан”, ушао код неке Селе у кућу. — Вучета — Влашки (1, Св. Никола), дошљак из Гребенца, посрбљен Влах. — Вучков — Николићи, у њихову кућу је дошао један из Јасенова. — Давидовић — Димњански (1, Св. Лазар), доселио се овамо из Старе Паланке. — Ђурђеви — Перкини (10, Св. Никола), из Петке прешао у Нову Паланку. — Јанковићи, њихови стари су из Лозовика. — Јовановић — Влашки (1, Св. арханђел Михаил), отац им је дошао из влашких крајева. — Костићи — Јанаћкови (2, Св. Никола), веле да су им преци дошли као трговци из Београда. — Николићи (Св. Никола); синови бившег попа, досељеног однекуд из Баната. — Новаковић — Бировљеви (Св. Никола), ушао зет из Врачев-Гаја: Павловић — Уљмански. — Петковић — Бугарски (Св. Никола), дошли однекуд из Бугарске. — Петровићи — Јанкуљеви (3, Св. арханђел Михаил), знају да су им стари дошли из Србије у Стару Паланку. — Стојановићи, стара фамилија, досељени из Младеновца још у Стару Паланку. — Стојан Стојиновић, дошао из Кличевца 1879. године. — Милош Пејић, из Лучице, код Пожаревца, одавно досељени.

Родови непознатог порекла: Делеган (Св. арханђел Михаил). — Добрић — Зубанови. — Дунђерин — Ујкини (Св. Никола), били су зубари. — Богосављевић — Шарини (Св. Никола). — Бранков — Пајкини (1, Св. Никола). — Велисављевић — Тотрљини (3, Ђурђевдан). — Вукадиновић — Бачини (јесења Петковица). — Вучковић — Ракини (Св. Никола). — Ерићи (Св. Никола). — Илић — Бежинарови. — Илић — Живанови, зову се и „Тиомирови”. — Јакшић — Шпангелови (Св. Никола). — Јаникић (Св. Јован). — Јанковић (Св. Јован). — Јовановић — Јосини (Ђурђић). — Јовановић — Мијајлови (Ђурђић). — Јовић — Батићеви (Св. Јован); зову их и „Шумареви” по томе што су деда и отац из те фамилије шумари били; Батићеви су по кући у коју су ушли, а Јовић је старо презиме. — Коларовић — Коларски (Св. Лазар). — Миленковић — Живићи (Св. Никола). — Милошевић — Тамбурови, мора да је неко био „тамбур” = добошар. — Милутиновић — Токалини (Ђурђевдан); неко је од њихових предака правио токе. — Николићи — Вучкови (Св. Никола). — Николић — Кљештини (Ђурђевдан). — Остојић — Вијатови (Ђурђић). — Остојић — Шимулови (1, Ђурђић). — Паунковић — Шоњини (1, Св. Трифун); зову их Шоњини по неком претку „шоњи”, „шоњастом”. — Перкићи — Тамишева (Ђурђић). — Перковић — Симићеви (Св. Никола). — Петровићи — Паламидини (Св. Никола). — Попов — Барнини (Св. Никола); надимак су добили по „барни”, волу, али врло давно; из Старе су Паланке. — Попов

— Дорини (Св. Никола). — Попов — Маркићеви (Св. Мрата). — Попов — Скеледини (Св. Никола). — Путник — Каруљеви (Св. арханђел Михаил), одавно насељени. — Радосављевић — Мицини (Св. Јован); човеку је било име Мица, а презиме Радосављев, па отуда Мицини; дошли су одавно у Нову Паланку. — Рашковић (Св. Мрата). — Савковић — Стојакови (Ђурђић). — Секулић — Голубови. — Станковић — Пајсини (Св. арханђел Михаил). — Станковић — Рајини (1, Св. Никола); тврде да су од старине овде, али не знају одакле су. — Станисављевић — Баба-Аничини (1, Св. Никола). — Стојадиновић — Сандићеви (Св. арханђел Михаил). — Стојановић — Младенови (Св. арханђел Михаил). — Стојимиров — Бркини (Св. Никола). — Стојковић — Весини. — Стојковић — Витини (4, Врачеви). — Стојковић — Чурчини (Св. Никола); Чурчини се зову због тога што су им и стари били а и они су сада ћурчије. — Стаматовић — Асурини (Ваведење). — Стошић — Селакови (1, Св. Никола). — Тамишеви — Перкићи. — Тодоровић — Муданови (?).

Изумрли родови: Благојевић — Аркини. — Гавриловић — Николичи (Св. Никола). — Дивљак — Житарови, били су „дошљаци“, као Власи. — Добрићи — Житарови (Св. Никола), били су „житари“ = пољаци. — Ђурковићи — Дирила — Јанковић — Милијини. — Јовичић — Швекини. — Лазаровић — Цуцуљан. — Малетићи — Пурини (Св. Јован). — Миљковић — Будакови (Ђурђић). — Путник (Св. арханђел Михаил). — Станисављевић — Бостанџијеви (Св. арханђел Михаил). — Стојковић — Јарчеви.

Исељени родови: Брэдварски — Брэдваровић, од старине су били дрварски трговци; раселили су се по свету, има их у Београду и Бечу, Вршцу и Суботици; и сада су трговци. — Брэдваровићи — Батини (Св. арханђел Михаил). — Кузмановић — Ђилкови. — Лолић — Лолини. — Остојићи — Кнежеви, прадеда им је дошао из Кличевца; они што су у Бечу, отишли су из Нове Паланке, а не из Старе — каже њихов потомак; у Кличевцу се њихови рођаци зову „Остоја“; доскора је један од њих још седео у Старој Паланци, па се преселио у Нову Паланку; сродници му отишли из те њихове старе куће, једни у Вршац, други у Беч, па су и ови овде били трговци и после бирташи; кад су одлазили у Беч, ради трговине, тамо су их „прихватили“ њихови рођаци којих и сад тамо има и зову се Остојићи. — Стојадиновић — Пешини; има их сада у Белој Цркви.

Цигани: Милутиновић — Токалини, били су „Цигани дошљаци“, па се посрбили и узимали се са Србима. — Трбонос (=торбонос); у Паланци били торбари, па се населили као занатлије.

СТАРЧЕВО

Предања о насељу. — По казивању деда-Васе Живановића, Старчево је било најпре на месту Виноградине. Име селу — Старчево дошло је по једном старцу баштовану који се ту први настанио, а око њега се затим населило село. Насељено је још пре Панчева, самим Србима. Када је Ма-

рија Терезија насељавала Немце, они су насељени у два сокака и они су заједно, све двоје и двоје, добили земљу. Међу њима су тада била насељена само два Србина („Ацков“ — Ђуришићи, од којих сада нема мушког рода). На Ђурђевцу је некад, веома давно, било (мађарско?) село. Црквина и велики број бунара се и сад познају. И по Веровцу су некад била насеља. Насеља су се некад много премештала. Разни трагови привремених насеља по атарима сеоским, а затим и успомене на давнашња времена у народу показују како су свуд овуда насеља била врло променљива, привремена: често мењала места, јамачно услед непрекидних ратова и упада непријатељских кроз толико векова.

Срби су били знатно малобројнији и врло сиромашни у поређењу са Хрватима и Немцима у Старчеву, који су имали по сесију и по до две сесије земље. Али је њих алкохолизам јако упропастио, тако да су и бројно изостали из Срба, а и њихова врло многа имања прешла су у српске руке. И сад пију много. Иначе су врло вредни и, по признању самих Срба, вреднији су, уреднији и тачнији од Срба. У Старчеву Српски или Доњи крај готово нигде нема патоса у собама (под од дасака) док у хрватско-немачком Горњем крају свуд има патоса.

По Миши Петровићу, у Великом сокаку (сокак ка Панчеву) су Србијанци; сви су дошли са Шакабентом, једни из предела око Пећи и Ђаковице, други из Старе Србије (Субапини — „Календерци“: из Календера или Калембера?) и из села у Србији (нпр. из Великог Села; Станчић из Винче). Ту нису никог затекли, сем старца и бабе подаље у риту, по коме се насеље и прозвало Старчево. Одмах су се населили на том месту званом Виногради, на коме није било села, већ само виногради ранијег мађарског села Ђурђево, које се одселило у Буковину. После тога Марија Терезија је довела из Хрватске Србе и Хрвате, а у исто време и Немце, и помешала их у три шора. Свака породица је добила готову кућу (соба и кујна), вола, краву, 10 оваца, крмачу и плуг.

Старчево има два краја: Доњански (Доњи) и Горњански (Горњи). У првом су Срби, а у другом Хрвати и Немци измешани. У средини села је „општина“, на месту где је била још у време Марије Терезије. Пут од општине крај друма је Средњи шор, до њега је Ритски шор, а на супротној страни села Крајњи шор. Остали шорови немају нарочитих имена.

У Старчеву има: 1600 православних Срба, 1200 Хрвата и близу 1000 Немаца.

Бракови између Срба и Хрвата су били врло ретки.

Сад нема никакве разлике у говору између Срба и Хрвата у Старчеву; једино још у Горњем крају кажу: млико, ждрибе, али се и то губи, јер им се подсмевају Хрвати из средине села, међу Србима, који одувек говоре као Срби.

Први досељеници, Србијанци, узимали су земље колико је ко хтео примити, које ораће, које друге земље (86 ланаца — Стефанови, 78 — Живановићи), а неки су једва примили по два ланца на свакоме месту и добили су батине за то, али остали при томе. Они пак који су дошли у време Марије Терезије, добили су по инжињерској мери према броју душа.

Земља у риту, која је била својина Омољнице, Старчева и Брестовца, дата је Иванову и Ђурђеви.

Старчево је некад имало врло много земље и од тога 1811. године дало Војловици 90 јутара земље за свештенике (према подацима у општинској архиви).

Поред Дунава је било пространо земљиште, тзв. „Форланд“, где се некад одлазило са стоком на планиште. Кад је Граница укинута, доведени су Мађари из Буковине и њима су дали ту земљу, а овима из Старчева одузели.

Виногради су били уз Надо, како Срби зову леву притоку Дунава, међу Немцима названу Надела.

Старчево има редовне куће још од времена Марије Терезије (као нпр. Бабићи — Иваниши), чак и досад у целини одржане, наравно преправљене. Све су биле под трском, сад ниједна.

Старине. — У старчевачком атару, код моста на Надели, налазили су земунце и жрвње неког непознатог становништва. Накрај Старчева, ка Панчеву, има место Брод са црепићима и костима (из времена ратова са Турцима?), а у истом крају нађени су и удубљен новац и костур са златним накитом.

Топоними. — Овде разликују Поље и Рит. Поље: Ђурђевац до Панчева (и у њему Трњана и у њој водица до манастира Војловице); Ливаде; између Ђурђевца и Трњане је Надо или Надел; Комунија (земљиште); Крак и у њега иде бегеј; Веравац (велико земљиште, поље); Копава (земљиште и у њој бара); Шушића слатина, Прозинова слатина и Бабића слатина (ту сад има један канал, који иде од Ковина, па се слива у ову слатину) — све три до омољичке Слатине; даље су Баште (стари виногради); Седлар (земљиште), а средом њега Надел; а с ове стране Надела, северно, лево и десно од друма, Сегед; на југоистоку од њега, уз Надел, Бели брег (обала), па Мале баште или Кујнске баште (добили стари за сејање поврћа), па даље уз Надел, ка Панчеву, Нови виногради; па Иза шуме или За шуме и иза њих Српски виногради (сад нема винограда, већ баште). Даље: Детелине (земље за баште); ту су два гробља: католичко, старо, и српско, ново, откад су престали да се сахрањују код манастира Војловице; па ту једно парче Шицарнице (било за време Границе стрелиште). Преко Поњавице прво је била Змијска греда, па даље Широка бара, па Унчић, па Блато, па Висока греда (затим Бело блато, које је после дато Иванову).

Рит: Баште под селом (добивене од општине за земљу дату Иванову и Хертеланду, обе приватна својина Старчеваца); општинска утрина Млака и у њој „низа“ (доља) која се зове Поњавица; Широка бара (где је марвенска паша); Пачија бара, испод Пешића греде; Павлова бара, па Пешића греда; Блато (сад суво), до Дунава. У риту има шума Врбица, до Млаке, испод Ђурђевице на Надели; а друга је Испод седлара. Код Војловице има вода Ервеница као језерце, а код Дунава Дунавица.

У Дунаву: Старчевачка ада, Ољевац, Стеванац, Чагљанац, највећа — све растављене по једним Дунавцем. Између Старчевачке аде и Ољевца је Велики Дунав. Код Старчевачке аде је Миљ, где је задуго био зид од негдашње граничарске стражарске куће, а то парче земљишта, на којем је

била, зову Форланд (назив из времена Границе). Проток је до Поњавице, као на карти. Кад није било „долме“ (бедема крај Дунава), вода је улазила најпре Ервеницом, па Јухасовом баром, Рашковића баром. Маријенфелд је назив отуд што је ту најпре било настањено село тог имена, па после учесталих поплава премештено где је сад Хертеленд.

Срби — родови познатог порекла: Бабићи — Иваниши (8, Св. Јован), одавно досељени из Босне; Иваниши су по призећењу; имају кућу још из доба Марије Терезије. — Бурјановићи — Буберка (1, Св. Јован), из Хрватске. — Вујић (4), из Руме у Срему. — Грубетић — Кашикићи (6, Св. арханђел Михаил), из Србије. — Ђуричићи (32, Св. Никола), дошли из Босне, убили Турчина у Босни и побегли; предак Ђурица је имао три-четири сина, а најстарији син је био богослов: Богословљеви, па од тога Богословци; цео њихов крај се тако зове или Богословци (-вачки крај); сад само ових Ђуричића има, а други су изумрли. — Ердељанац (3), отац им је био Ђурчија, дошао из неког банатског села. — Жебељани (4, Св. арханђел Михаил), из Црепаје; учитељ је из Јабуре, старином је из Жебеља, код Чакова. — Живановићи — Грудовски (15, Св. Никола), стари дошли још на прво насеље из околине Гроцке; има их и у Русији. — Зарић — Радуци (5, Петковача), стара фамилија, из Босне. — Зарићи — Радуцини (4, Петковача), из Босне или из Хрватске; звали их Бранковани; мислило се да је то „Вука Бранковића корен“ и нису се хтели са њима узимати. — Јаковљев — Бађини (2, Ђурђић). — Календерци — Субашини или Јолдини (4, Ђурђић), из Србије, у Српском шору; нису род са Стефановим — Календерцима — Ковачић (2, Св. Јован), из Босне. — Лазаров (3), деда из Делиблата. — Лемајићи (12, Св. Илија), једни се презивали Дотлићи (Докић?), а други Арамбашићи; досељени из Босне. — Ложајићи (7, Ђурђевдан), биће из Босне. — Максимовић (Св. Никола), учитељ, отац дошао из Ботоша. — Манојловић (3, Ђурђевдан), биће из Босне. — Милашковић (4, Ђурђић), стара фамилија у Српском шору, пореклом из Србије. — Миленковић (2, Св. Никола), давно досељени из Босне. — Обрадови — Којићи (6, Св. Стефан), вероватно да су пореклом од Тетова, а дошли са Чарнојевићем (по призећењу Којићи). — Петровићи — Шеварлије (6, Св. Симеун), из Србије, можда из Великог Поповца. — Пралица (6, Св. арханђел Михаил), из Босне. — Ристић — Грчићи (6, Св. арханђел Михаил), стара фамилија, у Српском шору, из Србије. — Стефанови — Календерци (10, Ђурђић), други су Стефанови — Мачковић (1), биће из Србије. — Тарајићи (2, Св. Никола), Срби, дошли из Црепаје. — Трњинић (Св. Никола), из Босне. — Филиповић (1, Св. Никола), из Босне. — Шкулићи (11, Св. арханђел Михаил); били порумуњени Срби; из Врбовске код Мрчине у Ердељу; нису били чобани; деда старца од 77 година побегао из војске и са братом добегао овамо; донели одонуд и презиме и славу; а и сад има тамо Шкулића, велика фамилија.

Родови чије порекло није утврђено: Ангелини — Булкићи (1, Св. Алимпије), стара фамилија, у Српском шору. — Аће -ини (11, Св. Стефан), део њих зове се Николајевићи, били Власи, али сасвим посрбљени; отац им био чобанин. — Бајић (1, Св. Никола). — Величковић — Којин (1, Ђурђић). — Вујићић — Вујан (1, Св. арханђел Михаил), стара фамилија, у Српском

шору. — *Димитријевић* — *Корба* (Св. Никола). — *Димитрић* — *Пецикоза* (Св. Никола). — *Драгојерац* (8, Бурђевдан). — *Ђорђевић* — *Макренић* (2). — *Игњатов* (2). — *Јан* (1, Св. арханђел Михаил), и сад их има. — *Јовановић* — *Крпини* (5, Св. Никола). — *Милетићи* — *Жмирини* (5, Св. арханђел Михаил), врло стара фамилија у Српском шору. — *Милићеви* — *Клепан* (назарени, био Св. арханђел Михаил), можда род са *Милић* — *Туторовом* фамилијом. — *Милићев* — *Туторов* (7, Св. арханђел Михаил). — *Милованов* — *Пандуров* (2, Бурђиц); можда је од њих био онај што се помиње 1755. године. — *Милутинов* — *Баба-Јокин* (1, Св. Јован); нису род са *Милутинов* — *Мијајлов-им* (1) иако и ови славе Св. Јована. — *Николић* — *Пешков* (Св. Никола), стара фамилија у Српском шору, били су чобани. — *Стојадинови* — *Беложикини* (2, Бурђевдан). — *Стојанови* — *Ристини* (7, Св. Тривун), староседеоци; стара им је кућа била и били су у Српском крају; једини од најстаријих досељеника; постоје још једни *Стојанови* са истом славом, али нису род. — *Филипов* — *Ненићи* (3, Бурђиц), стара фамилија у Српском шору. — *Филипов* — *Никосављеви*, Срби, били су „чикоши“ — пастири. — *Шута* (6, Св. арханђел Михаил).

Изумрли родови: *Величкови* — *Мијајлов*, или *Јовичини* (Св. Лука); нису били род са напред поменутим. — *Горгин* (2, Св. арханђел Михаил), био из Црње. — *Ђуричић* — *Ацкови*; нису род са напред поменутим Ђуричићима. — *Ђуричић* — *Величковићи*. — *Јерковачки* (4); ушли у кућу Барбуљеско, примили то презиме и посрбили се. — *Савић* — *Бурин* (Св. Сава).

Хрвати — родови познатог порекла: *Барашевићи* (7), стари су им дошли из „Албаније“, „Арнаутске“; кад су се доселили овамо из Омољнице, звали су их Арнаутски. — *Братић* (2), „прижењен“ из Опова. — *Гргићи*, из Арнаутске (тачан је податак за њих онај на мом испису из грунтовог списка: 7 кућа, из Босне). — *Дворчић* (1), колар, скоро дошао из Славоније. — *Дејановић* (3), стара фамилија, јамачно досељена из Хрватске. — *Иванковићи* — *Ђошић* (3), врло давно дошли из Хрватске, надимак јамачно по призећивању. — *Калић* (2), један је дошао из Хрватске пре 53 године, а други је одавно, нису род. — *Катић* (5), из Глогоња, дошли пре 50 година. — *Лапић* (2), дошли пре 50 година, из Хрватске. — *Микић* (2), из Хрватске; и презиме им из Хрватске. — *Негован* (4), стара фамилија, Крашовани су, пореклом из Караша. — *Павлићи* (6) из Валиш Села, у Хрватској. — *Пољак* (19), из Хрватске, дошли одавно, јамачно у време насељавања под Маријом Терезијом; и презиме је оданде, тамо и сад постоји то презиме. — *Радински* — *Брбљаш* (2), новији досељеници, биће из Хрватске. — *Радочај* (11), дошли су из Батнога у Хрватској; презиме још оданде и још има тамо њихове фамилије. — *Рза* (1), дошли одавно из Карашева. — *Рукавина* (1) из Хрватске. — *Стена* (2), дошли из Крашова. — *Шоштарих* (4), дошли скоро из Глогоња, на земље жена.

Осим Барашевића, који и сад славе Св. Николу, нико од Хрвата није славио, колико знају седамдесетогодишњи старци.

Родови чије порекло није утврђено: *Барић* (1), били су Хрвати, па се понемчили, а једни се опет вратили Хрватима; има их и у Хрватској. — *Блажанић* (9), давно досељени. — *Блазовић* — *Јосповић* (1). — *Богданић* (1), давно досељени; познаје се и по томе што су фамилије из тог времена

имале по сесију земље. — *Боговић* (3), из давнина. — *Богут* (7). — *Бражић* (2). — *Брозина* (2); по њима одавно „Брозинова слатина“. — *Бујановић* (10). — *Бунчић* (1). — *Величковић* (3). — *Влашић* (3). — *Граовац* (2). — *Грдић* — *Мандушић* (2), пре 55 година досељени. — *Дасовић* (1). — *Доган* (2), (није Доганџија). — *Жагар* (2). — *Жалац* (7). — *Жеравица* (2). — *Зорић* (2); биће релативно познији досељеници, јер нису никад имали земље. — *Иванковић* — *Широка* (2); не зна се да ли су род с претходним Иванковићима, земље су им на сасвим другом месту. — *Јамбег* (Јамбек?) (2). — *Јелић* (7). — *Јуретић* (2). — *Кучан* (2). — *Лексовић* (2 „фамилије“ у једној „кући“). — *Мајетић* (7). — *Матуша* (6). — *Михајлић* (3). — *Павловић* (1). — *Перак* (5). — *Пијајлић* — *Дегишеви* (5). — *Пилар* (1). — *Рагровић* — *Трблић* (5). — *Радић* (3). — *Рајковић* — *Сускић* (1); можда призећењем од оних других Рајковића. — *Рајковић* (4), нису род са претходним. — *Рогих* (2). — *Саборски* (4). — *Стипетић* (3). — *Терзић* (1). — *Турина* (3). — *Туркало* (3). — *Ћутаје* (1). — *Шпелић* (6). — *Шулаја* (3), од старине се тако зову. — *Шушић* (4).

Изумрли родови: *Бутине*, дошли су у исто време и из истог места као и Радочај. — *Бутурац* (2); Брозина их је наследио. — *Кнежевић*.

Власи: *Азуц* (3, Петровдан), дошли као чобани. — *Живуљи* (5, Петковача), стари се доселио као земљорадник из Мрчине иза Беле Цркве. — *Јордан* (Митровдан), ковачи, деда им дошао пре 67 година.

Цигани: *Бањаша* (2, Петковача), влашки Цигани, посрбљени. — *Димити* — *Решетари* (Св. Никола), давнашња фамилија, од посрбљених Цигана. — *Јанков* (5), из Баваништа, призећени. — *Јанкови* (Св. Тривун и Ђирило), српски Цигани. — *Новакови*, такође српски Цигани. — *Јованови* (1), посрбљени Цигани.

ТОМАШЕВАЦ

Предања о насељу. — Најстарији људи причали су да су пре постанка Црепаје били само Панчево, Томашевац и Бечкерек. У Црепаји се и сад један крај зове Петков бунар — по Петку из Томашевца, од фамилије Јефтића. То је онај бунар што је у Дебелачи, а био је на њиховој пустари. А на месту Ковачице зна се да су били Суботин бунар и Суботина пустара (по Суботи, од фамилије Владисављевих).

Други опет кажу да су пре 250 година били само Томашевац, Бечкерек, Црепаја, а друга села нису постојала. Чока(е) и Маријево су били растављени баром Љутавом, на месту које је сад улица истог имена у Томашевцу. Становници овог краја не знају откуд име Чоке, а претпостављају да је Маријево названо по Марији Терезији. Али одувек је било име Томашевци. Сви они знају поуздано да су још у школи име места писали са наставком -ци, али се чује и Томашевац. Прво су дошли Маријевчани, после Чокани. Стари људи причали су да се Томашевац населио у време кад је „Змај-Деспот зидао кулу у Сланкамену“. Она два сеоца је саставио неки Тома, и по њему је настало име Томашевац. Прва школа је била у

Чоки. Било је „300 нумери“ кад су „инцилири давали“ земљу. Фамилије Вијатови, Владисављеви, Јефтићи, Јованови и Новакови су приликом оснивања Томашевца (или кад су „инцилири“ регулисали село) добили „по два грунта један нуз други“, тј. по два кућишта и поткућнице једно до другог.

Томашевац је напредно село. Има врло уређену цркву и парохијско здање, пет школа, апотеку, парк, станове за оба свештеника, сразмерно добре гостионице, учтивост и поздрављање (и од сасвим мале деце).

И овде постоји вишак у рођенима према броју умрлих за 15–20 душа годишње.

Било је овде кућевних Цигана, који су добили земљу, али се Срби никако нису са њима узимали: Михајлов, Николић (Св. Никола), Станојлов (Петковача), Стојанови (Нова година), Филиповићи (Петковача). Били су потпуно посрбљени и сматрали се Србима, мада су их Срби, кад хоће да их наједо, задиркивали да су Цигани. Многи су, штавише, били и бели, тако да се нису могли од Срба разликовати, али понеки од њих био је баш „галичаст“ (мрк).

Старине. — На месту Лудошу — 700 ланаца — налазе се остаци земуница, „јаме“. Лудош је на истоку, према Јарковцу. Старији причају да су ту нађени многи новци, а како су налажени и мађарски, по томе мисле да је ту било мађарско село. А цигле се и данас налазе такве као и данашње, и зелене „ћупе“ и други препови.

Уз Трновачу је Водица: бунар, и код њега крст од дрвета, обграђен филоретама. Тамо иду о великим свецима, а једни и „ноћивају“ тамо. Има и кућица, као капела: у средини један сто, а унаоколо иконе. И овде је обичај да се новац спушта и у бунар; иначе, велика већина ставља га на сто и у „пикслу“. (Стана Лалић — Павловићева и Маца Владисављева у Томашевцу воде бригу о Водици.)

У крају Чока у једној башти била је црквица, врло мала, на месту на коме је сад подигнут стуб од цигала и на њему гвоздени крст, вероватно још од старе цркве, а кад копају унаоколо, налазе комаде од цигала.

Не зна се ништа о времену кад су прављене цркве у Чоки и у Маријеву, а ни о свецима које су славиле. Данашња слави Св. Николу (9. маја).

У цркви томашевачкој нема старих матрикула и домовника, јер су пропали 1848. године. Очуван је само уговор о подизању торња на садашњој сеоској цркви и на њему су потписани: Стефан Милићев, Алекса Ановић, Стефан Богданов, Јован Ранимиров, Радивој Милованов, Марко Ановић, Риста Хаднаћ (вицеобркнез стоји код имена), Мија Јефтић, Вићентије Вијатов, Марјан Лалић, Јован Суботин, Тома Крунић, Сима Владисављев, Павел Херцеговац, Дамјан Живанов, кнез; Илија Новаков.

Пошто је торањ подизан после Мађарске буне, црква је морала бити сазидана пре 1848. године и свакако да је служила. (Године 1859. гром је ударио у торањ.) А још пре тога времена су, наравно, служиле обе црквике: једна у данашњем сеоском крају Маријеву, а друга у крају Чоке. На месту оне у Маријеву стоји онизак стуб од цигле на коме је гвоздени крст, а кажу да су унаоколо, у пошироком простору, свуда, ископали цигле — дакле несумњиво је ту била црква. На месту црквике у Чоки била је капелица, која је порушена, па после обновљена. О тим се црквицама ни-

шта више не зна. По саопштењу свештеника Максима Вујића, врло је вероватно да су Чока и Маријево били најпре засебна сеоца, која су имала свако своју цркву и свештеника и свако се од њих засебно и у неко друго време населило. За Чоку се мисли да је њено становништво дошло из села Чоке на северу (у Мађарској). Село има четири улице, од којих се једна зове Љутава.

Гробље је, колико знају, увек било на данашњем месту. Једно старо гробље било је поред Љутаве; ту су били и надгробни камени споменици, сад растурени. Ископавали су и друге гробове и кости на месту овог села.

У гробљу има стари камени крст из 1785. године, од фамилије Владисављевих.

На једном надгробном споменику исписана је успомена на изумрлу фамилију Цибок (зна се поуздано да су били Срби). Изумрла је пре око 40 година.

Топоними. — Атар томашевачки пружа се на западу до Тамиша, а на истоку ка Јарковцу, Самошу и Уздину. Власи из Уздина држе у свом атару око 1500 ланаца, које су им Срби испродавали, јер су им добро плаћали (Уздинци имају мали атар, а село је велико).

Прва флура је Бегејска (ораница), „од Неузине“: у њој је Костићева унка, или Кукуљева (по фамилији Костић и Кукуљ); Латића бара, близу јарковачког атара; Бунар (заиста бунар); Бегеј (канал) одваја од неузинског.

Друга флура (опет само ораница): Водична флура с баром Каљов која је сече преко средине, а преко њива је бара Задњеница.

Трећа флура: атар иза Винограда (оранице), преко кога опет средином иде Каљов (од бегеја на свуд преко атара).

Четврта флура: Чоке (оранице), у којој су три Рвенице: Мала, Средња и Велика и три баре — „од Уздина“ (према Уздину).

Пета флура: Ливаде (Горње и Доње), у којима једна хумка — Суботица умка „средом сече друм од Уздина до Јарковца“. Уз Ливаде су Лудош (ледина) и три бунара на том Лудошу; два зову Маријевачки и један Чокањски. На том Лудошу се познају јаркови, као неке баште, а неки кажу да се од неког мађарског рата — мисле да су биле земунице. Ту је и Лудошка унка, а даље је Песак (сад већином радна земља).

Од Орловата је ледина Чоке, а под селом Слатина (ледина). Њих „топи вода“. Од Ботоша је Трновача (ледина коју топи вода), а уз Тамиш Шуме (има мало шуме). Уз Трновачу је Водица (бунар и код њега крст); код Водице је греда Ат (од мађарске речи *hát* — леђа, греда). Украј села су Крушке (сад баште, а били су виногради). Поред Тамиша је ледина Змињак, а с оне стране Тамиша је ледина Кутина. У Слатини је корито Брзава (њим брзо потече вода кад је велика).

Родови познатог порекла: Ановићи (Врачеви), из Србије, из места Анђа(?), дошли врло давно. — Ановићи — Комненови (Врачеви). — Ановићи — Свирчеви (Врачеви). — Богданови — Пећкарови (2, Св. Трифун), из Боке, дошли скоро. — Гаврилови — Денцулови, дошли из Денте. — Ђурђеви — Цацини (3, Св. Стефан), дошли позније из Пардања. — Ђурђеви (2, Св. Стефан), дошли из Орловата, у Ђурђевоу кућу. — Зорљенац —

Зврљенски (3, Велика Госпојина), из Зорљенца, у Ердељу. — Илићи — Дињашеви (3, Св. Јован), из села Дињача, сад под Румунима, дошли позније. — Јефтићи — Петкови (6, Св. Лука), из Црне Горе; и они су добили пет сесија. — Лазићи (2, Ђурђевдан, један је назарен), дошли пре 20 година из Ботоша. — Лалићи — Животини (6, Св. Стефан), дошли им преци из Лалића у Бачкој; има их и сад у Лалићу, и славе Св. Стефана; има их и у Панчеву. — Лукићи (1, Митровдан), дошли позније, биће из Србије, занатлијска кућа. — Милићеви (4, Лазарева субота — Св. Лазар), из Сечња; од Милићевих има један свештеник, Паја Милићев; једна је породица у Америци; стара кућа, у којој је најпре била цела и једина задруга Милићевих, усред је села, близу цркве; дакле, били су међу првима који су ту настањени; из те куће су се најпре издвојиле (оделиле) две породице и после су се намножили у данашњих седам. — Николићи — Неузински (1, Ђурђевдан), из Неузине, дошли позније. — Новакови — Новачки (8, Св. Јован), дошли из Куле у Бачкој, ваљда пре 200 година; и сад их има тамо и зову се Новакови; има их и у Сивцу у Бачкој; добили су пет сесија земље. — Павловићи — Забогини, раније Чизмашеви (1), прадеда дошао из Беле Цркве. — Папићи (1, Св. Јован), из Сечња, дошли позније. — Перићи — Царанови (4, Св. Стефан), из Сечња. — Петруц — Влашки (5, Петковача), из „Влашке“, дошли позније. — Попадићи — Мирјански (1, Св. Стефан), досељени; Попадић из Орловата пре 50 година ушао у кућу Мирјанских. — Радичев, из Бечкерека, ушао у кућу Ђурђевих. — Радуљ - еви — Влашки (4, Св. арханђел Михаил), из Уздина, дошли позније. — Романови — Врштанови (1, Св. Илија), Врштанови су од старина, биће од Вршца. — Стојадинови — Каначки (5, Св. Никола), из Канака, дошли позније. — Трпкови (4, Ђурђевдан), можда из Црне Горе (?).

Родови чије порекло није утврђено: Апостолови — Дудушини (3, Св. Никола). — Бабићи (3, Св. арханђел Михаил). — Беркови — Перкови (2, Ђурђиц), први се населили у Љутава (део Томашевца). — Бировљеви — Гуштићеве (2, Св. Никола); врло давно однекуд дошла три брата, добила по пет фртаља. — Брзан (1, Св. арханђел Михаил), овде од старина, скоро изумрли. — Вијатовиски (5, Св. Стефан), неки се зову Мусини; добили пет сесија. — Витомирови (6, Св. Јован); старац од 87 година не зна одакле су; дошли врло давно. — Владисављеви — Суботини (4, Св. Климентије); власници много земље. — Вла — Јаношеви (2, Св. Јован), били су пастири. — Влајини (1, Врачеви). — Војинови — Трајилови (2, Петковача). — Вученићеви — Трзалови (6, Св. арханђел Михаил, скоро сви „верни“). — Гаврилови — Денцулови (Петковача). — Говедарови (2, Св. Јован). — Дивљакови (2, Ваведеније). — Дивљаков (1, Св. Јован), ушао у кућу која слави тог свеца. — Димитријевићи — Сланинарови (2, Св. Јован), нису добили земљу. — Ђурђеви, неке од њих зову Јепурови (2, Св. арханђел Михаил). — Ерић — Жупанови (2, Св. арханђел Михаил). — (Х)Ерцеговци (5, Ђурђевдан). — Живојнови — Колцијини (4, Ђурђевдан). — Илкићи (2, Св. Јован). — Јагодићи — Саријачки (2, Св. Никола); Јагодић је ушао у кућу Саријачку. — Јагодићи — Увалини (1, Св. Јован). — Јанкови — Грујини (3, Св. арханђел Михаил). — Јанковићи — Грчки

(3, Св. Стефан), били су и трговци. — Јованови — Динулови (1, Св. Јован), добили два „грунта“. — Јовичини — Обрадови (2, Св. Никола). — Каленовићи — Лимпићеви (1, Св. Никола). — Кораћеви (4, Св. Јован). — Костићи (1, Св. Никола). — Крунићи (1, Ђурђиц). — Кукуљ (2, Митровдан). — Лазарови — Шмодини (6, Св. Јован). — Лалићи (4, Св. Јован). — Ламбићи (1, Св. Никола). — Лападат (2, Петковача), дошли позније. — Латићи (2, Врачеви). — Максимови — Аничини (2, Св. Јован). — Милованови — Радини (2, Ђурђевдан). — Михајлови (1, Св. Никола). — Мишићи (2, Св. Лазар). — Мојини (5, Св. Јован). — Мошоринац (3, Ђурђевдан). — Николићеви — Маличкови (1, Св. Јован), дошли одавно. — Николићи — Грангуљеви (4, Св. Јован). — Николићи — Ерски (4, Св. Јован). — Одација — Баба-Недини (2, Св. арханђел Михаил). — Павлови — Барунови (4, Ђурђевдан). — Паунићи — Пауновићи — Мургићеви (5, Св. арханђел Гаврил, Благовесни Гаврил, по Благовестима). — Пиперски (1, Ђурђиц). — Пујићи (7, Св. Јован). — Пујићи — Маринкови (Св. Јован). — Жива Радивојеви (1, Св. Јован), стара фамилија. — Радивојеви — Сланинарови (1, Св. Никола), прави Радивојеви изумрли. — Радивојеви — Ђурчини (1, Св. Никола), предак им је био ћурчија и нису добили од „инципира“ земљу. — Рајићи — Пардањски (3, Св. Јован). — Рајичини (3, Св. Јован). — Романови — Дангубини. — Шнајдерови (1, Св. арханђел Михаил), позније досељени. — Станкови (1, Св. Јован). — Станкови — Бећарски (3, Ђурђиц; 3. новембра), највећи су огранак. — Станкови — Којини (2, Ђурђевдан). — Сукнарови — Сукнарски, Сукнаров и — Бежунарови (2, Св. Трива). — Тодорови — Симањини (2, Врачеви), неки се зову Тарањчеви (1); Симањини су пореклом Лазареви, а прави су Тодорови — Тарањчеви. — Томић — Калајцијини (2, Св. Никола). — Ђурчини (4, Ђурђиц). — Урошеви — Богићеви (6, Св. Јован). — Фењанац — Фењански (2, Св. Никола). — Фијатови (2, Св. Јован), после досељени. — Царевићи (1, Ђурђевдан). — Цвејанови (4, Св. Јован). — Цвејини (1, Св. Јован), мајстори, од старина су ту. — Чобани — Меруц - чеви (2, Св. арханђел Михаил).

Изумрли родови. — Једна грана Ановића звала се Хаднађеви, али је изумрла. — Бугарски (Св. Никола), имали две сесије земље. — Ђорђеви — Димитријини. — Јоњини, право им је презиме било Свирац (Св. Јован). — Ламбићи, назарени, једни изумрли (види напред). — Милишићи (1, Св. Јован). — Радивојеви, прави изумрли (види напред). — Ранимирови (изумрли). — Силацини, можда огранак Ановића. — Сударски (Св. Никола). — На једном надгробном споменику има успомена на изумрлу фамилију Цибок; зна се поуздано да су били Срби. — Чавошки — Букурови, из Новог Села. — Чо(х)абција (Св. арханђел Михаил).

Цигани: Златарови (4, Петковача), овде одскора. — Михајлов, кућевни Цигани. — Николић (Св. Никола), кућевни Цигани. — Николићи — Барбуљеви (1, Св. Никола), били ковачи и добили 3/4 земље. — Станојлов (Петковача), кућевни Цигани. — Стојанови (Нова година), кућевни Цигани. — Филиповић (Петковача), кућевни Цигани. — Шајини (1, Петковача), чергари.

Изумрли: Крстићи, имали земљу.

УЉМА

Предања о насељу. — Најпре су били село Уљму населили поред воде, баре, чије корито води средином данашњег села, иза парохова стана и поред цркве, па су га тек после ушорили. А и сад је тај део села под водом. Најпре су живели у земуницама, па где је ко копао, ту се и населио. Мисле да је име Уљма дошло од многих брестова, које су запамтили још старци, и да је изведено према румунском, нпр.: „Код улма ћемо да станемо” (Ulm=брест).

Међу првим насељеницима, тврде, била су три брата „испрека”, који су дошли преко Бан. Паланке: од једног су Путникови, од другог Станкови, а од трећег Јованови; сви су славили Св. Николу.

На Селишту, веле, били су Мађари, па су после отишли. По некима, ту је било 10–15 кућа и њих је одавно нестало. И сад изоравају тамо рбоће од судова.

Код Крашована у селу постоји предање о досељавању „из Македоније”, у доба Марије Терезије, када су, као православни, и покатоличени. Тада су насељене фамилије: *Бирта, Ватауљ, Грчки Здриња-ини, Иваница, Курјак, Лацкић, Пидак, Фиљка*. А после тога још и друге крашовске фамилије: 1836 — *Филипонови* из Нерилића (они зову своју стару постојбину Крашово, а себе Крашовани), *Влашић, Ђуркица* (изумрли), *Хержа*. Старији још знају „карашовански”, а млађи слабо. Народну ношњу носи само по једна баба у Карлсдорфу и у Уљми. Сад у Карлсдорфу нико од њих не слави славу, само имендан. Вредни су и много боље стоје од Немаца.

У Избишту су Крашовани: *Босиљка Влашић* и други. У Свињици постоји једна њихова група која се није хтела покатоличити, те је пошла да се врати преко Дунава, па се ту заустави и насели. И у Кутрици је било Крашована, али су понемчени.

Старине. — На старом јеванђељу у цркви на првим листовима има запис да је купљено за храм Св. архистратига Михаила (то је садашњи храм) 1777. године.

У цркви постоји требник штампан 1732. године, а записана је у њему 1759. година (ваљда је набављен те године?).

Једно мало јеванђеље штампано у Москви 1751. има запис из 1759. године.

Минеји сви имају записе да су набављени 1781. године.

Неколико свезака месечних минеја приложили су неки ктитори из села Сентђурђа 1733. године.

На једној црквеној књизи, на корицама, стоји да је припадала манастиру Партоша и да је купљена 1781. године, за уљманску цркву.

Најстарија је очувана целиваћа икона у храму Св. арханђела Михаила на дрвету; њу је поклатио „Ивко Вишацки” 1767. године.

Гробље је било најпре на месту где је садашња аптека, али је већ одавно напуштено и пренето на данашње. Оморци имају засебно гробље, зато што је капетан оморачки захтевао да се они засебно сахрањују, а у то су се гробље сахрањивале још две фамилије (на североисточној страни села), али га сад напуштају (још из две-три куће тамо сахрањују). На

једном крсту су урезана имена Радић и Милић Пантелић, 1797; на другом: Стојко Костадиновић, 1788; затим опет на друга два: Захарија Барачков, 1797; Лазар Грбић, 1801.

Топоними. — У селу: Велики сокак (ка Брду, а тако и сви други, осим онај за Избиште: Велики пут); Барићев сокак; Ранићев сокак; Грнчарски сокак (за гробље).

У атару: I флур: са севера: Локве (ораница); За брегом (ораница); Позјалово (ораница); II флур: Селиште (ораница) и Велика умка у средини Селишта; III флур: Суве њиве (оранице) и ту Грнчарска долина, Труцкалов бунар; IV флур: Код бунара (ораница), Од Избишта, и ту Бојтарски бунар; Долина (вода кад су кише), а зову и Код гата, и тај гат иде и преко села; V флур: Доње ливаде (ледина, сенокос и оранице); Ранић извор (увек изви-ре); пашњаца: Слатина, Мали ритањак, Греда, Деонице, Велики рит; VI флур: Горње ливаде (оранице; била ледина пре 60–70 година) и ту место Код брешћа; чело Горњих ливада једна дуж Шпајз-шпаге (за време Границе приход се чувао за случај глади); Бандашка земља (општинска земља, одатле се банда војна плаћала; све оранице); Утрина (општинска земља или пашњак, потпало под аграрну реформу); Виногради (виногради и ораница) и преко њих Марвени пут за Песак — Шушара (село) и даље за Делиблато. Велики пут преко Винограда се одваја за Песак преко Винограда. Око села су баште (стари су их звали градине).

Родови познатог порекла (према најстаријем домовнику у Уљми почетком XIX века): *Бабин* — *Геџини* (2, Св. Јован), дошао из Влајковца. — *Бавански* (1, Св. арханђел Михаил), родом из Потпорња. — *Барбулови* (1, Велика Госпојина), отац дошао из Јабуге. — *Баштованов* (1, Св. Лука), као ципелар дошао из Вршца. — *Бекићи* (2, Велика Госпојина), отац из Великог Гаја. — *Белини* — *Новакови* (1, Петковача), стари дошли из Клокодије. — *Босић* (1, Ђурђевдан), дошли из Мраморка. — *Бугаринов* (1, Св. Никола), деда досељен из Новог Села. — *Васини* — *Црњани* (1, Св. Јован), отац дошао из Српске Црње. — *Вишацки* (10, Ђурђевдан; 5, Ђурђић), дошли су из Вишаде, у Србији. — *Влајков* — *Фердинац* (2, Св. Никола), отац из Фердина. — *Врачевгајац* — *Ћирак* (2, Митровдан), дошао из Вршца у Ћиракову кућу. — *Гаврилов* — *Гардаш* (1, Св. Стефан), мати га довела из Павлица у Јованову — Милијину кућу. — *Гајин* — *Цамци* (2, Св. Никола), из Великог Жама. — *Гајинови* — *Туринчев* (8, Св. Никола), стари им дошли из Турије, у Србији. — *Гвозденови* — *Треунови* (2, Св. арханђел Михаил), Гвозденов дошао из Иланце у Треунову кућу. — *Грујић* (2, Св. Никола), дошао из Парте. — *Дакић* (1, Св. арханђел Михаил), колониста, Херцеговац; један у Мраморку, железничар. — *Димињеско* (1, Св. Јован), берберин; деда из Петровог Села. — *Добричани* (1, Петковача), дошли из Новог Села. — *Дулијан* — *Петрићеви* (1, Св. арханђел Михаил), отац дошао из Иланце. — *Ђорђеви* — *Семењак* (1, Св. арханђел Михаил), отац из Потпорња. — *Ђурђеви* — *Петрађурђеви* (4, Св. Никола), стари су им из Рудне. — *Жарков* (1, Св. Јован, а кућевна слава је Ђурђевдан), дошао из Фердина. — *Живков* — *Лекићи* или *Кржеви* (2, Св. Никола), досељен из Петровог Села. — *Живанов* — *Влајковчани* (2, Св. Никола), отац из Влајковца. — *Живојинови* (1, Св. Јован), дошли из Алибунара. — *Журавица* —

Иланц(ч)ани (3, Велика Госпојина), дошли су из Иланце. — *Ивков* — *Драгојев* (1, Велика Госпојина), деда дошао из Избишта, у кућу Драгојевих. — *Ивков* — *Микош* (1, Св. арханђел Михаил), из Влајковца је деда дошао у кућу Ивкових — Мојсилових. — *Ивови* — *Вренчев* (1, Св. Никола), ушао у кућу Вренчеву и по њој слави славу. — *Итебејац* (5, Св. Игњатије), из Итебеја — *Јанковић* (Св. Лука), каменорезац, доселио се из Калугерова. — *Јованов* (*Иванов*) — *Баштован* (1, Петровдан; примио славу кад је ушао у кућу), из Бугарске. — *Јовин* — *Црњани* (1, Св. Василије), отац из Српске Црње. — *Јокићев* (15, Св. Пантелејмон), стари су из Банлога. — *Калинови* — *Попилови* (2, Св. Никола), деда из Мраморка. — *Којић* (1, Св. арханђел Михаил), доселио се из Банатског Новог Села. — *Кокотин* — *Шушман* (1, Св. Јован), дошао из Великог Гаја. — *Константинов* — *Костадинови* (5, Св. Стефан); три брата дошла из Србије: Стојадин, Радивој и Костадин; од Стојадина су Стојадинови, од Радивоја су Радивојеви, а од Костадина Костадинови. — *Корњиц* — *Брекић* (1, Св. арханђел Михаил), из Лесковца. — *Корујев* (1, Петковача), из Загајце. — *Ко(у)стурјан* (2, Св. арханђел Михаил), из Алибунара. — *Кусићанин* — *Риђан* (2, Ђурђиц), из Голупца су дошли у Кусић, а оданде овамо; била су три брата: од Николе су *Николини* — *Накрајкућини*, од Тане — *Атанацковићи*, а од трећег Кусићани; старо кумство су им Гајинови. — *Кусићки* — *Средиштанин* (3, Св. Никола), отац из Средишта. — *Кутрички* — *Пеперинови* (3, Св. Никола), досељен из Кутрице и ушао у кућу Пеперинових; има један и у Вршцу. — *Лазареви* — *Чевзан* (2, Ђурђиц), досељени из Чевзе, у Румунији. — *Лазих* (1, Митровдан), дошли из Србије. — *Максин* (1, Ђурђиц), доселили се из Шурјана. — *Маргитин* — *Новосељани* (5, Митровдан), дошли из Новог Села око 1830. године. — *Марков* (1), из Српске Црње. — *Марковић* (1, Св. Јован), из Избишта. — *Марковић* (1, Св. Јован), из Јасенова. — *Мика* — *Шиљегови* (3, Св. Никола), из Петрова Села. — *Милас* — *Милазеви* (5, Св. арханђел Михаил), из Варадије. — *Милићев* (1, Св. Никола), из Црње. — *Милорадов* — *Витезови* (1, Св. Јован), из Ватина. — *Милосављевић* (1, Св. Сава), отац из Потпорња. — *Милошеви* — *Геђини* (67, Петковача), из Ваљапаја, вероватно румунског порекла. — *Милошев* — *Фиљагош* (1, Св. Алимпије), дошао из Влајковца. — *Мирков* — *Јереминови* (4, Михољдан), стари су дошли из „Сервије”, па се по деди прозвали Јеремијини; он је ушао у кућу Миркову и примио славу њихову, место свог Св. Лазара; после су се поделили на Јеремијине и Барунове; дакле, правих Миркових сад нема. — *Мирков* — *Барунови* (4, Михољдан). — *Михајловић* (1, Св. Никола), дошао из Вршца. — *Момчилов* (1, Митровдан; кућевна слава Милићевих, у чију кућу је ушао), из Павлиша. — *Несторови* (4, Петковача), отац из Црепаје. — *Нешић* (7, Св. Никола), дошли из Србије; била су дошла три брата, па се два вратила, а један остао; ишли су једни другима у госте. — *Николин* — *Бугарин* (1, Митровдан), дошао из Бугарске. — *Николин* — *Пиленце* (1, Св. Стефан Дечански), из Избишта. — *Николић* (1, Св. Никола), из Србије, из Шумадије. — *Обођанови* (4, Св. арханђел Михаил), из Петрова Села. — *Оморјан* (1, Св. Никола), из Оморја у Влашкој. — *Остојић* — *Савкови* (11, Св. Никола), из Србије. — *Остојић* — *Гацини* (4, Св. Никола), из Србије. — *Павлов* — *Вренчеви* (2, Св. Никола), дошли из Влашке, код Вренчевих у кућу. — *Пантелић*; слушали

да су им стари избегли са Косова. — *Паркајић* (1, Св. Јован), дошао из Модоша; има један у Београду. — *Петко* (1, Св. арханђел Михаил), дошао из Николинаца. — *Побра - ини* (3, Св. Јован), отац се доселио из Загајце. — *Попашилов* (1, Петковача), дошли из Вајапаје, у Влашкој. — *Попов* (1, Петковача), из Кајтасова. — *Попов* — *Грнета* (2, Св. Јован), из Влајковца. — *Попов* — *Доцини* (3, Митровдан), из Влајковца. — *Попов* — *Секулић* (1, Св. Никола), дошљак у кућу Секулића, из Влајковца. — *Поповић* (1, Св. Јован), из Вршца. — *Путник* (1, Митровдан), из Панчева. — *Путникови* (7, Св. Никола), дошли испрека. — *Пушковић* (1, Св. Никола), колониста, Херцеговац. — *Рабијац* — *Јабучани* (4, Св. Јован), из Јабукe. — *Радак* — *Арват* (1, Св. Никола), стари из „Рватске”. — *Ранков* — *Савађукин*; три брата дошла из околине Крушевца: један је у Алибунару, један у Уљми, а један је у Бачкој; по браћи Сави и Ђуки се тако зову, а у Алибунару се зову Ранкови. — *Рац(-и)* — *Ницуљев* (4, Св. Никола), по оцу су Ницуљ — Никола; досељени пре из Влашке. — *Раша* (2, Св. Никола), досељени из Влашке. — *Секешан* (1, Св. арханђел Михаил), из Петрова Села. — *Симеунов* (1, Св. арханђел Михаил), деда из Српске Црње. — *Спасић* — *Пироћанац* (1, Св. Никола), из Србије; ушао као зет у кућу Фиљке Крашована. — *Стаја* — *Трифилеви* (2, Св. Јован), досељени из Влашке. — *Станков* — *Ромаш* (1, Св. Никола), из Србије. — *Станковић* — *Паланчани* (3, Св. арханђела Михаила слави отац, а синови Митровдан, по кући), отац дошао из Паланке. — *Станојеви* (11, Михољдан), слушали су од деде да су дошли из Допа у Србији; тамо су нашли родбину и исту славу; један се одселио у Крагујевац. — *Стефанов* (1, Ђурђиц), преци из Вршца. — *Стефанов* (1, Св. Никола), из Избишта. — *Стефановић* (1, Св. Никола), стари су из Вршца. — *Стојанов* — *Попадијин* (3, Св. Стефан), слушали су да су из Србије. — *Субићев* — *Коминарови* (2, Св. арханђел Михаил), био коминар (димничар); зову их и Оморчеви јер су дошли из Омора; један је отишао у Вршац. — *Теофанови* — *Црњанин* (2, Св. Василије), отац им је из Српске Црње. — *Токин* (1, Св. Јован), отац из Вршца, лимар. — *Томић* — *Ћанков* (1, Митровдан), деда им је из Маргите, један брат у Вршцу, ковач. — *Трајилов* (1, Св. Јован), отац из Српске Црње. — *Трифун* (1, Св. Никола), из Иланце. — *Цанковић* (1, Св. Никола), из Бугарске, баштован, пре 20-так година доселио. — *Цвејини* (1, Св. арханђел Михаил), рођен у Србији. — *Чакра* (1, Св. арханђел Михаил), стара цинцарска фамилија у Новом Саду, посрбљена; он је као зет ушао овде у кућу. — *Штенадл*, родом из Паланке, ушао у кућу Несторових.

Крашовани. — Има их 20 домова, сви су католици. — *Бешина* (4, Св. Мартин, на дан 11. XI, а то одговара српском Св. Мрати), прадеда се доселио из „Карашове Велике”*. — *Бирта* (3, од којих два славе Св. Николу по новом, а један по православном), има жену Српкињу; деда дошао из Клокотића. — *Бокшан* — *Гашипарови* (3, Михољдан), из једног села у Карашову. — *Ватауљ* (1, Михољдан), из Карлсдорфа. — *Гера* (1, Св. Никола), такође из Карашова; најпре дошао у Велико Средиште. — *Ђуркица* (1, Св. Мартин), дошао 1885. године из Карлсдорфа**. — *Здрињини* (1, Св.

* Данас у Румунији.

** Данас Банатски Карловац.

Никола), такође из Карашова, најпре дошао у Велико Средиште. — Илика (1, Михољдан), из једног крашованског села. — Лукачел (2, Св. Мартин), биће да је из Карашова. — Одел (1), понемчен, дошао из Карлсдорфа, зна се да су му стари дошли „из Македоније”. — Пауца (1, Михољдан), из Карашова, најпре је био у Великом Средишту. — Удовица (2, Св. Мартин), из Клокотића су старином, деда дошао из Великог Средишта. — Филипон (2, Михољдан), дедови дошли из Карлсдорфа; један Филипон је адвокат у Вршцу, други је инжињер у Сомбору. — Фиљка (3, Св. Никола, по новом), деда им дошао из Великог Карашова. — Шала (1, Св. Никола), дедови дошли из Карлсдорфа.

Родови чије порекло није утврђено: Абација — Пеперинови (1, Св. Никола). — Алексии — Пејчини (1, Св. Стефан), ушао у кућу и примио презиме и славу. — Атанацков — Манојлов (1, Ђурђиц), од Атанацкових, ушао у кућу Манојлових. — Атанацков — Укаличин (1, Св. Никола), од Атанацкових, ушао у кућу Јованових — Укаличиних. — Атанацков — Чикошев (3, Ђурђиц), Атанацков ушао у кућу Чикошевих. — Атанацкови (6, Св. Никола). — Бабин — Јуришини (6, Св. Алимпије). — Барачков (5, Св. арханђел Михаил). — Барићеви (9, Св. Пантелејмон). — Бељини — Рендаторови (5, Св. Пантелејмон). — Бељини — Нићапантини (2, Св. Јован), један је у бачкој Суботици. — Бешлијин (3, Ђурђиц; један је назарен). — Бискупљанин (3, Митровдан); ушли у кућу Москића. — Бискупљанин — Бире (2, Св. Никола). — Богосављев (3, Ђурђевдан). — Бранков — Кошарић (7, Ђурђиц). — Вренчеви (6, Св. Никола). — Гвозденов — Бирђан (1, Св. Јован), из Гвозденове куће дошао у Бирђанову. — Гвозденови — Штетини (7, Митровдан). — Гринчарски (Лончарски). — Гринчари (4, Ђурђевдан). — Дамјанов — Јастреб (1, Св. Тома). — Ђорђеви — Бежунар (-ови) (3, Ђурђиц). — Ерић (1, Св. Јован); има их у Вршцу и Турском Бечеју. — Живојини — Менгешеви (4, Св. Никола); два су у Вршцу. — Жура (1, Петковача), био овчар. — Ивков — Буказини (3, Св. Јован). — Ивков — Сламарски (5, Ђурђевдан), Ивков је ушао у кућу Сламарских. — Јованов — Укаличин (6, Ђурђевдан). — Јованов — Крка (1), од Укаличиних. — Јованов — Милијин (4, Св. Пантелија). — Јованов — Пиваров (5, Ђурђиц). — Кишеров (5, Св. Јован), одавно досељени; они су дрводеље и зидари. — Ковачев (1, Петковача), ушао у кућу Милошевих — Гећиних. — Ковачев (7, Ђурђиц). — Комненови (11, Ђурђиц). — Кундичков (2, Св. Никола). — Лађин — Корњиц (2, Св. арханђел Михаил); мати невенчана, била од Корњица. — Мајсторов — Мајсторићеви (4, Св. Никола); правили цркве у једно време. — Манојлови (2, Ђурђиц); за њих се каже: „Танацкови и Манојлови од како је колца одонда су насељени”. — Маран — Марганови (2, Ђурђиц). — Маринков — Саваленин (9, Св. Никола). — Мартинов — Марјанов (1, Велика Госпојина). — Мартинов — Марјанов (1, Св. арханђел Михаил), ушао у кућу и примио славу; један је у Владимировцу, пореклом од претходних. — Милин — Рашајски (4, Св. Никола), Милини су одавно дошли у кућу Рашајских. — Милић (4, Митровдан); има их и у Вршцу. — Милићеви (4, Митровдан). — Милићев — Врачарин (2, Митровдан). — Милићев — Драгојев (3, Митровдан). — Милићев — Ратарови (3, Митровдан). — Милићев — Кебини (2, Св. Никола); они су Милићеви —

Драгојеви, ушли у кућу Суботина. — Милутинови — Буказини (8, Св. Јован). — Миљков — Лукин (2, Св. арханђел Михаил); има један у Шушари, Делиблатска пешчара. — Миљков — Пепини (3, Петровдан). — Мирков — Гедини (2, Св. Јован). — Михајлов — Мојсилови (1, Св. арханђел Михаил); ушао у кућу Ивкових — Мојсилових. — Момиров — Шворчеви (9, Св. Никола). — Москић — Шајкини (4, Лазарева субота). — Николин — Накрајкућин (5, Ђурђиц). — Николин — Труцкалов (1, Св. Марко), од Накрајкућиних; ушао у кућу и примио славу. — Николин — Чакоњин (6, Лазарева субота). — Оморац — Јовичини (9, Св. Лука). — Оморац — Козанови (2, Св. Лука), из куће Пантелића — Козанових. — Оморац — Оморачки (5, Св. Лука). — Павков — Овчарићи (1, Св. арханђел Михаил), стара фамилија, не знају порекло. — Павлов (1, Св. Никола). — Пантелић — Пушини (3, Св. Јован), по деди Пуши. — Петров — Фирови (4, Св. арханђел Михаил); један је у Вршцу. — Петровићи — Грчки (7, Св. Никола); један је у Вршцу. — Пецини (3, Св. Стефан). — Пешићи — Мартинови (3, Велика Госпојина), ушли врло давно у кућу Вељиних, који су изумрли. — Попов — Габин (1, Св. Јован). — Попов — Деда-Аћини (3, Св. Јован). — Попов — Касирови (4, Св. Јован); Попови — Којепопови (2, Св. Јован); један је у Вршцу, а један у Смедеревској Паланци. — Попов — Париз (1, Св. Никола). — Попов — Попилови (3, Ђурђевдан). — Попови — Поплазареви (3, Св. Јован). — Попов — Ракини (12, Св. Никола); један је у Панчеву. — Радивојев — Маринкови (5, Св. Стефан). — Радивојев — Ранкови (2, Св. Стефан). — Радивојевић (1, Ђурђевдан). — Радованов — Гарамбовљев (2, Св. Јован). — Рајков — Авакумови (2, Св. Јован). — Рајкови (1, Св. Стефан). — Ранисављев (2, Св. арханђел Михаил). — Ранићеви (14, Св. Вартоломеј), само се двоје од њих зову Милетини. — Ранић — Дубокови (3, Ђурђиц; 1, Св. Никола), од Ранићевих ушли у кућу Дубокових. — Ранкови — Ђорђеви (2, Св. Јован). — Ранков — Живанови (1, Св. Никола). — Рашајски (-јци) (14, Св. Никола); двојица их је у Вршцу; слушали су да су једнога претка звали Рашаја, а не знају одакле. — Ристић (1, Св. Јован), Бугарин, баштован, сад је Србин. — Секулићи (2, Св. Никола). — Сламарски (6, Ђурђиц). — Сламарски (1, Ђурђевдан). — Станков — Корун (1, Св. Никола). — Стојадинов — Ивови (1, Митровдан). — Стојадинов — Фока (Св. Стефан); он је Аћимов — Стојадинов. — Стојанови — Бирђанови (3, Св. Јован), Стојанов ушао у кућу Бирђана; Стојанов — Галамбош (3, Св. Никола). — Стојанов — Митрићеви (4, Св. Јован). — Суботин — Драгојеви (3, Св. Никола), Милићев дошао код Суботиних у кућу. — Ћосић — Арват (1, Св. Никола); ушао у кућу Радакових. — Ђурчин — Фирови (2, Ђурђиц).

Изумрли родови: Алберт, били Срби. — Анокић — Бунда, били овчари. — Веља (од 1775). — Владин, били досељеници из Вршца. — Вујков — Драгојеви. — Думитрашков. — Живан. — Игњатов. — Класнић. — Кокота. — Кокрљан. — Кањижа (био поштар још 1760. године и у фамилији се то занимање преносило до 1892. године). — Микуљев. — Мишков. — Мунђан. — Николајев. — Новаков. — Пандука. — Пантић. — Пејчин. — Петровић. — Олар. — Поповић. — Радосављев. — Рашков. — Стајић (од 1794); 1713. помиње се у Уљми Живан Станимиров (Д. Руварац: Опис

Вршачко-себешке епархије од 1713. године, Ср. Карловци, 1924, стр. 12); презимена Станимиров сад нема у Уљми, нити се помиње у ранијим протоколима; свакако је то био Живан, син Станимиров, чији се опет син по њему називао Живанов итд., док није дошло наређење да се презимена не смеју мењати. — Станишић (од 1811). Стефанов — Бућало. — Тољанин. — Чирин (1793). — Узбашић.

Исељени родови: Алмажанов (Петковача); одселио се у јужну Србију.

Власи: Жентар (2, Петковача), говедари. — Имбра — Древини (2, Св. Пантелејмон), дошли у кућу Барића и примили славу.

Цигани: Бировљеви — Ивкови (5, Св. Василије). — Верешев (2, Петковача), тамбураши. — Вукан (1, Петковача). — Грујић — Бамбашин (1, Петковача). — Илијин (5, Св. Никола). — Јованови — Трешини (4, Велика Госпојина). — Кицини (3, Св. Никола). — Костић (2, Св. Никола). — Милосављев (1, Св. Василије). — Миљков — Жуметаћ („полутак” — рум. jumatate — половина; 1, Св. Василије). — Миљков — Калини (3, Петковача). — Недовић (8, Петковача; 1, Св. Никола). — Николини — Стојанови (6, Св. Василије). — Пошта — Поштини (3, Св. Стефан). — Савин (1, Петковача). — Станисављев (3, Св. Никола), надничари. — Чолакови (2, Св. Никола). Све су ово српски Цигани.

Изумрли: Туркоња.

ФАРКАЖДИН

Предања о насељу. — Више пута сам чуо тврђење да су Курјаци или Курјачки најстарија фамилија у Фаркаждину и да су Мађари по њима назвали село. По другима, име насеља је дошло од „farkás”, што на мађарском значи вук.

Фамилију Курјак, која је била и врло богата, знају као једну од најстаријих, те је могуће да је по њој село добило име.

О насељавању прича Тоша Комлушки, по казивању свога деде, да су после свршетка рата, кад су потукли Турке код Сланкамена и отерали их иза Темишвара, насељавали Србе по тамошњим селима, у сваком селу по 5—6 или десетак породица, али се Србима тамо није допало, па су напуштали та села и хтели да се врате у Србију. Војска је, међутим, била на граници и није их пуштала, али им зато допусте да се населе уз Тамиш и уз Дунав, где је све било услед рата остало пусто. Тако се окупљало по 20 до 30 породица и оснивало села и тако је, веле, постао и Фаркаждин, о чијем имену се наводе поменута два мишљења (по вуковима или по српском роду Курјак). Кад је Чарнојевић превео народ, допустили су да се насељава где ко хоће, а кад су код Темишвара распустили војску, Срби су из села у која су се били населили пресељавани у ова ближа води и Србији.

Тако су се они овуда насељавали, а после су им придлазили и други са разних страна (неки и из Хрватске), и по томе одакле је ко дошао, добио је и презиме.

Деда поп-Агапија, старац од 80 година, причао је да је Фаркаждин — било је 50 земуница — био на месту Јарна. Његов прадеда поп Спиридон, који је био из Ечке, позове сељаке да се преселе на данашње место „нуз Тамиш”. Били су кратко време на Јарној, па су се преместили на данашње место и веле да се оно прозвало Фаркаждин због честе и шибља у коме је било много вукова. Тај прадеда је довео и већину Цигана из Ечке, те населио на овоме месту. Одакле су били они у земуницама, не знају; мисле да су били већ досељени са разних страна. Као једну од најстаријих фамилија, знају фамилију Курјак, која је била и врло богата, те је могуће да је и по њој село добило име. Село је овде — то знају поуздано — насељено много пре времена када су „инцилири делили земљу”. Памте да су тада орали у дуж само по толико бразда колико им мерова жита треба; по осам волова су презали у плуг, па кад једног изгубе (кад угине), оних седам се одмарају док не нађу осмог вола — тако се они нису замарали. И овде се прича о силном пијењу вина, о здрављу и о јачини тих људи и о живљењу од марве. Био је „угар” и по две године (не оре се, остави се земља да се одмара, а сеје се на другом месту). Рит је био њихов од Сурдука до Сланкамена (1600 ланаца), поред Дунава. После су им одузели једну половину, а половину су сами напустили кад су дошли Мађари, па су после добили парче рита код Перлеза (Бело блато).

Године 1831. било је у Фаркаждину 136 домова, сви православни. А сад има 404.

Старине. — За хумке („умке”) које се овуда виђају по пољима и неке су очевидно вештачки подигнуте, прича се да су их Турци у време своје владавине подизали ради стражарења.

На источној страни села, на брегу, недалеко од гробља, крај воде је Селиште и ту кад копају налазе и дебеле препове (од по два прста), од печене земље, са утиснутим прстима (отисцима) околу. Ту се налази и цацаде — препови од лонаца.

На месту Чуруг ископао је Тоша Комлушки (84 године) дебеле темеље неке зграде зидане од танких, врло црвених цигала и дебелим, веома чврстим малтером. По предању које је слушао од својих старијих, ту је била црква неког давнашњег села које се и звало Чуруг и вероватно је у неком односу са садашњим селом Чуругом у Бачкој.

Гробље је од насељења овде. Била је мала црква на истом месту на коме је и садашња, нова — од набоја, под шиндром (све боље куће су биле под шиндром, остале под трском). Светац јој је био Покров Богородичин (1. октобра), а садашњи је Мала Госпојина, коју су узели због тога што су у време око 1. октобра имали много пољских радова, брали кукуруз и виноград. Најстарији део гробља је на брдашцу и ту има четири надгробна споменика истог онаквог облика као и они најстарији у Алибунару. На три од њих стоји година 1739.

И овде се сахрањују родови по групама, прекопавају гробове и сахрањују у исти гроб кости, пошто их прелију вином.

Топоними. — Село се дели на два дела: Гробљани и Тарошани. Има три шора: Велики шор, Мали шор и Зелени шор (а наред села је „плац“, Брег).

I флура: Велике њиве (њиве) и ту уз њих потес Доминал (државна земља; вода и водоплав), Дугачке дужи; II флура: Јарна (оранице), Доња и Горња, Горњи виногради „између Јарне“ (оранице, били „кадгод“ виногради); III флура: Чуруг (оранице), а у тој земљи једно парче Вакан (топи вода; општинска „ледина“); ту је и Мала ливада, а на Тамишу Брод (разликују више назива за Брод, по фамилијама чије су земље тамо); IV флура: Танцош (ораница), Горњи и Доњи; V флура: Горња ливада и Доња (ораница), а „на среди“ између њих „доминал“ Слатина. А једно парче земље у Ливадама: Орловатски виногради — били су виногради, орловатски.

На једној страни села су виногради: Голић и иза скеле Барјак, а на страни Селиште (опет виногради), али се не зна ништа о томе да је ту било кадгод село, нити има трагова од села (ту је близу садашње гробље). Можда су се, веле, некад тамо привремено насељавали.

У риту, иза Перлеза: Попова греда, Перишина бара, Тадијина бара, Циганска греда, Велика греда (Видакова греда).

Као успомена на Мађаре (или на Србе из времена старе Мађарске?) могу се сматрати имена Чуруга, затим поменутих Танцоша и Јарне (Мала и Велика Јарна), можда Вакаха, па Сигета, назива за једно уздигнуто земљиште које је опасно Широком баром што се излива из Тамиша и опет враћа у њега, и до које је Криваја (крива бара, опет отока Тамишова), а до Сигета је Окоп (улегнуће које плави вода и зараста трском). Ниже сеоске цркве је на Тамишу Турски брод.

Родови познатог порекла (по Протоколу из 1822—1831. године): Адамови (3, Св. Никола), то је била прва нумера и они су дошли из Ечке, а у Ечку су дошли из Срема. — Арсенов — Цуркини (3, Св. Алимпије), из Сентомаша. — Бабић (9, Св. Никола), сви од три брата; били су међу првим насељеницима, кућа им била на плацу и добили много земље; дошли су из Србије; у шали их звали играчи. — Бокинац (6, Св. Параскева, јесења), из Боке. — Бркач — Рудњани (1), дошли су из Рудне у Банату; једни отишли у Србију. — Велемиров (око 10 кућа, Св. Никола), из Тараша или из Меленаца. — Дамјанов — Глишини (4, Св. Јован), „из Диштрикта“, од Бечкерека и даље. — Епифанић — Певењини (4, Св. Никола), из Срема. — Игњатов — Шљакови (2, Ђурђић), из Бечкерека. — Инић — Шимић (4, Св. Јован), Тарошани су. — Јанков — Полић (5, Св. Јован), дошли из Срема, а тамо су дошли из Србије. — Јованов — Ђирски, Ђирци (7, Св. Никола), из села Ђира, према граници Румуније; ушао у кућу Бабића и на њихову земљу. — Јовановићи (6, Св. Никола), од 1779. до 1908. године свештеничка породица; из Ечке; једна им се кућа зове Миш-Попини. — Катић (5, Св. Никола), они су из Елемира. — Комлушки (3, Ђурђић), један је од њих као „сабов“ дао земљу осталима; дошли из Комлуша код Боке и Неузине, а старо им је презиме Ранисављевић; старином су из Вишњице код Београда, где и сад има њиховог рода Ранисављевића; из Вишњице су отишли са Чарнојевићем. — Лазић (3, Св. Никола), станују у сеоском крају „Тарошани“; биће из Диштрикта. — Сретини, „највећи“ људи у селу (богати). — Маринкови (5, Св. Димитрије), из Тараша, север-

но од Бечкерека. — Матић — Срејини (1, Евангелиста Матеја), доцније се населили, биће из Јанкаида иза Бечкерека. — Мачешић (1, Св. Никола), биће из Паорије, па тамо и добио име од мађарског Маћеш; један је отишао у Бечкерек. — Милошеви (5, Св. Никола), дошли из Модоша. — Мошоринац — Бељини (2, Св. Никола), из Мошорина. — Мргич (1, Св. Никола), имали доста земље, сада још само једна кућа; из Хрватске су. — Пругинић (12, Ђурђевдан), и они су у крају Тарошани, биће из Паорије. — Раданови (9, Св. Никола), из Срема. — Радулов (Петковача), био мајстор („شناјдер“), из Влашке. — Секулић (2, Св. Никола), из Паорије, из Кумана у Горњем Банату, где их и сад има са истим презименом и крсним именом. — Скерлетови, сад Скерлини (1, Андреја Првозвани), дошли доцније, из Бечкерека. — Станисављеви — Бежунари (1, Ђурђић), из Србије, пошто су били у бежанији, назвали их тако; најпре су били у Тарашу, па један дошао овамо, а други у Перлез, где се зове Станисављеви — Тарашки. — Станкови — Никодимови (18, Св. Стефан); деда Стеван Станков се родио 1812, а његов деда је са петоро браће дошао у ово село из Херцеговине. — Станојлов — Мађијашеви (2, Св. Никола), дошли из Србије. — Стефанов — Вењски (5, Св. Стефан), из Дињаша. — Стеванови — Вењски, из Канака. — Татомиров — Паунови (2, Св. арханђел Михаил), из Ечке. — Торачки (4, Ђурђић, Св. Никола), сигурно из Торка, више Бечкерека. — Царан (2, Св. Никола), из Уздина. — Цвејин — Шенђурачки (1, Св. Јован), доцније досељени из Шенђурђа; две куће у Перлезу. — Шупица — Кантунови (2, Ђурђевдан), биће из места Кантуна у Славонији или на тој страни. — Шушак (7, Св. Никола), зна се да су из Хрватске, из Сушака; две фамилије су у Перлезу, једна у Александрову и једна на Убу.

Родови чије порекло није утврђено: Белићи (21, Св. Никола); има их и у Тарашу и славе исту славу. — Деспотов — Спасини (1, Св. Стефан), доцније досељени. — Живанов (2, Ђурђевдан), једни од њих су Адам — Ђорђеви. — Живкови — Јеличини (Св. Лука). — Живкови — Крстини (2, Св. Никола). — Живков — Шљупини (Св. Јован). — Зорић (5, Св. Никола). — Ивков, сад Ивковић (1, Ђурђевдан). — Јанков — Јовперин (1, Ђурђић). — Јованови — Иличини (4). — Крунић (3, Св. Лука). — Курјак (3, Св. Никола), они су једна од првих фамилија, била „најбоља“ кућа у Фаркаждину; први правили подрум, били као спахије, држали земље у Ковачици, веома богати; били су немешти, сељачки племићи, после су тај ранг изгубили; за њих се прича да су имали толико марве да је ишла у нижу од Фаркаждина до Дебељаче; кад су хтели, ланцем су затварали улицу и нису дали никоме прећи док не би свратио код њих да попије штогод, вина или ракије; тако исто су о празницима затварали ланцем улицу и нису пуштали никог да иде на рад; такође за њих се прича да су, приликом проласка неког царевог „принца“, њих седам дочекали клечећи и умолили га да сврати код њих, а он пристао, прихватио се код њих јела и похвалио им кућу рекавши да није нигде по селима видео тако лепу и уредну кућу. — Максимов (4, Ђурђевдан). — Ристини — Максимов (7, Ђурђић). — Маркови — Свирчеви (2, Св. Никола). — Милијин — Нића — Лалини (4, Св. Никола), у великој фамилији су; да би се разликовали, казивали: „Иди код Ниће — Лалиних“. — Милованов — Божини (1, Св. Стефан). — Милутинов — Лепшани (2, Св. Јован). — Николићи (2, Св. Никола и Св. Јован, једна је слава од доведеног — Св. Никола). — Петрови — Несторов (1,

Ђурђић). — Петрови — Шенђурачки (4, Св. Лука), немају земље, дошли су после. — Петрови — Баба-Милини (1, Ђурђић). — Полић (2, Св. Јован). — Савини — Рватови (3, Св. Никола); у кућу Савиних ушао је један „Рват“, Србин из Хрватске. — Савин — Тадијин (4, Св. Никола). — Стајићи (5, Ђурђић). — Стефанов — Ђуђини (3, Св. Никола). — Стефанов — Соврини (1, Св. Никола), не зна се одакле су. — Стојадинов — Шојини (1, Св. Никола). — Субаша — Тумба (1, Св. Никола), није хтео узети више од сесије („тумба“ — субаша, пољак). — Сувачаров (2, Св. Никола), не зна се одакле су.

Изумрли родови: Гостилов — Ивањев (Митровдан). — Ђуркин — Комесина — Јевремов (Св. Никола), Срби, нису имали земље, био пастир. — Лалић (Св. Никола), били су из Бачке, из Лалића. — Маркус — Маркушеви — Бучинчеви (Митровдан), Срби су били, на њихову земљу је дошао Ивковић (2, Св. Јован), из Перлеза. — Минојеви — Миној (Евангелиста Матеја), после досељени. — Пантелић — Бркини (Св. Тома), доцније досељен; служили. — Паркаић (6), на њиховој земљи су сад Адамови из Бачке, иначе из зову Мишићини. — Пауца — Лажовљеви. — Пекић (Ђурђић), као зетови су Живанов и Максимов из овог села. — Прокин, дошљаци. — Радомирови — Шурјанац, њихово добро наследио Бабић; не зна се одакле су. — Радулов — Бировљеви (Св. Петка, јесења), био кнез. — Рајићеви (Св. Јован), доцније дошли из Хрватске. — Сремац, на њихову земљу дошли Прокини из Неузине.

Исељени родови: Артикулов, не знају ништа више о њему. — Исаковић (Св. Никола), одсељени у Бечкерек, као трговац, није добио земљу, али је ту од старине. — Јевремов (Св. Никола), Срби, нису имали земље, био пастир. — Каначки, из Канака, има их у Србији, на Убу, одсељених. — Маркови — Милин(ови) (Св. Никола), неки су се иселили у Тител, а неки у Панчево. — Павлов, о њима се сад ништа не зна; на том месту је био један ковач кога је довела мајка из Сакула. — Трбок, отишао у Срем.

Цигани: Војинови (нема их и не зна се ништа о њима). — Стојков, помрли. — Јуришини — Цигански (2, Петковача), домаћи Цигани, посрбљени и јако им је неправда ако их зову Циганима, али се Срби са њима не узимају; овде их зову Зурке, нарочито оне који свирају по вапшарима и „очи им се преливају на црвено“; они су од оних Цигана што су међу првим насељеницима овде добили по „фртаљ“ земље, али су је мало радили, више ковали и били субаше и слично. — Маркови — Тотини (1, Петковача). — Мишков, одселили се у Карловце, били ковачи, нису имали земље, доцније добили мало од општине; одавно су ту били. — Недељков — Пуцини (6, Св. Никола), посрбљени Цигани, са којима се Срби још не мешају; стара кућа и сад, од времена ушоравања и насељавања овог села. — Нинић — Ђурђини (1).

Новији родови познатог порекла: Бузацини — Клођинови (1, Св. Никола), из Сакула, дошли одскора. — Капута (1, Св. Никола), Власи, пастири, дошли доцније. — Одашић (Св. Никола), ћурчија; имао је само кућу; доцније дошао, из Сефкерица. — Петков (1, Петковача), ћурчија, дошао скоро из Сакула. — Форгић (1, Св. Никола), из Перлеза „пришелац“.

Изумрли и исељени родови: Деспи, из Торка дошли 1879. године; био ковач. — Драга — Крачунови (Петковача), досељени доцније, изумрли. — Кирђански (Св. Лука), из Бечкереча, иселили. — Марган (Св. Никола), дошли скоро из Црепаје.

ФЕРДИН*

Предања о насељу. — Досељеници из Хрватске, знају да су им још очеви говорили друкчијим говором: нагласком и изразима, од овдашњег. Њихови потомци, и сад крупни, причала и најбоље памтише, интересују се више него остали за прилике у селу и за порекло родова. Типови у понеких прави личански. Са четири српска рода што су 1818. године дошла из Главача у Хрватској дошао је и поп, па се, због непријатности које је имао са попом који је дошао са народом из Долца, опет вратио у Главач. Само од тих Динараца и од учитеља — Петровића — добио сам податке о пореклу. И учитељ, који је пореклом из Горњег Баната, човек је динарског менталитета.

Нигде ништа у атару не налазе. Овде је била, веле, пустара и преко њихова садашњег атара само је водио пут из Иланце за Црепају.

Матице из Долца од 1779. године па даље показују да су све фамилије које су означене као досељене из Долца, уведене у те матице — дакле, предање је тачно.

Веле да су се из Долца иселили „через катана“ — нису хтели служити у мађарској војсци (по 12 година).

Топоними: Мала ливада (оранице); Угар; Излаз (паша) и Велики бунар; Јесење (ораница); Туркулева умка (крај је одсечен; природна је хумка); Широка ленија (пут); Дугачка дуж (ораница) и ту Чарда (одаја; одскора); Пролетње (оранице); Велике ливаде (оранице).

Накрај атара, до Петрова Села**, брег Мошандра (Чича-Андрин брег, хумка, највиша тачка атара).

Родови познатог порекла: Родови из Долца: Батини (3, Св. Никола). — Богосављев — Париданов (1, Св. Пантелија). — Бокшан (4, Св. арханђел Михаил), преци су дошли у Долац вероватно из Бокше. — Влајков — Натарош (1, Св. Никола). — Војинови — Грчки (4, Св. Никола). — Главашеви (5, Св. Никола). — Драгојев — Рибар (1, Св. арханђел Михаил). — Думитрови — Парнавела (7, Св. Петка, јесења). — Ђорђевићи — Стрелички (3, Св. Никола). — Жаркови (5, Св. Јован). — Идворац (2, Св. Стефан). — Ковачеви (10, Св. Никола). — Констандинов (1, Св. Јован). — Лалићи (47, Св. Никола), а међу њима: — Стојини (4), — Пекареви (11), — Фрацилови (2), — Секулуни (4), — Чоклала (1), — Лекини (4), — Томини (9), — Нецини (3), — Шонђини (због шантавости једног претка) (6), — Логожанови (3); код Лалића је било очувано предање да су се доселили у Долац

* Данас Нови Козјак.

** Данас Владимировић.

из Далмације; за остале се већином не зна кад су се доселили овамо; било је најпре свега 40–50 кућа Дочана, па су се после досељавали са других страна; њихова црква у Долцу је остала и сад је тамошњих Немаца. — *Маленов — Сукали* (4, Св. Никола). — *Михајлови — Врачеви* (3, Св. Никола). — *Недељкови — Божини* (2, Св. Никола). — *Новакови — Мошини* (3, Св. Никола). — *Пандурови* (3, Св. Тривун). — *Писареви*, у најстаријим протоколима Писаровић (9, Св. Јован). — *Попови — Мелцерови* (1, Св. Никола). — *Првачки* (3, Ђурђевдан). — *Путникови* (2, Св. арханђел Михаил). — *Радивојеви* (3, Св. Никола). — *Радивојеви — Живојинови* (2, Св. Никола). — *Радонићи — Качарови* (3, Св. Јован). — *Стојшин — Штетини* (1, Св. Јован). — *Тисман — Рацин* (1, Св. Јован). — *Тисман — Царан* (2, Петковача). — *Цинцари — Каленини* (6, Св. арханђел Михаил).

Родови из осталих места: *Алексић — Модошки и Чичини* (6, Ђурђевдан), прадеда дошао из Модоша, са пет синова; у Модошу и сад има Алексића; у Црепаји је учитељ Сава, а има их и у Бечкерек. — *Арсин — Варјашки* (2, Петковача), дошли из Варјаша, код Арада, одавно. — *Бурдуља* (1, Ђурђевдан), отац из Чанада, посрбљен Румун. — *Векецки* (1, Св. Никола), из Јарковца, дошао пре 20 година. — *Грозданићи* (6, Св. Никола), из Хрватске, Огулинске регименте, село Главач; деда дошао са шест синова; још их има у Хрватској и у Срему, у Старој Пазови; Светозар Грозданић још има целу физиономију и артикулацију наших Личана, а особито интересовање и памћење о свему у селу и зна податке о свакој фамилији. — *Давидови — Шенђурачки* (5, Михољдан, Киријак), из Сентђурђа. — *Диклић* (6, Св. арханђел Михаил), из Хрватске; 1818. дошао један брат, а један отишао у Опово, где су од њега Пинтерови; из Главача је дошао заједно са Грозданићима; још их има у Главачу. — *Дригуљ* (1, Велика Госпојина), дошли из Калача, 1818. године. — *Ђакови — Неузински* (1, Ђурђевдан), дошли из Неузине 1718. године. — *Живкови — Пардањски* (7, Св. Никола), дошли из Пардања, одавно. — *Живкови — Козарови* (1, Св. Параскева), дошли из Самоша, пре 45 година, а тамо из Сечња. — *Ивањешјеви — Чофра* (1, Петковача), дошао из Алибунара. — *Јаковљеви — Новосељански* (1, Св. Параскева), дошли 1718. године. — *Каназијев* (Св. Лука), старином из Босне; парох из Мошорина, фамилија и у Сасама у Срему. — *Касапиновићи*, стари су дошли из Великог Села у Србији, код Београда; били трговачка кућа; првих деценија XIX века су била три брата: Александар, Венијамин и трећи брат, отац др Светислава, и од њих су сви Касапиновићи; Венијамино син је као трговац дошао у Добрицу и од њега је учитељ Касапиновић у том селу; има један Касапиновић у Пешти и један учитељ у Чуругу. — *Кашикић* (1, Св. арханђел Михаил), дошао из Алибунара, отац му из Црепаје. — *Косанићи — Чанадски* (4, Св. Тома), дошли из Чанада, 1718. године. — *Лазич* (1, Петковача), из Сентђурђа, пре 40 година. — *Љуботиња* (1, Св. Никола), дошли из Хрватске, Огулинска регимента, село Главач, 1818. године. — *Марошани* (1, Св. Никола), дошао из Меленаца. — *Милетини — Иванђански* (4, Св. Матеја), дошли из Иванде, 1718. — *Милунови — Рватски* (2, Св. Мрата), дошли из Хрватске, село Главач, 1718. године. — *Мина* (1, Св. арханђел Михаил), дошао из Маргитице. — *Небригић — Радецки* (1, Св. Никола), деда из Јарковца. — *Недељковић* (1), из Маргитице. — *Николићи — Цавер и — Чокињски* (5, Ђурђевдан), дошли из Чоке, одавно, 1818–20. — *Перинац* (2, Св. Димитрије), из Иванде, кад се Фердин насељавао. — *Петров — Ђирски* (2, Св. Никола), из Ђире, северно од Боке. — *Петровићи* (1, Ђурђиц), из Печке, а стари из Батање у Арадској жупанији, дошли у XVII веку; била два брата; од једног Петровићи у Печкој, а од другог Ђорђевић у Батањи. — *Пушкаши* (1, Ђурђевдан), отац им дошао из Макова, Крашовани су, 1000 оваца са свиле-ном вуном су имали. — *Радосави* (1, Ђурђевдан), из Канака. — *Рашкови — Рудњански* (3, Св. Никола), из Рудне. — *Станкови — Бајвански* (3, Ђурђиц), дошли 1718, из Сенте у Бачкој. — *Тодорови — Денини* (3, Св. Никола), из Сенте. — *Тома — Рошуљеви* (4, Велика Госпојина), дошли из Калача 1718–20. — *Царан* (1, Св. Никола), дошли из Сентмихаља, пре 45 година.

дан), дошли из Чоке, одавно, 1818–20. — *Перинац* (2, Св. Димитрије), из Иванде, кад се Фердин насељавао. — *Петров — Ђирски* (2, Св. Никола), из Ђире, северно од Боке. — *Петровићи* (1, Ђурђиц), из Печке, а стари из Батање у Арадској жупанији, дошли у XVII веку; била два брата; од једног Петровићи у Печкој, а од другог Ђорђевић у Батањи. — *Пушкаши* (1, Ђурђевдан), отац им дошао из Макова, Крашовани су, 1000 оваца са свиле-ном вуном су имали. — *Радосави* (1, Ђурђевдан), из Канака. — *Рашкови — Рудњански* (3, Св. Никола), из Рудне. — *Станкови — Бајвански* (3, Ђурђиц), дошли 1718, из Сенте у Бачкој. — *Тодорови — Денини* (3, Св. Никола), из Сенте. — *Тома — Рошуљеви* (4, Велика Госпојина), дошли из Калача 1718–20. — *Царан* (1, Св. Никола), дошли из Сентмихаља, пре 45 година.

Изумрли и исељени родови: *Милини — Карабашеви* (1), дошли из Долца; изумрли. — *Селачки* (Св. Јован), овде их нема; у Мачви постоје Селачки, који знају да су из Фердина.

Цигани: *Лукић* (1, Св. Никола), из Добрице, дошли пре 30 година.

ЦРВЕНА ЦРКВА

Предања о насељу. — Стари људи причају да је пре њиховог доласка било село (које нису застали) на месту Дотлић, са кога тече поток тог имена, онај крај села. У брегу крај Дотлића налазили су ћупове у земљи и црепове. Осим тога, на месту Сатово налазе се црепови и прстенови од печене земље, као и ћердани и други преисторијски остаци, огњишта, оруђа од тесаног камена и друго. Неке је од њих прикупљао тамошњи учитељ.

Село је најпре било око оне прве, најстарије цркве, тако да је данашњи учитељев стан (према школи) наред бившег села. Тај главни део је био крај једног потока, који сада тече мало другим правцем и више поред крајњих сеоских кућа. На месту раније цркве, која је била пре данашње, нове цркве, близу школе, и сад се познаје место и на месту престола има камен са урезаним крстом: „Овде је био престол светог храма до 1912. године“. Околу је камење од надгробних споменика с истрвеним натписима.

По причању Симе Маринковића и других старијих људи, стара црква је била од плетера и начињена по доласку свештеника. Досељеници су дошли на исто место на којем је село и данас.

По једнима, Црвена Црква насељена је само „са 17 нумери“, од којих су, на пример, Ђорђевићеви, Исаковићеви, Рајићи, Станисављевићи, Милишини, Андрејићи, Милићеви, Стошићи, Спасојевићи и други — сви „испрека“, а по причању деда Симе Маринковића, кад су његови дошли овамо, било је са њима „40 нумери“. Из тих првих 40 родова, кад су одлазили на вашаре у Стару Паланку, банатску (негдашње трговачко место на Дунаву), тамо су се састајали са својим рођацима, који су долазили преко Дунава. По њиховом објашњењу, то су били њихови рођаци који су

заостали по оним селима приликом бежања овамо, али ће бити да су то били њихови стари родови, који су заостали по селима у Подунављу браничевском, док су ови из тих села избегли.

Четири сокака постоје од почетка оснивања насеља, јер старе фамилије још у најстарије време имају у њима куће. Становници око прве цркве горе у Великом сокаку су се звали „Семњаци“ (зато што су се тукли као Сентмихалци), а они на супротној страни „Жабњаци“ (по барама и жабњацима крај потока), и живели су у међусобним размирицама, али тако су се називали и у шали.

Шума у околини села је била много већа него данас, али има и земљиште Шума, сада без шуме.

Гробље је одвајкада само једно. Ископавају мртве већ после три године, те се сахрањује у њихове гробове. — На гробљу крстови свих врста, као у Кусићу. Један са записаном годином 1780; други, Филипа Ђукића, са 1785. годином. Много простог, неправилног камења исте врсте и облика високог, горе узаног, све као у Кусићу. Овај облик надгробног споменика је примљен од Немаца.

Топоними. — Земље: на западу Царина (ораница), Ливаде (пола ораница, а пола ливада) и на њима хумка према Врачев-Гају, а нема име; у Ливадама две парцеле Рупа (са шеваром и водом); Бара (баште и нешто баре); Спруд (ораница); Пут, лева и десна страна према Белој Цркви — две дужи; Шевац, с леве стране од железничке пруге према Белој Цркви (виногради, „у старо доба то су била вођија“); Пањеви чело Шевца (виногради); Мало Сатово (виногради); Велико Сатово (виногради); Више сатова (оранице и виногради); Долина (брег, паша и ораница); чело долине је Преко долине (оранице); Ланци (оранице); Одаја (оранице) и на њој хумка, осредња, без имена; Долић (виногради и оранице); Преке дужи (оранице); Самовлака (оранице); Локва (оранице) и ту има хумка, осредња, без имена; Шевар (оранице); Баба — Ђора (виногради и оранице) и поред њега и шевара Јасеновачки пут; Брегови, више села (виногради); код сеоског гробља пољана Пландиште.

Најстарији родови који се помињу међу оних 40 родова који су се први населили: *Андрејић* — *Белчини* (13 кућа, Св. Пантелија), највећи род у селу; у Врачев-Гају су им Јунгићеви кумови од старине; од покојног оца су слушали да су „прешли са Чарнојевићем“. — *Божанићеви* (2, Ђурђић). — *Георгијевић* — *Гачини* (4, Ђурђић). — *Живојнови*, сада Живојновићи, Шиврини и Кикеречеви (6, Петковача). — *Исаковић* — *Јеремијинови* (1, Св. арханђел Михаил). — *Јовановић* — *Кепучини* (4, Св. Лука), досељени из Херцеговине и заједно дошли оданде са својим кумовима Поповима, који су отишли у Крушчицу; и сад држе то кумство. — *Милишини* — *Дидићи* (9, Св. Јован), старо кумство су им Божаничеви. — *Марковић* — *Гољини* (4, Ђурђић). — *Марковић* — *Дрдини* (1, Св. Јован), има одсељених у Белу Цркву и у Београд. — *Милутиновић* — *Жероње* (2, Ђурђић). — *Момировић* — *Удјенови* (2, Св. Мрата). — *Павловић* — *Гојкови* (1, Св. Никола); били су нека власт у селу и они су продали Краљицу (земљиште од око 400 ланаца) Врачев-Гају, који је имао мали атар; на томе земљишту је Краљичина хумка на међи Црвене Цркве са три суседна села: ту се суко-

бљавале краљице, последња краљица је била старица од 92 године и умрла пре 40 година; деда Сима Маринковић, стар 77 година, већ не памти да је било у селу тога обичаја, ни у околини, иначе зна за обичаје према причању те бабе и старца који је запамтио. — *Павловић* — *Мечкаш* (1, Св. Јован). — *Павловић* — *Кремпа* (1, Св. Јован). — *Радосављеви* — *Пантелејини* (3, Св. Пантелија), једни одсељени у Дубовац. — *Рајић*, сада *Рајин* — *Жврк* (5, Петковача), од Рајића су пореклом *Рајићеви* (4, Св. Стефан). — *Рајковић* — *Ћатини* (5, Врачеви). — *Савковић* — *Савкови* (5, Ђурђић), звали се „Станивук“, има их и у „Кланини“. — *Спасојев* сад *Спасојевић* — *Вретини* (8, Св. Јован), „испрека“, као и друге старе породице од оних 40 „нумери“ које су се доселиле из Србије. — *Станисављеви* — *Радивљеви* (1, Ђурђевдан). — *Стошић* — *Завршкови* (5, Св. Јован). Од тих 40 родова изумрли су: *Вујичић* (Ђурђић) оставио цркви 40 дана пред смрт кућу и 35 ланаца земље. — *Дмитровић*, — *Лупић* — *Прљини*, има одсељених у Базјашу. — *Марковић* — *Црвенко*. — *Милићеви* (Св. Јован). — *Милошев* — *Лалин* (Св. Никола); од њих је био ктитор онај чија је плоча код старе цркве. — *Новаков*, сад их више нема.

Остали стари родови: *Божанић* — *Бежинарови* (2, Св. Никола), Божанић је отишао у кућу код Бежинаревих. — *Вујић* — *Бајкулини* (?) (2, Св. Никола). — *Ђурић* — *Барна* (1, Ђурђић). — *Жовњер* (1, Св. Јован), сад Срби, словачког порекла. — *Маринков*, сад *Маринковић* — *Поп-Перишини* (5, Св. Лука); из ове фамилије је било шест свештеника; први свештеник овде, који се из Кличевца доселио са народом, био је од њих, а последњи свештеник од њих прешао је из Црвене Цркве у Белу Цркву кад је тамо назидана црква и тамо је и умро (он је просио од народа милостињу за цркву у Белој Цркви; испред њихове куће је била прва црква, од плетера, па како је вода долазила до ње, изместили су је у брдо на место садашње цркве); старо су им кумство Марковићи — *Дрдини*; у Кличевцу је остало од њих фамилија. — *Новаковић* — *Стрикат* (3, Петковача), пореклом из Црне Горе; доселили се у Баваниште, па је једна од њих била удата у ово село и кад је, као баба, остала сама, довела је своја три брата из Баваништа овамо, у своју кућу, и од њих су они. — *Разуменић* — *Рајкови* (1, Св. Мрата). — *Трифунковић* — *Гајтов* (2, Св. Јован), досељени доцније, рођаци им у Врачев-Гају.

Касније досељени родови познатог порекла: *Анђелковић* -ови (Св. арханђел Михаил), обућар, дошао из Ковина. — *Беутурин*, Сава (Велика Госпојина), из Јасенова, учитељ. — *Влајковац* (1, Петковача), досељени из Кусића. — *Вујичић* (1, Св. Никола), из Врачев-Гаја. — *Вулетић* (1, Св. Ђорђе), из Соколовца. — *Гава* -ини (2, Петковача), из Мирковца. — *Грујић* — *Здуп* (1, Св. Никола), из Дупљаје. — *Драган* (2, Св. Никола), деда им дошао из Јасенова. — *Ђурђевић* — *Икеш* (4, Ђурђић), из Јасенова. — *Живановић* (1, Св. Пантелија), из Кличевца. — *Јанковић* (1, Св. Ђорђе), из Молдаве. — *Јанковић* — *Винкини* (2, Ђурђић), из „Влашке“. — *Љубић* (1, Св. арханђел Михаил), Србин из Врачев-Гаја. — *Миленовић* (1), дошли из Пожежене, добровољци. — *Михајловић* — *Ћакулини* — *Дирини* (2, Св. арханђел Михаил), дошли из Крушчице. — *Никашиновић* (1, Ђурђић), из Вршца. — *Никићи* — *Пикањеви* (1, Св. арханђел Михаил), из Павлиша. —

Пауновић — Чучукови (4, Св. Никола), доселили се однекуд из околине Ковина, а старо им је кумство у (банатској) Старој Паланци. — Петровић — Суботички (3, Св. Никола), из Банатске Суботице. — Синђелић (1, Бурђиц), из Мирковца, досељени одавно. — Стајићеви (2, Св. Јован), из Врачев-Гаја. — Стојановић (2, Св. Мрата), из Јасенова. — Стојановић — Борош (1, Св. Алимпије), отац дошао из Крушчице. — Стојавић Димитрије (1, Бурђевдан), свештеник из Новог Сада, а старином из Црне Горе, и то најпре био у Будиму, па затим у Новом Саду. — Туртурса (1, Св. Лука), из Суботице. — Чокан, Бугарин, досељен из Брешћа, сад Србин и слави славу. — Жамплон, Немац (4). — Запивоарски (1), Чеси. — Крал (2), Чеси.

Изумрли родови или родови о којима се више ништа не зна: Анић, изумрли, нису од старих. — Бибић, изумрли, вероватно стари род; имали кућу од плетера. — Бранковић, сад их нема. — Гавриловић, не зна се за њих. — Дмитровић — Ротквини (Петковача), изумрли, стари род. — Бурчић, бивши досељеници из Врачевца, изумрли. — Бурковић, били стара фамилија, изумрли. — Живанчеви, били досељени, изумрли. — Јованов, не зна се за њих. — Красојевић, не зна се за њих. — Миливојевић, не зна се за њих. — Миљков, сад их нема, „утрло се племе“. — Петровић, не зна се за њих. — Поповић Мијаило, свештеник, био из Суботице (Банатске) пореклом, сад нема од њега никог. — Проданов, нема их више, били су досељени из Мирковца. — Попадић — Попадин, били су стара фамилија, изумрли. — Радонић, нема их сад. — Селаков, не зна се за њих. — Станишић — Живанчеви, били су досељени, сад изумрли. — Станојевић — Керин, сад у Белој Цркви, били од старих фамилија. — Стефановић, изумрли. — Стока, не зна се за њих. — Тодоровић — Хрцуљеви (Св. Алимпије), нема их више и не зна се за њих. — Филиповић, не зна се за њих.

Цигански родови, старији досељеници: Георгијевић — Пацовљеви (1, Петковача), домаћи Цигани, досељени одавно, говоре само српски. — Грујић — Бушини (1, Св. арханђел Михаил). — Думитру (6, Петковача), Цигани чергари, најпре су живели у чергама, после приморани да саграде куће. — Букин — Крњини (1, Петковача), сеоски Цигани. — Милин — Витини (2, Св. Никола). — Мојсеј, сад Мојсилов — Марјанови (7, Петковача), ови су Цигани били прво насељени међу Србима, а тако и Крњини, и имали су земљу. — Стошић — Шишић (Нова година).

Досељени цигански родови: Дија (2, Петковача), из Калуђерова. — Јовановић (1, Св. Никола), из Луговета. — Мартинов (1, Петковача), из Парте. — Мишић — Орешчанин (1, Петковача), из Орешца. — Михаљ (1, Петковача), из Крушчице. — Трбанос (3, Св. арханђел Михаил), из Јасенова. — Урлешин (1, Петковача), из Какова. — Чолак (1, Св. арханђел Михаил), из Соколовца, чергари. — Вукан (2, Петковача). — Георгијевић — Борђа (2, Св. Василије). — Грујић — Тарафец (1, Петковача), — Мунђан (2, Св. Василије). — Павловић — Стојићеви (1, Св. арханђел Михаил). — Петровић — Бижа (2, Св. арханђел Михаил). — Тисменар (1, Петковача).

Изумрли цигански родови: Антоњев. — Дунић — Шишини, били стара фамилија. — Кола — Пергинко.

Статистички подаци о Црвеној Цркви

На крају Домовног протокола из 1804. године постоје статистички подаци за следеће године:

За годину 1823:

брачних парова	167	укупно душа	774
удоваца	21	од чега мушких	388
удовица	36	а женских	386
мушких изнад 15 година	64	умрло мушких	17
дече испод 15 година	130	умрло женских	26
девојака преко 15 година	37	умрло укупно	43
		крстило се мушких	16
		крстило се женских	14

За годину 1826:

крстило се мушких	14	умрло мушких	21
крстило се женских	23	умрло женских	29

За 1828. годину: број домова 93; брачних парова 169; мушких 391; женских 385; Србаља свега 776; крстило се м. 10, ж. 24; исповедило се м. 213, ж. 30; умрло м. 21, ж. 29.

За годину 1859: било житеља 674.

За годину 1852: мушких 339, женских 323, укупно 672 душе
 За годину 1862: мушких 374, женских 372, укупно 746 душе
 За годину 1863: мушких 395, женских 389, укупно 784 душе
 За годину 1925: мушких 441, женских 452, укупно душа 893, брачних парова 146, домова 232 (у тај број узети и католици)
 За годину 1926: мушких 470, женских 480, укупно 950, брачних парова 170, ванбрачних парова 77
 За годину 1927: мушких 482, женских 517, укупно 999, брачних парова 139, ванбрачних 80, домова 220.

Целокупан атар општински 3.100 кв. јутара. Величина самог села 1 км². Срби поседују ораница и винограда 800 јутара.

Различити подаци

Црвенчани — становници Црвене Цркве.
 Црква је увек славила Благовести, као и сад.
 Најстарији домовни протокол Црвене Цркве с краја XVIII или с почетка XIX века.

Антоније Димитријевић, администратор од 1. VI 1791. до 16. VIII 1794. године;

Сава Марков — од 16. VIII 1794. до јануара 1810. године;
 Јов(ан) Арсенијевић — од 1810. године.

Године 1848—49. Црвена Црква није нимало страдала јер су њени становници били мирни.

ЦРЕПАЈА

Предања о насељу. — Стара Црепаја била је близу данашње Јабукe, где је и сад крст, на месту негдашње црепајске цркве, па се одатле преместила у Ливаде, у атар садашње Црепаје, а тек после на данашње место, око једног турског бунара, који је, каменом озидан, био код садашње сеоске цркве и из кога су пастири појили стоку. Камене су повадили, па озидали циглом и удесили бунар на точак. Пустара је тада припадала богаташу Кадићу из Бечкерека. Црква је, и стара као и садашња (зидана 1822—24), била храм Успења. Најпре су направили малу, па после зидали велику цркву.

Премештање Црепаје било је изазвано турским нападима, а после, кад су они престали, насеље се усталило на овом месту. Има 150 година откако је Црепаја овде насељена. И ујаци Ердељановића потврђују предање о првом насељу Црепаје на Старој Јабучи и о земуницама на Ливадама, где и сад налазе цигле и црепове. Само што нагађају да су те земунице „од Турака” и да су после Турака ту дошли Мађари, па тек по њиховом одласку Срби.

Стара Јабукa је где су Јабучки виногради, уз Тамиш. Са те Црепаје су Црепајци били отишли у Иланцу, па су дошли на ово данашње место (а за оне у Ливади веле да су били Мађари). Прве фамилије овде насељене биле су: Илијевић поп Лука из Србије, Барајеви из Барање, Јосифовић, опет из Србије. Црквица им је била двадесет две године на месту садашње школе, иза садашње цркве, па је зидана ова. Насеље је, веле, имало „250 нумери”, два сокака унакрст: Велики и Шугави (Јабучки) сокак.

Из Старе Јабукe и из Јарковца су 1773. или 1774. године насељени Црепајци. Радованчеви, Прванови, Грубанови и Небригићи били су у Јарковцу, па дошли овамо. Тако су и други бежали од Турака, те стигли овде. Доцније су и из Иланце неке фамилије дошле у Црепају. Деда Јоца Грубанов је рекао да су из Иланце биле подлазиле прве фамилије на Стару Јабуку: Грубанови, Шурјански, Стојкови, Милошеви, Петрићеви, Кендерешки, Толмачеви, Илијевићи, Јовановићи, Јовановић-Мишини, Секулићи, Радованчеви и други. Није им се свидело на Старој Јабучи, па дошли на Црепану (друга дуж у атару црепајском), од Францфелда*, где се и сад налазе цигле и црепови (можда од црепане неког Чоље, који је имао овде своју пустару — и бунар је он зидао, а не Турци, како неки причају — и држао своју марву). На Црепани је била повелика слатина, па нису ни ту могли остати, те пређу овамо код Чољиног бунара. Чоља је умро у Глогоњу, а његово потомство је долазило у цркву у Црепаји. Од Чољине фамилије у Глогоњу сад нема никога јер је изумрла.

* Данас Качарево.

Дакле, по свему се види да се из Иланце од сваке фамилије одвојила по једна грана и прешла на Стару Јабуку, а после се преселила даље, у данашњу Црепају. И деда Јоца каже да су многи долазили из Иланце и из других села и у Јарковац, па су после подлазили у Црепају.

Некад су се „атарисали” Иланца и Црепаја и још стоји јарак који је обележавао границу између њих (има и други, стари, између Иланце и Црепаје), јер онда није било Глогоња, Падине, Јабукe, ни Францфелда.

Кад се најпре населила Црепаја, око „плаца” су били: Грубанови, Стојкови, Војинови (иза „страже”), преко пута Атанацкови, па Газдићеви (изумрли), па опет Стојкови, па Филиповићи, па опет Стојкови — на сваки угао по једна фамилија. Затим се попунио плац и изидани су: стража, школа, попин стан, царски „бирцауз”, капетанов „квартир” и Грчка — Живкова кућа, Илијевића дућан и школа. Али је прва школа била у кући Вишњичких, па је после направљена ова на плацу. Најстарије су оне црепајске фамилије које су насељене око цркве. Отприлике „200 нумери”. Око цркве су: Илијевићи, Танацкови, Живковићи, Текијаша, Стојкови, Грубанови и Радованчеви. Прво су дошли Илијевићи, па Танацкови, а затим Коларови и Тарајићи. После су долазили остали.

Деда Јоца Грубанов мисли да су у земуницама у Ливадама некад становали Мађари (кажу и да су некад долазили неки Мађари с „плановима”, те копали тамо и нешто тражили), али неће бити да су Мађари раније, у временима пре турске најезде на јужни Банат, живели по земуницама. Много је вероватније — судећи и по старим картама — да је Црепаја као насеље постојала и много раније и да је заиста добила име по Црепани (али зацело не Чољиној, него некој врло давнашњој), и то од Срба (сетити се оне аналогije у давању месних имена по јужном Банату са завршетком -аја), и да је насеље у земуницама могло бити село српских избеглица од Турака, и то свакако неких много ранијих, а не оних који су основали садашње село Црепају. А име Црепаја се, наравно, као што то свуда бива, наслеђивало од околног становништва за земљиште и кад на њему није било насеља, тако да је свако ново насеље на том месту наслеђивало и име Црепаја.

Да ли су баш наведени црепајски родови били најпре досељени у Иланцу, па тек из ње прешли на Стару Јабуку, то би ваљало боље утврдити поузданијим подацима, особито из саме Иланце — премда се према већ наведеном (особито још и услед негдашњег атарисања и Иланце и Црепаје) у то може прилично веровати. Иначе, могло је бити и тако да су делове истих великих родова српских, који су можда прешли овамо са Шакабентом (?), аустријске власти привремено разместили по разним тадашњим селима док им нису нашли место за стално становање, те да су тако неки доспели у Иланцу, други у Јарковац, а трећи у Стару Јабуку, а затим у Црепају. (А неки су могли и накнадно из Јарковца и из Иланце подлазити својим рођацима и земљацима на Стару Јабуку, или у већ насељену односно насељавану Црепају).

Деда Јоца поново тврди да су се црепајски родови који имају рођаке и у Иланци одвојили баш из Иланце и дошли на Стару Јабуку и затим на Црепану у Зељдошу. За земунице у Ливадама веле да су дубоке 1 1/2—2 „фата”, да се прича и за њихову негдашњу цркву да су ту били Мађари.

Црепаја је — као што су на више страна као поуздано казали — већ била насељена пре онога ушоравања („планирања“, насељавања „по плану“) и онда се становало по земуницама. Дакле, и Радованчеви су, без сумње, тада већ били насељени у Црепаји.

Баба Бранкова слушала је за земунице у Ливадама и да је тамо било село али не зна какво (не вели мађарско). Црепајци су у време Мађарске буне три пута бежали: у Сефкерин, у Панчево и око Смедерева, и вратили се, али им село није страдало.

Као што се из презимена и података о пореклу види, у Црепају се доселило доста Румуна. И један сокак зове се Влашки сокак. И деда Јоца памти кад су њихове жене у том сокаку носиле тренкесуље. Али су се сви ти Власи тако посрбили да већ приликом одвајања влашке цркве од српске (1872—1873. године и даље) нико од њих није хтео ни чути за влашку цркву и сваки је тврдио да су му још прадедови Срби. И сад сваки од њих сматра за највећу увреду кад му се каже да је Влах. Наравно да је то последица утицаја јаке српске масе, али особито и тога што су овде били велики српски родови који су се чврсто држали својих сродничких веза и сматрали — као што се и сад сматрају — у многоне погледу као целина. За Сефкерин тврде да је био просто поплављен Румунима, али да су се они исто тако посрбили као и ови у Црепаји.

Кад су дошли, код бунара су нашли цреп и по томе су дали име Црепаја, а код Предићеве куће била је колиба и један млад брест, који је после велики порастао.

Љубомир Ђурин, пензионисани учитељ, мисли да је у Ливадама било мађарско село Череп-Фалва и да је можда по њему поље добило име Црепаја, па после и село. (Биће да је и пре била Црепаја, па на мађарском звана Череп-Фалва.)

Црепаја има преко „1000 нумери“ и преко 5000 душа.

Опште је тврђење да је Црепаја врло нездрава због тога што је „у низи“, те је врло много плави вода од киша. Осим тога, део атара од неких 2500 ланаца врло је низак и подводан, те ретко кад да није сасвим поплављен велики део године. Отуда су и куће врло влажне. А последица је свега тога да је туберкулоза врло распрострањена: од ње силан свет умире и има примера да је целе породице покосила.

Има овде Српска читаоница, Соколско друштво, Црвени крст.

Старине. — На Ливадама налазе и старе новце. Ту су код земуница направили малу цркву и причају да су и звона од те црквице закопали пред њеним вратима.

Према црепајском торњу израђен је торањ београдске Саборне цркве.

Кад су се населили овде, гробље им је најпре било на крају села, у Бркином сокаку. Свака фамилија има свој део гробља, а Радованчеви имају на три места — очевидно према трима гранама, од она три досељена претка, од којих једно место припада само Чапановима.

Топоними. — У селу: Ердељански сокак; Шугави сокак — сад Гвоздени; Слечачки; Шандорски; Велики сокак, а унакрст га секу Шугави и Јабучки; Турски; Зелени; Цигански.

Влашка вода, кад наиђе од силних киша, избија од Бунаришта испред „брега“, брег се простира врло далеко, и тече даље преко иланџанског атара. Тако су је још стари називали. Кад она провали, знак је да ће настати поплава. Влашка вода названа је јер се верује: Влашка је на истоку, где су брда и планине те, веле, отуд проваљује та вода, испод Песка.

Према Францфелду, југоисточно од Црепаје, била је некад велика шума, те и сад кажу за то земљиште „У шуму“.

Црепајски атар подељен је у четири „флуре“: прва — Њиве, код села (на северу и на југу од Црепаје); друга — Зељдош (њиве); трећа — Песак и четврта — Ливаде. Према северу су оранице, источно и према Зељдошу и према ливадама је Песак (Доњи и Горњи — први је ближе селу). Водоплаван је део Зељдоша и од Ливада (већи је део од Ливада). у Ливадама су већином оранице, мањи део су ледине — она парчад коју плави вода и под трском су. У Песку — и Горњем и Доњем — имају сви своје оранице (издељене), а осим тога има и општинске паше. Та је земља много слабија (издељена), него она око Црепаје: ланац земље око Црепаје даје 20—25 центи (једна цента=100 kg), а у Песку упола од тога, јер је песковита земља и треба јој много влаге.

Њиве од Дебелаче: Њиве код села, према Сефкерину и према Глогоњу, и у њима су баштине (тако зову земљу на коју сеју пићу за марву: детелину, јечам, или зелен кукуруз, и њих има свуд око села, а баште зову градине с поврћем и варивом); Њиве од Водице, на југозапад према Водици, и ту Стари виногради (у њима је и Водица — о Ђурђевдану, о Спасовдану, о Видовдану, о „Довима“, кад носе литију); Надела на карти спада у јабучки атар. Бунари (4) у Доњем излазу и Бунари (2) у Горњем излазу.

Откако је насељена, Црепаја има рит поред Дунава, јужно од Ковачичког рита: јужну половину Црвенке и све до Визеља који је текућа вода.

Црепајски рит иде од „лама“ на Црвенку (половина је црепајска), па бара Долошка; Паркан; Растова, текућа вода; Широка бара; Визељ је на граници; за Долошком је Бреговита, текућа вода; Грбавица, вода („вуче“ из Старе Борче); Вињарка — Мала и Велика, вода; Дунавац; Кривијер, вода; на исток од њега Округлица, греда; Танур, бара; па Суља, бара. Од Јазбичке Циганка иде ка Растови и Визељу. Према шуми Црвенки је ада Бељарица, која није црепајска; Грубановица, вода.

Становништво. — Најстарији домовник црепајске цркве пропао је код једног свештеника црепајског, који га је однео кући и после умро, а мајка му се одселила из Црепаје. Садашњи најстарији је са почетка XIX века.

Фамилије познатог порекла: Аврамов — Гечини (Петковача), дошли из „Влашке“. — Аврамов — Трајилови (Св. Параскева), дошли из „Влашке“. — Алекса — Гујини и Мартинови (8, Св. Параскева), из Влашке — Ердеља. — Алексић (1, Ђурђевдан), учитељ, Фердинац. — Андрејевић — Мађијашеви (6, Велика Госпојина), из Ердеља. — Атанацков (28, по новоме ће их бити на 35 кућа, Ђурђић), из Црне Горе. — Атанацковић; у Родословију ове породице истиче се на више места богатство Атанацковића марвом. За оне од претка Луке вели се: „Особито марвом били су богати. Још 1844. године врли су ергелом, а не како сад на 3—4 коња“. Именује се приличан број чиновника, и официра од овог рода и по Војводини и у Србији.

Између себе се зову: бабини, татини, батини, чика-Васини, чиканини итд. (по називима: баба, чикана...). Истиче се како нико никад није кажњен за какво зло дело. Прича се о томе како је 1822. године, кад је спремано зидање црепајске цркве, „компанијска власт“ (од официра) предложила предузимача за 30.000 форинти скупљег него свештеници црепајски. И онда се поп Мијајло Илијевић тајно одвезао са Тошом Атанацковићем, „фирером“, на Тошиним колима у Темишвар „командирендеру“ (угендал-команди), те му представио ствар и добио обећање да предлог компанијски неће бити усвојен. Тако су за 24 сата и отишли и вратили се, али су оба најбоља коња Тоше фирера скапала. Захваљујући том његовом пожртвовању, предлог компанијски није био усвојен. Према *Родословију Атанацковића*, из Србије у Сефкерин дошла су три брата заједно (можда са Чарнојевићем! — али се то не тврди поуздано), где је један од њих остао, јер му се ту допало. Прозвао се је Јовановић — Бељин и тамо му је и сад потомство. Друга два оду у Јарковац, па пошто им се тамо није допало, пређу у Црепају, која се тек онда насељавала (1774. године), и у њој се населе. Звали су се Лука и Петар и „били су врло богати стоком кад су се у Црепају доселили“. Они су се поделили, и то пре 1800. године, јер су те године „мерили инжињери црепајску земљу, па да су они заједно били, заједно би им и њихове њиве лежале“ (а не леже). „Лука је имао пет и по сесија земље на једном месту, а Петар једну и по.“ Можда је њихову оцу било име Јован, пошто се онај брат у Сефкерину прозвао Јовановић (или је он тамо ушао у кућу каквих Јовановића). Атанацковића има одсељених у Србији, Старчеву, Новом Селу, Земуну, Панчеву, Баваништу, Избишту. — *Белуц* (3, Св. Никола), из Ердеља. — *Бобесков* (5, Св. Никола), из Ердеља. — *Богосављев* — *Будин* (1, Врачеви), из Старе Србије. — *Боројев* — *Цацин* (2, Св. Лука), из Боројева у Србији. — *Брацилов* — *Гиладански* и *Гонцини* (4, Св. Параскева), из Гилада у Ердељу. — *Бугарски* (2, Ђурђиц), из Старе Србије. — *Вељин*, Веља је право презиме (Ђурђиц), из Опаве. — *Вишњици* (14, Св. арханђел Михаил), из Вишњице код Београда. — *Влајини* (4, Св. Никола), из Србије; има их у Јарковцу. — *Војинов* (19, Ђурђевдан); једни се зову Увалић и славе Ђурђиц; дошли одавно из Србије. — *Вучковац* (1, Св. Никола), из Опаве. — *Глувакови* — *Тубаћини* (5, Ђурђевдан), из Гроцке, дошао у кућу пре око 100 година. — *Грубанови* — *Марјанчеви* — „*Војачки*“ — *Вучковачки* (32, Св. Никола); Марјанчеви су се можда звали по месту одакле су дошли, али деда Јоца је чуо од свог стрица да су им преци били из Гроцке; једни су Марјанчеви, једни Алибунарски, један Пепин и четврти Кнежеви (по кнезу за време Границе); Марјанчеви су прозвани по Марјану(ац), слуги код Грубанових, кога су они довели са собом и коме су дали девојку и земљу — на сваком месту по 4 ланца земље, која је и сад међу земљама Грубанових (они славе Св. Глигорија); Алибунарски су по мајци из Алибунара; једни Пепини су се одселили у Београд, а двојица која су у Црепаји знају да је један Грубанов као калфа отишао у Сисак (у Хрватску) и тамо се оженио мајсторицом; деда Јоци се јавио и један Грубанов из Приједора у Босни, као рођак и богаташ, те је могућно да је тај из Сиска прешао у Приједор. — *Данкуп-учеви* (7, Св. Никола), из Ердеља, дошли одавно. — *Димитров* — *Бараћеви* — старо презиме Косанић (5, Св. арханђел Михаил), петорица браће у

Крагујевцу побили Турке и пребегли овамо. — *Ерски* (6, Св. Тома), из Ердеља. — *Ђурин* Љубомир (Св. Никола), стари пензионисани учитељ у Црепаји, пореклом од оца учитеља из Брестовца, од фамилије Ђуриних — Барајевских, који су из Барајева, код Београда; мајка од Грчких. — *Живанов* — *Крстанови* (1, Св. Лазар). — *Живкови* — *Грчки* — *Попов* (8, Ђурђевдан), дошли су из Јањине, отуд „Грчки“. — *Илијевић* (10, Св. Никола), из Барајева код Београда. По *Списанију од порекла Илиевича фамилије од лета 1758. по сказанију сингелије Београдске и Калиника, до лета 1867. у Црепаји*, Лука је био парох црепајски, из Србије, из села Барајева. Отац му Илија, мати Анђелија, а брат Спиридон, архимандрит, најпре у Војловици, затим у Св. Ђурђу, одакле „чрез немира и неслоге с народом и епископом именом Викента Јовановић от Видаке избегне у Русију во св. манастир Киево“. Даље прича како су преко новосадског књижара Каулиција добили од њега поздрав из Кијева и дознали да је он тамо и умро. Прича се како се Лука вратио у Србију и добио свештенички чин од београдског епископа Калиника и био парох у Барајеву од 1758. до 1762. године, али се услед турског насиља морао поново вратити у Банат, те добио парохију „за место Јабуку, лета 1763, и са својом супругом гди сада постоје виногради јабучки, тамо је стара Јабука била нашег православног вероисповеданија; на истом месту или селу дарова Бог пород првенца свог сина 1763. лета Михајла ... Парохијани не хтеше остати у селу Јабуки, но разиђу се на више страна. Лука оста без парохије и оде у Иланцу и тамо без парохије девет година проживе ...“ После девет година народ се врати с молбом Њег. цар. величанству помиловани буду „и добиједу од Милостивјејшег цара празно место зовемо Црепаја и остаје до данас Црепаја и насељена бист 1774. лето 20. априла и отсвјатисја лето стогодишње 1874. лета!“ Тада Лука добије Црепају за парохију 1774. године. „После 1786. лета почело се с Турцима рат и под царем Јосифом 1788. бегали смо старији наши од Турака, и тако и Лука пребегне са својом фамилијом в предјел бачки зовемо мјесто Лок, и тамо три месеца буде, и поврати се са својом породицом и народом натраг у своју кућу и село ...“ Лука је умро 1793. године, а парохију му наследио син поп Михајло, који је имао седам синова и од њих се изроде Илијевићи. Син Михајлов Павле био је свештеник црепајски 1822—1877. године. Од Илијевића је био поп — Илија, који је прешао с народом из старе Црепаје у садашњу. После су била још два свештеника од Илијевића и три свештеника од Јосифовића и после отац Венијамин од Радованчевих. Иначе, остали свештеници су били са стране. — *Јанаћ* (2, „суботаш“), отац из Темишвара. — *Јанић* (5, Св. Јован), из Србије. — *Јаношеви* (5, Св. арханђел Михаил), из Ердеља — *Стеванликић* и *Жикини*, изумрли. — *Карбунарови* — *Драганови* (5, Св. арханђел Михаил), из Ердеља. — *Козловац* (2, Св. Јован), из Влашке. — *Колар* — *Неузински* (5, Св. Стефан), из Неузине. — *Коларски* (12, Св. Пантелија), преци су дошли из Црне Горе; и у Делиблату је од старине једна грана насељена, тамо се тако исто презива и има исту славу (два сина у Црепаји, два у Делиблату). — *Крчединац* -ски (6, Св. Никола), из Крчедина у Срему. — *Лазар* — *Ђуркини* (4, Св. Параскева), из Ердеља. — *Лазин* — *Неузински* (6, Ђурђиц), истог порекла са Коларовима: од два брата, па је из Лазине

куће ушао један у Колареву. — *Латовљев* — *Мијаљеви* (4, Св. арханђел Михаил), отац из Опаве, а тамо има још те фамилије. — *Малетини* (8, Ђурђић), деда је из Ердеља. — *Макса* — *Живуљеви* (5, Св. Никола), деда је из Ердеља. — *Марганови* (4, Велика Госпојина), прадеда дошао са синовима из Пркосаве, због неродице тамо. — *Марјонц* (2, Св. Параскева), дошао деда из Долова. — *Матејић* (2, Ђурђевдан), из Опаве. — *Мишковић* (1), из Сефкерица, ушао у кућу Моца. — *Моц* (4, Св. Лука), из Ердеља. — *Недић* (1, Ђурђић), из Бечкерека. — *Новакови* — *Грујићи* (3, Св. Никола), из Велика Села код Београда. — *Новакови* — *Сланачки* (Св. Никола), из Сланаца. — *Њагул* (5, Св. арханђел Михаил), из Ердеља. — *Панчевачки* — *Миланови* (1, Св. Никола), из Панчева. — *Перић* — *Томини* (6, Михољдан), из Србије. — *Петков* — *Дудини* (3, Св. Никола), из Гроцке, преци дошли још на Стару Јабуку, па у Ливаде, а после у данашње село. — *Петровић* (1), из Црње. — *Пешићи* (10, Врачеви), из Србије, има досељених у Гроцку. — *Радованчеви*; први је деда Лаза дошао са два сина: Илијом и Костом. То је била „једна нумера од Радованчевих“, а било их је још тројица који су дошли из Јарковаца у Црепају, и сваки је засебно добио земљу (ово није тачно јер су Радованчеви добили земљу на три места, дакле, дошли су најпре као три задруге, те ће бити поузданије оно казивање о стрицу са два синовца, што се види и у гробљу где су Радованчеви првобитно заузели два засебна фамилијарна гробишта, свакако један они од стрица, а други они од оба синовца). Илија је имао Војина и Танасију. Танасија је имао учитеља Трешу и паора Јосу. Јосип је син поп-Вељков (78 година), а Треша је отац Велизара — „Браце“ (око 73 године); од Војина има сад потомства од четири његова сина. Коста (Лазин) је имао четири сина, од којих и сад има потомака. Други Татини — Радованчеви су имали деду Перу Радованчева. „Љепурови су од дедова Ђоке и Анте Радованчевих. (Од Анте има Радованаца у Иланци.) Љепурови није стари надимак, него се сад један од њих зове тако, а прозвали су га од шале“. Трећи су Чапанови. — *Радованчеви* (24, Ђурђић), из Црне Горе. Ујаци Ердељановића кажу да се сад броји на „30 кућа Радованаца“. И уопште, често се у Црепаји чује да их зову Радованци. (Врло згодан аналог томе имамо у примеру да је део фамилије Грубанових по Марјану назван „Марјанци“, те би, дакле, по претку Радовану ови могли бити названи и Радованци -нчеви; могло би се помишљати, према том облику, да су Радованцима названи и по каквом месту, нпр. Радовању?) И у Канаку, и у Иланци, и у Темишвару, и у Долову, има Радованчевих. Наши ујаци не знају да ли су ти одавде из Црепаје отишли, или су се разишли кад су прешли из Србије, али знају да су сви Црепајци Радованчеви од једног стрица и два синовца, који су били прешли из Србије најпре у Јарковац, па после одатле, пошто им је Панчево, као једина тадашња велика варош била далеко, прешли у Црепају и ту су добили на три разна места земље и поделили се, и од њих су се разродили сви Радованчеви. Један од оне тројице звао се Павле, а жена му Станка, и од њих су Чапанови, прозвани по деди „Чапи“. За Радованчеве „поп-Вељко“ зна да су старином из Србије, али ближе места не зна. Има Радованчевих у Бечкереку („на 20 нумери“), у Баранди, у Кикинди и у Баваништу. Има сад Радованчевих око 24 дома.

Већином се презивају само тако, а 4—5 домова су Чапанови и 2—3 дома Татини. — *Радулов* — *Сремачки* (2, Св. Никола), Радулов из Сакула је ушао у кућу Сремчеву. — *Радић* (9, Св. Јован), има их и у Брестовцу, једни само Радићи, други Декини (Св. Јован), а трећи — Зарини (Св. Никола). — *Ристић*, из Сакула, ушао у кућу Бугарских. — *Ружићи* (2, Св. Никола), из Модоша. — *Сремац* -чеви (6, Св. Никола), предак из Срема. — *Станкови* -ћа, прадеда дошао из Сефкерица, а тамо из Кикинде. — *Станкови* — *Капларови* (11, Св. Јован), и *Станкови* — *Димитријини*, једног су порекла, деда дошао преко Сефкерица овамо. — *Стефанови* — *Герићи* (5, Св. Стефан). — *Стефанови* — *Буђини* (Св. арханђел Михаил), од њих је Јоца Стефанов, који је постао у Вилкову племић, родом из Црепаје: Јоца Стефановић Вилковски. — *Тарајићи* (16, Св. Никола), преци су дошли из Црне Горе, заједно са Коларским. — *Угринов* (1, Ђурђић), из Опаве. — *Црепајски* (6, Ђурђевдан), можда из Панчева дошли. — *Чок* (2, Тодорова субота), из близине Црње.

Старе фамилије чије порекло није утврђено: *Антин* (Ђурђевдан). — *Арсенјев* — *Бајчини* — *Пешићи* (4, Ђурђић). — *Белић* (4, Св. Никола). — *Бранков* — *Бугарин* (6, Св. Јован). — *Бугарин* (4, Св. Никола), једни су отишли у Ђирића кућу и зову се Бугарин — Ђирић. — *Васић* (8, Св. Илија). — *Дабини* — *Пајићи* (4, Ђурђић). — *Дамјанови* (7, Св. арханђел Михаил). — *Данов* — *Вирини*, и — *Димитрајкови* (4, Св. Јован). — *Ђукићи* (8, Ђурђић). — *Ђурђев* — *Надвашеви* (1). — *Живанов* — *Цветић* (Ваведеније). — *Живков* — *Живчић* (3, Св. Лазар), имали су од старине кума у Панчеву. — *Живкови* — *Рипчеви* (Св. Јован). — *Животин* (1, Св. Никола). — *Ивков* (1, Св. Стефан). — *Игњатови* (4, Св. Стефан). — *Илијини* — *Коларови* (3, Врачеви). — *Илкић* — *Бокински* (3, Ђурђевдан). — *Јанков* — *Дунђерски*, — *Цигини*, — *Криванови* (10, Ђурђић). — *Јованкић* (2, Ђурђевдан), једини се зову Бакић. — *Јованови* — *Котромански* -чев (13, Св. Јован). — *Јованови* — *Мишини* (Св. Никола). — *Јованов* — *Смиљанић* (Св. Никола). — *Јокићи* (5, Св. Јован Милостиви). — *Јон* — *Давидов* (4, Св. арханђел Михаил). — *Јосифовић* — *Тадејини* (4, Ђурђевдан). — *Кашкић* (3, Св. арханђел Михаил). — *Кендрешки* — *Чакић* (6, Ђурђевдан). — *Ловранић* (1, Св. Јован), Хрвати; из те фамилије је др Секулић, секретар патријарха. — *Лозовић* (4, Св. Никола), дошли пре око 100 година. — *Маркови* — *Мицаћи* (Св. Никола). — *Маркови* — *Стојићеви* (7, Ђурђић). — *Матићи* — *Бакалови* (2, Св. Мрата). — *Матићи* (8, Ђурђић). — *Матић* — *Прдини* (2, Пророк Јеремија). — *Милованов* — *Бојанов* (1, Св. Јован). — *Милошев* — *Панчевачки* (19, Св. Никола). — *Милошеви* — *Паркајини* и — *Чиклужини*, истог су порекла са *Милошев* — *Панчевачкима*, и поље им још стоји уједно. — *Милошеви* — *Милошћини* (Св. Стефан). — *Небригић* (5, Ђурђић). — *Недељков* — *Брбин* (3, Св. Никола). — *Недељков* — *Ицић* (3, Св. Лазар). — *Николићи* (3, Св. Пантелејмон), дошао у кућу Коларских. — *Обрадинов* — *Магачаров* (6, Св. арханђел Михаил). — *Пандуров* (1, Св. Никола), ушао у кућу Ранкових. — *Пејић* — *Тимокови* (3, Св. Јован). — *Петрови* — *Дојчански* (10, Ђурђевдан). — *Прванови* (3, Ђурђевдан). — *Радивојеви* — *Животини*, и — *Шаргини* (Св. Никола). — *Ранкови* (2, Св.

Никола). — Ранча — Чокрљан (1, Св. Никола). — Ристин — Титорци -ски (3, Ђурђевдан). — Ружићи (1, Св. Јован). — Рупњакони (Св. Тривун). — Стојков — Рупњакони (Св. Тривун). — Сапунцијин (8, Ђурђевдан). — Свирчев — Милетини (6, Св. Јован), једна је кућа само Свирчев. — Стојанов — Качарови (3, Св. Лука). — Стојакови (7, Андреја Првозвани). — Стојакови — Безруканови (4, Андреја Првозвани). — Стојкови — Рајини (16, Ђурђиц). — Стојков — Стојанчеви (Св. Стефан). — Стојкови — Стојчићеви (Св. Јован). — Субаша — Жикини (5, Св. Параскева), старо презиме Јанков, али старину не знају (Власи из Србије). — Текијашки (10, Св. арханђел Михаил). — Толмачеви — Лисови (3, Ђурђиц). — Тополовачки (7, Св. Јован). — Турински (1, Ђурђевдан), ушао у кућу Војнових. — Угришић (7, Св. Никола). — Филиповић (7, Ђурђиц). — Црнојлови (5, Нова година). — Цуканићи (2, Св. Никола). — Ђирићи — Бугарови (4, Св. Никола). — Ђирковић — Ђурков (1, Св. Јован), досељени пре 80 година, као мајстори. — Ђосићи (15, Ђурђевдан). — Шошић (5, Св. Трифун). — Шурјански (2, Св. Никола).

Изумрле фамилије: Адамов (1, Св. Никола). — Величков (1). — Ђуришић (8, Ђурђевдан). — Караш — Мијучин (1). — Красић (1), из Кикинде. — Момиров — Сержан (1). — Петрулеско (1, Св. Никола), из Орловата био дошао. — Секулић (1), секретар Патријаршије. — Стојишин — Јаносеви (1, Св. арханђел Михаил). — Чавин — Модошки (2, Ђурђевдан).

Власи: фамилије познатог порекла: Батров (5, Св. Параскева), из Ердџа. — Беренђија (3, Спасовдан), из Ердџа. — Жебељанови (3, Велика Госпојина), из Жебеља. — Кокора (5, Св. арханђел Михаил), из Ердџа. — Маркуш (1, Св. Јован), чобанин, дошао из Ечке.

Фамилије непознатог порекла: Балан (6, Михољдан), једни се зову Ковачеви, Власи пореклом. — Бара (1, Св. Јован), досељени пре 80 година. — Борза (2, Св. Никола), Влах, дошао пре 70 година. — Бузађија (3, Св. арханђел Михаил), пореклом Влах. — Генц (1, Св. Јован), пореклом Власи, дошли пре 100 година, били сувачари. — Живанов — Стевичини (Ђурђиц), пореклом Власи. — Жура (4, Св. Параскева), Влах. — Јованов — Живањелков (Св. Параскева), Влах. — Јованов — Цветин (Петковача), Влах. — Лазаров — Јовичин (1, Св. Јован), Влах. — Несторови — Логожанови (4, Св. Никола), Власи. — Олђанови (1, Ђурђиц), Власи. — Петрови — Петрићеви (Св. Никола), Власи. — Познатови, најпре „Познан“ (5, Ђурђевдан), Власи. — Радивојеви — Маринчини (4, Ђурђиц), Власи. — Ранимиров (2, Св. Лазар), Власи. — Суботин — Гагини (1, Св. Јован), пастири, Власи. — Тотај (2, Ђурђевдан), Власи, одавно досељени. — Цинцар — Гвозданов (2, Св. Јован), Влах. — Шушин — Моњин(-а) (1, Ђурђевдан), Власи, били чобани.

Цигани: Живков — (Цица) (1, Св. Никола). — Јованов — Срданов (Св. Никола), изумро. — Новаковић (око 200 душа, Петковача; Велика Госпојина је црквена и сеоска слава), кућевни Цигани, врло велика фамилија. — Томићи (2, Св. Параскева), кућевни Цигани, дошли у време насељења, добили по пола сесије.

ЧЕНТА

Предања о насељу. — Ово село се најпре звало Чента и у црквеним протоколима, а око 1765. године почиње се званично — али не и у народу — звати Леополдово, до 1. августа 1888. године, а од тада се и званично опет назива само Чентом.

На старом селу су биле земунице, јаме, а његови становници били су дошли из Србије. И то се село звало Чента. Црква је била Св. Ђурђа, а гробље на садашњем Старом гробљу. Црквица, већ и раније „забатаљена“, порушена је 1848. године, а иконе у њој саблама исечене. Око цркве најпре није било гробља, сахрањивали су се у Старом гробљу. Црквицу је после један пастир поправио, а после је општина још боље поправила. Оне три фамилије што се и сад сахрањују код старе цркве веле да је то зато што су у том крају.

Узроком пресељења са Старог села на данашње место сматра се што је вода некад плавила путеве из тог села до његових земаља, те их је било тешко обрађивати, а и места је за ширење села било сразмерно мало. Биће око 130 година откад су се преселили овамо.

Још у старом селу су били: Стојкићеви, Јовеле (Томашеви), Дајићи (сад један део Рељини), Исаковићи и други. Из старог села су сви који су око „плаца“ (око цркве).

Велики Кулпин, као што стоји и на карти, био је некад сав под водом, па је после, око 1885. године, подизањем „долме“, сав исушен и сад га више вода не плави, осим у време поплава, кад избије вода из „издани“. То је огроман простор. Делови ближе селу су сеоски, делом утрина, а делом се дају под закуп за баште. Остало је државна својина и даје се сиромашним породицама по нижој цени под закуп (даље настаје Орловатски рит).

Старине. — Најстарије гробље је код старе сеоске црквице Св. Ђурђа, која је и до данас поправкама одржана у добром стању. И сад је олтар изидан (доле узан, подебео стуб, а горе раширен). Сад је ту Водица. У црквици су врло старе иконе на дрвету (већ отрвене) и разне друге иконе, поклони Водици, као и прилози на олтару и на једном столу поред њега.

Око цркве је неколико врло старих надгробних споменика. Ближе цркве биће свештенички. Један је оног свештеника Радосављевића који се први помиње у Протоколу из 1746. Нисмо могли наћи онај из 1743, али биће да је један од оних уривених у земљу, који су иначе добро одржани. На једном је година 1757. Народ долази уочи великих празника, ноћива у овој цркви и доводи болеснике. Међу иконама има и таквих које су од светаца појединих сеоских фамилија, и то веома старих, које су вероватно донели још кад су се доселили (на пример Дракулића: Стефан Дечански, веома стара, а више не друга, новија, из 1865). Све су то врло старе иконе, на дебелим дрвеним даскама или таблама, очевидно из давнашњих времена. Дакле, биће да су донесене из старе постојбине, као домаће иконе. Једанпут годишње долази се овамо са литијом — најдаље до на други дан Духова — и онда се овде чита молитва и освети водица (други дан Духова је уопште последњи дан за литије).

У гробљу код старе цркве још и сад стоје и неки познији споменици. То је услед тога што се у њему фамилије Стајкићи, Косанићи и Рељини још и сад сахрањују (јер су и најближе овом гробљу, а биће да су били још и у старој Ченти).

На Старом гробљу ченћанском, које је близу села, има један велики надгробни камен на којем су забележени година 1774. и име покојника Михаила Дракулића. Дакле, још старог села је ово гробље.

И садашња црква слави Св. Ђурђа, као и стара, у старом селу, што се види и из свих старих протокола.

С лица цркве, испод звона, било је израђено пупчастим словима: „Gebaut a(an)no 1802“. Сад стоји само: „1802“. Дакле, тада је сазидаана црква. На икони Богородичиној записао је иконописац Георгије Поповић из Великог Бечерека да је израдио 1811. године. Мисли се да је мало црквено звоно из 1811. године и да је добивено од Карађорђа.

Куће у новој Ченти биле су најпре све од набоја, под трском и рогозом. А богати су покривали шиндром. И црква је била најпре под шиндром.

Топоними: Прва флура: Горње земље (оранице) и у њима Слатине (оранице), Никателек (ораница, не зна се објашњење имену) и Сакулски пут (ораница). Не оре се 30–40 јутара, често је под водом и зове се Лисице слатине. Поред Сакулског пута има једна хумка која је својина Косанића и зову је по томе Косанићева унка.

Друга флура: Горње ливаде (оранице), Вујичина унка (названа по томе што је својина Бачујкових и Вујичиних), Доње ливаде (оранице) и Међа (општинска ледина, поред друге и треће флуре).

Трећа флура: Чајсиг (ораница), удара у Идворски рит, који се тако зове, а ту су и Морава, једно корито које иде уокруг око једног парчета земље у Чајсигу (ту је била некада река — и сад се понекад испуни водом), и Вујићева унка (некад својина Вујића, сад Зорића). Други део треће флуре чине Онош (ораница; неки је од Ченћана нашао у Будиму или у Сентандреји неког старца Србина, који му је рекао да је рођен „у Оношу, код Ченте“, што упућује на то да је ту некад било српско село), затим Дубока слатина (опет кружно корито као поменута Морава), и над Слатином хумка Мандина унка, коју неки зову и Клисуре. За време овог рата су копали у тој хумци градећи шанчеве и налазили људске главе и кости, цигле, угљевље и гар, а раније су, тврди се, налазили и новце; нађена је и једна коза израђена од камена (кип), коју су сељаци метали на брану, па је разбијена. Иначе, на њивама око налазе ситне цаце (црепове). Близу Мандине унке има кружан, доста широк простор и око њега темељ од цигала (обичних, као данас) и нагађа се да је ту била можда памија или нека друга кружна грађевина.

Четврта флура: Резани умчић (ораница), назван по томе што је некад околом срезан, али се не зна кад, а други је део Бели брег (има и брег — уздигнуто земљиште са беличастом земљом) и испод њега бара Доминал (својина црквене општине ченћанске).

Пета флура: Киселе ливаде и Сигет (то су сенокоси и ледине), а између њих пролази (односно тече, после снега и јакних киша) поменути

Доминал. Грета Ат (ораница) се диже над тим сенокосима. У Киселим ливадама су Вучинићева унка (и сад је својина Вучинића) и Леје (оранице), унаоколо је Алас (општинска ледина), а око њега су поменути Доминал и Грета (некад Растова грета; друга општинска земља, на њој добровољци), даље опет Доминал; Буцак, а у том Буцаку једна грета се зове Посраница (општинска), па до ње Мали алас (пашњак, такође Доминал).

Под селом, до Караша и преко њега, налази се Доњи рит (са врбама) и у њему пашњаци: Цукрове греде, Велика и Мала, Шакове греде, Велика и Мала; Конопљиште; Брешће (и кроз њега теку речице Бегејац и Шољмош), Курјачица, Пурин буцак, Милошев буцак, Ланиште.

Мучалове јаме су два језерца која су постала стропоштавањем земље у дубину на самој старој долини. Врло је велика дубина (веле до 12 хвати), а вода бистра, која је избацила ситан песак кад је покуљала из дубине — без сумње, јаки извори са дна. Народ каже просто: „Јаме, идем на Јаме“. Од поменуте две јаме половина је општинска, а половина државна.

Родови познатог порекла: Арсенов (1), из Црепаје, дошао скоро. — Бајкин (2), из Тиса — Иђоша, дошао скоро. — Белић (1), назарен, из Идвора, дошао скоро. — Беренџија (1), из Црепаје. — Бечејац (2, Св. Никола), из Бега Сентђурђа. — Битовић (1, Св. Никола?), из Ечке. — Велислављев (2, Св. Стефан), из Ечке. — Вит — Влашки (2, Спасовдан), из Уздина. — Влах (1, Св. арханђел Михаил), из Баранде. — Вујанић — Арађанин (2, Св. Јован), из Арада, дошао недавно. — Вучинић (5, Св. арханђел Михаил), из Ечке, где их и сад има као и у Томашевцу. — Граор (1, Св. арханђел Михаил), из Великог Бечерека, Влах. — Грубанов (2, Св. Никола), из Црепаје. — Дајић (1, Св. Никола); у једну кућу ушли Рељини из Сентђурђа. — Девећ (1), из Идвора. — Дракулић (16, Св. Мрата), деле се на: Пекине, Јањетове, Филипчаеве, Јовишине, Ђокине, Жикине, Влаштице; дошли су из Брлога у Хрватској. — Грчић (1), из Паорије, из Ботоша. — Ђерић (1, Св. Јован), из Перлеза. — (Е)рчковљев — Рчков, данас Томин (2, Ђурђић), из Арада. — Живков — Модошки (5, Ђурђевдан), доцније досељени из Ечке. — Јанкулови — Кнежеви (Ђурђевдан), још из старог села, а досељени из Србије. — Јанкулов — Милијин (2, Ђурђевдан), стара фамилија у Бежунарском сокаку, из Србије. — Јаношеви, из Црепаје, дошли скоро. — Јанчић (1, Св. Никола), из старог села, а тамо из Србије; један дошао у Сурдук, а други овамо, из Македоније, стара фамилија (у једној кући Бирманац). — Јеремић (2), из Арада. — Јешин (1), из Сакула. — Јованов (1), из Ечке. — Јовановић (1, Св. Јован), из Беодре, пореклом из Карлова. — Јовановић (1, Велика Госпојина), из Меленаца, стари дошли из Бочара у Банату, где се зову Лејићи, а тамо су дошли из околине Темишвара. — Капунац — Бибокини (2, Св. Василије), у старо село дошла из Неузине два брата: један у Идвор, други у Ченту. — Ковач (2, Св. Никола; 9, Св. арханђел Михаил), из Сентђурђа. — Котец (Петковача), из новог села, Влах. — Марков — Влашки (2, Св. Никола), доцније насељени из Влашке. — Миланов (2, Св. Никола), из Бечерека. — Миливојев (2, арханђел Михаил), из Меленаца. — Милићев — Дубоњански (4, Св. Јован), стара фамилија у Бежунарском сокаку, из Србије. — Милованов (1, Св. Стефан), из Фаркаждина, а тамо су дошли са Чарнојевићем, из околи-

не Скопља (говорили су за себе да су „Скопљани”); и сад има Милованових — Божињих у Фаркаждину; најпре су се, тврде, презивали Миловановићи (изгледа да је и сам старији српски слој у Банату имао утврђен обичај презивања на -ов итд., и да је досељеним Србима са -ић скраћивао то -ић; они су у Будиму били сами и у маси и за то одржавали -ић; чини се да је цела зона моравских и подунавских Срба имала презивање без -ић); дошла су четири брата Божињих; један од њих је био Божа и по њему су названи Божињих (нашли су и једног Скопљанца Миловановића, са истом славом). — Мишкових су дошли из Ечке. — Мојса — Кожокар (1), из Опова. — Момирови — Шенђурци (8, Св. арханђел Михаил), из Бега Сентђурђа, досељени пре 100 година. — Муц — Бурилови (1), из Бечкерека. — Муцуљ (1, Св. арханђел Михаил), из Сефкерина. — Нећаков — Бетегови (14, Св. Јован), из Хрватске. — Павлови — Талеташеви (2, Св. арханђел Михаил), деда дошао из Сентивана у Бачкој, названи тако по старој фамилији тог презимена, која је изумрла. — Петрови — Синђин (1, Св. Никола), из Сефкерина, назарен. — Перица (1, Митровдан), дошао из Ботоша. — Печеновић (1, Св. Јован), из Сомбора, учитељ. — Проданов (1, Св. арханђел Михаил), из Сефкерина. — Радонић — Бељини (2, Св. Никола), биће да су из Ечке или уопште из Паорије. — Радулов — Мунђанови (2), из Ечке. — Рајин (1, Лазарева субота), дошли су из Опова. — Рамјанц (1, Св. арханђел Михаил), из Сефкерина. — Рељин (3, Св. арханђел Михаил), из Бега Сентђурђа. — Рељини — Шенђурци (не прави Рељини), дошли су из Ечке. — Рошуљ(љ)ов — Рудареви (6, Св. арханђел Михаил), из Орловата, дошли одавно. — Сабалев (1, Св. Јован), из Ечке. — Станојев — Иванови (4, Св. Никола), стара фамилија, у Бежунарском сокаку, из Србије. — Тодић — Арадски (2), из Арадца. — Угринов (1, Св. Никола), из Опова. — Томашеви — Јакшини, — Нецкови, — Јовелини (12, Ђурђевдан), стара фамилија, из Србије дошли у старо село. — Филиповић (1), из Црепаје. — Цвејин — Букурови (5, Ђурђиц), из Бечкерека. — Шарих (1, Митровдан), из Бечкерека. — Шупица (1), из Фаркаждина.

Родови чије порекло није утврђено (старе фамилије): Аврамов — Адамови (8, Св. Јован), има насељених и у Перлезу. — Атанацков — Брустуров (2, Ђурђиц). — Бабић — Чизмини (5, Благовести). — Бајски (6, Св. Никола). — Балабан (1, Св. Стефан), новији досељеник. — Бачуковић — Вујичини (8, Св. Параскева — јесења), стара фамилија. — Бирманац (4, Лазарева субота), дошли „међу првим нумерама, прави староседеоци”. — Богданов — Глишини (3, Св. Никола), стара фамилија. — Божић (5, Св. Јован), стара фамилија. — Бренђан (5, Св. Параскева). — Бугарин — Неузински (8, Св. арханђел Михаил). — Будисављев — Главашеви (2, Св. Никола). — Варићак — стара фамилија (Х)орватски — (Х)рват (2, Ђурђевдан). — Видић (13, Св. Јован), од старине. — Вицков — Фицканови (2, назарен), у шору који се зове „Сервијански”. — Вукадинов — Вилипов (2, Св. Јован), стара фамилија, биће из старог села. — Гавриловић — Велчеров (11, Ђурђевдан). — Данулов — Игнини (2, Св. арханђел Михаил), од старине. — Данић (1, Св. Никола), а ту је сад Рошуљ. — Дачин — Бежунарски (2, Св. Никола), из старог села. — Дмитровић — Јашчин (3, Св. Никола). — Ђукић — Кирићеви (3, Св. арханђел Михаил). Ђурашинов —

Марински (5, Игњатије — 25. новембра). — Ердељан — Влашки (2, Св. арханђел Михаил). — Зарић (4, Св. Никола). — Исаков — Николичини (1, Св. арханђел Михаил). — Јосифовић — Метејин (3, Св. Никола). — Јоцићи — Певаличине (19, Св. Никола). — Катић — Ремини и Несторови (6, Св. Јован). — Кнежевићи (8, Св. Стефан), били су, по тврђењу њиховог најстаријег члана, старице од 80 година, још у старом селу; тамо су се код старе цркве и сахрањивали; стари, прави Кнежевићи су одавно изумрли, а данашњи су сви потомци једног нахочета, које су ти Кнежевићи били отхранили и све му своје имање оставили. — Команданов (1, Св. Јован). — Косанић (3, Св. Стефан), били су још у старом селу. — Лазаров — Шукитјеви (1, Ђурђевдан). — Лукачев (6, Св. Стефан). — Малетић (3, Св. Никола). — Маркучев — Лепшан (3, Св. арханђел Михаил). — Мијајлов — Мађистрови (6, Св. Никола). — Мијајлов — Тишлерови (1, Петковача). — Мијатићев (1, Сергије и Вакхо — 7. октобар). — Милованов — Ерски и Пурини (5, Ђурђиц). — Милошев (14, Св. арханђел Михаил), у Ечанском су сокаку. — Мирков — Курјачки (7, Св. Аврамија — 29. октобар), били у старом селу. — Мирков (5, Св. Никола). — Мишковић (3, Св. Јован). — Мургић (2, Св. Илија). — Наумов (1). — Одацић — Бунипартини (2). — Павлови (и -ић) (15, Ђурђевдан), једни се зову Нинкови, из старог села. — Паланчанин — Паланац (2, Св. Никола). — Пандуров (2, Св. арханђел Михаил). — Петрови — Величков (4, Св. Никола). — Петрови — Марићин (2, Св. Никола), из старог села. — Попов — Елбетов (1, Св. Јован), Елбетов је ушао у кућу. — Стајкић (1, Св. Никола; из старог села су и одувек су се сахрањивали, као и сад, у гробљу код старе цркве; последњи су се иселили из старог села. — Стефанов — Ђукини (1, Св. Никола), у Бежунарском сокаку. — Стојадинов — Мушићини, назарени. — Стојадинов — Станкови (Симеон Богопримац), доцније дошли. — Стојков (1, Св. Јован). — Стојков — Ром-Ђирини (1, Св. Никола). — Стојков — Рончеви (2, Св. арханђел Михаил). — Сувачаров (2, Св. арханђел Михаил). — Циглић — Мартинов (4, Св. арханђел Михаил). — Ченејски (4, Ђурђиц). — Чурчић — Ивкови (1, Врачеви, „од старина”). — Шашић (2, Св. Никола). — Шијаков — Нићатини (2, Св. Никола). — Штетин — Штета (20, Св. Никола); највеће прилоге дали кад се зидала црква (у Босни има презиме Штете).

Изумрли родови: Богавац — Брановачки (ушао у кућу Мијајлов). — Влаховић — Шепини (1, Св. Јован), били су стара фамилија па изумрли; други ушли у кућу. — Вујић (1, Св. Никола); сад је ту Живојнов. — Вујићеви, ушли у кућу; досељеници из Боке и зову се Вујићеви. — Јанков. — Јованучев — Гајани. — Кнежеви — Вемијини. — Коларац — Куручић. — Лекић — Мегданџијини. — Николић; сад су ту Станојеви, из Опаве. — Петровић; био попа још у старом селу, па је прешао у нову Ченту, а неки су исељени. — Рајаков. — Рапајићеви. — Симић — Ступаров. — Ђурчић — Бајини.

Исељени родови: Андун. — Аћимовић. — Георгијевић. — Данилов, зет Маркушев (Ваведење). — Драганов. — Елбетов, сад Попов — Елбетов (Св. Јован; слава поменутог Попова). — Ломић ушао Одацић — Ломић (2, Св. Јован), Ломићи су били стара фамилија. — Недин. — Остојић. — Пари-

шки. — Петровићи. — Поповић. — Радосављеви. — Стојићеве, одсељени у Бечкерек.

У Ченти има и четири фамилије католика: Патришкови, Смартек, Трновац и Рајиновић. Овде их зову „Шокцима”. Први су пореклом Немци, а за остале се тврди да су Бугари (ови четврти ће бити од покатоличених Срба). Има неколико немачких и јеврејских породица. Један од Немаца још за време Мађара узео је Српкињу и посрбио се. Има две куће католика (Хрвата) и 5—6 кућа Јевреја.

Цигани: Јаношев, изумрли.

ГОРЊИ БАНАТ

АРАДАЦ

Предања о насељу. — Први становници били су настањени на Старом Арадцу, па су затим прешли на „брег”, на североистоку од Старог Арадца, на земљиште Леје, тако давно да се не зна кад је то било. На Старом Арадцу нема трагова цркве, а на брегу је била црквица, којој се знало и место, али се не памти ког је свеца славила. Од те црквице очувано је звоно и после је употребљавано у школи. И неке су иконе пренете у данашњу цркву, али их сада нема — изела их првоточина. Ово предање — о старом Арадцу и о премештању на Леје и на данашње место — најпоузданије је, јер су га предавали један другом свештеници неколико генерација: таст Симеона Ђурчића (то је „старац” садашњег свештеника Грчића) слушао га је од својих претходника и од старих људи; он га је саопштио Ђурчићу, а овај после Грчићу.

У турско време било је село на месту Леје, где су виногради. Ту је била и црква, од ње се налазе „даце и црепићи”, а нађени су и турски новци. Зову га Селиште.

По другима, стари Арадац је био с обе стране данашњег друма, пре „долме”, на једној високој греди, где је, веле, могло бити само мало кућа. Али никаквих трагова од кућа тамо нема. Место где је била црква обрасло је трњем. Тамо је било остало старо звоно, које су после пренели овамо за школу. Место Старог Арадца зову и Велика греда.

Према подацима из *Парохијског летописа Српског Арадца*, не зна се кад је насељен и откуда му име. Ђурађ Бранковић је за уступак Београда добио многа места од угарског краља Жигмунда и међу њима и Велики Бечкерек у Торонталској жупанији. Могућно је да су онда неки од Срба које је Ђурађ овуда насељавао основали и село Арадац на месту Стари Арадац. Када је то место напуштено, не зна се, али је било свакако због честих поплава реке Тисе. Са тог су се места преселили на неких 4—5 km источно, ближе Бечкерек, на данашње место. Првашње је место рит, ораница и пашњаци, а где је било село, налазе се и сад многе циглице, остаци земунца. Не зна се ни кад је основана парохија, ни кад је сазидана црква. Зна се само да ју је осветио 1815. године Лазар Поповић, великобечкеречки прота. До 1847. године био је црквени торањ под шиндром, затим до 1903. године под лимом, а после под бакром. Стари је иконостас доби-

јен од ченџанске црквене општине 1791. године, а затим је иконе обновио и допунио сликар Душан Алексић, из Арада. Као први свештеници именују се у црквеним матицама Антоније Михајловић, од 1779. до 1796. године, и Стеван Симеонович, од 1779. до 1787. године.

Према Парохијском летопису Српског Арада:

У селу је 1789. године било 969 душа (мушких 478, а женских 461). Од 1798. до 1910. године већином је било прираштаја (+), али 1869—1878. године је —66; 1892. године —105 (колера); 1889. године —5; 1906. године —5; 1908. године —6.

Атар села (са кућиштима и улицама) има 8.315 ј 1.561 кв хв (оранице 5.571, баште 76, винограда 82, пашњака 1.108, шуме 355, земље без порезе 671, „трске“ 228, рит-ораница 221 итд.). Срби држе 2.139 ј 1.109 кв хв, спахије 1.548 ј 214 кв хв, Словаци 1.884 ј 85 кв хв.

Срби опадају у поседу, услед моде, сеобе, удаје девојака ван села и другог. За последњих двадесетак година то је опадање слабије. Услед тежњи за течењем око 5% их је одлазило у Америку. Нарочито 1910—1911.

Најстарија школска зграда овог села зидана је одавно, не зна се кад; друга зграда — 1890. године, а трећа је изгорела 1908. године. У просеку је за време од 1907. до 1911. године походило школу по 200 деце (са „пофторном“ школом заједно).

Према Парохијском летопису Српског Арада, староседеоци од преко сто година су: *Адамови* (Св. арханђел Михаил); *Алексићи* (Петровдан); *Антонини* (Св. Никола); *Арсенови* (Св. арханђел Михаил); *Бачичини* (Св. Никола); *Бојанићи* (Св. Никола); *Бачкалићи* (Св. Алимпије); *Вујанићи* (Св. Никола); *Габроши* (Св. Параскева); *Грујићи* (Св. Јован); *Данкилови* (Св. арханђел Михаил); *Ердељанови* (Св. Никола); *Ђорђевићи* (Св. Никола); *Закићи* (Св. Димитрије); *Јанкови* (Св. арханђел Михаил); *Јованови* (Св. Никола); *Којићи* (Св. Никола); *Курјаци* (Св. Алимпије); *Кушеви* (Св. Параскева); *Марјанови* (Ђурђевдан); *Маркови* (Ђурђевдан); *Матејини* (Св. Јован); *Михајлови* (Св. Стефан); *Ненадови* (Ђурђевдан); *Ненини* (Св. Никола); *Непергаће* (Св. Лука); *Папићи* (Св. Лука); *Перини* (Ђурђевдан); *Петрови* (Ваведеније); *Попови* (Ђурђиц); *Пуркови* (Св. Стефан); *Радини* (Св. арханђел Михаил); *Ристини* (Ђурђевдан); *Сланкаменци* (Св. арханђел Михаил); *Срданови* (Ђурђевдан); *Срданови* — *Виловачки* (Св. Никола); *Стојанови* (Ђурђевдан); *Тадини* (Св. Никола); *Темерински* (Св. Никола); *Тодићи* (Св. Димитрије); *Томини* (Петровдан); *Тошићи* (Св. арханђел Михаил); *Фрајићи* (Ђурђевдан).

Многи тврде да су дошли са Чарнојевићем — сви старији родови овог села, али очевидно под утицајем причања о историји, тако да то неће вредети за све родове. Иначе, врло је вероватно да су многи од тих родова дошли са Чарнојевићем или са Арсенијем IV и преплавили старије српско становништво овог села. За једну од најстаријих фамилија сматрају Баукалиће, од којих је био „вицекнез“. Сад их има само једна кућа овде (Св. Аврамије — у јесен, пре Св. арханђела Михаила), а остали су отишли у Мошорин.

Стари свештеник Симеон Ђурчић причао је данашњем свештенику Грчићу да су овде најстарија фамилија Зекићи, који су били још на Старом Араду као прва фамилија. Од њих и сада овде има пет-шест кућа. Славе Митровдан.

Према Парохијском летопису:

Словаци је доселио спахија Киш, да му раде земљу, пошто су се Срби више бавили риболовом и сточарством. Срби су имали понешто и своје земље, али је Арадац имао мали атар, а и ко је имао своју земљу, морао је одређен број дана радити спахији. Што више земље, више рада за спахију, те су се „отресали“ и своје земље. Словаци су овде досељени пре 150—160 година.

Словаци у Словачком Араду врло су вредни, штедљиви и уредни, али су „гагрице“ и хоће да преваре и подвале. Врло много земље купују од Срба, петина српског атара у њиховим рукама је, а Срби немају ни ланца земље у њиховом атару.

Срби са Словацима живе у добрим односима, нема међу њима свађе, парничења, освете и зајевница. А и између себе живе у слози и у љубави.

По казивању В. Стајића, незадовољни Срби, који су после одсељења главне масе незадовољника у Русију били силом задржани од сеобе, пошто нису хтели остати под управом новоустановљених вармеђа, буду из Поморишја пресељени у десет села Горњег Баната (то су нова, тада постала села: Меленци, Кумане, Врањево(?)...) и добију заједничку управу, као посебна целина, под именом „Дистрикт“. Бирали су свог бировца, са седиштем у Кикинди, који је имао уза се савет, и био обавезан плаћати држави одређену суму пореза и давати одређени број војника, а сва земља припала је општинама, које су са ње прибирале десетак и остале приходе и на чијој су земљи селаци радили одређен број дана. То је била као нека мала република у држави. „Диштрикхани“ су се издвајали поноситим држањем и угледним оделом. Услед позније промене многих досељеника, те су се особине умногоме изгубиле.

Старине. — Ни Грчићев „старац“ С. Ђурчић није знао кад је ова садашња црква сазидаана, нити је нашао о томе записа. Нема никаквих успомена да је ту и раније била каква црквица, јер овде није било села пре него су се преместили на ово место са брега.

Откако је црква направљена, није никако преправљана, ни проширивана, а доста је велика и видна. Хора нема. Најпре је била поплочана циглама, а 1853. године су стављене камене плоче. На средини цркве, на једној плочи, постоји натпис: „Т(одор) Т(ошић) Т(утор) 1853.“ На крсту за олтаром пише: „Јереј Антоније Михаил 1797. год.“ Тоша Сланкаменац поклонио је цркви, поред осталог, и леп полилеј и подигао мермерни крст према капији на порти. Црква је била најпре под шиндром, затим је покривена црепом, па је 1893. године постављен бакарни торањ.

Из порте садашње цркве изнет је један надгробни споменик и сад је положен на углу према порти, те седе на њему. Облик је исти као у оних најстаријих у Алибунару.

Пред црквеним улазом су два велика камена, као дебели блокови, онакви као што су камена подножја католичких надгробних споменика, који имају метални крст пободен у камену подлогу. Урезане су дубоке шаре у виду лукова, а спреда су, на оба камена, широке равне површине као за натписе.

Пред Мађарску буну овде су водили све црквене књиге на мађарском. Сачуван је један део тадашњег *Домовника* и на њему је записао 10. августа 1849. године свештеник Симеон Ђурчић како су га Мађари били затварали и прогањали за време буне.

Постоје стари домовници од године 1842. и пре ње. Постоје, затим, два триода, један са записом да је набављен 1753. године у Арадцу, али се не каже ко га је и од кога купио, и други са записом да је купљен 1758. године за 9 форинти. На јеванђељу украшеном сребрним оковом је запис да га је поклонио Јован Тордин из Арадца 1791. године.

Има стара плаштаница, на којој је натпис да је израђена у Бечу у време патријарха Арсенија IV. Даље је руком дописано да је дата Храму Св. архистратига Михаила и Гаврила (очевидно да је црква била првобитно њима посвећена, па после само Гаврилу, а и црквени печат је најпре имао оба свеца уписана), али се година не може прочитати, као ни остали текст.

Стеван Грчић је овде парох од 1880. године.

„Идемо на камен”, кажу кад иду на некадашње гробље, најстарије у овом селу, где је камени крст. Ископавају у околини кости, лобање и слично. Тај крст је осредњи, од шкриљца, без натписа, очевидно веома стар, и јако оштећен временом. Поред њега одавно је намештен двоструки крст од лима. Старо дрво — багрем — с иконом Матере божје. Уочи великих празника долазе разни болесници и ту леже у огради од жица, умивају се, бришу се пешкиром и пешкир везују на метални крст, а у удубљење у дну крста стављају прилог у новцу.

Стари Арађани имали су гробље на месту „Код камена”, које се сада налази у самом селу, и где од старине има камени крст, накнадно, доцније ограђен. На њему нема ничег записаног. Веле да је сваког Младог петка сузио, па га је био неко однео и после неког времена опет вратио, али од тада није више сузио. Кад носе литију „на жита”, редовно иду и код крста.

За старо гробље овог села такође се не зна кад је засновано. Оно је сад у селу, на северној страни. А даље, али изван села, од 1912. године, налази се ново гробље.

На старом гробљу је један врло велики и дебео крст, украшен, али данас оштећен.

Недалеко је груба, дебела призма (стуб) са натписом који се не може прочитати, јер га је време оштетило. По свему ће бити старији од првога. Још има две-три такве или мање призме и још један онакав, мањи крст. На једној мањој призми је крст истог облика као описани, около је нечитак натпис.

Остали су споменици: крстови од црвенкастог камена, као и по другим банатским селима, а у новије време и од белог камена. Има много дрвених крстова од две грубе, дебеле гредице, уковане једна у другу, или

од две грубе даштице. Један од откопаних крстова срцаста је облика, а иначе је у свему као онај велики, а натпис је из 1793. године.

Један камени четвртасти стуб истоветан са онима у Алибунару и у Ченти, са три стране са заравњеним површинама за писање, а са четврте велики крст изрезан и над њим удубљење без натписа.

На истоку од Словачког Арадца је место Камениги виногради, где је, по народном причању, био град. Ту је копао В. Карапандић и нашао „препоће” и друге остатке посућа и пећи, банке и друге остатке насеља, али ништа од града.

Топоними. — Земље: до бечкеречког атара: Кезеп (ораница) са два бунара — „Кезепски бунари” („средина”), и у њему Кезепска умка или Амрамова (по некадашњем газди; није раскопавана и оре се и она, није у њој ништа налажено); Илице (ораница и ливаде, сенокоси) и у њој вода Горња ливада; Коћ, уз друм; између њих и Словачког Арадца, три бунара — Коћски бунари (ту има много слатине и много копова: слатина је где је шалитра, а копови су где је подводно земљиште и има трске); ту су и виногради Жедни виногради; Карауле (ораница, паше и слатине) са деловима: до села Јарчина Копово и на њему је био Црквени бунар (а прича се да је ту негде била турска цамија, „турска црква”), а сад је измештен једно четири ланца напред; Карауле, Бара (уз Елемирску бару) и у њој Мала умка и Велика умка (обе се ору; нису раскопаване и ништа у њима није налажено) и има вода Караулско копово (иначе, кад је суво, пашњак); Кутине (ливаде; ту има копова, слатине и једна хумка „на хатару” = на међи); Велика умка од Кутине и једна уз елемирски атар; Мала умка од Кутине (Унчић), један бунар „Од Кутине бунар” и Џомбовито копово (силне џомбе, због којих се не може ни ићи у њега, ни ићи по њему); Леје (бапште; свака кућа је ту добила за поврће); Бунар у Лејама и хумка Унка на Лејама (и она се оре и читава је); Велики виногради до села (кадгод су били све виногради, а сад и њиве и ливаде) и хумка Унка у Великим виногради; Излаз (општински пашњак који су купили од спахије), даље од Излаза ка Тиси Остојина греда, Мечка (поред Тисе дубока млака) и земља уз њу такође названој Мечка.

Старији родови познатог порекла: Адамов — Увалини (4, Св. архангел Михаил), прадеда дошао из Елемира, где их још има. — Адамов — Темерински (2, Св. Никола); деда дошао из Елемира. — Бојанићи (20, Св. Никола), има их одсељених у Мошорин; слушали су да су дошли са Чарнојевићем (из Албаније). — Вујини — Ердељанови (3, Ђурђевдан), дошао из Бечкереча у кућу Ердељанових. — Ђорђевићи — Грчи (5, Св. Никола), деда је био „Грк”, имао дућан и дошао у кућу Ђорђевића, из Бечеја; има их одсељених у Нови Сад. — Џукићи (3, Св. архангел Михаил), из Елемира дошао у кућу Сланкаменчевих. — Жебељан (1, Св. архангел Михаил), одавно у месту; доведен из Бечкереча у Кушову кућу. — Кирђански (1, Св. Никола), отац са три сина 1853. године дошао из Бечкереча; има их у Бечкеречу; велика фамилија. — Ненини (око 40, Св. Никола), дошли из Старе Србије са Чарнојевићем; Нениних има и у Панчеву, и одсељених у Бечкеречу. — Павлов (1, Св. Никола), стара фамилија, изумрла, а зет Младен Цветков дошао из Великог Бечкереча и примио славу Павлових. —

Перини (4, Ђурђевдан), деда од 84 године слушао да их је Чарнојевић довео. — *Сланкаменци* (око 14, Св. арханђел Михаил), знају да су врло давно дошли из Сланкамена. — *Србеско* (2, Св. арханђел Михаил), мати довела њиховог оца пре 80 година из Бечкерека. — *Срданови* — *Вилочаки* (2, Св. Никола), по прилици, дошли из Вилова. — *Стојанови* (1, Часне вериге), две куће се одселиле у Стајићево, а један је у Америци; стара фамилија; „из Македоније” су дошла три брата: један је остао у Новом Саду, један у Мошорину (сада Ђосићи), а трећи брат овде. — *Стојанови* — *Ђакови*; један од њих био је ђак или ђакон, али није хтео да се запосли; стара слава била му је Ђурђевдан, а онај што слави Часне вериге ушао је у кућу (некад је држао оба свеца). — *Темерински* (3, Св. Никола), кажу да су дошли из Темерина, врло давно. — *Тошићи* (17–18, Св. арханђел Михаил), „из Косова равна”; има их одсељених у Мошорин. — *Ђурђини* (1, Ђурђиц), деда му дошао из Бечкерека.

Стари родови чије порекло није утврђено: *Алексићи* (2, Петровдан), од постанка су овде. — *Антонин* (2, Св. Никола). — *Арсенови* (2, Св. арханђел Михаил). — *Бачичини* (2, Св. Никола). — *Вујанићи* — *Теџини* (2, Св. Никола), један одсељен у Ченту. — *Закићи* (4, Св. Димитрије). — *Јанкови* — *Јовичини* (1, Св. арханђел Михаил). — *Јованови* — *Кускури* (2, Св. арханђел Михаил). — *Калуђерски* (1, Св. Стефан), усвојен у кући Михајлових. — *Којићи* (6, Св. Никола). — *Курјаци* — *Ерфулани* (4, Петковача — јесења), били су Власи; одавно досељени. — *Куш* (1, Петковача), деда дошао као пастир пре 100 година; били Власи. — *Маријанови* — *Попови* (4, Ђурђиц), њихов деда ушао у добро Попових, али је и Маријанова фамилија стара. — *Маркови* — *Сребрњаци* (12, Ђурђевдан). — *Мијајлови* — *Куњалови* (1, Св. Стефан). — *Непергађини* (9, Св. Лука). — *Ненадови* (2, Ђурђевдан). — *Никини* (5, Ђурђевдан). — *Павлови* (2, Св. Никола), није фамилија са онима првима. — *Папићи* — *Курјачки* — *Николичини* — *Бреновићи* (4, Св. Лука). — *Петрови* — *Ружини* (4, Ваведеније). — *Попови* (3, Ђурђиц), био некад поп од њих. — *Пуркови* (5, Св. Стефан — зимски), „од старинства” су ту; има их одсељених у Бечкерек. — *Ристини* — *Јозини* (3, Ђурђевдан). — *Станулови* — *Влашки* (2, Св. арханђел Михаил), дедови су им дошли као пастири, били су Власи. — *Стојанов* (1, Ђурђевдан). — *Тадијини* (18, Св. Никола); један од њих, деда садашњег старца од 80 година, Јова, био је трговац и овде се задржао у селу кад је дошао спахија и хтео их изместити на место садашњег Тот — Арадца; има их у Перлезу и Бечкерек. — *Тодићи* — *Бакићеви* (5, Св. Димитрије). — *Томини* (5, Петровдан). — *Томићи* (10, Ђурђиц, 3. новембра). — *Фрајићи* (3, Ђурђевдан).

Новији досељеници: *Бокшан* (1, Петковача), отац дошао из Сентђурђа. — *Влашчић* (1, Св. арханђел Михаил), скоро се доселио из Сирига на пустару Сентиван у атару Словачког Арадца. — *Стеван Грчић* (1, Св. Димитрије), из Даља, свештеник. — *Јанков* — *Врка* (1, Св. Јован), из Елемира дошао као слуга. — *Јованови* (2, Св. Никола), отац им дошао из Тараша у кућу Срданових. — *Миланков* (1, Ђурђевдан), призетио се у кућу Стојановог, из Кумана. — *Милетин* (Ђурђевдан), из Сирига се скоро доселили на пустару Сентиван у атару Словачког Арадца. — *Пејини* (1, Св. арханђел

Михаил), скоро се доселили из Сирига на пустару Сентиван у атару Словачког Арадца. — *Путићи* (1, Ђурђиц), дошао из Елемира. — *Торњански* (1, Св. Никола), учитељ из Елемира, где му је отац такође био учитељ.

Изумрли родови: *Војинови* (Св. Никола), стара фамилија. — *Георгијевић* (Св. Никола). — *Манојлови* (Св. Никола), стара фамилија. — *Надлачки* (Св. арханђел Михаил), стара фамилија. — *Радивојев* — *Турчин* (Св. арханђел Михаил), стара фамилија.

Исељене фамилије: После рата се преко 200 душа одселило из Арадца у Стајићево код Бчке: од Бојанића, Тошића, Петкових, Тадијиних (Попови, Јанкови, Ђорђевић), а затим: Георгијевић (Св. Никола), одсељени у Бчку. — *Ердељан* — *Оприни* (1, Св. Никола), била стара фамилија, а последњи отишао у Бечкерек. — *Јованови* (2, Св. Никола), одселили се сви у Мошорин. — *Надлачки* (Св. арханђел Михаил), последњи се иселио у Стајићево.

Цигани: *Гарбош* (3, Св. Петка — јесења), стара фамилија; посрбљени, али се не узимају са Србима; стално су настањени; не знају цигански језик. — *Јованови*, не узимају се ни са Гарбошима, ни са Србима, а говоре цигански; жене се од таквих посрбљених Цигана из другог села; живе у земуницама. — *Илијин*, досељеник из Драгутинова (Карлова); прави пећке по собама.

БАНАТСКО АРАНЂЕЛОВО

Предања о насељу. — Постојало је неко мало село Подлоканице 3 km јужно од данашњег села. Једно сеоце је било на Жежницама и једно на Малом Сигету. Постоји предање да је фамилија Теованових прва „ударила колац на брегу”, на месту Стари Оросламош (у северозападном делу садашњег села). Према овоме, несумњиво је да су Теованови били само први насељеници, дошли из Чуруга (и данас их има у Чуругу), на данашњем месту, да су после Теованових дошли Перлезови, а да су још старији становници били на поменутом три места и да су после и они морали прећи овамо да би се саставило једно село. После се село скупilo и онда се земља делила. Издељено је 86 сесија: 80 Србима, а 6 Мађарима. У време око Мађарске буне било је свега пет мађарских фамилија: Балинт, Ковач, Прагаи, Егедиш и Сич. Сви остали су дошли после тога, а довеле су их спахије.

О имену Оросламош постоји нагађање: Лав у брегу ка Мајдану седео, и на мађарском језику oroslán — значи лав (да није одговарајући турском „arslan” било у старом мађарском: „oroszlán”?).

Старине. — Деда старца од 70 година (Миле Ђуканов, прадеда његова оца се доселио овамо) упамтио је рушевине од негдашње турске куле или памије на Жежницама.

У Великим ливадама су две хумке; на Малој умци, у Кочовату, налазе многе кости и стубове од цигала. На месту Жежнице ископавају и изорава-

ју цигле. Мисли се да је ту била турска кула или памија и растурене сеоске куће. Тврде да је ту била и турска ковница.

На тремеџи овог села, Крстура и Н. Кањиже раскопана је хумка Камара кад је копано за канал и нађени су лонци, црепови, зарђало оружје, сабље и седећи костури. Кад је раскопавана хумка на Бапштинама, за железницу, нађени су само људски костури.

Прва црква била је 50 метара далеко од данашње, где и сада има крст. И она је славила Св. арханђела Михаила, али јесењег (одскора слави летњег). Пошто су прве фамилије у Буцаку славиле Св. арханђела Михаила, и црква је посвећена томе свецу.

Гробље је одувек на данашњем месту, само је проширено. У његовом најстаријем делу има доста врло старих, дубоко ураслих надгробних каменова, готово сваки са урезаним крстом, али ни на једном нема натписа. Сви су неправилна облика и мали.

Јужни део села зову Окрајчани, а северни Буначани, а између њих је црква.

Свеколика спахијска земља — на 8.000 јутара — раздељена је колонистима и овдашњим сиромашним породицама. Неки су од колониста, око 25 породица, већ направили куће и настанили се. Међу њима је 15 породица из Србије, а остале су из Лике, Далмације и Босне. Са њима сад има у месту око 400 православних српских домова.

Мађари имају само око 10% од сеоског земљишта, а све је остало у српским рукама.

Топоними: Жежнице на северу (ораница) или у новије време Од мајдана и у њему Шаширош; до њега Живин будак (ораница); Талађа, а у старије време Свињчине, до спахијске земље; Виногради (сада и виногради и ораница); Старе башче (и сад су баште); Излаз („Јарош“); Нове баште (одвојене од Излаза); Подлоканице (ораница и мало пашњака); Милин Будак (угао између спахијских земаља) и до њега Шушањ; Дебелица (све ораница); Моноштор (ораница) и на њему Чокина слатина; Кременак је у Моноштору анта; Велике ливаде или Кочоват и на њима Велика и Мала умка, Гуштерица је доља у Великим ливадама (има воде кад су кише); Мала ливада или Зовињак (сад у Румунији).

Спахијска земља (аграрном реформом раздељена): са северозапада најпре Мали сигет; Велики сигет; Врбовит сигет и у њему Камара унка, на тремеџи Аранђелова, Крстура и Кањиже; на Великом сигету: Шапталови свињци и Јовин вок (вок — доља у коју се слива вода); Матејин ћошак је на Великом сигету (а Мађари су га прозвали Матен); Широка бара или Нови мајур (Нови мајур — назвао спахија); Гаран (једно земљиште и мајур, а Мађари га називали Ендре); и у спахијском се настављају Подлоканице, у риту; Мијатова греда (а Мађари је називали Имре-мајур); Палошпуста (а мађарски само Палош); Стари мајур.

Мађари и сад већину ових топографских назива зову тако исто или мало искварено; ретко који је на спахијској земљи преведен на мађарски или да су му дали ново мађарско име.

Родови познатог порекла (према подацима забележеним у *Написанију крешчаемих за 1785—1790. годину*): Вујини (2, Св. Јован), деда дошао из

Великог Сентмиклуша, где и сада има Вујиних, који такође славе Св. Јована. — *Грубанови* (3, Ђурђиц, а 1 Св. Николу), одавно досељени из Мартоноша. — *Ђуканови* (9, Св. Киријак), стара фамилија; Павле је пре седам колена дошао из Сакула од фамилије Мишчевих или Мишићевих, кад се делила земља, а овде је добио презиме Ђуканов; после је довео још једног синовца, чији потомци су се такође прозвали Ђуканови. — *Јованови* (1, Св. арханђел Михаил); стари су причали да их је „Чарнојевић привео из Старе Србије”. — *Малуцкови* (4, Св. Никола); Мија Јерков се пре пет колена доселио из Сирига и ушао у њихову кућу и сад славе Ђурђевдан (пет кућа); Јеркови у Сиригу су изумрли, а неки се одселили у Србију. — *Мијатови* „Чачини” (8, Св. Никола и 3, Св. Јован), има више „лоза”, из Мокрина призећени. — *Новакови* (1, Св. Никола), прадеда им дошао из Иванде, где се звао Врајић, а овде променио име због неке кривице; Говедарови их зову што је био говедар. — *Обрадови* (5, Св. Јован), чукундеда старца од 66 година дошао из Сентмиклуша, где их још и сад има и славе Св. Јована као и ови овде; „Крстини” по Крсти, који се доселио. — *Радини* (20, Св. Никола), Рада, предак, побегао од Турака из Босне у Сегедин, одатле у Деску и затим овамо; њега је тамо нашао Павле Ђуканов и позвао га да дође у Оросламош, где ће се делити земља, и Рада је онда добио сесију земље; до њега броји 7—8 колена; зову их „Вадилови”, „Вадилаши”; Рада Вадилов се баш именује 1785. године. — *Теованови* (10, Ђурђевдан), они су дошли из Чуруга, где их и сад има; после Теованових дошли су Перлезови.

Стари родови непознатог порекла: *Арновљевци* или *Арнови* (1, Св. арханђел Михаил). — *Ацини* (5, Св. Јован), Арсен, Ивко и Аца су били браћа и од њих су Арсенови, Ацини и Ивкови. — *Арсенови* (9, Св. Јован) (упоређи са Ацинима). — *Бабићи* (16, Св. Алимпије), једну кућу зову „Чабрини”. — *Вругићи* (2, Ђурђиц, а 3 Св. Никола), они су на Буцаку међу најстаријим фамилијама. — *Зидарови* (1, Ђурђиц). — *Ивкови* — „Велко” (1, Св. Јован). — *Илијини* (25, Ђурђевдан); била су четири брата: Илија — Илијини, Пера — Перићи, Тодор — Тодорови, Лаза — Лазини (Илијини се неки зову „Глувакови”). — *Илијини* (3, Св. Јован), од неког „дошљака”. — *Јаношеви* — „Спаински” (4, Св. арханђел Михаил), „седели” близу спахијске земље. — *Јегрички* (1, Св. Игњат), стара кућа, пастири. — *Јовичини* (1). — *Јосићи* (8, Св. Аврамија). — *Каначки* (7, Ђурђевдан). — *Костини* (6, Петковача), влашког порекла. — *Лазини* и *Лазих* (20, Ђурђевдан). — *Лаушеви* (2, Св. арханђел Михаил). — *Мендрегишеви* (4, Св. Никола), кумови са Малуцковим. — *Микићеви* (8, Св. Никола), стара фамилија, од првих, над ритом. — *Миладиновић* сад *Миладинови* (2, Св. арханђел Михаил, 1 Св. Никола), један од њих био поп. — *Миљини* (1, Ђурђевдан). — *Милованови* (4, Св. Игњат), „лоза пастирска”, од старине. — *Нецкови* (око 10, Св. арханђел Михаил); има их и у Шапцу и у Новом Саду. — *Нешићеви* (2, Св. Стефан). — *Нинкови* (1, Св. Никола). — *Пекарови* (4, Ђурђевдан). — *Перини*, сад *Перићевци* (12, Ђурђевдан). — *Перишићи* (2, Ђурђевдан). — *Перлезови* (2, Велика Госпојина), друга досељена породица, дошли су после Теованових. — *Попови* „Буначки” (види под Буначки). — *Петрови* „Шугањеви” (1, Св. Игњат). — *Радулови* (3, Св. арханђел Михаил). —

Ристићеви (3, Св. Никола); један се и сад зове „Романов“ (а 1785. Роман Ристић). — Савини (2, Ђурђиц). — Симини (2, Петковача). — Станкови (6, Св. Никола). — Томини (10, Св. арханђел Михаил), једне зову „Станулови“. — Тодорови (3, Ђурђевдан). — Урошеви (2, Св. арханђел Михаил). — Хорватови (4, Св. Стефан). — Чикићеви (5, Часне вериге, 1, Петровдан). — Чичићи (2, Св. арханђел Михаил). — Штеванови (3, Св. Јован, 5, Велика Госпојина). — Штеванчеви (5, Св. Јован). — Штевини — „Буше“ (3, Св. арханђел Михаил), надимак по Буши, који је ушао у кућу Штевиних. — Шурјанац, сад Шурјанчеви (3, Св. Стефан).

Иzumрли родови: Алексин. — Бакошев. — Беланчић — Бебанац — Блажини. — Бркин (један Мендредиш има надимак „Бркин“). — Бузајлови. — Буџачки (6, Св. Лука), фамилија Попови се сад зову „Буџачки“, свакако је неко од Буџачких био поп; „Буџачки“ по томе што су седели у Буџаку, јамачно прво тамо насељени. — Вагашкић — Вадилови; Радине зову Вадилови. — Гавалирови; сад надимак Тодорових, „Гаја Грк“. — Главатови. — Години; један Николин има надимак Години. — Голубов. — Давидови. — Дрвењаклови. — Живини. — Исакови. — Јелкини. — Јованови. — Јуришини. — Јелини. — Ловин. — Лукин. — Лутини. — Маринкови. — Матејини. — Милосављеви. — Мићини. — Недељкови. — Николашеви. — Павлови. — Поповићи. — Старчеви. — Стојанови. — Ранилови. — Суботини. — Тривунови. — Увалин; има нов досељеник Увалин, из Крстура. — Фоља. — Ћосићи. — Чобанови; садашњи Чобанови су из Обилићева. — Чокини или Чокићи. — Чолић. — Чуваљдосови. — Шапталови; сада надимак Каначких, сад су Нецкови кумови Каначких.

Исељени родови: Живићи, одселили се у Србију. — Пантелијини, можда одселили у Србију.

Новији досељеници: Ацкови (2, Лазарева субота), избеглице из Сентивана, дошле скоро. Остале још нису побележене, јер се већина још није настанила. — Садашњи Чобанови (1, Св. арханђел Михаил) су из Обилићева. — Увалин (1, Петровдан), нов досељеник, из Крстура.

БЕГЕЈ СВЕТИ ЂУРЂЕ*

Предања о насељу. — Овдашња црква слави Св. Ђурђа. Не зна се тачно зашто је посвећена томе светцу. Неки мисле по томе што се фамилија Ђурђевих, која слави Ђурђевдан, населила на месту Равни брег, на коме је било њихово прво насеље, па су са њега отишли на Старо село, тако да је ово село измењало три места, а данашње је четврто. По другом тврђењу, на Равном брегу су само остаци неког насеља из ранијих времена, а преци Ђурђевих су живели на Старом селу кратко време и после прешли овамо, око данашњег крста на Вашаришту и затим се село раширило ка сада-

* Данас Житиште.

шњем Бегеју. А по тврђењу самих Ђурђевих, њихови преци су дошли у село кад је оно било око данашњег Вашаришта.

Дакле, нити је могло по Ђурђевима бити названо село, нити дат светац цркви. А по свему се може сматрати да је негдашња (мађарска или српска) црква Св. Ђурђа била на оном месту — хумци — у Старом селу где и сад налазе цигле са малтером и кости, јамачно од негдашњег гробља код те цркве. Врло је вероватно да је и на Равном брегу било сеоце кад и на Старом селу. Оба су места доста пространа — отприлике по 100 ланаца. Дакле, сеоца — једно овде, онде друго, као што и из предања излази — живела су на сваком иоле подеснијем месту за насеље и премештала се с места на место према потреби — док их нису после власти покупили и нагнале да живе у груписаним селима.

Становници старог села су били Ђуђини, Ковачеви, Мијатови („први су они ударили колац“), дакле само мали број фамилија и кућа. Мијатови, Гацини и Пекини били су „један корен“ од три брата (Мија, Гаца и Пека), сви славе „Вартоломију“. Са Ђурђевима су били кумови, па се после жењидбом опријатељили, а „кумство манули“. У старом селу било је само 20—30 „нумери“ и тамо нису дуго „седели“. Кад су били на Старом селу, нису имали земље, па су после добили земљу. Кад су овде дошли, имали су два парова са две сесије, па је после једна дата немачком свештенику.

У новије време су се добро помогли, имају новаца и добро су поправили куће и набавили намештај; земља не прелази већ одавно у немачке руке; ако неки Србин и продаје — његову земљу купују Срби.

Старина обичаја, особито божићних, и сродност са обичајима Средњег Баната говорили би о старом банатском пореклу бар основног српског становништва у Светом Ђурђу.

У Ченти постоји читав сокак насељеника из Св. Ђурђа, а и у Баранди и у Сакулама има досељеника из овог села, који су отишли због работе кад је овде дошао спахија, јер нису хтели работати.

Старине. — У Старом селу раскопали су једну хумку и одмах испод два ашова нашли много цигала сличних данашњим, затим један камен и по хумци пуно костију. Мисли се да је ту могла бити црква (има и један тесани камен). И данас се налазе малтерисане цигле, но само је пола хумке раскопано, а даље изгледа да има цигала и костију. Ту су сахрањене силне кости, јамачно из гробница у негдашњој цркви Св. Ђурђа и из гробља код ње. Данашњи становници знају само ово данашње гробље.

Прво насеље било је, вероватно, на Старом селу, на месту где је сад крст, друго на месту старе цркве на Вашаришту, где је била и школа, а треће на данашњем. На Старом селу налазе се паце* и кости. Земунце су биле и на другом месту код Вашаришта, око прве цркве.

На месту Шротмиле, у негдашњем спахијском атару, раскопана је хумка и у њој су нађене кости растурене по земљи.

Топоними. — Део села поред Бегеја зову Фабрика, а остали делови села немају посебна имена; само главни сокак зову Велики сокак.

* Тако се у народу назива комађе разбијених посуда од керамике (прим. Ј. Ерделјановића).

Земље: Торашка страна, Прва и Друга (ораница), према Торку и у њој парче Дудара; Водоплав (ораница) с ове стране Бегеја до Бечкеречког пута; Горњи и Доњи виногради (сад ораница и мало винограда); кроз Доњи виноград пролази Доља или Банка (сад је суво и оре се); Равни брег (и кроз њега се вуче Доља са трском); Клечке ливаде уз Равни брег (ораница, никад нису биле ливаде сенокоси); Леје и Излаз (сад ораница; Леје су биле допуна поткућницама, пошто су оне у селу биле мале). Неки Срби Излаз зову и деформисаним немачким именом „Клекард“ изведеним од „Klegarden“. Све ово било је с ове стране Бегеја и све је то стари атар сеоски.

С оне стране Бегеја од старог атара: Јанкаидске ливаде (ораница) и Излаз (и сад пашњак); од Излаза се један крај зове Забран (тај део паше је забрањиван за напасање коња кад почну возити храну).

Нов, проширени атар на негдашњој спахијској земљи називали су већином неспским именима. Има до пута Слатина (пашњак) и од села преко оба Бегеја поменуто Старо село; Чушакова бара и од ње Кочина (били обори — „кочине“) до пута, па до те Баре Мали рит (све је ово ораћа земља), до Малог рита је Велика умка (то је та хумка што је са једне стране раскопана); затим Шума (била некад спахијска шума, сад је ораница) и Баште (биле баште, сад ораница).

Стари родови познатог порекла: Бечејци; предак дошао из Бечеја (избегао од војске), од Бошковић у Бечеју, са четири сина; звао се „Лонгина“ и овде добио назив „Бечејац“; одавде су се одселили у Ченту, Сакуле, Ботош.

Баба Ката и баба Грана, две јетрве, тукле су „инжињера“ што је хтео ту да копа бегеј — да им не квари куће и да им се деца не даве. И „инжињер“ је копао на данашњем месту. Од баба-Кате су Катићи, а од баба-Гране — Гранићи. А оне су биле од фамилије Ђурђевих, која је дошла из Парца, од места Св. Ђурђа, у време кад су почели овде „градити село“, „мерити сокаке“ (ово је сасвим поуздано предање од самих Ђурђевих).

Христифоровићи (Ристићи): било их је петорица браће: Мркша, од кога су Мркшићи у Итебеју, Јакша, од кога су Јакшићи, којих сад нема (ушао им један Мијатов у кућу), Риста и још двојица. Ови су побегли из Надлака западно од Арада у Румунији, од Турака, и Риста се сакрио у воденицу код Банлока западно од Дете у Румунији, и спасао се. Ристин син Јован дошао је овамо из Банлока, као свештеник — Јован Ристић. Син му је Спиридон, а његови синови су: Дионисија, Алекса и Тоша. Јован је овде био први свештеник и код њега је био „инжињер“ који је овде премеравао и делио народу земљу, јер није било још ни спахије. Од Алексе је Светозар, стар човек, са пет синова: најстарији је Алекса (шесто колена по реду).

Туцићеви: Звали су се Јакшићи и имали су племство од старине, а пребегли су из Мола у Бачкој и због тога бекства променили презиме. После су тражили своје право имање и племство. Добегли су кад овде још

није било село, тј. кад је насеље још било разбацано, неуређено, без данашњих улица.

Исељене фамилије. — Зна се да су овде били и одавде отишли у Ченту Момирови.

БЕОДРА

Предања о насељу. — Село је некад припадало некој властелински Белдори. Године 1722. село се најпре звало Болдија, затим Бека, па Пеадра (Немци га тако звали) и најзад Беодра.

О постанку Беодре саопштио је Миливоје Томић, свештеник, ове податке: Три су брата доброга имовног стања у Бијељини, у Босни, убили Турчина и допали тамнице. У тамници су се молили редом свецима да их спасу, и кад су се помолили св. Стефану, архиђакону, тамничка врата се широм отворе и они побегну и тако дођу у Бачку. Пошто их је св. Стефан спасао, заветују се да га славе. Један од њих настани се у бачком селу Пивницама, а друга два брата оду на другу страну. Потомци оног у Пивницама (Узун Петар Раданов Бијељанин?) пређу у Акачу. Они и други Срби који су ту становали раније или се скоро доселили подигну у Акачу цркву св. Стефану, јер су и други, према њиховом причању, сматрали да ће тај светац и свима њима бити заштитником. На месту те цркве сад стоји крст. Где им је било гробље, не зна се, сигурно су га поплаве затрпале. Године 1722. преселили су се ти Срби са Акача у Беодру, најпре у њен садашњи југозападни крај, где им је била и стара црква Св. Стефана, која је стајала до 1884. године кад је сазида данашња, нова црква. За годину 1722. зна се, вели Миливоје Томић, по запису који је нађен у црквеним књигама. Од тога рода из Пивница било је 14 свештеника, од којих два још у Акачу, а остали после у Беодри.

На Керектову (мађ. *kerektó* — округло језеро)¹⁶, колико се по предању зна, тврди М. Томић, није било села. У Акачу су били само Срби, и они су били једини становници Беодре све док спахија Карачоњи (Јерменин) није почео доводити Мађаре и насељавати их. Друго какво селиште и трагови од насеља у беодранском атару нису познати М. Томићу. Није му познато који су још родови „седели“ на Акачу и са њега прешли у Беодру. Да су из Пивница били прешли и други родови тамо, види се по томе што се 1758. године именује и поп Ђирил Димитријевић, такође родом из Пивница. По томе, штавише, излази да је прешла већа група народна у првој половини XVIII века из Пивница, вероватно са својим свештеником — или свештеницима (Георгијем Поповићем?).

По казивању црквењака Богдана Пушића, предање, које је забележио његов отац, дугогодишњи црквени певац и неко време и учитељ, вели: Беодра је насељена у пролеће 1722. године (то је било и записано у цркви),

¹⁶ Сад језера нема, јамачно је засуто поплавама и наносима (примедба Ј. Ерделяновића).

и то с Акача, Керестова и Шимућа; први су протоколи почели да се воде 1749. године, а прво дете које се родило било је од фамилије Мулића. Које су се све фамилије тада овде настаниле, његов отац није записао. Ти су најстарији протоколи изгорели приликом пожара у стану садашњег свештеника М. Томића.

Мита Пушић тврди да је једно писмо, изгорело у време овог рата (жена га спалила са другим хартијама и књигама), које је о успоменама свог оца, поп-Андрије, био написао поп Васа, отац покојног поп-Мите, око 1822—1823. године, казивало да је Беодра насељена 1722. године. По томе писму су са Акача у Беодру први дошли Мукићи и Дојчини, који су изумрли. С Акача, из Аде (?) и из Перлеза (?) су, вели Пушић, стојало је у писму, насељени у Беодру. Но, ово је погрешно и односи се на Карлово. Већ је била пошта са две-три куће у Беодри кад су на Акачу становале те породице и то село се на Акачу и на Шимућу (то је једна велика греда по којој су биле растурене куће, тј. земунце) звало Болдија. У том писму није било спомена о Мађарима међу тим првим српским становницима Беодре. Тек је спахија довео Мађаре године 1734. По том писму, била је сазидана стара црква, а око ње је било село. После су спахије Мађаре населили ближе „каштилиу“, те су се Срби повлачили даље, па после и цркву изместили. У *Летопису Беодре* стоји 1750. година. Биће да је 1734. године била направљена привремена црквица. Још је на Акачу била црква, мала, без торња, и њене су двери пренете биле у стару цркву. А из те старе цркве је пренет иконостас и допуњен и прерађен у новој цркви.

Стари људи са Акача, и то са места Чота или Акачког гроба, нису слушали да је на Керектову било села, а ни на Шимућу, који је цео у врањевачком атару. На Бикашу украј Баре налазе кости и црепове. Ту је и Бикашка умка, на међи Беодре и Врањева, и у њој гробови, а уз њу иде пут и она је „на полак присечена“, и кад „ваде“ песак, кости испадају из ње.

Има у близини и друга хумка, цела.

Са Шимућа, са Акача и са Пречке (у атару Карлова) и Моротве (у падејском атару) населили су се у Беодру. То су све брегови на којима се и сад налазе трагови насеља.

Најпре се почео насељавати северни део Беодре, садашњи Велики сокак. Зна се где је на Акачу био ред кућа као сокак.

Сви стари људи тврде да најпре није било ниједног Мађара у Беодри, ни на Акачу, него су чак и код спахије најпре само Срби били и слуге и бирови итд., а тек је спахија почео доводити Мађаре.

Кад се почела насељавати Беодра, одмах су начинили и пошту. А било је и нешто Мађара који су се из она три сеоца доселили заједно са Србима у Беодру. Они су тамо живели заједно са Србима и са њима прешли овамо, али су Срби били у великој већини.

Карлово је насељено 22 године после Беодре, а многи су Беодрани избегли у Карлово због спахија.

Најстарији матрикуларни протоколи започети су 1749. године. У Беодри је први рођен Макса Мулић.

Старине. — Свештеник Томић сазнао је да је око Акача налажен новац краља Милутина.

На месту старе цркве подигнута је мала капела, управо заштита или заклон над њеним престолом, који је изидан од цигала.

У новој цркви има над дверима натпис да је иконостас завршен 1778. године, а пренет из „старе цркве у нову“ 1874. године. (Дакле, цео је иконостас пренет у нову цркву, а затим је очевидно горе допуњен новим сликама, пошто иконостас старе цркве није био толико висок.) Под иконом Матере божје су, као тутори, Стефан Дојчин и Јован Поповић 1805. године.

Дрвени крст, по предању, пренет је из Бијељине. Врло лепо је изрезано дванаест празника господњих, са грчким натписом над сваким. Веле, „од пре 300—400 година“.

Гробља: прво (према општинској кући) било је у средини данашњег (то је некад било изван села), а друго је било код садашње цркве и школе (и то је некад било изван села). Ни од првог ни од другог ништа није остало. И за треће гробље се не памти кад је основано, а сад се и преко њега проширило село. И сад се зна место где је било старо гробље села Акача, па су се и после њиме служили суседни салаши: Црвене штале, Акача, Керектова и Беле одаје. Гробље је ограђено дрвећем и у средини има дрвени крст.

Друга два сеоца, Керектов и Шимућ, нису имала гробља, него су и она своје покојнике сахрањивала у Акачко гробље.

На Акачу је и сад дрвени крст на старом гробљу. Да ли је била тамо каква црквица, не зна се. Зна се да су са Чота на Акачу пренели кости код старе цркве у костурницу фамилије Грујиних.

Тамо где је била стара црква, у близини општинске куће, сад стоји капела. У њеној су порти биле костурнице старих фамилија: Ковачевих, Грујиних и Мулићевих. Плоче са тих гробова пренете су код нове цркве. Она је 1874. године направљена, а измештена је зато што су ту били насељени Мађари.

Има још једна хумка Над Пактовом (спахија се звао Пактов), коју Срби зову и Гувниште, где је некад била воденица.

Према Бикашу, преко воде (Баре) на месту Циглани, постоји место где налазе црепоће, тако да је село очевидно било с обе стране те воде.

Топоними. — Земље: од истока Циглана (ораница); Гувниште (ораница) и једна хумка, а на њој општински бунари, од којих се један зове Ђесарски бунар (он је на Циглани), и око њега путеви; Бикаш (ораница); Ливаде (оранице и сенокоси); Виногради (и сад има винограда и оранице); Делечир (ораница и ледина); Акач, ближе селу него Керектова (ораница); Мала и Велика и у Малој је Умка и осим тога поменуто старо гробље, Акачко гробље; Црвене штале, ближе селу него Керектову (спахијска одаја, која има ораће земље и ледине); Керектов и кроз њега тече Бегеј, на њему су биле само „ричине“; Керектов допире до Тисе, а до њега је Аладар (ораница и ледина); у Аладару су Рукунда (ораница), Голић (ледина), Ширине (ораница), Балкан („на Балкан“ ораница); Сигет (ледина, пашњак), до села и у њему; Леја (ораница), Пактов (одаја, била спахијска, ораница и ледина); Стара одаја (и сад спахијска одаја — салаш, и околне земље) и ту Шума и Чикојарош (ораница); Мали Бикаш (спахијска одаја,

ораница и ледина, шуме и артески бунар, и „лоре“ — 10 km узане шине). У Циглани су „удови“: Коће, Велика долина, Бара (сад се оре и сеје) — протеже се од Кикинде (али то није „дрњац“); Варошки будак; Црквено (општинска земља, иза станице); Бећар — табла је у Аладару (по две до три године не роди, а кад роди, „бундеве као да су волови“, зато су је прозвали тако); Волувеј (ораница у Аладару). На атару према Карловчанима има хумка. Посред ње иде граница. Зове се Бикашка умка.

Родови познатог порекла (из најстаријег домовника прве деценије XIX века; са Мориша су, веле, сви на -ов, -ски и други, а они из Бачке увек на -ић): Батањац -нчеви (2, Св. Сава), из Батање, с Мориша; тај исти „корен“ има и у Меленцима, где се још зову старим презименом Савићи. — Белић (1, Св. Стефан), дошао из Драгутинова. — Будакови (4, Ђурђић), стара фамилија; мисле да су из Далмације. — Варадинац -чеви (4, Св. Стефан), из Варадина; род Варадинац се најпре звао Дербакови; били су нешто скривили спахији, па побегли у Варадин, а вратили се тек кад су умрли тај спахија и пандур му и тада добили садашње презиме. — Васићини — Бркини (5, Петковача), стара фамилија, биће са Мориша. — Гагићи -еви (5, Св. арханђел Михаил), из Бачке; има их у Горњем Бечеју. — Грчки (4, Св. арханђел Михаил), из „Грчке“ знају их одувек као Србе, али се зна да је један од њих био „Грк“. — Грујини — Гатијини (2, Св. Никола; 2, Ђурђевдан), има записано и Грујић — с Акача, а у Акач дошао на Чот (брег у Акачу) из Беле Цркве. — Дорословци (10, Ђурђевдан), стара фамилија; има их у Куманима и у Врањеви, где су отишли одавде; били вероватно на Акачу, а Дорослов(о) је у Бачкој. — Ердељанов (1, Ђурђевдан), као и Драгомирови, Власи из Ердеља; нису имали стару земљу. — Живићи (1, Св. Стефан), пре сто година доселили се из Сентмиклуша. — Малешеви — Бурјан — Сачар (6, Св. Никола), стара фамилија; има их у Бачкој; једног су рода са Парабуцким и вероватно из Парабуда у Бачкој. — Мали — Ђукићини (4, Ђурђић), прешли из Карлова у Беодру. — Морутвански — Ристини (3, Св. Игњатије), у старом домовнику: Морутванац и Морутвански; сад Мортвански; са Моротве, у падејском атару, Срби, скоро помаћарени. — Мађошеви — Бузијини, — Мразови, — Шума-реви (14, Св. Јован), били су Матејини, па их Мађари прозвали тако; с Акача су дошли, а тамо вероватно из Кумана. — Милићев (1, „бугери“ — назарени одавно, те им се не зна слава), материн отац га довео из Карлова. — Молац — Молци, Молчеви (3, Ђурђић), из Мола, тамо се зову Николи-чини. — Мулићи -еви (9, Св. Тома), још с Акача, дошли из Далмације. — Новкови (2, Св. Игњат), из Старог Бечеја, где их још има. — Пајић (1, Св. Тиодор, Тодорова субота), из Меленаца. — Пајић (2, Св. Јован), из Драгу-тинова. — Парабуцки (8, Св. Никола), из Парабућа из Бачке; кумови са Пушићима одавно. — Пушићи (19, Св. Никола); паша наденоу једном од двојице браће надимак „Кобилар“, а другом „Ајгиров“, а тај је други пре-шао у Беодру, али се његови потомци зову Пушићи; три брата из Кера: један отишао у Срем, у Ириг, од њега има у Шапцу Сава Пушић; један остао у Мољу, а један прешао у Беодру (односно у једно сеоце поред Бегеја); Радулашевићи се звали, а поделили се на три гране: Стајићи, Пушићи и Кобилареви и сви славе Св. Николу; овде су прва два, а Кобила-

реви у Керу у Бачкој; Стајића има само једна кућа; поред Кобиларевих су били и Ајгирови, који су изумрли. Радованови — Тупша (Тупшин) и — Пачиркин (2, Св. арханђел Михаил), из Босне, стара фамилија. — Радони-ћи (13, Св. арханђел Михаил), из Бачке; има их у многим бачким селима, у Мољу, Бечеју, Петровом Селу, итд. и сви су једног порекла са Радонићима у Мољу (од њих су проф. Јован Радонић и владика вршачки Иларион), а по предању су од војводе Радоње, кога су Мађари погубили. — Ракићи -еви — Киселицини — Цинцареви (16, Св. Лука), из Старог Бечеја, из Бачке. — Раушки (15, Св. Мрата), из Мола у Бачкој, има их и сад у Мољу. — Секу-лин, сад Секулићи (7, Св. Никола), чукундеда из Кумана; стара фамилија; овај овде ушао жени у кућу и узео Св. Николу. — Стокићи — Дромбуља-шеви (5, Св. Јован), стара фамилија, из Горњег Бечеја, где их још има. — Танацкови — Котарицини (1, Св. арханђел Михаил), дошли из Кикинде. — Торњански — Кулашеви (10, Св. Василије), биће да су са Мориша, из Торња код Батање.

Родови чије порекло није утврђено: Арсенови — Свирчеви (13, Св. Аврамија — октобра), стара фамилија, презиме су добили по чукундеди Арсену. — Бировљеви — Пицулови (4, Св. Јован), стара фамилија; раније је увек био од њих биров (кнез), јер су добро стајали. — Врсовићи (3, Св. Никола), стара фамилија. — Вујадинови (2, Св. Јован), стара фамилија. — Димитријевићи — Швабецови, — Зецови, — Попицини, потомци поп-Ђи-ре који је живео пре 200 година, звали га „Попица“. — Пињачеви, — Поп-Ђирини, — Вукови (19, Св. Стефан). — Драгомирови — Маканови (3, Св. Никола), Румуни, нису стара фамилија. — Ђурини — Пукини (2, Петковача), — Печуркини (2, Св. арханђел Михаил). — Зимолетини (7, Петковача); носили и зими и лети опаклије као пастири. — Ивини (6, Петковача), право је презиме Марини, а Ивини је одувек надимак. — Јан-чић (3, Св. Јован), стара фамилија; има их и у Крстуру, где су отишли одавде. — Јеловац -вчеви, — Гибаница (1, Св. Тома), стара фамилија. — Јо(в)ановићи (Св. Стефан), од њих само Ђорђе и Сима, чија кућа и сад стоји и Сима долази у њу, а живи на своме имању у кикиндском атару. — Ковачеви (19, Св. Стефан), види Димитријевиће и Попове; то је један од четири брата (Јанко Ковач). — Лукачеви — Кукољеви — Бељини (3, Св. Никола). — Мађарови — Русови (5, Св. Василије), стара фамилија. — Макрин (Макринови) — Гаврилови (3) — Жуманчеви (8, Св. арханђел Михаил), звали се Гаврилови, па им спахијски управитељи презиме про-менили. — Матејини — Кнежев (1, Петковача), дошли с Акача; има један у Карлову (мајстор). — Миланкови — Курјакови (2, Св. Јован; 1, Петкова-ча; 1, Св. Стефан), стара фамилија. — Миросављеви — Поздерови, — Па-суљеви (7, Михољдан), стара фамилија. — Попови — Суруткини (3, Св. Јован), једног порекла са Ковачевима, са Димитријевићима и Јовановићи-ма (од четири брата); предак им се звао Бељански (и сад има у Бачкој у више села Бељанских). — Попови — Томини — Родини (16, Св. Стефан). — Радојчини — Шијаци — Лудајини (18, Св. Јован), стара фамилија. — Посвађали се Филипчеви и Радојчини и Радојчини им посеку кукуруз, а један Филипчев наиђе и рекне: „Ово је баш шијачки!“ (шијачки — лудо, махнито; шијак — лудак, глупак). — Родкови (5, Св. Алимпије), стара

фамилија — *Серб* (Тодор), после *Србулови* (2, Св. Никола), две куће као и Драгомирови; право и старо презиме им је Милошеви. — *Трајилов* (4, Петковача), стара фамилија, пореклом Власи. — *Узурови* (3, Св. Стефан), стара фамилија. — *Филипац* (сада Филипови) — *Кукавчеви*, -вице (16, Ђурђић), стара фамилија, и сад их зову Филипови; славили су Ђурђевдан, па молили владику да им промени (дали му четири коња) и он одобри. — *Штета*, -ини (једни -ин), у домовнику и Штетић (7, Св. Василије), доселили се с Акача, а одакле тамо, не знају; право им је презиме било Милошеви.

Изумрли родови: *Аћимов*. — *Бојић*. — *Валкањац*, -њчеви. — *Гаврилови*, из Мокрина. — *Дерибакин*, после Дербаков. — *Дојчини*, била је највећа фамилија у Беодри кад се Беодра населила (било их 5–6 кућа, док је од других била по једна). — *Недељков* (Мартинов). — *Олћан*. — *Ортутвајеви*, Власи. — *Соринкић*. — *Тодоров*, изумрли пре три године. — *Урошев*, изумрли. — *Цветини*.

Исељени родови: *Бајин*. — *Бобел*. — *Болгачија*. — *Бочарац*. — *Бочарски* (2, Св. Пантелија), у Земуну трговци. — *Брасо*. — *Будимац*. — *Вранчев*. — *Ђуркин*. — *Константиновић*. — *Константиновић*. — *Кулпинац*. — *Куртић*. — *Маркови*. — *Међаш*. — *Мијаилов*. — *Милин*. — *Мојсилов*. — *Момирови*. — *Нинкови*. — *Овулов*. — *Остојин*. — *Павлов*. — *Петрови* (и Петровић). — *Ранков*. — *Рошул*. — *Стејић*; отишао у Башаид пре 30 година. — *Стојанов*. — *Тидилов*, изумрли пре три године. — *Чобан* (Св. Лука).

Цигани: *Станишини* (1, Петковача), кућевни Цигани, говоре само српски али се само међусобно жене; иначе имају и славу и друго као Срби.

Родови познатог порекла (према подацима из новијег домовника): *Богосави* — *Грујини* (12, Михољдан), од Богосава, сина Јованова, а Јован је из Беле Цркве као харамбаша са дванаест момака дошао на Чот у Акач; Грујини од Грује који је ушао у кућу Јованову, узео жену Богосавову са којом се био саживео, те су убили Богосава. — *Божићеви* (2, Св. арханђел Михаил), одавно досељени из Кањиже. — *Влашић*. — *Гребенар* (1, Св. Јован), одавно, као надничари, дошли из Кикинде. — *Вулетин* (1, Ђурђевдан), из Мокрина. — *Глигорин* (1, Св. арханђел Михаил), из Иђоша; дошли пре 25 година. — *Грујички* (2, Св. Јован), из Мола, одавно у Беодри. — *Димитријевић* (1, Митровдан), из Елемира. — *Ђурићини* (1, Св. Никола), из Карлова. — *Живанов* (1, Петковача), из Иђоша. — *Живанови* (1, Св. Никола), из Карлова. — *Живанови* (1, Петковача), из Иђоша. — *Исаков* (1, назарен), из Карлова. — *Јовановић* (1, Ђурђевдан), из Србије. — *Карацић* (1, Петковача), учитељ из Кикинде. — *Којић* (1, назарен), из Бачке. — *Ладичорбић* (1, Св. Тома), берберин; отац из Иђоша. — *Мавренски* (1, Петковача), из Меленаца. — *Мишић* (1, Петровдан), из Меленаца. — *Мунћан* (1, Св. Никола), сајција, дошао из малог Сентмиклуша. — *Немешев* (1, Св. арханђел Михаил), одавно дошао из Кикинде. — *Павлић* (1, Ђурђић), отац дошао из Кикинде. — *Петровић* (1, Св. Никола), из Србије. — *Плавкићи* (1, назарен), дошао „испод Арада“, из Батање. — *Попови* (2, Св. Игњатије), из Карлова. — *Поповићи* (10, Св. Никола), од Југ-Богданова

корена; стара фамилија; чукундеда дошао из Иванде; Поповићи из Иванде су се тамо доселили одавно и најпре су се звали Југовићи. Али како су због тог презимена страдали од Турака, прозову се Савићи. После је било од њих шеснаест свештеника у Иванди, и по томе се прозову Поповићима. Према саопштењу Миливоја Томића, свештеника у Беодри: Поповић, учитељ у Баранди, имао грамату по којој су Поповићи у Иванди били Југовићи, потомци Југ-Богданови. Ту је повељу дао краљ Милутин оцу Југ-Богданову. Она је изгорела у време Мађарске буне, кад је Баранда страдала. Име томе учитељу Поповићу Томић није могао сазнати, али је са више страна добио поуздана сведочанства да је та повеља постојала. Од тих Поповића у Иванди су и данашњи Поповићи и Влашкалићи (-ини) у Врањеви; презиме Влашкалије добили су они у Врањеви на овај начин: један њихов предак убије неког врло нечовечног спахијског пандура и да би избегли казну, он и његови пребегну у Врањево. Кад су их питали одакле су, они су, да би приметили траг, одговорили: „Одонуд, из Влашке!“. И тако добију назив Влашкалије. И они и њихови рођаци у Иванди славе Св. Николу и на исти начин казују о своме пореклу. Шеснаест свештеника од њих је било у Иванди и пре тога, пре њиховог досељавања. — *Узун Петар Раданов Бјељанин*, из Бијељине, један од три брата (види у предању о насељу) који су добили у Бачку, населили се у Пивницама. Њихови потомци пређу у Акач. Од њих је било 14 свештеника: два у Акачу, а остали у Беодри; по пртежу стабла на коме је запис: „Извео јереј Стеван Ковачев“, Узун Петар Раданов Бјељанин имао је синове Степана и Суботу. Од Степана су Дмитар и Секула. Секулина грана је изумрла. Од Дмитра синови су: јереј Кирило, Стојан и Јоан. Од Кирила, који је имао пет синова, били су Кириловићи, који су изумрли, а било је Кириловића од овог рода у Новом Бечеју. Од Стојана нема никога. Од попа Јована су Попови. Од остала четири сина Кирилова су Димитријевићи. Субота је имао четири сина: од Радосава и од Петра нема никога, од Јанка ковача су Ковачеви; од јереја Јована су Јоановићи, од којих су данас још само Симон и Ђорђе. Сви огранци славе Светог Стефана; проф. Ђорђе Јовановић је од њих, можда је поп Тимотеј Јоановић 1758. године био њихов предак. — *Поповић* (1, Св. Јован) из Карлова. — *Пушкаш* (1, Митровдан), досељен из Кикинде. — *Свирчеви* (2, Св. арханђел Михаил), отац дошао из Иђоша. — *Стојанов* (1, Св. арханђел Михаил), из Кикинде. — *Фелбабов* (1, Св. Матеја), мати га довела из Башаида. — *Цуцићи* (2, Св. Јован), из Драгутинова. — *Чокићеви* (1, Св. Тиодор), дошао из Карлова после рата. — *Цилитови* (1, Св. Никола), из Горњег Бечеја.

Родови чије порекло није утврђено: *Бачин* (1, Св. Јован), колар, доведен у Беодру. — *Гавриловић* (1, Ђурђевдан), учитељ. — *Грујић* (1, Митровдан), стара фамилија. — *Кнежев*, стара фамилија. — *Кукин* (1, Св. Агатоник — септембра). — *Томић* (2, Св. Игњатије), Миливоје, свештеник, и син подбележник.

Цигани: *Глишини* (2, Св. Јован; 1, назарен), кућевни Цигани; одавно насељени. — *Стојкови* (Петковача), чергари, тргују коњима, а жене им просе.

Из *Летописа Беодре*. — Беодра је насељена 1722. године најпре под именом Шимућ, затим се звала Болдија, Беке и најзад Беодра. Насељена је са пустара: Шимућа, Акаче и Керектова. Када се у први мах Беодра насељавала, било је само 3 куће и пошта. Богдан Карачоњи је 1742. године добио под аренду од Коморе земљу, коју је 1782. или 1799. купио као спахилук.

Најстарији матрикуларни протокол је из 1749. године, а крштених из 1779. године.

Ораће земље имали 3.626 кат. јутара, осим два спахилука што имају близу 17.000 кат. ланаца. Сенокоса 188 ланаца, баште у селу 51 ланац, винограда 95 ланаца, а слатине и копова преко 700 ланаца.

Карлово је насељено 1740. године из Аде и Перлеза.

Стара црква је подигнута 1750. године. Стоји да је почета 15. јула те године, на оловној плочи која је 1875. године извађена из темеља старе цркве, кад је та црква разрушена.

1876. године одређено је место за ново гробље. 1878. године многе „кустурнице“ код старе цркве су разрушене и пренесене.

1877. године изабран нов учитељ, Андрија Поповић-Југовић, порекло води „од 9 Југовића“ (убио се 1889. године).

БОТОШ

Предања о насељу. — Први насељеници дошли су „из Србије“ и најпре се населили на данашњем Селишту, па су затражили да буду уз Тамиш и преселили се код данашње Старе цркве. У Селишту је била и црква, сад се познаје „брно“ (као хумка) од ње, и то црква баш од њихових предака. Сад је ледина.

Село је било премештено са Селишта, најпре око данашње Старе цркве. Прича се да су били најпре Орловћани и Ботошани заједно: с једне стране Шозова¹⁷ Ботошани, а с друге стране Орловћани, па су ови други отишли, пронашли греду на којој су се орлови легли и населили се. Из овог предања, које се очувало у Ботошу, излази да су преци старих Ботошана и старих Орловћана најпре заједно настањивали садашње ботошко Селиште, и то свакако неко дуже време кад су тамо имали и цркву, и да су се затим заједно преселили одатле на обалу Тамиша код садашње старе ботошке цркве, па се тек одатле преци старих Орловћана одвојили и отишли даље низ Тамиш, да оснују засебно село.

У Ботошу има 680 домова. Цело сеоско земљиште комасирано је 1917. године. Комасација има незгодну страну што се после ње не може марва изгнати на стрњике и уопште по атару, јер сад свако забрањује да се изгони на његову стрњик туђа марва. То је особито тешко за сиромашније, који имају мало марве, те не могу да истерују на даље пашњаке, на излаз, а нарочито не у рит (особито она села којима је рит подаље). Тиме је, дакле, нарочито сиромашнијима, али и већини сељака, било немогуће држати више стоке и зато је ова установа за сточарство у овим селима

¹⁷ Шозов је доља у којој заостане вода после кише, а има увек трске (прим. прир.).

несумњиво од штете, јер им онемогућава држање онолико стоке колико им је најпотребније.

Старине. — Црква је зидана 1783. године (Мала Госпојина, 8. септембра). На цркви иза олтару је крст Јована Ђуричића с годином 1797, а ту је и костурница те фамилије. Позади, пред самим улазом у порту, налази се плоча са годинама 1752. и 1757, али се на њој не може ништа прочитати.

Водица је врло стара: од ње тече вода у Шозов. Над њим је сазидано мало капелице. Црквена општина се стара о њој. Болесници ту доносе пешкире, крпе итд.

Гробље ботошко је код села. Нема ниједног споменика из времена пре прве половине XIX века. То су обични надгробни споменици, а има и доста лепих. И овде сахрањују по фамилијарним групама, често свака захвата повећи простор. Гробље је лепо ограђено зидом — што је велика реткост по српским селима у Банату.

Прво гробље је било близу Старе цркве, уз Тамиш, на сто корака даљине; друго у селу (сад су тамо куће), а треће је данашње. Није било камених крстова, него само дрвени (први камени крст који су овде видели у гробљу — и чудили му се, стављен је на гроб једног кадета у Војној граници), које израђују сувачари, и које су пре звали „сандуцима“, а сад „самарицама“.

У Живанићевој дољи, у општинској утрини (по роду Живановићима-Ђуричићима), на западу, налазе судове и камена оруђа из преисторијског времена. Са северне стране, у Виноградима од Слатине, на једном парчету, као брегу, налазе паце од јако дебелих старих ђупа и лонаца.

У старим протоколима стоји шанац Ботош, али старци не знају за тај шанац.

Топоними. — Земље „на подне“, тј. према југу: Мале земље (ораница), за њима Жаркова земља и доља Дубока долина, око ње је Бела јама, негдашњи излаз овог села, који је после комасирања разоран, а за излаз су узели један део земљишта Ливада и сад је ту њихов излаз. — Ка „лакшавању сунца“, тј. према западу су земље: Велике земље (оранице), Селиште и ту Коларска умка (по фамилији Коларских; на њој су ископаване цигле; по звуку који се чује кад се лупа озго, мисле да ће у њој бити као неки „подрум“, а на Селишту је некад било село); поред Селишта је доља Шозов, где је тако исто лековита вода као и у Русанди и Баранди, те је, у ствари, њихово продужење, а у Шозову је и место Квасац, где је упала марва и тонула у дубину да се није могла извући и где је и сада глиб; Ливаде („орна земља“, ораница); Стари виногради (били виногради, сад већином ораница) до Ливада („од Ливада“); Виногради код села, до Шозова; с југа до села је Нашиће (биле баште, а сад већином разоране); Стари виногради „од Томашевца“ (у свим овим селима се говори само Томашевци; опет били виногради). „На рађање сунца“, уз Тамиш, налази се земљиште Талаћ и на њему Стара црква или „манастир“ (кад су подигли данашњу цркву, срушили су „пустару“, али после је поново подигли „од буса“, бусена (после појављивања неког старца на њеном месту којег је, веле, било више њих видело), која слави Ивандан (24. јуна) и има свој стари антиминос. Око Старе цркве било је прво насеље овог села.

Имају два рита, у које изгоне волове, јалове краве и јунад. Један је „иза Ечке“ (400 ланаца), а други иза Ченте, „под Опаву“ (900 ланаца).

Рит је био на једном месту под Ечком и исто тако као и Перлежани нису га хтели задолжити и дати немачком селу Лизика (ондашњи Elisenheim, данашње Бело Блато). После су им ту оставили 400, а под Чентом дали 900 ланаца.

Рит под Ечком (који је од старина њихов): Симинова греда, Бркина греда, Бузара, Бело блато, Палина греда, Унчић (нема хумке), Бодрошки салаш (по старој фамилији Бодрошки, која и сад постоји), Бејин салаш, Маријин салаш, Пиперски салаш.

У „Риту под Чентом“ је велика хумка коју зову Умка.

Родови према Протоколу исповедајућих из године 1809¹⁸: Аврамови — Мијаљеви (Св. арханђел Михаил). — Адамови — Бировљеви (Св. Никола). — Анчини (Петковача). — Аћимови — Шенђурачки (Петковача). — Бодрошки (Петковача). — Босићи (Петковача), пореклом од свештеника Босића, „поп-Николини“. — Велисављеви (Св. Јован), једни од њих зову се Бејини. — Весићи — Ђурђини (Велика Госпојина). — Гаврилови — Бркини (Св. арханђел Михаил). — Грујини — Грујичкови и Калпакошеви (Св. Јован). — Драгојлови — Чонкини (Петковача), стара фамилија. — Дмитрови — Лесини и Фрцини (Св. Никола). — Ђурђеви — Зарини (Св. Никола). — Ђуричићи — Живановићи (Св. Мрата). — Ђуричић Јован, чија је гробница била иза олтара данашње цркве, био је веома богат; „царевини“ су поклонили 30 ждребаца; Мијини — Цвејини су од старине њихови кумови, па ће бити и они од најстаријих фамилија; Ђуричићи су пореклом из Србије, из „Чајетина“, то знају поуздано, а прабаба им је била из Србије, из Кланције од Кузмановића. По некој прабаби су „Живанићеви“; најстарија су или једна од најстаријих фамилија. — Јанчикини — Гавричини (Св. Јован). — Јованов — Фрлаши (Св. Никола). — Јованов — Станићи (Св. Јован), нису род. — Јовичини — Палини (Св. Стефан). — Катане — Лацкови (Св. арханђел Михаил). — Кетини (Св. Никола). — Константинови, сад Костадинови — Јепурашеви (Ђурђевдан). — Костићи — Бежунари (Ђурђевдан). — Лазареви — Андрнајка, назарен. — Лекићи (Митровдан). — Марјанов из Неузине, ушао у кућу Дабића. — Милинкови — Брандин (Богојављење). — Милинкови — Ранкови (Богојављење). — Милићеви — Бубеши (Петковача). — Милошеви — Паваишки (Ђурђевдан). — Натарошеви (Св. Никола), не знају ништа о свом пореклу. — Николићи — Дукини — Буља (Св. Никола). — Олћан (Св. арханђел Михаил). — Парауснић (Митровдан). — Паскулови — Маријин (Св. Стефан), из Парца (југозападно од Темишвара у Румунији); деда дошао у кућу Ђорђевића, старе фамилије, које сад више нема, а други брат у Борчу, где Паскулових такође има. — Пејини — Фајферови. — Пиваричић (Св. Мрата). — Попадићи (Часне вериге). — Проданови — Кришајберови (Св. Јован). — Димић — Путерић из Елемира, ушао у кућу. — Рајкови (Митровдан). — Симини — Зечареви (Петковача). — Стефанови — Сарачеви и

¹⁸ За све те родове — осим оних код којих је нарочито наглашено — стари људи знају да су добили земљу „од инжилира“ (прим. Ј. Ердељановића).

Јудини (Св. Никола). — Стојкови — Башаидски (Св. Стефан); владика будимски Стојковић био је од њиховог рода. — Торњански — Свирчеви (Петковача). — Убавић — Матини и Шубаричини (Св. Јован). — Чизмашеви — Капетанови (Св. арханђел Михаил). — Чизмашеви — Пујлови (Велика Госпојина). — Шимпраћа (Св. Јован).

Изумрли родови: Анучини — Јовањеви (Петковача). — Бојанић — Врбошки. — Дабић (а Марјанов је ушао у кућу из Неузине). — Данилови — Дацини. — Игњатови — Игњићи (Св. арханђел Михаил). — Јанић — Косићи. — Кузманови, била стара фамилија. — Лозићи (Ђурђевдан), стара фамилија. — Мијајлови (Св. Никола). — Милованови — Милитарови, један досељен из Пардања. — Миркови. — Незнанови. — Силаћин. — Седларови. — Фаркашеви — Курјачки, ушао Гранић из Шенђурђа. — Чонкини — Романови.

Цигани: Илијашеви — Капларски (Св. Јован), били ковачи. — Нецини (Петковача), имали земљу. — Станишић (Петковача), имали земљу.

БОЧАР

Предања о насељу. — Срби су се прво населили. Као прве, насељене су фамилије: Попови, Зарићи, Лињачки, Остојини и Сенћански. Зарићи су били близу старе цркве. Све куће су уз воду и поред рита, тако да свака башта излази у рит. Има и сад у рити Лињачка греда, где су Лињачки држали свиње и другу марву, а на другом месту Сенћански брег.

Док није дошао спахија, били су богати људи. Свака је српска кућа имала земље, само је три куће било „беземљака“: Јованови — „Туркулови“, Перкини и Ракићеви. Спахија је тражио да се за сваки „паор земље“ ради по 300 дана у години, давао им је само десети сноп, тако да ко год од Срба није имао довољно радника у кући морао је продати земљу и бежати одавде. Земљу су продавали Немцима. Према Немцима се другачије поступало. Немци нису ни имали урбар, а цркву им је спахија подигао и издржавао. Зато је мало Срба остало овде.

Старине. — Копана је једна хумка у винограду спахије Бајића, није у њој ништа нађено и тврде да је природна, јер је „земља здрава“, ни по чему се не познаје да је набацана. Још једна у винограду је раскопана, али није ништа нађено. На греди ближе рити хумке су као поређане у реду (на страни према Иђошу).

У баштама у селу на западу и на северозападу, покрај рита, нашли су два костура у гробу у седећем положају. Одвојено су нађени лончићи, крчизи, огњишта — за један фат у дубини.

Покрај рита, у баштама данашњих кућа, где год копају, налазе дебеле препове — крепоће, црне, с прста дебеле, и ситне комаде од цигала. У виноградима су ископавали и кости. Иначе, понегде још нађу житне јаме својих предака.

Кад је прављена стара црква — не зна се. Само се зна да је била на једном брежуљку у башти каштела Хертелендијева. Трагове је уништио спахија кад је то постало његово земљиште. Зна се да је тамо био крст и да су тамо стари одлазили, али је крста после нестало. Не зна се ни кад је зидана садашња црква. Торањ је био за седам метара виши од садашњег, па се порушио и нов подигнут.

Иконостас у цркви донет је из цркве у Врањево, јамачно старе. Иконе су старинског типа, очевидно врло старе.

И стара је црква била украј рита. А старо је гробље било на брежуљку, на којем је сад црква, званом Умка. И друго је старо гробље из села, опет над ритом. И оно се већ оре, а стари људи га памте само као ледину, без крстова. Уз њега је треће гробље (а поред њега и немачко и чивутско), које се такође већ оре и нема ни крстова. Четврто гробље је покрај рита и поред друма.

На свакоме од старих mineја има напред запис са именима дародавца и „усопшег“ (из читуље) и годином из које је запис. Свуда је година 1785. Свуд: „из Бочари“. Помињу се фамилије Варащани, Гајини, којих сад нема.

Први шор је био сав уз рит, најпре само један, па тек доцније други, итд.

Топоними. — У Бочару су сокаци: Сенђански, Бајин (то је био први), Велики сокак, Ђурчијин сокак, Рељин сокак, Кикиндски сокак и Кошничаров сокак, Кузманчев сокак, Немеђански сокак, Слепи (-ачки) сокак (затворен, без излаза).

Земље: од Карлова до друма су Буцак (Велики и Мали буцак; ораница), бара Дугачка бара и један шпиц Рогач; у атару карловском хумка Атарица; Песак (ораница) граничи се са иђошким и кикиндским атаром; једно се парче зове Водоплав; Валов (ораница) граничи се са кикиндским, карловским и иђошким атаром; на друму од Бечкерека за Кикинду Чарда је место где је некад била спахијска чарда (сад салаши); од железнице до Кикиндског друма је Богомоља (ту су виногради), названа по крсту у виноградима; једна се хумка зове Илина умка, једна на некадашњем спахијском земљишту Спахијска умка, а још једна на крајој греди у Богомољи је без имена; Фикација је до Богомоље (ту су виногради), и ту има један крст; Ланиште је била општинска земља, па је подељена, и од Срба покуповали су је много и Швабе; први део пашњака је Голубова умка (не зна се откуд име тој хумци), други део Торина (то је стара бочарска земља), а остало је Рит: Испод винограда, до друма за Падеј, затим Лињачка гред; до друма су Бела брешка (брег и доља), Велики сигет и Мали сигет; Гола гред; преко друма Дагина бара; Крушковача, велика хумка на иђошко-бочарском атару; Пландиште (ораница и рит); Ковачица (доља и ораница); Пречка (брег и вода под њом), у којој је бивши спахија населио мађарске раднике; Сартоц (ораница); Ширина (до Тисе).

И Швабе зову делове рита истим, српским именима, која су сва од старине остала, пре доласка спахија.

Родови познатог порекла (из *Домовника од 1830. године*): Бабшани, сад Маркушеви (15, Св. Никола); из Маркушице код Пећи под Арсенијем

Чарнојевићем пресељени у Бапшу, а из Бапше овамо; има их у Подгорици и на Цетињу и у Меленцима; где се такође зову Маркушеви; има их одсељених у Србију, Срем (Јаково) и Бачку. — **Бајини** (5, Св. Алимпије); из Баје. — **Грујини** — **Кличованови** (5, Св. Мрата), дошли из Кличе. — **Дабихеви** — **Комедијашевићи** (1, Св. Никола), из Меленаца; има их одсељених у Врањево. — **Капетанови** — **Филипчеви** (4, Св. арханђел Михаил), старцу од преко 60 година чукундеда се доселио из Липове; звали су их „Филипчеви“, као и сад. — **Лињачки** (4, Ђурђевдан), били су из Влашке. — **Милошеви** (1, Св. арханђел Михаил); они су били једног рода с Капетановима, па после по Милошу добили ово презиме. — **Павловић** (1, Св. Никола), старцу од преко 70 година деда дошао из Сегедина; тада дошао и његов брат у Карлово, одатле отишли у Нови Бечеј, где их и сад има; има један у Жомбољу, који је одавде одселио, и у Алексинцу. — **Пењини** (6, Св. Никола), били су „из Влашке“, поседују стару земљу, имали су „полутину“ (пола сесије). — **Печански** (1, Св. Никола), права фамилија изумрла, а из Кикинде је ушао у кућу „Пећански-Адамов“. — **Попови**, дошли из Иђоша, они су „ударили колац“ селу, њих су звали „Кожукареви“, рачуна се бар 8–9 њихових колена у Бочару. — **Поповићи**, сад Попови (1, Св. арханђел Михаил), ударили колац Бочару. — **Радулови** — **Немеђански** (4, Петковача), чукундеда дошао из Немета, тако су славили Св. арханђела Михаила (имали су „по паора“); предак убио спахијског пандура и добегао овамо и зато променио славу, сад су „шесто колено“; има их и сад у Немету, има их и у Србији, у Крагујевцу и Александрову. — **Ракићи** (1, Ђурђевдан), стари их доселили из Меленаца; има и сад Ракића у Меленцима. — **Сенђански** (3, Св. арханђел Михаил), били су из Сенте и зна се да су били богати људи. — **Старчеви** (6, Ђурђевдан), предак дошао из Старчева, има их у Елемиру, Кикинди, Башаиду, али се не зна да ли су од њихове „лозе“. — **Стојакови** (6, Св. Јован), прадеда дошао из Горњег Бечеја; има их и у Кикинди, где су одавде отишли, и један у Америци. — **Црњани** (2, Петковача), старцу од 70 година деда дошао из Црње; има их и у Башаиду, а у Београду: Лаза и син Жива. — **Црњани** — **Варзилови** (4, Ђурђић), такође су из Црње, али нису род са претходнима и дошли су после.

Родови чије порекло није утврђено: **Арсини** — **Курјакови** (1, Св. арханђел Михаил). — **Буцарови** (1, Св. Никола), нису од старине овде. — **Дачкови** (3, Св. Стефан), и сад „Дачкови“ (имали су „цео паор“ — цела сесија). — **Зарићи** (1, Св. Јован), спадају у прве фамилије које су се населиле у Бочар, били су близу старе цркве. — **Јанкови**, старо и право презиме. — **Јованучеви** (3, Св. Никола). — **Контини** (3, Петровдан), има их и у Кикинди. — **Кршничари** (2, Св. арханђел Михаил), а Перкин један је усвојен и зове се тако исто. — **Лејићи** (2, Велика Госпојина). — **Михајлови** (3, Св. арханђел Михаил). — **Надошанови** — **Јуришини** (1, Св. Мрата) (имали су „полутину“ — по сесије, по паора). — **Остојини** (1, Св. Никола), такође једна од првих фамилија које су се доселиле у Бочар. — **Перишићеви**, сада у протоколу Перкини (2, Петковача). — **Петрићеви** (5, Св. арханђел Михаил). — **Прекајски** (1, Св. арханђел Михаил), има их и у Карлову. — **Ружићи** (1, Ђурђић), има их и у Кикинди, а одавде су отишли и у

Врбас, у Бачкој. — Савини (3, Св. Јован). — Стануловићи (1, Св. Никола), има их у Немету (свештеник) и у Баранди (свештеник); отац им је био ковач код спахије и нису имали земљу, а доселио им се још деда или прадеда. — Стојини (3, Петковача). — Увалини — Жикућини (2, Св. Никола). — Увалини (4, Петковача). — Ђурчини (7, Св. арханђел Михаил).

Изумрли родови: Живкови. — Јаношеви. — Томини. — Јованови. — Крстић — Бешини. — Марјанови. — Мијатови. — Момиров. — Панини. — Петкови. — Стојкови. — Тасић. — Шолмошанови.

Исељени родови: Адамови. — Албулови. — Анимов. — Бежунарови. — Богданови, одселили се у Сентмиклуш. — Гиздулови. — Глишини. — Данулови. — Јовановић. — Јорговић. — Јоцкови. — Југин. — Липитаров. — Лупулови. — Текманови (1, Св. Никола), у Кикинди. — Мартинов. — Башини. — Оздолини. — Перишини. — Ранков. — Рончеви. — Чокот. — Шијачки.

Родови познатог порекла (из новијег домовника): Богданов (1, Митровдан), из Иђоша. — Гавранчић (1, Ђурђевдан), из Кикинде. — Гецић (1, Св. Стефан), из Иђоша. — Глигорин (1, Св. арханђел Михаил), из Иђоша. — Давидов (1, Св. Никола), из Чоке, дошао као слуга. — Илијин (1, Ђурђић), дошао из Сентмиклуша. — Миркови (1, Св. Јован), отац дошао из Валкања као пудар. — Мунђан (1, Св. арханђел Михаил), из Иђоша. — Одошанови — Демунови (4, Св. арханђел Михаил), биће да су из Деме. — Оцин (1, Св. Јован), из Меленаца. — Перић (1, Ђурђевдан), из Мокрина. — Попов (2, Св. Игњатије), из Карлова. — Раказов (1, Св. арханђел Михаил), из Карлова. — Станчулов (1, назарен), из Иђоша. — Стојановић (1, Св. Никола), из Кикинде. — Татомиров (1, Св. Алимпије), из Иђоша. — Ђирић (1, Св. Никола), из Сентмиклуша. — Челекетић (1, Св. Стефан), дошао из Мокрина.

ВЕЛИКА КИКИНДА

Предања о насељу. — По саопштењу деда Нове Трифунца, на подручју Кикинде у Олушу су били само трагови од неког старог насеља, али наши нису затекли никог кад су се овамо доселили.

Најпре су се на Олушу били настанили из Семлака: Красини, Гавранови, Зубанови и Маркови. На Олушу су биле земунце. Тада на месту садашње Кикинде није још ничега било. Затим су ти са Семлака основали Семлачки крај у Кикинди. После су подлазили и они из Чанада, из Надлака и други.

Кикинда је из три села насељена: из Семлака, Надлака, Чанада и наводно — из Брежана; у Брежански крај су понајвише дошли из Батање и околине. Године 1748. је било то прво досељење. После су долазили из разних других села. Подлазило је фамилија и из Мађарске; на пример, Телечки су из Телека у Бекешкој жупанији, код Сарваша; Кенђелци из Кенђела у Хевешкој жупанији, код Турског Сентмиклуша (Török St. Mi-

klus). Марија Терезија је послала инжењере још пре њиховог досељења, па су премерили земљиште за село и улице и тек су онда они дошли и одмах се населили на месту данашње Кикинде. Сви су у групи дошли, а Новаков је био тада капетан у Милицији.

По досељењу су били 26 година милитари, као и у Поморишју, и донде су орали где је ко хтео, а 1772. године је подељена „стара земља“, кад су добили сваки своју својину, али су морали и неки откуп плаћати, а то им је у оно време било врло тешко и зато су више њих оставили и кућу и сесију и отишли у службу, а неки су ову имовину продали. Године 1774. је укинута Милиција и успостављен је Диштрикт. Један део Кикинджана је отишао 1774. године и населио Баранду, јер нису били задовољни уставом Диштрикта, него су хтели да буду граничари; а из Меленаца и Врањева су у то исто време населили Сакуле.

По казивању Апе Новаковића, старца који је умро око 1870. године, знало се да су Новакови „први ударили колац“ у Кикинди, затим Милићеви, Протићи, Рајкови, Видакови (Видаци). То су и сад фамилије у Кикинди и све су велике, осим Новакових, која је мала. Предање да су „Новакови први ударили колац у Кикинди“ значи да су они први дошли, односно прешли на место које је било одређено за оснивање новог насеља Кикинде и да су ударили колац на месту које је имало бити средиштем новог насеља.

Породице које су напред именоване имају предања: да су, на пример, оне које су у Чанадском крају заиста биле дошле из Чанада, у Семлачком све из Семлака, а у Надлачком све из Надлака, а да ли су оне у Брежанском крају из неког села с таквим именом или су и оне из поменутих три села, па овде тако назване по уздигнутом месту свога краја, нисам могао сазнати. Тврди се пак да су оне дошле са Чарнојевићем. Подаци о великој старини цркве (1709) и о Кикинди из времена пре 1718. године сведоче да је овде морало бити и неког старијег становништва пре оснивања ове данашње, ушорене, Кикинде.

Што је приличан број родова распоређен у више крајева, то је свакако учињено намерно, још приликом њихова настањивања, по распореду који је направила сама аустријска власт, да се не би јаки родови груписали сви на једном месту и тиме после још више ојачали, а свакако је било неког мешања и после, услед куповине и женидби. Види се, даље, да је велики број празних плацева био остављен за одељивање из великих задруга и оснивање нових породица.

За неке од родова из 1818. године зна се да нису били пореклом из напред наведена три (четири?) села (нпр. Будишини, Арађански и други, од којих неким и презимена то показују), што значи да је приликом главног насељавања Кикинде било подлазило, поред главног становништва из она три (четири?) села, и досељеника из других села у Поморишју, а и са других страна.

Можда се у стару Кикинду из времена око 1718. године било прикупило и српско становништво из малих насеља по данашњем атару кикиндском: са Галада, Олуша и, можда, Селишта.

Старине. — На ливадама названим Градиште у трокуту према иђошском атару постоје трагови неке мање тврђаве (Сибињанин Јанка?). На југозападној страни пешчани брежуљак и на њему врста града. На два километра одатле у Водици нађени костури (изгледа да је било гробље). У Великом рит, где су била села, налазе се цигле, новац (римски и други), златни и сребрни накит и крстови, па и један комад камена порфира.

Од Семлачка краја је велика хумка Кинђа, за коју народ прича да су је Турци правили, те отуда на њој има, веле, неки камен „четвороуголан“ који личи на турске надгробне споменике. А западно Кинђа је назив за пространо земљиште на коме се диже хумка тог имена. У тој је хумци, међутим, камен који су поболи инжињери, а не турски надгробни споменик. У северном делу овог земљишта је доља Млака, а иза ње, на северу, до међе атарске, пружа се Градиште. То су две дужи, мало уздигнуте, и ту се у великом једном кругу налазе цигле кад се оре, а прича се да је ту био некад град. За Кинђу мисле да је баш нарочито прављена, јер је стрма и сва унаоколо округла, да би служила за стражу и посматрање. Ближе селу су Три унчице, заиста три мање хумке, које се ору, али ниједна није раскопавана.

Од Чанадског краја на месту Селиште доста пространо земљиште на истоку из кога изоравају црепоће и друго. На један километар од Чанадска краја је ледина Олуш и ту су се, по казивању старих, познавале земунице, но непознатог порекла. Водица је место где из брега вода извире и поред црквене капелице отиче у дољу Валов, која се продужава чак према Карлову и, јамачно, даље ка Тиси; а од Штеванчеве баре, која долази од Олуша, продужава се та доља ка Водици и даље. Некад се кроз цео Семлечки крај та бара ширила, што показује њено корито које иде кроз Семлечки и Надлачки крај ка Водици. Код Водице је ледина на којој је, причају, некад било село са земуницама.

За цркву у Великој Кикинди каже се да је сазидана тек 1773. године, а торањ подигнут 1797. године. Иконостас је обновљен 1849. Овде је обичај да сваки над својим „столом“ у цркви има икону свог свеца. Кад ко умре, скида се и меће светац онога ко је место закупио.

Над капелицом која је пред предњим улазом у цркву, а под прозором у зиду је дубоко урезана година 1709. Покојни прота Влаховић је говорио да је она одувек била на цркви и да је сачувана из старе цркве као година кад је ова била сазидана.

На месту на коме је сад Народна гостионица (црквена својина) ископаване су кости кад је зидана та кућа. Очеvidно је било гробље у близини цркве, као обично у стара времена. И у порти су ископавали свештеничке гробове. И сад има ту две плоче над свештеничким гробовима, а у цркви пред дверима је плоча са јако излизаним натписом, по предању над гробом неког протe.

Кикинда је подељена на четири четврти. Прва четврт зове се Семлечка, на север од Великог сокака у Кикинди где је гимназија; друга је Надлачка, од Великог сокака на запад; трећа је Брежанска, на југу од Великог сокака; четврта је Чанадска, на истоку, и та четврта је најстарија. У Надлачкој четврти се два сокака од старине зову Чока, јамачно по досељеницима из Чоке. Све су четврти назване по местима одакле су им досељеници,

осим, можда, Брежанске, која је могла бити названа по свом уздигнутом месту.

Топоними. — На североистоку од Кикинде, према Мокрину и Теремји, простире се Брешиће (оранице); до њега на југоистоку Ливада (сад ораница); даље на југу су Олуш (пашњак) и Сенокос (сад ораница, раније је био сенокос); а близу вароши, до железничке пруге, пружају се Велики коћ (бара) и даље Црвени коћ (трска и вода); у почетку Олуша, близу вароши, место је негдашњег села на Једини (стари су причали да су ту биле јаме од земуница, „турских“); Галацка (сухо корито чији се поједини делови само кад је киша испуне водом) кроз Олуш и Кикинду иде на Штеванчеву бару, па кроз Шумицу, Водицу и цео Валов (део Галада) излази на карловачки атар.

До Олуша је земљиште Старо кукурузиште (ораница) и Код Николине куће (неки Никола боктер је ту седео); ближе Кикинди је Трње, а чело Трња је Мали рит; у Трњу је Селиште (на уздигнутом месту које никад вода не плави; на њему се налазе црепови, цигла и мека земља коју они зову „гариште“); Мали рит је на међи према Чарнојевићевом јендеку, у Руском Селу; даље ка југу је Велики рит (сад је све ораница); а тамо је и Велика греда.

На југоистоку од Кикинде, до Трња је Црвенка (ораница); до ње је даље на југу Ђомпарина бара (у ствари, ту је врло високо земљиште и на њему су налажене многе цигле, стакла и „турски“ новци; стари су казивали да је ту била „турска црква“; темељ су од ње налазили од цигле и креча на њиви Пере Липованова; име је, без сумње, по некоме од Ђомпариних, рода у Кикинди, и један је део могао кадгод бити бара); а затим, даље од ње Дубока бара (ораница; ту су некад косили рогоз).

На западу је даље Галад, између њега и Дубоке баре и Великог рита је Коморска шума (некад била шума, сад трњак, северни део Галада је ораница, а јужни део је сенокос); даље је од Галада Винцаид (један је део сенокос, а други ораница); између Винцаида и Галада се провлачи доља, некад корито, које се вуче мало далеко ка североистоку, ка Темишвару, и овамо ка Тиси (у турско доба је на њему био Винков мост, па отуд мађарски назив Винцаид, а по причању старих, ту је била и чарда крај пута, од које и сад стоје рушевине на путу за Башаид).

На атару Галада са Драгутиновом је низа Валов, Мали и Велики (први је код варошких винограда), део оног корита ка Арачи; на северу од Галада је Калдаруца (ораница, јамачно назвата по Калдаревима, роду који се пише Кришанови); још северније од ње су Шумица и Доња водица и код ове је брег где су 1848. године Мађари вешали Кикинђане, који су били заједно са Србијанцима устали на њих; на северозападу је Горња водица (пашњак, а део ораница); Галацка је између обе Водице; даље уз Валов је Песак (песковито, виногради и оранице), преко њега прелази Толвајски пут (колски — иде кроз многе жупаније и нигде кроз села: „лоповски пут“; њиме су заиста ишли само ловови, а они су, наравно, избегавали села), а у виноградима је Жидовљев гроб, у песку (ту заиста има гроб у који су, по причању, сахрањена три човека, који су одавно били обешени, али зашто се зове Жидовљев, не зна се).

Од Кикинде недалеко, преко баре Млаке, налази се Градиште, високо уздигнуто место (али не хумка), доста пространо између низа, које су свуд околно, а особито Млака је корито, по коме су некад могле лађе пловити, а јамачно и пловиле.

На југу од Кикинде је врло далеко у атару Галад (3—4000 јутара, и оранице и ледине, пашњака) за који се прича да је био некад село са земуницама (да је Галад био некад Србима насељен, сведочи по селима Горњег Баната постојање српских родова који су се доселили са Галада).

Стари родови (према Протоколу исповедајућих за 1818. годину):

Прва четврт, Семлачка: Албулови (Св. Никола). — Бартулови (Св. Никола). — Барањски (Ђурђевдан). — Богарошки (Св. Лука). — Богарчеви (Св. арханђел Михаил). — Боканићи (Св. Никола). — Борићи (Св. Лазар). — Величкови (Св. Никола). — Вујићи (Ђурђевдан). — Гаврилови (Св. арханђел Михаил). — Гаврилови (Св. Никола). — Гајски (Св. Јован). — Данилови (Св. Стефан). — Дивјачки (Ђурђевдан). — Ђурђеви (Велика Госпојина). — Ердџанови (Св. арханђел Михаил). — Живојинови (Св. арханђел Михаил). — Жилићи (Св. Никола). — Зарићи (Св. Јован). — Зебићи (Св. Јован). — Ивићи (Св. Никола). — Ивкови (Св. Параскева), сад су у трећој четврти, Брежанској. — Илићи (Св. Јован). — Јаковљеви (Св. Никола). — Јеринкић (Св. Јован). — Јованови — Арађански (Св. Никола). — Капришеви (Св. арханђел Михаил). — Кељини (Св. арханђел Михаил). — Кенешки (Св. арханђел Гаврил — 26. март). — Кивићи (Св. Лука). — Кљајићи (Ђурђевдан). — Красићи (Ђурђевдан). — Крстоношћи (Св. Стефан). — Лековићи (Св. Илија). — Мандарини (Ђурђевдан). — Маркови (Ђурђевдан). — Мартинови (Св. Илија). — Матејини (Св. Никола). — Мијаличини (Св. Киријак). — Милошеви (Петковача). — Миркови (Св. Јован). — Моканови (Св. арханђел Михаил). — Морар — Морарови, сад Пандурови (Велика Госпојина). — Мрвичини (Св. Јован). — Мунђанови (Св. Никола). — Недини (Јован Златоуст). — Недићи (Ђурђевдан). — Остојини (Св. Никола). — Павлови (Велика Госпојина). — Палинкашеви (Св. арханђел Михаил). — Петлићеви (Св. арханђел Гаврил — 26. марта). — Петровићи (Петровдан). — Попови (Св. Стефан). — Поповићи (Св. Екатерина — 24. новембар). — Рајкови (Петковача). — Ранкови (Првозвани Андрија). — Рељини (Св. Игњатија). — Ристићи (Св. Никола). — Романови (Св. Никола). — Сандић (Лазарева субота). — Сивчеви (Св. Никола). — Станкови (Св. арханђел Михаил). — Стојановићи (Св. Никола). — Стражмештерови — Јанкушеви (Св. Никола). — Субини (Св. Илија). — Терзини (Св. Никола). — Томашеви — Жигулини (Св. Јован). — Трбићи (Св. Никола). — Трифунови (Св. Стефан). Трифунци; у родослову као први забележен Павле Живанов; он је био из Херцеговине, дошао са Чарнојевићем; син му Трифун дошао 1748. године у Кикинду и по њему су потомци његових пет синова названи Трифунци (пример као онај и у Крепаји; од Марјан — Марјанци, и очевидно од Радован — Радованци; од пет синова један се звао Јерко, дакле име из динарских крајева). — Ћирићи (Ђурђевдан). — Ђурчини (Св. арханђел Михаил). — Удицки (Св. арханђел Гаврил — 26. марта и Св. Стефан). — Цуцић, сад Цуцин (Св.

Киријак). — Чуданови (Велика Госпојина). — Чућићи (Св. Јован). — Штеванчеви (Св. Стеван).

Изумрли родови: Андрић — Бугарин. — Ђурашинови. — Исачићев. — Онул (1706. рођен). — Радулови. — Симулови (Петковача). — Соктер. — Стајић — Цолини. — Миркови.

Друга четврт, Надлачка: Адамовићи и Адамови (Св. Никола). — Арађани (Јоаким и Ана — 9. септембра). — Аћимови (Св. Лазар), сад у трећој четврти. — Барбулови (Ђурђевдан). — Бачкуљини (Велика Госпојина). — Белеслићи (Св. Јован). — Боканићи, исти с онима у првој четврти. — Бошкови (Ђурђевдан), има их и у четвртој четврти. — Бркини (Св. Стефан). — Вајдићи (Ђурђевдан). — Велемирови (Св. Лука). — Виразићеви, сад Варађани — Виразићеви (Ђурђевдан). — Витолини (Св. Никола). — Вујићи, исти с онима у првој четврти. — Габорови (Ђурђевдан). — Гавранови (Ђурђевдан). — Гавранчићеви (Ђурђевдан). — Гајини (Ђурђевдан). — Димитрови (Св. Алимпије). — Душкови (Св. Никола). — Ђуркини (Св. Никола). — Завишини (Ђурђевдан). — Зубанови (Св. Никола). — Илићи (Св. Јован). — Јесићи (Ђурђевдан). — Јоановићи (Св. арханђел Михаил), а други се од њих пишу Јоанови — Кечини. — Карација, пише тамо, сад Карацини (Петковача). — Кећанови — Вукосављеви (Св. Игњатије). — Којићи (Св. Никола). — Кокички (Св. Никола). — Константинови (Св. Јован). — Красићи, сад Красини (Ђурђевдан). — Лековићи, исти с онима у првој четврти. — Лежакови (Св. Никола). — Мандарини (Св. Стефан), можда старином исти с онима у првој четврти. — Маркови — Манојлови, исти с онима у првој четврти. — Маџарови, сад у трећој четврти (у другој четврти славе Ђурђица, а у трећој Св. Петку). — Мијолићи (Св. Никола). — Миладинови (Св. арханђел Михаил), сад у четвртој четврти. — Миланови (Митровдан). — Миланови (Митровдан), исти с онима у првој четврти. — Миливојеви (Св. Никола). — Милићеви (Св. Јован). — Оличкови (Св. Стефан). — Павловић, исти с онима из прве четврти. — Петкови (Св. Лука). — Петришеви (Ђурђевдан). — Петрови (Митровдан), сад у трећој четврти. — Попаживанови (Св. Никола). — Предојеви (Св. Никола). — Прунићи (Св. Никола). — Радакови (Ђурђевдан). — Радојчићи (Св. арханђел Михаил), сад у четвртој четврти. — Русови (други дан Духова). — Савићи, сад Савини — Петришеви (Св. Јован). — Сивчеви, исти с онима у првој четврти. — Старчеви (Св. Игњатије). — Степанови (Св. Никола). — Стојкови — Црногорчеви и Кукини (Св. Никола). — Страјинићи (Св. Никола). — Сударови (Ђурђевдан). — Танацкови (Св. Никола). — Терзини, исти с онима у првој четврти. — Томини (Петковача), сад у првој четврти. — Ћирићи, исти с онима у првој четврти. — Француски — Француз (Св. Јован). — Фрунзулови (Св. Јован). — Чипчићи (Св. Стефан). — Чочини (Св. Јован). — Шетићи (Св. Никола).

Изумрли родови: Бугарски. — Вучкови. — Георгијевић. — Голубови. — Десимировићи. — Димићи. — Јакшићи. — Јанковићи — Јанаћеви. — Јаношеви. — Југовићи. — Контрић. — Крстини. — Маџарчић. — Мијоклови. — Океши. — Петровићи. — Петруц. — Селешан. — Станковићи. — Табаковићи. — Тодоровићи. — Урешеви. — Црвени.

Цигани: Ковачеви (Св. Јован).

Трећа четврт, Брежанска: Адамови, исти са претходнима. — Алданови (Св. арханђел Михаил). — Андрићи (Св. Јован). — Арсичини (Ђурђевдан). — Атанасијевићи (Св. Никола). — Аћимови (Лазарева субота). — Барбулови (Ђурђевдан). — Батањски, сад Ђирићи — Батањски (Св. Василије), исти са претходнима. — Бенђескови (Св. Стефан). — Берарови (Св. Јован). — Богосављеви (Ђурђевдан). — Божини (Св. Никола). — Брандићеви (Св. Илија). — Брзјачки, сад Рацкови — Брзакови (Св. Стефан). — Бркини, исти с претходнима. — Брдански (Св. Стефан). — Будишини (Петровдан), пореклом из Батање (а тако има и других фамилија које су подосељаване са разних страна). — Вајдићи, исти с претходнима. — Валкањчеви, Валкањци (Св. арханђел Михаил). — Васиљеви (Св. арханђел Михаил). — Видицки (Св. Јован), сад и у другој четврти. — Витолини (Св. Јован). — Влајинићи (Св. Лука). — Влаховићи (Св. Никола). — Вујанићи (Св. Јован). — Вукинићи (Св. Василије). — Гавранчићеви (Ђурђевдан). — Галетићи (Св. Никола). — Десимирови, исти с претходнима. — Ђерићи (Св. Никола). — Ђонпарини (Петковача). — Ђукићи (Ђурђевдан). — Ердељанови, исти с претходнима. — Живанкићеви (Св. Лука). — Закићи (Св. Јован). — Зарићи (Лазарева субота). — Ивићи, исти с претходнима. — Ивкови (Св. Стефан), исти с претходнима. — Илијини (Св. Никола). — Исачићеви (Св. Стефан). — Јаконићи (Св. Јован). — Јанковићи — Јанаћи (Св. Јован). — Јанчини, сад Ђирићи — Јанчини (Св. Василије). — Јегерски, сад Јегарчеви, не славе. — Јоановићи, исти с претходнима. — Јованови, исти са претходнима, само их зову Лончареви. — Карањчеви, Карањац (Св. Никола). — Карацини, исти с претходнима. — Кекези (Св. Мрата). — Кенђелац, Кенђелчеви (1, Св. Лука). — Коцкарови (Св. Јован). — Крагићи (Св. Никола). — Кришан (Св. Јован). — Кускунови, сад ван села, у Бедему (крај Кикинде, „Беденаши“). — Лазичићи (Св. Лазар). — Лалићи (Петковача). — Липованови (Св. Јован). — Лисулови (Св. Илија). — Мађарови, исти с претходнима. — Мандарини (Св. Јован). — Мандићи (Св. Никола). — Маринкови (Јован Златоусти). — Маринковићи — Буздушини (Петковача). — Марјанови (Ђурђевдан). — Мартинови (Св. Никола). — Мацареви, исти с претходнима. — Милићев, исти с претходнима. — Милованови (Св. Лазар). — Милошеви (Петковача). — Миркови (Св. Јован), исти с претходнима. — Михајлови (Св. арханђел Михаил). — Михајлови (Св. Стефан), исти с претходнима. — Момчилови (Велика Петковача). — Морјакини (Петковача). — Мунђанови, исти с претходнима. — Недићи, исти с претходнима. — Немешеви (Св. Јован). — Николићи (Св. Василије), исти с претходнима. — Новакови (Св. Никола). — Њагрићи (Ђурђевдан). — Оприни (Св. Лазар). — Оросламошки (Св. Јован). — Павлићеви (Св. Јован). — Паскулови (Св. Никола). — Петрови (Митровдан), исти с претходнима. — Петровићи, исти с претходнима. — Попаристићи (Ђурђевдан). — Поповићи и Попови, исти с претходнима. — Предојеви, исти с претходнима. — Проданови (Св. Јован). — Проданови (Св. Никола). — Путник (Св. Стефан). — Путникови (Св. Стефан). — Радакови, исти с претходнима. — Радосавчеви (Митровдан). — Рајкови (Петковача). — Ракин, сад Ракићи (Св. Јован). — Ракини (Св. Никола) и Ракићи. — Ранкови

(Првозвани Андрија). — Рацкови (Св. Јован). — Ротареви (Св. Никола). — Саванови (Петковача). — Сивчеви (Св. Никола), исти с претходнима. — Симићи (Св. Василије). — Станкићи (Св. Никола). — Станкови (Св. Стефан), исти с претходнима. — Стојанови (Св. Јован). — Субини (Св. Илија), исти с претходнима. — Тешини (Петковача). — Тителски (Ђурђевдан). — Толицки (Св. Јован). — Томашеви (Св. Јован). — Томини, исти с претходнима. — Трипковићи (Св. Јефтимје). — Трифунови, сад Тривунови (Св. Лука). — Туфегџини (Св. Лука). — Ђурчини (Св. арханђел Михаил). — Увртачеви (Св. Јован). — Угринови (Св. Јован). — Црвенкови (Св. Јован). — Чавићи (Петковача). — Чавићи, исти с претходнима. — Чокови (Св. Јован). — Чуданови (Велика Госпојина), исти са претходнима. — Шандорови (Св. Илија). — Шибулови (Св. арханђел Михаил). — Штеванови (Св. Стефан), исти са претходнима.

Изумрли родови: Анулов. — Аћимовићи. — Барнин. — Бисерски. — Борћа. — Бутузан. — Вучкови. — Грданов. — Добра. — Драгомирови. — Евент. — Желски. — Живанови. — Зечеви. — Иличићев. — Исачићеви. — Калиновићи. — Колар. — Куменови. — Лалићи. — Мола. — Моркуца. — Мунчић. — Пепо. — Повас. — Рођенкови. — Ројков. — Роман. — Савићи. — Станчини. — Стефановићи. — Теодоровић. — Ђиркови. — Фанови. — Чоканин.

Четврта четврт, Чанадска: Аврамови (Св. Стефан). — Адамови, исти с претходнима. — Андрић (Св. Јован). — Анђелови (Св. арханђел Михаил). — Аћимови, исти са претходнима. — Бајићи (Св. Јован). — Баковљевик и Баковљеви (Св. Тривун). — Берјанови (Св. Јован). — Бијашеви (Св. Јован). — Бирошеви (Св. Никола). — Богарошки, исти с претходнима. — Богарошки (Св. Лука), исти са претходнима. — Божини, исти са претходнима; овде им је старина. — Боканићи (Св. Никола), из прве четврти прешли овомо. — Брандићи (Св. арханђел Михаил). — Бркини (Св. Никола). — Бугарски (Св. Стефан). — Букурови (2, Св. Јован). — Веселиновићи и Веселинови (Св. Никола). — Виловски (Св. Јован), били племенити. — Влајинићи (Св. Лука). — Влаховић (Св. Никола). — Вукићи (Св. Никола), исти са претходнима. — Габорови (Св. арханђел Михаил). — Гавранови су из друге четврти. — Гавранчићи, исти с претходнима. — Гавранчићеви, исти са претходнима. — Гајчићи (Св. Јован). — Граорини, Граоран у 1818 (Св. Јован). — Грбанушићи (Киријак). — Грбини (Св. Стефан). — Дивјачки (Ђурђевдан). — Драганови (Св. арханђел Михаил). — Ђуричичи (Св. Стефан). — Ердељанови (Св. Никола), исти са претходнима. — Живкови (Св. Јован). — Живојинови (Св. Василије). — Жијанови — Лападушеви (јесењи Крстовдан). — Жупунски (Св. Јован). — Истијанови (Ђурђевдан). — Јанкови (Петковача). — Јоанови, сад Јовановићи (Св. арханђел Михаил), исти са претходнима. — Јовичини (Св. Стефан). — Јовичићи (Св. Стефан). — Јожини (Св. Јован). — Кантарови (Петковача). — Каприши (Св. Никола). — Кекезови (Св. Мрата). — Кенђелац (Св. Лука), исти са претходнима. — Керовљеви (Св. Лука). — Кивићи (Св. Лука), исти са претходнима. — Киндини (Св. арханђел Михаил). — Кљајићи (Ђурђевдан), исти са претходнима. — Косанчићи (Св. арханђел Михаил). — Костићи (Ђурђевдан). — Красићи (Св. Јован), исти са претходнима. —

Кришанови (Св. Јован), исти са претходнима. — Крнићи (Св. арханђел Михаил). — Крстини, сад Милошеви — Крстини (Петковача). — Крстоношићи (Св. Стефан). — Куртини (Ђурђевдан). — Лазичићи (Лазарева субота). — Лозанчићи (Ђурђевдан), исти са претходнима; у овој четвртој има старина. — Малогајски (Св. Никола). — Маринковић, исти са претходнима. — Марков (Св. Јован), исти са претходнима; сви су иначе у трећој четврти. — Микаљачки (Ђурђевдан). — Милошеви (Петковача). — Морошанови (Петковача). — Мунђанови, исти са претходнима. — Недини (Св. Јован). — Недомачки (Св. Никола). — Недучини (Св. Јован). — Несторови (Св. Јован). — Нецкови (Св. Јован). — Николић — Јаношеви (Св. Никола). — Николићи, исти са претходнима. — Новаковићи (Св. Никола), исти са претходним Новаковима. — Павлови — Бачкуљини (Св. Никола). — Пајтини (Св. Никола). — Пандурови (Велика Госпојина). — Перишини (Ђурђевдан). — Петкови (Св. Јован). — Петровићи, исти са претходнима. — Петровићи (Св. Никола). — Пиперски (Ђурђевдан). — Попаживанови, исти са претходнима. — Попескови (Петковача). — Попови (Св. Јован). — Поповићи, исти са претходнима. — Протићи (Велика Госпојина). — Пупезини (Петковача). — Пупин сада Путићи (Св. Јован). — Путници, исти са претходнима. — Пушкашеви (Св. Стефан). — Радовићи (Ђурђиц). — Радојичићи (Св. арханђел Михаил). — Рајкови — Станишини (Петковача). — Рајкови (Петковача), исти са претходнима. — Рацкови (Св. Киријак), исти са претходнима. — Рогљачини (Ђурђевдан). — Ружићи (Св. Никола). — Ружићи (Св. Никола), исти са претходнима. — Сандићи (Св. Лазар). — Секулићи (Св. Јован). — Сивчеви, исти са претходнима. — Симеонови (Ђурђевдан). — Симићеви, исти са претходнима. — Средојеви (Св. Никола). — Станишини (Петковача). — Стефановић (Св. Стефан). — Стојанови (Св. Јован). — Стојановићи (Св. Никола), исти с претходнима. — Стојкови (Св. Никола). — Телечки (Крстовдан). — Телечки (јесењи Крстовдан). — Тителски (Ђурђевдан), исти с претходнима. — Томашеви — Жигулини (Св. Јован). — Трећакови (Св. Јован). — Трифунчеви (Ђурђиц). — Тирилови (Првозвани Андрија). — Ћошкови (Св. Алимпије), Ћошак — Удицки (Св. Никола), нису род са претходнима. — Унгуранови (Петковача). — Фратучини (Св. Јован). — Црвенкови (Св. Јован), исти са претходнима. — Цуцини (Св. Киријак). — Ченејац Ченејчеви (Св. арханђел Михаил). — Чуданови (Велика Госпојина), исти са претходнима. — Шаргини (Петковача).

Изумрли родови: Анђелови (Св. Лука). — Ђурићи. — Иштван. — Јањатовић — Јовићи. — Капетанови. — Латински. — Мајсторићев. — Олћан. — Пантелићи. — Перини. — Риман. — Силађи. — Стојановићи, племенити, из овог рода било је више протојереја, кућа им била где је сад варошка кафана, близу цркве, имали спахилук. — Тешини. — Тодоров. — Халасев. — Цаганов.

Фамилија Нинковић је била једна од знатнијих и изумрла је пре кратког времена.

ВРАЊЕВО*

Предања о насељу. — Врањево је на греди која почиње на западу од Малог Бегеја, па се продужује до Араче. Зато Бегеј није могао продужити свој ток ка југу, него је скренуо на југозапад, ка Тиси, и утиче тек иза те греде. На североистоку од Араче вода се зове Црњац, ту је и доља и сад — корито, на 50 метара ширине, које кривуда у беодрански атар, а даље иде преко Кикинде и до Сентмиклуша. Баш на обали је манастирска зграда. Очевидно је манастир био подигнут ту зато што је одмах покрај те узвишице, на којој је сазидан, некад текла река. Предање о негдашњој репи и паћама по њој несумњиво је тачно: о томе јасно сведочи речно корито од Сентмиклуша преко Кикинде и башаидског и беодранског атара и поред Араче ка Бегеју, а још је врло живо и народно предање да су воде, пре него што су начињене долме и канали, текле друкчије и разливале се друкчије него данас. Штавише, врло је вероватно да је река Златица некад текла само овуда, или да је њен главни крак текао овуда, и да је она доцније овуда окренула (и сад се још памти кад су воде тако долазиле да су, на пример, велики део садашњег Новог Бечеја преливале толико да су по њему ишли чамцима и зато су правили све старије куће са јаким сводовима у доњем спрату да издрже поплаве и да се може над њима становати). Како је недалеко од Араче и од корита Црњца (на 0,5 km) Селиште, са траговима неког старог насеља (циглице и др.), врло је вероватно да је некад овде било словенско сеоце са именом Рача, по реци у којој је било много ракова, и да је затим ту, кад су се Мађари намножили, подигнут и манастир. Положај је врло леп: греда коју вода не плави, унаоколо узвишица и родно земљиште, река, а даље пашињаци. Турска најезда је, без сумње, опустошила манастир и насеље. И сад о кишама наиђе доста дубока вода у Црњац и поново га претвори у реку.

На самом Врањаку није могло бити старо село, пошто је то ниско, водоупорно земљиште, али су могле бити аласке колибе, а више Врањака, на Шимућу, било је село. Врањак је очевидно добио име по вранама које су се ту легле, а по њему је, без сумње, добило име и село Врањево, које је постало у његовој близини, на Шимућу. Назив Врањево настао је тек после, у време постајања Диштрикта, кад су Срби Диштрикћани, „у знак оданости“ Марији Терезији, прекрстили име Врањево на Врањево, по њеном мужу Фрањи, а два друга села назвали Карлово (по њеном оцу) и Јозефово (по сину).

Један угао од Врањева, у крају према Новом Бечеју, подигнут је на месту неког врло старог гробља, за које се мисли да је било гробље још од старог насеља Бечеја, код града Бечеја.

Многи од родова из старог матрикула којих сад нема отишли су у Границу. А у времену после 1809. године многи су родови придошли из Бачке, које су позвале раније насељене породице из Бачке: из Бечеја, Петровог Села, Шандора и др., и нешто из Баната, из Поморишја. Са попом Хацијом је велики број породица подлазио из Бачког Петровог Села. Још пре тога насељења било је, веле, земунца на Шимућу и на Матеју, и

* Данас Нови Бечеј.

уопште ближе Бегеју, који је онда текао као река, те су се ради воде и ради рибе насељавали туд. Сви су били аласи и „вукли“ се поред воде. Деда Обрад вели да је и ова греда на којој је Врањево звана Врањак.

После слома Турске под Бечом, Бачка је била пуна народа, а Банат празан, и из Бачке су прелазили овамо: до Врањака су се били прво населили на Шимућу, ка греди, али није познато да је било српско село и у Селишту. Из Горњег Бечеја дошли су, као први, насељеници Јоцковићи и Сударски, и настанили се у земуницама, а затим и Аврамови, Аврлићи, Кокићи, Настини, Нешићи, Радини, Станковићи (а Станкови су други, од Бежунара).

По причању деде Обрада Буњевачког, старог 91 годину, Врањево се населило из Горњег Бечеја и из Петровог Села, па отуда називи Горњобечејски крај и Петровоселски крај, први од Љутова до цркве, а други од цркве до друма, до краја. Дуго су тако звали једни друге „Горњобечејци“ и „Петровчани“, а после су се та означања изгубила. Затим су и из Милиције (биће из Поморишке?) дошли нови досељеници.

Многе фамилије („громилом“) дошле су из Горњег Бечеја и из Петровог Села. И његова фамилија (из Суботице) међу првима. Они су дошли на данашње место, око садашње цркве. Куће су биле од бусења. Од ледине су ашовом секли четвртасте комаде и слагали их један на други (тек доцније су „увежбали“ да праве набој). Кров је био од трске и од рогоза (ово најпре, а трска после). И кућа је била на сред дворишта; прозори су били од бурага, а не од стакла. А жито су стављали у житне јаме. Од марве су само волови и телад били код куће, а све остало на пољу и у рити. Тамо су им заклон биле еведре од трске, усправно засађене у земљу — по два појаса висине — да заклањају од ветра и пребацују га далеко, „смотају га“ (завију), и тако створе особито добру заветрину и заштиту чак и за најнежније јагањце.

Православних домова у Врањеви је 1550, а душа 7760. Још у почетку XIX века завођено је у црквеној статистици под рубриком „Власи“ по 700 њихових душа. Затим се тај број до средине XIX века тако брзо смањивао да је најзад те рубрике нестало (као и у Новом Бечеју).

Старине. — Град, на Тиси, налази се на врањевачком атару. Исто тако су и рушевине од Араче, поред корита Црнца, у атару врањевачком.

Развалине Арачине су величанствене, од лепих црвених цигала, са дебелим белим кречним слојем између њих. Лукови и умци су од белог кречњака, као главе на стубовима и довратницима, око 20 m ширине, а 35 дужине.

Црква је одувек на садашњем месту. У црквеном зиду је крст Николе Главашког који је умро 1794. у 80. години. Недалеко од цркве, усред села, заорано је најстарије гробље. Нема никаквих споменика.

Топоними. — Земље: Велики рит (оранице и ледине) и у њему: Преток (доља), Бурза (бара), Локвањуша (бара, сад ораница), Лишчева бара, Близанци (биле баре), Натарошев сигет (пут), Коћ (бара), Друга бара, Клиса, са траговима од старих земуница од непознатог старог насеља. Пашњаци: Матеј, На Матејском броду, на њему Провала, која је, по предању, постала у „дебелој зими“ 1789. године; Конице, Малта, Либе (ту је сено-

кос), Шимући, Врањак (ораница), Семјаљак (ледина), Шимућска страна (ораница) и на њој Велика унка (оре се; заиста велика); Средња страна и на њој Рутава умка (оре се) и пашњак Пактов; Арача (на њој рушевине од „Араче“; мађарске власти су појачале темељ тој рушевини) и Арачка греда (пашњак), Сигет, Селиште, у њему Ливаде (оранице и сенокоси), Копово (блато и вода), Измед копова (земља), Велико копово, Велики песак (виногради), Мали песак (били виногради, сад их је мало), Копово (ледина и пашњак), Стари виногради. Између Врањева и Старог Бечеја незаграђен рит Љутово и у њему Будакуша, Мали Ендерић и Велики Ендерић (баре, најниже земљиште), Панина јаруга, Приливо. А преко нове Тисе (канала) Меденаче (оранице, сад аграрно), а у њој: Лап. Велика меденача, Мала меденача, Карактер и у њему Натарошев сигет. Матејски брод не зна се кад је прављен, а Провала на Матеју 1855. године. Године 1855. вода од Мориша преко Кикинде провалила је и преко Башаида и даље на север до врањевачке долме, где је направила „провалу“ (и сад се тако зове) 10 метара дубоку (20 m у пречнику), у којој и сад стоји вода и има рибе. Код Араче има хумка Вешаница и код ње велика Јама код Вешанице. Пре ње, ближе селу је Масларска умка. Пред станицом Црна Бара је Јовичина греда и на њој је Катанска земља. А Вешаница је цело земљиште, даље ка хумци Вешаница. Арача је назив и земљишта око рушевина, а преко пута је Девесиље и даље Селиште, а до Девесиља су Ливаде и Глогов сигет. Селиште је на 0,5 km од Араче. Арачка греда је одмах с оне стране Црнца, према Арачу, а даље је греда Под шуму. По Црнцу су некад пловиле лађе, вели народно предање.

Најстарији родови познатог порекла

Из Матице за 1768. годину: Бугарски (30, Ђурђици), из Бачке. — Гарчевићи, сад Гарчеви (до 20, Св. Јован, Ђурђевдан, Св. Стефан), из Петровог Села и кумови су са Влашкалинима и са Кикићима. — Главаши су дошли из Петрова Села, два брата, од којих су ови данас; они рачунају шест колена од Авакума, који се доселио овамо. — Главашки (40, Св. Игњатије), дошли из Горњег Бечеја, највећа фамилија у Врањеви. — Несторови (10, Михољдан), дошли из Петровог Села, а из Црне Горе је „племе“. — Ракићи (4, Св. Никола), из мађарског Чанада су одавно дошли. — Стојишини (20, Св. Никола), из Елемира. — Чизмеција (Св. Никола); био је један од Поповића, а Поповићи су једног рода са Влашкалинима, и једни и други из Иванде прешли у Бачку, у Петрово Село, па оданде у Врањево; у Иванди и сад има Поповића, а у Иванду су дошли из „села Језера испод Кома“: „Кера им појела турско дете и Турци тражили главу за главу“, па зато побегну. Има их у Бачком Брестовцу и у Старом Бечеју, сви славе Св. Николу.

Из Матице за 1769. годину: Бојићи (7, Св. Игњатије), из Суботице; дошли им преци још кад су биле земунице, па кад се „делило Врањево“ добили су кућу на данашњем месту. — Васичићи (8, Св. Матеја), из Петровог Села, у Бачкој. — Давидовићи (20, Ђурђевдан), из Бачке. — Кикићи (2, Ђурђевдан), предање каже да су из Старе Србије. — Масларски (око 20), из Шандора. — Секулићи — Ђесарови (8, Св. Мрата). — Секулићи —

Поникини (Ђурђевдан), другог порекла, из Мола у Бачкој. — Станковићи (15, Ђурђевдан); имају предање да су им стари дошли из Старе Србије, јер нису хтели примити мухамеданску веру, док су њихови рођаци примили мухамеданску веру. — Томашевићи (12, Ђурђиц), звали су се Бугарски, а једног су порекла са Бугарским (из Петровог Села). — Шљапићи (3, Св. Никола), Меленчани, а један из Бечеја.

Из Матице за 1770. годину: Буњевачки (6, Св. Никола), из Суботице, Панићи — Буњевачки, из Босне, предак убио Турчина и био добегао у Суботицу, а затим отишао у Босну те украо девојку, па најзад прешао у Горњи Бечеј; говорио му предак „буњевачки” и отуд презиме, а свеца Врачеве променио на Св. Николу, да га Турци не нађу; има их још и у Чанади (у Поморишју) и у Куманима; они из Горњег Бечеја су се растурили. — Грујини — Ацијини, — Петровићи (5, Михољдан), из Петровог Села. — Павков, сад Нићини — Павкови (12, Св. Никола), из Шандора; Павкови још у Бачкој. — Петровићи (6, Св. Јован), Бачванин. — Рацковић (2, Св. Јован), из Новог Бечеја.

Из Матице за 1771. годину: Бајкин, сад Милосављеви — Бајкини (3, Св. Никола), из Горњег Бечеја. — Боберићи (око 30, Св. Јован), из Старог Бечеја. — Иванчевићи, сад Иванчеви — Ђирманчеви (10, Ђурђиц), из Петровог Села. — Капетановићи — Настини, дошли из Старе Србије и „застали” на Врањаку само неку колибу аласку, на коју је стално слазила нека врана (вероватно да је ту имала гнездо); од њих је један отишао у Београд, а један у Пешту; од оних београдских је Милан Капетановић.

Из Матице за 1772. годину: Блажини (око 30, Св. Стефан), из Петровог Села или из Сентомаша; дошли почетком XIX века. — Бочарац — Бочарски (14, Св. Мрата), из Бочара. — Бранковићи (Александар) (1, Св. Тривун), из Баје, дошли почетком XIX века. — Крстоношићи (Св. Стефан), из Кикинде. — Момирови (3, Св. Стефан), из Иђоша. — Моток, Милорад, учитељ (Св. арханђел Михаил), из Кањиже. — Нићини — Павкови (Св. Никола), из Шандора (из Сентомаша). — Пејини (Ђурђевдан), некад Маслари, из Шандора, сад Пејини — Маслари. — Попов — „Пол-Симини” (6, Ђурђевдан), из Иванде.

Родови чије порекло није утврђено:

Из Матице за 1768. годину: Аврамови — Аврлићи (15, Св. Никола). — Блажићи (4, Св. Јован). — Велисављеви (4, Ђурђевдан). — Вребалови (11, Св. Вартоломеј и Варнава). — Воденичарски (3, Св. Јован). — Гашић, сад Цвејини (10, Ђурђевдан). — Дабићи (1, Ђурђевдан), један од њих био је сенатор; Сава Вуковић, темишварски „феишпан”, био им кум. — Јелићи (4, Ђурђевдан). — Лазићи (7—8, Св. Никола). — Лалићи (до 30, Св. Јован). — Маљугићи (око 15, Ђурђевдан, а и Аранђеловдан они који су ушли у кућу). — Марчићеви (око 30, Св. Јован). — Нешићи (10, Ђурђевдан). — Перићи (15, Св. Јован). — Пецарићи, Пецар-ски (30, Ђурђевдан). — Радонићи (5, Ђурђевдан). — Ђурчићи (10, Ђурђевдан). — Шијаци-чки (15, Ђурђевдан).

Из Матице за 1769. годину: Адамовић, сад Адамови — Лападски (2, Св. Јован). — Влашкалин (Св. Никола), 1771. као Влашкалија. — Вујацкови

(20, Ђурђевдан). — Дујић (Ђурђевдан). — Дујин — Шашини (Св. арханђел Михаил); Дујићи и Дујини (до 15), једног су порекла. — Играшки (1, Св. Никола); један од њих је утицао да Врањево остане на данашњем месту. — Исакови — Новосељачки (3, Св. Вартоломеј), један отишао у Бозитово. — Јоцковићи (12, Ђурђевдан). — Кокићи (4, Ђурђевдан). — Кромпићи (8, Св. арханђел Михаил; има и Ђурђевдан). — Куризечев сад Галетини — Курзечеви, неки се зову и Галетићи (4, Св. Никола; 6, Ђурђиц и Ђурђевдан). — Масларски, данас Пејини (Ђурђевдан). — Мацаревићи (1, Ђурђевдан). — Михаилови — Бочарци (2, Св. арханђел Михаил). — Мишљенови, данас Михајлови, Филипа пароха фамилија. — Мишљенови, Вадилови (1, Св. Никола). — Мојитски (4, Св. Лука). — Мојићи (9, Св. Стефан). — Мојићи (1, Св. Параскева). — Проданови (1, Св. Стефан). — Пуриграшки (2, Св. Никола); кумови су од старине са Главашкима. — Радини (4, Лазарева субота). — Радини (1, Св. Трифун), нису истог порекла. — Сакаланови (1, Св. Никола). — Самоловци (8, Св. Јован). — Станкови — Бежунари — Стојимирови (9, Св. Никола), а 2 се презивају Стојкови. — Сударски (4, Св. Јован). — Томини, сад Томићи (5, Св. Никола). — Цвејини — Гачићи (Ђурђевдан).

Из Матице за 1770. годину: Ђаковићи — Ђакови — Ружићи (1, Св. Јован). — Поповићи — Иванђански (3, Св. Никола).

Из Матице за 1771. годину: Бугарин, сад Бугарски (Ђурђевдан). — Јанковићи (1, Св. Никола). — Јанковићи (1, Велика Госпојина). — Ковачев (12, Ђурђевдан). — Ковачеви(ћи) сад Ковачеви (Ђурђевдан). — Коледини (8, Велика Госпојина). — Маркови (1, Св. Лука). — Неатница, Неатничини — Бађукини (7, Св. Јован); вероватно да су их Настини превели овамо; били овде кад су први пут делили земљу („стара земља”). — Новосељанин-ачки (2, Св. Вартоломеј). — Петришкови (4, Часне вериге). — Спајићи (1, Св. Никола).

Из Матице за 1772. годину: Влашац-чеви, сад Дражићи — Влашчеви (3, Св. Никола). — Петровићи — Хацијини (1, Св. Јован). — Попови — Бакини (2, Св. арханђел Михаил). — Попов — Бугуца (1, Св. Никола). — Попови — Волончареви (1, Св. Јован). — Попови — Дујини (3, Св. Никола). — Поповићи — Ђомпара (1, Св. арханђел Михаил). — Попови — Црњини (7, Ђурђиц и Св. Јован).

Изумрли родови:

Из Матице за 1768. годину: Вици. — Јакапић — Котуров. — Никић, има их у Пардању. — Николетић. — Релић. — Савић. — Сервинац, био је велепоседник и „гражданин” темишварски. — Синаитов. — Увалић. — Чордареви.

Из Матице за 1769. годину: Герк. — Григоријевић — Дејановић. — Златић. — Зорић. — Јовшић, потпуковник. — Јовшић, капетан. — Коцкарић. — Коцановић. — Мијацић. — Миљанић. — Мркшић. — Недељковић Иван, оберлајтнант, били у Бечеју. — Подгорчић. — Раљетић. — Соринга, мајор. — Сувајција Јован, сувачар, од Влашкалиних је био. — Трифуновић. — Урошев. — Цервени.

Из Матице за 1770. годину: Богомилић — Василијев. — Глумац. — Дамјановић. — Деспотов. — Новаков. — Плештић, има их у Сенти. — Чигурски. — Шибалија.

Из Матице за 1771. годину: Антоновић. — Дугалић. — Завишић. — Кнежевић, из Башаида. — Костић. — Луцић. — Мохолац. — Попадић. — Попарадић. — Путник. — Угринов. — Церна. — Чамурлић.

Из Матице за 1772. годину: Гавриловић, из Вуковара. — Рајковићи, из Мартоноша, сад у Новом Бечеју.

Исељени родови: Јосимовић (Св. Никола), одавно прешли у Нови Бечеј. — Хаднашеви, отишли у Бачку, у Стари Бечеј, биће од Дабића.

Цигани: Блажини. — Боберићи. — Бугарски. — Влашкалини.

ДРАГУТИНОВО*

Предања о насељу. — Око старе цркве било је сеоце од неколико кућа. Куће су најпре биле растурене, па је село после ушорено. На месту старе цркве је капелица, али се не зна ког је свеца славилa. Ту је било и прво гробље.

На земљишту Пречка, бочарски атар, у риту према Тиси, налазе се врло дугачке цигле, јако црвене и врло тврде.

На Градишту су била три шанца од цигала, ово место је доста поравњено и растурено, али се и сад нађу цигле. Кажу да је било „турско“.

Прве фамилије дошле су из Аде: Трбићи, Попови, Бешлијини, Терзићи, Станашеви, Радовићи. Нису хтеле пристати „на откуп земаљски“, него су пошле „за милицијом“. Из Аде је прво дошло више њих заједно, а после су долазили само поједини. Сад у Драгутинову има око 900 домова, православних.

Старине. — Хумка под шумом на беодранском атару у којој су налазили кости и новце. Кости су унутра, за један до два метра дубоко. Кад се копа хумка, види се да је природна. У другој није нађено ништа.

У Драгутинову нема матичних књига ни протокола из XVIII века, него само из XIX века. Све што је било из XVIII века спалио је један ранији свештеник кад је имао да одговара што је затајио властима неке војне обвезнике.

Стара црква била је у средини старог села и на њеном месту сад стоји дрвени крст. Код цркве је споменик Теодору Павловићу (1804—1854), уреднику Летописа Матице српске, који су му подигли сународници.

Топоними. — Галад (ораница и виногради) и у њему Греда или Галадски виногради, Галадска бара (и вода и сухо), још једна греда уз бару и у њој виногради, затим Ливаде (сад се ору при чему у њима налазе цигле и препове); до Ливада и до Галадских винограда је Градиште (рушевине

од неког градића, где налазе цигле и бакарни новац); Угар (ораница), Петра (три леније, ораница); Стрњике (до Бочараца); Излаз (ораница, нема ничег нарочитог); Вакант (ораница) и у њему бара Ситара; Стари Вакант (ораница); уз Вакант су Бела бара, Винцаид и Бекош (баре).

Акача до беодранског атара (ледина и по њој копови), до ње Акача (виногради), и у њој четири хумке: Фишкалова, Цуцина, Лукарева, једна без имена, а даље су још две у беодранском атару (доказ велике старине насеља на Акачи). Уз беодрански атар је Голић (ораница и ледине) и у њему Рукунда. До њега је Чот (ораница) и на њему две хумке: једна (Пере) Живанчева, а другој се не зна име. И Селиште је до бочарског атара, али се не зна ништа о каквом негдашњем селу; земља је слатињава и мисле да је зато тако зову.

Све до Тисе је Рит: Пландиште (ораница); Пречка (греда); Мртвак (ораница); Корошак; Златна греда; Енглезова греда; Шаруља; Шуљмош; Марцељ (све ораница и доље); Локвањуша; Кикош; Јазбина; Кикошка бара. Даље до долме и до Тисе је општинска ледина.

Томашево има предање о неком давнашњем Томашу чије је то земљиште било; до беодранског атара Градилова умка (по Градилу, који је био од Вескових) која припада пола Карлову, а пола Беодри; Варошка слатина (општинска ледина) и Јованчина слатина, Икелина слатина, Дишкретка земља (давана момцима који су ишли у војску); Јарош (ледина, пашњак) и на њему велика Јарошка умка или Пескара (уз њу копали песак) и још једна мања, које зову Јарошке умке.

У средини Драгутинова је Старо село; до Беодре Плевна, Сегедин (цигански крај); ка Кикинди Малидер.

Акачки гроб је на Скелском путу. Турска клисура је у Галаду (Срби су ту потукли Турке).

Родови познатог порекла (из најстаријег домовника): Бајини — Вла' (2, Св. Алимпије), скоро дошли из Бочара „у гладну годину“. — Бакошеви (1, Св. Јован), из Беодре, од Маћошевих. — Белићеви (24, Св. Стефан), из Аде; разишли се из Аде у Тител, Бечеј итд. — Бербакови — Бријачеви и Сасини (42, Бријачеви и Сасини славе Св. Стефана, остали Св. арханђела Михаила), из Аде, има их у Ади. — Бешлини — Бекеши (24, Св. арханђел Михаил), из Аде, где их још има, дошли су из села Бешлиноваца у Хрватској: жена са осморо деце; има их у Црној Гори, у Сентандреји, Тителу и у Нирбергу (понежени). — Вла'овић (8, Св. Никола), из Старог Влаха. — Врбашки (2, Св. Јован), из Беодре, ушли у кућу. — Вујићи (7, Св. Никола), из Аде. — Голушини (41, Св. арханђел Михаил), из Аде. — Вукица, сад Вукичини — Бумбари (10, Ђурђић), из Беодре, од фамилије Малих. — Исакови — Кичовљеви — Перкови (26, Ђурђић), из Аде. — Јакшићи (11, Нова година), четири брата: Моја, Пера, Дина и још један; Дина се запопио и отишао у Црњу; Динин син је био свештеник у Иђошу и од њега је и један син адвокат — Жарко, у Бечкереку, а други син свештеник — Стојан, у Кикинди; прота Милутин и Милета Јакшић су им браћа од стрица; дошли су из Мола, где их и сад има. — Јанкелини — Капутовићи (5, Св. Никола), из „Влашке“. — Ковачеви (3, Св. Стефан), из Беодре. — Конакови — Шутакови (3, Ђурђевдан), дошао из Новог Бечеја. — Лејићи

* Данас Ново Милошево.

(5, Петковача), дошао из Бочара. — *Маријанови*, сад *Марјанови* (1, Св. Јован), из Влашке, после досељени. — *Миркови* — *Мркови* — *Барјактари* (12, Св. Никола), од овог је рода био барјактар Теодор Мирковић из 1758. године, који је добио велико земљиште у Ливадама; Христина Миркова Барјактарова — од Миркова — Мирковића, чији је деда био Влаховић из Старог Влаха, слушала је од свога свекра предање да су Мирковићи из Србије. — *Николићеви* — *Бућкалови* (5, Св. Никола), предак из Бечкерека. — *Попови* — *Гечини* (75, Св. Игњатије), из Аде, има их још у Ади. — *Радосављеви* — *Миркови* (2, Ђурђевдан), „испрека“, из Бачке. — *Рођенкови* (12, Св. Никола), прешли из Аде. — *Роцкови* (1, Св. Алимпије), из Беодре. — *Станађеви* (58, Ђурђевдан), из Аде („шест брата и седма удовица“, до 70 кућа). — *Терзини* — *Ненадови* (20, Св. Стефан), из Аде. — *Торњански* — *Глувакови* (3, Св. Јован), из Беодре. — *Трбићи* (7, Св. Лука), из Аде. — *Цуцини*, сад *Цуцићи* (28, Св. Јован), из Црне Горе; „Четир“ колена Цуцина били су попови; има огранак Цуциних који се зове „Поп-Ристини“ (шездесет кућа било је, веле, у старом селу). — *Чолакови* (4, Св. Трива и Ђурђиц), из Башаида, ушао у кућу старе фамилије Теодорових. — *Шијачки* (3, Св. Јован), из Беодре.

Родови чије порекло није утврђено: *Баштованови*, *Баба-Маријини* (6, Св. Јован). — *Брустули* (1, Св. Никола), били су Власи, пудари и кравари. — *Будишини* (12, Св. Лука). — *Весини* (2, Св. Пантелија), одавно досељени. — *Вескови* (28, Св. Лазар); причају да је то била највећа фамилија и најзнатнија од свих. — *Грујићи* (2, Ђурђиц). — *Дзикини* (1, Св. арханђел Михаил). — *Дорогови* (1, Св. арханђел Михаил). — *Ђурићини* (24, Св. Никола). — *Живанчеви* — *Резанцеви* (1, Ђурђевдан). — *Звекићи* (Св. Никола), отац ушао у кућу Рођенкових. — *Илкини* (7, Св. Лазар). — *Јовановићи* — *Пабушини* (4, Св. Јован). — *Јоргини* (3, Велика Госпојина), скоро дошли. — *Кадих*, био учитељ, после свештеник. — *Кикићи* (2, Св. Јован). — *Лабанчеви* — *Пабиркови* (4, Ђурђевдан). — *Лудајићи* — *Бундевини* (1, Петковача). — *Лукачеви* (15, Св. Никола). — *Лупулови* — *Фућелишови* (9, Петковача). — *Мажићи* (4, Св. Никола). — *Мијучини* (2, Петковача). — *Милинкови* (1, Св. Алимпије). — *Милићеви* (1, Св. Лазар), доцније дошли; сад отишли на Чеконићеву земљу. — *Милованови* (8, Митровдан). — *Недини* — *Крстини* (9, Св. Мрата). — *Пенавски* — *Поњавини* (2, Св. Јован). — *Пајићи* (18, Св. Јован). — *Поморишац* (8, Св. арханђел Михаил). — *Прекајски* (12, Петковача). — *Псодерови* (8, Ђурђиц). — *Пушини* (2, Ђурђевдан). — *Радинови* сад *Радновићи* — *Крмачини* (32, Св. Матија). — *Рајтарови* (1, Св. Никола). — *Раказови* — *Гидрани* (6, Св. арханђел Михаил). — *Сентмиклошеви* — *Кетелушеви* (2, Св. Василије). — *Смиљански* (3, Св. Јован). — *Суботички* — *Белови* — *Цвејини* (10, Св. Никола). — *Сувачарови* — *Јованкини* (1, Св. арханђел Михаил). — *Тедини* (2, Св. Никола). — *Томићи* (6, Ђурђевдан). — *Фаркаш* (1, Велика Госпојина). — *Флуерашеви* (2, Ђурђиц), сад отишли на Чеконићеву земљу. — *Црквењакови* (6, Св. Никола). — *Ћопкови* (6, Св. Трива). — *Чокови*, сад *Чокићи* (1, Св. Теодор), дошао као столар.

Изумрли родови: *Глишини*, стара фамилија. — *Димићеви* из Башаида. — *Крачун*. — *Молеров*. — *Павловићи*.

Исељени родови: *Аврамчеви* (Петковача). — *Арамбашеви*. — *Иванови* — *Гускови* (Ђурђевдан). — *Јанковић* (Митровдан), учитељ. — *Команови*, отишли у Бечкерек и Иђош. — *Лалић* (Митровдан), учитељ. — *Латинчићи* — *Бежунар* (Велика Госпојина), деду тако називали. — *Нешић* — *Пајдак*. — *Поповић*. — *Пупчеви* (Св. Јован). — *Ракићи* — *Чанадски* (Св. Јован). — *Туркул* (било 4), доведени из Бочара.

Власи: *Дракули*, сад *Дракулићи* (Св. Никола), били кравари, одскора исељени. — *Ердељанови* (1, Св. Стефан). — *Молдованови* (3, Св. арханђел Михаил), баштовани. — *Папу* — *Русови* (10, Св. Јован), сад *Папићи*. — *Чока* (2, Св. арханђел Михаил), дошли као баштовани.

БАЛА

Предања о насељу. — По причању старих људи, кад су Турци били, живели су на Малој Бали, а Срби овде где и данас. Почетак села био је где су сад црква, свештенички стан и цео тај шор.

Црква је увек била на свом данашњем месту. Црква слави летњег Св. арханђела Гаврила, „откад тувимо“; пре више од 70 година узели су тог свеца наместо ранијег Св. арханђела Михаила.

Године 1845. била је велика вода, а 1855. највећа вода, чак до Панчева. Тиса је прокопана око 1855—6. године. Корито старе Тисе и сад је под трском и водом.

На карти Бале с атаром из 1862. године то је још растурено село, без шорова, а куће су без реда. Та карта је и сад у општини.

Нема у атару нигде место Даровац или Дароц, па ни у крстурском ни у сиришском, ни у терварском (мађарско село) атару.

Укупно православних Срба има 519 домова и 12 назаренских, а Мађара је 40 кућа.

Као прве, најстарије фамилије, сматрају се: Кузманови, Јоцини, Филипови, Адамови, Кљајићи, Коледини, Бајићи, Закићи, Марјанови. Причали су да су дошли „из Старе Србије, из Оровиља“ (вероватно не баш све).

Старине. — Црквена умка је била над ритом иза цркве, раскопана је, али у њој ништа није нађено. Рутава умка, у Терварцу, велика је хумка, била је под травом, раскопана је и нађене су у њој кости.

На Малој Бали има место Црквина, али се не зна каква је црква ту била. Ту су налазили јаме са ситном пројом, а ископали су бакарни казан, такође са ситном пројом. Налазили су и препеће, препње и друго.

Гробље је одувек на данашњем месту. Има старих крстова; ту је и један „громоран“ крст са нечитким натписом. Стари део гробља има доста неправилних каменова и један велики камени крст са натписом који се сад не може прочитати, сем појединих слова и, на крају, године 1785. На једном другом крсту забележена је година 1784. Ту је и један камен, исти као оне четвртпризме у Алибунару, са дубоко урезаним крстом. Има много дебelih дрвених крстова, затим много танких плоча са урезаним или, ређе, изрезаним крстом, а неких и са подлогом као свећњак.

Топоними. — Земље — прва табла: Мала Ђала, у њој Бело брдо и Смиљана (ораница), ту је и хумка истог имена. Пруга железничка иде преко Смиљане.

Друга табла: Раданов унчић (један брешчић) и Рутава умка; друм за Крстур.

Трећа табла: Терварац; Нашигаћин, сад Девећев умчић; ту је стара пруга; ту је и Татарица бара; Близанице (биле су три хумке, једна до друге); Коћ (комад који се није никад орао, ледина, отуда име — од старине).

Четврта табла: Сенокос или Ливаде; ту је на међи напред поменута Рутава умка; На Бојани (тј. по Бојани у сентиванском атару).

Рит (сав се оре, и виногради): брег Феудварац (стари су га звали Лудвар, гушчји град, гуске су ту могле излазити на суво); Сурдук, Силаћ (брег), Бели брег, Силаћска бара, Коњска бара, Дуга бара, Тук (комад оранице), Брестрање (хумка), Излаз (то је део пресечен новом Тисом), а излази се зову: Буцак (брег) и Сентопал (пресеца га канал); на Буцаку су Буцачка умка и Буцачки виногради и у њима Штевкина умка, названа по газди; до тих Винограда има место Бурма (на коме је било камење од неког старог гробља о коме се не зна ништа, али се памте три велика крста од камена који су тамо стајали сломљени још пре овога рата; Јајгет и Тинтоват су пустаре.

Уз нову Тису, с ове стране је цео Излаз и поменути Јајгет и Тинтоват (Јајгет, назван по јаукању Мађара који га је држао — када га вода поплави).

Бара и Подбарје су припадали „сигетском“ (старом сентиванском) атару, а од повлачења границе ђалском атару.

Родови познатог порекла:¹⁹ *Бајчеви*; Баја — Бајићеви; Мања — Мањићеви и Игњат — Игњатови, три брата старином из Босне. — *Влашићеви* (Св. Никола), из Сегедина, дошли у другој половини XIX века. — *Дарабош* (1, Св. Стефан), дошао из Нове Кањиже, а пореклом из Бачке. — *Жеравичини* (11, Ђурђевдан), из Сентпетера, једног сеопета у сегединском атару. — *Закићи* (19, Св. Никола) — „Лазини“, „Додини“ (2); Зака и Лаза дошли из Надлака с матером. — *Јегришки* (1, Св. Игњат), из Сегедина, дошли у другој половини XIX века (има Јегра иза Сентмиклуша). — *Каначки* (1, Ђурђевдан), из Оросламоша, а тамо дошли из Канака. — *Крајчун* (1), дошао из Чанада. — *Кузманови* — *Бајчини* (10, Св. арханђел Михаил), стара фамилија, из Босне, било их је шест синова и једна кћи; од њих Бунгини, Бабићи, Јоцини, Бачикини, Кузманови, Јовичини и сви славе једног свеца, а по кћери Божани добили су Гајини надимак Божанини. — *Маленичини* (3, Св. Пантелија), из Сирига, дошли у другој половини XIX века. — *Малетини* (3, Св. Стефан), из Бачке, дошли у другој половини XIX века. — *Маринкови* (3, Св. Алимпије), стари су дошли из Старе Србије у Реску (село југозападно од Сегедина у Мађарској), где и сад има Маринкових, али помађарених због мајки Мађарица; прадеда ча-

¹⁹ Из *Домовника* од 1858 (старијег нема, а матице су тек од 1830). Раније црквене књиге пропале су 1848, кад су Мађари спалили целу Ђалу, осим једне или три куће (прим. Ј. Ердељановића).

Станко Маринков дошао овамо („на чуну“) и имао три сина; један био поп. — *Марков* (1, Митровдан), деда се доселио из Сирига. — *Мендебабини* (4, Св. Јован). — *Гајини* — *Шторини*, отац дошао из Сирига, у другој половини XIX века. — *Миладинови* — *Ишмеришови* (6, Сретење), дошли из Крстуре у кућу Миладинових, отуда презиме. — *Милићеви* — *Бачвански* (5, Св. Никола), из Бачке, у другој половини XIX века. — *Милошеви* — *Сентпетерачки* (3, Св. Никола), дедови дошли из Реске, са онога Сентпетера у сегединском атару. — *Недељкови* — *Чанадски* (3, Петковача), из Чанада, у другој половини XIX века. — *Недељкови* — *Сентиванчеви* (4, Митровдан), и *Недељкови* — *Ђућанови* (Митровдан, 4) из Сентивана, дошли још чукундеде. — *Недељкови* — *Бачвани* (5, Св. Јован), из Реске. — *Отлокан* (3, Св. Јован), деда дошао из Вашархела. — *Перини* (4, Ђурђиц), Власи из источног Баната, дошли одавно, један се одселио у Мартонош — Бокош. — *Попови* — *Сентуберови* (7, Св. Јован), деда из Старе Кањиже, а тамо дошао из Сентубера; приведени у кућу Ђулакових и од њих добили презиме Попови. — *Попови* — *Лазакени* (11, Св. Никола), то су Закићи (Лазак Закин), из Надлака; дошао још њиховог оца чукундеда; од Лазиног потомства били су одавно попови. — *Поповић* (1, Св. Лука), отац из Сегедина. — *Ристићеви* (1), отац из Оросламоша. — *Ружини* (1, Ђурђевдан), дошао из Сегедина. — *Стојанови* — *Мундукови* (2, Св. Јован); Стојанови, Иконићи, Јоцкови сви су од једног који је дошао из Сегедина; стара фамилија. — *Стојанови* (2, Петковача), избегли из Сирига. — *Угљешини* (1, Св. Игњат), отац из Мартоноша. — *Уторникови* (4, Св. Димитрије), из Реске, у другој половини XIX века. — *Христифоровићи* (1, Св. Јован), из Сегедина, дошли у другој половини XIX века; занатлије. — *Цвејићи* (10, Св. Јован), из Старе Србије. — *Шоролови* (2, Св. арханђел Михаил), у кућу им ушли *Ружићи* (2, Св. арханђел Михаил), из Чанада.

Родови чије порекло није утврђено: *Адамови* (8, Св. Никола), *Војинови* (3). — *Арсикени* (4, Ђурђевдан). — *Бајићеви* (7, Св. Никола, славили су Св. Пантелеја, па су у време Турака променили). — *Бачикини* (2, Св. арханђел Михаил). — *Беланчићеви* (14, Михољдан). — *Бунгини* (4, Св. арханђел Михаил). — *Бунгини* — *Лекерини* (1, Св. Јован). — *Варјашки* (4, Тодорова субота, а 2, Св. Никола), има село Варјаш иза Сентмиклуша. — *Веселинови* (6, Тодорова субота), била два попа од њих. — *Видакови* (1, Св. Никола). — *Гајини* (1, Ђурђевдан); чукундеда тукао „ћулумом“ (нацаком) и Мађаре и Турке. — *Грабићеви* (2, Св. Стефан). — *Дмитрови* — *Пурејини* (13, Ђурђевдан), али већином чобани и занатлије. — *Драгићеви* (Св. Јован); Драгић и Јаков су били браћа (Јаковљеви славе Ђурђиц, стару славу). — *Закићев* — *Шљивар* (1, Св. Пантелија). — *Игњатови* (12, Св. Никола), једна од кућа: Зољини. — *Иконићи* — *Бунипартини* (2, Св. Јован), један отишао у Санад; у Бежанији има иселих од Иконића — Јоцкови и зову се Јоцкови; неко је од њих отишао у Русију и писао им као Митров, отуда. — *Илијини* — *Чокањски* (4, Св. Никола). — *Јаковљеви* (9, Ђурђиц). — *Јоцини* (1, Св. арханђел Михаил). — *Калоперови* (14, Св. Никола). — *Кљајићеви* (13, Св. арханђел Михаил). — *Ковачеви* (7, Велика Госпојина). — *Коледини* — *Пупушкини* — *Пипаркини* — *Мундрини* — *Деканови* (25, Св. Лазар), Аксентије Коледин, 89 година; има их у Бачкој, у

Америци, у Илоку. — Ланцошеви (5, Св. Јован). — Манићеви (4, Св. Никола). — Марјанови (2, Св. Никола). — Миладинов (2, Св. Никола, 2, назарени). — Нашигаћини (2, Св. арханђел Михаил). — Нашигаћини, некад су били највећа фамилија; имали су четири „паора“ земље; после већином изумрли, сад само две куће. — Павлови (2, Ђурђевдан). — Пајини (2, Св. Никола). — Петрови (1, Петковача), чобани; нису имали земље; одавно овде. — Плавшићеви (3, Ђурђевдан). — Попови — Ђулакови (11, Св. Јован). — Радини (1, Св. Никола). — Секерушови (3, Св. Стефан). — Станкови — Пушини (7, Петковача). — Субини (1, Св. Никола). — Сујићи — Чадини (3, Св. Параскева), по деди Чади; има их и у Чоки и у Обилићеву. — Тошикини (2, Ђурђевдан); они и Арсикини су од два брата: од Тошике и Арсице. — Уверићи — Чипкарови — Дајканови (24, Св. Никола). — Филипови (6, Ђурђевдан).

Изумрли родови: Глишини. — Грубићеви. — Ђорђеви (Св. арханђел Михаил). — Јашин, право Херцег. — Јованови. — Јоцини. — Коров. — Лотић (Св. Прокопије). — Лотићи, били повећа фамилија. — Лукини. — Момирови, били повећа фамилија. — Нецини. — Николини, био велики род. — Прокини. — Путник — Трифунови. — Ђурчин.

Исељени родови: Травањи, иселили се у Бачку.

Цигани: Савићеви (2, Петковача).

ЕЛЕМИР

Предања о насељу. — Стари су причали да је село било најпре на месту Илице, где су сад немачки виногради, на страни према Арадцу. Ту су биле земунце, како тврде, још пре 200 година. Затим су прешли на ово место. Стари су тражили земунце и насељавали се покрај воде. Мисле да су ове фамилије биле од тих првих, из земунца: Јанкови, Еремићи, Давидовчеви и Поучки. Накнадно се утврдило да су најстарије фамилије биле: Тапавички, Топалови, Јованови и Еремићи (са Давидовим, Николићима и Петканићима).

Насеље је било на граници према Турцима. Како су Турци редовно гледали да о великим свецима изненада нападну Србе, код ових по Диштрикту колач се резао код једних на Божић, а код других на Мали Божић, зато да би могли једни чувати границу и на Божић. Дакле, они који су чували границу за Божић, одлазили су кућама за Мали Божић и онда секли божићни колач. Отуд само по Диштрикту има таквих родова који секу колач на Мали Божић, а по другим крајевима само код исељених из Диштрикта. О имену села мисле да је настало тако што се турски за мир каже „еле“, па отуд „Еле-мир“.

Најстарија елемирска улица све кривуда поред негдашње Велике баре, дубоке воде од негдашњег Тисиног рукава. И они су некад, као они у Арадцу, ниже својих башта имали главчине од коља или трске, те захватали из њих рибе кошарима или рукама. Ту је и сад, близу обале, место

старе цркве, а нешто даље је зграда старе општине и према њој старо гробље. Кад су раскопали једну хумку, градећи цигле за кућу, у њој су нашли 4—5 гробова са дрветом од сандука (кажу да је храстово) и костима, а у једном гробу велику шубару и чизме. То је старо гробље елемирско. Дакле, и по хумкама су се укопавали овдашњи Срби. Правац гробова је исток-запад, глава је окренута на исток, дакле у свему као код Срба.

У прошлости постојала је забрана преношења мртваца преко атара, особито лети — „због леда“. Чак ни сад се не смеју преко туђег сеоског атара преносити мртви без одобрења те општине, а у старије време се није смео мртац у гробље уопште носити преко њива, и зато су га сахрањивали тамо где је умро.

Парохијски летопис за 1910. годину из најстаријег домовног протокола преноси податке да је 1746. године у месној парохији протојереја Јоаникија Недића било православних српских родова 53, душа мушких 212, женских 189, свега 401.

Старине. — У Каменитој унки налазе разне црепове и цигле — као од неког насеља. На Лејама, делу атара према Сентмихаљу, налазе паце, огњишта и друго. И на Бабатову, на западу, близу Тисе, где су сад виногради, налазе трагове од земунца.

Стара црква је, због опасности од воде, која је дошла близу ње, порушена и пренета, а била је зидана пре више од 200 година. Вероватно је и она била посвећена Преображењу, као и садашња. Код старе цркве било је и најстарије гробље; друго гробље, На бару, Мачков брод (на Мачковом броду), већ је у селу, а треће, Старо гробље, такође је у селу.

На месту најстаријег сеоског гробља, код негдашње цркве, сад је крст и вероватно да се оно протезало доста далеко на југ, напоредо са негдашњом Великом баром. Зато што је највећи део тог земљишта однела вода, сад нема ни гробља, ни надгробних споменика. Напред су поменути гробови, ископани у хумци. По саопштењу свештеника Стајића, био је један камени крст из 1750. године са натписом: Ружица Петровић. Гробље код Соларевих — Милошевих друго је по старини. Сада је тамо само камени крст обичног облика, осредње величине.

Топоними. — Окањ (бара и око ње ораница истог имена), а на западној страни Прњавор (ораница); Умка на Прњавору и Окањ (ледина); Чикош (вода, „вуче се из Тисе“, па дели елемирски и тарашки атар); Берек (ораница), Мали и Велики — први до Окања (Чикош „атарише“ са Берек-ком); Бабатов (виногради) поред Тисе; пашњак Јарош и хумчић Голић или Код Голића; у излазу има земља Каменита унка, а у њој хумка истог имена (којој је једна страна раскопавана и нађен је велики лонац, а у њему мали и кости); Високо поље (оранице) и у њему Петканићева умка; Соврак (ораница) и ту Бели бунар (до Чардака); Чардак (ораница); Дропљача (ливаде и ораница); Дубока доља или Леје (низина; ораница и ливаде); Прико друма у Дропљачама су звали Бакарне ливаде (запуштена земља, некад под зубачом, и сад лоша); Нужда (општинска земља, на којој су већ делом подигнуте куће).

Четири гробља: два стара, а два новија. Два су на северу, а два на истоку.

Рит су откупили од спахије у скорашње време, али су крај свега тога у њему од старине ови називи, које даље наводимо јер су врло карактеристичан доказ велике старине тих назива: Бара (подводно); Велики сигет (и ораница и ледина), Средња бара (ораница и ледина), Средњи сигет (ледина), Крајња бара (ораница и ледина), Крајњи сигет (ледина), Божин чот (и бара и ледина), Кервешин високи и сниски, Долма (према Тиси), Јегмеч (поред Тисе, плави вода и мало врбе), Вир (жабаљска земља — откад је Тиса пресекла ново корито), Ада („ричина“; вода и шума).

На Великом сигету је Свети Јован — била немачка капела (Киш направио за католике), сад занемарена; до Великог сигета је земљиште Шума (велика тополова шума и сад с понеким грмом старим по 300 година); преко пута од Капеле је врло стари бунар („римски“), сад затрпан; горе су цигле с малтером, а унутар без малтера. И Срби и Немци ту капелу зову само Свети Јован.

Код долме су Две леније (пољски путеви); Леје уз њих и поред долме (рит); Пљопшта (рит); Биш (некад речица, сад долина са трском); Живојнова греда (и на њој пумпа); Црна греда и низ њу Црна бара (и сад бара с трском). С оне стране Црне баре, ка селу, Господски сигет; Кутина (у „куту до арадског атара“) и до ње Ушћа (текла вода из баре у бару); Широка бара; Велика бара (лађе су пристајале у Великој бари, ниже села, кад је Тиса долазила); Арадско језеро (зато што је било према Араду); Рогозна бара; Влајанкова греда, Симићева греда, Грчка греда, Живојиново вртлог, код Живојинове греде (на тим гредама су чували марву кад се Тиса разливала, док није било долме).

Родови који се 1746. године помињу у најстаријем протоколу, а потомци им још и данас живе: Петра, сина Аврамовог, данас *Аврамов* (1, Св. Никола), из „Влашке“. — Боје, сина Маркуша, данас *Бојић* (4, Св. Стефан Дечански). — Николе, *Видрићев* (14, Св. арханђел Михаил), ништа не знају. — Јефте, Галадца, данас *Гладић* (15, Св. Алимпије), дошао из Галада, између Кикинде и Карлова. — Дмитра, Срећковог, а унука Созонта, данас *Димитријевић* — *Грчки* (8, Митровдан). — Николе, Давидов, данас *Давидовац* (26), дошао из Тараша. — Стаје, *Еремић*, верују да су из Старе Србије (23); дошла три брата и од њих су: Еремићи, Давидови, а од Николе Николини и Петканићи (сви славе Св. Илију); биће да су ове друге две фамилије из Влашке. — Јована, Недељка и Илије, синова Станка, *Иланачки*, данас *Станкови* (18, Св. Алимпије); слушали су да су дошли из Иланце. — Јанка и Миланка, синова Гаврила, данас *Јанкови* (26, Св. Јован) и *Миланкови* (18, Св. Јован), „из Влашке“, сами кажу. — Јована и Јакова, *Лакатуш* (9, Св. Никола), веле да су „из Србије“. — Мијата, сина Марије, данас *Мијатови* (11, Св. Јован); чули су да је из „Македоније“. — Илије, сина Михајла Мошоринца, данас *Мијајлов* — *Мошорински* (68, Св. арханђел Михаил); сад највећа фамилија у селу. — Миланков — *Чаболин* (Св. арханђел Михаил). — Томе Младеновог, а унука Секуле, данас *Томини* — *Кевешови* (3, Св. арханђел Михаил). — Пане Сивачки, данас *Панићи* — *Мачкови* (3, Ђурђевдан); по њима Мачков брод. — Максима *Перин* — *Мазгини* (10, Митровдан). — Илије *Петканић* (16), види Еремић. — *Петрови* — *Ерски* (7, Св. Јован), из Херцеговине пребегле две фамилије, од

којих су *Степанови* — *Ерски* и *Петрови* — *Ерски* (обе славе Св. Јована). — Јована, Петров *Курјак* и *Курјачки* (6, Св. Јован). — *Попов* — *Живојинов* (13, Митровдан). — *Попов* — *Кујунџијин* (3, Св. Никола). — *Попов* — *Тапавички* (6, Св. Василије). — Антонија, Мијата и Нићифора, *Поучки* (29, Часне вериге), досељени из Поучице — не зна се где; презиме Поучки вероватно по „оберлереру“; и сад су једни Оберлерини, други Поучини. — Живана, *Путник* (5, Св. арханђел Гаврил), ништа нису чули о пореклу. — Марка и Бранка, синова Остоје, *Радишић* — *Остојин* (14, Св. Стефан). — Георгије и Дмитар *Станић* (12, Ђурђиш). — Степана, Милосављевог, данас *Степанов* (11, Св. Никола); кад су Суботини добили дете, ишли су по кума у Бачку и довели га овамо из Гардиноваца, ради крштења, а њему се ту допало, те и он остане овде; и сад се држи то кумство међу њима. — Лазара и Јакова, синова Суботе, а унука Лазара, данас *Суботини* — *Лазукини* (23, Ђурђевдан), из Бачке, из Гардиноваца, два брата, Суба и Лаза, па други није имао деце, већ само први и по њему Суботини. — Срђе и Петра *Тапавички* (35, Св. Василије), истог су порекла са Поповим — *Тапавичким* (ови други су од поп Лазе Тапавичког), један се део од њих преселио у Чуруг (Тапавице). — Георгија и Јована Топалов — *Кљајић* (20, Св. Јован), једна од првих фамилија међу четири најстарије. — Јована Цуки, данас *Цукић* (29, Лазарева субота), ништа нису чули о пореклу. — Стаје, Чордарског — Чордалић, данас *Чордаров* (5, Петровдан). — Михајла и Јована *С(Ш)арчеви* — *Пајичини* (3, Ђурђевдан).

Родови који су се из Војне границе и из Србије 1788—1800. године овде преселили и потомци им још живе у месту: Јефте *Адамов* (8, Св. Никола). — Симе Будишин, изумрли, па у кућу ушао *Јованов* — *Будшини* (Св. Никола). — Симеона *Глуваков* — *Дорушчеви* (5, Св. арханђел Михаил). — *Ердељанови* (2, Св. арханђел Михаил), из „Влашке“. — Јована *Исаков* (Ђурђевдан). — Јаше Модошког, данас *Јашини* — *Модошки* (7, Ђурђевдан), из Модоша. — Радивоја *Ковачев* (3, Ђурђевдан). — *Малешев* — *Аријонов* (4, Ђурђевдан), са Чарнојевићем дошли; има их у Врањево, Беодри, Надаљу (Бачка). — Николе *Мирков* (Св. Јован), готово изумрли. — *Момирови* (13, Св. Јован); има и Пајића призећених, са надимком *Момирови*, има их одсељених у Врањево. — Рашка Нецковог, данас *Рашкови* — *Нецкови* (27, Ђурђевдан), говорили су да су из Рашке. — Станка *Раданов* (1), готово изумрли. — Јована *Радоев* — *Радужкови* (3, Св. Стефан). — Алексе Солар, сина Милошева, данас и *Соларови* и *Милошеви* (Соларови 20, Милошеви 7; Св. Никола); за Алексу кажу да је дошао из Жабља. — *Степанови* — *Ерски* (1), из Херцеговине (упореди са Петрови — *Ерски*, напред). — *Шљапићи* (1, Св. Алимпије), из Меленаца, дошли пре 30-так година, ранији Шљапићи су изумрли.

Родови који се помињу у најстаријим као и у познијим протоколима:

Изумрли родови: *Витомирови*. — *Вукосављеви*. — *Грешличин*. — *Данилов*. — *Димич*. — *Дојчин*. — *Ђуричин*. — *Казимирови* (из Темерина). — *Каначки*. — *Карашованов*. — *Кача*. — *Кендерешанин*. — *Кришан*. — *Лазич*. — *Марјанов*. — *Милованови*. — *Павлови*.

Преселени родови: Бабини. — Рашић. — Баракули. — Бојташ. — Брндуш. — Брца. — Бузачин. — Буља. — Илин. — Ићуцов. — Јаноши. — Јоцкови. — Милосављевић. — Мусић. — Нићифорови. — Новоселанин. — Плешин. — Радосављеви. — Табачки. — Тарањци. — Тешин. — Цвејанови. — Чика. — Чокићи. — Чокрљански. — Шербан. — Шињагић.

Новији родови познатог порекла: Аћимов (1), из Кузмина. — Бачикини (1, Ђурђевдан), из Меленаца. — Бачичини (1, Св. Никола), из Арадца. — Батањски (1), из Меленаца. — Берар (1, Ђурђевдан), из Меленаца. — Бошњакони (1), из Меленаца. — Велисављевић (1, Ђурђевдан), из Арача. — Влајков (1, Св. арханђел Михаил), из Башаида; а други Влајков (1), из Перлеза. — Вујин (1, Св. Алимпије), из Кумана. — Дрлић (Ђурђевдан), из Бачког Петровог Села. — Ђурић (1), из Кумана. — Јањатов (1), из Кумана. — Јелиманџићин (1), из Меленаца. — Јовановић (1, Св. Стефан), из Бечкерека. — Јовановић (1), из Беодре. — Карлић (1, Св. Василије), из Башаида. — Кирћански (1), из В. Бечкерека. — Команов, из Арача. — Кулпинац (1), из Меленаца. — Лаковић (1), из В. Кикинде. — Марков (1), из Мокрина. — Мијин, из Црње. — Мирчетић, из Кумана. — Мицић (1), из Меленаца. — Павлов (3, Ђурђиц), из Бегејског Св. Ђурђа. — Павловић (Св. Јован), трговац из Вршца. — Пајдак, из Меленаца. — Пајић (1), из Меленаца. — Петрови — Влајанкови (2, Св. Параскева), из В. Бечкерека. — Пурков (1), из В. Бечкерека. — Радишић (1), из Меленаца. — Рапић (1, Ђурђиц), из Суботице. — Резнић (3, Ђурђевдан), из Новог Бечеја. — Ристићи (2), из Перлеза. — Савин (1, Св. Никола), из Меленаца. — Симић (2, Св. Јован), из Турског Бечеја. — Сиротановић (Св. Трива), учитељ из С. Мартона. — Срђанови (1, Ђурђевдан), из Арадца. — Стајић (1, Св. Никола), свештеник из Неузине. — Субичин (1), из Меленаца. — Торжан (1, Св. Никола), стари дошли из Ердеља, изумрли, и усвојен нећак из Арадца, сад Марков — Торжан. — Фелбаб, из Башаида (1).

Родови чије порекло није утврђено: Булићи (6, Ђурђевдан). — Величков (3, Св. Јован). — Ђурђев (3, Св. арханђел Михаил). — Јованови (5, Св. Никола), од њих је 1 кућа Јованов — Будишин (ушао у кућу Будишиних). — Крајнов (9, Св. Стефан). — Кумбајац (1, Врачеви). — Лукин (2, Св. Никола). — Михајлов — Зеџ (1). — Мојсилов. — Петровић (1). — Петрови — Ерски. — Петрови — Курјакови. — Петрови — Лепари (Св. Никола). — Петрови — Шумареви (6, Св. Параскева). — Поповић (1, Св. Никола), трговац, од старе поповске фамилије Поповића. — Ранисављеви (4, Св. Стефан Дечански). — Стојини (1, Св. Стефан). — Томин (Св. арханђел Михаил). — Черкез (1). — Хорњаци (6, Часне вериге), русинског порекла.

Изумрли родови: Алашев (Св. Никола), из Тараша. — Аћин из Великог Бечкерека. — Блажић (Св. Параскева), из Меленаца.

Исељени родови: Грозданови (Св. Параскева), из В. Бечкерека. — Станулов (Св. арханђел Михаил), из Арадца, преселио се у Стајићево. — Степанов Ника (Св. Никола), из Меленаца, прешао у Стајићево.

ЕЧКА

ПРЕМА ЛЕТОПИСУ СТАРЕ ЕЧКЕ

Откуда се и зашто се село ово зове Ечка, не зна се позитивно, а када је насељено и од кога, и то се не зна, нити има позитивних историјских података о томе. У опису ове жупаније наводи се да је овде живела једна од Атилиних жена којој је било име Есче, и да отуд ово место носи своје име. Стога је Одбор за помаћаривање места био предложио да се ово село назове Ечехида, али је општинско представништво одбило и протествовало против тога. Навод да име селу долази од имена Атилине жене, биће да је скаска, измишљена да би се могло што пре ово место означити да је мађарског порекла, иако у њему нема Мађара, нити је било. Ово је место врло живо трговачко средиште, јер се из многих околних села довози храна ради утовара у лађе на Бегеју. Ечка је била последње место ове жупаније на међи према негдашњој Војној граници.

Ечка је несумњиво једно од старијих места, јер није насељено под Маријом Терезијом. Цело земљиште од Тисе па до Бегејског Св. Ђурђа, између Бечкерека и доцније (крајем XVIII века) насељенијих села Жигмундфалве и Орловата (у Војној граници), било је једним делом урбаризован посед Ечкана (3400 катастралних јутара, осим тзв. Ersatzgarten — баншти ван села, које су служиле за детелинаре, винограде и воћњаке, а има свака урбаризована нумера по пола јутра и још пола јутра кућног плаца), а другим делом је припадало државном ерару, али је народ терао тамо бесплатно своју марву на пашу, у рити секао трску, рогоз и шевар, косио сено и траву, ловио рибу, као да је његова својина, и није зато плаћао никоме ништа. Тако је то било и за време турско, па је трајало и после, све до 1782. године. Те године купи тај посед од 26.000—30.000 јутара од ерара марвени трговац Лукач Лазар, родом Јерменин (који је држао и државно добро Беље у Славонији под закуп и тамо пасео своју марву, а за време Турака био је лиферант темишварског паше — јамачно његови преци?) за 217.000 форинти и добије уједно и племство са предикатом „de Etska". Услед тога што је народ морао сад култивити и давати спахији десетак, напустише многи „седиоци" ово место и свој посед и одоше у Војну границу, понајвише у Ченту, где се и сад цела једна улица зове Ечански сокак. То су били Срби што су се овде затекли, а само мали број од њих, 40—50 кућа, остаде и надаље овде. Пошто су многе куће остале пуне и земљишта напуштена, насели спахија Румуне, које доведе из села Македонија код Рудне према Темишвару и из других села. После је насељавао и Немце из разних села и давао плацеве да зидају куће, а био је себи присвојио сваки плац који није био ограђен. На те тзв. алуидијалне плацеве и куће давали су ти насељеници „робију" по два дана у недељи, а доцније су их, ко је хтео, могли и откупити. Са тим Немцима је бивши спахија направио уговор на 90 година као наполичарима и завео им 1795. године католичку парохију с обавезом да је издржава. Кад је истекло тих 90 година, не хтедоше Немци обновити уговор тврдећи да је сад земља њихова, али парницу изгубе и преселе се многи у рит код Перлеза, те оснују Рудолфсгнад (дан. Книћанин) 1863. године.

Ечка је била до 1876. године једна политичка општина, а те се године отцепи немачки крај и створи за себе општину (Nemet Ecska) којој припадоше Немци и они Румуни који су били покупували празне немачке куће по одсељењу 1863. године, а и две-три српске. А другу општину

(Roman Ecska), урбаријалну, чине Румуни и Срби. Али је село једно и куће су тако измешане да у неким улицама једна кућа припада једној, а друга другој општини. Немци су тек у последње доба добили од спахилука по 5 јутара земље на откуп и тако дошли до свога поседа и почели се материјално дизати, а пређе су били све сами надничари и наполичари.

Пред Ечком и на југозападу од ње су биле битке 1848—1849. године. Срби граничари су били почели плачкати село, али га Книћанин спасе истеравши граничаре из села. Између Ечке и Перлеза, покрај друма за Перлез десно, има на ледини једна хумка на којој је погинуо „капетан Јанче“, чувени јунак са добровољцима Книћанинове војске, који је чувао тај пут и пазео да непријатељ не дође с леђа Србима који су се били у Перлезу улогорили. Погинуо је, вели се, са 300 својих момака, не хотећи се предати нити своја два топа напустити.²⁰

Кад је ова парохија постала и кад је насељена, не зна се. Старих матица нема, јер су већином однете одавде кад су се Срби по доласку спахилука 1782. године иселили, или су изгореле кад је пожар 1836. године на Велику суботу уништио скоро цело село и кућу у којој је свештеник становао (тада већ румунски) и код кога су биле матице.

Пошто су овдашњи Срби имали своју цркву и свештеника пре него што је Лазар 1782. године купио спахилук, зацело је била овде српска парохија, као што се види и из натписа на гробовима око цркве.

Оно мало Срба које је било овде остало, примили су досељене Румуне у своју цркву, а пошто је Румуна (досељених око 1785. године) било већина, били су и свештеници Румуни, али су они знали служити на словенском и говорити српски, пошто су били под српском јерархијом. Испрва су Срби држали десну певницу, а Румуни леву, а после обрнуто, и једне се недеље служило словенски, а друге румунски. А лета 1874. године се Срби одеде од Румуна и врате у своју стару цркву, која је њихова и била и коју су они саградили и имали пре доласка Румуна. Приликом поделе Румуни исплате Србима 7.428 форината и остане Србима једна парохијска сесија, а гробље оста и надаље заједничко. Парох Димитрије Мургуловић пређе Србима, а други парох, Кирил Магдић (доцније Магда), остане код Румуна. Потом, 1877. године, буде Ечка проглашена за самосталну црквену општину.

Из натписа се види да су овде били свештеници: Лазар Матејевић († 1779. године), Јефтимије Јовановић († 1772) и Христифор Симеоновић († 1809), а из *Протокола крштених 1790—1791. године* види се да је у то доба био свештеник парох Николај Меонић и још се у њима помињу јереј Марко Богојевић и Марко Николајевић (не зна се да ли су били и пароси). Око 1848. године су били Исак Поповић и Петар Димитријевић, а затим поменути Мургуловић и Магдић.

Пошто нема старијих матица, не може се одредити број српских душа пре иселења Срба одавде, а после су Срби били у заједници са Румунима, те су и матице биле заједничке.

При деоби 1874. године узето је било да има 300 душа Срба, иако их није било толико, јер се иначе не би могли оделити од Румуна. Било је овде Срба 1878. године 231 душа, домова 45, брачних парова 50; — 1890. године: мушких 94, женских 89, (свега 183 душе), брачних парова 38, домова 37.²¹ Из матица се види да се од 1881. до краја 1890. године, дакле за 10 година, родило 106, а умрло 107 душа, доказ да се Срби овде не множе.

— Године 1891. до краја 1900. родило се 93, а умрло 89. — Године 1905. било је мушких 105, женских 101 (свега 206 душа), домова 38, брачних парова 46, удоваца 6, удовица 5, родило се 6, венчало се 2. — Године 1908: мушких 100, женских 95 (свега 195), домова 38, брачних парова 44, удоваца 4, удовица 7, родило се 10, умрло 6. — За време од 1901. до 1908, дакле за 8 година: родило се 68 душа, а умрло 50, дакле прирастак је за 8 година био 18 душа. Али се скоро сваке године понеко исели: 1892, 1893. и 1897. по 1 Мишковић са скупа 18 душа; 1899. Радонић са 3 душе; 1895. Чорогар са 7 душа; 1906. Сабовљев са 4 душе; 1903. Битевић са 5 душа; 1908. Радонић са 4 душе. И тако је прирастак готово једнак нули. Узрок је што Српкиње нерадо рађају и против тога чине све и сва, па често и главом плате. Изговор је да је сиромаштво, али ће бити да је „и комоција јако у питању, јер Српкиња воли да је обучена, уређена и наликана, а томе деца сметају, а вредноћа и рад није баш особина наших Српкиња — волију све олако и без напора“.

Код Румуна 1899—1908. године (било их 1899. године 2.983, а 1908. године 3.318) родило се 1.374, умрло 1.046, прираст 416 на 31.448 душа за свих тих 10 година; а код Срба за тих 10 година на скупа 1.908 душа родило се 81, умрло 66, прираст 15. Дакле, Срба се рађа просечно на 1.000 душа 40, а то је 4%. А тако исто и Румуна. Умирање је код Срба просечно на 1.000 душа 32 или 3,2%, а код Румуна 35 или 3,5%.

Према попису од 1900. године, било је Срба у Немачкој Ечки 10, а у Румунској Ечки 175, свега 194 душе; Румуна 2.966; Немаца 1.346; Мађара 370 (а то су све Чивути).

Од деобе Срба са Румунима 1874. продато је српског поседа: 6 кућа и 56 јутара земље (2 Мишковића — не они напред поменути; по један Паланачки, Мургуловић, Момиров, Димитријевић), и ти су се сви или раселили или поумирали; а у времену од 1900. до 1908. продато је још 14 јутара и 600 хвати, и то: Соса Момиров, Јоца Битевић, Јован Битевић — због дуга, а један се Битевић иселио, тако и Рељин, а за то је време српски посед умножен са 12 јутара. Узрок је продаји деоба и дугови: многи су још 1874. године узели црквено-општински новац на зајам без потребе, мислећи да се то неће морати вратити и нису се паштили да дуг отплате, те оставили својим млађима дуг на врату, те моралоше плаћати камату и тако су ти дугови више њих упропастили, а заиста су учињени из лакомислености и похлепе.

Крајем 1908. године су Срби имали укупно са парохијском сесијом (32 јутра) и црквено-општинском земљом (684 кв. хвати) 137 јутара и 684 хвата. — Од 3.835 јутара ораће земље ечанске општине, Срби су имали од 1874—1880. године 212 јутара, а то је 6%. За последњих 10 година, од 1889—1900, спао је српски посед на 137 јутара, дакле на 4% од свега поседа.

Крајем 1908. године имаде овде 12 Срба са поседом, са кућом без земље 21, који немају ни куће 6. Од њих су 27 ратари, а 11 занатлије (колари, ковачи, ћурчије, бербери, обућари и чизмашаи 4).

Школе није могло бити, ни српских учитеља, због малог броја српске деце, него су после одељења од Румуна српској деци учитељи били пароси: најпре Димитрије Мургуловић, а затим, од 1879—1908, Светозар Теодоровић.

Парохијани су сви Срби, од којих су Чорогари били пореклом Румуни. Сви знају и румунски, док Румуни не знају сви српски. Срби су телесно доста развијени и здрави, већином су приномасти, а мањим делом плави. Узраста су средњег и већег, а малих је најмање. Женске су

²⁰ Мемоари мајора Јована Стефановића и предања (прим. Ј. Ердџановића).

²¹ По шематизму С. Болманца (прим. Ј. Ердџановића).

слабије развијене, има их доста кржљавих и ретко је видети лепотицу. Срби су веселе нарави и воле песму, свирку и коло, и добри су играчи скоро сви. У крви им је да се за ма шта из ината заваде, један другом уз нос иду и пркосе, а жене често не говоре једна с другом и праве сплетке и свађу, па и суду одмах трче, а наравно да се нађу који то потпирују и помажу. Народ је вредан и штедљив. Иако воли у своје време да се и провесели, ипак се не може рећи да је одан пићу. Живи са рачуном, чисто и уређено држи своје станове, ветри и кречи их. Који има две собе, обично је једна намештена. Патосаних соба нема, него их често помазују жутом земљом и балегом, те је земљани под чист и једнак. Многи су чистији и за то имају више смисла но Румуни, код којих је нечистоћа и немар у томе. Стога су Срби и здравији и не страдају ни близу од заразних болести толико колико Румуни. У свакој кући је у соби у прочељу икона свеца, крсног имена, пред којом виси кандило које се уочи свечарства и уочи великих празника пали. И сто је обично у прочељу, а околу клупе и столице. Кревети су већином куповни, а има их и од дасака на којима је обично смештена постеља и застрта ћилимом. — Куће су од набоја, под трском и црепом, чисте, окречене и заграђене.

Мода није развијена тако као по другим местима. Свечарство, даће, гозбе и части не држе се као по неким местима; све је умерено и с рачуном. Но, иако је морал на доста јакој основи, догађа се у новије доба да дају девојке да и невенчано живе, а и дечама доводе невенчану девојку, држећи при томе праву свадбу, носећи и дочекујући и погачаре. Ово чине с изговором да је јефтиније: не мора руво да се купује и свадбу да држе, а и момак још нема године за женидбу (међутим, ипак држе свадбу).

Одело је чисто и није раскошно. Зимом од белог сукна чакшире, беле обојке и опанке, лети у гаћама и панчама. А парадно: чизме и плаве (угасите) ђурдије и чакшире, широке пешуре, момци рекле разне боје, ретко свилене, а девојке хаљине вунене, без дуката и свиле; има млада које носе пешури окићен вештачким цвећем.

Народ се храни доста добро и жене кућају добро и укусно. Скоро сваки коље рањеника, те има смока у кући. Живине држе, те једу месо и јаја, а и доста млека. Лети поврћа и воћа, којег има овде прилично. Хлеб је пшенични, а зими мешају помало и кукурузна брашна, а и кромпира, па и куљу и проју и у њу бундеве, а и иначе чешће једу печене бундеве. Постове, осим ускршњег, не држе (осим старих људи и жена) и причешћују се само ускршњег поста, и то не сви. Болеснике врло ретко причешћују.

Домаћи живот. — Већина живи у кући мирно и разборито, у слози и љубави. Подмладак истина није више онако учтив и послушан према старијима, али је ипак боље у том погледу него у другим местима. Псовке и гадне речи као и клетве нису јако распрострањене. У цркву иде народ доста уредно, особито зими; мање лети, кад су пољски радови. Мушки раде и зими: секу трску, дрва, возе лед или „кирију“; а женске преду, ткају, шију, сиромашне иду у магацине те решетају храну.

Народ је здрав, нема заразних болести, осим код деце богиње, шарлаха, дифтерија и сл. Зато је умирање код одраслих ретко. Слабо се множе, често деца умиру делом због слабе хране и нечувања, а делом од зараза. Јектике код Срба нема или врло ретко. Расељавају се што је овде земља скупа, а становништва према земљи много, те иду у бившу Границу где је земља јефтинија, а тамо мисле и јефтиније живети, пошто су и државне и јавне дажбине мање.

Године 1836. изгорело је готово све село на Велику суботу: једна Влахиња бацила жар из пећи а јак ветар био.

Црква. — Кад је зидана, не зна се. Да је данашња црква била у почетку мања а доцније проширена и повећана, сведочи стари иконостас (и остале старе иконе) који је смештен на зиду женске преграде, који је много мањи од садашњег. Над крстионицом су приковане царске двери старог иконостаса, које су много ниже и уже од садашњих и на којима на десној страни доле има натпис: „Спомен 1711. године“. (И ми смо још затекли ту годину, а остали део тог натписа већ се није могао прочитати 1926. године.) И по зидовима се познаје да се црква доцније повећала: док су првобитни зидови од набоја и од бусења, види се од певнице даље к олтару и на зидовима од олтара да су од непечене цигле (черпића). Сигурно је црква проширена онда кад је и садашњи иконостас прављен: над царским дверима има у округлом, малом оквиру у садашњем иконостасу натпис да је 1786. године свршено „темпло сие цркве ечанске“ итд. (И ми смо га прочитали и преписали податке: „Свештеник Хр. Симеонов и епитропи Јов. Мишковић и Дим. Григоријевић“.)

Народ походи цркву сразмерно добро, иако би требало много боље, али их има који због сиротиње и недостатка бољег одела не иду никад у цркву. И младеж долази у цркву. У цркви су мирни и радо слушају говоре и поуке и понашају се пристojно.

Школу су од 1879. до 1908. године држали за српску децу у кући црквене општине, а после су деца морала ићи у државну школу, а парох им је предавао веронауку и српски језик.

Црквена општина има само башту и парохијски дом са плацем, а од 7.428 форината добивених 1874. године при деоби са Румунима нарасло је до 1909. године 24.658 фор.

1911. године: рођено мушке 5 и женске 4, свега 9 деце; умрло мушко 1 и женске 3, свега 4 деце; венчано 3, српских домова 35, брачних парова 41; удоваца 6, удовица 10, конкубината 2, чисто грађански брак 1, душа мушких 106, женских 98, свега 204.

1912. године: 4 српска имања прешла у руке Румуна и Немаца.

1915. године: душа мушких 98, женских 101, свега 199; брачних парова 49, домова 36, удоваца 4, удовица 13, конкубината 2, грађански брак 1, крштено мушких 4, женских 3, свега 7; умрло мушких 7 и женских 5, свега 12. Број душа умањен са 8; венчано — ниједан.

Сличне онима у Пардању, биле су прилике за време рата, као и улога жена и њихов рад, истрајност и тежење. Исто тако, постали су израженији грађљивост, себичност и неосетљивост према ближњима који пате од оскудице; чување и прикривање хране и новца. Имовно је народ и овде за време рата напредовао и зараде су и цене производима биле добре.

За време бављења српске војске овде није ред ничим био нарушен нити је било тужбе да су српски војници ишта узели, украли и однели.

1920. године: рођено мушких 7 и женских 4, свега 11; умрло 2, венчано 2, српских домова 34, брачних парова 51, душа мушких 97, женских 99, свега 196; удоваца 3, удовица 8, конкубината 4, само грађанска брака 2.

Насеобина Стајићево основана 1923. године²² и пошто су и овдашње породице, осим 5—6 кућа, добиле тамо земљу, морале су се преселити тамо. И Стајићево спада у Бчанску парохију.

²² О оснивању Стајићево вид. С. Стајић, *Колонизација Ваче*, „Летопис МС“, књ. 306, св. 2—3, новембар — децембар 1925, 62—71 и Н. Ј. Гаћеша, *Аграрна реформа и колонизација у Банату 1919—1941*, Нови Сад 1972, 339—341 (прим. ред.).

ИЋОШ

Предања о насељу. — Ићош је био насељен на четири места: прво је било Миљан или Мороња, друго Селиште, треће Берчуља, где су изоравали лончиће и где је био град, а тако је и на Селишту. У Берчуљи град с опкопом и данас се зове Градиште. Четврто место на коме је насељен данашњи Ићош звало се Будац, и тек после је новом насељу дато званично име Ићош.

Кад је на Сенти била погибија турска и Турци изгнани из Баната, разрушен је град на Берчуљи. Говорило се да је тај град сазидео неки Бранковић и да је ту био њихов спахилук.

Стари су причали да су Радиша и Будиша Миладински на Малој Берчуљи живели у земуницама (Мала и Велика Берчуља биле су једна близу друге, раздвојене водом од 1–2 дужи). Обојица су се оженила из Велике Берчуље, Ружицом и Варваром. Посвађали се и Будиша оде, па насели Бочар, а Радиша остаде овде и насели се „у рољу” (свуд унаоколо била је вода) и тако почне село Ићош. Били су дошли к њему Маказарови, којих сад нема, па Ђурђулови, Обућински, Татомирови, Команови, Грујићеви, Татарови, Павлови, Попови.

Почетак селу био је од цркве ка западу, покрај рита, и тамо су биле прве фамилије, а Берчуља је према североистоку. Прича се да под градом на Берчуљи има и подрум и да су тамо налазили кремене, накит и друго.

Сматра се да су Ђурђулови, Обућински и Лагунцини први населили Ићош. Стари родови у Ићошу, који су напред поменути као најстарији, и они који су добили земљу а српског су порекла, чинили су старо село, око садашње цркве, које се после, кад су се почели у већем броју насељавати из Поморишја и из Банатске Црне Горе Срби и порумуњени Срби и Румуни и настављати село у продужењу тога старог села, прозвало Српски крај, за разлику од тога новог насеља, које је добило име Влашки крај. Пре него што је спахија дошао, било је 136 „паори земље”.

Старине: Међу старим предметима видели смо код Јоце Ђурђуловог: црепове од лончића, комаде глине с отисцима од трске, очевидно од тршчаног зида споља олепљеног земљом; комаде печене земље, који изгледа да су од „пећке”; комаде белутка и врло тврдог пешчарског и кварцитног камена, са врло уравњеним и углачаним површинама, од којих су неки веома налик на брсове; зубе од дивљих вепрова; врло велике гвоздене остве, са зупцима уназад на сваком од два крака (стари људи су причали да су и они са таквим оствама на дугој мотки ловили, па су из чамца све боли у трску и кад оства задрхти, значи да је риба набодена, те је ваде). Има остви од два и од три паропика, сваки са по једним пером или зубом, и то на сваком са супротне стране.

„Циде” су у виду гломазног копља, са подугачким вилиштем (мотком) и све горе оковане гвозђем, да буду што чвршће. Такве циде су и Мађари носили у Мађарској буни. Гвоздене мамузе су са врло гломазним, грубим зврчком. Бронзане прећице од седла су лепо украшене орнаментима. Бронзане „пучанке” (игле са главом, за косу); бронзано прстење (на једном само крст, а на другом — слично, или је ж или краци од звезде); бронзани полумесечасте привесци. Велика већина ових ствари је са Селишта.

Црква је увек била на месту где је сад. С леве стране цркве је ограђено место на коме је, према причању, био „манастир” (има један камен који је сад веома смањен, а могао је бити на престолу горе). Зна се да је ту била капелица, у њој иконица Св. Стефана и пред њом кандило. И сад има у огради икона Св. Стефана. Под каменом је, веле, „двоје деце живо запанано, ради хришћанске вере” и тај камен се никако не сме премештати, јер ако га преместе, он се сам опет врати на своје место.

Прву цркву су зидали на месту где су Турци бацили два детета у житну јаму. Не зна се светац оне прве, али је вероватно да је то био Св. архангел Михаил, као и ове садашње. С леве стране иконостаса, у дну, стоји запис да се храм Св. архистратига Михаила почео зидати 1787. године, а с десне стране да је 1802. године довршен молерај. Код цркве има крст са записом: Теодор Павлов, јереј, 1772. год. Пред њим је подножје од цигала, од неког споменика. На њему је некад био дрвени крст и икона. Кад је све то пало, није више подизано.

У Бечуљу има хумка у којој је било њихово гробље, Берско гробље. Кад су се населили у Ићош, прво гробље је било на брегу, где су Попови — Самуилови (попа је био из њихове фамилије); друго гробље било је на брегу, у селу где су Драганови; треће је у бившој спахијској шуми, одмах иза главног шора, према „варошкој кући”. Одатле су пренесени крстови на Старо гробље; а године 1836. био је велики помор и онда су Старо гробље затворили, а ово отворили, и, најзад, 1880. године основали оно најновије.

У спахијској шуми су ископавали кости и очевидно је да је ту било старо гробље овог села, али се о њему ништа не зна. И у самом селу, недалеко од цркве, налазили су гробове од неког старог гробља. Осим тога, ту су још два стара гробља, али се не зна да су се у њима Ићошани сахрањивали.

Друго старо гробље, на путу за Мокрин (пред њим велики дрвени крст), сад нема никаквих старих споменика, али се зна да је старије од оног претходног. Тврде да су стари споменици на претходном гробљу пренети са гробља у негдашњој спахијској шуми.

Топоними. — У селу: Велики сокак; „преки сокаци” су: Под бару или Барски, Црквени; Беланов (Милосављевићи — Белани); Радивојчев; Варошки (поред општинске куће); Сокачић; а „дужни сокаци”: Грујићев и Мијин сокак.

Земље: од Бочара Старе ливаде (оранице) и на њима мала хумка Умчић и бунар Миливојев бунар (дао земљу Миливоје Нићин); Валовски пут; па табла оранице Фарзикош и у њој доља Циганска долина; „препана” — „циглана” Васе Радивојчевог; затим Кикиндски друм; па трећа табла Берско гробље и једна хумка — Берска умка. Ливаде: Будац (оре се и сеје) и ту Умчић и млаке Фикација и Бебанова млака; Градиште и ту две млаке: Илијина млака (до Буцака) и Цедина млака; па Грчка млака (кад је село било тамо, биће да су ту били дућани, јер је близу Градишта; место на коме је био град високо је 3 m изнад околине); Кендереш — ливаде (оранице) и у њима Команова умка и једна млака; Мала Шугавица; даље је Велика Шугавица (црквена земља); Берчуља (ораница), Велика и Мала; Широка ведрина (на лошем земљишту су биле некад земунице); Табла (ораница) и на њој хумчић без имена; циглана Велика бабина; Влашки излаз (ораница) и до њега Српски излаз (ораница) и на њему Штрбина

умка; Селиште (ораница) и на њему Велика умка и Аћина умка. Ту је било село и град, а и сад се зна уздигнуто место и око њега опкоп и налазе се цигле и друго. Ту су два канала којима су некад пуштали воду у рит. Веле да су се са првог места најпре били ту населили, па затим прешли овамо. Хумка код Мокрина је Викумак (хумка и земља на којој су виногради; зове се тако зато што је: „вик’о кум кума” из Црне Баре да дође на свечаре о Ђурђевудне); затим је Попова умка и Плевина умка; Кечкелер (била спахијска ледина) и на њој Умчић и канал Водне задруге; а била ту некад и храстова шума (и сад се понеко дрво нађе у старим кућама); Гредe (друга ледина, била спахијска и отуда млаке); Бистрица (била општинска ледина, а сад на њој нове куће; кад је некад долазила вода, ту се увек најпре избистрила); Лудош (ораница); Крстак (ораница); Подунке (ораница); Иван-мајур (ораница и ледина); Шугићево копово, Ливадице; Дагина бара; Крива бара; Ковачица; Моритва и Ширине, које упиру у Тису; на Моритви (Мађари кажу Моротва) је Миљак (на коме је било село); крај Ширине је једна мала хумка; на Моритви је Лагунцини су ту истеривали марву; између Миљка и Моритве је железничка пруга и тамо три „артејска бунара”.

Родови познатог порекла (из Протокола исповедајућих из године 1809): Богданови (12, Митровдан). — Несторови — Жинареви — Кидини; то су „паори” (имају целу земљу); Богданови су дошли из околине Темишвара. — Ђурђеви — Пајини (4, Св. арханђел Михаил), из Сенте. — Ђурђулови (4, Велика Госпојина), слушали су да су из Ђурђева (?); Јован Ђурђулов из Иђоша; Ђурђуловима су Команови кумови од пре 200 година. — Беланови — Милосављеви — Јованови — Сувачарови — Кекавчеви (9, Св. Параскева), из околине Темишвара, где их зову Кекавци (оне из Банатске Црне Горе зову „Кекавцима” — „из Кекаваца”). — Кљајићи — Бобишкини (3, Св. Лука), деда им из Мокрина. — Милосављеви — Живкови (12, Св. Лука); причали су да су из Црне Горе (једна кућа се зове Беланови). — Недићеви (2, Св. Никола); причали су да су из Црне Горе (имали су попове, а после њих Замуровићи). — Попови — Вла’ (3, Петковача), скоро дошли из Валкаћа. — Радивојчеви — Недељкови (11, Св. Јован), дошли из Црне Горе и динарског су типа и менталитета. — Сувачарови — Пурка, (-ин) (1, Св. арханђел Михаил), из Карлова*. — Сувачарови — Пуркин (1, Св. арханђел Михаил), дошао пре 30 година из Драгутинова**. — Тодоров — Слатинов (1, Митровдан), досељени из Комлуша.

Остали родови познатог порекла: Бајкови — Бајкини (10—12, Петковача), три брата из Црне Горе: један дошао у Иђош, један у Црњу, а један у Сентђураћ***; и сад их има у тим селима. — Бребанови (4, Св. Јован), отац дошао из Мокрина. — Будзини — Бубмулови (5, Св. арханђел Михаил), дошао из Комлуша. — Букурови (1, Петковача), дошли из Потиског Св. Николе****. — Возић — Кромит (1), доведен из Мола. — Галешеви (2,

Св. арханђел Михаил), из Мокрина. — Дивјачки — Бућкалови (1, Ђурђевдан), доведен из Кикинде. — Дрвењаклови (3, Св. Вартоломија), из Црне Баре. — Дудићеви (1, Св. Ђурђе), из Мокрина. — Завишићи (3, Св. Јован), из Мокрина. — Илијеви — Влашки (9, Св. арханђел Михаил), деда из Комлуша, а преци дошли у Комлуш из Црне Баре; они који су заостали у Комлушу, порумунили се (и сад има Илијевић у Црној Бари). — Кљајићи (1, Ђурђевдан), из Мокрина. — Крстјан — Џајкулови (1, Св. арханђел Михаил), из Комлуша. — Кузманчеви (1, Св. Јован), из Бочара. — Мандић — Рођин (1, Св. арханђел Михаил), из Мокрина. — Миркоњеви; четири сина; из „Влашке”, из Банатске Црне Горе; презиме су добили по Мирку, а по брату му Јерку Јерковљеви. — Недићи (2, Св. Никола), преци из Црне Горе. — Панићи (3, Ђурђевдан), прадеда дошао из Мола. — Рофини — Прљичеви (2, Св. Никола), дошли из Комлуша. — Сивчев (1, Св. Никола), дошао из Кикинде. — Сремчеви (1, Св. Никола), из Мокрина. — Угринов — Сентмиклушанин (1, Ђурђић), из Мола. — Чобић (1, Ђурђић), из Чоке. — Танацковић (1), из Мокрина.

Родови чије порекло није утврђено: Аврамови — Јосулови (1, Велика Госпојина). — Алексићи — Пантини и — Мачкини (8, Ђурђевдан). — Ацкови — Бицок (1, Ђурђић). — Аћимови — Лепојини (5, Св. Јован). — Бабини, сад Бабићи — Бабјосини (6, Ђурђевдан). — Бајкини — Пекарови (6, Огњена Марија и 2, Св. Параскева). — Беодрански (4, Петковача), једна кућа — Васинкец — Бећагуловић (5, Св. арханђел Михаил). — Бреуц, сад Бројчини (14, Св. Параскева). — Булићи (4, Св. Никола); Србин је узео булу заосталу, па од ње Булићи. — Буљини — Буђулови (8, Ђурђевдан). — Веселинови — Гребешеви (6, Св. Илија). — Гецићеви — Нешкови — Чочини — Шутакови (13, Св. Стефан). — Григорини — Накрајкућини (5, Св. Јован). — Грујићи, једни се зову Маркаши (16, Св. Никола); и сад постоји стара кућа фамилије Грујића (као штала). — Драганови — Роцини (11, Петковача), били су Власи. — Дудеји -есљеви (2, Св. Јован). — Ердељани (3, Ђурђевдан). — Замуровићи — Замурани (2, Ђурђевдан), били су, веле, „Грци”; од њих били попови и трговци. — Исакови (1). — Ташак (6, Св. Никола). — Јагодини (1, Св. Никола). — Јанићини (5, Часне вериге). — Јанкови — Миланкови (3, Митровдан). — Јосини — Вечинов (2, Петковача). — Карабашеви (11, Петковача). — Кљајини — Мојини (3, Св. Јован). — Колцини — Пуркини — Фртаљције (3, Петковача). — Команови (15, Св. Тиодор). — Кришани — Ђибрашеви (6, Петковача) или Ђибрица (2). — Крстини — Крстоњеви (5, Св. Никола). — Лагунцини, једни се зову Бајини (7, Ђурђевдан). — Лупулови — Торбар (1, Митровдан). — Лупшини — Дудини (1, Св. арханђел Михаил). — Мановски — Нинкељин (1, Ђурђевдан). — Марјанови — Дидини (3, Св. Лука). — Маркови — Ђаћини — Бодрљанови (6, Петковача). — Мартинови — Рошуљови — Марикини (8, Св. Стефан и Св. Никола). — Матејини — Играчеви (3, Св. арханђел Михаил). — Мијини — Ђурини (4, Ђурђевдан); има их одсељених у Кикинду и у Београд. — Мијини — Туркеш (1, Ђурђевдан). — Миладинови — Рацини (6, Петковача). — Миладински — Стојанчеви — Крнкошеви (4, Св. Никола). — Милошеви — Бандини (6, Петковача и Св. Никола). — Миркови — Трговац (1, Св. Јован). — Мојсилови — Мојини

* Према М. Марковић, *Географско-историјски именик насеља Војводине*, Нови Сад 1966. — Карлово и Драгутиново је данашње Ново Милошево.

** Према М. Марковић, *Географско-историјски именик насеља Војводине*, Нови Сад 1966. — Карлово и Драгутиново је данашње Ново Милошево.

*** Данас Житиште.

**** Данас Остојићево.

(1, Св. Василије). — **Момирови** (1, Св. Стефан). — **Мошини** — **Момирови** (4, Св. Јован). — **Мунђанови** — **Свирачи** (2, Св. арханђел Михаил). — **Накрајкућини** — **Верешев** (8, Св. арханђел Михаил). — **Недини** — **Труцкало** (1, назарен). — **Нешкови** (2, Св. Никола). — **Николини** — **Црњакови** — **Галикини** (10, Св. Јован и Св. Никола). — **Ницулови** (1, Петковача, сад назарен), презиме као да је влашко. — **Обућински** (7, Св. Јован), једне зову **Пурини**. — **Павлови** — **Попови** (6, Св. арханђел Михаил). — **Перини** — **Мутулови** (5, Св. Трива). — **Петкови** (2, један Петковачу, један је „бугер“). — **Петкови** — **Клекићеви** (10, Ђурђевдан). — **Попови** — **Самуилови** (8, Св. арханђел Михаил). — **Радлови** — **Петлићеви** (1, Св. Јован). — **Ракини** — **Сенпетарски** (7, Св. арханђел Михаил). — **Ранкови** (2, Св. Параскева), стара фамилија. — **Рибулови** — **Ончини** — **Дошљаци** (2, Митровдан), били пастири и нису имали земље. — **Свирчеви** — **Омуцови** (2, Петковача). — **Свирчеви** — **Радини** (5, Св. арханђел Михаил и Св. Јован). — **Симини** — **Црњини** (3, Св. Стефан). — **Симини** — **Шпирини** (9, Св. арханђел Михаил). — **Симини** — **Шпирини** (7, Св. арханђел Михаил). — **Станчулови** — **Марикини** (8, Св. Никола), један је Шуша. — **Степанчев** — **Накрајкућини** (1, Св. арханђел Михаил). — **Татомирови**, једни се зову **Шмиљини** (12, Св. Алимпије и Св. Јован). — **Хоманови** — **Чоњини** (3, Св. арханђел Михаил). — **Чурчићи** — **Владикини** — **Гџини** (3, Ђурђевдан и Петковача). — **Челекетић** — **Карини**, — **Трескалови** (4, Св. Стефан). — **Чупићеви** (3, Петковача). — **Шебулови** — **Бџанови** (6, Св. Димитрије и Петковача). — **Штеванови** — **Баба-Ристини** — **Малешеви** (6, Митровдан и Св. арханђел Михаил). — **Штрбић** (1, Св. Јован). — **Штрбићеви** (1, Св. Јован). — **Шутићи** (11, Св. арханђел Михаил). — **Шуштранови** — **Гургулови** (4, Св. арханђел Михаил).

Изумрли родови: **Адамови**. — **Арађански**. — **Влаховићи**. — **Давидови**. — **Дрпаћев**. — **Ђуркини**. — **Егедуш**. — **Живанови**. — **Јањин**. — **Костини**. — **Крестин**. — **Лазарови**. — **Лукини**. — **Мендрегиш**. — **Мијатови**. — **Милош**. — **Мишин**. — **Мола**. — **Поповић**. — **Смиљански**. — **Шикулан**.

Родови којих више нема или су исељени: **Антин**. — **Бели**. — **Берешки**. — **Биров**. — **Бојанин**. — **Борачац**. — **Везирџин**. — **Граорин**. — **Валинац**. — **Живанови**. — **Ивача**. — **Јаковљеви**. — **Јовини**. — **Јоргован**. — **Ковач**. — **Корњеш**. — **Лунгу**. — **Максини**. — **Маркулов**. — **Матини**. — **Мошоринац**. — **Надлачки**. — **Новакови**. — **Оприни**. — **Печканић**. — **Пешчанић**. — **Продан**. — **Радин**. — **Рођини**. — **Роцкови**. — **Сомборац**. — **Станишић**. — **Стефан**. — **Стојков**. — **Татарови** (има њихова костурница код цркве). — **Трбица**. — **Туркешев**. — **Турски**. — **Чолакови**.

Цигани: **Јоцкови** (2, Петковача), насељени одскора. — **Константинови** (2, Петковача). — **Миклуц** (3, Петковача), српски Цигани. — **Сарини** (1, Петковача), српски Цигани; нису имали земље. — **Шошић** (1, Св. Василије), српски Цигани; не жене се са Србима, али говоре само српски; нису имали земље, били су „лепари“ (лепили зидове кућа блатом).

Иђош нема летописа. Из статистичких спискова: црква је зидана 1814. године и обновљена 1895. године (био је торањ пропао кроз црквени кров).

Главни подаци:

Година	Православних домова	Брачних парова	Удо- ваца	Удо- вица	Становника муш. жен.	Рођено муш. жен.	Умрло муш. жен.	Венчано
1885.	550	585	45	88	1 319 1 330	85 81	57 62	25
1890.	552	590	59	95	1 400 1 368	59 56	49 44	23
1900.	579	596	66	84	1 468 1 379	77 63	39 39	28
1905.	620	650	67	98	1 545 1 454	83 68	77 65	38
1910.	615	638	87	100	1 642 1 493	65 64	37 57	26
1920.	642	720	91	113	1 755 1 661	57 63	42 38	32
1924.	730	972	93	123	1 730 1 783	56 57	56 22	27
	Конку- бината	Грађанских бракова		Рођених ван брака				
1920.	18	6		—				
1924.	51	8		16				
Године:	1907.	1910.	1920.	1922.	1924.			
Назарени	9	19	40	47	54			

ИТЕБЕЈ*

Предања о насељу. — Прво најстарије село било је око садашње цркве. Негдашња црква је била на месту где је сад крст, а крст је био њен олтар. Одувек су на овом месту „через рита“, да би били ближе риту, живели од марве и од риболова. Неки имају успомене да их је довео „неки патријарх“ (?), и то 60 домова из Србије.

Спахџији су давали и са своје земље „десето“ и од живине и још марви пашу, радили му земљу итд.

По саопштењу апотекара Лукинића, назив Итебеј значи на старом турском седам хумки. И заиста је, вели, Итебеј манастир (који се први пут помиње под именом Витубу) био с оне стране Старог Бегаја, где и сад има земљиште са таквих седам хумки.

У Итебеју су предања о постанку села и пореклу најстаријих родова (оних из 1745. године и раније) сасвим погубљена, што свакако доказује велику старину села и тих родова. Ни Рајићи који су највећи род (око 150 домова), и који имају и највише стараца и интелигентнијих људи (Мркшићева, Рајићева, Ракићева, Црњански и Шувачки су биле прве, најстарије фамилије у Итебеју, за њима су подлазиле друге) не знају ништа о свом пореклу. Они објашњавају то врло великом строгошћу њихових негдашњих домаћих старешина, који својим млађима нису ништа говорили осим најпотребнијих наређења о радовима. Иначе, стара лична имена (особито она на -ић) и презимена јасно сведоче о њиховом пореклу из

* Данас Српски Итебеј.

западних српских крајева, а по њиховим нејасним успоменама вероватно из западне Србије.

Предање које је и свештеник Вујковић чуо каже да су први насељеници били дуж Старог Бегеја, као што се уопште народ поред река, на узвишенијим местима, насељавао. Ту је први, најстарији, ред кућа. У том је реду био и онај Шувачки Рошул који је финансирао зидање садашње итебејске цркве. Било је, веле, услед недостатка новца, зидање цркве стало, а он је онда рекао да ће он давати новац да се зидање настави.

Река Бегеј је у раније време текла баш онуда где је сад главни канал („Нови Бегеј“). Наравно, текла је вијугајући и отуд и сад ту необрађено сеоско земљиште Излаз. А „Стари Бегеј“ и „Турски Бегеј“ су тада били само његови рукави, којима је отицала вода приликом изливања. Постоји прича да је требало да се изведе канал са северне стране села, где је сад Стари Бегеј, па је изведен где је сад направљен мост који је био врло непријатан Итебејцима, јер су морали преко њега на своју земљу излазити, а био је дрвени.

Турски Бегеј зову што су туда заиста Турци копали корито Бегејево, удубљивали га, да би могле њиме галије пловити све до Темишвара, до под град, баш до под његов спољњи оклоп, а ипак је корито било кривудава, јер га Турци нису исправљали него само удубљивали. Тај ток је ишао поред Врањева, ка Тиси (а не преко Бечкерека, као Нови Бегеј). Стари Бегеј је несумњиво баш и био право, старо корито реке Бегеја, пре него што је прокопан канал Нови Бегеј и тиме река Бегеј изведена на правац.

И људи који раде на каналу Новом Бегеју и познају добро све земљинске прилике око њега и његову прошлост тврде да је Стари Бегеј био баш право корито негдашње реке Бегеја и да је „инжињер“ хтео да га најпре у том правцу и проведе, али да га је због она два „ждрепца“ после окренуо на краћи правац, у коме иде данас. А Турски Бегеј је био раније од Турака дотерано корито Бегејево, које је у то време служило за пловидбу.

Канал нема везе са реком Бегејом; он је ископан да одводи воду приликом отапања снегова и поводања, који долазе са Карпата у Банат и од Темишвара и даље више њега, и да је одводи у регулисани ток Бегејев. Од Клека и сама река Бегеј није регулисана, него је и сад кривудава.

Статистички исказ у 1925. години: домова 968, православних, српских; становника мушких 2114, женских 2090, свега 4212; брачних парова 901, удовица 169, удоваца 168, конкубината 40, рођено 90 мушких, 107 женских, свега 198; умрлих 45 мушких, 50 женских, свега 95; венчаних 40 парова, прелаза 5, назарена 87, безверних 15, прираст уопште 56.

Старине. — У винограду и Одаји ископавали су ћупове са поклопцем, пепео од спаљених мртваца, земљу и кости. Нађени су велики и мали лонци, и ту је као брешчић. У Великом риту и у Великом сигету су ископавали сребрне новце (величине као пет круна).

Ка Пардању је умка Чабарунак и у њој су, веле, копали новце. У Великом риту била је једна хумка, али „разметнута“, и даље Каменита хумка, која и сад стоји. У оној разметнутој ништа није нађено.

На месту Црквини, десно од главног пута Бечкерек — Темишвар (и сада), налазе разне остатке насеља, а чуо сам од више људи да је ту најпре и било село Итебеј, па су се услед турских напада људи склонили на данашње место. То је било као острво, безмало са свих страна окружено водом.

Црквина је усред атара. У близини су били виногради, а сад се то место зове Горњи виногради. То све показује да је село заиста било на том месту, окружено својим земљама, док је данашње село одвојено од својих земаља Бегејем и удаљено од њих, што показује и план из 1856. године, који се чува у општини, а примакнуто Великом риту, који је некад био готово сав под водом. На Црквини се и сад изоравају црепови, новци и разни други предмети.

Црква у Итебеју је врло велика и темељно зидана. Предање казује да су Итебејци били сазидали темељ ове садашње цркве и позвали владику из Темишвара да га освети, а кад је он видео колики је велики, саветовао им да не зидају, јер њихов 61 дом неће моћи да издржи грађење толике цркве. Онда један од старих људи нареди своме сину да догура „ону двојку“ од куће, и кад је он догура, отвори и покаже пуну дуката, а владику на то пристане да остане темељ, уверен да имају чиме цркву сазидати.

На олтару итебејске цркве је стари крст у дуборезу (са сликама у дрвету из Христовог живота) у металном окову од позлаћеног сребра, са уметнутим драгим камењем разних боја, особите израде, истоветне са радovima наших старих златара из крајева у центру наше старе државе и културе.

Предање које су саопштавали стари људи, а које је сад већ доста тамно — да је крст иза цркве подигнут на месту раније цркве, и то њеног олтара, потврђује се и записима да су убрзо после зидања садашње цркве подигли и крст.

На црквеном зиду, на јужној страни, налазе се четири узидане плоче, надгробни споменици, на сва четири крупна стара слова црквена: Арсеније, син Илије Рајића (година се не види); Василије, син Атанасија Поп(овића); Николаје Милоша Црњански 1750 (ово би могло бити доказ да је још и пре тога времена било села Црње); јереј Илија, парох села Итебеја, син Милош Црњан(ски) 1763 (јамачно је тај син поставио споменик оцу; и у *Протоколу умрлих за 1763. годину 7. март: јереј Илија Црњановић*).

Даље је уз цркву један од оних старинских камених споменика у виду четвртаста стуба с именима: на једној страни Марко Недић 1759, а на другој јереј Михаил Марков. Јамачно су били род и у истој породичној гробници су сахрањени, а вероватно да и на друге две стране тога споменика има што записано, али су они узидани у црквени зид. На североистоку од олтара у порти плоча с именом: Живојин Иланић из Избишта 1788. година; на зиду са северне стране опет с именом плоча: Иван Босан(чић) 1770 (?) при Марији Терезији.

У итебејској цркви смо у црквеним књигама нашли више записа од свештеника него и у једној другој банатској сеоској цркви: сваки иоле знатнији догађај у Банату, особито у српској цркви, забележен је. Пада у очи да су сви тадашњи поглавари српске цркве идући из Темишвара за Карловце и обрнуто, или на коју другу страну, пролазили кроз Итебеј и

свраћали у његову цркву и код његовог пароха. То је доказ да је Итебеј био на једној од главних саобраћајних артерија онога времена, а то је, без сумње, био водени пут Бегејем и, уједно, раскрсница путева. Осим тога, из тих забележака се види да су овде у то време били намештени образованији и писменији свештеници који су имали и широко интересовање за све догађаје у свом народу, па чак и по свету. То опет значи да је Итебеј био једно од знатнијих и напреднијих српских места онога времена. О томе сведочи нова огромна црква, која је подигнута још средином XVIII века.

У најстаријем јеванђељу — оно је цело руком писано, и то, како ми се чини, на пергаменту — има записа из 1745. године. У запису се не каже презиме онога ко прилаже то јеванђеље, него се само казују имена његових сродника.

У минеју за јануар из 1742. године на првим листовима је запис да га је приложио Нина Радуловачки, а на првом листу Жива Нинин. На крају истог минеја запис из 1765. године; „како се сажегло у једној земунци“... — нешто.

У минеју за фебруар, на првим листовима записа, да га је приложио Бурађ Радосављевић, 1742. године.

У минеју за март је запис да је 1742. године кнез Михаило Игњатов почео земљу делити и да је свештеницима дато по привилегији, а народу „на главу“, и на цркву исте године преведено. Приложио Стојић²³ Јован Мркић.

У минеју за април и на првом и на четвртом листу је запис да га је приложио Милић Раићски 1742. године (у ствари, то је Милић Рајић), а на трећем је запис да је 1782. године дошао спахија Киштепи у село и „предузео село и грунт и проч.“

У минеју за мај на првим листовима је запис да га је приложила Нина Радуловачки 1742. године, а на трећем је запис да су 1776. године дигли крст чело олтара усред села (то је крст на месту негдашње цркве).

У минеју за јуни на првим листовима је запис да је Стојко Станојев приложио цркви итебејској тај минеј 1. јуна 1742. године, а на трећем има запис да је патријарх Арсеније Четврти дошао у Итебеј из Темишвара 9. јуна 1742. године.

У минеју за јули на првим листовима је запис да га је приложио Иван Босанчић 1742. године. У истом минеју је и запис да је црква основана 30. јула 1765. године. Именују се свештеници и тутори. Међу туторима је и Атанасије Поповић. На четвртом листу минеја за јули има запис да је патријарх Арсеније Четврти 1744. године на путу за Темишвар, 20. јула, свратио у Итебеј.

У минеју за септембар, на последњем листу, при дну, има запис у коме се каже да је магистер Димитрије 1769. године, 22. августа, видео репату звезду. Ово је први податак о школи у Итебеју.

У минеју за новембар: Милош „Церњански“ прилаже 15. октобра 1742. године.

У минеју за децембар на трећем листу је запис из 1750. године о посети митрополита темишварског Георгија Поповића цркви итебејској и

²³ Занста лично име, као што се види из *Домовника од 1745.* (прим. Ј. Ердѣљановића).

миропомазању свештеника и како је он поставио првог татора Нину Радулова. Каже се да је храм Св. Саве и Симеуна. Именују се јереји Илија Ц(е)рњановић, Михаило Марковић и Никола Поповић при цркви итебејској.

У общчаку на првим листовима има запис да је купљен по наређењу епископа логошког, вршачког, кључког, крајинског, 1738. године, а да га је од игумана Мојсеја купио јереј Илија Милошевић (итебејски) 1739. године.

У октоиху на првим листовима је запис да га је приложио Црњански (име се не може прочитати) 1743. године.

У патрологији, у другој књизи, сачуван је запис да је приложио 1741. године Марко Мркић. У њеној првој књизи има запис: 1741. године Георгије Шуваков; у трећој књизи запис: 1741. Станислав Грујин; у четвртој књизи запис: Арсеније Јованов (и браћа Милић и Сава) 1741. године.

Зна се за два стара гробља: оба су сад уништена и на њима су куће. Гробље у горњем крају села (Буцак) било је на једној хумци, по којој се познаје да је „насип“ и у којој су на један и по фат дубине нашли златан „римски“ новац, ситне кости, старинске шешире са огромним ободима, свилене мараме и многе мртве, потрбушке положене. Тамо је било и камених, надгробних споменика са натписима које нису могли прочитати. И у доњем крају села (Криваји) гробље је уништено и на њему су подигнуте куће, а и тамо су ископаване и кости.

Кад се село после раширило, измештена су, такође врло давно, и данашња два гробља, за сваки крај сеоски по једно.

Прва два гробља била су онде где су нам већ казали, у садашњем селу, за сваки од оба сеоска дела по једно. Има 114 година откад је напуштено старо гробље у Криваји откад је прва у њему сахрањена баба Стана Станимирова (Станимирови су новија фамилија).

На гробљу краја Криваје има и надгробних споменика од тврдог силикатног камена, са грубим неравним површинама и дебелим крацима крстова, без натписа.

У гробљу за Буцак има један гломазан, лепо тесан кречњачки камен, други је у виду четвртастог стуба, са дубоко урезаним великим крстом и горе више крста исписаном годином: 1728.

На улици од старог гробља за Буцак, пред једном кућом, и сад стоји један добро очуван споменик у виду стуба, са лепо урезаним крстом и натписом.

Топоними — Село: на истоку Буцак, на западу Криваја (и пашњак до њега се тако зове). Сокаци: Велики, Мали (Петрин), и Крајни, до Стара Бегеја.

Земља — од мађарског атара итебејског: Мађарска ленија (ораница); Црквена (ораница); Бела слатина (ораница); Дубока слатина и на њој Чобарунка (поред Пардањског пута, име од старине, коме не знају значење) на Трновици; Дуга слатина (ораница и на њој малко брега, од негдашњег села Киш Марија, које је населио спахија Киш и дао му своје име; поред друма); Велики брег и Ча-Јанко (ту је на путу умро неки ча-Јанко, па је ту на путу и сахрањен; има мало брега, отуд Велики брег); ливада Вида (к „Вењу“, сад се оре); ливада Ново поље и Коће (долина, сад се све оре), уз Шупљају.

Излаз (пашњак); Трновица (уз ораницу истог имена) и у њој Спаино гувно (код ђуприје, било некад спахијско); Мађарска ђуприја (између двеју ђуприја уз Бегеј); Сигет, с једне стране су му баште Беркови, а с друге стране Мали рит (ораница, сад итебејски један део, а један део покупували од спахије и населили Немци) и у Малом рити Попова греда, Домазетова греда, Пејачка греда, Писарова греда, Чајићева греда, Стојкова греда, Бродови, Пасјак (пored Болдора пустаре су у Румунији); Мали бродови, па Спаина греда, поред Бегеја; до Малог рита Чинаров (некад спахијска шума, а сад се оре, пошто је купљено од спахије), а до њега Мали сигет (ораница), изнад Стара Бегеја и Канала (Стари Бегеј је остатак Бегејева корита, Канал је каналисани ток Старог Бегеја, а Нови Бегеј је главни канал); Грунтови и Баште до Малог сигета (оранице, а и покоји виноград и воће, некад само виногради); Јоргован (спахијска, али је под нашим атаром, а сад је једна трећина насељена добровољцима).

Велики рит с оне стране Канала (према Јорговану, који је, као и све досад наведено земљиште, с ове стране Канала) цео је ораница; у њему: Болорин брод, који је био некад на Турском Бегеју; Кутрина греда; Бозитова греда (сад се оре); Рогозна бара (сад се оре) и Рајићева одаја; Павит; Спаински рит; Врађина греда; близу Црње Масна бара и Трн; Каменита унка, била некад велика, али „разметнута” и налазило се камење, а и сад га налазе; она је на страни према Мађарском Итебеју, близу Болорина брода.

Негдашњи ток Бегејев зову Турски Бегеј, а његово каналисано корито Канал. Онај главни садашњи канал, на коме је мост на путу за Пардањ, јесте Нови Бегеј.

Родови познатог порекла: Јереј Илија Милошев (5, Св. Јован), син Милошев; иначе се потписује Црњански. Намесник Илија Милошевић 1758. године, родом из Итебеја. Попова греда је била поп-Илијина, а тако и Велики преток усред шуме Чинарова, и њега није могао истерати ни спахија. Још кад је Итебеј насељен, његова кућа (према цркви) била је прва нумера, а друга је била Панићева (били су „Грци”); на углу где је сад банка (апотека), према цркви, такође Живкови — Писарови, а где је сад Велимир Рајић, други угао према цркви, Николићева је била, такође поповска — биће да нису били тако стара фамилија. Предање да су из „Черне” и да су се зато писали Црњански. Пустиниш је српски назив за *otok falva*, сад Старо Село. Девет попова је било из те нумере поп Илијине. Од старијих смо чули Чарнојевић.

Родови чије порекло није утврђено:²⁴ Јован Бељин (14 душа); први око средине XIX века; стара фамилија. — Бељини (2, Ђурђић). — Борић Влајин, а даље: Борић — Стојић Влајин, јамачно се отац звао Стојић; сад не постоје Влајини, али постоје Борићи (3, Св. Јован), који имају стару земљу. — Игњат Вла и жена „Марија Влаића” (2 душе). — Степан Врана, а даље: Степан Недин (4 душе) и укућани: Дамјан Цвејин са женом, сад Врађини (5, Св. Мрата), стара фамилија. — Стаја Грујин (16 душа), први

²⁴ Код родова у Итебеју чије порекло није утврђено, први пут у Ердѣљановићевом рукопису поред презимена породице појављује се и број душа. Међутим, кад поред породице у загради стоји број, он означава, као и до сада, број кућа. Према томе, кад уз број нема никакве ознаке, он означава куће, а кад означава душе, то је и назначено (прим. ред.).

из 1821. године. — Грујини (4, Ђурђевдан). — Стојић — Дабин (15, Ђурђић), сада Дабић; и око средине XIX века (11 душа). — Јован Домазет (4 душе), сад Домазетови (2, Ђурђевдан), стара фамилија из 1821. године. — Арсеније Живанов (6 душа), стара фамилија, из 1821. године. — Остоја Живанов (9 душа), стара фамилија, из 1821. године. — Живанови (5, Св. Никола). — Петар Јаковљев (11 душа, 6, Петковача), стара фамилија, и око средине XIX века. — Гаврило Јосић (16 душа, Св. Никола), стара фамилија, из 1821. године. — Јован Коларски (10 душа), стара фамилија; даље; Јован Николин, по оцу, из 1821. године. — Коларски (2 душе, Св. арханђел Михаил). — Лазар Милошеви (6 душа, Св. Јован), из 1821. године. — Лазар Михаилов (3 душе), сад је већ „на умору” та стара фамилија. — Мијаилови (2, Св. Никола). — Тодор Мошоринац (10 душа), а затим Тодор Крстин, по оцу; стара фамилија, из 1821. године. — Мошорински (4, Св. арханђел Михаил). — Величко Мркшић (15 душа); Марко Мркшић (18 душа), из 1821. године. — Мркшићеви (25, Св. Никола).²⁵ — Стојан Нинков (3 душе), знају да је стара фамилија из 1821. године. — Нинкови (3, Св. Никола). — Михаило Омаљевић (18 душа, Св. Мрата), сад Омаљеви, из 1821. године без -ић. — Никола Пејаков (14 душа). — Пејачки (5, Ђурђевдан); њихови блиски сродници зову се Живкови (7, славе такође Ђурђевдан). — Петар Петаков, даље Петар Дамјанов (7 душа), сад Петар у једни, стара земља. — Петакови (3, Св. Никола); осим тога, има две куће Петака — Јосићевих (Св. Никола), по кући Јосићевих. — Гаврил Петков (3 душе), и сад има те фамилије више кућа. — Петкови (3, Петковача). — Јереј Николај Попов (5 душа), и сад; „Поп-Илијини” их зову (10, Св. Јован). — Срдан Радојичин (11 душа), пишу се Шувачки, а зову их Радојичини. — Милован Радуловачки (а затим Милован Јовичин, очевидно по оцу) (7 душа). — Нина Радуловачки (24 душе), у предању се памти предак Нина (14, Лазарева субота). — Михаил Рајић (6 душа). — Милић Рајић (9 душа). — Милић Рајић (16 душа и 1 слуга). — Стефан Рајић, Стефан Милутинов га затим зову, дакле, по оцу (17 душа и још двојица слуга и жена му); ни старац од 87 година не зна ништа, а ни други Рајићи који су упитани (око 112, Ђурђевдан). — Николај Родин, а затим Николај Петров, очевидно по оцу (8 душа и два укућанина, и то дунђерин Јаков са женом), од 1821; сад и Рајићи (3 стару славу Св. Јована, а 1 Ђурђић). — Стојко Станојев (6 душа; 1, Ђурђевдан), знају да је стара фамилија. — Груја Стелкић -и (10 душа, Св. Јован; 1, Ђурђевдан и Св. арханђел Михаил). — Милош Стојанов -и — Узглавничини (7 душа, Св. арханђел Михаил); баба Јованка и син Живан Стојанов (4 душе). — Јован Стојичев (5 душа), даље: Ђурица Јованов, по оцу. — Радојица Шуваков (7 душа), даље: Радојица Јованов, по оцу. — Станимир Шуваков (8 душа), даље Станимир Јованов; сад Шувачки — Радојичини (6, Ђурђевдан).

Родови којих више нема: Иван Босанчић (9 душа). — Димитрије Веселинов (4 душе). — Филип Вешин, даље Филип Милин, по оцу. — Весини (4, Ђурђић), била је стара фамилија. — Антоније Вла (2 душе). — Крста Вла и син му Станул (4 душе). — Веселин Врачев (6 душа), даље: Веселин

²⁵ Мркшићи и Шувачки су прве и најстарије фамилије у Итебеју (прим. Ј. Ердѣљановића).

Николин. — Маринко Јерков (11 душа). — Арсеније Јованов (15 душа), по оцу Јовану. — Дамјан Јованов (13 душа). — Страиња Јована Кнежева (15 душа и још три слугине породице). — Јереј Михаило Марков (11 душа), 1758. године. Данашња једна кућа Маркових је родом из Итебеја. — Станко Милетевих (6 душа и 2 слуге и жену му). — Стојко Милићев (9 душа). — Дом Аврама Мојсејова (6 душа и 5 слугу). — Никола Оберкнежев (15 душа), даље: Никола Јованов, по оцу. — Јован Остојин (11 душа, од којих су троје служавка и деца). — Јован Пејин (5 душа). — Јован Плавшин (5 душа). — Атанасије Попових (13 душа). — Јован Првослављев Капамација (3 душе). — Георгије (Ђурђе) Радосављев (13 душа). — Стојан Срећков (5 душа и још 2 слуге: Игњат Вла и жена му). — Иконија Субишев (11 душа).

Родови чије порекло није утврђено (према Протоколу исповедајућих из 1821. године): Арсићи (5, Ђурђиц, 1, Св. Јован), стара фамилија. — Болорин (Богосав), од њега садашњи Болорини — Шаркини (а у матицама Богосављеви — Болорини), сад се пишу само Болорини (6, Св. Илија), а један свештеник од њих у Мраморку писао се Богосављевић, и његови потомци тако. — Весини. — Васићи (3, Св. арханђел Михаил). — Живојнови (1, Св. Никола). — Паулов, сад Павлов (1, Ђурђиц). — Пушкашеви (3, Св. арханђел Михаил), стара фамилија. — Ракићеви (4, Св. Јован), били прве газде овде и врло чувени (више домова); за њих и за Рошулове (Шувачке) прича се да су у време зидања ове садашње цркве били најбогатији и посипали златним новцем темеље црквене; и сад има њих, али су сиромашни. — Ружини (6, Св. Јован).

Родови којих више нема: Дамјанови. — Ђулвезан (2). — Јеремић. — Лазини. — Петров. — Риданов. — Стајини. — Фењчев. — Христић.

Родови познатог порекла: Вујинов (1), дошао из Пардања. — Даникови (Петковача), отац из Бечкерека; једни и сад у Бечкереку. — Даникови — Вујкови, по предању су досељени из Русије. — Егарски, једнина: Јегорац зову их Јегарски (2, Ђурђевдан), досељени из Бачке. — Милинкови (1, Св. Никола), из Бачког Петровог Села досељени пре десетак година. — Милованов — „Вељко Петрин“, отац из Иванде (1, Св. Јован). — Милованчеви (1, Ђурђевдан); једног од Рајића, њиховог деду, донели у време рата 1848. године, а пореклом из Врбаса; и сад има тих Милованчевих у Врбасу. — Новакови (4, Св. арханђел Михаил), деда дошао из Бокше, „из Влашке“. — Новакови (Св. арханђел Михаил), из Бењиша (Брењиша?). — Првулови (Св. Јован), прадеда из Јанкајда. — Пунгулеску, сад Пунгулови (3, Св. арханђел Михаил), из Комлоша, призетио се деда. — Рајицки (2, једни праву славу — Ђурђевдан, а једни — Велику Госпојину), по оцу из Бугарске и зову их „Бугари“. — Туцић (9, први дан Духова), предак добегао из Старог Бечеја у Сентђурађ, па овамо, спахији Кишу; пре се звали Југовићи. — Фараон, сад Фаранови (1, Св. Никола), Срби, деда из Кларије.

Родови чије порекло није утврђено: Белур, данас Белурови (2), досељени из Баната. — Болдорац — Болдорчеви (5, Ђурђевдан, 1, Св. Јован), стара фамилија, били богати. — Величкови (2, једна слава Св. Никола, а друга Св. Јован), стара фамилија. — Вујинов (1, Ђурђевдан), старија фамилија. — Вукови (2, Св. Никола), старија фамилија. — Ђуркини — Вивци (6,

Петковача, 2, Ђурђевдан), стара фамилија. — Игњатов (6, Св. Јован), стара фамилија. — Јашић, данас Јашини — Ђелини (8, Св. Јован), стара фамилија. — Козловачки (3, Ђурђевдан), стара фамилија. — Кордић, сад Кордини (6, Св. арханђел Михаил), стара фамилија. — Костадинови (7, Петковача), стара фамилија. — Крстини (5, Петковача), стара фамилија. — Лонгиновић (3, Петковача), деда им је био поп у Итебеју. — Маринкови (12, Ђурђиц), стара фамилија. — Никићеви — Слипишеви (1, Св. арханђел Михаил); од њих су, по причању, они у Пардању. — Петрини (11, Св. Никола), стара фамилија. — Првулови — Павлови (6, Св. Јован, 2, Павловдан), стара фамилија. — Раданови (6, Св. Никола), стара фамилија. — Радини (5, Ђурђевдан), стара фамилија. — Рељини (2, Св. арханђел Михаил), стара фамилија. — Ристић, сад Ристини — Тимићеви (9, Св. Стефан), стара фамилија. — Роксич (3, Св. Јован), стара фамилија. — Савин (1, Св. Мрата), стара фамилија. — Станкови — Рбаре (9, Св. Јован; 1, Ђурђевдан, по кући), једни од њих су пореклом од усвојеног Вијатова, из Орловата, који је славио Св. Василија, и такође примио презиме Станкови и славу Св. Јована. — Стојадинови (4, Св. Стефан), стара фамилија. — Стојини — Близини (9, Св. Стефан), стара фамилија. — Ђурчинови (5, Св. Никола, 1, Видовдан), стара фамилија. — Филипашеви (8, Ђурђевдан, 1, Св. арханђел Михаил), стара фамилија. — Чобанин, сад Чобански (4, Св. Никола, 1, Св. арханђел Михаил), стара фамилија. — Шнајдерови (2, Св. Јован), стара фамилија.

Изумрли родови: Белицки. — Вујинов, били су пастири. — Златин. — Илић. — Мишков. — Особенски. — Панићи. — Перини. — Симеонов. — Станимирови. — Кртогови. — Станисављеви, нема их (има досељених из Бечкерека). — Стојков.

Исељени родови: Јапушеви, стара фамилија; отишли у Америку. — Милитаров. — Николини, сад Николић, деда из Модоша. — Рајкови. — Рудњанин.

Цигани: Штеванови (5, Петковача), стара фамилија; имали су и земљу. — Ферковићи (5, Петковача).

Најновији родови: Јовичини (2, Ђурђевдан). — Срданови (3, Ђурђевдан), две куће зову Сремчеви. — Ташини (2, Св. Никола). — Ђосићи (3, Св. Никола).

КЛАРИЈА*

Предања о насељу. — Кларија је насељена пре 230—240 година: из Јармате највише (нпр. Никола и Кузман пре шест-седам колена; од тог Кузмана су Кузмановићи, од њих и они свештеници), а у Јармату су дошли из Србије, из околине Крушевца. То је била спахијска земља. О

* Данас Радојево.

досељавању Срба у Јармату памти се да су дошли заједно са Црногорцима, а после су они отишли у Јармату, а Црногорци у Црну Гору.

Досељеници су избегавали пут Темишвар — Кикинда, и зато су изабрали ово место крај воде (рит све до Пардања). Стари људи доскора су га звали Петерда. Крај свега распитивања, ниједан од великог броја скупљених стараца и људи није знао да је било неког другог места које би се звало Петерда, него мисле да се ово место звало Петерда и по њему се и Кларија дуго звала тако, али се не зна да је ту била каква црква садашњег народа. Иначе је село, веле, било најпре растурено овде-онде, као и друга.

У најстаријим матицама — од 1779. године до краја XVIII века — јављају се у огромној већини српска презимена, а ретко које румунско.

Хрвати су били „немеши“ и имали седам својих фамилија на 5500 јутара (Срби су им морали работати) и били су врло осииони: сурово су кажњавали Србина ако уђе у њихово двориште „да тражи своје живинче“. Бесно и раскалашно су живели и своје земље распродали. Сад имају сви заједно једва 200 јутара. Позојевићи (Арамбаше) и Милошићи су била презимена тих седам првих хрватских фамилија. Од њих и сад има потомака, али Милошићи су већ изумрли. Матиновићи и Каурићи су касније досељени.

У Кларији данас има око 600 домова, од којих око 30 хрватских, а остало су српски.

Огромни прирези, који су особито погађали сељаке средњег стања и мале занатлије, принудили су оне који их нису могли издржати да одлазе у туђину (Америку) или у друге делове државе. Немци су из немачких банака добијали новац уз камату по 2—3%, те су куповали имања, а Срби су морали да дају по 8 и више на сто, па тако треба објаснити напредовање Немаца на рачун Срба.

О румунском пореклу појединих родова у сваком селу још се у народу одржава предање, тако да у том погледу не може бити сумње. Особито пада у очи да се за многе породице које иначе имају презимена у румунском облику (Ердељан, Комлошин, Мијучин итд.) сасвим поуздано зна да су им преци говорили само српски и да су приликом свог досељавања били Срби, а дошли су из предела на истоку, па су добијали презимена по пределима из којих су дошли или су, живећи међу Румунима, добили румунски облик презимена. То су подаци добијени од многих Срба, а и самих Румуна, о Србима у Поморишју са српским презименима, а са румунским језиком.

Старине. — На месту Црквиште, на северној страни села, ископавају цигле и друго премоће, али се не зна ништа о каквој цркви или селу, а простор је сразмерно мали. На Црквишту су налазили и стари бакарни новац.

Црква је од почетка била на данашњем месту, мала, дрвена. По парохијским извештајима епархији, црква је зидана 1841. године; храм посвећен летњем Св. Николи; иконостас је живописао Никола Алексић 1859. и 1860. године. Народ слабо посећује богослужења; као задушнице држе Ружичало. Свечарске водике се свете по домовима. Године 1909. била само једна жена назарен. Тада су била три дивља брака. Народ одлази врача-

ма; доста је раширен алкохолизам; црквена слава се одржава свечано и у реду. Богомољаца овде нема, а ни по околним селима.

У најстаријем општаку има једна забелешка из 1746. године о томе како су се свештеници жалили на персекатора што им тражи порцију, а на првом листу запис да је књига купљена „од Русијанов“ 1745 — али ни у једном запису се не именује место. На задњим корицама су опет два записа из 1745. године, без значаја и без ознаке места.

У *Светом писму*, које је штампано у Русији 1663. године, има запис да га је 1789. године купио „магистар Сава Мишков“.

Најстарије гробље било је у данашњем Хорватском сокаку, а затим у данашњој улици Краља Петра. Прво се сада оре, а на другом су изидане куће. Ово је друго „парашено“ пре неких 50 година, а памте да није ни било камених крстова, него само дрвених, а исто то тврде и за прво гробље. Раније је био обичај да се на гроб стави велики дрвени крст, и по два метра висок, и увек се пазило да буде од родног дрвета — од „воћке“. Друго гробље, на западној страни села, и сад зову Старо гробље, али сад се тамо оре. Данашње гробље је треће по реду. Српско гробље у Кларији лепо је уређено, са многобројним врло лепим надгробним споменицима. И овде се сахрањују по фамилијама у групи. Ово гробље основано је тек пре неких 100 година. Хрватско гробље је одмах до српског и такође је лепо уређено. Огромна већина споменика је са именом Позојевић, понегде и са фразама на народном дијалекту.

Топоними. — Улица Краљице Марије, која се некад звала Мали сокак, настањена је насељеницима из Јармате, улица Краља Александра, називана Мунђанов сокак, досељеницима „из брегова“, а улица Принца Ђорђа, некадашњи Фрљушански сокак, становницима већином досељеним из Фрљуге.

Земље: од истока се зову Паори (ораница) и у њима су три парцеле: прва од истока Стојинске, друга Црквиште и од жомбољског атара ка западу Поповске. Са северне стране су били стари виноград на земљишту Прекаја (сад ораница). Фикација је од села на истоку (ту су били виноград, а сад је ораница). Од запада су Мале ливаде (биле ливаде, сенокос); у њима је Старо гробље (а до њега је била стара циглана). Са југа је Велики излаз (пашњак). А између села и Фикације је Излаз иза Баште. Од Великог излаза према југу су Велике ливаде (то су били стари сенокоси). Чим се изађе из Ливада, на крај целог атара, на југ, ивицом атара кривуда Стари Бегеј. То је копано корито, и нико не зна откад је ту (веле, још Турчин је правио тај Бегеј ка Ченеју и Малом Бечкереку, где се састаје са каналом од Темишвара). Кроз Ливаде се вукла низа, која се звала Мургуљаса (била је и вода, а некад и ђуприја). На западном крају атара је Фонфина умка.

Хрватски атар је на југу од села Кларије и пружа се преко Бегеја (код Итебеја) до места Згура, где има заиста згуре од цигала. Прича се, кад су ти Хрвати ту насељавани, да им је дато на вољу да вуку ту згуру и докле је довуку, дотле ће им бити атар. И они су је на великом броју волова дотле довукли. Атар је најпре био засебан, а сад је кларијски, али се још води

засебно. У том је атару и Безак-пуста, названа по неком Мађару који је купио од Хрвата и ту имао одају и земље.

Преко Старог Бегеја, у негдашњем хрватском атару, простире се земља Лап, па даље Масна, Стара и Нова (чак под Бегеј).

Родови познатог порекла: *Барбулов*, прадеда из Барде. — *Васкови*, има их из Баната. — *Војини*, из Петровог Села код Темишвара, из Банатске Црне Горе. — *Дајин*, из Јармате, први је дошао Даја, пре шест колена; од њих су били први попови овде. — *Деспотови*, из Јармате, има их и сад. — *Ђурђев*, из Јармате. — *Ердељанови*, из Ердеља. — *Јеремини*, сад Јеремих, из Јармате. — *Јованови* — *Јовићеви*; највећа фамилија, око 100 кућа; предак дошао из Грчке и донео сандук с благом; из Јармате дошао. — *Јовин*, из Бочара. — *Костадинови*, из Јармате. — *Крстин*, из Јармате. — *Максин*, сад Станимирови, из Јармате. — *Мањини* — *Мунђан*, из „брегова дошли”. — *Маркови*, из Јармате; дошли Ранко и Марко. — *Мартинов*, биће из Јармате. — *Мијучини*, прадеда дошао из Зорљенца. — *Милини*, из Јармате. — *Нинков*, из Јармате. — *Новаков*, из Јармате. — *Пантићи* — *Путник*, из Јармате. — *Стајини*, из Јармате. — *Станојев* — *Фрљужанови*, доведени из Фрљуга. — *Стојадинови*, из Јармате. — *Стојадиновић*, из Јармате. — *Стојкови*, дошли из Црне Горе најпре у Скајушу, па овамо. — *Ђирини*, преци из Сирига. — *Фаранов*, из Јармате. — *Фибишан*, деда им је из Фибиша.

Родови чије порекло није утврђено: *Живојинов* — *Јанков*; *Јаношев*. — *Костин*. — *Кузмановић*. — *Лазин*, сад *Лазих*. — *Лекини*. — *Марјанови*. — *Милитар*. — *Милошев*. — *Милошеви*. — *Оприни*. — *Паскулови*. — *Петрови*. — *Попови*. — *Ранкови*. — *Симини*. — *Трифунрови*. — За сваки овде наведен род забележено је: постоје у селу, али не знају одакле су им стари.

Изумрли родови: *Аврамови*. — *Израилов*. — *Лазарови*.

Нема их и не зна се да ли су изумрли или иселили: *Акимовић*. — *Алексин*. — *Бабиш*. — *Богин*. — *Богосављев*. — *Божанин*. — *Божин*. — *Бојанин*. — *Варјашанин*. — *Васиљев*. — *Васин*. — *Владулов* (сад се зову надимком Стан). — *Војинови*. — *Вујин*. — *Гајин* (из Барде Бардулов ушао у кућу Гајиних). — *Голубов* (сад надимак за Ранкове). — *Грујин* (сад се пише Корњин). — *Деспотовић*. — *Димитров*. — *Думитров*. — *Ђурин*. — *Ђурчин*. — *Живанов*. — *Живојиновић*. — *Ивков*. — *Игњини*. — *Јанкулов*. — *Јовановић*. — *Јосимови* (сад надимак Маринкови). — *Кири*. — *Којин*. — *Кришан*. — *Марини*. — *Мијаљев*. — *Мијин*. — *Миливојев*. — *Милосављеви* (има их у Кечи). — *Михајловић* (данашњи су из Немета досељени). — *Мишљенов*. — *Мугопи*. — *Мунђан* (има Мунђанов сокак; Мунђе је влашки предео подалеко на истоку, отуд: Мунђан — Брђанин). — *Недељко*. — *Недин*. — *Ненадов*. — *Николајев*. — *Остојини*. — *Пантелић*. — *Паунови*. — *Пејини*. — *Петков*. — *Путини*. — *Радуловић*. — *Сентандрашанин*. — *Симеунов*. — *Симзијанин*. — *Синисторов*. — *Стајин*. — *Станков*. — *Стејин*. — *Стефанов*. — *Стефановић*. — *Стојинов*. — *Субин*. — *Тошин*. — *Увала*. — *Урошев*.

Презимена у најстаријим матицама у Кларији — од 1778. године до краја XVIII века: *Аврамов*, *Акимовић*, *Алексин*, *Анин*, *Бабиш*, *Бурбулов*, *Богин*, *Богосављев*, *Божанин*, *Божин*, *Бојанин*, *Варјашанин*, *Васиљев*, *Васин*, *Васков*, *Владулов*, *Војин*, *Војинов*, *Војинов*, *Војинов*, *Вујин*, *Гајин*, *Голубов*, *Голубов*, *Грујин*, *Дајин*, *Деспин*, *Деспотов*, *Деспотовић*, *Думитров*, *Думитров*, *Ђурђев*, *Ђурин*, *Ђурин*, *Живанов*, *Живановић*, *Живојинов*, *Живојнов*, *Живојновић*, *Ивков*, *Игњин*, *Израилов*, *Јанков*, *Јанков*, *Јанкулов*, *Јаношев*, *Јеремин*, *Јованов*, *Јовановић*, *Јовановић*, *Јовин*, *Јосимов*, *Кири*, *Кнез Путић*, *Којинов*, *Костадинов*, *Костин*, *Кришан*, *Крстин*, *Кузмановић*, *Лазаров*, *Лазин*, *Максим*, *Манин*, *Марин*, *Марјанов*, *Марков*, *Марков*, *Мартинов*, *Мијаљев*, *Мијатов*, *Мијин*, *Мијучин*, *Миливојев*, *Милин*, *Милитар*, *Милосављев*, *Милосавов*, *Милошев*, *Минин*, *Михаилов*, *Михаиловић*, *Мишљан*, *Мугочин*, *Мунђан*, *Недин*, *Недељков*, *Ненадов*, *Николајев*, *Николин*, *Нинковић*, *Нинковић*, *Новаков*, *Оприн*, *Остојин*, *Пантелић*, *Паскаловић*, *Паунов*, *Пејин*, *Петков*, *Петров*, *Попов*, *Поповић*, *Путин*, *Радуловић*, *Ранков*, *Ранков*, *Сентандрашанин*, *Симеунов*, *Симзијанин*, *Симин*, *Симучин*, *Синисторов*, *Стајин*, *Станикиров*, *Станков*, *Стејин*, *Стефанов*, *Стефановић*, *Стојадинов*, *Стојанов*, *Стојин*, *Стојинов*, *Стојков*, *Субин*, *Томин*, *Трифунров*, *Ђирин*, *Ђурчин*, *Увала*, *Урошев*, *Фаранов*, *Фибешан*, *Фрљужан*, *Хердељан*, *Штеванов*.

КУМАНЕ

Предања о насељу. — Кућа је било на три места: над Ритом, 10 у Средњим виноградима, друге у Сенкраљу, а треће у старом селу, Куманима или На бари, пошто су око 60 година „седели” у она два сеоца, па прешли сви На бару. После су се били сви скупили у старом селу, или На бари, па отуда прешли овамо, и то зато што им је атар био далеко. Прве куће подигнуте су између 1810—1812. године. У старом селу су биле земљице. Земљиште данашњег села звало се Песак. У старим протоколима од 1757—1810. године назива се Шанац Куман, а 1810. године преселе се на Песак, место данашњег села.

Из Ђукошина (Мокрина) дошли су у старо село, у коме су од старог становништва из она два сеоца већ биле фамилије: *Берићи*, *Цветићи*, *Мечкићи*, *Лирићи*, *Јелићи*, *Бугарчићи*, *Блажићеви*, *Жарини*. Сви су добили земљу на једном месту, која се по њима зове Ђукошинска. На Средње винограде дошао је, тринаести по реду, Јован Тубић (славе Митровдан), из Надаља, а који су били оних 12 старијих родова, не зна се (можда један од њих Ђурчићи).

Старо село је општи назив за селиште, црквиште и гробље. Оно је већ било ушорено и имало је сокаке. Не зна се ништа о имену Ивануши, али има део атара према Тарашу који се данас зове Вањ (први део тарашког атара, једна греда, зове се тако) и ту и данас налазе трагове од циглица, од црепова и кости од гробова у Тарашкој умки. Постоји предање да је ту, на Вању, била турска варошица.

Предање братства Чешљара је поуздан доказ да су становници старог села Кумана остали и после у селу, а њихови потомци живе у њему и до данас. Дакле, Кумане су један од примера да није тачно оно што за њих, као и за многа друга села, на Мерсијевој карти стоји: да су пушта, а била су, међутим, 1717. године насељена. Та су села, дакле, била насељена и 1717—1725. године, само што нису била груписана на једном месту, на оном за које је картограф мислио да га треба означити као Кумане, него су им куће биле растурене по атару, односно по околини тога места. Остали досељеници су готово сви од „укључа“, призетица, из околних села, а право досељавања није било.

За време Мађарске буне елемирски спахија Киш, пошто је попалио Елемир, упутио се на Кумане, али га депутација Куманаца сретне на атару и умоли да поштеди село, и он се одазове молби. Тако Кумани нису страдали, јер Мађари нису ни ушли у село.

Старине. — На Сенкраљу има трагова од неких хумки. Постоји прича о Татарима који су видели са Сенкраља, преко воде, народ на Кучинама, брежуљку, и појахали, да прегазе воду, али су се подавили. На једној ливади поред баре у Сенкраљу нашли су камен у средини проврћен (као да је од „рекавице“ — воденице) и цигле, паце. Ту је хумка Црквењак у којој ископавају кости и друго.

Гробље старог села било је у близини старе цркве (ка данашњем селу), али нема ничег од њега, земља се овде оре и ту су њиве.

Топоними. — Један крај села, на југу, зове се Петроман (ту је била кућа неког Васе Петроманца); на истоку је Сенмијаљ; на северу Сокачић. Западни крај нема имена. А сокаци се зову по крајњој фамилији (која је некад била крај села), од запада: Стојић-сокак, Велики сокак, Ђурчић-сокак; од истока: Ђурчић-сокак, Станчић-сокак, Велики сокак и Радишић-сокак.

Земља: од Елемирског друма је прво цела страна Кетуш (ораница, „стара земља“) и у њему: Петковача (топи вода), Прокино копово (не зна се ко је био Прока), Мали и Велики кованлук (не зна се кад је био кованлук), Капамацијино копово, Вакан и у њему сад једна велика „препена“, а поред железничке пруге Гарић-умка (по Гарићима, чија је то била сесија), једна хумка близу Елемирског друма, на земљи Матића, Цинцарски дол.

До Кетуша, а преко железничке пруге, налази се Мало селиште (ораница, ледине и копови), али то је пашњак и није могло бити село, него само пашњак. У њему су: Мутљача, Мала и Велика; Мирково копово (ту су некад Миркови држали марву) пресеца Меленачки друм између Мале и Велике мутљаче. Сад можемо прећи на Сенкраљ, где је опет стара земља (ораница и има копова). Ту има Широка слатина (ледина); Зечије копово и поред њега велика хумка Ђурђац (не зна се откуда име, и на њој су налазили парчад од цигала); Тривуњагића копово и поред њега Сенаторово копово; Вашариште (подводно, под травом; не зна се да ли су ту некад били вашари); поред Тривуњагића копова је Стојкова умка (оре се, по фамилији Стојковима); Гомбашева умка, близу Мала рита; затим једна хумка на Тривуњагића земљишту; Барачкова умка (по фамилији Барачкових); Бечејски друм (Меленци — Бечеј).

С оне стране Меленачка друма су Ливаде (ораница, ледине и копово); Микулова умка, највећа у атару (по фамилији Микулова), до ње Дубока јаруга (с водом), која се провлачи кроз њиве, али више ледине; Сентмиклушке ливаде (име „од старинства“ тако, али није према Сентмиклушу); друм Меленачко-београдски. Преко друма је Селиште. Не зна се по чему се тако зове и нема никаквих трагова од села. Некад је то био „иберланд“, ледина, која је после дељена свим житељима изнад 24 године. Острво (трска — ледина црквене општине), Островац и ту спада Воденичиште (ту су некад млеле воденице; њих су стари људи запамтили, јер је текла вода ка том острву), које је на главном путу Карлово — Меленце, у Ливадама (и ту је некад текла вода, кад би Тиса надошла, а после је затрпано, али кад вода продре, напуни се и то корито; сад на Воденичишту има трагова негдашњих зграда); Бечко брдо (опет једно брдо, греда), између Бечеја и Кумана „анта“ (умчић): Дебела анта.

Бакарне ливаде (само ледина, мало оранице назване по „бакаруши“, земљи која не ваља, није за рад); Мали рит (ораница) и на атару хумка Црквењак (не зна се по чему то име) у којој није ништа налажено. Од Црквењака иде се ритом на Татарски пут (где је само једна доља, јаруга, и ту су, веле, ишли Татари, кад су Турци владали: пошли су на Кучине, где су биле српске земунце, па су ту по води јахали на коњима, али су се подавили, и ту сад орачи налазе узенгије и сабље). Сад следе Бечејски друм (Бечеј — Кумани), Пландиште и Корњачара (ту је било воде и рибе, а јамачно и корњача).

Средњи виногради (има и винограда и оранице; некад више винограда); Станчићева умка (где су, копајући, нашли кости у самој хумци, у „шамарици“, мртвачком сандуку од дасака, кад се удара, хуји унутра као да је подрум); Катића умка (на којој се такође налазе трагови насеља; ту су стајале лађе једног куманског трговца, који се звао Ђорђевић — Трзало и био веома чувен, тако да су, кад би долазио у Нови Сад, звона звонила, али му је син пропао и продавао лонце).

На месту негдашњег сеоца до Средњих винограда су Млаке (пашњак), Максића копово, Велћев (копово такође), Дубока млака, Плиток (низна, у коју се слива вода из Млаке), Под Макаранду (у бечејском атару), Надвинац (вода).

Велики рит (ораница, а кадгод ледина и рит), Шарлог (доља која прелази у тарашки атар), Трновац (брег, као једна греда), и Сигет (такође греда), Ширина (граничи са Тисом) и Тиса, која је такође у атару сеоском, а преко Тисе има Адица (некад острво, а откад је задолмљена, прелази се на чурушке стране; половина је црквене општине куманске, а друга половина је државна); с ове стране Тисе је Лапчић (као доља, где се хвата риба у „главчине“ и у „пређе“); Велика греда, Смрдуша (доља), Цицина греда, Гушчија млака, Бара (била све водурина, а и сад).

Ђукошински виногради, по Ђукошинцима из Мокрина, који су ту добили винограде. Поред тих винограда је Старо село, на коме је било старо Кумане; ту су и крст од цркве, две хумке, на којима су била гробља — једно ближе цркви, а друго даље. Парложни виногради или Парлози (сад ледина) и ту је Широко копово, а уз њега Ђип (као једна греда) и Развале (копово). Вањ (ледина, пашњак), Плиток (ово је други), Ђурића

копово (била им ту кућа), Трипчано копово, Сландуша (бара), Црвенка (вода), а између њих греде: Воларске торине на Слануши, Говедарске торине на Трипчанском копову; Вањска страна (ораница) и у њој хумке: Вламаркова умка (по негдашњој фамилији), Мучалов умчић, Калуђерска умка и Крстин умчић; Тепића копово.

Село је било код Вламаркове умке, ближе Тарашу. Свуд око села је такође копово, а оно се зове: Карлице, Сигет.

У старом куманском *Протоколу рођених и венчаних* (и нешто умрлих) из 1757–1765. године има ових презимена (уколико сам могао добро прочитати):

Аднађев, Андрејин, Петар Барбир, Бозитовац, Брусић, Виогравић, Јован Вла, Гавранов, Гаврилов, Гарић, Јован Говедар, Коста Грк, Никола Грк, Никола и Михаило Грк, Ђурић, Живанов, Живановић, Жужић, Зокић, Игњатов, Јованов, Јовановић, Јуришић, Калугеричин, Калугерски, Калуђерски, Павао Капамажија, Капамачин, Капетанов, Клаја (?), Коровлев, Кумрић, Максимов, Марков, Миланков, Милосављевић, Мирковић, Мишљенов, Недин, Нећаков, Нешин, Николин, Цвија Нишаков, Цвија Новаков, Одачић, Одачић, Оцић, Петров (Трифон), Петровић (Трифон), Радомиров, Романов, Савин, Секулић, Симеонов, Станисављев, Станисављевић, Станчић, Стојановић, Стојићев, Стражм(ештер?) или Стражианић (?), Странић, Тепић, Топалов, Трифуновић, Павел Тутор, Ђурчија Живан (вероватно предак Ђурчића), Ђурчин, Ђурчин, Ђурчић, Црвенков, Чешљар, Јован Чобан, Чодић (?), Чакула, Шијак (sic!), Цвија Шијак.

Родови познатог порекла (из *Протокола исповедајућих* од 1818. године, кад је било 412 породица): — *Аћимови* — *Калићи*, првобитно су се звали Славнићи (9, Св. Никола), дошли из Мокрина. — *Барачкови* (40, Св. арханђел Михаил), од највећих родова, из Барачке у Бачкој. — *Берићи* (7, Св. Алимпије), из Ђукошина. — *Блажићи* (око 10, неки у Александрову, из Мокрина, где и сад има Блажића који славе њиховог старог свеца, Св. арханђела Михаила, а овде је прадеда променио и сад славе Петковачу). — *Буњевац -ци* (1, Св. Никола), из Чуруга. — *Варадинац -ци* (8, Лазарева субота, стара слава), биће из Варадина; немају стару земљу, добили су „фртаљ резерватске земље”. — *Виоглавини* (8, Св. Игњатије), у *Протоколу* из 1818. године Виоглавић, биће из Бачке, стара земља. — *Влајкови* (4, Св. Никола); у Старом Бечеју остала Јелка и од ње су Јелкићи, а Влајко дошао у Турски Бечеј, ту убио Турчина, побегао у Кумане и променио свог свеца Св. Лазара на Св. Николу; од Влајка су Влајкови; није хтео да прими земљу јер је имао 70 комада беле марве, и тек после, кад се општински резерват делио, узели су земљу. — *Дорословац -ачки* (4, Ђурђевдан), у Кумане дошли из Беодре, а у Беодру из Дорослова у Бачкој; презиме Војинићи има наводно и у Дорослову. — *Ђурићи* — *Бајини* (4), доведени из Бечке-река. — *Ђурићи* (12, Ђурђевдан), из Сенте. — *Ђурићини* (3, Св. Никола), из Карлова. — *Ердељанови* (6, Св. арханђел Михаил), призећени, биће и они са Мориша. — *Жарини* (7–8, Св. Јован), из Мокрина. — *Јешићи* (3, Св. Стефан), из Ботоша. — *Јованови* — *Милошеви* (4, Ђурђиц), касније досељени из Плочица. — *Катићи* (1, Св. Никола), из Тараша, где има Катићева умка. — *Коровљеви* — *Корови* (6, Св. Јован), из Сенте, кумови Ђурићу. — *Крстин*; то су *Мишкови*, па су многи крштени као Крстини. —

Лаковићи (2, Св. Параскева), нису стари „Куманчани”, биће доведени из Кикинде, сиромаси су одувек. — *Лападати* (6, Св. арханђел Михаил), из Базјаша, по забелешци у *Протоколу* од 1757. године. — *Лирићи* (2, Св. Јован), немају стару земљу; из Ђукошина. — *Максићи* (10, Ђурђевдан); имају стару земљу. — *Магићи* (преко 20), из Мола у Бачкој; једни су отишли у Жабаљ, где их и сад има; имали стару земљу. — *Мечкићи* (око 20, Св. Никола), имали Ђукошинску земљу, из Мокрина. — *Мишкови* — *Крстини* (7, Св. Трива), из Поморишја (пореклом Румуни?), из Арада. — *Петрови* (2, Ђурђиц), из Елемира, дошли у кућу Моца. — *Попови* — *Кикинђани* (3, Св. арханђел Михаил), деда дошао из Кикинде. — *Радивојеви* — *Мркушини*, — *Ђурчини* (2, Св. Никола); нису имали земље; отац се доселио из Карлова и ушао у кућу Радивојевић. — *Радини* (7, Св. Илија), биће да су из Ђукошина. — *Сантовачки*, а данас *Сантовци* — *Богићи* — *Чизмини* — *Родини* (15, Св. Никола и 3, Св. арханђел Михаил), Секулићи из Сантова у Бачкој. — *Секулићи* (око 40, Св. Игњатије, они у Врањево су променили славу); три брата прешла из Сенте: један у Врањево, а два овамо. — *Соларов* (5, Св. Никола), из Елемира. — *Станисављеви* — *Андрићини* — *Драгини* (8, Ђурђевдан), из Мокрина. — *Станчићи* — *Ласкови*, и неколико других надимака (око 60, Ђурђевдан), из Молдаве код Базјаша, дошли у Станишић у Бачкој, затим у Фелдвар*, па у Мокрин, затим у Кумане; има их још у Мокрину и у Орловату. — *Стефанов*, сад *Штеванови* — *Шенђурци* (4, Ђурђевдан), свакако из Сентђурђа. — *Стојићев* (око 15, Ђурђиц), можда из Мокрина. — *Страјинићи* (6–7, Св. Стефан), из Перлеза доведен у кућу Секезов; Страјинића има у Мокрину. — *Татићи* (око 20, Св. Никола), из Мокрина. — *Теодосини* — *Беодрански* (9, Св. Алимпија), звали су их некад „Грчки”; дошли су нешто пре деобе сесија из Беодре, а судећи по називу Грчки, вероватно су пореклом Грци. — *Трифунјагићи* (око 40, Ђурђевдан), Трива дошао из Старог Бечеја, а брат му Милован остао у Бечеју (где и сад има Милованова); Трива је дошао с овцама и заузео једно копово, које се и сад зове Тривуњагића копово. — *Ђурчић* (преко 20, Ђурђевдан), из Фелдварца. — *Ходацић*, већина се сад пишу Ходацин (4, Св. Никола), стара фамилија; истог порекла с Одацинима. — *Хоцићи*, сад Оцићи (12, Св. Јован), вероватно из Оцића у Херцеговини, који такође славе Св. Јована. — *Цицварини* (5, Св. Никола), дошли су из Ђукошина. — *Чолић* (око 12, Св. Василија; а неки Св. Николу и Св. Пантелију); ушли у туђе куће, биће из Бачке (?).

Родови чије порекло није утврђено: *Аћимац -ци* — *Биберови* — *Прцманови* (12, Св. Јован), имају стару земљу. — *Барјанови* (3, Св. Петар), дошао доцније. — *Бозитовачки* (4, Петровдан), има Бозитовачких на Чеко-нићеву спахилуку. — *Бозокини* (4, Св. Стефан). — *Бранкови* (5, Петковача), имају стару земљу. — *Брусини* (око 20, Св. Јован); једна баба им је имала гладалицу за општрење косе — брус, и отуд Брусини. — *Бугарчићи* (4, Митровдан), имају стару земљу. — *Веселинови* — *Туторови* (3, Св. Јован); свештеник се прозвао Веселиновић; Веселинови су ратари; истог су порекла, још из старог села. — *Вујини* (2, Св. Јован), имају стару земљу. — *Вулетини* (5, Св. Трива), имали стару земљу. — *Гвожђарови* —

* Данас Бачко Градиште.

Мејићи (1, Св. Параскева). — Георгијевић, данас Ђорђевић (5, Ђурђић); у Бечкерек у има адвокат Ђорђевић. — Георгијев, биће да је данас исто што и Георгијевић. — Гладичи — Левчини (Св. Алимпије); неки из Елемира, ушли у кућу. — Еремићи (око 10, Св. Никола). — Живанови — Болтини — Митини и — Ђурчијини (10, Св. Лука). — Зарићи (1, Св. Јован), има их у Врањеви. — Зокићи (8, Ђурђевдан). — Јанчићи (3, Св. Јован), од њих је био и свештеник. — Јелићи (6—7, Ђурђевдан). — Калуђерски (6, Св. Игњатије). — Ковачеви (10, Ђурђевдан). — Кумрићи (3, Св. Никола). — Лазићи — Шогорови (6, Ђурђевдан). — Маринац -ци (око 10, Св. Никола). — Маринкови — Којини (10—12, Ђурђић), по казивању Борјановића — а саопштио ми стари свештеник Стеван Мирковић — покојни Паја Маринковић је тврдио Борјановићу да су Маринковићи од Маринкових из Кумана. — Миланкови — Кодини (16, Ђурђевдан). — Милосављеви — Капетанови (6, Св. Јован), по капетану из 1758. године. — Миркови (3, Св. Трифун), неки се зову Жужини. — Мирчегићи — Карабини и — Робини (око 20, Ђурђевдан), имали су стару земљу. — Мишковић (3, Срђа и Вакха), то су Капамацини; њихов предак, Капамација, заузео је Капамацино копово. — Мучалови (23, Ђурђевдан), из старог села. — Немешеве — Глишини, од њих Јаша (6, Врачеви). — Николићи — Попови, његови непосредни потомци, стара фамилија. — Носоњини — Носићи, зову их Вајкови (10, Св. Никола), дошли 1758. године из старог села. — Петрови су сада Петровићи (једни славе Св. арханђела Михаила, други Св. Никола). — Радишићи (око 40, Ђурђевдан), многе од њих зову Буквићи. — Савини (2, Св. арханђел Михаил). — Стојанови — Чизмини и Бадини (једни славе Св. Николу, други Св. Стефана); Чизмини су стара фамилија, прави Стојановићи имали су сесију. — Стојкови (2, Св. Срђа и Вакха); постоји Унка Стојкова. — Тешићи (5, Ђурђевдан). — Убавићи (2, Св. арханђел Михаил). — Чешљарови (6, Ђурђић), из старог села; још у турско време су „седели“ у старом селу, па најве неки паша и потеря њихове овце, да их отера; овчар се прикраде њему, те га збаци с коња и закоље и њега и коња; због тога се разбегну на разне стране, да их Турци не нађу, у Жабал, Чурут, Госпођинце, Бају и у Срем, а један је остао на старом селу, и ту су се још онда опријатељили Тубићи и Чешљарови; сви Чешљарови славе једну славу.

Изумрли родови. — Бежунари. — Бекварски. — Варга. — Врачарин. — Вребалови (1, Ђурђевдан). — Гаврилови. — Гарићи. — Ђурикићи. — Маркушев. — Милетини.

Исељени родови. — Вучетин. — Гавранчев; има их у Кикинди. — Илковићи, звали их Илкови. — Киш. — Колар. — Марин. — Недељкови. — Николајевић. — Нинкови, Симићи је право име а звали су их Нинкови. — Ружићи, звали их после Ружини. — Соврини, али „писали“ Мијучин. — Тубићи (4, Митровдан), досељени из Алибунара, али старих Тубића сад нема, него су им у кућу ушли Сланкаменци из Арадца.

Власи. Цукућани (4, Св. Никола), са Мориша.

Родови чије порекло није утврђено. — Булови (3, Св. арханђел Михаил), Власи, нису имали старе земље, били су чобани. — Гајинови — Лучини (4, Св. Никола), вероватно Румуни, нису имали стару земљу, били

су чобани; а ни сад немају, него су субаше, пандури и слично. — Дарубуц -ци -чеви (4, Св. Јован); немају ни стару ни резерватску земљу, Власи. — Њагрић (1, Св. арханђел Михаил), сад Њагрини, пореклом Румуни. — Чобанови — Владаркови (4, Св. арханђел Михаил), дошао са чопором оваца и после добио „фртаљ резерватске земље“.

ИЗВОД ИЗ ЛЕТОПИСА О КУМАНИМА

Године 1923. било је до 7000 православних Срба, неколико породица Мађара и 2 Јевреја. Раније се звао Шанац Куман. Године 1772. забележено је да је био у селу један учитељ, који је морао из места побећи, јер га нису плаћали. Године 1794. била је врло велика глад. Године 1816. пола села је уништила ватра, а 1873. колера је покосила 10% становништва. Атар је врло песковит. Још 1830. године створено је Друштво за одводњавање, а 1875. године удружено са Турско-бечејским и са Барошким у Бечејску водну задругу.

Приликом копања песка за железничку пругу 1883. године наишло се на старо гробље у сеоској „пескари“, које је, према нађеним предметима, било гробље Авара и Словена из VI—VIII века. Изгледа да је било два гробља: једно над другим. Доњи су гробови са људским костима згаченим, а горњи са положеним. Од ископаних ствари многе је тадашњи бечејски мерник Штајнгеленц покупио: осам бронзаних гривни за руке, од којих је три комада са копчом, четири комада са крајевима за проширење, а једна где обична округла карица. Доста је нађено судова од земље, сасвим обичних, без украса, неуглачаних и рђаво печених, и неке купе и кашике од земље.

За време Диштрикта је општина уживала и државну земљу, звану иберланд, коју је 1882. године морала откупити за поједине поседнике.

Старо село Кумане је било уз реку Тису и тек од 1810. до 1812. године се преселило на Песак, а место некадашњег села се назвало Старо село. Место где је била стара црква обележено је крстом заузимањем г. свештеника Стевана А. Мирковића и ратара Мите Тривунагића Баче. Сачуван је Протокол из 1757—1765. године. Садашња црква је зидана од 1822. до 1832. године.

Најстарији свештеници су: од 1757. до 1763. Василије Марковић, од 1757. до 1781. Јован Веселиновић, а од 1767. до 1814. Стефан Секулић.

Сликари Теодор Чешљар из Кумана, о којем је писано у Јавору 1874. године. Познат је био спирац „из Кумана Јаша“.

Године 1918, октобар, за време преврата, руља је похарала општину и неке грађане, а мађарски војници су после дошли у село и убили 22 душе, међу њима и невинце.

У селу је Земљорадничка задруга од 1903. године.

МЕЛЕНЦИ

Предања о насељу. — Стари свештеник у Меленцима Думић, стар 84 године, тврди да су досељеници из Печке, били највише Власи (презимена!). После досељења прозвали су село именом Меленци (по мелему; и

Русанда, што лечи русу, рану). Одавно су се посрбили. Црква је била од почетка на овом месту. Срби из Печке донели су овамо из своје цркве једно звоно и један путир.

Прво гробље је одавно напуштено; сад су ту куће, ка станици.

Думић не зна узрок пресељавању из Печке (има и сад Срба у Печкој, на пример, Ђурчића и Ракића). Осим ових, досељеника је било још из Парца, код Темишвара, и из Батање, код Печке, а долазили су овамо и из Павлиша, код Бездина (?). Његово мишљење о овдашњем народу: општроумни су, хоће сваки да је први. Крађе су биле честе и веома одомаћене. Било је и паљевина.

Вероисповедну школу су издржавали и за њу жртвовали доста. Меленчани раније нису давали децу у школе, а сад њих 70 иде у гимназију у Бечкереку. Ни он није у селу затекао задруге. Раније су материјално боље стајали него сад.

Године 1732. насељено је Меленце, а црква од дасака била је најпре на истом месту (на овом месту је и насељено). Прве фамилије су биле: Пајдачки (од Пајдачких је у време досељења био барјактар) и Исакови („Пајдак и Исак“) и оне су бирале „брегове за куће“ (после је ушоравано). Не зна се одакле су дошле те прве фамилије, али превео их је Арсеније Чарнојевић из Старе Србије. Већ се онда насеље звало Меленце (има и друго Меленце, код Темишвара). Црквена слава је одувек Св. Никола летњи.

Сви остали родови су позније досељени (неки кад се делила „друга земља“ од општинске ледине, а многи још доцније) и међу њима је велики број Румуна, који су већином придолазили као пудари (чувари винограда), пастири и слуге. Сви су ти Румуни одавно посрбљени, пошто се већина овде женила Српкињама и њиховим се потомцима не сме рећи да су влашког порекла.

Село је регулисано пре 124 године (зато је и старо гробље напуштено, а дотле је било неуређено).

Године 1848. Меленчани су страдали и многи су избегли у Бежанију, код Земунa, а људи су учествовали у борбама заједно са Србијанцима код Башаида. Село је тада делом спаљено, а опљачкали су га и Торђани, Мађари особито. Срби су после вратили Торђанима мило за драго: крали су их и плљачкали, па и убијали. После су Меленчани доста страдали и од куге — 1863. године.

Старине. — Украј Острова је Русулова унка, у којој су ископавали кости. На Деветаку, ка Торди, низ друм, има трагова од земуница, о којима се ништа више не зна. Код црквене куће су нашли један циглом изидан бунар, свакако из времена кад је црква грађена, па га затрпали.

Старо гробље било је на западној страни данашњег села. Сад су тамо куће и нема никаквих трагова. Напуштено је пре 124 године, а после је установљено Велико гробље, па затим Павлишко гробље и Српканско гробље. На Великом гробљу већ су све новији облици надгробних споменика, а особито много их је од црвеног камена. Биће да је основано пре око 90 година. И на овом гробљу су групе родова. Ту је и врло лепа, уметнички сазидана и украшена капела изумрле породице Димитријевића (Клајића), сад, нажалост, веома запуштена.

Топоними. — Од средине села према истоку је Павлиш (по насељеницима из Павлића, код Вршца); Влашкаљ, ка северозападу (настанили се из Валкања, влашког села, и из Печке код Арадца — већином Власи, сад сви Срби); Српкан или Свиленак (родови из Србије; ту су дошли они из Печке, а слушали су да су били из Босне; а уз њих су дошли и Власи, такође из Печке, који су били пастири Србима, а ови су опет били богати људи, газде, и лепо се носили, те отуд Свиленаци — „свилени“; најпре су се из Печке настанили у Кикинди, па после прешли овамо); Чонтик (мађ. csontka — кусо), тако су звали надимком једног човека који се ту први населио, а, по некима, зато што због баре сокак није могао да се продужи, него је остао као одломак; иначе, и у Бечкереку постоји Чонтик, који је према Русанди и где је био први почетак села, али „Чонташи“ су, јамачно, позније насељени; Влашки крај, код железничке станице, и Српски крај (у коме су Протићи и Адамови).

У Атару су: Окањ (рит, ораница) и у њему Умка у Окању или Јегачева умка; Црвени брег (гредa) и Гладно брдо (ораница и ледина; добило је име по томе што није родно); и ту Барнина доља; Церба (ледина и ораница); Прве ливаде или Мале ливаде (некад је била „четврта част“, остављена за пашу; сад ораница); Кентра (ораница и ледина); Бегеј („текућа вода“) и Под Бегеј, где је и Адићева умка (била некад фамилија Адићи, од старих фамилија, али изумрла), од Бегеја делом одроњена (пастире и пударе у њој сахрањивали); Мали рит (Поп-Перина млака, већином вода); Велики рит и у њему Лап и Лапина, одакле иде канал у Беје; до њега Капетанов друм (по капетану Лазару — Лали Видићу, који је тамо имао салаш, а био је биров Диштрикта); Велике ливаде (ораница); Водоплав (ораница, али је плави вода); Гробнице (ораница) и Шијачка умка; Нова одаја и хумка истог имена и цела та ораница (протина сесија); Мали и Велики деветак (ораница), кога сече пут Правац; Аднаћева умка, не зна се тај Аднаћ (умка и ораница) и у њој Аднаћево, Милићево и Типшино копово; Надострово (ораница) и у њему Барјактарова умка (не зна се тај барјактар, неки су слушали да је био некад неки Барјактаровић); Острово (рит са трском, ораница и ледина; у риту има и рибе; около је вода, само с једне стране је веза са земљом, а прелазе преко ђуприје); у Острову има Грујина умка (по Груји из овога села, оре се); Островац (сенокос); Иљево (ледина и ораница), део атара према Башаиду и Врањеву (један део Иљево добио су добровольци из 1848. године, и по њима су га назвали Баталијонска земља, а има и друга земља код Дебеле умке коју су добио „врбовани“ војници — „чакљом их хватали“ — Врбо(в)кашка земља); у Иљеву је Дебела умка (највећа у атару); поменута Русулова умка (не зна се Русул; био је ту, веле, бој и отуд силне кости и лубање у хумци); Манулова умка (мисле да је ту био неки пастир који се звао Мањул, а био је у Меленцима и род Мањулови, који је изумро); на Иљеву је Дугачко копово; Велики излаз (сад се разорало), а поред њега Русанда и преко ње виногради На пескари; Мутљача (вода), до куманског атара; код Окања има и Заграда.

Родови познатог порекла. — Досељени из Печке: Адамови (30, Св. Никола). — Берарови (14, Св. Никола). — Бибићи. — Бибини (50, Св. Параскева); у три куће Бибићи су се, веле, „погосподили“, а сви остали су

Бибини. Поп Паја Бибин дао је велики новац и много марве 1848. године угарској војсци и за то добио племство са титулом „од Јенопоља“, па је врло вероватно да су Бибини били пореклом из Јенопоља. А племство има само потомство тога попа-Паје (наравно, само титулу, без икаквих других повластица). — *Богарошки* (8, Св. арханђел Михаил). — *Бошкови* (15, Св. Јован). — *Булићи* (10, Св. Јован). — *Видићи* (10, Ђурђевдан). — *Дабљи* (8, Врачеви). — *Еремићи* (20, Св. Симеон). — *Жупански* (3, Ђурђиц). — *Звекићи* (17, Св. Јован). — *Исакови* — *Цинцарови* (17, Ђурђевдан). — *Јанкови* — *Танацкови* (5, Св. Илија). — *Јовичићи* (1, Св. Никола); остали се одселили у Ченту, Баранду, Перлез, Бачко Петрово Село. — *Кишпрдилови* (20, Св. Никола). — *Косићи* — *Стојкови* (18, Св. Параскева); један Косић, један Бибић и један Протић су ограничили атар Меленцима. — *Костићи* (11, Св. Стефан). — *Кукини* (5, Св. Агатоник, „Комарац“ га зову због тога што онда нестају комарци). — *Лончарски* (20, Ђурђевдан). — *Марјански* — *Нићиворови Бенчулови* и *Цукини* (16, Св. Игњат, 12, Ђурђевдан). — *Марјански* — *Нићиворови*; међу првим родовима који су добили по целу сесију. — *Маркови* (20, Ђурђевдан). — *Месарошки* (2, Св. Никола). — *Милићеви* (Ђурђевдан) — *Мишкељини* (16, Ђурђевдан). — *Мишкељини*; међу првим родовима који су добили по целу сесију. — *Немчеви* (16, Митровдан). — *Немчеви*; добили су по целу сесију. — *Нешићеви* (6, Св. арханђел Михаил). — *Пајићи* (6, Тодорова субота). — *Паунови* (2, Велика Госпојина). — *Попови* — *Поп-Ђукини* (10, Ђурђевдан). — *Протићи* (35, Св. Никола). — *Протићеви*; од првих родова који су добили по целу сесију. — *Радакови* (2, Св. Стефан). — *Радак-ци*; има их и у Кикинди. — *Радишићи* (20, Св. Никола). — *Ракићи* (16, Св. арханђел Михаил). — *Стојанови* (7, Св. Никола). — *Субичини* (14, Св. Никола). — *Теодоровићи* (4, Митровдан; једна кућа Св. Параскеву). — *Ђурчићи*, од њих *Таназевићи*. — *Халасови* (15, Св. Никола). — *Цвекићи*. — *Шљапићи* (16, Св. Никола). — *Румуни* из Печке: *Егедуши* (2, Св. Никола). — *Кеврешани* (15, Ђурђевдан).

Родови из осталих познатих места: Има фамилија *Батањски*, који су очевидно из Батање. — *Бошњаклови* су овамо дошли из Босне. — *Вујанови* су из Чанада, а зову их Чанадски. — *Лазарујка* — *Валкањчеви* су из Валкања. — *Мојсини* су дошли из Павлиша. — *Надлачки* (5, Св. Лука), фамилија из Надлака, у близини Печке (доказ да нису само Срби из Печке, него и из суседних села прешли овамо). — *Пајдачки* (10, Св. Јован). — *Ђурчићеви* су дошли из Павлиша.

Родови чије порекло није утврђено: *Гранићи* (2, Ђурђевдан), прво су дошли сви овамо, па једни остали овде, а други отишли у Сентђурађ, где се зову Гранићи и Катићи, и у Кикинду. — *Пајдакови* су, по општем тврђењу, први ударили колац у Меленцима. И сад се зна место — на једном углу у средини најстаријег дела Меленаца — где је била њихова кућа и знају се све старе куће и породице које су биле око њих и чиниле прво село Меленце. — *Куручеви* (22, Михољдан), међу најстаријим кућама и, без сумње, од неког Ракоцијевог „курука“. — *Монашеви* (2, Св. арханђел Михаил). — *Пауљеви* — *Царанови* су од првих родова који су добили по целу сесију.

ИЗВОД ИЗ ЛЕТОПИСА О МЕЛЕНЦИМА

Године 1921, по попису, домова је било 1761. Храм је посвећен летњем Св. Николи. Не зна се откуда је село добило име. Назив је од постања села у првој половини XVIII века. Има школу са 16 разреда, 1.060 ђака и забавиште са 67 ученика. Има читаоницу, три земљорадничке задруге, два певачка друштва, друштво Првеног крста, соколско друштво, три гробља (Велико, Бањахидско, Павлишко), сва три у највећем нреду. Црквена слава без народног сабора (веле, да је због убиства на једној црквеној слави она забрањена и да се после нико није трудио да је обнови). Има 1.761 дом, 1.864 породице, 9.322 душе (мушких 4.875, женских 4.447), 2.402 брачна друга, 252 ванбрачна пара. Има 251 римокатолик, Немац и Мађар; 674 назарена и 31 адвентиста, и први и други су Срби (према подацима последњег пописа). Старинских књига нема. Матица као у Митрополији карловачкој.

Године 1912. било је: мушких 4.849, женских 4.418, свега 9.267; рођених: мушких 224, женских 180, свега 404; умрлих до 7 година: мушких 70, женских 41, а одраслих: мушких 58, женских 59, свега 230; иселиених савсим 22; целокупни прираштај 174; венчаних 73 породице; брачни парова 1.922; удоваца 209, удовица 227, свега 436; конкубината 58, само грађанских бракова 36; назарена: мушких 69, женских 62; из назаренства прешли у православље 2.

Године 1897. било је домова 1.560, брачних парова 2.150; удоваца 209, удовица 327; мушкараца 4.540, жена 4.553, укупно 9.093; назарена 70; родило се: мушких 184, женских 195, укупно 379; умрло: мушких 113, женских 140, укупно 252; венчало се 64; смешаних бракова 3 (жена иноверка).

Године 1901. је било домова 1.620; брачних парова 2.026; удоваца 237, удовица 349; мушкараца 4.074, жена 4.652, укупно 9.356; назарена 48.

Године 1902. било је домова 1.782; брачних парова 2.039; удоваца 284, удовица 402; мушких 4.945, женских 4.870, свега 382; умрло: мушких 117, женских 126, свега 243; венчало се 14.

У годинама:	1917.	1918.	1919.	1920.	1921.	1922.	1923.
Православних домова	1.675	1.675	1.685	1.700	1.753	1.761	1.753
Душа: мушких	4.669	4.420	4.462	4.462	4.385	4.447	4.560
Душа: женских	4.504	4.586	4.675	4.754	4.810	4.875	4.962
Душа: свега	9.173	9.006	9.137	9.040	9.195	9.322	9.522
Рођених: мушких	87	84	201	78	197	167	191
Рођених: женских	59	89	154	174	208	198	188
Рођених: свега	146	173	355	252	405	365	379
Умрло: мушке деце до 7 год.	33	74	46	61	72	49	62
Умрло: женске деце до 7 год.	30	63	36	62	51	66	38
Умрло: одраслих мушких	58	94	66	57	69	53	42
Умрло: одраслих женских	75	109	76	50	58	70	37
Умрло: свега	196	340	224	230	250	238	179
Насељених	—	—	—	—	—	—	—
Целокупни прираштај	—	—	131	22	155	127	200
Опадање прираштаја	50	167	—	—	—	—	—

У годинама:	1917.	1918.	1919.	1920.	1921.	1922.	1923.
Венчаних православних супруга	32	70	169	103	85	76	83
Венчаних неправославном супругом	—	—	—	—	—	—	—
Брачних парова	2.100	2.168	2.264	2.351	2.395	2.402	2.462
Удоваца	542	576	559	542	516	498	489
Удовица	483	555	530	515	500	482	474
Несагласних супруга који одвојено живе	—	—	—	—	—	—	—
Конкубината	67	70	60	52	104	110	110
Грађанских бракова без црквеног благослова	5	12	24	35	60	62	66
Прелаз из друге вере у православну	—	—	4 м	—	1 м	—	—
Назарена	77	77	72	119	143	143	143
Адвентиста	—	—	—	—	31	31	31

Као најстарији свештеници, од 1774. до 1778. године, знају се: Петар Гавриловић, Илија Николајевић, Никола Васиљевић и Павел Поповић, затим Михаил Поповић, Јоаким Поповић, Лазар Поповић и Илија Никић.

Године 1924. није хтело 39 назарена положити заклетву краљу и отаџбини.

У *Летопису* има и препис записа из еванђеља печканске цркве, који је 1876. године уписао парох печански, а донео га у препису господин Сава Стајић и дао меленачкој цркви.

МОДОШ*

Предања о насељу. — Памти се да су биле по атару растурене куће, а осим тога и три будака: Ђуковац, Мала и Чонград уз реку; „вукло се село уз Тамиш” због воде; „Тамиш није никад топио село”. У Ђуковцу и сад има дрвени крст на месту где је, вероватно, била каква црквица. И у Чонграду има један дрвени крст, који је фамилија Стојшића поставила (у старо време су боље фамилије постављале крстове).

Најстарије фамилије које су се настаниле поред Јера, биле су Амиџици, Бабићи, Васићи, Војновићи, Краснићи, Миркови, Париводићи, Паркајићи, Паркан (нису се одржали, него од усвојеника), Проданови (који су се после прозвали Свиленгаћини, па Гигићи), Стојкови.

По мишљењу проте Алексића, име Модош је настало од мађарске речи „modos”, имућан, богат.

Однос према Немцима: нема примера да се Србин понемчио, тј. да је примио немачки језик и католичку веру због жене, а веома су ретки и

* Данас Јаша Томић.

примери понемчавања Српкиња, тј. примања католичке вере ради удадбе за Немце и примања немачког језика. Чешћи су обрнути случајеви: да Немица ради удадбе за Србина пређе у православну веру и да се посрби. Понемчавања Србинове деце било је у ретким случајевима, изузетно, кад незаконита деца остану код матере Немице, или кад мати Немица одведе децу у свој род.

На првој страни данашњег *Домовника* младошког записано је да је 1926. године у насељу било: домова 277, душа 1.352, брачних парова 259 (од ових је 29 грађанских бракова, без црквеног благослова), дивљих бракова 33. А према једном списку из 1925. године, тада је у насељу било: домова 280, мушких 678, женских 683, свега 1.361; брачних парова 264, удоваца 40, удовица 76; природног опадања 4, одсељених 22, свега опадања 26, досељених 35.

Старине. — На месту Баваниште, где се копао „нов Тамиш”, копа се гараво црепоће; прича се да су ту били настањени Турци. Ту су налазили и подруме, као да су ту биле земунице. На Грешари такође су ископавали црепове, гар и разне друге остатке. Силне кости постоје у хумци Модошац (Модошац је и земљиште око ње). На месту Расови изоравају цигле, а у оближњој хумци Каменици нађена су два златна прстена. Парчади од цигала има и у хумци, широкој 50 метара, и око ње.

Ни за данашњу цркву се не зна кад је могла бити подигнута. Иконостас и остале слике радио је познати сликар Стеван Алексић,²⁶ брат садашњег проте Ивана Алексића, који се такође бави сликарством. Он има повелики број слика, које од свог брата, које од оца, такође сликара. Пореклом су из Бечеја у Бачкој (а још даља старина им је вероватно из Лока у Шајкашкој код Титела), а деда им се преселио у Арад и отац им је живео у Араду, где су му се и синови школовали у мађарским школама, и тек кад је Иван, који је био најпре свештеник у Араду и у Сентпетеру, прешао у Модош, дошла су му овамо и оба брата. Има у цркви и слика Св. Саве од проте Ивана Алексића, и других икона.

Пред црквом је више комада од изломљених плоча, а на једној и урезан крст и неколико недовољно јасних слова. То је доказ да је код цркве некад било гробље (можда само за знатнија лица). У цркви, с десне стране од улаза, налази се велика надгробна плоча, сад узидана у црквени зид, са врло крупним натписом и лепим словима.

Ово је најстарији споменик што је нађен код цркве, а, осим њега, има један иза олтара са забележеном 1752. годином, затим једна узидана камена плоча с десне стране, у црквеном зиду, трговачке породице Васића, из друге половине XVIII века, па један камен крст поред зида, с леве стране цркве, опет из друге половине XVIII века, Ј. Манојловића и сина му Георгија, из 1787. Предњи део цркве, са хором, од старе је цркве, а остатак са дверима је сасвим изнова сазидан, јер се стари, због слабог темеља, пошто је био испуцао, већ хтео срушити.

²⁶ Слика Стева Алексић је умро нежењен, у најбољим годинама, услед боемског живота. Много је пио и западао у новчане неприлике, због чега је више својих вредних слика дао богатим модошким Србима па и сад око 20 његових слика има по модошким кућама (прим. Ј. Ердељановића).

Прво гробље било је на једној великој хумци, у садашњем Немачком сокаку. Сад су куће на месту некадашњег гробља. Хумку су раскопали доцније и из ње су ископали силне кости.

И овде у гробљу су гробови груписани по фамилијама. Чести су дрвени крстови са лименим луком озго, или са троуглом од дрвета. Повелики дрвени крстови, имитација камених облика, виђају се и у суседном немачком гробљу. Најстарији споменици на овом гробљу су од црвенкастог кречњака, обичних облика: труп у виду широке плоче и горе крст, као и по свима другим гробљима. Најстарији је из године 1800. Без сумње, најстарији споменик у овом гробљу је један кречњачки камен, облика какве и по другим гробљима имају тако стари споменици од белог кречњака. Заривен је врло дубоко у земљу, за скоро цео метар, а зачудо је да ниже изрезаног (пупчастог) крста и нејасних слова има шест урезаних пруга, а никаква натписа. На самом „пању”, тј. на проширеном, грубом делу овог споменика, на равној, широкој површини испод оних шест уреза, нема никаква натписа.

И на суседном немачком гробљу све је исто: и дрвени и камени споменици, као у српском, само што имају и крстова од гвозђа, као обично код њих. Капелице су сличне нашим. Не сахрањују се по родовима, него по реду.

Топоними. — По казивању црквењака Драгомира Мака, Модош се од старине, по народном причању, дели на 4 дела: до гробља је, на северу села, Мала, затим до ње Ђуковац, а најдаље на југу је Чонград (не зна откуд тај назив). Западни део села је Гарави сокак. Осим тога, кад се хоће ближе да одреди сокак ка Шупљаји, зову га Шупљајски сокак.

Земље: близу Чавошу, с друге стране Тамиша, на истоку, Грешара (ораница, некад виногради; има и сад винограда); Млаке (ораница) и из ње почиње вода Тамишац (вода од киша, и иде у канал Јер) и у њему брешчић Млаке; Модошац (сад ораница, а некад виногради), преко њега пут и железничка пруга за Нинчићево. До Модошца је хумка Ивандица (туда иде пут за Иванду), и то је највиша тачка у атару; Прека бара (то је доља преко њива), у њој је Маргитица (ораница земља са две хумке) и уз њих пут за Итебеј; Овновача, а Гај је ораница земља до њега; Стојкова слатина од Маргитице ниже хумки до вењског атара. У Прекој бари је препана и место Калашевица до села, и на њој крст на путу од старине; Ливаде (сад су оранице, а некад ливаде и салаши; и сад се зна где су чији салаши били); Горње и Доње ливаде. У Горњим ливадама су Два бреста (ораница). На западу, идући Бечкереку (где се одваја пут за Бечкерек од Ливада), Виноградски пут (ораница, са једном малом хумком). До те парцеле, одвојена Великим путем сарчинским, налази се Расова (ораница земља). Ту је хумка Каменица и део земље Под Шупљају. Ту се „вуче сниза”, улегнуће, напуштени меандар низ Каменицу, од Преке баре, а прелази и шупљајским атаром и води и до Одаје, некад спахијске, до Сарчинског пута.

Од Сарчинског пута лево је немачки атар, у коме су Немачка Расова (ораница) и Вивчево копово, које тако зову и Швабе, и преко железничка пруга. Даље у Расови налази се Бела бара (пашњак), коју такође тако зову Немци. До Беле баре је пут за Сечањ. До пута је ораница Богданова тори-

на; Мала оређа (пашњак, излаз општински); Касапски буцак (сенокос поред Тамиша; некад су касапи имали повластицу да ту марву гоне за клање); пашњаци: Велики буцак, Јањин буцак, Векерли буцак, Ластовачки буцак; Ваган (грунтови) и до њега Васић буцак и Васић вир; Бокинский пут; Циганка (ораница); Баваниште, поред Тамиша (пресеца га долма, то су „грунтови”). Између Баваништа и Селишта је Глишина слатина, а Селиште је до Баваништа. Поред Селишта је данашње гробље, одвојено Великим путем. И на Селишту и на Баваништу налазе трагове од земуница и остатке од великих ћупова, а ископали су и огњишта са судовима на њима. То су особито значајне успомене: вероватно још и старог српског села, у чијој близини је било њихово многобожачко светилиште. Бродови на Тамишу, где су некад жене („водоноше”) ишле на воду: Малашки брод (за Малу), Ђуковачки брод, Паркајић брод, Џаковачки брод, Чонградски брод.

Родови у Чавошу (из *Домовника* за прве две деценије XIX века, док је Чавош припадао Модошкој парохији — укупно 34 дома): *Берче* (из Канака). — *Бокшанови* (Св. арханђел Михаил), из Пардања. — *Вујић* (Ђурђевдан), из Фења. — *Ђуричичини* (Св. Јован). — *Испас* (Св. арханђел Михаил). — *Којић* (Св. Јован), из Пардања. — *Недељковић*, одселио се. — *Нинкови* (Св. Јован). — *Михајлови* (Св. Никола). — *Петровић* (Св. арханђел Михаил). — *Попадићи* (Св. Стефан). — *Пунгулови* (Петковача). — *Царанов* (Св. Никола), из Фења. — *Черчелов*, из Ђира. — *Чолић* (Св. Јован). — *Сурјанац*, из Модоша.

Родови познатог порекла (из данашњег *Домовника*): *Аврамови* (3 куће), из Ботоша, дошли скоро, пре рата. — *Бабићи* (4, Благовести); живели су најпре у селу на Каменици, у Расови, затим пребегли кад су их Турци „разметули”, па кад се вратио Велемир, „парао ледину” поред Јера и ту се настанио. — *Богојевићи* (1, Ђурђевдан), из Добрице, колар. — *Васићи* (5, Св. Јован, 5, Св. Стефан), ове Васиће са Св. Стефаном зову Сечањски, јер су и дошли из Сечања, а и они су се старином звали Васићи, али нису родом са старим модошким Васићима. — *Велемиров* (1, Св. Никола), одавно одселини из Овсенице. — *Вој(и)нови* — *Обади* (2, Св. Никола), отац из Канака. — *Вукови* — *Чернејски* (4, Св. Јован), из Великог Бечкерека; деда 1808. године побегао од војачине, служио овде код намесника и био поштеђен од војске; после купио кућу од фамилије Чернеји; и сад има Вукових у Великом Бечкереку. — *Дајић* (1, Св. Никола), из Великог Бечкерека, чобанин, сад има свој чопор оваца и земљу. — *Ђуричин* (1, Св. арханђел Михаил), из Српског Итебеја, одавно досељени. — *Ердељан* (2, Петковача), дошли из Великог Бечкерека. — *Ердељан* (1), дошао скоро из Фења, слуга. — *Жебељан* или *Жебељански* (3, Св. Никола), из Жебеља. — *Жикићи* — *Попанци* (2, Св. Никола), дошли скоро из Канака. — *Јанковићи* (1, Св. Јован), отац из Велике Кикинде. — *Којин* (1, Св. Јован), из Српске Неузине. — *Корда Лазар* (1, Св. арханђел Михаил), дошао из Србије пре рата. — *Курјачки* (1), дошао из Сентмартонa; не слави, јер је узео Швабицу. — *Лазарови* — *Качунови* (4, Св. Димитрије), деда дошао из Пардања у кућу Диминих и примио кућног свеца; има их и сада у Пардању. — *Лазаров* (1, Св. Јован Златоусти), отац из Пардања. — *Лонгинов* (2, Петковача), из Српског Итебеја. — *Макови* (2, Велика Госпојина); сами причају да су

њихови прадедови влашког порекла, вероватно из Вења (Фења), где и сад има Румуна (или порумунених Срба) са презименом Мак; дошли су као пастири. — *Марковић* (1), опанчар из Сланкамена. — *Мијајеви* (7, Ђурђевдан), предак дошао из Ердѣља у Румунију; имали су стару сесију; Радосављевићи из Сланкамена, бежећи од Турака, доспео у Ваљабо и тамо добио презиме Мијај (а њихови рођаци се и сад тамо зову Србуљ); кад је дошао стари Мијајев, радио је код Бедричића, Васића и Паркајића — три старе, велике фамилије. — *Мијатов* Урош, бирташ, из Сентмартона. — *Мошеско* (1, Св. арханђел Михаил), колар, дошао из Гада. — *Нешковић*?, деда дошао у кућу Цигљаревих из Самоша, где и сад имају рода, а стари им из Срема. — *Николин* (1, Св. Никола), из Српског Пардања. — *Нинић* (1, Ђурђевдан), из Српске Неузине. — *Панић*, из Старог Мартона. — *Пантових* (1, Св. арханђел Михаил), из Србије, дошао пре рата, из Рашке, има их и у Америци. — *Паункић* (1, Ђурђевдан), из Сентмартона, дошао одавно. — *Пејин* (1, Св. арханђел Михаил), отац из Ботоша; и он је рођен у Ботошу. — *Петрови* — *Ерски* (14, Ђурђиц), дошли из Србије, чукундеда Петар имао сесију земље; има их одсељених у Ботош (такође Петрови). — *Петровић* (1, Св. Никола), дошао из Боке. — *Пиперски* (1, Св. Никола), дошао из Сентђурђа. — *Поморишци* — *Кришани* (Ђурђиц); један се одселио у Канак; старином из Поморишца. — *Поповић* (1, Ђурђевдан), месари; деда дошао 1836. године из Шурјана; и он и ови његови потомци се презивали Поповић, тј. на -ић, а остали на -ов; њихови рођаци и сад су у Шурјану. — *Попови* (2, Ђурђевдан), један берберин, а један чизмар; једна фамилија са Поповићима. — *Релић* (1, Св. Никола), отац из Великог Бечкерека. — *Роксич* (1), скоро дошао из Итебеја. — *Стефановић* (1, Св. Никола), из Србије, из Саранова. — *Стојкови* (6, Св. Димитрије); чукундеда је приповедао да су из Црне Горе и да су по претку Стоји добили презиме; имали су сесију. — *Вољани*, а кажу и *Фољански* (10, Св. Стефан), њихови стари дошли су из Фоље и имали су сесију; један отишао у Иванду, а један им је у Итебеју. — *Чизмашев* (1, Петковача), из Фења. — *Шепецанов* (1, Св. арханђел Михаил), из Малог Бечкерека. — *(С)Штефанов* (1), из Иванде. — *Шупљајски* (2, Св. Никола), прадедови им дошли из Шупљаје и имали су сесију. — *Шурјанци* (-чеви) (7, Св. Јован и Св. Никола); имали су сесију; не знају то, али су вероватно из Шурјана.

Родови чије порекло није утврђено: *Амицијли* (8, Св. Јован, један слави Св. Петку, по кући; њих и сад зову Ђермакови; од ових што славе Св. Петку један се одселио у Канак; а Писмини, који славе Ђурђевдан јесу Ђермакови који су дошли у кућу Амицијлића). — *Аничин* Крста (1, Св. Никола). — *Арђани* — *Комарчеви* (6, Ђурђевдан), а једни су Арђанин, али надимак им је свима исти. — *Арсини* — *Русови* (2, Ђурђевдан), надимак одскора — *Белобркин* — *Удовичини* (1, Св. Никола), кројач. — *Бранкови* (2, Св. арханђел Михаил), били чобани. — *Влајков* (1, Св. Јован), машиниста на вршаћој машини. — *Војиновић* (2, Св. Стефан), кројачи. — *Вујичин* (6, Св. Никола); Ђурини се зову 2 породице од њих. — *Гађани* — *Ланцарови* (6, Св. Никола). — *Гађански* (15, Св. Игњатије), једне зову Шушкови, а друге Лончареви; године 1752. звали их Велики Гађани за разлику од оних Гађана Ланцарових са којима нису род; иначе их зову и

Грци; њихови попови су додали оно -ски; Гађански су кумови Гигићима, Гигићи Васићима, а Васићи опет Гађанским; један доктор и један свештеник отишли у Америку. — *Гајини* — *Воштинарови* (2, Св. Игњатије); воштили су конце; дрождину од воска су купили, топили на сунцу и воштили тиме конце. — *Гигићи* — *Проданови*, па — *Свиленгаћини*, па — *Гигићи* (11, Св. Никола). — *Григоревих* (1, Св. Никола). — *Грчки* (1, Св. Никола). — *Димин* — *Попара* (1, Св. Димитрије). — *Димитријевић* (1, Св. Димитрије). — *Доватови* — *Царићев* и — *Исакови* (4, Св. Јован). — *Докићи* — *Павлоћев* (2, Св. Никола), од њих су Ненадовићи у Темишвару, а Ненадовићи су били ђурчије. — *Драганови* (1, Св. Јован). — *Животини*, истог су порекла са Гигићима, а и пишу се Гигић. — *Ерски* (2, Св. Никола). — *Жижић* — *Врабац* (Св. арханђел Михаил); „предак им излегао птицу испод пазуха”. — *Илијин* — *Зеленкови* (Св. Лука). — *Јеркови* — *Мунђери* (4, Св. Никола), чукундеда приповедао да су тобож од „Јерусалима”, надимак по деди, који је тобож говорио мађарски: „мунђер, мунђер...”, па му се тако подсмевали. — *Јовановић* (1, Св. арханђел Михаил). — *Каначки* — *Нинул(ов)* (1, Св. Никола). — *Кнежеви* (3, Св. Јован). — *Кнежевић* (1, Св. Вартоломија), одскора доведен. — *Марков* — *Штетин* (1, не знају славу). — *Мирков* — *Ботинчеви* (-нци) (1, Ђурђевдан); „Бокинчева сесија” постоји и сад. — *Нешин* (1, Св. Никола), досељеник, кабаничар; син му у Америци. — *Париводићи* (4, Ђурђевдан), још „од сеобе” била им је кућа поред Јера (а не зна се која сеоба); исељени у „Милицију” и у Београд. — *Петров* (2, Св. Никола), од старије фамилије. — *Петрови* — *Обадови* (6, Св. Никола), зли као обада, и отуда надимак; „прве бојације су биле” (тукли се много); у Елемиру имају рођаке од старине, који су били дедина браћа, али не знају одакле су; „полутину земље” су имали. — *Попов* — *Гускови* (1, Св. арханђел Михаил); не зна се да су имали земљу, били су слуге. — *Пунгулови* (2, Петковача). — *Радивој(ев)и* (6, Св. Никола); имали су стару земљу и били богати. — *Свиленгаћини* — *Курјакови* (3, Св. Никола), једни у Бечкерек (в. Гигићи). — *Стојшићи* — *Дућини* (5, Ђурђиц), само једне су звали Галамбош; имали су сесију. — *Сувачареви* — *Пуршелови* (2, један Св. Николу, а један Св. Петку, стара је слава Св. Петка). — *Треунови* — *Трзаливи* (3, Ђурђевдан), има одсељених у Ђиру; имали су сесију, али нису знали шта да раде с њом и ишли су да раде спахији. — *Ћосићи* (5, Ђурђевдан), једну породицу зову Бријани, једна породица одсељена у Америку. — *В(Ф)сњ(ац)чеви*, Гибанице зову двоје од њих, а једне Чакавица (3, Петковача), једни одсељени у Бечкерек. — *Чарнић* (1, Св. Никола); и у Чакову има Чарнића и можда су оданде и дошли; имали су сесију; и сад су имућни. — *Цаковачки* (13, Св. Јован), слушали су да у Србији постоји то презиме и да су од њих; имали су велику задругу од 26 душа и по њој и сад постоји поред Јера Цаковачки сокак; имали су сесију, а и сад су богати; једни у Вишњици код Београда; има два одсељена у Америку; један у Србији.

Изумрли родови: *Анчулов* (Св. Стефан); сад је у кући зет Радивој Миливоје. — *Бедричић* (Ђурђевдан и Св. Никола); изумрли и раселили се у Србију и у Боку; мисли се да су из Србије. — *Лонгиновић*, из Итебеја. — *Максимови* — *Пислини* (Ђурђевдан); и сад се зна Максимова сесија. —

Мартинови. — Пантини, имали су сесију. — Паркајићи — Паланке (2, Св. Јован), стари Паркајићи били су чувени трговци који су терали стоку у Пешту и „пушад“ позајмљивали цару („Цар у царству, а Дуда Паркај у Банату“; силне коње је имао, имао је и свој „леп“ (пустару); њихов свињар наследио и кућу и презиме. — Стелкић, из Итебеја. — Трлајини — Жутице, имали су сесију. — Цигљарев (Св. Јован).

Исељени родови: Антоновић Љ., касапин, из Бегејског Св. Ђурђа; био „замало ту“, па се одселио. — Бабин (Св. Никола); сад нема никог, раселили се. — Бели (1, Велика Госпојина). — Божин (Св. Стефан). — Живковићи; имали су стару земљу, одселили се у Боку. — Јосић (Св. Димитрије). — Краснић (Св. Јован); сад у Итебеју, имали 2 сесије; Мика Краснић био је први човек у општини. — Маринков (Ђурђевдан), из Ечке. — Николајевић (Св. Никола). — Пејини; стари се одселили у Рудну. — Радованови; одселили се у Рудну. — Радосав (Ђурђевдан); отишли једни у Бечкерек (адвокат), а једни у Јарковац. — Станков (Петковача), трговачки помоћник, из Неузине. — Старчев — Драгоши (Св. арханђел Михаил); једни одсељени у Америку, а једни у Ђиру. — Турчуљ, из Великог Бечкереча. — Тринка, из Велике Кикинде. — Шнајдеров (Св. Јован), из Итебеја.

Цигани: Банови (2, Петковача), одавно су овде; покућари и ковачи; имали су помало земље. — Дикул (1), скоро дошао, узео Циганку за жену, биће да је и он Циганин. — Живанов (Св. Стефан), изумрли. — Живанови (1, Св. Никола), одавно овде, ковачи су; имали и земљу одавно (сесију). — Монини (4, Петковача), покућари, имају куће, а чергари и ковачи су ван села; око поповске сесије Циганска сесија била је њихова земља, поред Јера био је њихов сокак.

МОКРИН

Предања о насељу. — Мокрин је, откако постоји, на данашњем месту. Први насељеници хтели су да населе село на страни атара Пландиште, која се зове Мокрин, али су га населили овде, крај Ђукошина потока, и најпре се звало Ђукошин, а после Мокрин.

Нико овде није становао пре насељења Мокрина за време Марије Терезије. Кад су крст пред црквом ударили, нашли су у темељу колац који је ударен кад се село овде основало.

Приликом насељавања први су дошли из Сенте Риђички и Бадрљички. Које су фамилије после њих дошле, не зна се, али је несумњиво дошао повећи број у групи. Данашња два крста обележавају два краја Мокрина из времена кад је село насељавано.

Многобројни трагови и успомене показују да је у атару мокринском било мањих села и пре постанка данашњег села (и сам велики атар са местима подесним за настањивање и за живот говори у прилог томе). Тако и постојање остатака негдашњег села на земљишту удаљеном од садашњег села, а званог Мокрин и помињање насеља с овим именом већ 1723. године сведочи да је заиста постојало овако названо сеоце пре данашњег Мо-

крина. А то што се село засновано на данашњем месту у народу звало Ђукошином, сведочи да је то било ново насеље, настало засебно од старог сеоца Мокрина. Тек је после, јамачно утицајем власти, име тога старог сеоца пренето и на ново насеље. Сигурно је и становништво тога старог сеоца било у доба Марије Терезије — народно предање о насељавању данашњег Мокрина у то време без сумње ће бити тачно — такође пресељено у новоосновано село, у које су после укидања Потиске границе доведени незадовољни Срби из Бачке ради оснивања Кикиндског диштрикта. Јамачно су и ти стари Мокринчани своје село и даље називали Мокрином, те је и то допринело да превлада име Мокрин. И називи у атару, који су наслеђени од неког давнашњег српског становништва које је имало тесних додира са Мађарима, сведоче да је по атару морало бити насеља старог српског становништва, јер је данашњи Мокрин насељен чисто српским становништвом и у њему све до после укидања Диштрикта, дакле до после 1873. године, готово није ни било туђинских насељеника. Пре тога времена у село се увукло свега неколико немачких и јеврејских породица, а тек после 1873. године почело је нагло досељавање Немаца. Још у своме детињству прота Стајић памти свега десетак немачких породица у Мокрину. Мађаре су и раније, а сад још више, доводили сами Срби. Српске газде их узимају у најам као јевтине а вредне раднике и слуге, а они после дужег служења стекну штогод и купе мало земље и окуће се (тако је и по многим другим српским селима). И испреко границе, и из Румуније и Мађарске, многи сиромашнији Мађари долазе у српска села и тако се у њима настањују. У Мокрину се на тај начин јако умножила мађарска група за само неколико година после ослобођења.

Статистички подаци из 1924. године: домова 1.464 (заједно са назаренима): м. 3.814, ж. 3.787; рођених: м. 113, ж. 123; мртворођених 1; ванбрачно рођених 27; умрлих: испод 7 година: м. 48, ж. 37, одраслих: м. 59, ж. 50; венчаних 61; брачних парова 1.827; конкубината 175; удовица 217, удоваца 190; назарена: 51 м., 59 ж.; суботара 7 душа.

Старине: Детошевац, на југозападној страни атара, према Кикинди: нађени су препови и лонци; вероватно некад било село; Лалина умка, ка Кикинди: у њој су нашли кости, сабље, пиштоље.

Преисторијска налазишта: Перјаница или Перјанички виногради, у којима су нађене златне копче; Просине (део атара), део Песка (део атара), са хумкама из аварског или и из познијег времена; у Сентошком винограду нађени су лонци; у ливади Жарина умка кости и лонци; турске новце и кости налазе код Новакова салаша, вероватно од турског гробља.

Фелдманова препина: остаци старог мађарског села.

Прво гробље било је крај данашњег Великог сокака и у њему се сахрањивало до 1848. године. Затим се прешло у данашње, које се проширивало, а сад се поново сахрањују у његов најстарији део.

Топоними: Источни део Мокрина се назива Брежани, на западу Мирковача, на југозападу Јаучани, на северу Греда, а северно од ње је Радина торина; сокаци: Велики сокак, на северу Гарави сокак, а Кањишки сокак зову и На умку.

Земље: на североистоку Ритић (ораница); између Ритића и Песка је Ђукошин (био поток, сад канал); до атара је Острво (ораница), мало је више него Ритић и у њему је Дубоки Ђукошин. Даље: Циглана (ораница); преко циглане је Папир („раван као папир“, „најлоша земља“); Воларски унчић и кроза њ иде канал; Оприна кућа, преко друма што иде из Валкања (ту је била чарда неког Опре, ту налазе остатке од насеља); Мокрин (ораница, велико земљиште од неколико стотина јутара и ту налазе остатке од насеља); Пландиште (ораница, високо земљиште са остацима насеља); уз Аранку је Пустара (ораница, једно место зову Кућерина, где је била општинска кућа за општинске ајгире и бикове); Јарош поред Мокрина (неколико хиљада јутара, то је „излаз“ сеоски, а сад нешто дато сиротињи); на њему је Дебели ат („високи брег“), испод њега Ференчов вок, а иза њега Влашки унчић (не зна се откуда име); Дубока бара дели Јарош и Сентош и ту је место Одаја (ту су изоравали црепове и огњишта); поред Јароша, ка југу, Сентош (ораница) и ту Сентошка умка; источно до Сентоша је Шугавица (доља), а на југу је Мали рит, туда пролази она долина, корито, која има везу са Ђукошином а иде на Иђош (онај брег као обала) и излази на Врањево (на Сентошкој умки они преисторијски остаци); до села на југу је Водоплав (ораница, било некад водоплавно) и на њему Жарина умка; преко Водоплава су Ливаде и ту је Титина умка, Ладчорбића умка, Курјаџија умка, а од ње даље Ситни умчићи (3–4 мање); од Ладчорбића умке је Детошевац („сниза коју топи вода“), и преко њега је Градиште (говори се да је на Детошеву било село, у Градишту да су налазили и неки сребрни новац, а више Ладчорбића умке да су још у време Диштрикта изорали силан сребрн новац); Тодин умчић; Просине, на југоисточној страни атара (ораница); Киравица (хумка на којој су ноћу виђали ватру; чобан заклао бојтара и од тада јој то име); па даље Близанице (две хумке једна до друге) и Бражића умка, а према њој Гладно брдо; Песак (ораница; заиста има песка); Висока греда, Четир умке (једна близу друге) и канал Млака; Златна греда на северу, у селу, и до ње Гвоздени виногради, Перјанички виногради, Лалина умка и уз њу Дубоки до; Бакарна ћуприја на западу, на изласку из села, а даље од ње Водица; на западу од Радине торине су Гвоздени виногради, а још западније је Папир; на Мокрину је парче Суботичка слама, испод Мокрина је Рајетина бара, а до ње је пашњак Циганка; на Јарошу су Гргина торина (између Одаје и Јароша), Куса греда и Висока греда, између Сентоша и Дубоке баре; у Папиру је Нови Јарош (који су 1848. добили Диштрикћани); на западу од Суботичке сламе је поред Аранке Бело благо, а поред њега је пустара и до ње Сенмиклушки вок.

Код Оприне куће, на атару према Црној Бари, причали су, да су се виђале „саме свеће да гору“ и да се „исцељује болник“ који ту лежи, и зато је село тамо подигло крст. Сматрао се као свето место и мисли се да је ту било село. На двадесетак метара одатле је мост на Аранки. Крст је на саставу друмова Мокрин – Валкањ и Мокрин – Црна Бара.

Уз данашње гробље био је некад речни рукав (вероватно Тисин) и ту су некад везивали чамце.

Родови познатог порекла из Протокола крешчаемих 1757–1766. године: Белошеви (34, Ђурђевдан), деда казивао да су „из Маћедоније“; има их

одсељених у Обрежу; има и у Хрватској те фамилије и истог свеца славе. — Брдарићи — Становљеви (Кузман и Дамјан), из Бачке; има презиме и у Славонији. — Галешевци (Св. арханђел Михаил), из Старе Кањиже; њихови стари су се звали Влаовици, па су по Гали тако прозвани; Вук Галешев је овде ударио колац. — Голићи (Ђурђевдан), из Бачке, где их и сад има. — Грастићи (Ђурђевдан), из Сенте. — Дамјанови (сад -ићи). — Чорбари (Ђурђиц), из Старе Кањиже. — Дилбери (Св. Пантелеј), пореклом из Србије. — Докићи (2, Ђурђевдан), пореклом „из Маћедоније“. — Дудићи (Ђурђевдан), из Бачке; добили су „седам паора“, највише од свих. — Јованови (сад Јовановићи) — Трудови (Св. Василије), деда трговац, продавао труд; из Бочара, од Лејића. — Костићи — Сувачарови (2, Св. арханђел Михаил), из Комлуша, где их још има. — Крстеканин, а данас Крстеканићи (Св. Стефан), из Мартоноша у Бачкој. — Ладичорбић (Ђурђевдан), из Сенте. — Маркови — Лацкови (Св. Јован), има у Протоколу и Марковић из Старе Кањиже. — Недељковићи, данас Недељкови — Вањешевци (Михољдан), из Срема се прво доселили у Стару Кањижу. — Перишићи — Гејини (Михољдан), из Сирига, од Нашићањиних, који је као нећак доведен у кућу Перишића. — Перишићи (Ђурђевдан), из Сенте, а одатле су неки отишли и у Сенту. — Петкови (једни славе Св. Луку, а други Лазареву суботу; ови други на умору), пореклом из Пећи; Петкових има у Сенти. — Пиварови (Св. Лазар), стара фамилија, дошли из Сенте, где их има и сад. — Попадић (Св. Јован), вероватно из Кањиже, јер су цео њихов сокак звали Кањишки: Попадићи, Фишекови, Чавићи, Чонкини, Тешићи, Секулићи, Радојичини. — Попови, једни Шијачки (Св. Јован), дошли „из Шијачке“, „из Србије“. — Прекајски (Св. арханђел Михаил), из Сенте, има их и сад у Сенти. — Секулићи — Тојини, — Милакови (Врачеви), из Бачке. — Симићи (Св. Стефан), из Сенте (Риђички на рогљу, Звекићи до њих, Бадрљички, па Симићи — тако су били комшије у Сенти, па тако и овде). — Србљин (-ови) — Букурови и — Кипанови (Св. арханђел Михаил — узели очеву црквену славу за крсно име), из источног Баната; син добио име Србин; имали највише оваца. — Стајићи (Ђурђевдан), стари из Сенте. — Степанчеви (Ђурђевдан), 1765. године и Степанчевић; из Сенте, где их је још имало. — Татићи (Св. Јован), из Сенте, где их и сад има. — Тешини и Бајшански (и један и други славе Вартоломија и Варнаву), истог су порекла и дошли из Бајше у Бачкој, један по Теши, брату му. — Тешини — Ђишкови (Ђурђевдан), из Сенте су, дошли одскора; има одсељених у Србију. — Цветићи — Баранђани (Св. Никола); била су три брата у Јозефову*, па деда ових овде отишао у Баранду и био тамо неко време, а затим дошао овамо (Стојкови, у Обилићеву су она друга два брата). — Чонградини (Ђурђевдан), из Чонграда, преко Мориша.

Родови чије порекло није утврђено: Бајин (сад Бајићи) — Барбирови (Св. Никола). — Бајићи — Гускови (Св. арханђел Михаил); нису род са претходнима. — Бадрљички (Св. Никола), и сад их има у Сенти; били су племићи, али сад немају ни дипломе ни грба. — Бранкови (1, Св. Јован). — Бугарчићи (Ђурђевдан). — Живановићи — Рогини (Св. Никола). —

* Данас Нови Кнежевац.

Кецићи (Св. Никола). — Копчалићи (Св. Стефан), једну кућу зову Цар, а то презиме има у Мачви. — Крстанови — Буњевкићи (1, Св. Лука). — Кувизини (сад Кувзићи) — Чијини (1, Св. арханђел Михаил), има их у Бачкој. — Меленичин, сад Маленчићи (Св. Никола), има и у Протоколу Маленчићи; једна од најстаријих фамилија; и у Бачкој има то презиме. — Малетини — Савини (Ђурђевдан). — Недељкови — Манџини (Св. Јован), нису род са Недељковим — Вањешевима; Недељкови су били добили „шест паори“. — Новакови — Шугањев (Ђурђевдан). — Новаковић, сад Новакови (Ђурђевдан). — Перићи — Поморишки (Св. Јован). — Перићи — Рођини. — Глишини (Ђурђевдан). — Пиварови (Петковача). — Попови — Кришини (Св. Стефан), били су врло богати; старо презиме Мајевић, па им деда примио презиме Поповић од својих рођака. — Рајићи — Шантини (Ђурђевдан). — Рајићи — Вирагови (Св. Никола). — Ракини — Ломбини (Св. Стефан). — Ракини — Миланови (Св. Јован). — Ристићи — Ђуђини (Св. Јован). — Савин, сад Малетине зову Савин. — Стајићи (Св. Јован); нису никакав род са Стајићима, који су пореклом из Сенте. — Толмачеви (Св. Никола и Св. Јован), не знају одакле су; исто презиме у Карашу; Лалина умка, по њиховом деди Лали. — Убавић (1, Св. арханђел Михаил). — Убавић (1, Првозвани Андреја), нису род са претходнима. — Цветићи — Бурилови (1, Ђурђевдан). — Цигљаров (1, Св. Јован). — Чобанови — Глишини (Св. Јован). — Челекетићи (Св. Стефан и Св. Никола), ове друге зову Шамовљев и („јак ко во“); не знају порекло тог презимена; оно постоји и у Иђошу.

Измурли родови: Борјанов. — Величков. — Влахов, после Влаховићи — Чанаучеви. — Влашки. — Ђуђини. — Иванчев. — Јелићи. — Јосифови. — Лазаревић; био свештеник тога презимена. — Меглић. — Милинов. — Милиновић. — Милошеви — Бочарчеви (1, Св. арханђел Михаил); досељени из Бочара пре 40 година. — Пењини (1, Св. Јован). — Петрин — Плужар, после назвати Пружареви. — Поморишки, сад надимак Перића. — Пулини. — Ракићевић. — Сарићи. — Срећков. — Стефанови. — Сувачаров. — Трифунов. — Форлашев. — Цицварић. — Шедаков. — Шестаков (има спомена у топографском називу).

Исељени родови: Бошкови (1, Св. Јован), у Београду су. — Бугарин. — Букур, сад их нема, али има Србљин — Букурови. — Буњевкић (надимак види напред). — Вељини (Св. Никола), из Сенте, дошли међу првима, исељени у Избиште; у Осеку су Вељини из Сенте. — Вртипрашки (Св. Стефан — 27. XII), учитељ у Модошу, одавде одсељен; из Мађарске су Кањиже и звали се тамо Неранџини, где их и сад има. — Јолићи (Св. Јован). — Риђички.

Цигани: Павловићи, сад Павлови (Петковача), пореклом Цигани; и у Протоколу се налази Павлов.

Родови познатог порекла (из Протокола венчаних и кршчаемих за 1758—1765. годину), осим напред наведених: Вулетини — Писмини (Ђурђевдан). — Крђини (3, Св. Никола), из Деске. — Добросављеви — Јовкићи и Бранкови (Св. Никола), дошли „из Србије“; добили „три паора“ земље; има и у Опави те фамилије. — Дражин, сад Дражићи а има у матици и

Дражић, из Сенте и уопште их има по Бачкој (и у Бечеју и у Крстуру), једне зову Петромијајлови (Св. Јован, а једни — 2 — славе Симеона Богопримца). — Завишићи (Св. Јован), из Бачке, јер их и тамо има. — Ковачићи (Петковача), из Старе Кањиже. — Михайловићи — Мамини (Св. Стефан), пореклом из Старе Србије; има их у Кањижи и Сенти. — Степанови — Пекини (Ђурђевдан), из Сенте.

Родови чије порекло није утврђено: Буканови (Св. Никола), једне зову Пајтини. — Крпалићи, данас Крпалини (Ђурђевдан). — Миланкови (1, Св. Игњат). — Милетићи (Св. Никола). — Мирковић, сад Миркови (Св. Никола), по њима се цео крај зове Мирковача. — Михајлови — Јеркови (Ђурђевдан), по претку Јерку; има Јерков Паор; у Јеркову кућу Михајлов је дошао као зет. — Пал(и)кућини (Св. Јован). — Проданчеви (Св. Тома); стари им био продат у Турску, отуд „проданац“; побегао после овамо; сад из зову Проданчеви и тако се пишу. — Степановић — Шокловачки (Св. Јован и Св. Никола), а све друге зову Салаћкови.

Измурли родови: Анђелков. — Боранов. — Живковић. — Карлић. — Латов. — Мечкић. — Милосављевић. — Петрушић. — Сакачев. — Шестаковић.

Родови познатог порекла (из Протокола умирајућих 1779—1782. године, осим напред наведених): Адамови (Св. Стефан), из Сенте, где их још има. — Блажићи, из Бачке, они и Блажићи у Куманима и у Врањеви имају исти „жиг“ на марви и славе истог свеца; једни славе Св. арханђела Михаила, а други Св. Алимпија. — Бошњакони (Св. Никола), знају да су из Босне; има то презиме и у Меленцима. — Вујини (Ђурђевдан), стара фамилија, из Старе Кањиже. — Гавриловићи, сад Гаврилови (Св. Јован), из Мађарске Кањиже, примили су два паора. — Грађини (Св. Василије), из Старе Кањиже, где их и сад има. — Демићи — Рођенови (Св. Никола), из Сенте. — Кицоши и Кирићи, једног су порекла и из Старе Кањиже су; Кирићи (Св. Илија), сад су у Кикинди; Кицоши (Ђурђевдан). — Кршпогачићи, сад Кршпогачини (Св. Јован и Петковача), ови други Бочарчеви, три брата дошла из Сенте. — Мирковић (1), досељеник из Сараволе. — Сивачки (Св. Никола), из Сивца. — Силашки (Св. Никола), дошли из Сенте, заједно са Белошевица и у старом су кумству са њима, а старином из Силаша, у источном Банату. — Сремчеви (Св. Никола), дошао из Сенте кад се делила земља (доведен у кућу Перишића); и сад у Сенти има Сремчевих. — Станчићеви (Ђурђевдан), из Бачке, „из Станчића“; а по другом казивању, инжењер га приликом премеравања земље позивао „Стани, чича“. — Фишекови — Брезокчови (Св. Јован), из Старе Кањиже. — Циврићи, сад Константиновићи — Циврићи (Св. арханђел Михаил), из Бачке; Циврић је одржао Константиновића, који је био из Беодре. — Чавини, сад Чавићи — Штрикабора (Св. Јован), из Старе Кањиже.

Родови чије порекло није утврђено: Аврамови — Радини (Св. Мрата). — Велисављеви — Ломбини (Ђурђевдан). — Дудашеви — Урошеви, пишу се сад Дудашеви (Ђурђевдан); у Мољу има Дудашеви (dudás — мађ. гајдаш, свирац). — Зирам -ови (Св. Никола). — Јанини, сад Јанићи (Св. Никола). — Јанићи — Најини (Св. Јован). — Лазићи — Бричулови (Ђурђевдан).

ђевдан). — Мандићи — Тољини (Св. Игњат и Врачеви). — Плекићи (Ђурђевдан и Лазарева субота), помињу се 1761. године. — Племић. — Попадић, помињу се 1761. године. — Попадићи (Св. Јован), помињу се 1761. године. — Попићи (Св. Алимпије), помињу се 1765. године. — Рељини (Св. Никола). — Тричкови (Св. арханђел Михаил). — Туцакови (Св. Јован и Ђурђевдан). — Убодењаклови, сад Живановићи — Боденјакловић (Св. Никола). — Шантић — надимак Рајића Шантини, помињу се 1765. године.

Изумрли родови: Варкашеви — Декшини. — Дракулићи, или Перићи — Дракулићи; из Чоке Јованов дошао у кућу Перића. — Жарини (има Жарина умка). — Играчеви. — Лирићи, помињу се 1761. године. — Муштерић. — Путникови. — Штетини, помињу се 1765. године.

ИЗ ЛЕТОПИСА О МОКРИНУ

Не може се утврдити време насељења места и парохије и настанка назива Мокрин. Постоји предање, које је вероватније него подаци у делу *Torontál vármegye* да је Мокрин насељен из Потисја после развојачења Потиске границе. Највише их се овамо доселило из Сенте, Але и Петрова Села. Презимена којих има у Мокрину, има и у споменутим местима. Осим тога, и сам начин говора је истоветан. Мокрин се називао и Ђукошин, по једном јарку који пролази кроз село и кроз цео атар, уливајући се у Аранку. Име Ђукошин је било све до пре 15 година обичније за све околне становнике него назив Мокрин. У најстаријим црквеним протоколима зове се Шанац Мокрин, а понегде „варош Мокрин”. Становници су били чисти Срби. Тек између 1800. и 1810. године, налазе се две до три немачке породице. Овде су биле четири српске парохије још од 1752. године. Од 1868. године су три.

Године 1893. било је у поседу српског православног становништва 14.682 јутра земље. У поседу римокатолика 4.781 јутро, а у поседу Јевреја 321 јутро. Општина као корпорација имала је 6.066 јутара. Тек крајем прошлог и почетком овог века почиње полако али осетно напредовање материјалног благостања српског живља. Земља се полако враћа у руке српске, већином у руке газда. Сад је врло много породица без иједне бразде земље, а приличан број газда са око 100 и преко 100 јутара. Материјалном напредовању допринело је боље обрађивање земље по угледу на Немце, особито винограда, и гајење поврћа, а уз то и штедња. Крајем прошлог века и почетком овог века почело је јаче досељавање Мађара из крајева преко Мориша, који су тамо продавали своју земљу и куповали овде већином најлошију земљу, али је од њих слабо ко могао напредовати.

Пре ове садашње цркве постојала је старија, али се не зна поуздано да ли је и на данашњем месту. Данашња црква почела се зидати 1762; запис о томе има испод престолне иконе Матере Божије са леве стране царских двери; иконостас је завршен 1782, запис о томе има испод престолне иконе Спаситељеве, с десне стране царских двери. У порти има надгробни споменик Георгија Живановића, проте великокикиндског, и пароха мокринског из 1804. године, затим Александра Риђичког, од Скрибешћа, пуковника бригадира, из године 1872.

Први познати свештеник био је Стефан Бајшански, затим Теодор Влаховић и Стефан Весић, па четири свештеника Галешјевића, више њих

од Риђичких и од Поповића, и по један од других родова. Школа је постојала већ 1758. године. Стара школска зграда била је, по казивању старијих људи, на оном месту где је сада католичка црква.

Назаренство се појавило у Мокрину почетком седамдесетих година XIX века. Крајем 1916. године било је назарена: 63 мушких и 74 женских. Иконобораца је пре било више, а сад само четворица, који се уздржавају од целивања икона, али у цркву редовно долазе. Суботара има око 10 душа. Богомољци се састају у једној школској дворани ради читања Светог писма и других побожних књига.

НОВА КАЊИЖА*

Предања о насељу. — Село је било где је и сад, више ка Тиси, па је после вода ронила и померала обалу. Где је сад општина, били су виногради, а где је сад Тиса, биле су баште и сувача. Тамо су биле куће Фирићарских, Лолакових и Ивкових, које су после морале да се изместе овамо, у садашње село. Гувно је било некад тамо где је сад средина Тисе, те су на месту које је сад наред Тисе врли горушицу. Црква је била усред села. Прва фамилија која је населила Кањижу потиче од једнога кога су прозвали Гвозден, јер је имао (забоден) гвоздени клин у нози, вероватно избегао од Турака у ове крајеве, са пет синова, по чијим су именима и звањима прозвани: Кнежевићи, Григорини, Свирчеви, Перкучини и Видакови. Сви и сад славе истог свеца.

Према свему што причају, свакако је и овде био исти случај као у многим другим селима: неке су куће биле на Фирићу, неке на Кућинама, а неке на месту садашње Кањиже — све на висинама које Тиса није плавила. Особито је баш место на коме је Кањижа веома високо (тврде: највише у Горњем Банату). Дакле, после су се, свакако по наређењу власти, скупиле сва та сеоца уједно, у Кањижи. Предање, дакле, зна као прве оне који су се најпре настанили на месту данашње Кањиже, а они што су дошли из околних заселака сматрани су као придошли и зато их предање не истиче као прве (нпр. Фирићарске).

Школа је била на месту на коме је сад још кад је деда Мите Будовчева, старца од 81 године, саградио кућу према тој школи.

Земља је у Кањижи и сад готово сва у српским рукама. Од Мађара има само 2—3 породице које су купиле земљу. Остали су сви сиротиња коју је довео спахија, те су радили на његовој земљи. Како је овде био спахија, околна слободна села у Диштрикту назвала су Кањижу „паори”, па се и сад често тај назив употребљава. Код три дрвета (то су три јасена) у спахијском парку не зна се да је шта раније било, а случајно је нађено да је „лековито” спавати под њима и оставити вино и погачу.

Старине. — На месту Кућинама мисле да су биле турске куће, а према њима, крај села, знају место где је била турска цамија и још су налазили њен темељ, врло чврст, од камења, да се није могао копати. На Кућина-

* Данас Нови Кнежевац.

ма налазе: препње, лонце, кости и друго. Веле, било је растурено турско село.

Црква, ова трећа, зидана је 1796, а „темпло“ (иконостас) је, по натпису са леве стране испод Богородичине слике, израђено 1807. године.

Иза цркве је један крст без натписа, а један са натписом „Василие Костин в лето 1764“. О томе се Костину ништа не зна. Ти су крстови остаци првог сеоског гробља, које је овде било око цркве, усред негдашњег села. Црква је већ трећа на истом месту: прва је била од плетера, друга од мешовите грађе и трећа данашња. Сахрањивали су овде до 1855. године. Село је било до по Тисе, па је вода ронила његово земљиште, док није подигнут насип и услед тога се и село измештало. Гробље се настављало иза цркве на једну велику хумку. Хумка је растурена, а кости су пренете у ново гробље.

На плочи пред црквом слова су излизана, тако да се натпис не може прочитати. Многе су закопали у један угао порте.

Прво гробље било је где је сад општина, друго где је сад пијаца, пред каштелом, треће на три стотине корака од цркве, а четврто — где је и сад — код железничке станице. На гробљу у Новој Кањижи нема никаквих споменика из старијег времена. Има много дебелих дрвених крстача из новијег и данашњег времена, од којих су многе са урезаним именима. Видели смо и капелу Срвијских, у којој су се сахрањивале њихове кћери, зетови и потомство. Сви натписи су на мађарском језику.

Топоними. — Границом између старе сеоске земље и спахијске ишао је Попов сигет (поред Тисе), на Купусине, Крстину умку, Бегов сигет, Халаски сигет, Рутави умчић, па на Три анте, где се сустижу три атара: кањишки, обилићевски и аранђеловачки.

Од Тисе до Поповог сигета је Екенда (баште; сад их зову Прико воке баште); Кућине (по негдашњим кућама, мисле турским; то је греда, причају да је ту била једна велика јагњеда); ту је доља Ширина и пашњак Слатине; Врејски сигет (баште, између вода; „ври“ вода и отуд име, а по некима ту је вр); Купусине (ораница), па рит, па Крстина умка и до њих Јазбине (рит; ту су стари чували свиње, а после је земљу заузео спахија, који држи и целе Купусине); Селиште, уз пут за Аранђелово, и на њему Фирићарска умка (на којој налазе цигле и црепове).

Спахијске су: Бегов сигет (брег, ледина), Халаски сигет (брег, ледина) и Рутав умчић (мала умка, оре се). Још на спахијској земљи, почев од Тисе: Ђошак, Шума, Ланиште, Дугачка бара, Лап (све оранице).

Између оне три анте је Буцак (ораница); Ливада (стара ораница) и на њој Црна умка и две Поповске земље (Поповске ливаде) и Водица са крстом; Брестик (ораница) и на њему Широка слатина и Вучица (слатина); Близанице (хумке: Две близанице, ораница) и Ширине, а између њих Јарош (сеоски пашњак); Велики сигет, Суварак и Гувниште; Циганка (бара); Мала екенда (било рогозиште, сад ту сеју); Велика екенда (такође била дубока вода); Ешељ (бара); даље је Вртлог (некад шума); Јовин вочић и Бајин вочић (корито од барских отока); Камарова умка, на међи оросламошког, крстурског и кањишког атара; Зидалова греда; Ведрина (ораница).

Земљиште Фирићхаза, мађарско сеоце, које је најпре било кањишка својина на којој су Фирићарски имали салаш, а затим је спахија одузео ту земљу селу, дао му у замену другу, а овде населио Мађаре.

Родови познатог порекла (из данашњег *Домовника*): *Батањчеви* (5, Св. Василије), дошли из Батање, и то чукундеда; исељени у Сентмиклуш Мали. — *Беланови* (1, Св. Василије), дошли из Мартоноша. — *Будовалчеви* — *Тенгерови* (3, Св. Никола), отац старца од 83 године дошао из Потиског Св. Николе у кућу Антониних. — *Видицки* (1, Св. Јован), из Кикинде, дошли скоро. — *Дејанов* (1, Св. Никола), отац ковач, досељен из Мокрина. — *Винкулов* (1, Ђурђевдан), из Сирига, оптант. — *Зарић* (1, Св. Јован), из Крстура, дошли скоро. — *Јаникин* (1, Велика Госпојина), из Деске, оптант. — *Јегдић* (1, Св. Јован), из Крстура. — *Јовић* (1, Св. Никола), из Сирига, дошли скоро. — *Лолакови* (2, Св. Никола), правих Лолакових има у Земуну, а ови овде су Павлови, који су ушли у њихову кућу; Павлови су из Старе Србије дошли у Шајтин, у Поморишју, па после овамо. — *Лукићи* (3, Стефан Дечански), прадеда из Палеја. — *Марков* (1, Митровдан), из Сирига, дошли скоро. — *Мендебаба* (1, Св. арханђел Михаил), из Сирига, оптант. — *Недељков* (Св. Никола), из Деске, дошли скоро. — *Недељков* (1, Св. Јован), из Крстура, дошли скоро. — *Нинчић* (1, Св. Јован), из Обилићева, дошли скоро. — *Остојини* (6, Петковача); веле да су са Чарнојевићем дошли пре седам колена, стара фамилија; одсељени у Београд и у Америку. — *Пејин* (Св. арханђел Михаил), из Сирига, дошли скоро. — *Петров* (1, Велика Госпојина), из Сирига, оптант. — *Петрови* (2, Св. Јован), из Сирига, дошли скоро. — *Попов* (1, Ђурђевдан), из Деске, оптант. — *Путник* (2, Ђурђевдан), из Новог Сентивана, оптант. — *Радин* (1, Св. Никола), досељен из Оросламоша. — *Станимирови* (3, Св. Јован, један назарен), деда дошао из Сирига; ковачи. — *Стојанов* (Св. Никола), из Сентивана, дошли скоро. — *Стојкови* (4, Првозвани Андрија), из Сирига; има их у Врањеви, Кикинди, Крстуру, Оросламошу и Хоргошу. — *Стокић* (Св. арханђел Михаил), из Варјаша, дошли скоро. — *Сујић* (1, Петковача), из Обилићева. — *Терзини* (4, Ђурђевдан), пореклом из Мартоноша у Бачкој, дошли у кућу Терзиних; један одсељен у Београд. — *Терзини* (4, Св. Никола), прави Терзини. — *Урошев* — *Средељи* (1, Св. Јован; 1 назарен), деда из Оросламоша, а тамо их још има, један у Мађарској. — *Уторник* (1, Митровдан), из Сентивана, дошли скоро. — *Шоролов* (1, Св. Василије), из Санада, дошли скоро.

Родови чије порекло није утврђено: *Блажини* (5, Св. Никола; 1 назарен). — *Видакови* (4, Св. Никола). — *Глигорини* (5, Св. Никола, 1 назарен). — *Грујићи* (2, Св. Никола; 1, Св. Стефан, 3 назарена). — *Добрини* — *Бугари* (3, Велика Госпојина), не зна им се порекло. — *Дожићи* — *Бућкоши* (1, Ђурђевдан), призећени, сад Дожићи, а у старим матицама Дошићи. — *Ђакови* (6, Св. Никола), ово је права, стара фамилија. — *Ђакови* — *Блеканови* (5, Св. Стефан Дечански), призећени. — *Ђалинац* (1, Св. Стефан). — *Ђурковић* (1, Св. Стефан), од старине овде, али нису имали земљу, јер су увек били трговци и занатлије. — *Живанови* — *Жакоши* (3, Св. Никола), знају само да су била два брата: Мојса и Мија, али не знају

одакле су. — *Ивкови* (6, Св. Јован). — *Јањини* (2, Митровдан); нису имали стару земљу, били чобани, има један у Америци. — *Јовичин* (1, Ђурђевдан). — *Јоцини* — *Русови* (2, Св. Никола). — *Кнежевићи* — *Фуксини* — *Сепилови* (21, Св. Никола); од њих су били попови; један од оних пет брата био је кнез; има их у Санаду. — *Матејини* (6, Петковача). — *Обадић* (1, Св. Јован). — *Павкови* — *Зечеви* (2, Ђурђевдан). — *Панић* (2, Ђурђевдан), „Грци“, али су одавно овде. — *Пантелини* — *Машинари* (9, Ђурђевдан). — *Перкучини* — *Мацарови* — *Мандарини* — *Клопави* (23, Св. Никола; 2 назарени), в. даље (Кнежевићи итд.) Петар = Перкуча; има један у Чоки и један у Америци. — *Петрови* (5, Св. Јован). — *Ракини* (1, Петровдан). — *Рамадански* (6, Св. Стефан); неки се одселили у Лозницу (од Љубомира, који је учествовао у Црнојечкој буни), а има исељених у Београд и по Србији. — *Ранкови* — *Футини* (9, Св. Стефан); има их у Потиском Св. Николи и исељених у Обилићево. — *Симић* — *Прценкови* (1, Св. Лука). — *Стојанови* — *Пешакови* (4, Св. Никола). — *Фирићараски* (4, Св. Никола); веле да је по њима названо мађарско сеоце које је населио спахија — *Филићаз*, а спада у Кањижу; био је, веле, ту некад салаш *Фирићарских*; ово ће бити врло стари род, са *Фирића*; *Фирићарски* су, без сумње, стари род; они су могли то презиме добити једино по томе што су некад „седели“ на *Фирићу*; доказ је то што су и после, пошто су прешли у Кањижу, имали тамо своје салаше. — *Чукурови* (4, Св. арханђел Михаил), дедина прадеда Дамјан дошао овамо; има исељених у Београду. — *Шарчеви* (2, Св. Јован); има исељених у Иланци.

Изумрли родови: *Бунгини* (1, Св. арханђел Михаил), овај један скоро призећен из Јале. — *Журићи*, били из Мартоноша. — *Јовановић* — *Карабашеви*; један одсељен у Београд. — *Недељкови*. — *Радини*, изумрли и расељени. — *Ристићи* — *Владикини*. — *Сервијски* (Ђурђевдан; и у католичкој цркви је ставио свог Св. Ђурђа на престо); рођен 1780. из Пожаревца. Веле да се у актима нашло да је из Македоније; Марко Сервијски је дошао из Србије 1766—1770. године и купио земљу; први стан му је био преко Тисе; син му Ђорђе подигао је после дворца. Род су им Паћански у Банату. Од Сервијског су стипендије за Кањижане. — *Толмачеви*.

Исељени родови: *Арадски*; одсељени у Нови Сад и другде. — *Бајићи* — *Зидалови* (21, Св. Игњат), „први паор“; исељени у Србију и Америку, има их и по другим селима, али не славе истог свеца; Бајићи су, без сумње, били једна од првих фамилија; они су добили прву земљу кад се земља делила (Зидалова гред). — *Божанини* — *Канцини* (1, Св. Никола; 3 назарени); исељени у Србију. — *Васиљеви*; раселили се у Суботицу и другде. — *Вујацкови* — *Лабудови* (5, Св. Тома); у Америци. — *Илић* (1, Ђурђић); отишао у Оросламп. — *Ловићи* (1, Св. Никола); исељени у Обилићево. — *Перишини*; одселили се у Срем. — *Станишини*; одселили се у Срем. — *Стејићи*; одселили се у Бачку и другде; били досељени из Крстура.

Цигани: *Шипош* (1, Велика Госпојина).

НОВИ БЕЧЕЈ

Предања о насељу. — Када је била „немачка влада“, звало се најпре Нови Бечеј, па тек од 1868. године Мађари су га назвали Турски Бечеј.

Ово село је постојало још у турско доба. На пример, зна се за фамилије које су биле под Турцима: *Штефкићи* (њихова се деца потуку са турском децом и убију једно турско дете, те они зато промене славу да их не пронађу Турци), затим *Јоксимовићи*, *Ђигурски*, *Рајићи*, *Перићи*, *Поповићи*, *Туцаковићи*, *Стефкићи* и *Луцићи*, а дошле су из Пећи још пре Чарнојевића. *Луцићи* су — кажу — били немачи и Турци им одузели писмено од немешага и закопали га, те се више није могло наћи, иако су им јавили где су га закопали. „Пет браћа“ *Луцића* су дошли и једни су отишли у Госпођинце у Бачку, где их и сад има, само имају друго крсно име — Св. Николу, а ови у Бечеју Св. Јована (не знају ко га је променио); *Луцићи* (5, Св. Јован), стара фамилија, кућа им је била код „намастира“ на брегу и за њу су везивани кадгод чамци.

Село је било више око старе цркве („намастира“), близу Тисе, крај долме, која стоји откако је начињена, кад је постало прво село од аласа — по неким су то били *Мољчани*, из Мола, Бачвани — који су се први населили крај некадашњег Букурова вока. Било је свега 6 кућа код те старе цркве Велике Госпођине (нова црква је летњег Св. Николе). Затим се село ширило, и настављало у околини нове цркве, бежећи од Тисе, која је одроњавала обалу. И старо гробље је било код старе цркве. И сад тамо има крстова и костурница. Иначе, већина породица је преместила кости својих покојника на ново гробље.

Опште је познато да је раније од „намастира“ подалеко било пространо земљиште, на коме су били и гробље и куће, али је Тиса толико одроњавала земљу да су морали изместити и куће и гробље, тако да је само стара црква остала крај Тисе (сад је баш на „долми“), али је, због опасности од Тисе, сазидаана и нова, садашња црква Св. Николе летњег. И стари Град је био на суву, чак је између њега и Тисе био празан простор и пут, а данашња Адица, која је више Града, није постојала, него је после постала од Тисина насипања, пошто Тиса одроњава банатску обалу, а засипа бачку. И данас, кад опадне вода, види се коље од храстова дрвета које је било у темељу градског зида или под њим. Из тога се јасно види да је та тврђава била кружног облика, вероватно широка кула у близини Тисе. По тврђењу чика-Лазе Поповића, поткнеза у Бечеју, немогуће је да су Град и насеље били на каквом острву у Тиси, јер Адицу вода сасвим плави и она је, вероватно, сразмерно познијег настанка. У народу постоји следећа прича о постанку бечејске Адице. Кад су Турци морали бежати из ових крајева испред аустријске војске, превозили су преко Тисе у чамцу, према Новом Бечеју, велику количину „злата“. Али су „напи“ већ дошли до обале Тисине и пуцали на њих, тако да им очевидно није било спаса. Зато Турци преврну чамац и потопе га у Тису заједно са златом, а сами испливају на обалу и спасу се. Како је чамац заједно са златом потонуо на дно, због тежине, око њега се гомилао песак и други талог, тако да се временом нагомилао спруд, који се појавио изнад воде. Кад су Турци после дужег времена поново дошли у ове крајеве, тражили су и копали да пронађу

потопљено злато, али нису успели. Временом је тај спруд толико нарастао да је од њега постало повелико острво Адица.

Раније вода није толико плавила ни околна села, јер нигде није било зграда, те се слободно разливала.

На месту Бордош (Мађари га зову Борјаш) у обиму Берека (мађ. Berek — гај, шумарак), на југозападу крај Тисе, ка куманском риту, била је ораница, земља на коју је спахија Сисањи населио Мађаре из Горње Мађарске, после Мађарске буне 1848. године, на данашње место, крај Српског Бечеја („Срби су дошли овамо с капиталом, а Мађари с масним торбама”).

Било је, веле, пре досељења Мађара из Бордоша око 10 кућа Мађара раније досељених међу Србе у Бечеј, те су и сад они измешани са Србима. После одласка Турака, долазила је по једна кућа међу Србе у Бечеј и они су тако и остали међу Србима, док су они пресељеници са Бордоша настанени одвојено. Дошљака има доста, „через спахија” (долазили су да раде код њих и остајали).

У *Школском летопису* записана је 1732. година као година откад постоји школа у Новом Бечеју.

Старине. — На месту Брегеј, над негдашњом водом Макарандом, ископавају и изоравају препиће од некадашњег посуђа. Мисле да је ту било људско станиште зато што је ту највећи „брег”, а ниже њега је свуд рит и доља.

На месту Јаруз има цигала на једној малој хумчици, на земљишту Сенкраљ (уз друм за Меленце), за које мисле да су остале од Турака. Турске куће нису биле у самом Бечеју, него по околини, на имањима и салашима.

Усред Бечеја је турски бунар у коме и сад има воде. Над њим је било 2 1/2 хвата зида из турског времена, а после је, у доба мађарске владе, изидана кула за ватрогасце, која и сад служи. Бунар има 3 метра у пречнику, а зидан је циглом.

Кажу да је остатак утврђења Град крај Тисе био турска тврђава и да је био на острву, јер је ту с једне стране била Тиса, а с друге Мала Тиса, која је после засута и тако је ово утврђење остало на суву. Види се коље под камењем и у њему. Кад вода опадне, то се коље вади, а тада се примети и да је над њим био зид, дакле да је био бедем свуд унаоколо. Даље, навише, у Тиси је Адица: с једне стране главно корито Тисино (туда је свуд старо корито), а с друге стране њен рукавац. Веле да ту око тврђаве није могло бити кућа, јер све то око Града плави вода. Тиса је с ове стране рушила своју обалу.

Ишли смо да видимо остатке старе тврђаве на Тисиној обали, на северозападу: ту је дебео зид, од камена и комада цигала заливених кречом, са преко 2 m ширине, при дну споља изидан циглама, а даље каменом, у полукругу према данашњој Тисиној обали, са преко 20—25 m, вероватно — пошто је ово ново Тисино корито (прекопано) — да је остатак тврђаве на данашњем речном дну.

Стара бечејска црквица — „намастир”, и сад је под шиндром, као и пре. На њој, на страни према Тиси, 1871. године стављена је шиндра тек кад је црквица приликом оправке нове цркве поправљена и окречена. Гро-

бље је било пред црквом, на земљишту према Тиси, 200 метара и више, где је сад долма и обала Тисина, па кад је прављена долма, ископане су све кости и пренете у старо гробље сеоско и све сахрањене на једном месту. Пут је био где је сад корито Тисино. Зна се да је Бечеј некад био даље од гробља, такође тамо где је сад Тисино корито, и још даље на њеној другој садашњој обали, а Тиса је била тек где је садашња бачка долма. Услед Тисина роњења и плављења, Бечеј се морао измештати на данашње место. Нови Бечеј је утицао у Тису на крај данашњег Бечеја, према скели за Бачку.

На зиду старе цркве има више надгробних споменика и крстова.

У црквеној порти су још три крста од црвеног камена, као и они у црквеном зиду.

На месту старе цркве била је никла ружа и на њеном листу тобоже изишла слика Богородице и зато сазидају цркву на том месту, па је то место лековито и долазе многи ради лека. Цркви долазе многи из околине уочи сваког свеца, а болесници леже у цркви преко ноћи (поп чита молитву ономе ко затражи) и долазе с крстом као литија о Великој Госпојини, кад је „намастир свечарица”. Многи долазе и уочи Преображења. У цркви о иконе вешају марамице и пешкире, забадају укоснице (кад их боли глава).

На црквеном зиду, лево од главних врата, налази се лепа слика Св. Николе и испод ње натпис: „Св. Храм овај св. оца Николаја саграђен у XVII веку, обновљен је 1907. године”. А на самом торњу стоји „1871”, тј. година кад је крст подигнут, или, тачније, кад су подигнути садашње кубе и крст.

У зиду цркве Св. Николе са десне стране узидана су два крста.

У црквеним протоколима нема *Матице из 1750. године*, него тек од 1768. па даље, и то само *Матице умрлих*, па и оне су веома распарчане. Нема ни старог протокола „исповедајушчихсја”. *Летопис* почиње тек са 1918. годином; раније није вођен. Године 1768. и 1769. на матицама умрлих потписују се свештеници Стефан Павлов и Јоан Нецков.

Гробље: прво је било код старе цркве; друго, код нове, кад је нова црква направљена, и трајало до пре 40 година, а они који су имали костурнице сахрањивани су тамо и до пре 20 година, и то је данашње Старо гробље; а треће је Ново гробље, од пре 15 година. Старо је гробље на источној страни села, недалеко од њега је Ново гробље, а између њих је Мађарско гробље.

Топоними. — У насељу на истоку је Влашки крај и у њему Златна ђуприја („било је Власију”); средина, некад Брђани, Чивутски крај (није било Чивута, већ су га тако прозвали због трговаца и пиљара); иза Влашког краја је Шушањ, у ствари, Сисањ.

Земље: на југозападу је Берек (ораница и слатине) и на њему је Бордош (са крстом и старим гробљем — од исељених Мађара), а од Берека ка југу је пашњак Коњски јараш и вода Уђ (бара). Уз Берек тече Нова Тиса, која га пресеца, па се оно што је остало с оне стране Тисе зове Норотак (сад је под аграром и спахијско — салаш спахијски). На Береку су Барица и Пландиште, заливи од Тисе, кад је долазила; Берекац је даље у Старој Тиси; с оне стране Тисе до Берекца: Алашто, Велики и Мали, сад

засути; код Берека су с ове стране Пречке (ораница, са једним салашем); Јатов (мали рит, доља); Јаруге (ораница, ту је био поменути градић), све до Куманске; Сенкраљ, који прелази и на кумански атар и на њему хумка истог имена; Гаравац (ораница, ледина и остаци винограда); Марвени јарак (пашњак) и Утрине, с Ивановом умком и на њој Мађарским крстом (и Мађари га зову тако); Песак (ораница), са хумком Приораницом (преоравала се), доцније прозваном и Шиљанова умка, и на њој католичким крстом (ту хумку купио је Мађар). Од ове хумке северно је Водица (с крстом и иконом св. Јована, на коју долази народ из околине); од Песка даље Велико копово (ледина и лековито блато против реуматизма); затим земљиште Измед копова (ораница); до њега Поштино копово (било спахијско, па га држао онај који је држао општинску пошту); па десно Сигет (ораница и баре), а над њим земља Граориште (ораница), затим Мала земља од куманског до врањевачког атара, а између ње Циганско копово („Ко пре оде, коси“). На углу куманског атара, од Мале земље и код Ливада на куманском атару је Дебела анта („Атарица“); па земљиште Ливада и у њему велико Солгиново копово: средином ливада сече Башаидски друм, који удара на Песковиту анту (хумку која је цела, а око ње копају песак); на њу ударају три атара: бечејски, кумански и врањевачки.

Под Беодром је бечејска Велика шума, која је некад била шума, а сад је већином ораница и салаши.

Родови познатог порекла: Аврамов — Аврлић (1, Ђурђић), из Врањева. — Аврамови (2, Петровдан), дошљаци из Башаида. — Арсенови (1, Св. Јован), из Меленаца. — Барбулов (3, Св. арханђел Михаил), из Меленаца. — Брусин (1, Св. Јован), одавно овде, биће из Кумана. — Брустулов (1, Св. арханђел Михаил), из Врањева, ушао у кућу. — Варадинчеви (1, Лазарева субота), из Кумана. — Влашкалић (1, Св. Никола), из Брестовца у Бачкој. — Галетини (2, Ђурђић), из Врањева, дошли у кућу. — Давидови (1, Ђурђевдан), из Врањева. — Дујини (1, Ђурђевдан), из Врањева. — Ђуришић (4, Лазарева субота), доведен из Бачке, Гор. Бечеја. — Живанови (1, Св. Лука), из Кумана. — Ибрајторов (1, Петковача), из Врањева. — Јеремић (1, Лазарева субота), инжињер, из Карловаца. — Јеремић (2, Св. Симеон, 1. IX), из Меленаца. — Јовановић (1, Петковача), из Бачке. — Јосимовићи (16, Св. Јован); Чарнојевић их превео, а има их три куће у Нерадину у Срему, који су остали тамо, зову се тако и славе Св. Николу; кажу да су дошли „из Раше“. — Кељачки (1, Св. Никола), из Меленаца. — Кнежевић (2, Ђурђевдан), из Башаида. — Коларов (1, Св. Стефан), из Кумана. — Крстић (2, Ђурђевдан), из Врањева. — Лазарев (1, Св. Никола), из Модоша. — Лаковић (1, Св. Илија), из Црње. — Лалић (1, Св. Јован), из Врањева. — Лукачеви (1, Св. Никола), из Карлова; „у земљи“, тј. у земуницама су седели три године. — Мартички (2, Св. Игњатије), из Бачког Петровог Села. — Марчићеви (3, Св. Јован), из Врањева доведени. — Миланкови (2, Ђурђевдан), из Кумана. — Молдованови (2, Св. арханђел Михаил), из Карлова, дошли скоро, пре 50 година. — Николићи (2, Св. Никола), из Карлова. — Никшићи — Богосављеви (3, Св. Никола), стара фамилија, слушали су да су из Црне Горе. — Оприни (2, Св. Јован) дошли су одавно из Бочара, где их има и сад. — Пајташев (1, Св. Лука), из Башаида, берб-

рин. — Пивнички (1, Св. Никола), дошљак из Бачке, бележник. — Радонић (1, Ђурђевдан), из Врањева. — Ракићи (2, Ђурђевдан), из Меленаца. — Ранковић (1, Ђурђевдан), из Меленаца. — Соларови — Јовчићи (2, Св. Никола), отац из Кумана. — Станисављеви — Белчеви (1, Св. Никола), из Каћа у Бачкој, а има их и у Новом Саду; одавно досељени. — Стојшин (2, Св. Стефан), из Фелдварца. — Сувачареви — Печански (2, Св. Никола), из Бочара, још чукундедови дошли; још их има у Бочару, не знају им садашње презиме. — Телешки (1, Крстовдан јесењи), из Кикинде. — Трбић (2, Св. Никола), доведен из Старог Бечеја. — Турински (2, Врачеви), из Меленаца. — Филипови (2, Ђурђић), из Карлова. — Цвејин (1, Ђурђевдан), из Врањева. — Цукић (1, Лазарева субота), из Елемира. — Чордарови (1, Петровдан), из Елемира. — Шутулови — Бочарски (1, Петковача), из Бочара, још пре стотину година.

Родови чије порекло није утврђено: Аћинчеви (2, Св. Никола), стара фамилија. — Бајини (9, Св. Никола), стара фамилија. — Батајићи (1, Св. арханђел Михаил), дошли овамо одавно, као пастири, сад на умору. — Баљуцови (Св. Параскева), стара фамилија. — Вијатови (20, Петровдан), стара фамилија. — Врбаши (4, Св. Никола), стара фамилија. — Гурјанови (8, Петковача), од првих фамилија, кад није било Мађара, осим ових 10 кућа, раније досељених међу Србе у Бечеј, те су и сад они настањени измешано са Србима. — Добојанови (3, Петровдан), стара фамилија. — Драгић (6, Св. Јован), стара фамилија. — Ђоршевић (1, Св. арханђел Михаил), деда дошао. — Живкови (2, Ђурђевдан), ту су били још за време Турака и имали су сесију. — Жигурски (14, Св. Јован), стара фамилија. — Зарини — Жаркови (2, Св. Трифун), један се звао Зарић; одавно досељени. — Ивкови (1, Св. Никола), стара фамилија. — Иличић (20, Ђурђић), од старине, цела сесија. — Јовљевићи (1, Крстовдан, јесењи), били пастири. — Јовчићи (4, Св. Јован; 2, Св. Никола), стара фамилија. — Киселички (8, Митровдан), стара фамилија. — Комарови, од другог су брата, који је узео Мађарицу и сад су Мађари, а трећи брат отишао у Сисак и сад су Хрвати. — Курбањеви (2, Св. Јован), стара фамилија. — Лекић (4, Св. арханђел Михаил), стара фамилија, прадеди су им били аласи. — Марићи (6, Ђурђевдан), стара фамилија. — Месарошки (1, Св. Никола). — Миланкови (2, Св. Јован). — Миросављевићи (2, Ђурђевдан), стара фамилија. — Мишићи (2, Св. Трифун). — Несторови — Сапајцини (3, Ђурђевдан), стара фамилија. — Нешић (1, Ђурђевдан), од старијих фамилија. — Николић — Лесин, — Улкин (1, Ђурђић). — Николићи — Левчини (2, Св. Никола), од првих фамилија; дошли кад је Бечеј насељен. — Павловићи — Баконови — Павлезанови (6, Стефан Дечански), стара фамилија, отац и син попови. — Пењин (1, Св. арханђел Михаил). — Перић — Обрадови. — Флорини (9, Св. Јован), стара фамилија. — Пескарови (5, Св. арханђел Михаил), од пре 100 година, од Влаха, чобанина, који је узео Српкињу. — Пожунчић (2, Св. Јован), стара фамилија. — Поповићи (9, Св. Јован), стара фамилија. — Радованови (1, Св. Јован), стара фамилија. — Рајићи (12, Лазарева субота), стара фамилија. — Рацкови (1, Св. Јован), стара фамилија. — Резнић (2, Ђурђевдан), стара фамилија. — Ристић (Св. Никола), стара фамилија; син у Бечкерек. — Савић (1, Митровдан). — Станкић (1, Св. Трифун), стара

фамилија. — Стојановић (1, Митровдан). — Стојанчев (1, Ђурђевдан). — Сувачарови (2, Св. арханђел Михаил). — Ташини (6, Св. Пантелејмон), стара фамилија. — Тиквићи (3, Св. Стефан), стара фамилија. — Тодоровићи (5, Ђурђиц; 2, Петровдан), стара фамилија. — Туцакови — Максичеви (око 10, Св. Никола), стара фамилија. — Ђурчићи (4, Св. Јован), стара фамилија. — Црквењакови (4, Св. Никола), стара фамилија. — Шевићи (2, Ђурђевдан), стара фамилија; у риту има Шевића греда. — Штекићи (10, Св. Јован); фамилије Штефкићи и Рацкови, које су од два брата, Штефка и Рацка, те и једна и друга славе Св. Јована; потичу из села које је овде било још за турског доба; Штефкићи су дали „рићег ждрепца“ владици да им промени свеца, да их Турци не нађу, кад су убили оно турско дете. — Шутулови (1, Св. Параскева), стара фамилија.

Изумрли родови: Азуцки (6, Св. Игњатије), сад само „призети“. — Гвождарев (1, Св. Параскева). — Јарашићи (Св. Јован), стара фамилија. — Лазићи — Шиљанови (Ђурђевдан). — Маринковић — Кључарови (Ђурђевдан). — Пирошовачки (Св. Јован), стара фамилија; један одведен у Врањево. — Цуцић (Св. Јован), из Карлова. — Шаргин (Св. Параскева), из Кикинде.

Исељени родови: Думитров, из Беодре; један отишао у Америку, а остали у Бачку. — Недељковићи (Ђурђевдан), стара фамилија; последњи отишли у Србију; били врло богати. — Остојини (Св. Никола), из Бочара. — Милинковић (Св. Никола); отишао у Врањево.

Цигани: Жигићи (2, Св. Никола), дошљаци, свињари, говоре само српски, жене се још „од своје сорте“.

ОБИЛИЋЕВО*

Предања о насељу. — Народ је раније ово место звао Јозепово, а не знају како се звало пре него што је добило тај назив. Стари људи причају да је насеље постало најпре у северозападном делу данашњег села и имало је „30 нумери“, малу цркву и школу. Био је и крст на месту старе цркве, па кад су Мађари купили ту земљу, крст је пренет у гробље. Затим се село продужило у правцу данашње цркве, где су били виногради. На осталим странама била су „гувна“, а према њима „стајаће куће“, за раднике и привредне потребе. Гробље је било недалеко од цркве, „на други сокак“, на 200 метара од цркве, на атару према Кањижи. Крстове су са тог гробља преносили на данашње, које се после још проширило.

Кад су се доселили било је „30 нумери“: Алексини, Богданови, Гргини, Жаркови, Миокови, Неранчићеви, Попови, Рајичићеви, Содићеви, Станковићи, Станчулови, Французови, Шубарички (и, без сумње, неке од изумрлих).

* Данас Нови Кнежевац.

Мојсеј Миоковић, владика карловачки, превео је 3 фамилије из Старе Србије: Французове, Глигорине (отишли су у Кањижу) и Недељкове (отишли су у Балу). Баба старца Петра Миокова, човека од 72 године, причала је да тада никог није ту било и држава им је давала дрва и друге потребе.

Године 1848. биле су овде само четири мађарске фамилије, а Сивер и Палинкаш су још и сад. Остали су сви подлазили после 1848. године и попуњавали су земљу од Срба. То су већином бивши спахијски бироши. После су се Срби „тргли“ и никако више нису хтели продавати земљу. Ипак је то слаба земља, у Горњем риту, свега 20%; остало, дакле 80%, и то боље земље, у својини је Срба.

Укупно има 280 православних домова и још два назаренска.

Статистички подаци за 1924. годину: 280 кућа; 300 брачних парова; 643 мушкарца, 657 жена, свега 1.300 душа; 60 удоваца; 27 удовица; 8 нежења; 25 конкубината, од којих 7 грађанских бракова; рођених: 21 мушких, 14 женских; умрло: испод 7 година: 8 мушких, 7 женских; причасника: 178 мушких, 249 женских; укупно 427; бугера: 4 мушка, 3 женске.

Старине. — Крај пута за мост на Тиси у Новој Кањижи налази се крст од црвеног камена, на којем пише: „У славу Божију подигао је крст овај Ђорђе Сервискиј, господар од Турске Кањиже 1853“.

Стара црква била је сва од дебелих храстових дасака и покривена даскама, а само је торањ био од цигала. Славила је Светог арханђела Михаила летњег, а данашња је освећена на Св. арханђела Михаила у јесен и сад њега слави. У цркви је једна икона из године 1779, на којој су насликани српски владаци и архиепископи, а доле је записана и година. Има и једно јеванђеље штампано 1690. године у Лвову, али без икаква записа.

Попови су били најпре од Миокових, док није један њихов ђакон убио једног од Станковића. Затим један Петровић, а после све од Павлових, до данашњег свештеника. Од Миокових је био и један архимандрит у манастиру Опово. Миоковима, као племићима, били су одређени као спахилук Велики Сентмиклуш и Јазово, али кад је тај ђакон учинио злочин, изгубили су спахилук, а због тога злочина архимандрит се отровао.

Топоними. — У селу су: Велики сокак, Миоков брод (улица ка Тиси), Бикићев брод и Тролићев брод; Пушпин или, сад, Иванов сокак, Јагеров сокак.

У атару су: Остров, уз Тису (водоплав); Смиљевача (виногради); хумка Концилос и Виноградска умка; усред винограда земљиште Мајур; уз Тису Божина бара; до Смиљеваче Змијина анта, Радошева умка (ораница); Вателчка слатина, Бикићева слатина, овде је Змијина анта, Јозанова слатина. Крај рита, а над њим, у Смиљевачи, кад вода одрони, налазе кости, старе новчиће, препове од лонаца и ћупова. Стари су причали да је ту било „турско село“, а то је „на брегу“ (вода не плави) и говорили су да је ту била и памија (цигле, камење и друго).

Коритњача: Тролићев унчић (у старих Капеторов унчић), раскопан од војске у рату, али у њему није ништа нађено; Станков унчић (оре се), Иберланд (резерват), Маринкова слатина, Кордина слатина, Вичујда (ора-

ница), Копова и Сурићева слатина, Рајичићева умка (на санадском атару), Дубока слатина.

Моноштором су једно време (можда од старине) звали цео предео који се сад зове Ливаде: Нове и Старе. У Новим ливадама је Црквена земља (најпре је била на Смиљевачи) и Коцина умка (сад је Живина). У Старим ливадама: Пландиште (ту је марва пландовала), Мали буцак и Хаднаћев буцак и на њему Шегина умка (или Миркова). Хаднаћев буцак је хумка из које изоравају велике цигле, налазили су врата, чак и свод, али нису смели ући унутра, него су је затрпали. И у дољи под њом изоравају цигле и ископали су велики лонац и кости. Причају да су Турци „пребивали“ и у време опасности скривали се у риту.

Горњи рит: Враничев сигет (сенокос и ораница), Шмураловица је доља у коју се слива вода; Кремењак, највеће брдо на атару обилићевском, прнобарском и оросламошком; Карактер (од прихода са те земље куповали су канцеларијски прибор у време Диштрикта); Катански ланци — по катама (мађ. *katona* — коњаник) који су служили 1848. и 1862. године.

Доњи рит: Провалије (ту обично провали Тиса); Мало брдо; Кекара (ту су обично биле баре и кркетале жабе); Милкушева греда; Барускова бара; Ешкутова бара, Варошки вок на Провалији (као мали канал).

Касапска полутина је у Новим ливадама; Школска полутина у Старим ливадама; Синаторов паор: један комад у Вичујди, један у Новим ливадама и два у Иберланду.

Родови познатог порекла (према *Домовнику из друге половине XIX века*): *Бикићи* (12, Ђурђевдан), стара земља, дошли из Бикића у Бачкој. — *Брцански* (2, Св. Никола; 2 назарени), дошли из Деске, пре 50 година. — *Бунгини* (3, Св. арханђел Михаил), отац из Ђале. — *Весићи* (2, Св. Димитрије), из Сентивана. — *Деспотов* (1, Св. Јован), из Сирига. — *Ђуришини* (1, Св. Стефан), из Реске у Бачкој, дошао отац. — *Ердељан* (1, Св. арханђел Михаил), деда из Чабанке, дошао из Вашархеља, били су Кришани (Власи који говоре мађарски); један одсељен у Стару Кањижу. — *Зирамов* (1, Св. Никола), из Мокрина. — *Иванови* (1, Ђурђевдан), стара земља, дошли из Подгорице; деда је казивао да су била три брата и по њима су добили називе Иванови, Петрови, Павлови, звали су се Црнојевићи. — *Игњачеви* — *Шегуљеви* (7, Св. Никола) из „Влашке“, дошли одавно; један одсељен у Нови Сад. — *Јањатови* (10, Св. Никола; дошли 1840. из Реске, са Сегединских Салаша у Бачкој. — *Јованов* (1, Св. Јован); из Сентивана. — *Јозанови* (4, Св. Јован), из Мартоноша, дошли пре 50 година; два одсељена у Београд и у Санад. — *Калоперов* (1, Св. Никола), отац из Ђале. — *Коледини* (3, Лазарева субота), скоро досељени из Ђале. — *Костић* (4, Св. Јован), деда из Црне Баре. — *Кудићи* (1, Св. Јован), из Старе Кањиже. — *Лазареви* (1, Св. арханђел Михаил), из Чоке. — *Маркови* — *Ђалински* — *Шаргини* (5, Св. Јован), прадед из Ђале. — *Марковић* (2, Св. Јован), отац био учитељ из Бачке. — *Мендебаба* (1, Ђурђевдан), из Сирига. — *Миланови* (5, Св. Јован), из Санада, дошли поодавно. — *Милићеви* (3, Св. Никола), отац из Сегединских Салаша; исељени у Србију. — *Недељкови* (2, Петковача), отац из Мокрина, дошли пре 100 година. — *Неџини* (2, Ђурђевдан), из Крстура, дошли скоро. — *Николини* (3, Ђурђевдан), отац из Ђале. —

Нинчићеви — *Кордини* или *Чокровљеви* (9, Св. Јован), из Старе Кањиже, дошли одавно; један одсељен у Нову Кањижу. — *Новакови* — *Невагови* (1, Митровдан), деда из Надрљана. — *Павлови* (вид. код Иванови) (5, Св. Никола). — *Пакашки* (10, Св. Јован), из Бачке, из Сегединских Салаша, дошли одавно. — *Пејини* (1, Св. арханђел Михаил), из Сирига. — *Перићи* — *Рукављеви* (2, Ђурђиц), отац из Ђале. — *Петров* (1, Св. Јован), призећо се из Нове Кањиже. — *Петрови* — *Баџурини* (2, Св. Јован). — *Петрови* (вид. под Иванови) (2, Ђурђевдан), из Сенте, а дошао у кућу Пелиних (друга „поврза“, није род с претходним Петровим). — *Попови* (3, Св. Лука), из Санада, дошли пре 50 година. — *Путник* (3, Ђурђевдан), из Сентивана. — *Рајићи* (4, Михољдан, Киријак), из Бачке, из Мартоноша; има одсељених у Бечкерек и у Срем. — *Ракини* (4, Св. Јован), очеви из Мартоноша. — *Ружини* (1, Ђурђевдан), из Деске, дошли скоро. — *Станкови* (2, Св. Јован) „из Влашке“. — *Станкови* и *Станковићи* (8, Св. Трива), стара фамилија. — *Стојкови* — *Бакини* (4, Св. Никола), деда из Мокрина. — *Тагићи* (4, Св. Стефан), из Старе Кањиже, дошли одавно. — *Тодоров* (1, Митровдан), из Деске, дошли скоро. — *Тунић* (1, Св. Никола), из Нове Кањиже. — *Херцег* (3, Св. Никола), из Ђале, од Херцег-Јашиних, дошли поодавно. — *Чобанови* (1, Петковача), из Санада, скоро дошли. — *Чобићи* (3, Ђурђиц), отац из Чоке, где их има много. — *Штеванов* (1, Св. Никола), из Деске. — *Штеванови* (2, Св. Никола), из Великог Чанада („из Влашке“), баба их пренела, звали се Моканови; има их у Дески (Стеванови).

Родови чије порекло није утврђено: *Алексини* — *Врушини* и *Намигишеви* (1, Св. Јован), стара фамилија; има исељених у Суботици, у Београду и у Александрову (Бачка). — *Анастасини* (3, Петковача), стара фамилија („Здраво се рођака са Миоковима“). — *Богданови* (10, Ђурђевдан), стара земља; има исељених у Грабовцу у Срему, још прадеда отишао. — *Бућкалов* (1, Св. Никола). — *Влахови* (4, Св. Јован), стара земља. — *Врајићи* — *Токини* (4, Св. Никола), стара фамилија; има исељених у Падеју. — *Вујини* (1, Петковача), стара фамилија; и они су са женске стране род с Ивановима, Павловима и Петровима. — *Вујичини* (1, Св. арханђел Гаврило, по Благовестима); један исељен у Нову Кањижу. — *Гргини* (2, Св. арханђел Михаил), стара земља. — *Димитријевић* — *Грчки* (4, Св. Никола), стара фамилија, и сад трговци. — *Жаркови* (5, Св. Јован), стара фамилија; исељени у Сенту. — *Зарићи* — *Решчански* (2; 1 Св. Никола, 1 Св. Стефан — стара слава); из Крстура призећен Зарић; а деда његове жене био је из Реске. — *Јанчићи* (7, Св. арханђел Михаил), стара фамилија; има их и у Крстуру. — *Миокови* (4, Св. арханђел Михаил), чукундеда Мојсеј Миоковић, владика карловачки; Мојсеј их је довео; имао је и племство; манастир у Опову био му је седиште, а држао је две регименте војника; диплому о племству рода Миокових имали су све до овог рата, па је склонио свештеник у сеоску читаоницу, где је за време рата пропала; има их и у Србији: у Београду и у Шапцу. — *Миркови* — *Шегедини* (1, Св. Никола), стара фамилија; један одсељен у Београд. — *Мишкови* (5, Св. Јован), стара фамилија. — *Недељков* (1), из Сирига. — *Неранџићи* — два су *Варгини* (6, Св. Никола), стара фамилија; један одсељен у Беч. — *Попови* — *Маказареви* (2, Часне вериге), стара фамилија. — *Рајичићи* (2, Ђурђевдан), стара

фамилија; један одсељен у Нову Кањижу. — *Содићи* (3, Св. арханђел Михаил), старо земљиште. — *Сујићи*, један Голупчеви (4, Петковача), стара земља; један одсељен у Нову Кањижу. — *Томашеви* (1, Св. Никола), били бербери и нису имали земљу. — *Тролићи* (2, Св. Јован), стара фамилија. — *Урошеви* — *Пинђини* (1, Св. Јован), стара фамилија. — *Француски* (1, Часне вериге). — *Чобанови* (3, Св. Јован), стара земља; један се одселио у Сенту. — *Чобанови* — *Влашки* (4, Св. арханђел Михаил), доселио се „прамдеда”; има исељених у Падеју. — *Шубарички* (2, Ђурђевдан), стара земља; један одсељен у Падеј.

Изумрли родови: *Арадски*, из Суботице; сад има призета у кући. — *Бабини*, стара фамилија. — *Барлованови*. — *Врбашки*, стара фамилија. — *Исакови*, стара фамилија. — *Кљајићи* (1, Св. Димитрије), стара фамилија. — *Ловићи*, трговци; један скоро досељен из Нове Кањиже (Св. Никола). — *Мартинови*, досељеници из Влашке. — *Миљалјеви*, досељеници из Санада, изумрли. — *Моцикини*; једна „умрла”, једна у Новој Кањижи; немеша из Великог Сентмиклуша и одатле донели „немешаг”; има их у Србији, Срему и у Славонији; још их има у Црној Бари. — *Нинкови*. — *Њагрић* — *Палини*, стара фамилија. — *Плавшићи*. — *Терзини*, из Мартоноша.

Исељени родови: *Ботини* (Петковача), стара фамилија, пастири. — *Левицки*; иселили се у Београд и Кикинду. — *Маринкови*; одселили се; били из Мартоноша. — *Певалица* — *Станчулови*; одселили се. — *Сувајцији*, из Суботице; одселили се. — *Сувајцији* (1, Св. Никола), свештеник из Суботице. — *Хариш(кови)*, стара фамилија, одселили се.

Цигани: *Цурнић* (1, Св. Никола). — *Шипоши* (1).

ОРЛОВАТ

Предања о насељу. — Причају да је била шума на Чонграду и да су се ту легли орлови — отуда Орловат. Године 1911. Мађари су Орловат назвали — Орлод.

Милош Живковић Кршић каже да је Орловат био најпре насеље у Кутинама, према Уздинској шуми. Кад су се населили, било је ту и орлова, а ту је и шума. Највероватније је да је име Орловат постало од првобитног Орлов хат, Орлова греда, а заиста је греда, мали узвишени простор, а околу је била вода. Како је простор био мали, а околу водоплав, прешли су овамо, и то, свакако, прво код данашње цркве.

На Старом Орловату били су само кратко време и живели у земуницама, а и овде крај Тамиша опет прво у земуницама. Тамо није било ни цркве ни гробља. Фамилије Субића и Чокића, као и Станићи, Станкови, а вероватно и Јаношеви, Попадићи и Цветинови, биле су на месту данашњег Орловата најстарије (Субићи су били најстарији међу њима).

Са Старог Орловата најпре су прешли на Црквине (преко пута Новог гробља) и први шор је ишао уз Тамиш, те је зато и сад кривудава тај дугачки сокак. Прешли су са Старог Орловата овамо због тескобног прос-

тора. Кад се зидала стара црква, било је 50 „нумери” у Орловату. Она 64 кућна броја у *Протоколу исповедајућих из 1821. године* чинила су тај први сокак.

Са Старог Орловата су прешли на брег, где је сад Стара црква и први су угледнији родови били: Попадићи, од којих је био поп и који су имали и своју гробницу, од које стоје и сад две плоче; затим Петровачки, од којих је био поп у Маргити; па Арсеновићи, од њих је био Арса; били су богати, а поп бесан: каруцама је ишао за литијом и шибао барјак бичем; па Андрејини, Војинови, Дамјанови, Субићи, Цветинови, Чокићи. Нико није знао одакле су били њихови стари. Касније су се доселили у Орловат фамилије: Станишић (Жикин), Петров, Наузински и Новаков.

Овде има и Словака, који су били католици, па како није било свештеника и цркве, постали су назарени и уз Србе назарене посрбили се. Назаренство је донето 1891. године. Сад их је свега око 20 одраслих.

Године 1909. село је добило артески бунар.

Старине. — На Црквишту, од Тамиша навише, налазе остатке неког преисторијског насеља: препове од лончића, камена оруђа, кремене. На једном обрешку у Ливадама до Широке леније изоравају цигле 2 шуха дугачке и 1/2 шуха широке. На Попадића њиви тутњи као над подрумом кад копају над њим. Прва црква је била на том Црквишту; Стара црква зову место где је била прва црква, на великом узвишењу, над самим старим коритом Тамиша; она је такође била посвећена Вавдењу. Код ње је било и гробље.

Код Старе цркве, на месту прве цркве орловатске или Мале цркве, има у близини један надгробни споменик; пред њим је кућа која је била свештенички стан, а сад се зове Попадића кућа.

Црква је 1901. године добила од политичке општине 200 ланаца ритске земље.

Летописа правог нема, сачуване су само забелешке о непогодама и о чисто црквеним пословима. Над дверима Старе цркве је запис да је иконостас рађен 1772. године.

Из раније цркве сачувано је јеванђеље са записом да су га набавили јереј Петар Арсенијевић и Јован Чокић, житељи Орловата, 1773. године. На дискосу има запис да га је приложио 1748. године Арсеније Николајевић, а на путиру Арсеније Николић, што је несумњиво исто лице. У минеју за месец април на једном месту има запис да га је купио Максим Николић, епитроп, 1768. год. при паросима: Стефану Станковићу, Петру Арсенијевићу и Михаилу Недељковићу.

На северозападној страни је место првог гробља (земљиште Молдова-ново). Најстарије гробље било је близу скровишта прве орловатске цркве и ту су ископавали многе кости.

И сад постоје три гробља: Старо гробље је на северозападу, на Перлеском друму; гробље, које зову и На брегу, налази се на североисточној страни села, ка Ботошу; Пландиште, на југозападу, најновије је гробље. Али се зна да је било и једно гробље, најстарије, које је после уништено и сада су на његовом месту куће. Има још једна камена плоча са тог гробља у селу, али се натпис излизао.

Топоними. — Земље: Уздинска шума с леве стране Тамиша на граници, али у уздинском атару, и до ње Купусне баште (и сад баште); Кутине, Велика (греда и водоплав) и Мала (пашњак, више слатина) или Кутина од Водице (има „водица” и ту крст). Између те обе Кутине је греда Стари Орловат (били виногради, али се сад и оре). Од Кутине до села су Парлози (пашњак). Пред Парлога је Доњи беглук (ораница, кадгод били пашњаци; „беглук” је била некад земља која се давала на уживање општинским сенаторима); затим Слатине, на граници према Фаркашдину или Доње земље (ораница) и ту Кршића умка (није велика). Ту има заиста слатина кроз орловатски атар и даље, до у Петру, у перлеском атару. Слатинске земље спадају у прву флуру, која обухвата земље на Перлеском друму и земље на Бечкеречком друму до Широке леније (пут који раздваја прву од друге флуре).

Друга флура је дуж Ботошког друма; а десно су Виногради и у њима Велика умка, а у низу према Тамишу купусне баште Под умку. У продужењу су Ђупријски пашњаци и у њима поред Тамиша Мали и Велики змињак (према Томашевцу) до пута Томашевац — Бечкерек. На левој страни Тамиша, код томашевачког моста на орловатском земљишту, налази се споменик капетану Радивојевићу.

Трећа флура носи назив Средње земље, а идући Мартиновцима је четврта флура или Ливаде (сад оранице). А на крају атара је Шпиц (пашњак) који се не разорава од постанка Орловата (ка Мартиновцима). Између Планишта и Кутине је Чонград (ораница, а раније виногради).

Родови познатог порекла (из *Протокола исповедајућих 1821. године*): Антуљеско (-дан, -ов) — Спариосулови (Св. арханђел Михаил), први из Влашке. — Бајкићи — Сечањски, предак из Сечања; од последњих 40 српских фамилија у Сечању; примили су од „Шваба” новац за цркву. — Бокшанови — Елемирски (Св. Параскева), биће да су дошли из Сентђурђа; тамо им је фамилија. — Вулићи (Св. Никола), предак дошао из Србије. — Костадинов — Ситниш, деда дошао из Канака, пастир. — Маркови — Милованови (Св. Јован); забележено код Милована, сина Николина: као дете пренет 1782. године из Србије. — Молдовани (Св. арханђел Михаил), дошли су из Сентђурђа, од тамошњег Молдована. — Петровачки — Секерушки (Св. арханђел Михаил), дошли из Идвора. — Предићи (Св. Никола); отац, поп Пера, дошао из Карловаца; имао је 5 синова; најстарији, Светозар, такође је био свештеник, а остали су Стеван, Рада, Јосим, Урош; Радини синови су у Београду; поп-Светозаров син је још у Орловату. — Радонићи — Ечкани (Св. Никола), дошли доцније из Ечке. — Рошуљи — Кодрански, једна од оних породица растурих из Кодре због изгреда и разбојништва; и у Ченти и у Перлезу су од друга два брата потомци Рошулови. — Стефановићи, из Бечкереча. — Чизмашеви — Исакови (Св. Стефан), деда из Фења, призетио се у кућу Фелдбабових. — Чокићи (Св. Стефан), веле да су из Чоке; једна од највећих фамилија. — Шијакови — Бечкеречки (Св. Никола), из Бечкереча, стари Шијакови су изумрли, а данашњи Шијакови славе Св. Јована.

Родови чије порекло није утврђено: Андрејини — Катански (Ђурђић). — Бугарин — Накрајућини (Св. Никола), јер им је кућа била на крају села.

— Васиљеви (Митровдан). — Васиљеви — Балмашеви (Петковача), отац Балмашев дошао у кућу Васиљевих. — Величкови — Идворчеви (Св. Никола). — Вијатови (Св. Василије). — Војинови — Војићи (Св. Јован). — Гаврилови — Истратулови (Петковача). — Гајићи — Јоцкулови (Св. Лазар). — Граул, данас Граорови — Мутулови (Св. арханђел Михаил). — Дамјанови (Св. Јован). — Докини — Михајлови (Св. Никола). — Живанови — Богданови (Св. арханђел Михаил). — Живкови — Кршићи (Св. Јован); некад су били задруга са петорицом браће, са 30 душа, неки су се звали Грујини, а неки Гигини, али је свима општи назив Кршићи, по претку који је био кржав, кржљав. — Иванови — Питалови (Ђурђевдан). — Илијини — Армицарови (Св. Никола). — Јаношеви — Мартинови — Врачарини (Велика Госпојина). — Јаношев — Страинови (Св. арханђел Михаил), нису прави Јаношеви. — Јованови — Лаурови (Св. Никола). — Константинови, сад Костадинови (Св. Никола). — Лазићи — Босиљкини (Св. Јован), био је волар и жена му примила земљу. — Лацкови — Албучеви — Петилови (Св. Параскева). — Лукин — Бакурски (Св. Јован). — Микљини (Ђурђевдан). — Миланкови (Ђурђић). — Милијини (Ђурђевдан). — Милићеви — Ташини (Св. Никола). — Милићеви — Пирини (Св. Алимпије). — Мргићи — Тишлерови, од ранијих су досељеника. — Мургућеви, сад Мургини (Св. Никола и Ђурђевдан). — Мурселини (Ђурђић). — Недељкови — Ћерасанови (Св. Срђа — Сергија и Ваха). — Нинкови — Мађистерови (Ђурђевдан), један од њих је био учитељ. — Остојини — Митини (Ђурђевдан), једна од највећих фамилија. — Петровачки — Попчетови (Св. Јован), од претка попа. — Петровачки — Секерушки (Св. Јован). — Петрови — Петрушеви (Св. арханђел Михаил). — Петруљескови — Јањини (Петковача). — Попадићи (Св. Стефан), једна од најстаријих и највећих фамилија, сахрањују се код најстарије цркве, и сад један од њих свештеник. — Попови — Нинкови (Ђурђић). — Предини — Станчулови (Св. арханђел Михаил). — Радосављеви, „прзнице” и „за правду” су „јако заузети”. — Рељини (Св. арханђел Михаил) по бабиној жељи преведени на презиме Радосављеви. — Ружини, сад Ружићи — Баба-Ружини (Св. Јован); баба увек стављала ружу за ухо; једна од најстаријих фамилија. — Свирчеви — Сарчини (Св. Никола). — Соколови — Рамакостини (Ђурђић). — Станићи (Св. Стефан). — Станкови — Стеванови — Станчићеви (Св. Стефан, а само 1 — деда данашњег старца — узео за славу Симеона Столичника — да би могао цело село на славу позвати). — Субићи (Св. Стефан), били су прве газде у селу. — Фелдбабови — Башаидчеви (Св. Мрата). — Цветинови (Св. Стефан). — Черноевич, сад Чернојевић (Ђурђић); нико не зна ништа о њиховом пореклу. — Чобанови — Барнини (Св. Никола). — Чупини — Чворини (Ђурђић).

Изумрли родови: Антонови. — Битевић. — Васин. — Кнежеви (Св. Никола). — Бошкови. — Говедарови. — Ердељан, ушао у кућу Страњев, сад Јанковић из Томашевца. — Живојнови. — Јанкови. — Антини. — Јовини. — Крачунови. — Крунићи (Ђурђић). — Лукини, били дошљаци. — Мегецини, била велика српска задруга. — Милеуснићи — Савини; један одсељен у Срем. — Милосављеви. — Милутинови — Нићкови. —

Михајлови — Чалини. — Неранџићи — Кертизов, био рибар. — Нешкови; последњи отишао у Опово. — Огњанови или Цвејини, а призетио се Мијучин (1, Св. Параскева). — Писарош — Стаморан, били су влашког порекла. — Радивојеви. — Радовићи (Св. Никола). — Радојчин, а домазет Дамјанов. — Радулови, досељени из Боке, а у кућу ушао Паланачки из Ечке. — Рашков. — Стојанчев. — Стојкови. — Тодорови.

Исељени родови: Арсеновићи (Св. Стефан); последњи се иселио, неки од њих били су свештеници. — Говозан или Одобашић — Лисичеви, а после ушао у кућу Мадаров; последњи отишао у Бечкерек. — Добрини; последњи отишао у Србију. — Милојков; у Орловату били само привремено. — Новаков — Барунов; иселили се у Обреж, у Срем. — Павлови, били дошљаци. — Савуљев; били привремено. — Станишићи, дошљаци. — Турински, биће дошљак. — Туторов (Ђурђевдан); били привремено у Ботошу и сад их тамо има. — Фортун; у Орловату били привремено. — Шаљини, дошљаци.

Цигани: Мишкови, ковачи, свирци и играчи; има их и у Јарковцу, а жене се међу собом; после су куповали земљу.

ПАДЕЈ

Предања о насељу. — Прво је село било на Селишту — од неколико кућа, а зна се да је била и сувача — и уз њега је ишао стари друм, близу „Аранге“ (Аранка). Веле да је тада био спахија Ормозди Лајош. Прво су били насељени Малетини и Илијашеви.

И на Моритви је било сеоце, а и на Острову и на Латинки била су насеља — све „по бреговима“ (виши терени, где не плави вода, и ради марве и риболова). Три потпуне сесије су имали: Малетини, Илијашеви и Чекрцини. Три суваче су биле: Бајиних, Илијашевих и Чекрциних, а Малетини су имали две воденице на Тиси.

Икавизми као свуд досад. Говори се о љубазности и предусретљивости свих Падејаца и, као што и сами истичу, нико од свештеника и чиновника који је међу њих дошао није пожелео да од њих отиде.

Старине. — На месту Барната (над баром), било је, веле, „турско“ село и тамо налазе силне препове. И јаму су нашли и у њој проју. И на Селишту налазе препове од црног дебелог посуђа и новце.

Стара је црква, по једнима, била на истом месту на коме је и нова и такође посвећена св. Николи, а не, као што неки тврде, према садашњој општинској кући, на рогљу према артеском бунару. У цркви нема никаквих старина, ни старих матица, ни домовника.

Код цркве су копали јендек и нашли кости, а и усред села нашли су их кад су копали бунар артески. Сеоско гробље је одвајкада на данашњем месту. Већ се изнова копају раке по старим гробовима.

Топоними. — према Мокрину је Велики Сатмар (пашњак и ораница) низ Аранку, и у њему су Будак и Карика (окружена Аранком); Банова умка, на плану, сад нема тог имена, као ни Кумова фока; Селиште је на плану Стари Падеј. На плану је Ћосин (вода издалека, која утиче у Аранку) и Граора греда, до ње Вишњовача (од Сентмиклуша, ораница). Хумке: Хргина умка, Мићанова умка, а трећа нема име, и у њима копови, који теку у Аранку; даље Тодоровача (ораница) и на њој Рогожњача (рогоз и шевар) и ту хумка без имена; под селом је општински Јарош и на њему копови и пашњаци.

Од Сајана: Визић (пашњак са коповима); Барнат (ораница) са хумкама Живановом, Спасојином (Бајином) и Чонградском. До сајанског атара је било земљиште као пашњак, које су после Мађари прозвали Ђермежи (ливада), пошто је било спахијско. Испод Барната су Греда и Гола греда, једна с једне, а друга с друге стране друма за Кикинду, а тамо је и Лап (рит који је био спахијски, сад ораница) и кроз њега иде Моритвањска Аранка.

Уз Лап од Бочара је Гоја Сигет (Гојков сигет) и око њега млака Лудош; па Моритва (мађарски Morotva; ораница, брег) и до ње Шуљмош (рит, била вода, сад се оре); Латинка (ораница), Балпазар (виноград), па Диван (пашњак); Георгија Диван се звао спахија падејски, Србин, Ђога, купио је био спахилук; славио је Ђурђевдан; не зна му се порекло; сахрањен је у цркви падејској. Даље је Велика шума (била је шума, сад се оре); Мали рит, испод села; Песин (ораница), Мали и Велики.

За сваки канал Банађани кажу бегеј, јер њиме заиста „бежи“, брзо тече вода, а то је морало падати у очи у поређењу са свима осталим, мртвим водама.

Родови познатог порекла: Бајини (6, Св. Никола); слушали су да су из Србије. — Илијашеви (3, Св. Никола); има их у Иђошу, где се пишу Команови; четири брата су била дошла и од њих су: Илијашеви, Јованови, Станкови и Нинкови; слушали су да су из Србије дошли. — Дражићи (3, Св. Јован), одавно досељени, доведени из Мокрина. — Ђурђулови (12, Св. арханђел Михаил), из Махале, из Темишвара. — Игњини (2, Св. Мрата), по свој прилици ушли у кућу Лукиних. — Јованови (5, Св. Никола), по свој прилици ушли у кућу Лукиних. — Малетини (23, Врачеви, Лазарева субота, Св. Јован и 1 Св. Никола); из Мола су дошли њихови стари у село на данашње Селиште; знају се Јованица и Живањица, два брата, од којих су две гране Малетиних; Малетини и Илијашеви су први ударили колац у Падеју, без сумње, данашњем; има их и у Жабљу, у Горњем Бечеју, Бачкој Паланци и у Мољу; једни од њих су од Мадаревих из Кикинде; Нинкови су једног рода са Илијашевим (5, Св. Никола). — Петровић — Поп-Вишини (5, Петровдан), одавно досељени. — Попови (18, Св. Игњатије), била највећа породица, из Сомбора је поп дошао. — Чекрцини (11, Св. Јован), дошли из Црне Горе; има их у Мољу, у Бечкерек и у Београду. — Степанови (1, Св. Мрата), одавно досељени. — Штеванови (1, Св. Јован), прави Штеванови су изумрли; сви су ушли у кућу из Оросламоша.

Родови чије порекло није утврђено: Бојини (1, Св. Јован; неки су славили и Св. Стефана, а ти су отишли у Кикинду). — Лукини (1, Св. Мрата). — Милетини (1, Ђурђиц). — Милошеви (9, Крстовдан и Св. Јован). — Недељкови (1, Св. Јован). — Ненадови — Обркнежеви (11, Св. Јован); „Татари“ их звали у шали и зато мисле да су тобож из Татарске. —

Нецкови (2, Св. Аврамије — 29. октобар). — Радинови, сад Раданови (8, Св. Јован); има их и у Црепаји. — Станкови (6, Св. Никола; има их и у Новој Кањижи, али славе Св. Јована. — Стојакови (1, Ђурђевдан). — Терзини (12, Св. Стефан). — Халгашеви, сад Алгашеви (2); има одсељених у Аду. — Чонградски (3, Ђурђиц).

Изумрли родови: Јанкови. — Јанков. — Казимирови. — Мађарев. — Муцани. — Ненадови.

Исељени родови: Николини. — Поповићи. — Савини. — Самарцини. На плану је записано 129 породица, кућа. А данас их је 267, а душа 1.177.

Падеј нема летописа.

ПАРДАЊ*

Предања о насељу. — По казивању старих људи, одувек је село било на истом месту. Најпре су постојала два дела села: Српски Пардањ и Тотовски Пардањ — који је био онде где је сад Немачки. Једни од Тотових су се из овог дела раселили, други се помаћарили, а неки у новије време и понемчили. Најпре су, дакле, била два дела села, свако за себе, са засебним кнезом. Затим су поступно долазили Немци у тотски део Пардања.

Најстарији део Пардања био је код села. И сад налазе по градинама трагове земуница и пећке, јер куће су пре биле све унутра, по градинама. Тек од пре 40—50 година почели су „износити“ куће на улицу.

Једно Селиште је близу Дебеле умке, до села на један рогаљ, а друго Селиште је на супротној страни, код „прве нумере“, на рогаљу Крајњег сокака, до Орешца. Оба Селишта су још у време дељења земље раздвојена сељацима за баште, за сејање поврћа, тако да на њима никаквих трагова од негдашњих насеља нема.

„Под работом“ је био и Српски Пардањ: био је власништво грофа Бутлера, а после његове смрти, пошто је био без рода, земљу су држали арендаши и плаћали за то држави. Срби су у Пардању имали своје, од државе додељене земље, али су морали ићи на работу спахији, јер је и он за њихову земљу плаћао држави и уопште био њихов господар и судија, а, осим тога, они су му радили и напола за десетак, и плаћали за риболов, за пашњаке, за хватање пијавица и др. Та работа је трајала до 1848. године. После 1848. године спахија, односно арендаш, узимао је десетак само за винограде, а дотле и од хране и марве.

Пардањ је још старији од Модоша. Изгледа да су прво насеље и овде подигли поред речице која је текла Кривом долином. Слушали су да су први насељеници Пардања дошли из Сланкамена и Земуна. За Стајиће кажу да су први дошли, затим Којићи, Лукићи и неки Рајићи (била су два брата: Која и Раја и њихови потомци и сад славе истог свеца Св. Јована). Од Рајића је сад само један. Мисле да их је гроф Бутлер довео и дао им земљу.

* Данас Међа.

Како је атар низак, њихови стари „живели су о марви“. Овце и белу марву су држали највише, а и коња је било доста. Салаши су им били на Ливадама* и ту су садили много воћа. Виногради су били у атару на месту тог имена, али сад их нема; било је око 100 ланаца.

И сад се зна граница између Српског и Немачког Пардања; српски део атара имао је „98 паори“, а немачки „60 паори“ (тај њихов атар су најпре примили Тотови, па су после земљу продавали Немцима). Немци су после прекупили од Срба једну половину њихове земље. У немачком атару, који су они купили од Тотових, има и сад покоје словенско, односно српско име: Какош, Фенски, Трнавица и друга; иначе су приликом увођења катастра дали немачка имена.

Веома је тежак положај овог пограничног српског села био због тога што је добра трећина његовог атара остала у Румунији. Приликом повлачења српске војске из Темишвара и ових крајева јавила се мисао да наш народ у овом делу Баната дигне устанак и одупре се уласку румунске војске и заузимању ових крајева. Али до тога устанка није дошло: наш народ у овом делу Баната веома разређен и туђим живљем искидан, а уз то и доста утучен тешким притиском туђинске власти, већ није био оно што су били банатски Срби XVI века, који су листом устали на ноге против Турака и јуначки се с њима понели.

Старине. — На Ладићу изоравају дебеле цигле и паце од великих лонаца и ћупа („плаветних“), за једно „по дужи“. И целе дебеле ћупе су ископавали. Слушали су да су на тој њиви изорали дукате, „између два таљера“. Ширина 2—3 ланца, а дужина 100 метара. И на излазу, близу железничке станице, налазе цигле и трагове од земуница. Хумке нису ископавали, па се не зна шта има у њима (у једној, у суседству, на спахијском земљишту, нису ископали ништа).

Поводом цркве кажу: „60 нумери“ је било кад су се населили Срби и подигли ову исту цркву која и сад стоји. Веле да је рекао патријарх Чарнојевић: „Нисте ви могли сами сазидати, једва сте себи земунице могли направити“, и да су циглу „намастири“ дали за ову њихову цркву да се из Сегедина довуче.

У задњем зиду олтара има тајно скровиште испод велике иконе Св. Василија, са фиоком и две празне полице.

С десне стране цркве, до зида, налази се сломљени крст, а други крст од црвеног камена је уз црквени зид са натписом „Димитрије Неделков, † 1826, и жена му Симеуна, † 1829“.

У књизи *Житија светих* има запис у коме се каже да је 1746. године приложио пардањској цркви Јован Чокрљан за душу своју и своје браће: Јована, Максима, Стевана и Мате и свог сина Стевана.

Прво гробље је било у селу, у Средњем сокаку, и доскора је био сачуван понеки од старих крстова, а пре неких двадесетак година су их покупили и однели у данашње гробље и закопали. Пре више од сто година затворено је то старо гробље и основано ново на општинском излазу.²⁷

* (Салаш у данашњем смислу. — Прим. Ј. Ердељановића).

²⁷ У Ердељановићевим забелешкама недостаје *Летопис о Пардању* (прим. прим.).

Топоними. — Делови села: Крајњи сокак, на југу; па Средњи сокак; Велики сокак поред цркве; један крај села је Шуковац (Немци имају своје, немачке називе улица у свом делу Пардања).

Земље: на истоку Ливаде (сад оранице) и на њима Пасјак (по дрвету „пасјаку“, сродном врби). Мале ливаде или Кудеље, а на североистоку Велике ливаде. У Малим ливадама и у једном делу Великих ливада било је некад много винограда и салаша, на пример, и сад Комердинов салаш, Корњачин салаш, Лукићев салаш или Лукићев виноград, Крстин виноград, Јелењак (била шума и некад у њој јелени), Језеро (после исушено). Између села и Ливада су: Дебела умка (и сад висока око 3 m) и Ладић (ораница).

На југоистоку од села је Широкањ (пашњак) и пруга преко њега. Више на југозападу Орешац (био пашњак, сад већином разоран), и до њега, према фењском атару, Испод чичка (пашњак). На Орешцу има Попина бара (сад канализацијом исушено земљиште, иначе подводно). Даље на југозападу су Виногради, и кроз њих Крива долина, која граничи оба Пардања (ту је некад била река која је текла ка Ботошу и Бегеју). До њих је, на истоку, земља На Орешац и до ње Код крста или На јарку. Даље, ка западу, земља Томашевачки пут; лево од њега су Црњевине (врло лоше земље, „зацрниле од неродице“), а десно Атови (изврсне земље). Још на западу Вадићева умка (и сад мала хумка), па Дугачке слатине (слатињава земља), Велики рит (ораница, а има и „кратеже“ — кратке дужи); ту је и Бела анта, Улочица, па Бупин оклисак (окрајак као трокут). Даље је Грашак (ораница) и Талађе (ораница), па На Мађаре (њиве, последње до границе немачко-пардањског атара, а зато се тако зову што су некад биле према Маџарима, сад према Немцима).

Овде је некад било Мађара, па су се делом раселили, нешто их има и сад, а неки су понемчени. Има и Словака, понемчених, па и посрбљених.

У немачком атару су називи немачки, а има и српских: Трновица („Терновиц“), Растока (део Криве долине), Фенек (најпре био спахијски).

Родови познатог порекла: Адамови — Царани (2, Св. арханђел Михаил), дошао из Итебеја у кућу Царанових. — Богданови — Царови (2, Св. Никола), дошао из Итебеја у кућу Радојичиних. — Живанови — Бајићи (10, Св. Никола), Бајићи — по свом старом презимену из Земунa; кад им је делио земљу, спахија их је назвао Живанови, по тадашњем претку. — Живкови — Попини (9, Св. Никола), уписани у протоколу као Живкови-ћи; прадеда старца од 70 година дошао је овамо из Србије као попа и његови су имали и своју земљу („поповски паор“); има их у Рудни иселењих. — Кланичин (1, Петковача — по кући Никићевих), из Иванде, дошли пре 50 година. — Лупулови (3, Петковача), из Вења дошао у кућу Лазукића. — Максимови (1, Ђурђић), — Тодорови (4, Ђурђић) и Милићеви једног су порекла и славе Ђурђић; дошли су из Земунa. — Мали — Ча-Рајини (5, Св. Лазар), стари су му дошли овамо из Србије: три брата, три сесије. — Никићи (9, Петковача), стари им дошли из Гргетега у Срему, где и сад има Никића, само што тамо славе Св. Стефана; од Никића има насељеника и у Фенлаку; стара фамилија. — Павлов (1, Петковача), дошли из Итебеја пре 20—30 година. — Радосављеви (22, Св. арханђел Михаил), сад се пишу Радосав, у множини -и; све их зову заједничким именом Раути; једино су

они носили беле, дуге кожухе, а сви остали, као и други Банаћани, жуте; имају и поједине групе надимака: Мојсини итд.; мисле да су такође из Срема; стара фамилија. — Слечев (1, Св. Никола), прадеда дошао из Махале, у Темишвару, а једни од њих се сад презивају Лазичи (4, Св. Никола) по кући у коју је ушао предак; Слечевци су стара фамилија, имали су и сесију.

Родови чије порекло није утврђено: Амижићи (3, Св. Игњатије); нагађају сродство са онима у Модошу. — Андрејини (3, Св. Никола), имали су „паор земље“; има иселењих у Канаку, у Ђуру, у Итебеју. — Божин (1, Св. арханђел Михаил). — Веселинови — Швабини (5, Св. арханђел Михаил). — Војинови (1, Св. Јован), имали су „паор земље“. — Вујинови (5, Св. Јован). — Вуче(и)нић, сад Стеванови (3, Св. арханђел Михаил). — Јосимови — Шмркалови (2, Св. Јован), а звали су се пре Поп-Јосимови; био је предак неки поп Јосим. — Којићи (15, Св. Јован), од првих насељеника. — Костини — Копшицини (3, Св. Јован). — Лазарови — Грађарови (1, Св. Јован Златоусти). — Лазичи — Пољча и Цици-ашеви (4, Св. Никола и Св. Јован) и Опићи (Св. Јован); поп Васа Лазич 1749. године. — Лукићи (18, Св. Стефан); многи се иселили: и у Бугарску и у Србију, у Параћин, Ђуприју; била је највећа фамилија још и у време насељења, и у Самошу. — Милићеви (4, Ђурђевдан). — Станојевићи и — Бранковићи су једног порекла и славе једног свеца. — Милованови — Матисакови (5, Врачеви). — Михајлов — Ацков (1, Св. Никола). — Момчилови — Пујини — Гојкови (6, 4 Ђурђић, 2 Петковачу); Гојкови су доведени из Сечња у фамилију и славе Петковачу. — Недељкови (7, Св. Јован). — Новакови — Солићи (1, Св. Јован), право и старо презиме им је Солићи. — Пантић — Футајдер — Татарски (1, Св. Никола). — Пејини — Печул (1, Св. арханђел Михаил). — Попадић (1, Св. Лазар). — Рајићи и Којићи; била су два брата: Која и Раја и њихови потомци и сад славе истог свеца, Св. Јована; један од првих насељеника, са великом земљом; сад их нема. — Ружић — Чаркин (1, Ђурђић); један је одсељен у Гад и тамо је Ружин, као и у протоколу. — Секулићи — Бакошеви (2, Св. Никола). — Стајић (1, Св. Никола), прва фамилија овде насељена; „разметали се“, има их у Јаркову, Бечеју, Итебеју, Дињашу итд. — Становићи (6, Ђурђевдан). — Стеванови — Булеташови (3, Св. арханђел Михаил), имали су сесију и сувачу. — Стојанов — Туцакови (4, Св. Лазар). — Тодорови — Комердинови (4, Ђурђић), истог су порекла са Максимовим и Милићевим; Ђока Тодоров је од њих, врло интелигентан родољуб овог села, био је и као изасланик из Баната на Мировној конференцији у Паризу. — Чокрљани -ски, сад Милутинови (4, Св. Јован), а Чокрљани надимак.

Остали су родови пардањски досељеници из новијег времена, из околних банатских села.

Изумрли родови: Бечејски, умро без деце; Бранкови (-ћи) (Ђурђевдан), који су били можда неки род са патријархом Бранковићем (?); последњи, Маленица Бранковић, умро је пре 6—7 година; била су овде два свештеника од њих. — Геренчевић — Димитријевић — Јанковић — Мишков. — Мураров. — Париводић — Писаровић, био је дошљак, кабанчар. — Поповић, био свештеник. — Радојичини. — Стојини.

Исељени родови: Бугарски, неки се иселили, а била је богата фамилија. — *Дунђерски*, јамачно су били занатлије са стране, из Великог Бечкерека; не зна се о њима ништа. — *Ердељан*, били само привремено, краће време. — *Иваковићи*, били само „за време”. — *Крецулови*, иселили се у Вршац. — *Мартинов*. — *Петров*, одселио се у Гад. — *Родић*, јамачно су били занатлије са стране; не зна се о њима ништа. — *Царани*, сад их нема, а Адамови се зову Царани. — *Чикоши*, били неко време.

Цигани: *Лукачеви*, били покућари. — *Максимови* (1, Св. Никола), покућари.

ПЕРЛЕЗ

Предања о насељу. — Најпре су се досељеници из Србије (веле: са Чарнојевићем) били населили на данашње Селиште, и то се село звало Сига, а после су их преселили у Томашевац. По причању, једном беше дошао неки краљ и једна жена изиђе с рукама умазаним од теста, како је месила хлеб, а он је запита зашто је изишла с таквим рукама. Она одговори да „хлеб меси увек, а њега може видети само сад!” Њему се то допадне и отпочне с њом разговор и сазна да су пресељени са Сиге у Томашевац. Краљ је запита како јој се свиђа ту у Томашевцу. „Боље мртва у Сиги, него жива у Томашевцу!” Због тога их он после врати, али на данашњи Шанац, а не на старо место Сигу.

Где је Водица, ту су изоравали цигле, препове и друго од негдашњег мађарског села на Батки, а ту је и земљиште Танцош. Те је Мађаре Марија Терезија преселила у Мађарску, а довела Србе за граничаре и населила их на данашње Селиште.

Мађарско село било је на месту Батка, уз друм за Бечкерек, с леве стране, где је сад ледина. Ту се познаје и место где је била и мађарска црква, које и сад зову Црквиште, и налазе се трагови од њихових земуница. Ти су се Мађари одавно иселили, тако да их први српски насељеници нису застали. Затим су Срби насељени на месту Селиште, код Шишког гробља. То Шишко гробље и сад постоји. Зна се и где је била школа и то се место звало Сига. Затим, по други пут, село је премештено на место Шанац, а то је северни крај данашњег Перлеза.

Осам година после свог насељења у „Шанац Сигу” добили су земљу од „инжињера”. Одакле су били ти први насељеници, не зна се. Међу сразмерно старијим досељеницима у Перлезу и онима из времена дељења земље и нешто познијима, има их приличан број који поуздано знају да су пореклом из Србије. Неки од њих дошли су из Србије право у Перлез, а неки у друга села, па отуда и овамо. Осим тога, међу старијим насељеницима, које је аустријска војна власт населила и куће им дала, било је и нешто Румуна и порумуњених Срба (нпр. род Фишћан из Јанкаида), који су се после брзо сви посрбили. Иначе је после придошао доста велики број родова из околних банатских и бачванских села.

Међу Шокцима у Перлезу има различитих елемената: и Хрвата, и покатоличених Срба, за чије се претке зна да су били православни, и католика Словака и католика Бугара. За њих се истиче да су увек били најгори и најопаснији непријатељи православним Србима, а особито за време Првог светског рата.

Као највећи и уједно најбогатији родови, који су у време дељења земље због великог броја душа добили највише земље, знају се овде у Перлезу, у Шанцу, и то у његова прва два сокака: Кнежеви, Јакшићи, Богићи и Падејски.

У Перлезу се врло лепо запажа како се родови пореклом из Бачке одликују много већом љубазношћу, предусретљивошћу и гостопримством него прави Банаћани. И сами ти родови истичу за старинце Банаћане да су „себични и да само гледају себе”.

На плану *Eintheilungs Plan von dem Militar Ort Perlasvarosch*, цртаном 1805. године, у северозападном углу до самог места (где је сад Нинића кућа), нацртана је звезда и у објашњењу стоји: „Alte Sternschanz”; означени су и „Петра Грабен” и „Кустош”; 338 домова. Обележене су и Rossmuhlen (суваче). О тунелу нема спомена ни знака, али је врло вероватно да је од шанаца почињао, а ишао је кроз двориште данашњег суда и, веле, ка Ечки. Тај је шанац, види се на плану, био са три стране опкољен Бегејом и ритом, а могло му се прићи само са стране села. Перлез је већ потпуно ушорен.

По тачном рачуну бележника Велимировића, у Перлезу половина српских породица нема своје земље.

Статистички исказ за Перлез:

Година	Број душа			Број домаћинстава	Број брачних парова	Бракови			
	муш.	жен.	свега			Мешовити	Дивљи	Грађански	Назарени
1905.	1.677	1.717	3.394	585	675	5	16	3	10
1910.	1.724	1.651	3.375	603	703	13	88	11	24
1915.	1.761	1.640	3.410	608	663	18	98	16	23
1920.	1.725	1.578	3.303	620	620	19	91	19	23
1925.	1.807	1.654	3.461	629	629	24	92	19	16

Година	Број школске деце			Удово-ваца	Удово-вица	Рођених			Умрлих			Венчаних	Рођених
	муш.	жен.	свега			муш.	жен.	свега	муш.	жен.	свега		
1905.	211	247	458	58	83	74	58	132	48	59	107	38	—
1910.	157	171	328	81	123	68	63	131	33	32	65	30	—
1915.	175	182	357	123	129	29	40	69	52	57	109	2	—
1920.	—	—	—	139	134	46	44	90	34	31	65	56	—
1925.	—	—	—	145	161	74	54	128	36	37	73	37	99
											од тога испод 7 година:		
											16	19	

Старине. — На Батки је Јанчетова умка: ту су сахрањени Србијанци, са капетаном Јанчетом, који су имали трешњев топ и у борби са Мађарима 1848. године сви изгинули не хотећи ни стопе уступити. Њих су сахранили, подигли им хумку и на њој дрвени крст, који се донедавно познавао, а сад га више нема.

Опште је тврђење да је на једном месту, у средини села, у дворишту судске зграде, једном приликом пропала земља и да се нашао отвор од подземног „лагума“, ходника, озиданог на свод циглама већим него што су данашње, али по изради сличним садашњим. Видело се да се тај ходник продужава. Свакако је то исти случај као у Панчеву: од негдашњег шанца, војничког утврђења, водио је подзидани пролаз у околину, да би посада у случају непријатељске опсаде могла њиме избећи.

За Шанац Сигу се по предању зна да је заиста имао редут — шанац.

У парохијској канцеларији има *Протокол крштених*, који почиње са 1766. годином и из те године има свега три стране, а затим одмах прелази на 1779. годину, из које има 5 страна, па на 1802. годину, итд. У истој књизи са њим је и *Протокол умрлих*, са једним смртним случајем у 1765. години и даљим случајевима у 1766 (свега 2), па затим одмах у 1779, 1780. и 1804. години. У свим тим случајевима увек се каже житељи „Шанца Сига“.

Први пут је забележено крштење 7. јануара 1779. године, а затим се често јављају, док је први смртни случај забележен 14. јануара 1779. године (опет: „жител Перлез варош“) — а у свима се случајевима свештеник потписује као „парохијални свештеник у Сиги“. Али од јануара 1780. почиње се један парох потписивати као парох цркве Св. архистратига у Шанцу Сиги, а други као парох цркве Св. архистратига у Перлезу, али се од фебруара 1781. године оба стално потписују само као пароси цркве Св. архистратига у Перлезу, а Шанац Сигу више никако не помињу.

Свакако је име Перлез тада уведено као званични назив за оба насеља.

Не зна се када је сазидана данашња мала црква Св. арханђела Михаила, а садашња Велика госпођа зидана је после.

Шаначко је гробље старо, а исто тако и Шишко гробље, али се не зна поуздано које је од њих старије. Несумњиво је да назив Шишко гробље долази од првобитног Сишко гробље. И по томе излази да је то гробље старије од Шаначког и да је добило назив још од првог села Сиге, које је постојало у његовој близини и имало црквицу, па, без сумње, код цркве и гробље, а у близини и школу. Шишко гробље има гробове по групама фамилијарним.

На Шаначком гробљу налазе се исти такви стари споменици. Најстарији део овог гробља је однела вода, Бегеј, који одире његово земљиште, и ту је одсек висок око 2,5–3 м.

Топоними. — Северни део насеља и сад се зове Шанац (на северу од „калдрме“ — главног пута), а јужна половина се и сад зове Перлез (ка Ченти).

Делови атара су: на југу Селиште (сад ораница, некад виногради); са југоистока Црна умка (хумка, оре се, није раскопана); даље Косата умка (мала хумка, оре се) и ту је Петра, која је била текућа вода а сад је корито

суво; Вуна (ораница, слатина и ледина) и ту тече Петра ка Бчки између оба Танцоша (Горњи и Доњи Танцош су оранице); Горње и Доње ливаде (оранице, биле некад ливаде, и кроз њих такође Петра, негде и с водом и рибом: караш, лињак). Ка северу је Козјак (ораница) и на њему Шаркијева умка (по фамилији Шаркићи); Батка (ораница и ледина) уз друм за Бечкерек и у њој Мртваљош, крај пута за Бечкерек, са три омање хумке; Код три умке: Тигањица (водоплавна земља, са нешто оранице) под Мртваљошем и ту комад Посрањак; ка селу: Висока греда, Паленита греда и Мороквашина греда (а до Палените је греда Сарачица, али није својина перлеска).

Стари су звали Бегеј именом Кустош, а после, кад је прокопан, прозвали га Бегеј. И сад старији кажу: „Идем на Кустош по воду“; Сарачица је греда од „шанца“ до самог Бегеја, под селом. Стари Бегеј, што иде управо у Кулпин, сад нема воде, а корито му је засуто („Кадгод је њиме ишла вода и пловиле су лађе“).

У риту: Стајин вок, Царев вок, Ћосин вок, Капетанов вок, Дугачка бара, Мала ланга и Велика ланга, Митин вок. Ово су називи у негдашњем њиховом риту: Локвањица (била у њиховом риту); Гушчара (бара, била њихова); Под Тисом; Гађинова бара; Кочиште (бара); Шаркијева бара (ту су они имали салаше); Локвањита бара; Велика Телечка (никада вода није плавила); Банова бара; Врањита бара; Чочина бара; Близанице; Округлица (бара).

Родови познатог порекла: *Пантелија Баталов*: „2 главе, 6 домочадчев, 2 слуге“; има и сад Баталових; преклом су из Србије; зна се да су једни отишли у Срем, а других и сад има у Далмацији. — *Стефан Киселица*: „1 глава, 7 домочадчев“. — *Киселица* -чки је надимак старе фамилије *Крагујевац*, из Крагујевца. — *Јовица Малбашин*: „4 главе, 12 домочадчев, 4 слуге“; Малбашких има и сад; кажу да су пореклом из Лике (крупни су и сад, а такође су крупни и они у Крстуру). — *Ђурађ Мирков*: „2 главе, 5 домочадчев“; пореклом су из Србије. — *Тимотеј Нинић*: „2 главе, 5 домочадчев“; има и сад Нинића; из Крагујевца су. — *Николај Тадић*: „6 глава, 6 домочадчев“; има и сада Тадића; из Арада су дошли у Перлез, а у Арадац из Србије.

Родови чије порекло није утврђено: *Ђира Божин*:²⁸ „1 глава, 4 домочадчев, 2 слуге“; има их и сад. — *Јован Бранковић*: 1+5 д.; сад су Бранкови. — *Марко Бугарин*: 1+4+3; има и сад презиме Бугари(н). — *Машини* — *Сима Бугарин*: 1+4. — *Петар Велић*: 3+11. — *Дмитар Влах*: 6+6+1. — *Јован Влах*: 1+2. — *Илија Војта*: 2+9; Војтини се зову Мишкови. — *Дмитар Грбић*: 1+4. — *Михаило Грбић*: 2+6+1; има их и сад. — *Стојан Грбић*: 2+9. — *Михаило Гуга*: 3+11; зову се Гукини, а пишу се Станкови. — *Георгије Живановић*: 1+3+1; то нису данашњи Живановићи, који су дошли из Омољце, где их и сад има (прадеда професора Ђорђа Живановића). — *Симеон Жижић*: 2+11+1. — *Степан Жижић*: 4+15; Жижића и сад има. — *Стефан Исаков*: 1+7; Пејићи се и сад зову Исакови, стара су фамилија. — *Сава Јованов*: 2+7. — *Марко Јовановић*: 2+8. — *Јован Коларов*: 1+3; Коларових има и сад. — *Тора Малбашин*: 4+17+3. — *Филип*

²⁸ Код осталих родова по истом реду сам писао само бројеве, а изоставио „глава, домочадчев и слугу“ (прим. Ј. Ердѣљановића).

Малбашин: 2+8+1. — Малеш Милинов: 1+3+1; Милинових има и сад. — Јован Ненадов: 2+6+3; Ненадови је сад надимак за Рајкове. — Јелисеј Павлов: 1+2; има Павлови — Ерчугини, биће пореклом Ере. — Ђураћ Петров: 1+7. — Михаило Петров: 1+7; има Петрови — Гаврилови. — Драгић Руварац: 4+17+1; има и сад презиме Руварци. — Стефан Сердаров: 1+3+4. — Јован Силомшиаш: 3+12+2. — Поп Гаврил Симеоновић: 1+3+1. — Костадин Стефанови: 3+8+3. — Тодор Стефанов: 1+4; има и сад презиме Стефанови. — Николај Туфегџија: 1+3+3. — Аврам Туџић: 3+10; Туџићи постоје и сад. — Илија Узелац: 2+6; има и сад Узелаца. — Павел Узелачки: 2+8.

Изумрли родови: Борђевић — Саларови. — Георгиј-Говедар (Говедарови). — Максим Марјанов; има Марјанови од Ликића, који су ушли у кућу; а има и једна циганска фамилија Марјанови. — Максим Обровачки. — Николај Обровачки. — Иван Пивнички. — Николај Силомшијаши; био је Силон Шијачки.

Исељени родови: Гаврил Андрић. — Михаило Башкуци. — Дамјан Билајац. — Тодор Бостанџија. — Јеремија Бугарин. — Илија Бугарин. — Георгије Велић. — Петар Велчеров. — Кузман Влах. — Марко Влах. — Тома Вуксанов. — Тодор Георгијевић. — Живан Дунђа. — Лазар Дунђерин. — Лазар Ђурић. — Лазар Живићев. — Субота Каплар. — Келићи знају за претка Субу, који је служио у војсци и био у рату с Наполеоном 12 година; они су пореклом из Сентомаша* и звали се најпре Николићи — Цаверови, тамо их и сад има. — Игњат Кресојев. — Јаков Максимов. — Лазар Марков. — Тодор Мартић. — Јован Миливојев. — Тимотеј Млађин. — Стеван Морокваша. — Стојан Надић; има сада стара фамилија Нанићи, али у Протоколу јасно стоји Надић. — Иван Недељковић (у најстаријем јеванђељу на првим листовима има запис да је Иван Недељковић, оберлајтнант, приложио то јеванђеље цркви Шанца Сиге 5. новембра 1772. године, за душу својих родитеља), 1 глава, 3 домочаде; данашњи Недељкови су из Опаве. — Павле Остојић. Поп Николај Петровић. — Антониј Пивнички. — Михаило Плавшин. — Игњат Поповић, унтерлајтнант; њихову земљу купили Маринчеви. — Роман Раданов. — Андреј Радинов. — Џеја Раинић. — Тодор Ранков. — Живко Сердаров. — Јован Слопичић. — Илија Станисављев; има досељених „насеобина Станисављеви“. — Васа Степанов. — Петар Танбур. — Јован Тривојев. — Прокопиј Цанулов. — Антоније Чекрчин. — Јован Чолаков. — Јован Чонбин. — Степан Шијак.

Цигани: Марјанови; добили земљу; само се између себе жене.

Остале су фамилије после поступно придолазиле и тако је постало новије насеље са именом Перлез, а држава је пре насељавања правила насељеницима куће. У том новом насељу било је и доста Влаха.

Родови познатог порекла: За Келиће има предање: Цаверови — Николићи су прешли са 60.000 „нумери“ из Србије и дошли у Сентомаш. Милица, сестра Коче капетана, била је удата у кућу Меленђанових — Миличаних и родила је Јуцу, која се удала у Келићу кућу за Викентија и

* Данас Србобран.

са њим родила: Јову, Стевана и Божу. Јова је деда данашњег општинског благајника. Новак је свакако муж удовице Келице, која је морала бежати из куће (јер се била саживела са девером) са три сина: Тимотијем, Марком и Суботом и из Сентомаша добегла у Перлез. А коме је од њих био син именовани Викентије, не зна се. — Кнежеви — Ранисављеви, по предању, дошли су са Шакабентом из Србије; они су изгинули у време рата Аустрије са Французима у Далмацији: 6 људи се од њих није вратило из рата и „од тада се нису никако могли намножити“; и сад их има мало. — Кнежевићи, нису род са онима у Ченти, из Србије је дошао деда, као момак, калфа, и овде се оженио. — Маринчеви, пореклом су „из Шлавоније“. — Маринчеви, из Србије су дошли у Кумане и у Бечкерек, а из Бечкереча је њихов деда дошао у Перлез. — Мишкови — Војтини, веле да су из села Војне, а где је то село, не знају. — Бивши кнез Радованов; фамилија пореклом из Пирота, па дошла у Сентђураћ, где су били до 1826. године, кад су дошли овамо; они који су остали у Сентђураћу, изумрли су. — Филићи, пореклом из Јанкаида; има их и у Сакулама од истог рода.

Родови чије порекло није утврђено: Падејски; сад је врло разгранат род у Перлезу.

Изумрли родови: Богићи. — Јакшићи, из Арада; неки се преселили у Гроцку у Србији. — Ђамулови; њихову кућу држе Милинови.

ИЗ ЛЕТОПИСА ЦРКАВА АРХАНГЕЛА ГАВРИЛА И УСПЕНИЈА ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ У ПЕРЛЕЗУ

У Перлезу постоје две цркве, и то једна посвећена архангелу Гаврилу, а друга Успенију пресвете Богородице.

Црква Архангела Гаврила или „Стара“ налази се у првом сокаку до Кустоша (Бегеја) у такозваном Шанцу, а пошто се у првим протоколима крштених, умрлих и венчаних нигде не спомиње Перлез, то је сасвим јасно да је село првобитно име имало Сига — Шанац, као што исти протоколи сведоче. Име Перлез спомиње се тек 1. новембра 1776. године у Протоколу крштених. Откуд ово име, не зна се, но држи се да је дошло од „Прелаз“, па да је метатезом постало — Перлез. Ово је мишљење утолико вероватније од других што су се Срби, а затим и Шокци, први овде населили, а они нису могли дати име Перлез по грофу Перласу, као што се у мађарском земљопису налази.

За стару цркву, посвећену архистратизима, не зна се кад је подигнута, јер нема никаквог записа, али се из Протокола крштених види да је већ 1766. године (?) постојала, но мора да је још много пре подигнута; тј. кад је „Сига Шанац“ насељен, а о овом насељењу се ништа извесно не зна. Црква је та била од набоја, а торањ, који је, по свој прилици, доцније подигнут, од цигала. Тако је постојала све до 1848. године, а исте године су је Мађари сасвим порушили. Како се околини свет, како пре, тако и после револуције, ту и на томе месту на молитву као у манастир скупљао, то буде године 1862—1863. од цигла тороњских опет на истом месту али мања подигнута и таква се и данас (1894) у највећем реду одржава.

Нова црква, Успенска, почела се зидати 1808, а довршена је, по свој прилици, 1810, јер је крштење у њој први пут обављено 26. новембра 1811. године. Када је освештена, не зна се. Украшена је била врло лепо. Украс је довршен 1847, а већ 1848. године су је Мађари запалили и изнутра је сва изгорела. Но бивши парох Сима Јовановић све књиге и утвари црквене, евангелија, минеје и октоих, све је са собом понео и у збегу сачувао, па их је светој цркви, кад се из збегу повратио, натраг предао. После револуције најнужније богослужбене књиге и утвари добила је црква из Русије на поклон. Ново templo, певанице, трон Матере божје, владин сто и други ред столова израђени су тек 1885, а кров и бакарни торањ 1886. године. Године 1891—1892. мраморисана је и малана. Године 1892—1893. почета је и довршена позлата. Све свете иконе на иконостасу и на троновима је сликао Урош Предић за 1.700 форинти. Уз цркву је постојала и вероисповедна школа коју је биром издржавала сама општина до 1870. године. Од 1870. до 1878. издржавала је школу црква из својих средстава, а када су школе у јуну месецу покомунале, те исте године престаде издржавање школе из црквене благајне. Средства пак цркве за издржавање себе и школе била су, а и данас су: 400 ланаца рита, ритске земље, коју је она године 1868. од граничарске управе на поклон добила.

Прва царска заповест од 2. XII 1867. године којом се граничарима даје последњи термин од 3 месеца да се реше хоће ли хтети ритове сами задолжити, у ком случају би им све ритове које су дотле само уживали у неограничену својину уступили, или ће пустити да се путем колонизације долме подигну, којим би начином половину прихода изгубили, али би другу половину у потпуну својину добили.

Друга наредба ратног министарства од 5. маја 1868. године број 1644/II којом се граничари засвагда ослобађају како од работе, тако и од новчаних терета гледе грађењу и издржавању долми, а сви ти терети искључиво на колонисте сваљују.

Трећа наредба ратног министарства од 20. октобра 1868. године број 6164 којом се у смислу претпоменутих царске наредбе колонизација спроводи и уједно учињена подела зато између колоније Рудолфснада и старе граничарске општине Перлеза одобрава с тим да Перлез за свој рит никаква пореза неће имати да плаћа.

Кад је село Рудолфснад насељено, Немци су добили половину земаља онога залива у своју својину од ерара уз обавезе да за једно јутро земље плате 20 форината, које имају за 10 година исплатити, и да из сопствене снаге подигну насипе дуж целог залива уз Бегеј, Тису и Дунав. Ове земље су до насељења овог села уживале граничарске општине за своје граничарске заслуге. У уговору ерара са досељеницима речено је (рескрипт од 22. и 30. августа 1866. године *Abth. 10. n. 2994 i 3000*): *Die Abdämnungsarbeiten, gerner die Fortwährende Instandhaltung der Dämme ist ausschlißlich von Ansiedlern zu bewirken.*

Све до 1895. године испуњавали су Рудолфснађани своје обавезе, иако не баш у оној мери како су то стручњаци захтевали. Но почеше ови малаксавати и 1876. године затражи та општина с позивом на XXXIV. 3. чл. од год. 1871 пар. 1. и 2. да се и старе граничарске општине присиле на рад око подизања и одржавања насипа. Али Министарство финансија одбије то потраживање преко тадашњег звања у Панчеву овим дописом:

„Mit Bezug auf den weiteren Wunsch der Gemeinde Rudolfsnad die Stammeinden und das Ärar nach Verhältniss des Grundbizzitizes zur Beitragsleistung bei dem Demmbau mit zuhezichen, hat das könig. ung. Finanzministerium bemerkt, dass weder das Ärar noch die Stammgemeinden hinzu verhalten werden können in dem dieselben derartige Verpflichtungen nicht übernommen haben, ausser sie verstehen sich dazu aus freiem Willen.”

Засађен дуд код цркве (у обиму је у 1909. години имао 4 m и 70 cm). По казивању Петра Баталова, старца од 75 година, дуд на раскршћу код порте засађен је године пре но што је храм Успенија пресвете Богородице подигнут — године 1806/7. А засадио га је Васа Бошков, Струганац назван.

Комасација перлеског атара извршена је 1911. године.

У 1911. години је много од нашег српског народа отпутовало у Америку, да тражи зараде, јер се, вели се, не може овде живети. Но биће да је многог одвела у Америку пожуда за благом и што се рашчуло да се онде може рахат живети. Имовно није српски народ јаче унапред кренуо, а тако исто и у верском погледу, па ни у националном. Народна књижица је почела боље радити и нада је да ће боља просвећеност повести наш народ бољем напретку.

ПОТИСКИ СВЕТИ НИКОЛА*

Предања о насељу. — Старо село је било североисточно од садашњег, на 2—3 km, на месту Лишћева умка (сад хумке нема). Тамо је био ред кућа земуница, поред рита, а већ пре око 100 година пружало се овамо на југ и затим савијало поред пута ка југозападу. Вероватно да су се примакли ближе Тиси. Овде су први ударили колац Радина — Фујатови (три брата, који су били чобани) и Сумунићи.

Старине. — На земљишту Лишћевој умци, а на месту Над Куртом (Курта је копово) налазе „црепоће”; на Поповском паору од Кере (баре) црепоће и цигле, и ту су биле земунице; на месту Стари виногради, такође. Уопште, по бреговима поред рита свуда налазе трагове од насеља, од земуница (заклопце од лонаца и сл.).

Црква је одувек била на данашњем месту, а крст је на месту престола старе цркве.

Гробље им је било на простору између старог и данашњег села, затим код садашње цркве. Нема ничега ни на једном од њих. Треће гробље је на јужној страни села (сад су тамо куће). Четврто је садашње.

Топоними. — Село Сентмиклуш (мађ. Tisza-Szent-Miklós — Потиски Св. Никола) дели се на: Ћосића сокак, Вилевски сокак и Коћ. Атар има два дела: Брдске земље и Ритске земље, а подељен је на 4 „рудине” ораћих земаља: Вишњевачу, Лишћеву умку, Близаницу и Ливаде.

Вишњеваца (ораница): Велика умка (изоравано по парче цигле итд.); једна низија пресеца Вишњевачу са северозапада на југоисток, Бистрица; североисточно од ње је копово Краката копов; са истока на запад низија Балњи до; сама Вишњоваца се дели: Над кером, Права Вишњеваца и За спахнском баштом; Брло копово ка падејском атару; Чика-Јаше Маркучевог умка (цела се оре); Мутњага (као језеро и копово).

Лишћева умка се дели на четири дела: Над куртом, На бару, Над Целерушом, Терјан, Мали ат, Измеђ умака (једна хумка на земљишту Над

* Данас Остојићево.

Куртом, а две су на земљишту Измеђ умака), Козји брод у рудини, Лишће-ва умка, у делу Над баром, до друма.

Близаница: земља на Чанадском друму; земље на Талаћу, Пантелији-на слама и Маркучева копов, Вилowska копов, Слани бунар (од пре 30 година); Чика-Јашине умке — две на западном делу, а једна на источном делу; две Максимове умке, једна на североистоку Јеркова умка (под Моноштором), Општинска копов.

Ливаде: Велика и Мала; у Великој ливади су Широка бара и Милина бара; узвишица Петарица и хумка истог имена и виногради; низа Велика и Мала Нура; Салашица (низа); река Златица, канализована, коју су после Мађари прозвали Аранка (мађ. *Aranka* — *Злата*), па од њих и Срби прими-ли тај назив (још пре 1848. године био је ископан канал). Само једна хумка „атарница“.

Пашњак се дели на Талаћ, Велике слатине, Мала Аренда и За Златицом.

На Талаћу је једна мала хумка, Грубин умчић; низија Целеруша и на њој Рескова умка; Џомбовито копово било је општинско, па га спахија одузео и предао Мађарима, који су га прозвали Шашош-ер, а сад је опет општинско; Мостиште (вода која отиче у Златицу).

Велике слатине: слив воде која се зове Воденичиште и други слив Јер или Шугави умчић (мали хумчић); а у крају једна мала хумка Сандића умка; Свињчине; Мала аренда (пашњак).

Једна узвишица покрај падејског атара, на Великим слатинама: Сат-мар.

За Златицом (За Аранком): Пањеви (место и један хумчић), Криваја (низија), Ладоман. Тиме су завршене Брдске земље.

Ритске земље (све оранице), три главна назива: Бара, Ђурђево, Кера.

У Бари: Аласка греда, Малетина врба.

Ђурђево: Чича-Страинов патавок (био некад рукавац воде, сад ораница), Веселинова греда, Камариште, Вилowska врба.

Кера: Матина бара (сад се оре), Ђосића греда (и греда и млаке), Ранков вртлог, Велики салаш и Мали салаш, Бисаге, Попадијина млака, Рођине врбе (од негдашње фамилије Рођиних), Мали и Велики вртлог; преко друма: Циганска греда (о Циганима се ништа не зна), Дуга бара, Велика и Мала локвањуша, Висока греда, Балта (блато, и сад), Велики и Мали претак (увек било воде), Дамјанова бара (врло старо име).

Ово су земље које су „уживали“ Сентмиклушани по доласку спахији-ном. Спахија је одузео селу сав атар и после је населио Мађаре села Јазова. На месту где је сад село и црква мађарског села Јазова било је земљиште Сентмиклушке Плетарице, где су Срби Сентмиклуша „орачи“, чували своје волове и плугове за време орања, јер нису за време орања долазили кући. Рудина од Јазова на исток зове се Велики ат (тако су и стари звали) и ту су две хумке, још целе. Од села Јазова на исток, а од Великог ата на југ је Шарчев буцак (тамо су некад биле ливаде), а Мађари га сад зову Киш буцак. И у јазовачком атару има део Ладомана; Чизмина греда и Велико ланиште, на истоку од Јазова; Црни вок кроз јазовачки атар ка мокринском (рукавац воде од Мориша, један од најглавнијих); у атару јазовачком, мокринском и сајанском је Вла' умчић.

У јазовачком риту: главни назив Бара и у њој Острво (и Мађари га тако зову), Теочарска торина. Назив Јазова постао је по имену места на коме су се Мађари најпре почели насељавати.

И Мађари села Јазова задржали су већину српских топографских назива, неке су нешто изменили, а дали су и неке нове, своје.

Родови познатог порекла (Протокол исповедајућих од 1902. године):
Банови (6, Св. Никола), доселили се из Бановаца. — **Батањчев** (1, Св. Васил), из Деске. — **Бугарски** (Св. арханђел Михаил), из Пирота; звали се Јовањеви, побегли од турског зулума; спахијин надзорник им наденуо презиме Бугарски. — **Васини** — **Шаргини** (5, Ђурђевдан), стара земља; мисле да су „од Србије“. — **Васић** (1, Св. Никола), из Сенте. — **Веселинови** (1, Св. Ђурђе), из Посавља у Србији, дошли са Чарнојевићем; један брат остао тамо, а други дошао; знају осам колена. — **Вилowski** (Ђурђевдан), стари становници, дошли из Вилова; има их у Кикинди и Митровици. — **Ђурчини** — **Ловренски** (2, Петровдан; стара слава Часне вериге), из Бачке. — **Ердељанови** — **Трипин** (Св. арханђел Михаил), из Ердеља. — **Јовановић** — **Жоја** (1, Ђурђевдан), из Петровог села у Бачкој. — **Јуриши-ни**, отац дошао из Сенте. — **Калоперов** (1, Св. арханђел Михаил), из Ђале. — **Ловренчеви**, сад **Ловренски** (2, Св. арханђел Михаил), из Ловре, сад под Влашком. — **Милитарев**, неке зову Поњавини (5, Петковача), дошли из „Милиције“, пореклом Румуни. — **Мишкови** — **Шулчеви**, сад Мишковићи (Св. Јован), из Србије, дошли пре пет колена; прадедов брат држао скеле на Тиси и риболов у риту; он је с братом овде почео радити и цркву; има их и у Панчеву и по Србији. — **Николајеви** — **Ђатулови** (4, Св. Никола), „из Влашке“; има их у Кикинди (инжињер). — **Одошанов** (1, Св. арханђел Михаил), из Бочара. — **Перишини** (2, Св. Никола), из Бочара. — **Попов** (Часне вериге), отац из Кањиже. — **Поповић**, али 1779. само Попов, сад су **Попови** — **Лекедарчеви** (Св. Никола), а има их „из Микута“ (Мелкута) у Мађарској, близу Дунава. — **Ракини** (1, Св. Јован); садашњи Ракин је из Мокрина, а старих Ракиних сад нема. — **Ранкови** (Св. арханђел Михаил), новији становници, досељени из Кањиже. — **Татомирови** (2, Св. Алимпије), старих нема, а данашњи су дошли из Иђоша, од Татомирових. — **Трандафилови** (5, Петковача), из Ердеља. — **Чавићи** (2, Св. Јован), отац из Мокрина.

Родови чије порекло није утврђено: **Бабићи** (Св. Јован), имали су више „паори“ земље. — **Бојини** (7, Св. Никола). — **Будовалчеви**, неке зову Коледини (8, Св. Никола). — **Букурови** (1, Петковача), стара земља; учитељ у Сенти; има их још у Падеју и Иђошу. — **Гакинићи** (2, Петровдан). — **Грбини** (7, Св. Стефан), не знају порекло; има их у Чанаду. — **Живићи** (2, Ђурђевдан). — **Зикови** (Св. арханђел Михаил), постоје Зиклови у Кикинди. — **Јанкелићи** — **Бутрини** (2, Св. Никола). — **Јојићи** (Св. Пантелејмон); постоји Јојића греда. — **Ковачев** (1, Петровдан, а права му слава Часне вериге, по оцу Магарашевићу). — **Лазарови** — **Њањини** (1, Ђурђевдан). — **Лињачки** (2, Св. Јован); једни у Београду, знају да је једна породица отишла у Неготин, једна у Кикинду, једна у Бачку, одсељени и у Обреновац. — **Лолини**, сад **Срдић** — **Лолин** (1, Св. Јован). — **Маркови** — **Маркучеви** (4, Св. Јован). — **Маркови** — **Паприш** (1, Св. Стефан). — **Миркови** — **Ждребачки** (8, Св. Лазар); један је одавно отишао у Нови Бечеј. — **Опин-**

ћалови. — Петрови — Прашчини (2, Митровдан). — Попови — Романови (Ђурђиц). — Радини, јамачно од Радићи (7, Ђурђиц), пореклом Румуни. — Ранкови (6, Ђурђиц). — Риђички — Лињачки (1, Св. Јован), пореклом од Лињачких. — Сараволац — Татомиров (1, Св. Никола); има село Саравола, сад под Влашком; има их у Мокрину. — Станчулов — Муџини (3, Петковача). — Суботини — Средојини (1, Св. арханђел Михаил); надимак по прадеди Средоју. — Ђирићи (6, Св. Никола), не знају одакле су дошли; има их у Иђошу, Бочару, Мољу и у Америци. — Ђорђанови (4, Св. арханђел Михаил). — Ђосићи (6, Св. Никола), има их у Сентомашу, не знају порекло; Ђосића греда прозвана по њима. — Угриновци, сад Угренови и Угринови (2, Ђурђиц). — Чобанови (2, Св. Никола). — Шарчеви — Бозгарови (1, Св. Стефан).

ИЗ ГРАЂЕ ЗА ЛЕТОПИС О ПОТИСКОМ Св. НИКОЛИ

Црква је подигнута 1822. године. У Тиса-Сентмиклошу се родио Тихомир Остојић, професор Новосадске гимназије. Син је трговца Радивоја Остојића и Јелисавете, рођене Фирићарски, свештеничке кћери.

По сећању најстаријих људи, пре 1822. године црква је била на месту где је сад крст, поред порте са источне стране светог храма, као обична кућа под трском. Нови храм је сазидан поклонима и великим новчаним жртвама. Најстарији људи знају да је од давнина овде постојала школа.

Године 1906: српских домова 280; брачних парова 296; душа 1.254 (660 мушких и 594 женских); Срби имају 44 сесије. Постоји земљорадничка задруга.

Године 1905: рођених 60, умрлих 54, венчаних 8, мешовитих бракова нема; само грађанских 3, дивљих 12, назарена 17; дорасле деце за школу од 6—12 година 162, од 12—15 година 60; походило од првог разреда 154, од другог разреда 158, свега 312. Ниједно српско дете не полази туђе школе.

У Написанију умирајућих (презимена осим оних у Домовнику за 1802. год.): 1780. године: Моротвански, Банов; 1782: Николић (биће они из 1557), Радин (биће Радић из 1557), Вирићарски, Чанадац, Ситниша, Нонић, Главашев, Добрићанин, Ђатин, Живкелић, Сакачев, Коледа, Зарин, Вокција, Кађунков; 1785. године: Грубешић, Дмитров, Толмачев, Дивјаков, Ристин, Нонић, Рацков, Батић, Рошу, Живкелић, Манулов, Ерков, Ђирић, Дамњанов, Чизма, Семпетарац, Сударски, Црњанин, Јосифов, Миленовић, Јованов, Кљајић, Живанков, Исаков, Помрчина, Мишков, Стојанов, Ситнишев, Деспин, Максимовић, Слатинац, Ђатин, Путин, Јокић, Језић, Гатар, Ракин, Бебан, Гакинић, Попенац, Игњин.

У Написанију крешчаемих 1779—1789. године: Михајловић, Илин, Јерков, Попов, Вокција, Слатинац, Грубешић, Морутвански, Јокин, Поповић, Ђатин, Бугарин, Ждрабачки, Бугарски, Попиковчев, Чизмаш, Попенцин, Стојшин, Сумунић, Вла, Стојанков, Милошев, Сурлин, Глават, Адамовић, Алтеров, Степановићев, Ђукин, Добран, Гаврилов, Хација, Ранков, Чизма, Сакачев, Петровић, Филиповић, итд. (понављају се напред наведена).

РУСКО СЕЛО

Старине у селу. — Године 1823. зидао је Петар Чарнојевић двор, који и сад стоји. Двоспратни дворац је доста проста старинска зграда без украса и у њему је сачувано свега неколико комада старог намештаја још од Чарнојевића (кревет, велик округло сто, орман, писаћи сто, столице...). Према дворцу је био парк, који је сад потпуно зарастао у шибље и коров, а наред њега породична гробница Чарнојевића.

Наследници су мађарски племићи, који су га по женској линији добили од оних који су га купили од Чарнојевића. Имање Чарнојевића је продајом прешло у руке барона Сине, а затим, даље, продајом и женидбом, у руке данашњих наследника.

Иако су ово имање одавно продали и отишли одавде, ипак су Чарнојевићи своје покојнике све до краја овог рата (1917) сахрањивали овде. У гробници су сахрањена два Пала (Павла) „Черновића“, један 1862, а други 1907. године, и син Петар, сахрањен у војничком оделу (био комесар у Банату). Гробнице Чарнојевића немају натписа, они постоје само на крстовима, и то мађарски: Csernovits Pál élt 42 évet 1907 — остало за неке женске (Марта Лаура). Овде су сахрањени и остали наследници (они нису живели овде) и жене и деца од Чарнојевића. И на даскама од два сандука само су натписи из познијег времена, и то сви на мађарском.

По саопштењу Александра Палфија, жупника у Руском Селу, Чарнојевићи су задуго били православни и сахрањивани су у својој гробници по православном обреду. Тек су у последње време примили католичанство (и девојка која је последња овде сахрањена 1917. године тек је пред смрт прешла у католичку веру). По причању А. Палфија, који има везе са неким Михаилом Чарнојевићем, зна се да су ови Чарнојевићи заиста истог порекла са патријархом Арсенијем Чарнојевићем, али му није познато какво је то сродство. Потомци Чарнојевића живе помађарени у Мађарској, односно у Румунији.²⁹

„Чарнојевића јендек“ и сад окружава цело негдашње огромно имање Чарнојевића и народ га и сад зове тим именом. То је заиста јендек, и то врло широк, коме су са обе стране засађени багремови, тако да је цео јендек обрастао у густо шибље.

САНАД

Предања о насељу. — По причању старих људи, прво село било је крај саме Тисе. И сад је тамо та улица, а ту је била и стара црква и њено место било је обележено крстом, али је после ту земљу присвојио спахија и уништио успомену на цркву. Због воде (Тиса је ронила обалу и досад је за 50 m одронила) и ширине села преместили су ту цркву на данашње место. Славила је Свету Петку, па је после освешена на Спасовдан, те зато дана-

²⁹ Ти Чарнојевићи очевидно се нису поносили својим српским пореклом (прим. Ј. Ердељановића).

пња црква слави тог свеца. На месту садашње цркве, школе и општине било је прво гробље. Затим је, врло давно, премештено на данашње место. Из старог гробља сачуван је још један камени крст код цркве од фамилије Надрљанских.

Веле да је у првом селу најпре било седам земуница.

Међу оних седам кућа су били данашњи Суботини, које сматрају за најстарију фамилију у селу. Од њих се помиње баба Санда, која је, наводно, најпре била на Селишту, па прешла на место данашњег села које је по њој затим добило име Санад. На месту где је била прва кућа Суботиних, сад је празно земљиште, баш на углу сеоске следе улице, тзв. Ћоравог сокака.

Са Селишта су прешли овамо зато што је оно далеко од Тисе па су се преселили ради риболова. У оно време сви су били аласи, а после су им земљу поделили на сесије.

Сами Надрљанци кажу да су њихови преци Протићи, кад су из Надрљана дошли овамо, већ затекли село (мисле да је било на Селишту), у коме су били родови: Суботини, Цвејићи, Попови, и можда још неки.

Један Олушки из Санада и неколико других Срба убили су спахију због насиља које је чинио сељацима: отимао земљу и тукао их жилама. Спахијин син је отишао одавде и наследио га „Шурови“.

Ово је село једно од ретких у коме су Срби и за време мађарске владе истискивали Немце и покуповали већину њихове земље, где су убили једног спахију (један Олушки и један Надрљански), а хтели убити и другог, и где је готово сва бивша спахијска земља прешла у српске руке.

И овде има Мађара, а већином су Словаци.

План је из 1857. године и по њему село је близу Тисе, на северозападу и даље на исток, али куће нису означене; с јужне и источне стране села су излази, на југоистоку виногради: обележени су на 4 места: Ziegelschlag i Lehmgrube. — Total Summa der ganzen Weide 544 Joch 1430 Klafter.

Цели атар износи 8.054 јутра и 1.511 кв. хвати заједно са спахијском имовином. Народна је 115 1/6 сесија, по 32 јутра. Оранице: 6.048 јутара и 77 хвати; баште 51 јутро и 855 хвати; рит (слатине) 422 јутра и 1.072 хвата; виногради 790 јутара и 751 хват; пашњак 618 јутара и 204 хвата; шума 220 јутара и 895 хвати. Не потпада под порезу 614 јутара и 857 хвати (8.054 јутра и 1.511 хвати — 4.672 хектара и 92 ара).

Спахијска је земља готово сва распродата и у народним рукама, а и „каштиљ“ (мађ. kastély — дворца) је 1920. године разрушен и грађа је распродата. Већ 60 година нема спахије. Срби су покуповали сву земљу што је спахија од њих отео и дао Немцима.

Старине. — На крају Ћоравог сокака су на дубини од 2 метра ископана стара огњишта и нађени су гар и неке кости. На Селишту налазе и огњишта и црепове.

Иза олтара данашње цркве је камени крст. Ово је један од споменика из негдашњег старог гробља које је овде било.

Данашње сеоско гробље има два дела: старији, коме се не зна почетак, и млађи, од 1871. године. И у данашњем гробљу има старих крстова. У

старијем има неколико сасвим простих неправилних надгробних каменова и неколико старинских крстова.

Има четири надгробна камена истог облика као што су они у Алибунару и у Ченти — четвртаста, са дубоко урезаним крстовима.

На једном од оних старинских, четвртастих, само се може понеко слово прочитати, а на остала три нема натписа. На једном од њих нема никаквог знака, а на друга два су дубоко урезани крстови.

За оне најстарије споменике у старијем делу данашњег гробља (дакле из 1721—1733. године) мисле да су можда пренети из негдашњег старог гробља које је било где је садашња црква.

На ливадама Близаницама изоравају разне ствари, а причали су да је ту била „варош словенског краља“, па су је Хуни разрушили. Нађени су цигле, камен, огњиште, сабље; та се варош, веле, звала Моноштор (ту је и рит са тим именом, а после се тако назвало и данашње село).

Над ритом, на месту Пана (брег), где су пањински виногради, такође је нађено црепоће, два прста дебело и црно. За велику хумку Вујану причају да је ту сахрањена кћи турског цара или паше, а та се принцеза звала Вујанка. И цео се тај „потес земље“ зове Вујана.

Топоними. — Улице, три уздужне: Велики сокак, Ћорави сокак, Мали сокак, а неколико попречних је без имена.

Земље: Златан брег (ораница; била спахијска; ту је била католичка црква, па је срушио данашњи газда), у њему Маноштор (рит); Кременјак (мала хумка); Кечина гред; Црна умка је цели „потес“ (ораница), а и једна велика хумка (оре се); ту се провлаче воде, које се сливају у Златицу, коју су сви звали Аранка; Близанице (ораница), у њој доља Шикшовара (по sziksó — мађарски назив за слатинасту, растреситу песковиту земљу; белину, од које се прави сапун); један комад Аднађев буцак (мађ. alhadnagy, — потпоручник), један „брег“ се баш зове Близаница; Вичујда (ораница), „потес“ од 113 сесија; у њему је једна умка Вичујда (викало се са ње); слатина Ждрајилова слатина (по фамилији Ждрајилови — Думитрови), ту се продава Шикшовара; Мала долма (слатина); Копово, „порет“, и у њој слатине: Копово и Милинкова слатина (која прелази и у Вичујду); циглана; Селиште, „потес“: на њему Салаш (ораница земља).

Вујана (ораница): хумка Вујана, слатина Бегејац и брег Комарчево брдо; Дугачка слатина; код Вујане је „брег“ Киштица.

Пана (било спахијско), већином преко Тисе, мање с ове стране (Пана хвата око 800 јутара). Половина села нижа и ближа Тиси, а друга, виша половина, има општи назив Брдо. Стара Тиса је ту, испод Вујанског потеса — старо корито Тисино.

Горњи рит (било спахијско: било пашњак, сад ораница); доља Шуљмовача; Гладно брдо — Вичујда (раније се и тако звала); Гробна слатина; У виноградима, до данашњег гробља; бара Оковацка, у Горњем рити (названа по роду Оковацких).

Пркос је место где је била крчма, код Црне Баре, тако названо што је спахија санацки ту крчму подигао упркос ономе из Црне Баре.

Родови познатог порекла (из два протокола „исповедајућихсја“ из 1802. године за две парохије): Бачулови (1, Петковача), из Влашке, стара

земља. — *Божин*, сад *Божини* — *Купусови* (3, Св. Јован), једног порекла са *Косинима*; стари дошли из Скопља са *Чарнојевићем*; по другом казивању, доселили се из *Смедерева* заједно са *Цвејићима*; спахија је, веле, давао имена да их раздвоји, да се не држе заједно кад се туку: тј. да се велики родови не би осећали као заједница, те да трче један другом у помоћ; (*Маркови*, *Петрови*, *Манојлови* и *Столини* су сви једног порекла); стара земља — *Борловани* (2, Св. арханђел Михаил), прадеда из *Ердеља*, из *Ваље* или *Ваљева*, где их још има; стара земља; има одсељених у *Пешту*. — *Ђурићини* (4, Св. Никола), стари дошли из *Србије*; стара земља; одсељени у *Кикинду*. — *Ердељанови* (3, Св. арханђел Михаил), из *Ердеља*, стара земља. — *Живанови* — *Зеџ* — *Бачвани* (3, Ђурђевдан), досељени, 1863. године из *Мартоноша*, из *Бачке*, где их још има. — *Животини* — *Петлови* — *Дудаши* (4, Св. Никола), чукундеда се доселио од *Пећи*, звали се *друкче* и славили *Св. Јована*; по деди *Животи* добили ново презиме; стара земља; свеца су променили зато што је њихово псето било ујело једног човека из друге фамилије и та фамилија тражила да узму њиховог свеца да славе, а свог да ману, и кад су пристали, измирили се. — *Журжулови* — *Патријари*, и — *Тука* (3, Петковача), из *Ердеља*; стара земља, али су, вероватно, и стари изумрли и нови ушли у кућу. — *Јовичини* — *Бађини* (4, Св. Јован), стари из *Босне*, из *Бијељине*; стара земља; у *Срем* одсељени одавде. — *Кнежевићи*, прадедови дошли из *Нове Кањиже*, где су и сад велика фамилија. — *Косини* (2, Св. Јован), види под *Божини*. — *Лазарови* — *Курјаци* (4, Св. арханђел Михаил), види под *Николини*. — *Максимови* — *Пувалови* (4, Св. Никола), досељени из *Нове Кањиже* пре 55 година. — *Манојлови* (1, Св. Јован) — види под *Божини*. — *Маркови* (1, Св. Јован) — види под *Божини*. — *Николини* (3, Св. арханђел Михаил; 1, Св. Пантелија), једне од њих зову *Мартинов* (Св. арханђел Михаил), из *Прибиша*, из *Баната*, *Лазар* и *Никола*: *Николини* и *Лазарови*, стара земља. — *Олушки* — *Пекмезари* — *Прженице* — *Каћуре* (23, Ђурђевдан), из „*Влашке*, из *Ердеља*”; има их у *Карлову* и у *Меленцима*. — *Петрови* — *Татини* (2) (6, Св. Јован) — види под *Божини*. — *Попови* (8, Ђурђић), из *Нове Кањиже*; презиме добили по попу, а старо им је презиме *Илићи* и још их има у *Кањижи*, стара земља. — *Суботини* (7, Видовдан), најстарија фамилија у селу; стара земља; предање каже да су дошли вероватно из *Турске*. — *Татин* — види под *Петрови*. — *Цвејићи* — *Зељови* (2) (6, Св. Тома), дошли из *Смедерева* заједно са прецима оних што тврде да су из *Скопља*; презиме по прадеди *Цвеји*; има одсељених у *Ђали*, *Вршцу*, *Бешки* (у *Срему*); стара земља; *Цвејића* има и у *Црној Бари* и у *Америци*.

Родови чије порекло није утврђено: *Барбатови* (1, Св. арханђел Михаил). — *Бирдићеви* (3, Св. арханђел Михаил), стара земља. — *Блажин*, сад само *Блажићеви* (3, Св. Алимпије), стара земља. — *Богојеви* (5, Св. Јован), стара земља; одсељени у *Сенту*. — *Думитрови* (1, Петковача), стара земља. — *Ђурђеви* — *Јовулови* (5, Св. Јован), стара земља. — *Зорићеви* (3, Св. Стефан), стара земља. — *Јованови* — *Сибихеви* (5, Ђурђевдан), стара земља. — *Јуришин*, сад *Јуришић* (1, Св. Никола), стара земља. — *Михаљеви* (7, Св. Никола, само један *Петковачу* и зову га *Вла* или *Влашки*); дошла су била три брата: *Мањул*, од њега били *Мањулови* (помрли), *Павле*, од њега

садашњи *Павлови*, и *Михаљ*, од њега *Михаљеви*; има један *Михаљев* у *Мартоношу* у *Бачкој*. — *Надрљански* — *Гамбошови*, — *Џибини* — *Писанови* (33, Св. Никола), стара земља. — *Оковацки* (6, Св. Јован), стара земља. — *Павловићи*, сада *Павлови* — *Перјар* и *Пиктијар* (3, Св. Никола). — *Пешини* — *Мачкови* (2, Св. арханђел Михаил), стара земља, доселили се, али не знају одакле. — *Савини* (1, Св. Јован); један отишао у *Кањижу*; стара земља. — *Тикачеви* (1, Велика Госпојина), стара земља, причали су им да су руског порекла. — *Тодорови* — *Бућкошови*. — *Тадини* (7, Св. Василије, а других 7 Ђурђевдан), стара земља.

Изумрли родови: *Бочоран*. — *Грујини*. — *Ивкови*. — *Јањини*. — *Никорини*. — *Перин*. — *Сибини*. — *Столини*. — *Чобан*.

Исељени родови: *Бабин*. — *Биров*. — *Божих* — *Вла*. — *Вујић* — *Вуков*, последњи се одселио у *Нову Кањижу*. — *Георгијев*. — *Глишин*. — *Гобелин*. — *Ђурковић* — *Живанови*. — *Завишин*. — *Илијевић* — *Јанков*. — *Јевремов*, било их је доскора. — *Јовановић* — *Карајанков*. — *Костић*. — *Крагић*. — *Лазин*. — *Максимови*. — *Мањулов*. — *Мартинов*. — *Милин*. — *Михаилови*. — *Мошин*. — *Нантанов*. — *Николић* — *Поповић*. — *Роми*. — *Симић* — *Стојшин*. — *Субин*. — *Тимотејин*. — *Ђурчијини*.

Ово су подаци из старих поменутих протокола. Али ово није све. Очевидно је постојао још један протокол, за трећу парохију, који није очуван, и зато се зна још доста старих родова са старом земљом, и то:

Родови познатог порекла: *Андришкови* (3, Св. арханђел Михаил), из „*Влашке*”. — *Бабушков* (1, Ђурђић), из *Сентјована* у *Мађарској*. — *Бакалић* (1, Ђурђевдан), из *Мартоноша*. — *Бандин* (1, Ђурђевдан), из *Мартоноша*. — *Богданови* (2, Ђурђевдан), из *Обилићева*. — *Бугарчић* (1, Ђурђевдан), из *Мокрина*. — *Васић* (1, Св. Никола), родом из *Сенте*. — *Гедошеви* (3, Св. Стефан), из *Чанада*, *Мађарска*. — *Давидов* (4, Св. арханђел Михаил), из *Обилићева*, пре 50 година. — *Девих* (2, Св. Јован), из *Сенте*. — *Димитров* (1, Ђурђевдан), из *Ђале*. — *Ђаков* (1, Св. Никола), из *Нове Кањиже*. — *Живих* (3, Митровдан), из *Чанада*. — *Иконић* (2, Св. Јован), из *Ђале*. — *Илијини* (2, Петковача), из „*Влашке*”. — *Кнежевићи* (1, Св. Никола), има их у *Новој Кањижи*; имали су другог свеца док су били у *Србији*, одакле су дошли јер су нешто скривали *Турцима*, па је њихов предак *Васко Кнежевић* пребегао у *Кањижу*, али су га *Турци* тражили и нашли по крсном имену и вратили га, а он је после поново пребегао и променио крсно име, да га не нађу. — *Мали* (3, Св. Јован), из *Ердеља*, стара земља. — *Маркови* (2, Петковача), из *Сирига*. — *Мијић* (1, Св. арханђел Михаил), из *Мартоноша* пре 50 година. — *Миланови* (2, Св. Јован), из *Сирига*, пре 60 година. — *Жара Милетин* (1, Ђурђевдан), из *Сентјована*, у *Мађарској*. — *Милошеви* (1, Св. Јован), из *Мартоноша*, 1863. године. — *Мирковић* (1, Ђурђевдан), из *Србије*. — *Нецков* (1, Св. арханђел Михаил), из *Оросламоша*. — *Николајев* (1, Св. арханђел Михаил), из *Сентмиклуша Потиског*. — *Певалић* (1, Св. Јован), отац дошао из *Бачке*, из *Мартоноша*, а тај је род у *Жабљу* и сад. — *Попов* (8, Ђурђић). — *Предин* (3, Петковача), из *Чоке*, пре 5 година. — *Радоичин* (2, Ђурђевдан), из *Мокрина*. — *Рајић* (1, Св. Јован), из *Мокрина*. — *Содић* (2, Св. арханђел Михаил), из *Обилићева*. —

Станикини (3, Св. арханђел Михаил) из „Влашке“; са Ердѣљановим, Никорнијиним и Влаоњиним су једног порекла. — Станчулов (1, Св. арханђел Михаил), из Црне Баре. — Суботини (7, Видовдан). — Трећаков (1, Св. Јован), из Кикинде. — Тудаков (1, Ђурђевдан), из Мокрина, дошли скоро. — Шаргићеви (6, Св. Василије), деда дошао из Кикинде у кућу Тодорових. — Штеванови (3, Св. Никола), од Штевана; прадеда који је дошао из Бачке и кога су усвојили Животини, па је наследио њихову земљу и свеца, а прави светац је Петровдан.

Родови чије порекло није утврђено: Јовичини (2, Петровдан, некад славили Часне вериге, па на предлог свештеников променили на Петровдан); стара земља. — Трифунови (12, Св. Пантелија), стара земља. — Ђукичине (2, Ђурђевдан). — Надрљански (33, Св. Никола). — Недељкови (2, Св. Јован). — Никачеви (9, Св. Јован), били аласи; имали стару земљу. — Оковацки (6, Св. Јован). — Стојков (1, Ђурђевдан), стара земља; звали их Завишићи и Бандини, једна фамилија са Ђукичинима. — Тодорови (7, Св. Василије). — Тодорови (7, Ђурђевдан).

ИЗ ЛЕТОПИСА О САНАДУ

И народно предање тврди да је Санад насељен од незапамћених времена и да су се први становници бавили риболовом. Само је стари Санад, по предању, био нешто (за један километар отприлике) северније уз Тису него данашњи.

Све породице српске не знају одакле су им се стари населили у Санад. Највећа фамилија, Надрљански, има предање да су им стари пореклом из Старе Србије и да су се доселили под Чарнојевићем. Најпре су им стари живели у Сомбору и тада им је презиме било Протић. Из Сомбора се неколико породица досели у сеоце Надрљан, које је поред Тисе са бачке стране, северно од Санада (мађарски Адорјан). Из Надрљана се доселе у Санад и због тога се назову Надрљански. Бирдићи су се доселили из села Бирде. Станикини су се доселили из Ердѣља. Тако и Ердѣљани. И један и други су румунског порекла. Румунског су порекла, али се зна одакле су досељени: Михаљеви, Журжулови, Борловани, Павлови, Мали (који се презивају Оникин) и још неки ваљда.

Пре садашње цркве је била стара црква, на другом месту, у улици где је сада кућа Милоша Животина, или Немца Траума. Сад се не зна од каквог је материјала била сазидана стара црква и како је изгледала. Зна се да је била посвећена преподобној матери Параскеви, што је сведочио и стари антиминс у садашњој цркви, на коме је стајало написано да је антиминс храма посвећеног преподобној матери Параскеви. Тај је стари антиминс однесен у Темишвар и замењен новим 1907. године. Садашња је црква зидана 1794—1795. године, од цигала. Била је покривена шиндром до 1908. године, а од тада плехом.

Торан је богато украшен по плеху позлаћеним шарам. Испод торња на црквеним зидовима су израђене иконе, и то са јужне стране икона Преподобне матери Параскеве (као храмовне заштитнице старе цркве), а са северне стране икона Вазнесења Господњег (храмовна слава садашње цркве).

На корицама од псалтира има запис да га је купио „јереј Софроније“, а осим њега као један од најстаријих свештеника у Санаду познат је

Теодор Георгијевић. О њима се више ништа не зна. Свештеници су још били: Јоаким Васиљевић, 1779—1833. године; Михаил Илијевић, 1779—1908; Теодор Илијевић, 1794—1831; Стеван Космановић, 1808—1830; син му Сава Космановић, до 1856; Тимотеј Илић, 1795—1851; итд.

Школа је била најпре само једна, преко пута садашње мушке школе. Познато је име учитеља Лазе Мирковића, родом из Кикинде, који је био учитељ од 1830. до 1832. године.

СРПСКА ЦРЊА

Предања о насељу. — По казивању црквењака Милоша Маркова, старог 76 година, најпре су овде дошле две фамилије: Чојићеви или Томини и Маркови (три брата: Ива, Марко и Сава).³⁰ Они су најпре дошли у Жомбољ, па како је то било на главном путу Темишвар — Сегедин, нису хтели да буду узнемиравани и пређу преко воде, која је некад била свуд око греде, где је сад Црња, а пошто се та греда звала Црна греда, прозову село Црња, а к њима после придођу и други насељеници. Међутим, по причању старих људи, кад су ратовали с Турцима у време Чарнојевића³¹ (последња је битка с Турцима била на Ченеју), Срби, који су се били настанили у Жомбољу, тражили су место да се иселе, па се тако 13 фамилија населило овде, јер им се допало земљиште. Тих 13 фамилија су: Стеванови — Грнчарини; Маркови; Томини; Арсен — Миљанићеви, пореклом из Црне Горе;³² Гајини; Ивини; Јова са три сина: Рацка од којег су Рацкови, Рада од кога су Радини и Мија од кога су Јовини; Гаврилови; Ћирини (Пурдићеви); Глишини; Миланкови; Алексини; и Ненадови (Делоњини). Свих тих 13 фамилија биле су заједно као сродници, пријатељи и кумови. Биле су у војсци на Сенти и гониле Турке до Темишвара и затим привремено живе у Жомбољу, најпре настањене на данашњем Селишту, где су били најпре „Турци“ настањени. Ту су имали цркву и бунар, а бежећи испред аустријске војске, наводно, спустили су све злато у тај бунар и побегли. Кад данас копају и ору на том Селишту, наилазе на цигле и људске кости. Прича се да су тобож налазили тај бунар, али им се није давало да га ископају. Држали су земљу немерену 30 година, па је после, у доба Марије Терезије, дошао инжињер из Темишвара да им премери и подели земљу. Живели су 15 година у земуницама, и тек онда им власт из Темишвара допусти да се ту настане и да праве куће. Кад су стари правили куће, нису их градили једну до друге, него „ди се ком свидело, тамо је зидао“, па су куће биле расуте. Пазили су да им сунце буде „пред кућом“, а куће су биле од набоја и под трском. Тек после су уређени сокаци и куће изведене на

³⁰ Од њих су Ивини, Маркови и Савини. Сад нема никога са презименом Ивин, него се и они зову Маркови и Савини (прим. Ј. Ердѣљановића).

³¹ Сачувана је успомена на Чарнојевића који је предводио Србе проганао Турке преко банатских ритова, али се то не односи на патријарха Чарнојевића, него на Чарнојевића српског војног команданта (прим. Ј. Ердѣљановића).

³² Од њега су Савини и други, најпоштенија фамилија у Црњи (прим. Ј. Ердѣљановића).

сокак. Имали су стари план Црње, на коме су се већ видели сокаци и цео атар.

Предање каже да је спахија Чеконић био пореклом Србин, вероватно из Тополе, и да је од Марије Терезије добио Бузитово и земље у црњанском рити и узимао је десетак са њихове земље и од свачега другог. И још су имали да му „работају с коли и с коњима”; „тукли их на мацке”, 25 по туру. Бољи су морали увек имати кола и слугу и морали су сваки дан бити спремни да на позив спахијин иду да му раде.

Кад се делила земља, доље се нису ни мериле, него их је после спахија премерио и узео себи. За сваку су сесију имали по три ланца излаза. Године 1864. Чеконић им је одузео велики део излаза црњанског, баш код велике спахијске шуме, због тога што нису хтели гласати за њега.

Горник спахијин убио је једном приликом дете због мало траве насечене у спахијиној ливади.

Село Црња има 16 горника, који чувају њиве и винограде, а добијају сви скупа од сваког посејаног јутра по две оке жита и по две оке кукуруза, што после поделе. Чим се среди пшеница, дигне се на општински таван њихово жито и свака штета се од тога њиховог жита наплати и исплати оштећеном газди, али зато они сами глобе оне које ухвате у штети и сами изврше казну — иду на таван, па му узму жито или му заплене неки комад марве. Таква је установа у свим селима.

Старине. — У атару има три хумке, али у њима ништа не налазе. У делу бившег атара спахијског, у једној хумци близу станице Јаношевца, у земљишту Пескован, копали су и нашли неки подрум.

На месту Ливаде под Ракош, у спахијској страни поред Старог Бегеја, нашли су цигле, а на месту Воденице, некад поред Бегеја, налазе стубове од негдашњих воденица. Све то је после присвојио спахија, а касније поделила аграрна реформа.

Прва црква је била најпре дрвена. Нико није чуо да је изгорела. Премештена је после овамо зато што је била крај села „под рит”, само што је била на брегу. После је црква била, у ствари, обична кућа са једном великом собом за слушање, а други део за становање црквењака. Налазила се на рогљу прве улице, источно од садашње цркве, на узвишици, где су се они најпре настанили, а гробље им је било где је сада црква. Кад се намножио народ, озидали су данашњу цркву. Кад се населило доста Румуна, ту је постављен и њихов поп, који је служио једну јектенију српски, а једну влашки, али после су се и Срби намножили, те је Дионисије Јакшић укинуо влашко служење.

После изградње нове цркве гробље је премештено на запад, крај села, па се после звало Старо гробље и на њему је био крст, али сад га нема. Затим је ово земљиште продато Немцима и ту су се они населили, а гробље је измештено на садашње место. Доцније је за други део села установљено гробље (за делове села: Футог, Велики сокак и Лолин сокак), а за Штевијанов сокак, Турдићев сокак, Лончарев сокак и Преки сокак остало је оно старије гробље, које је настављено у новом гробљу, што је уз њега.

У парохијској канцеларији се чува антиминос (жертвеник) из старе црњанске цркве, на коме је добро очуван натпис који каже да је „напечатан благословом патријарха Арсенија Четвртог”.

Ово је једина ствар, што је очувана из старе цркве, која је изгорела и са њом и књиге и утвари — и уједно поуздан доказ да је било и цркве и села Црње пре 1750. год., а свакако и много пре те године. У селу сад нико не зна да је стара црква горела, али свештеник Грбић тврди да је то нашао у неким старим забелешкама.

За прво гробље код цркве зна се по казивању најранијих свештеника, а и за друго, по месту где су сад куће Немачке Црње. Веле да тамо није ни било камених крстова, него само дрвених и зато сад нема од њега трагова. Најстарији споменик у овом трећем гробљу црњанском је из 1790. године.

Топоними. — У селу: Лолин сокак, Велики сокак, Мојсин сокак (некад Бећарски, Футог и у њему Чекмеце, а од њега Кључ и Мртви сокак.

Земље: Код пивара (ораница); Под жомбољске винограде (ораница) и у њима Јаруга; Преко друма (ораница); Под Тојсић (ораница); Језеро (ораница, доља, била под водом), удара у немачки атар. Један део су звали Код машала. У близини Тошин унучић; Виногради (били некад), а то место зову и Поклон (били виногради), зато што га је даровао спахија, у ствари од њиховог излаза. На југу („подне”): Стари виногради (били некад); Буцак (ораница, био пашњак); даље Ливаде (ораница сад) и у њима Мала умка или Умчић, Попина умка и Велика умка; Под коље (било је коље којим су заграђивали воду да перу у време кад је овде било старо српско село Рокош, које је спахија доцније преселио у Црњу, а овде у шуми и сад стоје зидине од њихових негдашњих кућа, којих је било 27 нумери).

У рити је било пуно српских имена, док им га није спахија одузео. И сад свака греда има назив: Збеговиште, Каменита умка; Водениште на Бегеју; Мијина умка (ка атару Црње, Кларије, Жомбоља), Алексина греда, Заријина греда, Васина торина, Дивљакова врба, Код кочине, Код кокошака, Селиште и Баште код Селишта.

Тамо где је Немачка Црња био је излаз црњански и Срби су га звали Коморско.

Предео од црњанских ливада до под Сентђурђ-пустару Срби зову Бузитов.

Према подацима из *Написанија крешчаемих од 1790. године* и даље најстаријег који постоји, знају се:

Родови познатог порекла:

1791. године: *Алексин(и)* — *Рокошанови* (2, Св. арханђел Михаил), стари су им дошли из Рокоша; било их је више, али се „разметали” по службама. *Ђурђеви* — *Милитари* (9, Ђурђевдан), биће из Милиције досељени. — *Прокини* — *Голубице*, и — *Бика* (3, Св. Андрија), деда дошао из Ченеја.

1792. године: *Валожански* -ани (3, Св. Јован), надимак, а пишу се Тодорови и Стајини; дошли из Банлока; била стара и велика фамилија. — *Зарин(и)* (6, Ђурђиц), стара фамилија; једна од првих 13, пореклом из

Црне Горе. — Петрови и Радини — Моношторци (10, Св. арханђел Михаил), стара фамилија; доселили се из Моноштора.

1793. године: Јованов(-и, -вић) — Јегришани (2, Св. арханђел Михаил), дошли из Јегриша с Мориша. — Јоргин(и) (9, Св. Трива), стара фамилија; са њима су истог порекла и Станкови — Јоргини. — Миланов(и) (6, Св. Мрата), стара фамилија; предак дошао из Говежде, код Модоша. — Станков — Јоргини (2, Св. Трива), Станко дошао из Кече у кућу старих Јоргиних.

1794. године: Кришан, -ови (3, Св. арханђел Михаил), по претку Лазару пишу се Лазарови, а дошли су из предела Кришани, преко Мориша.

Родови чије порекло није утврђено:

1790. године: Васин(и), -ић, сад само Васини — Сигурани (2, Св. Игњат); има одсељених у Уљму и иначе су се „разметли”; једног порекла са Мијинима и Николинима и Живкови и Маркови (1). — Костин(и) — Вељини (4, Бурђевдан).

1791. године: Гаврилови (7, Св. арханђел Михаил) и Закини једна су фамилија; Закини се зову Флинтерови; они су од старих Глишиних. — Гајин(и) (10, Бурђиц), стара земља, од Ивиних. — Дамјанов(и) — Шкрњалови (6, Св. Јован), стара земља; то су Штевини и једног су порекла са Дацинима и Никинима. — Букин(и) — Букичини (Бурђиц). — Живојинови — Понкишеви (7, Бурђевдан), стара земља; једног су порекла са Томинима, Тодоровима, Кузмановима и Филиповима; сви имају исто крсно име. — Јовини — Флинтерови (8, Св. арханђел Михаил), од првих 13 фамилија; једног су порекла са Гавриловима и Закинима.³³ — Лазин (1) — Алилујеви (5, Велика Госпојина), стара земља; једног су порекла са Мартиновима, Гајини, Мијини, Лазини и Маркови, и још у Кикинди Павлови.³⁴ — Никин(и) (3, Св. Јован). — Павлов(и) (2, Бурђиц), стара земља; пореклом од Ивиних (једна од првих 13 фамилија). — Савин(и) (10, Бурђиц), стара земља; били се населили на Болдору (није то било село), на Пустиништу, па дошли овамо; Срби га овде зову Старо село и веле да га Власи зову Пустиниш. — Тодорови (6, Бурђевдан, а неки Св. Јован), стара земља; они су од Томиних и још Кузмановићи, Филипови, Живојновић, Чојићи (најстарији су Чојићи названи по првом који се налазио и био у чојаним хаљинама). — Филипов(и) — Контрини (3, Петковача), стара земља; једног су порекла са Стојшинима, Перишинима и Арсинима. — Штевин(и) — Грнчарићеви (3, Св. Трива), стара земља.

1792. године: Арсин(и) — Штудентини (3, Петковача), било их је више; они су једног рода са Стојшинима, Перинима; од првих 13 фамилија. — Аћимов(и) (3, Бурђевдан), нису од старих фамилија; једног су порекла Дебеле Јевре са Марковим. — Глишин(и) (2, Св. арханђел Михаил), стара земља; са њима су једног порекла: Закини, Гаврилови, Јосини. — Грубин(и) (8, Бурђиц), стара фамилија, мисле да су и они од првих 13,

³³ Овде је обичај да се и два рођена брата различито презивају: један по оцу, други по деди (прим. Ј. Ердељановића).

³⁴ Причају да је нека удовица Мара довела пет синова: Траила, Лупула, Мију, Николу и Павла (овај пети отишао у Кикинду) — (прим. Ј. Ердељановића).

али се не зна од које су. — Давидов(и) — Шашини (4, Св. Никола), стара земља; од те фамилије су још Лукини, Недељкови, Перини и Штевини. — Дацин(и) (4, Св. Јован), стара фамилија, од првих 13. — Ердељан (1, Петковача), деда му се доселио. — Живкови (3, Св. Игњатија), стара фамилија, од 13 што славе Игњатија. — Јосин(и) (2, Михољдан), „разметли” се; славили су Св. Пантелију, али на тај дан им је крмача појела дете, па су славу променили на Михољдан; они су један корен са Мијинима (Глувакови), Ивинима (Патријарови) и Арсинима. — Крајин(и)-ови (3, Св. арханђел Михаил); једног су порекла са Субиним и Комановим. — Лупулов(и), сад је то надимак фамилије Мартинови (6, Велика Госпојина). — Максин(и), сад је то надимак фамилије Пантини — Максини (2, Бурђиц) који нису овде од старине; „Максини” су од Маркових, од првих 13 фамилија. — Маркови — Варзилови (11, Бурђиц). — Маркови — Дебеле Јевре (3), и они су од првих 13 фамилија, али се сад не зна од кога. — Мијин(и) — Ајдукови (8, Св. Игњатије), стара земља; предак маљем убио Швабу јер су Срби зидали куће Шваби забадава. — Мијучин(и) (4, Петковача), стари су им славили Бурђевдан и били су од првих 13 фамилија, али су славу променили. — Милићев(и) — Смокварови (3, Бурђевдан), досељени после. — Мојсини (3, Св. арханђел Михаил), стара земља; они су једног порекла са Исинима и Нинковима. — Недељкови -овић (4, Св. Никола), стара земља. — Нинков(и) (4, Св. арханђел Михаил), стара земља; од Мојсиних. — Николин(и) — Бајкини (8, Св. Мрата, а једни Св. Јован), стара земља. — Перин(и) — Ваљушкови (7, Бурђиц), стара земља. — Попов(и) — Попини (9, Велика Госпојина), стара земља; предак Трива био је овде свештеник, а дошао однекуд пре 100 година; и син му Ива био је поп. — Радин(и) (12, Св. арханђел Михаил), стара земља. — Ранков(и) (2, Бурђиц), а једни се презивају Савини — Крчунови; једног су порекла са Букичиним, Зариним, — Савић-еви — Трпанови (2, Св. арханђел Михаил), стара земља. — Субин(и) (3, Св. Никола), били су пастири, без земље. — Томин(и) или Чојићеви (7, Бурђевдан), стара фамилија.

1793. године: Антин(и) овако се пишу, а зову их Мишкови (6, Бурђиц), стара земља; од Ивиних. — Живин и, -ић — Гајићеви (4, Бурђевдан), стара фамилија; од Миланкових. — Крачин (Ненад), сад нема, што се Живојинови зову и Крачини (4, Бурђевдан), стара фамилија; Живојнов ушао у кућу Крачиних. — Крстин(и) (6, Михољдан), стара фамилија. — Лукини (Свиранови); једног су порекла са Ненадовима. — Ненад (3, Св. Никола), стара фамилија. — Стојићев(и) — Будини (4, Св. арханђел Михаил), стара земља. — Т(е)одоров(и) (3, Бурђевдан), стара земља. — Тешин(и) — Иванови (3, Св. Никола), стара земља, дошли доцније од Ненадових. — Ђирин(и) — Пордићеви (5, Бурђевдан), стара земља, одувек газдашка кућа; „дедовина” им је Бурђевдан; једна су фамилија са Томинима, Чојићима и Живојновима.

1794. године: Штеванов(и) — Гранчарић (2, Св. Трива), стара земља; он је први нашао ову греду на којој се населио.

1796. године: Лекин-и (5, Св. Никола), стара земља; једног су порекла са Поповима и Тодоровим. — Милин Танин-и (2, Св. Јован), имали су стару земљу.

1798. године: Станимиров(и) — Коркошови, стара земља; једног су порекла и Матини, Перини и Милини, сви славе једног свеца.

Изумрли родови:

1790. године: *Поповић* — *Стојанови*. — *Суваचारов*. — *Чикош(ев)*.
1791. године: *Гавриловић*, трговац, изумро. — *Ђорђевић*. — *Илијин*. — *Мијајевић*, био Вла, пастир. — *Нешин*. — *Радивојевић(и)*. — *Симин(и)*; има само досељеник; отац дошао из неког банатског села. — *Станисављевић*.
1792. године: *Бранковић(и)*. — *Живићевић(и)*. — *Марјановић(и)*. — *Недин(и)*.
1793. године: *Ридановић(и)*.

Исељени родови:

1791. године: *Веселин*. — *Вељини*, имали су стару земљу, али попродавали и „разметли“ се. — *Онулов*, био суваचार, досељеник и отишао одавде.
1792. године: *Арсеновић(и)*, били привремено. — *Весин* и *Весић*, били привремено. — *Војиновић(и)*, били само привремено. — *Грк*. — *Грујић(и)*. — *Живановић(и-овић)*, скорахњи досељеник. — *Живковић*. — *Ивановић(и)*. — *Игњатовић(и)*, био је један досељеник, суваचार, и отишао. — *Јанковић(и)*, били привремено, па отишли. — *Јаношевић(и)*, били само неко време у селу. — *Катана* (Георгије). — *Лудајић(и)*, били привремено. — *Михаиловић(и)*. — *Мишин*. — *Момировић(и)*; био и један познији досељеник и отишао. — *Мургуловић(и)*, били привремено. — *Пајин(и)*, били привремено. — *Паскулов*, не зна се. — *Паулов*, не зна се. — *Павлови*. — *Петков*, не зна се. — *Писаровић(и)*, били привремено. — *Танасин(и)*, био неко време, па се одселио. — *Тирх(?)*, не зна се, а само се једанпут и помиње. — *Штевановић(и)*, досељеници, мало били, па отишли.
1793. године: *Башчован* (Бела). — *Васил(-љеви)*. — *Галужански*, били привремено; многи од ових привремених су били слуге по одајама на спахилуку. — *Златар*. — *Јеличин(и)*, били привремено. — *Костејен*. — *Коцин(и)*. — *Кузмановић(и)*, били привремено и последњи отишао у Сентмартонош. — *Овитанов*. — *Павловић*. — *Пејић(и)*. — *Радивојевић(и)*. — *Ротар*. — *Сабов*. — *Темсин*. — *Трајиловић(и)*; били привремено и отишли. — *Ченејац*. — *Чизмаш(еви)*. — *Чонка*.
1794. године: *Аврамовић(и)*; били привремено, служили у спахилуку. — *Бузација*. — *Јосифовић*. — *Ковач*. — *Колар*. — *Митин(и)*. — *Пандур*. — *Суботин*. — *Пајин*.

Родови за које сада не знају ништа:

1795. године: *Бабин(и)*. — *Димитријевић*. — *Јевтин(и)*. — *Максимовић(и)*. — *Марин(и)*. — *Паскулов*, има их у Кларији. — *Радивој*. — *Свирчев(и)*. — *Станчуловић(и)*. — *Стојанов*. — *Форман*. — *Франц*.
1796. године: *Андрејин*. — *Добрин*. — *Мургуловић(и)*, били сиротиња, без земље. — *Обрштер*.
1797. године: *Бабшин*. — *Десин*. — *Нецин*. — *Радулов*. — *Роми*.
1798. године: *Гуљаш*, јамачно пастири. — *Мин*. — *Сакошан*.
1799. године: *Ђакон*. — *Вукин*.
1800. године: *Сентин* (3, Св. арханђел Михаил), стара земља; сад се пишу Радини, а зову их Сентини; Радин је отишао у кућу Сентиних.

Цигани:

1792. године: *Војкин* Гаврило (1, Велика Госпојина), потомак Цигана досељеника, без земље, а ради туђу земљу.
1793. године: *Петровић*, били су Цигани покућари и отишли.
1799. године: *Самадсов*, били привремено.

Ређа лична имена у најстаријим матицама Српске Црње:

Авакум, Аврам, Ага, Адам, Акса, Алка, Алексија, Ана, Антонија, Анушка, Апатија, Аркадије, Арон, Аћим, Борић, Браиланка, Ватима, Велисав, Викентије, Вита, Вук, Вукашин, Гавран, Гаврил, Гаја, Георгије, Глигорије, Митра, Димитра, Давина, Дамјан, Дамјанка, Данил, Деспот, Дивна, Дионисије, Дока, Драгић, Ђелвасије, Ђерманка, Ђеросим, Ђуле, Ђураћ, Ђурђија, Ђурица, Ева, Евгеније, Евдокија, Елионида, Ефтимје, Јефта, Живана, Живојка, Иван, Иванка, Иконија, Јагра, Јаков, Јана, Јаша, Јевра, Јеврем, Језда, Јека, Јеремије, Јилисеј, Јоаким, Јока, Јоса, Јустина, Комненија, Кузман, Кумрија, Круна, Латинка, Макра, Мела, Миладинка, Милић, Мирна, Момир, Неранца, Нинка, Пава, Плема, Петрасија, Рава, Раца, Рокса, Селена, Сена, Сибинка, Синђа, Слава (мушко), Сола, Стојна, Тадеја, Таца, Теда, Тадијана, Тода, Томанија, Траило, Утва, Фема, Флора.

ИЗ ЛЕТОПИСА СРПСКЕ ЦРЊЕ

Постанак Српске Црње.

Српску Црњу су населили Срби за време Велике сеобе под Чарнојевићем око 1690. године, и то победивши Турке са Евгеном Савојским под Сланкаменом и Сентом (први пут 1691, а други пут 1697. године). Гонећи непријатеља према Темишвару, на путу видеше и допаде им се греда близу садашње Црње, коју назваше Црном гредом. Доцније то место доби име Селиште, а данас се зове Менсил. Ту се настани 13 фамилија, односно 13 наоружаних људи, или, можда, 13 задруга са наоружаним задругарима. То место назваше они Црна Греда и ту становаху у земунцима све до Карловачког мира 1701, а тада добише дозволу да се као стални становници настане и почеше градити куће на данашњем месту, где је данас село.

Од сасвим старих фамилија одржале су се до данас следеће: Ненадови, Јовини, Чојићеви, Живојинови, Глишини, Кајганови, Пурдићеви, Ђирини итд. Од године 1921. подељени су аграрном реформом сиромашним становницима Српске Црње плацеви за зидање нових кућа, те се данашња Српска Црња проширила.

Место где су настањени Срби звало се Црња, па Церња, доцније Српска Црња, за разлику од Немачке и Мађарске Црње. Становници Српске Црње су махом Срби, а има и неколико Немаца.

Одмах близу Немачке Црње, на три дужи раздаљине, дограђено је 1922. године Ново Село.

1921. и 1922. године досељавају се на бивше спахијске одаје Срби из свију крајева Краљевине СХС.

Каква је била првобитна црква у Српској Црњи не зна се, јер ни писмених а ни усмених података нема. Данашња црква зидана је 1775. године, од цигала, покривена шиндром, а торањ лимом. Осветио је Викентије, епископ темишварски, 1778. године. Имала је три звона, од којих

је мађарска влада за време рата узела два, а једно, средње, оставила. Све прописане утвари и књиге стоје у добром реду. Иконостас је прављен први пут 1788, други 1853, а обновљен је 1892. године. У порти постоји часни крст од камена, подигнут 1862. године, у добром стању. Исто тако, има један прквени крст на путу за Жомбољ. Црква је изнутра молована и на више места живописана, а један део олтара донекле премолован; посвећена је светом великомученику Прокопију 1921. године. Иконе престо-не, девет икона на иконостасу и певници, израдио је Ђура Јакшић. Аутор осталих икона на иконостасу и по зидовима храма непознат.

Парохије има две, обе четврте класе, премда би по броју душа требало да има више парохија. Број душа је од 1907. до 1921. варирао између 3.106—4.306. Тај број се до половине 1922. године, услед досељавања, удвостручио, јер се, које у село, које у одаје, доселише Срби из крајева који припадаше Румунима, затим Меленчани, Куманчани, Карловљани; Личани, Босанци, Херцеговци, Далматинци, Црногорци итд. Цела околина Српске Црње се од ослобођења посрбила, јер раније од Српске Црње до Бегејског Светог Ђурђа и Српског Итебеја ретко беше Србина наћи на пустарама, а од 1921. године унаоколо зидају се и српска села: Ново Село, Александрово, Петрово Село. Сви долазе у ову цркву јер немају своје. Школа је зидана 1826. године, од набоја.

Свештенство: Стефан Јосифовић, 1790—1811; Трифон Поповић, 1790—1842; Ранко Гавриловић, 1812—1817; Лазар Јакшић, 1817—1840.

Оснивање колоније Новог Села, Александровца и Леоновца започето је године 1919. и 1920, када је парцелисано имање грофа Чекоњића, те су затим основана три села у подручју ове парохије.

Ново Село се налази недалеко од Српске Црње и добило је место за цркву, гробље и за школу, али је гробље и до данас неосвећено, те сахрањују и сад мртве у гробље општине Српске Црње. У колонију су ушли бивши киријашни из Српске Црње и неки странци, већином избеглице из Румуније.

Село Александровац је основано 1922, а сазидано већим делом 1923. године. Темелј селу, име села и освећење села обавио је Анђелко Грбић. Место за цркву је такође тога дана освећено.

Колонија Леоновац се колонизира од 1923. године.

Колонисти Александровца су већином добровољци Личани, а има и Босанаца, а Леоновци су Херцеговци, Далматинци, Бокелји, Босанци, Личани, а биће и Банањани.

Материјално стање парохијана је врло повољно услед тога што су сви кућама и земљом снабдевени. То се најбоље види по многим новосазиданим кућама. У свакој улици се годишње прави 4—6 нових кућа. Тава-ни су пуни хране, а стаје марве, и то све од поделе имања грофа Чекоњића. Дотле беху скоро половина без педља земље, а од поделе амо сви су се у сваком погледу снабдели. Уопће, сви су материјалисте и просветне установе слабо маре, што се да видети по свима зградама.

Морал доста ниско стоји. Тоне се у безакоњу и греху, слабо се поштују црква и светиње црквене.

СРПСКИ КРСТУР

Предања о насељу. — Стари људи тврде да је село засновано поред Тисе, на брегу, где су били аласи, али то није поуздана тврдња, јер се Тиса разлива свуд, па су, штавише, имали на том брегу и винограде у

месту Подбарје. Затим је вода „одузела“, однела велики део те обале и нема више винограда, само је остало име Виноградарска земља. И овде су стари најпре правили земунице, а после су се скупљали у једно село. Други старци (и Малбашан, од 82 године) потврђују да су Ловадинови, Башарагини и Тешини (после прозвани Јајагини) били први родови у старом Крстуру, крај Тисе. Било је и неколико кућа даље од садашњег западног краја села, на брегу, па је после вода брег односила док није начињена долма. Село се ширило овамо због брега који се на ову страну продужава. По предању се зна да се ово место одувек звало Крстур и да су најстарије фамилије на том брегу према Тиси могле бити: Ловадинови, за које веле да су први овде „ударили колац“, затим Башарагини и још Јојићеви, која се „искоренила“. „Башарага“ је прво „седео“ на хумци, која се и сад зове Башарагина умка, па је после прешао у село (сад Јагдићева умка), а тако су и остали били растурени, сваки за себе, па се тек после скупчили у село.

Зна се да је само једна мађарска породица, Кардош, добила „паор земље“ пре Мађарске буне, па и њен домаћин био је слуга и силом су га натерали да прими земљу, а само још три мађарске породице биле су у селу од тог времена — сви дошли као слуге код Срба, поглавито су сажиди дукан. Затим, кад се градила долма, велики број њих настанио се овуда. И сад су сиротиња, многи раде и код Срба. Једва да имају сви заједно до 50 ланаца.

Пред крај XIX века било је у јеврејским рукама 1.800 ланаца земље у Крстуру, а од тада па до 1913. године сва је та земља поново прешла у српске руке. Сад су у Крстуру само три Јеврејина, који се баве ситном трговином.

Године 1924: 570 православних домова са 3.206 душа (мушких 1.631, женских 1.575), 5 домова „суботара“, а Мађара око 200 душа. Са новим досељеницима и Мађарима укупно 680 домова.

Старине. — На Три умке су биле ископаване кости на 2—3 места. Тако исто на Врбовитој умци. Ждерина умка, код Ревенице, под којом је дубока доља као да је из ње земља за хумку копана, није раскопавана.

У брегу на месту Бајиру налазило се препоће, тањирџића и дебелих лонаца. Народ нагађа да су туда „седели“ Турци. По лединама Слатинама и Бокалу и сад се познају „разори“ од негдашњег орања.

Црквица тога старог села била је чело данашње свештеникове баште и морали су је квати због приближавања Тисина услед одроњавања брега. Затим су, 1818. године, правили ову садашњу цркву.

Гробље је одувек на данашњем месту, само се проширивало.

Топоними. — Земље: Горњи рит: Лап (Карлица), Позглавак, Велика греда, Кракље (доље), Јајагина греда (по овдашњој фамилији), Бајир (корито мртво, са блатом и водом). У Горњем рити: Петровићева бара (не зна се по коме се зове), Мала греда.

Бајирска земља (ораница), а уз Бајир је општински пашњак Слатина. На Бајирској земљи је Слатинска умка, у Слатини је Вочић (за сливање кишне воде); Широка слатина.

Три умке (ораница): Јакшина слатина (ледина), Супарова слатина (ледина) и Роткви́на слатина (ледина) — све три по надимцима тих фами́лија. Те три хумке немају имена. Ту је и Бела анта, на атару према Ђали.

Тервалац (ораница): Зечка умка (опет по надимку фами́лије); ледина Велики иберланд, Мали иберланд. Даље у Тервалцу: Талађ (ораница) и на њему Самица (хумка). Талађ је поред пруге; уз Талађ је Ковачица („грло” — земљиште као грло и кроз њега се провлачи пруга); а уз њу Међа (ораница, општинска), па Дубоки до; Међина башта (ту су били пчелиња-ци, одавно, пре 100 година).

Бокал (оранице и ледине); уз Бокал и уз Тервалац: Јер (ораница): његов део, који је општински — Лабудињак; Велики сигет и уз њега Лап, Мала ревеница; а с друге стране: Врбовита бара, Катански фрталевци по мађарском (то је до спахијске земље; 1848. године добили катане, 82 њих); а други су до Зобишта (црквене земље).

Хајдучки сигет („косалов”, коси се сенокос); Нове ливаде (нове, јер су после дате и подељене; а били ритови); ту је једна доља — Агин вок (можда по Турчину) и Курјачи сигет; Дуга бара; Старе ливаде (сад орани-ца); Преко вока; ту је и Теочи јар (пашњак за телац).

Округлица у Иберланду (крављи пашњак); Ждерина умка упире у атар кањишки, крстурски и оросламошки; Екенда је одмах уз друм, кад се иде Кањижи (дољача, оре се и сад, а пре је ту била трска и бара); Зобиште је између Бунгиног и Хајдучког сигета (не зна се објашњење ни за једно од ова два имена).

Подаци о појединим родовима. — Већи родови: Блажићи (11). — Вуји-ћи (8). — Живкови (8). — Јанчићи (40). — Јегдићи (14). — Малбашки (20). — Попови (20). — Шећерови (68).

Надлачки, рачунају шест колена од претка који се доселио из Меле-наца. — Тешићи (Св. Јован), после прозвани Јајагини, пореклом из Црне Горе, одакле су дошли у Реску, а оданде овамо.

ТАРАШ

Предања о насељу. — Најпре је село било на крају данашњег села, где и стара црква Св. Ђурђа, тј. на истоку. Слушали су да је ту било 40 „нумери”. Сесије, односно 1/2 сесије добиле су ове фами́лије: Живкови, Лазмаркови — сад Маркови, Маринкови, Протићи, Попови, Стојкови (Жи-војнови — Попови — из Елемира и они су једног порекла, а дошли су из Елемира овамо). Био је чуван и план тог села: у њему су фами́лије Јовано-ва, Мијатова и Остојића имале по целу сесију.

Најпре се место њиховог првог насеља звало Унучка греда и Унук и писало се некад Унук-пустара. Рибе су свуд околу и у Тиси „на главчине” хватали. Тако их је много било да су говорили не да иду да их хватају него да их „донесу”.

Причају како су у Жабљу имали два звона, па их поделили братски: једнима једно, а другима друго. Били су заједно на Старом Жабљу, код

Црне ћуприје. Најпре су се населили код данашњег дрвеног крста, накрај Тараша, па су се преместили ближе Тиси.

Откад је „задолмљена” Тиса, остало је суво велико земљиште што га је она дотле плавила. А како је то ритска земља, јако насута муљем и песком, веома је погодна за винограде, бостан и неке врсте воћа и заиста је сва под таквим културама, особито под виноградима. Чувено је у целој околини тарашко грожђе и воће (трешње, кајсије, крушке, јабуке, брескве). Како су ти виногради у низини, близу реке и бара, веома су изложени опасностима од јаких роса и магли — пошто нема промаје и топлоте као на узвишицама — те их морају врло често прскати, да би их сачували.

Тарашани су уопште стања средњег и сиромашног: већина их има по 10—15 ланаца земље, а само двојица преко 60 ланаца. Некадашњи богати риболов је исправком Тисиног корита веома опао, а доста се развило вино-градарство и воћарство.

И овуда су салаши по имањима, као и око Панчева; около је већи комплекс земље и ту се свози већином пића за марву, ређе и житна храна, која се већином свози у село. На салашу се држи марва и ту преко целе године живе слуге, а негде и когод од домаћих.

Старине. — На Малом пландишту, на јужној страни Тараша, ископа-вали су сводове од печених цигала.

Старо тарашко гробље, напуштено пре 70 година, све је у парлогу, старо камење је поломљено, а већина је од црвеног камена.

Топоними. — Од Селишта на западној страни села је Брег (ту су при орању налазили цигле, кости, црепње и парчад стакла; стари су казивали да је ту било „турско село”); до њега је Чот (ораница и сенокос); Крчевина (ораница и сенокос, а има и копова); даље је Водица (ту има и „водица”, бунар, и кућа над њом за болеснике); Међа (ораница, сенокос и копови), са салашима (кућа на земљишту за становање); Блато (оранице и копови, виногради и др.); Родиле са великом хумком Бељина умка или За бару умка; Јар поред Чикоша; Дубоко копово (ораница, дубоко копово и рибе у њему) и у њему Грчко копово, Надаш, Соларово копово, Жупља (пашњак и копови); Леје (ораница) са две велике хумке: Толмачева и Општинска умка (из ове друге су ископаване кости и лубање, прстење и друге ствари, мисле „турске”; ту је општина делила земљу за кудељу и вртове); Вањ (ораница), са једном хумком; Умка на вању (за орање); Окањ (општински пашњаци и сенокоси; ту избијају више пута „жмиравци”: блато испод површине, у које се марва заваљује и тоне у дубину); на западној страни атара На Карачи (били су виногради, а сад се зове и Стари виногради); Рит је према западу; Сигет је висока греда (брежуљак, сад се покоје парче и оре); Стари вок (њиме је одилазила вода из рита у Тису; ширина корита 2—3 „фата”); код Сигета је Вртлог; Курјачка греда; Притошка греда; Ши-рина под Селиштем (највећа млака); даље Рогозарна.

Кад је 1863. године „пресечена” (регулисана) Тиса, остало је тарашко земљиште преко тог канала: Велики ајлаш (мађ. *hajlás* — прегиб, речна окука), а даље на север преко најновијег Тисина канала (1896. год.) остао је Мали ајлаш.

Родови познатог порекла: *Адамов* (1, Св. Никола), дошао из Елемира. — *Арадски* (5, Св. Јован), деда или прадеда доведен из Жабља. — *Арадски* (1, Велика Госпојина), дошао „из Влашке” и призећен у кућу *Арадских* — *Чонкини*. — *Бочарац* (1, Св. арханђел Михаил), мати га довела из Бечеја. — *Беквалац* (2, Св. Јован), деда дошао из Парабућа; има их још у Каћу, Надаљу, Товаришеву. — *Белић* — *Симотини* (7, Св. Никола), дедови из Фаркаждина. — *Берчек* (1, Петковача), пореклом Мађар, рођен у Фелдвару, код попа, и донет. — *Блажић* (2, Св. Јован), дедове им довела мати из Врањева. — *Вучетићи* (15, Св. Стефан), из Жабља; до 1848. године били су немешти, носили су сабље и „ником ништа нису плаћали”, било их је још у Жабљу, али су изумрли; од немешага доскора су чували своје повеље, истог су порекла од којег и католички Вучетићи, који су у исто време добили племство и прешли у католичанство. — *Гарчић* — *Ђурчијини* (1, Св. Јован), прадеда дошао из Врањева, где их још има, а у Врањево су дошли из Црне Горе, са Чарнојевићем (?). — *Достанићи* — *Бакићеви* (29, Св. Никола), прво се доселили „у Жабља”, па дошли овамо. — *Ђулинац* (12, Св. Мрата), од првих фамилија, биће из Жабља. — *Ђурчин* (1, Св. Петку — Параскеву), из Карлова скоро дошао у кућу девојци. — *Живкови*³⁵ — *Ненадови* и — *Бељини* (17, Михољдан; 29. септембра), од првих фамилија; имали целу сесију; на два места; вероватно из Жабља, где их још има. — *Јованови* — *Попови* (17, Св. Јован), од првих фамилија, имали целу сесију; стари дошли из Лалића у Бачкој. — *Јовичићи* (1), из Меленаца, био ковач. — *Квашчеви* (2, Ђурђевдан), дошли из Беодре. — *Ковачев* (1, Св. арханђел Михаил), пореклом Словак, дошао из Кумана. — *Крстини* — *Бојшчини* (15, Св. Јован), стара фамилија, дошли из Жабља. — *Лудошки* — *Ђурђев* — *Лазакони* (34, Св. Никола), из Ђурђево, у Бачкој, од старине им је такво презиме; презиме Лудошки је несумњив доказ да је село Лудош било насељено и Србима, али се то може односити и на Лудош у Бачкој. — *Максић* (3, Св. Лука), немају земље од старине, из Кумана. — *Маринкови* (29, Св. Димитрије), од првих фамилија, („оцов отац” је казивао да су из Србије); има их још у Бачкој: у Ковиљу (на Дунаву), Бегечу, Деспот-Сентивану, а одавде су отишли у Фаркашдин; свуд се зову Маринкови; сви славе Митровдан; за оне у Бачкој знају да нису отишли одавде; има их и сад одсељених у Стајићево и у Нову Црњу. — *Маркови* — *Лазмаркови* (21, Ђурђиц), имају земљу („полутину” сесије су имали), од првих фамилија су; Марко и син му Лаза дошли из Жабља, од Бућиних, којих и сад тамо има. — *Мијатови* (10, Срђа и Вакха; Сергија и Вакха); из Жабља; два брата: Суба и Мија (Суба — од њега Субић у Жабљу, а Мија овамо), али су променили свеца: они тамо славе Св. Јована. — *Мијатови* — *Клосерови* (5, Св. Стефан), дошли после, нису имали земље, стари су из Сенте (Дода чукундеа); Максим Мијатов тврди да су Клосерови по некоме прадеди који је знао шлосерски или „клосерски” занат; одсељених има у Арадцу, пре 30-так година. — *Мучалови* (2, Ђурђевдан), дошли скоро из Кумана. — *Оприни* (1, Св. Јован); стара слава Св.

³⁵ У најстаријим матицама из 1790—1794. иста презимена се понекад пишу са -ов а понекад са -ић: Живков и Живковић, Јованов и Јовановић, Мијатов и Мијатовић, Адамов и Адамовић итд. Сад су сва само на -ов (прим. Ј. Ердџановића).

Јован, а предак је примио Св. Николу кад је из Новог Бечеја ушао у кућу Остојића; и сад у Турском Бечеју живе Оприни. — *Оприн* (1, Св. Никола), „остао у стару кућу” и задржао кућног свеца. — *Остојићи* (9, Св. Никола), од првих фамилија; целу сесију имали; из Жабља су, где их још има с презименом Герићеви. — *Попови* — *Стојкови* и — *Ђерманови* (7, Митровдан), од првих фамилија; овде су настањени из Елемира. — *Протићи* (13, Св. арханђел Михаил), од првих фамилија; из Жабља су; добили „сесију, ал’ на два места”; Папићи у Жабљу су њихов род. — *Раданов* (1, Св. Јован), деда дошао из Елемира у кућу. — *Ружин* — *Ердџанови* и — *Винцилирови* (2, Св. Никола), дошао из Меленаца у кућу Винцилирових. — *Степанов* (1, Врачеви; 1. X), донела га мати из Жабља, скоро. — *Суботин* (3, Ђурђевдан), дошли из Елемира пред „мађарски рат”. — *Торђан* (у старим протоколима Торђански) — *Квашчеви* (1, Св. Василије), мати их одвела у Квашчеву фамилију; остали су у Стајићево.

Родови чије порекло није утврђено: *Арадски* — *Страјићеви* (3, Св. Никола); Милин приведен у кућу Арадских. — *Арсенац* — *Комарчеви* (2, Ђурђиц), од првих фамилија. — *Винцилирови* (5, Петковача), досељени доцније, а не знају одакле; и то је старо презиме (мађ. *rudár*). — *Давидови* — *Пешини* (6, Св. Јован), нису ту од старина; добили су земљу од „резервата”. — *Јанковић* (2, Св. арханђел Михаил), пореклом „Шокци”; године 1863. дошли као пудари, Словаци. — *Катићи* (1, Св. Никола), имају земљу од старине; од почетка су ту, прича Јова Катић, била 4 брата, па један остао у Тарашу, један отишао у Кумане (и тамо Катићи), а два у Фаркашдин (Катићеви) и сви славе Св. Николу; не знају одакле су им стари дошли; знају за међусобно сродство, походе се и одржавају га. — *Којичићи* (14, Ђурђевдан), стара фамилија, „од оних 40 нумери”; по казивању Љубе Којичића: памте 2 куће, у свакој по 4 брата и отуд две гране Којичића, али корен је заједнички. — *Крстићи* (4, Св. арханђел Михаил), дошли доцније и немају земљу, „волари” су и „пастири”. — *Лудошки* — *Сегединци* (3, Ђурђиц), Лудошки ушао у кућу Сегединца. — *Маринков* (1, Св. Никола). — *Матић* — *Пењезови* (1, Св. Лука), доцније досељени, деда био пандур. — *Милини* — *Ђагини* (4, Св. Никола), од првих породица („имају и ону стару земљу”). — *Сегединац -чеви* (1, Ђурђиц), од првих фамилија. — *Станићи* (7, Св. Никола), од првих фамилија, не знају одакле су. — *Станисављеви* — *Бурини* (6, Св. Никола), од првих фамилија; причају да је Чарнојевић превео и њих са осталих 40 фамилија. — *Стојанови* — *Николашеви* (5, Св. Лука), од првих фамилија, били су Радојичићи — Николашеви, а Стојанов им ушао у кућу. — *Субин* (1), од првих фамилија, па пропали; ради на ветрењачи. — *Толмачи -еви* (26, Св. арханђел Михаил), од првих фамилија; неки одсељени у Врањево. — *Тошић* (4, Св. Никола), од првих фамилија. — *Шокшићи* (1, Св. арханђел Михаил), од првих фамилија. — *Шпурга* (1, Св. арханђел Михаил), од Словака, 1863. био је пудар.

Исељени родови: *Којићи* (1, Св. Лука); одселили се у Чуруг, били су досељени из Чуруга.

Цигани: *Јованови* (5, Св. Параскева), покућари; одавно у селу и говоре само српски, али се Срби не узимају са њима, него се они узимају са таквим покућарима из других села; доселили се пре више од 70 година.

ЧОКА

Предања о насељу. — Стари људи причају да је најпре село било тамо где је садашња католичка црква, „над ритом”. Први су дошли Чокањски, затим Стојанчеви, Мијићи, Бандићи. Памте се 52 нумере и 52 сесије, које је прво српско становништво било овде добило кад се делила земља (можда још први пут). Ниједан Мађар није био у селу. Прича се како су им нудили земљу, а они је нису хтели примити. Зна се да је задуго била скела између места на коме је сад католичка црква и Сенте (све док није почело подизање насипа према Тиси) преко воде која се разливала по рити.

Прича се да су дошли са Чарнојевићем у Бачку и тражили место где ће се населити. Онда реше да пусте марву да иде и пасе и где се она заустави, ту да се настане. Марва преплива преко Тисе и заустави се на данашњем месту и они ту оснују село Чоку.

Чока је на великом „брегу”, те никад није била плављена, а ниже њега су „ричине”. Ископали су у њима човека, са острвом, на 2 фата дубине. Ово је место било као острво, а свуда око је вода.

Сви су гледали стари план Чоке: црква, око ње растурене куће и атар. Свега је било 29 кућа и била су записана имена породица од којих, веле, неких сад нема (на пример: Младен Андимиrow и Симендрини — изумрли родови) — то памте и сад. И школа је била означена.

О старом плану сам се још распитивао, али га сад нема у општини. Веле да су раније сељаци водили парницу са спахијом око неких земаља, позивајући се на тај план, који је после нестао.

Кад се земља делила, била су у селу два попа и зато су дата „два паора земље” за попове.

По свим овим селима где живе Мађари, поред Срба, већину или велики део тих Мађара чине Словаци, делимично и Буњевци, који су помађарени. То се поуздано зна и по предањима и по презименима њиховим.

Старине. — Украј села, на источној страни, ископане су многе кости и земљани лончићи код костура, затим ђердани од месинга. Ту је и зид од цигле и врло тврд набој — црвене, мале цигле. Извађено је неких 40 лобања са здравим зубима, сахрањених без реда и нарочитог правца. Неки су положени на страну, леву или десну, а неки згрчени. Видели смо разни бронзани накит који је ту нађен и огрлице од углачаних и фино пробушених комада кости и малих шкољкица и пужића. Крај женских костура редовно налазе по један пршљен уза саме прсте од руке — очевидно од вретена, на којем је пршљен био доле. Код сваког костура „чело главе”

налази се по једна мала кадионица, а код једног и велики суд од печене земље у виду велике кадионице, са неколико финих упица споља. Ту су и разни бронзани завесци, увојци, игле и други накит, а нађени су и тегови за разбоје или за пређу, од олова или печене земље у виду осредње крушке пробушене у горњем делу.

Осим тога, на месту Кременаку, на западној страни села — код Вашаришта — налазе кремене и црепоће, игле и оруђе од костију, камена оруђа, а нађен је и човек сахрањен са коњем, на једном уздигнутом месту. Свуд се на површини виде црепови од посуђа, већином црни и дебели, са кратким упицама, управо брадавицама, за хватање. Затим, врло дебели, пљоснати комади од црвене, печене земље, који су или били огњиште или — како народ мисли — „пећке” за печење хлеба; а ту су и многобројни комади од животињских костију.

Треће место је Умчић: ту су нађена камена оруђа и црепоће. Ђуп са заклопцем и у њему пепео нађен је на Старим виноградима, на западу, недалеко од Кременака.

Прва црква била је од плетера и под трском; друга: цигле над земљом па горе „ваљци” (ћерпич) и под шиндром; трећа: зидана, али се срушила; и четврта: садашња. Увек на истом месту и посвећена истом свецу. У сеоској цркви је иконостас са записаном 1791. годином на Богородичиној слици, а веле да је донет из панчевачке цркве још у стару чоканску цркву. Код цркве су сахрањени попови од Мијићевих.

Једно старо гробље, где су ископавали сандуке, бардаке, луле, копче и косу с глава убрађених младих жена, налази се у селу на истоку. Било је, веле, и камених крстова, али без натписа. Мисле да је то било старо, прво сеоско гробље. Камене је развучено, а земља је раскопана и над гробљем је нови део села. Друго гробље је данашње гробље, које је одавно основано. Има старе крстове.

Топоними. — Земље: Стара земља; Дечина земља, ту су Стари виноград (ту је и спахијски виноград), а била је и једна хумка; Три умке (три хумке у једном правцу, од којих су две раскопане); Кућерина, дели се на два дела: у Кућерини су Дражина слатина, Грубина слатина и Бегејак, а у Аренди је једна дуж с именом Бела анта; Широку слатину (пашњак и около ораћа земља) чине: На бару и Под терјан; Талађ су ливаде и један хумчић Чобићев умчић (поред Златице). Затим су ту Баште и поред њих слатина Копово и једна велика хумка Умка на башчи. Сад је ново сеоце насељено на спахијској земљи (спахијском делу) у Баштама.

У рити су: Јатов, Кременак, Гола греда, Унчић (брдашце), Свирчева бара, Сарин пут, Врбара, Бостанска бара, Широка бара, Шугавица (долина) чије је новије име Божица бара. На Кременаку је некад било врло много кремена, те је по томе и добио име. Кад год им је требало кремена, стари Чоканци су одлазили на Кременак.

У крају На брегу су: Чурић до, Мачина умка и још једно брдашце — Наумов унчић; преко друма је Копово (подводно место), а ближе умци Виногратка (сад ораница).

Многа од ових места Мађари и сад зову тим истим именима, само мало искварено. На пример: Гола греда кажу Гоја греда и сл.

Родови познатог порекла (из најновијег *Домовника*): *Арађански* (1), из Мокрина. — *Арсикин* (1), поп из Ђале. — *Бабушкови* (2), из Сентивана. — *Бајић* (1), из Ђале, дошљак. — *Белошеви* (1), из Мокрина. — *Вујић* (1), из Сенте, дошли скоро. — *Вукосављеви* (1), из Деске, дошли скоро. — *Дукини* (5), стара фамилија из источног Баната. — *Ђуканови* (1), из Мокрина, дошли скоро. — *Јанков* (1), из Сирига. — *Јанчкин* (1), из Деске, дошли скоро. — *Јованови* (6), стара фамилија, из источног Баната, дошли „пре шест колена”. — *Јоцини* (1), из Ђале, дошли пре рата. — *Кљајић* (1), из Сентмиклуша. — *Коледин* (1), из Ђале, дошли скоро. — *Комлушан* (11), стара фамилија из Валкања. — *Крстопогачини* (5), из Мокрина, дошли пре 50 година. — *Кузманови* (1), из Сентивана, дошли скоро. — *Лазич* (1), бележник, из Башаида. — *Лупшић* (1), из Батање, дошли скоро. — *Марјановић* (1), из Славоније, дошли скоро. — *Мијатови* (1), отац дошао из Оросламоша*; има их и у Шандору, у Бачкој. — *Мијићи* (4), из Србије; у Београду, сад Милићеви; Попови су се раније „писали” (по поповима). — *Надрљански* (2), из Санада, где их има доста. — *Недељкови* (4), из Сентивана. — *Николини* (1), из Санада, дошли недавно; деда „Чанадац”. — *Нићифоровић* (1), из Сентивана, дошли скоро. — *Новков* (1), из Деске, дошли скоро. — *Павлов* (1), из Сентивана, дошли скоро. — *Пејин* (1), из Сирига, дошли скоро. — *Перић* (1), из Србије, дошли скоро. — *Перкучин* (1), из Нове Кањиже, дошли скоро. — *Попов* (1), из Мокрина. — *Путник* (2), из Сентивана. — *Рикини* (3), звали се Пожарци и мислили да су из Пожаревца; стара фамилија. — *Ружин* (1), из Сентивана, дошли скоро. — *Томић* (1), из Сентивана, дошли скоро. — *Туцакови* (1), из Деске, дошли скоро. — *Цигу* (1), из Сирига, дошли скоро. — *Чанадац* (1), види под Николин. — *Чокањски* (1), најстарија фамилија, а две куће су дошле из Сенте на имање Чокањских. — *Чонићи* (2), деда из Црне Баре. — *Шашини* (1), из Сенте, дошли скоро. — *Шокловачки* (1), из Мокрина, дошли скоро. — *Штрбац* (1), из Босне, дошли 1917. године. — *Шустрани* (8), стара фамилија, из источног Баната.

Родови чије порекло није утврђено: *Аћимови* (8), стара земља, има их у Црној Бари, Сараволу и Куманима. — *Бандићи* (14), од првих насељеника у Кикинди, Мокрину, Башаиду. — *Бугарски* (6), стара земља; најпре: Бугарин. — *Васиљевић* (1), учитељ. — *Вијкови* (1), стара земља. — *Глигорини* (27), стара земља. — *Глишин* (1), Чокањски, стара земља. — *Гојкови* (7). — *Голубов* (1). — *Давидови* (4). — *Демини* (5). — *Ђаткови* (3). — *Јаковљеви* (7). — *Јанкови* (6). — *Јовини* (3). — *Кабљеви* (2). — *Лазарови* (2). — *Лукини* (27). — *Маркови* (27). — *Мачугин* (1). — *Мијаљеви* (18). — *Милошеви* (4). — *Наумови* (9). — *Недељкови* (3). — *Оњини* (5). — *Печићи* (3), звали се Пејичићи. — *Попови* (27). — *Предини* (1). — *Стаморан* (1), право Страморан. — *Станков* (1).

* Данас Банатско Аранђелово.

Сви наведени имају стару земљу. — *Стојанчеви* (7), стара земља, досељени међу првима. — *Стојкови* (6), стара земља, има их и у Карловцима. — *Сујићи* (5). — *Терзини* (27). — *Чобанови* (1, Св. Никола). — *Чобанови* (Св. арханђел Михаил). — *Чобићи* (3).

Изумрли родови: *Нићифоровић*, стара земља (још у старом плану).

Цигани: *Петровић* (2).

Свечари у Чоки:

Св. арханђел Михаил: Дукини, Јаковљеви, Јованови, Јоцин, Комлушани, Лазаров, Лупшић, Милошеви, Николин, Оњини, Павлов, Пејин, Стаморан, Урошев, Чобанови (4), Шустрани (3).

Св. Вартоломеј: Новаков.

Велика Госпојина: Јанкови, Јанчкини, Кљајићи, Мијаљеви, Чонић (1).

Ђурђевдан: Арсикин, Бандићи, Белошев, Вујић, Вукосављев, Кирић, Лукин, Надрљански, Путник, Ружин, Стојков, Чолић (1).

Ђурђиц: Бабушкови, Демини, Јанковић, Маркови, Недељкови, Нићифоровић, Печићи, Тодоров, Чобићи, Шокловачки, Шустрани.

Св. Јован: Аранђански, Вујков, Глишин, Гојкови, Крстопогачини, Лукачевић, Попови, Стојанчеви, Чокански.

Лазарева субота: Коледин.

Св. Марко: Аћимов.

Св. Матеја: Јовини.

Митровдан: Рикини, Шашини.

Св. Мрата: Мијићи, Станков.

Св. Никола: Давидови, Ђуканов, Глигорин, Кабљеви, Мијатов, Надрљански (1), Наумов, Недељкови, Перкучин, Свирчев, Пелеш, Терзини, Чобанов (1), Шустрани (1), Туцаков.

Параскева: Бугарски, Глигорин, Ђаткови, Петровићи, Предин, Сујићи.

Првозвани Андрија: Стојков (1).

Св. Сергије и Вах: Кузманов.

Св. Стефан: Аћимови, Голубов, Перић, Томић, Цигу.

Чока нема летописа.

Презимена у *Написанију крешчаемих* за годину 1779—1790: Чокански, Радивојевић, Чокански, Субичић, Барбулов, Аћимов, Бандић, Влаћ, Урић, Чобин, Чобић, Гавранов, Семендрин, Оприн, Симеунов, Гојков, Илин, Маркошев, Стојанчев, Старчев, Јанин, Лудајић, Сентјоанов, Стефанчев, Ковинчићев, Терзин, Мачугин, Гајин, Субичин, Сараволанов, Радосављев, Попов, Николин, Наумов, Вуков, Радивојевић, Перин, Влашки, Георгин, Голубов, Јовичин, Чобан, Аношев, Сатавољанов, Јановић, Мишков, Лудаин, Сарин, Урић, Мирков, Вујков, Давидов, Субичићев, Журкин, Мијаилов, Сентјоанов, Марков, Сувачар, Ракић, Добрин, Мијић, Грданов, Усбрдов, (Узбрдов), Лукин, Андимирић, Попа-Атанасијевић, Данилов, Субичин, Рајков, Срданов, Милошев, Стојков, Ковинчић, Анин,

Грбански, Симендрин, Милинков, Увала, Вујић, Радивоје, Чобин, Штеванчев, Сараволанов, Чобић, Пожарачев, Кршин, Слатиш, Ракин, Бандин, Рикин, Урићев, Чурић, Буквић, Каблев, Стефановић, Субичићев, Егришки, Узб(е)рдов, Радосављев, Чанадац, Радивоје, Торњански, Демин, Вујков, Тодоров, Врдељан, Новосељанин, Лукић, Журкин, Терзић, Чене(ј)чев, Јованов, Бандић, Јовановић, Бајин, Банаћанин, Симендрин, Поповић, Николајевић, Комлушанин, Наумовић, Стојанов, Радулов, Вујковић, Ђурђевић, Чикошевић, Оничин, Вуковић, Нинин, Вуков, Акимов, Пандуров, Анаумовић, (Ј)Анатов(?), Пожарчевић, Ранковић, Теодоровић, Маринков, Мишковић, Стојковић, Нагрин, Милинков, Г(е)рбански, Живанов, Г(е)рданов, Јанин, (биће само Јанин, а не Анин), Селенин, Урић, Бајин, Теодоров, Нинин, Павковић, Недељков, Журкин, Стаморан, Радулов, Срданов, Новосељанов(ин), Ђорђичин, Ђурђев, Рајков, Онин, Егришки, Деминов, Ј. Поповић, Наумов, Петров, Штеванчев, Чикошев, Пашол, Радојчин, Лапатов, Глишин, Ракин, Ђирин, Гојков, Перичин, Оничин, Симеонов, Герански (Герински), Луигин, Вујићев, Станков, Живанчев, Бугарин. (Обичнија презимена и она која су и до данас одржана врло се често јављају и код њих нисам ништа напомињао.)

Из „Исказа“ о стању парохије за године 1917, 1920. и 1924:

Годи- на:	Право- славних дома- ћин.	Душа		Брачних парова	Удо- вица	Удо- ваца	Кон- кубета	Рођено		Умрло		Вен- чања
		муш.	жен.					муш.	жен.	муш.	жен.	
1917.	191	464	470	229	36	17	11	5	8	7	13	2
1920.	192	467	452	225	30	20	19	12	15	18	15	17
1924.	263	596	623	293	27	16	18	19	22	16	14	9

Прелази из друге у православну веру: 1 назарен и 2 жене.

НАПОМЕНА: 1922. године се доселило 76 душа; године 1923. још 55 душа; 1924. још 102 душе.

МАЊЕ ПОЗНАТЕ РЕЧИ И ИЗРАЗИ

Аков (мађ.) — ведро, јединица старог система мера за запремину течности: 56, 589 l
 Аренда (лат. agenda) — закуп земљишта, уговор о давању земљишта у закуп
 Бабица — мали наковањ на коме се откива коса
 Бела марва — рогата стока, говеда
 Боктер (нем. варв.) — ноћни стражар, чувар пута
 Бурјан — агта
 Вакантан (лат. vacare — бити празан) — незаузет, незапремљен, непопуњен
 Гагрица — тврдица, шкртац, ситничар
 Горник — пољак, субаша
 Дивизма — празан клас на врху кукурузног струка
 Диштрикт (лат. districtus) — управно подручје, већа административна јединица; срез, котар, округ, окружје, област
 Док — доља у коју се слива вода
 Долма — насип
 Домочад — укућани, чељад
 Дуж — мера за дужину њива; две трећине катастарског јутра
 Еведра — ограда до трске или кукурузовине, заклон
 Ерар (лат. агарium — државна благајна старог Рима) — државна имовина, државна благајна
 Иберланд (нем. Überland) — земља која је преостала, пошто се поделило народу колико је требало
 Излаз — назив за део сеоског атара у близини банатских села, који је остављен као пашњак за рогату стоку
 Јарош (мађ. járás) — пашњак
 „Ка лакшавању сунца“ — локални израз у Банату за залазак сунца, тј. за запад
 Камара — саденута слама или сено на гумну, стог, пласт
 Кочина — свињац
 Кришани — Власи који говоре мађарски

Крстина — гомила неколико снопова жита унакрст наслаганих
 Купац — дрвена посуда са дршком; „дрвена мера“, како кажу у Кусићу „вата литру и по“; суд са дршком од неколико ока за мерење у воденицама
 Лакат — стара мера за дужину — 0,914 m
 Ленија — узан колски пут између њива у атару
 Меро — стара мера за запремину течности и зрнастог материјала, различита у разним земљама и за разне материјале. У Паризу 1 меро износио 274 l. Буре које има запремину од 1 мерова. У Банату мера за тежину од 80 ока
 Минеј — у православној цркви књига у којој су службе свима светитељима распоређене по данима за сваки месец
 Мрасе — мале богиње, оспиче
 Набијач — набој, зидови куће од набијене земље
 „На подне“ — локални банатски израз за југ
 „На рађање сунца“ — локални банатски израз за исток
 Ока — стара мера за тежину: 1,283 kg
 Песак — назив за Делиблатску пешчару у доњем Банату
 Порција (лат. portio) — део, удео, оброк, следовање, порез
 Ребел (лат. rebellis) — бунтовник, одметник
 Риф (мађ. rőf) — стара мера за дужину: 0,777 m
 Ружичало — други понедељак по Ускресу (побусани понедељак, дан када се побусавају гробови)
 Самарица — мртвачки сандук
 Сесија — земљишна површина од 32 kј
 Сита — висока ритска трава
 Субаша — чувар поља, пољар
 Убрадач — марама везана на нарочит начин; марама која се носи на глави и увезује испод главе, повезача

Утрина — општинско, сеоско земљиште за испашу стоке; тратина, запуштено, необрађено земљиште

Фајта (мађ. faj, fajta) — врста, сој, пасмина, багра

Форшпан (нем. Vorspann) — нова, одморна запрега, смена коња; општинска кола са кочијашем за службене вожње

Хелер — ситан бакарни новац у Немачкој и Швајцарској у XIX веку; стоти део круне у Аустро-Угарској

Шух (шув) — мера за дужину: 31,61 cm. Обично се стисне песница са испруженим палцем у страну — то је у Банату било „по шува“, а „цео шув“ је био кад се обе песнице додирну са испруженим палцима.

ПРЕГЛЕД ТЕРЕНСКИХ ИСПИТИВАЊА ДР ЈОВАНА ЕРДЕЉАНОВИЋА ОБАВЉЕНИХ У БАНАТУ ПОСЛЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА ОД 1922. ДО 1928. ГОДИНЕ

1922.

Омољница, од 9. до 13. септембра
Панчево, од 6. септембра до 7. октобра
Старчево, од 14. до 16. септембра

1923.

Алибунар, од 6. до 9. септембра
Баваниште, од 8. до 9. септембра
Банатска Паланка, од 22. до 24. септембра
Банатска Суботица, од 2. до 3. септембра
Бела Црква, 27. и 28. августа
Врачев Гај, од 25. до 27. августа
Дубовац, од 19. до 21. августа
Калуђерово, 1. и 2. септембра
Ковин, од 14. до 18. августа
Крушчица, од 29. до 31. августа
Панчево, од 16. до 19. јула
Потпорањ, од 4. до 5. септембра
Црепаја, од 10. до 17. септембра

1924.

Баранда, од 1. до 3. августа
Боса, од 31. августа до 3. септембра
Ватин, од 9. до 10. септембра
Велика Маргита (сада Маргита), од 13. до 14. септембра
Велики Гај, од 11. до 13. септембра
Велико Средиште, од 5. до 7. септембра
Вршац, од 4. до 5. септембра
Добрица, од 26. до 29. августа

Идвор, од 21. до 25. јула
Иланца, од 18. до 23. августа
Јарковац, од 12. до 17. августа
Мали Жам, од 8. до 9. септембра
Мало Средиште, 6. септембра
Павлиш, од 15. до 17. септембра
Сакуле, од 4. до 6. августа
Самош, 30. августа
Томашевац, од 7. до 9. августа
Фаркашдин, од 25. до 28. јула
Фердин (сада Нови Козјак), од 24. до 25. августа
Чента, од 29. до 31. јула

1925.

Арадац, од 22. до 26. јула
Банатско Аранђелово, од 10. до 11. септембра
Београ (сада Ново Милошево) од 15. до 18. августа
Бочар, од 20. до 21. августа
Велика Кикинда (сада Кикинда) од 18. до 21. септембра
Врањево (сада Нови Бечеј, од 11. до 14. августа
Бала, од 8. до 9. септембра
Елемир, од 26. до 30. јула
Иђош, од 22. до 24. августа
Крстур, од 7. до 8. септембра
Кумане, од 6. до 7. августа
Меленци, од 2. до 5. августа
Мокрин, од 12. до 17. септембра
Нова Кањижа (сада Нови Кнежевац) од 31. августа до 4. септембра
Нови Бечеј, од 7. до 11. августа
Обилићево, од 5. до 6. септембра

Падеј, од 24. до 26. августа
 Потиски Свети Никола (сада Остојиће-
 во) од 27. до 29. августа
 Санад, од 29. до 31. августа
 Тарац, од 30. јула до 1. августа
 Чока, од 27. до 28. августа

1926.

Ботош, 10. и 11. октобра
 Бегеј Свети Ђурађ (Житиште) 2. и 3.
 октобра
 Велики Бечкерек (сада Зрењанин) 12. и
 14. до 16. октобра
 Бјача, а некада и као Стара Бјача, у
 XXVIII св. 13. октобра
 Итебеј (сада Српски Итебеј), од 21. до
 25. септембра
 Модош (сада Јаша Томић), од 10. до 16.
 септембра
 Кларија (сада Радојево), од 30. септем-
 бра до 1. октобра
 Пардањ (сада Међа), од 17. до 21. сеп-
 тембра
 Српска Црња, али и као Црња, од 27.
 до 30. септембра

1927.

Велики Бечкерек, од 31. јула до 16. сеп-
 тембра Ердџановић наставља ис-
 траживања у Жупанијском архи-
 ву

1928.

Вршац, од 23. септембра до 3. октобра
 Ердџановић испитује грађу из
 аката епархијске архиве
 Делиблато, од 9. до 10. септембра
 Долово, од 13. до 15. септембра
 Дупљаја, од 25. до 26. августа
 Загајица, од 31. августа до 1. септембра
 Избиште, од 2. до 4. септембра
 Јасеново, од 27. до 28. августа
 Кајтасово, од 23. до 24. августа
 Кусић, од 17. до 20. августа
 Месић, од 18. до 22. септембра
 Мраморац, од 11. до 12. септембра
 Порта, од 29. до 30. августа
 Уљма, од 4. до 6. септембра
 Црвена Црква, од 20. до 23. августа

САДРЖАЈ

Предговор (Никола Ј. Гаћеша)	7
Напомена издавача	21

СРБИ У БАНАТУ

ДОЊИ БАНАТ

Алибунар	25
Баваниште	30
Банатска Суботица	37
Баранда	39
Бока	44
Ватин	49
Велика Маргита	51
Велики Гај	54
Велико Средиште	58
Врачев Гај	62
Гај	65
Делиблато	69
Добрица	74
Долово	79
Дубовац	85
Дупљаја	89
Загајица	92
Идвор	94
Избиште	103
Иланца	107
Јабланка	114
Јарковац	115
Јасеново	120
Кајтасово	124
Калуђерово	127
Ковин	130
Крушчица	135

Кусић	139
Мали Жам	144
Мало Средиште	146
Месић	147
Мраморак	153
Омољца	160
Орешац	167
Павлиш	168
Панчево	171
Горња варош — I Преображенска парохија	178
Горња варош — II Преображенска парохија	182
Средња варош	185
Доња варош	188
Парта	197
Потпорањ	200
Сакуле	202
Самош	207
Стара Паланка	209
Старчево	212
Томашевац	217
Уља	222
Фаркажин	228
Фердин (данас Нови Козјак)	233
Црвена Црква	235
Црепаја	240
Ченга	249

ГОРЊИ БАНАТ

Арадац	255
Банатско Аранђелово	261
Бегеј Свети Ђурђе (данас Житиште)	264
Беодра	267
Ботош	274
Бочар	277
Велика Кикинда	280
Врањево (данас Нови Бечеј)	289
Драгутиново (данас Ново Милошево)	294
Ђала	297
Елемир	300
Ечка	305
Иђош	310
Итебеј (данас Српски Итебеј)	315
Кларија (данас Радојево)	323
Кумане	327
Меленци	333
Модош (данас Јаша Томић)	338
Мокрин	344
Нова Кањижа (данас Нови Кнежевац)	351

Нови Бечеј	355
Обилићево (данас Нови Кнежевац)	360
Орловат	364
Падеј	368
Пардањ (данас Међа)	370
Перлез	374
Потиски Свети Никола (данас Остојићево)	381
Руско Село	385
Санад	385
Српска Црња	391
Српски Крстур	398
Тараш	400
Чока	404

Мање познате речи и изрази	409
Преглед теренских испитивања др Јована Ердељановића	411

CIP — Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

908(497.113 Банат)"17/19"

ЕРДЕЉАНОВИЋ, Јован

Срби у Банату : насеља и становништво / Јован Ердељановић ;
пишчеве белешке средио Рајко Николић. — 2. изд. / редиговао и уре-
дио Никола Ј. Гаћеша. — Нови Сад : Матица српска : Прометеј, 1992.
— 414 стр. ; 21 см.

Предговор / Никола Гаћеша: стр. 7-20. — Мање познате речи и из-
рази: стр. 409-410.

ISBN 86-363-0230-7

а) Срби у Банату — 18-20. век
20829191